

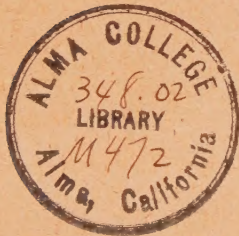
JURIS CANONICI
ET
JURIS CANONICO-CIVILIS
COMPENDIUM

A. DE MEESTER, J. C. D.
CANONICUS TITULARIS ECCLESIAE CATHEDRALIS

JURIS CANONICI
ET
JURIS CANONICO-CIVILIS
COMPENDIUM

olim a Rev^{mo} De Brabandere et R^{do} adm. Dom. Van Coillie editum

NOVA EDITIO
AD NORMAM CODICIS JURIS CANONICI

Conserva, fili mi, praecepta patris tui,
et ne dimittas legem matris tuae....
Quia mandatum lucerna est, et lex lux,
et via vitae increpatio disciplinae.

PROV., VI, 20 et 23.

TOMUS TERTIUS. PARS PRIMA
Liber III cod. jur. can.

BRUGIS
SUMPTIBUS ET TYPIS SOCIETATIS SANCTI AUGUSTINI
DESCLÉE DE BROUWER ET Sⁱ
Anno 1926

15652

NIHIL OBSTAT.

Brugis, 22 Octobris 1926.

H. VAN DEN BERGHE,

Vic. Gen.

IMPRIMATUR.

Brugis, 22 Octobris 1926.

✠ G. J. EPISC. BRUGEN.

INDEX.

LIBER TERTIUS.

DE REBUS.

PROOEMIUM	1
Art. I. — Rerum notio et divisio.	1
Art. II. — De simonia.	2
§ 1. Notio simoniae	3
§ 2. Malitia simoniae	9
§ 3. Tituli excusantes a simonia.	10
§ 4. Sanctiones canonicae	13

PARS PRIMA. — DE SACRAMENTIS.

TITULUS I-VIII. — REMISSIVE.	16
------------------------------	----

PARS SECUNDA. — DE LOCIS ET TEMPORIBUS SACRIS.

Sectio I. — De locis sacris.

NOTIONES GENERALES.	17
TITULUS IX. — DE ECCLESIIS.	
§ 1. Notio et species ecclesiarum.	21
§ 2. Aedificatio ecclesiarum	23
§ 3. Ecclesiae dedicatio	27
§ 4. Ecclesiae execratio et violatio.	34
§ 5. Immunitas ecclesiarum	40
§ 6. De bonorum ecclesiarum administratione.	44
§ 7. De reparatione ecclesiarum et de earum reductione ad usum profanum	47
TITULUS X. — DE ORATORIIS.	48
§ 1. De oratoriis in genere.	»
§ 2. De oratoriis publicis	49
§ 3. De oratoriis semi-publicis.	52
§ 4. De oratoriis strictè privatis seu domesticis.	57
TITULUS XI. — DE ALTARIBUS.	61
Art. I. — De altaribus fixis et portatilibus.	62
§ 1. De requisitis ad altaris consecrationem.	»
§ 2. De consecratione altarium	66
§ 3. De execratione altarium	67
§ 4. De titulo altarium	68
§ 5. De altarium usu	69
Art. II. — De altari privilegiato.	70
TITULUS XII. — DE SEPULTURA ECCLESIASTICA.	77
Introductio	78

Caput I. — <i>De coemeteriis</i>	80
Praenotiones	81
§ 1. De loco sepulturae	84
§ 2. De coemeterii benedictione, violatione, reconciliatione et interdicto	»
§ 3. De locis quibus competit jus tumuli	89
§ 4. De distinctione sepulcrorum in coemeterio	90
§ 5. De cura et usu coemeterii	92
Caput II. — <i>De cadaveris translatione ad ecclesiam, funere ac deposi- tione</i>	93
Art. I. — De obligatione ritus sepulturae sacrae	»
Art. II. — De ecclesia funerante	95
§ 1. De ecclesia funerante ex jure ordinario	96
§ 2. De ecclesia funerante ex jure speciali	98
§ 3. De sepultura electiva	103
§ 4. De sepultura et funere apud sepulcrum majorum	106
Art. III. — De ministro funeris, de tumulatione et associatione cadaveris	107
§ 1. De ministro funeris	»
A. De ministro funeris in casu sepulturae ex jure ordi- nario	»
B. De ministro funeris pro casu sepulturae ex jure speciali	109
C. De ministro funeris in casu sepulturae electivae et sepulcri majorum	111
§ 2. De cadaveris tumulatione et associatione	114
A. De cadaveris tumulatione	»
B. De associatione cadaveris	115
Art. IV. — De taxis funeralibus	116
§ 1. Taxa funeralis	117
§ 2. Portio paroecialis	119
Art. V. — De adnotatione in libro mortuorum	125
Caput III. — <i>De iis quibus sepultura ecclesiastica concedenda est aut neganda</i>	125
Art. I. — De iis quibus sepultura ecclesiastica est concedenda	»
Art. II. — De iis quibus sepultura ecclesiastica neganda est	126
§ 1. Privatio sepulturae ecclesiasticae ex defectu baptismi	127
§ 2. Privatio sepulturae ecclesiasticae ex delicto	»
A. In genere	»
B. Indigni sacra sepultura in specie	129
Sectio II. — De tem oribus sacris	
PROOEMIUM. — DE TEMPORIBUS SACRIS IN GENERE	136
TITULUS XIII. — DE DIEBUS FESTIS	141
TITULUS XIV. — DE ABSTINENTIA ET JEJUNIO (<i>remissive</i>)	145
PARS TERTIA. — DE CULTU DIVINO	
PROOEMIUM. — NORMAE GENERALES	146
Art. I. — Notio et divisio cultus	»
Art. II. — De moderatione cultus divini	149
Art. III. — De communicatione in sacris acatholicorum	153

Art. IV. — Quaedam in genere servanda vel vitanda in exercitio cultus	156
TITULUS XV. — DE CUSTODIA ET CULTU SANCTISSIMAE EUCHARISTIAE.	159
Art. I. — De loco ubi asservari debet aut licet SS. Eucharistia.	160
Art. II. — De modo asservandi SS. Eucharistiam.	163
Art. III. — De cultu ergo SS. Eucharistiam.	»
TITULUS XVI. — DE CULTU SANCTORUM, SACRARUM IMAGINUM ET RELIQUIARUM	165
TITULUS XVII. — DE SACRIS PROCESSIONIBUS.	175
TITULUS XVIII. — DE SACRA SUPPELLECTILI.	178
TITULUS XIX. — DE VOTO ET JUREJURANDO (<i>remissive</i>).	186
TITULUS ADDITICIUS. — DE SACRIS OLEIS.	»

PARS QUARTA. — DE MAGISTERIO ECCLESIASTICO.

PROOEMIUM. — PRINCIPIA GENERALIA.	188
TITULUS XX. — DE DIVINI VERBI PRAEDICATIONE.	193
Principia generalia	»
Caput I. — De catechetica institutione.	194
Caput II. — De sacris concionibus.	197
Caput III. — De sacris missionibus.	205
TITULUS XXI. — DE SEMINARIIS.	206
Art. I. — Notiones generales.	207
Art. II. — De constitutione seminariorum.	211
Art. III. — De regimine et administratione seminariorum.	213
Art. IV. — De admissione alumnorum.	218
Art. V. — De regimine studiorum et vitae spiritualis.	219
Art. VI. — De seminariorum disciplina externa et interna.	221
Art. VII. — De alumnorum dimissione.	223
TITULUS XXII. — DE SCHOLIS.	»
TITULUS XXIII. — DE PRAEVIA CENSURA LIBRORUM EORUMQUE PROHIBITIONE	242
Introductio. — De censura et prohibitione librorum generatim.	243
Art. I. — De prohibitione juris divini tum naturalis tum positivi.	»
Art. II. — De prohibitione et censura juris ecclesiastici.	245
Art. III. — De ecclesiae disciplina seu praxi in libris censurandis et proscribendis	248
Caput I. — De praevia censura librorum.	256
Art. I. — De libris praeviae censurae subjiciendis et de Praelatis qui licentiam dare possunt.	257
Art. II. — De censorum officio.	267
Art. III. — De forma licentiae edendi.	269
Caput II. — De prohibitione librorum.	270
Art. I. — De auctore prohibitionis, de obligatione denunciationis et de vi prohibitionis.	270
Art. II. — De libris ipso jure aut decreto particulari proscriptis.	281
Art. III. — De exemptionibus et licentia legendi libros prohibitos.	297
Art. IV. — De librorum prohibitorum venditione.	305
Art. V. — De poenis in decretorum generalium transgressores latis.	308
TITULUS XXIV. — DE FIDEI PROFESSIONE.	316

**PARS QUINTA. — DE BENEFICIIS ALIISQUE INSTITUTIS
ECCLESIASTICIS NON COLLEGIALIBUS.**

TITULUS XXV. — DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS.	320
Praenotiones. — <i>Definitio, dos, distinctio beneficiorum. Natura pensionis quae in Belgio sacerdotibus solvitur.</i>	321
Caput I. — <i>De constitutione seu erectione beneficiorum.</i>	326
Caput II. — <i>De unione, translatione, divisione, dismembratione, conversione et suppressione beneficiorum.</i>	329
§ 1. Unio beneficiorum.	»
§ 2. Translatio, divisio, dismembratio, conversio et suppressio beneficiorum	331
Caput III. — <i>De beneficiorum collatione.</i>	339
Caput IV. — <i>De jure patronatus.</i>	344
Caput V. — <i>De juribus et obligationibus beneficiatorum.</i>	347
Caput VI. — <i>De dimissione et permutatione beneficiorum.</i>	352
TITULUS XXVI. — DE ALIIS INSTITUTIS ECCLESIASTICIS NON COLLEGIALIBUS	354

PARS SEXTA. — DE BONIS ECCLESIAE TEMPORALIBUS.

INTRODUCTIO	359
Art. I. — <i>De jure Ecclesiae circa bona temporalia.</i>	»
Art. II. — <i>Notio et distinctio bonorum ecclesiasticorum.</i>	374
TITULUS XXVII. — DE BONIS ECCLESIASTICIS ACQUIRENDIS.	376
TITULUS XXVIII. — DE BONIS ECCLESIASTICIS ADMINISTRANDIS.	394
TITULUS XXIX. — DE CONTRACTIBUS.	400
Caput I. — <i>De contractibus in genere.</i>	400
Caput. II. — <i>De contractibus in specie.</i>	408
TITULUS XXX. — DE PIIS FOUNDATIONIBUS.	414

LIBER TERTIUS.

DE REBUS.

Auctores. BLAT, *Commentarium textus c. j. c.* Lib. III. Pars I. De Sacramentis, Romae, 1920 ; ejusd. auct., *o. c.*, Lib. III. Pars II-VI, Romae, 1923 ; PRUEMMER, *Manuale jur. eccles.*, p. 349 ss., Freib.-i-Br., 1920 ; BADI, *Institutiones jur. can.*, t. II, De rebus, Florentiae, 1922 ; COVIELLO-DEL GUIDICE, *Manuale di diritto ecclesiastico*, t. I, p. 192 ss., Roma, 1922 ; VERMEERSCH-CREUSEN, *Epitome jur. can.*, T. II, Lib. III cod., alt. ed., Mechliniae, 1925 ; COCCHI, *Commentarium in cod. j. c.*, Lib. III. De rebus, Pars II et III, Romae, 1924 ; ejusd. auct. *o. c.*, Lib. III. Pars IV-VI, Romae, 1924.

1095. — Connexio et divisio materiae. Postquam egimus, interpretando librum II codicis, *de personis* tam physicis quam moralibus quibus constituitur et regitur Ecclesia, jam dicendum est *de rebus*, quibus utitur in explicanda sua potestate ordinis et jurisdictionis ad rectam administrationem totius societatis ecclesiasticae, quaeque res totidem sunt media ad finem suum proprium consequendum (can. 726).

Libro tertio praeponuntur canones generales de notione et divisione rerum ecclesiasticarum et de simonia, cujus malitia sita est in indigna et irreverenti plurium rerum ecclesiasticarum tractatione. Sequuntur dein sex partes : de sacramentis et sacramentalibus, de locis et temporibus sacris, de cultu divino, de magisterio ecclesiastico, de beneficiis aliisque institutis ecclesiasticis non collegialibus, demum de bonis Ecclesiae temporalibus.

At, prae scopo nostro accommodandi tractatum juris canonici programmati studiorum qualiter in multis Seminariis ordinatur, remittimus non paucas materias praelectionibus theologiae sacramentalis et moralis, nempe tractatum de sacramentis¹ et sacramentalibus, de indulgentiis, de abstinentia et jejuniis, de voto et jurejurando.

PROOEMIUM.

ARTICULUS I. — Rerum notio et divisio.

1096. — Notio. Tertius codicis liber inscribitur generali titulo : *De rebus*. Quae appellatio latissime patet, et significat res omnes, quae praeter personas et judicia, ut totidem media referuntur ad finem Ecclesiae (can. 726)².

1. Exceptis iis quae spectant ad irregularitates, de quibus sermo erit infra post tractatum de poenis.

2. Cf. supra, n. 223 ss.

II. **Divisio.** Res ecclesiasticae potissimum distinguuntur in res *spirituales*, res *temporales* et res *mixtas* (can. 726).

1° *Spirituales* sunt, quae *pro fine directo et immediato* habent gloriam et cultum Dei, et animarum salutem aeternamque earum beatitatem. Duplicis vero sunt generis : aliae enim sunt omnino incorporeae et insensibiles, uti sunt gratia, dona Spiritus sancti, virtutes theologicae, etc., et istae vocari possunt res spirituales *incorporeae* ; aliae vero corporea quadam substantia et sensibili obteguntur, uti sunt sacramenta, sacramentalia, sacrificia, preces, ritus sacri, vota, iuramenta, praedicatio, jejunia, dies festi, indulgentiae et caetera hujusmodi, et ideo dicuntur res spirituales *corporeae*¹. Porro res spirituales incorporeae, cum sint insensibiles, non cadunt, directe saltem², sub Ecclesiae regimine ; proinde extra campum juris canonici vagantur.

2° *Temporales* res illae sunt, quae non nisi indirecte ad cultum Dei et animarum sanctificationem referuntur, sed *pro fine directo et immediato* habent aliquid temporale ; quaeque corporis aut necessitatis temporalis Ecclesiae causa maxime sunt institutae, et ideo ad tempus et solam vitam praesentem corporis prosunt, uti sunt facultates illae, fundi ac redditus, quibus aluntur clerici et pauperes, et providetur universis cultus necessitatibus. Res temporales sunt pretio aestimabiles ; non sunt rei spirituali annexae, cum neque beneficium constituent, neque consecratione aut benedictione res sacrae dici possint.

3° Sunt demum res ecclesiasticae quae *mixtae* vocantur, quoniam de ratione singularum praecedentium aliquid, plus minusve, participant. In rebus mixtis, elementum temporale ita potest spirituali esse adnexum ut illud, sive ratione intrinseca sive ex institutione Ecclesiae, sine hoc nullo modo esse possit, uti contingit in beneficiis et in actibus ministri in celebratione missae. Aliquando unum elementum ab alio separari potest, ut in vasis sacris et ornamentis, in imaginibus, in locis sacris.

ARTICULUS II. — De Simonia.

Auctores. Cf. supra cit., p. 1 ; Comment. Decret., in lib. V, tit. III ; THESAURUS-GIRALDI, *De poenis ecclesiasticis*, p. 391, Romae, 1760 ; SUAREZ, *De religione*, tract. 3, l. 4 ; MUENCHEN, *Das kanonische Gerichtsverfahren und Strafrecht*, t. II, p. 274 ss., Köln, 1874 ; LEGA, *Praelectiones de judiciis ecclesiasticis*, Lib. II, vol. IV, p. 27 ss., Romae, 1900 ; DEVOTI, *Instit. canonic.*, p. 309 ; SAEGMUELLER, *Lehrb. des kath. Kr.*, ed. 3, p. 807 ss. ; LAURENTIUS, *Instit. jur. can.*, p. 335 ss. ; WERNZ, *Jus Decret.* t. VI, Jus poenale,

1. Cf. *Collat. Brugen.*, 1906, t. XI, p. 459.

2. Vide infra de simonia.

p. 334, Prati, 1913; LEHMKUHL, *Theol. mor.*, t. I, n. 239 ss.; LEINZ, *Die Simonie*, Freib.-i-Br., 1902; FERRERES, *Theol. mor.*, t. I, n. 375 ss., Barcinone, 1918; VERMEERSCH, *Theologiae moralis principia, responsa, consilia*, p. 214 ss., Brugis, 1924; sub respectu historico, cf. SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 807 ss.; LEINZ, *o. c.*, p. 1 ss.; WERNZ, *o. c.*, p. 388 ss.; WEBER, *A history of simony in the Christian church. From the beginning to the death of Charlemagne*, Baltimore, 1909; praesertim Thomassinus, *o. c.*, p. III, l. 1, c. 49-72.

1097. — Merito in introductione ad librum tertium, post traditam notionem et divisionem rerum, agitur de simonia quae in genere consistit in sacrilego abusu rerum spiritualium. Simonia nomen accepit a Simone Mago, qui *Act. Apost.*, VIII, 18 legitur nefandi hujus sceleris parens in nova lege: *Obtulit (Apostolis) pecuniam dicens: date et mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum.*

De qua breviter.

§ 1. NOTIO SIMONIAE.

1098. — Varia est notio simoniae, prout simonia est juris divini aut juris ecclesiastici tantum.

I. Notio simoniae juris divini.

Simonia definitur *studiosa voluntas emendi vel vendendi pro pretio temporali rem intrinsece spiritualem vel rem temporalem rei spirituali annexam* (can. 727, § 1)¹.

Dicitur 1° *Studiosa voluntas*, id est, voluntas rite deliberata; non modo quia, non secus ac alia peccata, simonia deliberationem exigit, sed etiam quia ad essentialem ejus malitiam non requiritur, ut pactum mutuo consensu vel reipsa perficiatur, sed sufficit interior vel unius affectio simoniaca, paciscendi nempe seu obligandi voluntas².

2° *Emendi vel vendendi*; sufficit enim alterutrum. « Cum de simonia agitur emptio, venditio, permutatio, etc., late accipiendae sunt pro qualibet conventionem, licet ad effectum non deducta, in qua scilicet animus simoniacus expresse non manifestetur, sed ex circumstantiis colligatur » (can. 728).

a) Nomine pacti simoniaci venit omnis contractus non gratuitus sed onerosus, sive tacitus, sive expressus, sive nominatus, sive innominatus, vi cujus alter ad rem spiritualem pro temporali tradendam obligatur, aut vicissim.

b) Certum apud omnes est requiri pactum, seu contractum expressum vel tacitum, saltem ex una parte inchoatum, aut intentum dandi vel prae-

1. Aliter etiam simonia definiri potest: Sacrilegium, quo res spiritualis aut spirituali annexa pro re temporali per contractum onerosum commutatur. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 335.

2. Cf. can. 728.

standi temporale pro spirituali aut e contra ; quamvis non negetur posse dari simoniam *unius* duntaxat, si videlicet unus tantum promittendo, etc. temporale, intendat alterum obligare aut movere ad reciproce dandum spirituale, sicque facere contractum, seu aliquam commutationem et appreationem rei temporalis cum spirituali¹. Proin ut crimen incurratur simoniae sufficit ut haec sit solummodo *mentalis*². Non dicitur mentalis eo quod in *solo interno* proposito committendi simoniam consistat, sed quod sine *ulla externa pactione* fiat ; ideoque includit quidem actionem externam, sed non manifestatur intentio, qua illa actio procedit, etsi ex adjunctis colligi possit. Sic simoniae reus est, qui Episcopo famulatum praestat eo animo ut pro mercede ei conferat beneficium³.

c) « Ad simoniam requiritur, ut temporale detur aut accipiat sive *formaliter*, sive *virtualiter*, pro ipsa re spirituali et in ejus commutationem, ita ut fiat aequiparatio rei spiritualis cum temporali, seu commutatio ex motivo primario unum pro altero seu pretio aut justa compensatione habendi...

« Hinc si interveniat aliquod motivum honestum, vi cujus temporale et vicissim spirituale daretur, unum non esset amplius alterius motivum, sed solum ejus causa impulsiva, nec proinde simonia foret »⁴. Hujusmodi autem motiva honesta seu tituli simoniae extrinseci et a simonia excusantes sunt plures, uti videbimus § 3.

Dixi a) *formaliter*, id est, ut quis directe intendat loco temporalis et propter ejus aestimationem accipere spirituale.

Dixi b) *virtualiter*, ut quis nempe per temporale *proxime* et *immediate* obtinere velit spirituale, nec aliud motivum verum et honestum intercedat. In hac enim voluntate virtualiter includitur intentio unum cum alio commutandi⁵.

Observandum autem est ex sola conditione negativa, quod nō. sine commodo temporali non esset quis daturus rem spiritualement, non colligi sufficienter intentionem virtualement simoniae⁶.

1. Cf. LEINZ, *o. c.*, p. 46 s. Ubi deest pactum vel saltem verus animus paciscendi non habetur simonia. Ita qui fecte promittit dare temporale pro spirituali non est simoniacus, quamquam peccat et pro foro externo simoniacus praesumitur, donec fictionem concludenter probet. Cf. REIFF., *h. t.*, n. 130 ; SCHMALZGR., *h. t.*, n. 50 ; WERNZ, *o. c.*, p. 341 ; LAURENTIUS, *o. c.*, p. 403, nota ; contra, LEHMKUHL, *o. c.*, t. I, n. 397 ; NAVARRUS, *Manuale seu enchiridion confessoriorum*, cap. 32, n. 106 ; item actus quo temporale praestatur ex mera spe consequendi spirituale et quin habeatur intentio alterum obligandi ad rem spiritualement retribuendam, non est simonia. Cf. REIFF., *l. c.*, n. 87 ss. ; SCHMALZGR., *l. c.*, n. 53 ss. ; LEHMKUHL, *l. c.*, n. 396 ; WERNZ, *o. c.* et *l. c.*

2. Ante codicem distinguebatur simonia *mentalis*, *conventionalis* et *realis* : *mentalis* sine ulla externa pactione ; *conventionalis* cum pacto, saltem utrumque non completo ; *realis* cum pacto utrumque impleto, saltem inchoative. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *jur. can. et can.-civ. compend.*, ed. 8, n. 1171.

3. Cf. prop. 45 ex damnatis ab Innocentio XI, decret. 4 mart. 1679.

4. GURY, *Theol. mor. compend.*, n. 289.

5. Cf. REIFF., *l. c.*, n. 72 ss., et n. 87 ss. ; SCHMALZGR., *l. c.*, n. 53. Ita simoniae delictum non committit qui dat vel legat rem temporalem sub modo vel conditione rei vel operis spiritualis, prout fit ex probata praxi Ecclesiae in causis piis fundandis. Cf. WERNZ, *o. c.* et *l. c.*

6. Cf. SUAREZ, *o. c.* et *l. c.*, c. 36, n. 7 ; LEHMKUHL, *o. c.*, n. 390.

3° *Pro pretio temporali*. Nomen *pretii* hic late sumitur : eo enim venit non tantum pecunia, sed alia quaevis res temporalis, pecunia vel alia utilitate aestimabilis ¹.

4° *Rem intrinsece spiritualem*, id est, omne quod vel *ex se* vel *ex institutione Dei aut Ecclesiae* pertinet ad salutem animae atque ordinem donorum supernaturalium. Hujusmodi sunt : omnes gratiae supernaturales, tam gratum facientes quam gratis datae ; sacramenta, sacramentalia, potestas ecclesiastica, reliquiae ; actus ordinis vel jurisdictionis ecclesiasticae, administratio sacramentorum, dispensatio, absolutio, electio ad beneficia et officia ecclesiastica,² etc. ².

5° *Vel rem temporalem rei spirituali annexam*.

a) Tripliciter potest aliquid temporale esse annexum rei spirituali, *antede-*
cedenter videlicet, *concomitanter* et *consequenter*.

Antecedenter annexa sunt, quae prius jam existunt et praesupponuntur ut temporalia seu materialia, quam rei spirituali annectantur vel cum ea conjungantur. Hujusmodi res sunt vestes et vasa sacra, altaria, aedes sacrae, omnesque aliae res consecratae et benedictae. Hujusmodi est etiam jus patronatus respectu beneficii ³.

Concomitanter annexa sunt, quae cum aliqua re spirituali sunt conjuncta vel intrinsece et inseparabiliter, ut est labor actualis seu exercitium corporis in functionibus sacris ; vel saltem extrinsece v. g. certa hora exspectanda, iter instituendum ad aliquod officium persolvendum.

Consequenter annexa sunt, quae rem spiritualem tamquam causam et radicem praesupponunt, ut sunt beneficia et pensiones, verbo jus ad fructus temporales, quod praesupponit officium ecclesiasticum cui annexum est.

b) Jam vero *non semper* prohibitum est circa has res aut actiones spirituali annexas pacisci, dato pretio temporali : α) licet dare pro pretio temporali annexum spirituali *antede-*
cedenter ⁴ et *concomitanter extrinsece*, modo pretium ob spirituale non augeatur et ita res spiritualis fiat objectum partiale contractus (can. 727, § 1 ; 730 ; 1539, § 1) ; β) nullatenus licet dare pro pretio annexum spirituali *concomitanter intrinsece* seu *inseparabiliter* ; neque γ) annexum *consequenter* (can. 727, § 1) ⁵.

1. Olim vocabatur munus et triplex distinguebatur munus : *munus a manu*, sc. pecunia seu res quaevis temporalis pecunia aestimabilis, mobilis vel immobilis, corporalis vel incorporealis ; *munus a lingua* sc., laudes, commendationes, preces, quae ex pacto interponendae promittuntur vel exiguntur ; *munus ab obsequio* seu quaevis obsequia et servitia praestita, ut famulatus, rerum administratio ; cf. SCHMALZGR., h. t., n. 109 ss. ; REIFFENSTUEL, h. t., p. 59 ss. ; LEINZ, o. c., p. 52 ss.

2. REIFFENSTUEL, l. c., n. 44 ss. ; *Collat. Brugen.*, t. XI, p. 459.

3. Cf. VERMEERSCH, *Theol. mor. principia*, etc., p. 216.

4. Si excipias jus patronatus, cujus venditio positive prohibetur, can. 1470, § 1, 6°.

5. Cf. *Coll. Brug.*, t. XI, p. 458 ss. ; SOLE, *De delictis et poenis*, p. 398, nota 3, Romae, 1920 ; VERMEERSCH, o. c., p. 216 ss.

Ratio 1ma asserti est, quia res et labor actionis sunt vere in se, separatim a spirituali, pretio aestimabiles.

Hinc non committit simoniam qui vendit ceram benedictam, rosaria aut numismata, quibus annexae sunt indulgentiae, sacras reliquias capsulis pretiosis inclusas, vel alia similia, quia haec non venduntur ratione rei sacrae, sed ratione pretii rei temporali annexi; secus tamen, si propter rem ipsam sacram majori pretio haec venderentur.

Nec simoniam committit qui vendit, juxta valorem materiale, vasa et ornamenta sacra; sed si in profanum usum vendantur, ante traditionem vasa debent confringi vel conflari, vestes vero dissui, ita ut ad usum sacrum jam servire nequeant; verbo, ita debent tractari ut consecrationem vel benedictionem amittant¹.

Ratio 2da asserti est, quod ejusmodi res vel actio, ad esse physicum rei spiritualis pertingens, unum corpus vel opus cum re spirituali inseparabiliter efficiat; unde res ipsa vel actio spiritualis vendi censeretur. « Licet actiones Sacramentorum, ait Suarez², realiter et physice materiales sint, tamen secundum suum esse materiale elevatae sunt ad supernaturalem ordinem, nam ipsae sunt ministeria sacra et signa et causa gratiae, et ideo jam sic institutae ac elevatae perinde reputantur et aestimantur ac si in suis entitatibus essent spirituales ac supernaturales; ergo impossibile est eas ut mere materiales aestimare. »

Ratio 3da asserti est, quod temporale *consequenter* annexum spirituali, ipsum spirituale non per se sed ex juris dispositione inseparabiliter supponit, et se habet velut hujus accessorium; si ergo principale vendi aut emi nequit, neque quod ex illo necessario sequitur et absque illo acquiri non potest³.

Haec simonia praecipue committitur in materia beneficiorum. Ita, v. gr., emere aut vendere beneficium vel illud alteri conferre, dare aut procurare cum pacto ut is, cui procuratur, ipsi procuranti aut tertio certam pensionem aut partem fructus ex eo praestet, est simonia juris divini⁴.

Hinc etiam juxta veriore et communiorem sententiam, simonia est

1. Cf. REIFF., h. t., n° 225; DE HERDT, *S. Liturgiae praxis*¹⁰, t. I, n. 169, 174; LEINZ, o. c., p. 51. Caeterum sacra supellex benedictionem aut consecrationem amittit si *publicae* venditioni exposita fuerit (can. 1305, § 1, 2°).

2. O. c., tract. III, l. 4, c. 11, n. 4. Cf. SCHMALZGR., h. t., n° 157 ss.; *Coll. Brug.*, l. c., p. 460 s., 463 ss.; VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 5; VERMEERSCH, o. c., p. 216 s.

3. Olim jam multi hanc simoniam ut *juris divini* habebant. Cf. *Coll. Brug.*, l. c., p. 461, 463.

4. Cf. can. 1441; 1465, § 2; 1486. Olim exstabat in materia beneficiorum species simoniae qualificata, quae vocabatur *confidentia beneficiorum* aut simonia *confidentialis*; committebatur dum quis beneficium alteri quovis modo procuraret cum hac *confidentia* seu intentione obligandi, ut is, cui procuraretur vel illud resignaret ipsi procuranti aut tertio, vel certam pensionem aut fructus ex eo praestaret. Hujusmodi ergo reservatio multiplex erat: nimirum per *accessum*, per *ingressum*, per *regressum* aut per *pensionem*. Cf. SANTI-LEITNER, *Praelect. jur. can.*, l. V, tit. III, p. 14 s.; LEINZ, o. c., p. 128 ss.; WERNZ, o. c., p. 338; FERRERES, o. c., p. 11. Codex non reassumpsit qualificationem sed prohibitionem retinuit.

vendere jus vivendi de bonis monasterii, cum istud consequenter, seu necessario annexum sit professioni religiosae, quae spiritualis est¹.

1099. — II. Simonia juris ecclesiastici.

« Dare vero res temporales spirituali adnexas pro temporalibus spirituali adnexis, vel res spirituales pro spiritualibus, vel etiam temporales pro temporalibus, si id ob periculum irreverentiae erga res spirituales ab Ecclesia prohibeatur², est simonia juris ecclesiastici » (can. 727, § 2).

Dum simonia juris divini consistit in *intrinsece mala* tractatione rei sacrae, qua res spiritualis cum re temporali praetio aestimabili aequiparatur et commutatur, simonia *juris ecclesiastici* ea est quae solummodo *ab Ecclesia interdictur*. Committitur quando *contra Ecclesiae prohibitionem*, sub poenis simoniae latam res spiritualis vel huic annexa datur pro re spirituali aut huic annexa, ut in permutatione beneficiorum absque superiorum auctoritate vel cum stipulationibus vetitis, (can. 1487, § 1, 1488, § 2, coll. can. 728)³, vel etiam quando contra dictam Ecclesiae prohibitionem res in se temporalis datur pro alia re temporali; ita, hodierno jure probabilius adhuc prohibetur⁴ vendere vel emere, officium sacristae, thesaurarii⁵, etc. Licet enim natura sua non repugnet dare spirituale pro spirituali et temporale pro temporali, merito tamen Ecclesia, ob periculum simoniae juris divini et consequenter ex motivo religionis et reverentiae erga sacra illud interdixit.

Praeter exempla citata committitur simonia saltem juris ecclesiastici :

a) Transactione privata auctoritate facta si de ipso beneficii titulo disceptatur (can. 1927, § 1)⁶; b) deductionibus ex fructibus, compensationibus, solutionibus a clerico in actu provisionis faciendis in favorem collatoris, patroni aut aliorum (can. 1441); c) privata resignatione in favorem tertii, aut sub conditione quae reddituum erogationem attingat (can. 1486)⁷.

1. Cf. SCHMALZGR., h. t., n. 224; cf. VERMEERSCH, o. c., p. 226.

2. Non requiritur ut ratio legis expressis terminis in novo jure reperiatur, dummodo prohibitio antiquae legislationis hujusmodi innixa motivo, in codice confirmatur.

3. Cf. c. 5, X, III, 19, ubi ratio legis affertur.

4. Cf. v. gr., c. 38, X, V, 3.

5. Cf. VERMEERSCH, o. c., p. 218. Juxta VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 12 venditio talis officii sapit tantum turpe lucrum; videtur tamen etiam jure hodierno redolere simoniam, ex can. 729, quo provisio simoniaca cujuslibet officii et beneficii non solum prohibetur, sed praeterea omni vi caret. Cf. etiam can. 185, 2392. Cf. fontes ad can. 729 et 2392.

6. Cf. fontes adductos ad cit. can.

7. Alii casus qui a veteri jure adducebantur (cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, o. c., ed. 8, n. 1291) a novo jure excluduntur, ita v. gr., dare vel accipere aliquid occasione examinis ad parochiam (Trid., Sess. XXIV, c. 18, de ref.); aliquid accipere occasione collationis ordinum (Trid., Sess. XXI, c. 1, de ref.); vendere

1100. — Notandum. 1° Extra materiam beneficiorum nunquam committitur simonia dando spirituale pro spirituali, etiamsi hoc propria auctoritate fiat; v. g. dando reliquias pro reliquiis¹, Missam pro aliis rebus sacris. Ratio est, quia istud nullo jure, nec divino, nec humano, reperitur prohibitum; nec ulla irrogatur injuria rei sacrae, hoc ipso quod spirituale non detur pro re temporali, sed pro spirituali².

2° Prohibitum quoque est, non tamen sub simonia, sed sub amissione indulgentiarum, vendere rosaria, cruces, numismata, praevidelicet benedicta, etsi nihil pro benedictione recipiatur (can. 1539, § 1; 924, § 2)³. Venditio intelligenda videtur *lato sensu*⁴ ita ut et indulgentiae amittantur si aliquid, quocumque titulo, sive pretii, sive permutationis, sive muneris, sive eleemosynae *requiratur*. Si cruces, statuariae, rosaria, etc., *ante omnem usum*⁵, ab una deinde in aliam, tertiam et quartam quoque trans-eunt personam, possunt illae personae indulgentias illis objectis adnexas lucrari. Licet igitur rosariis, etc. in globo indulgentias adnectere, eaque postea sive per se, sive per alium distribuere, modo tamen in distributione eorum pretium, aut solutae in acquisitione expensae, aut etiam ultro oblatae, non recipiantur⁶.

coemeterium, quin vendatur ut locus sacer (hodie licita est venditio locorum aut rerum sacrarum, servatis formalitatibus de jure et dummodo nulla habeatur pro pretio ratio benedictionis aut consecrationis, cf. can. 1539, § 1; 1510; 1305, § 1, 2°; 1209, § 1). Nec alia exempla simoniae juris ecclesiastici ab auctoribus sub disciplina codicis adducta (cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 12; FERRERES, *Theol. mor.*, t. I, n. 375) ad rem facere videntur. Ita expetita remuneratio laboris impensi in colligendis et distribuendis stipendiis missarum contra praescriptum can. 840, § 1. Utique de prohibitione constat, non vero de ratione prohibitionis, nec haec legis transgressio poenis simoniae plectitur (cf. can. 2324).

1. Cf. SANTI, *o. c.*, p. 36. Contra LEHMKUHL^o, *o. c.*, n° 389. Vendere reliquias est simonia juris divini (can. 1289, § 1), contra ac existimant GÉNICOT-SALSMANS, *Theologiae moralis*, t. I, n. 289. Cf. COCCHI, *Commentar. in cod. jur. can.*, l. III, pars III, p. 205 s.

2. REIFFENSTUEL, h. t., n. 56, 226, 227.

3. Cf. Decret. S. C. Indulg., 5 jun. 1721; 14 dec. 1722, 2 oct. 1840, 12 jul. 1847 et alia collecta ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XIV, p. 197 ss. Cf. SANTI-LEITNER, *l. c.*, p. 37 ss.; OJETTI, *Synopsis*, v° indulgentia, n. 2450 s.

4. Cf. Decret. S. C. Indulg., 16 jul. 1887, n° 3, ASS., t. XX, p. 63. Cf. BERINGER-STEINEN, *Die Ablässe*, t. I, n. 844.

5. Est regula generalis quod indulgentiae *reales* diversis objectis applicatae, quasi *personales* evadunt per usum illorum qui primi his rebus tanquam domini ad lucrandas indulgentias usi sunt, non hoc sensu quod, si postea ab aliis adhibeantur, indulgentiae pereant domino, sed hoc sensu quod praefatas indulgentias lucrari non valeant aliae personae, quibus forte illa objecta dentur vel commodentur. At si ageretur de indulgentia *mere reali*, dicta regula non venit applicanda. Nuper declaratum est ut mere reales considerandas esse indulgentias apostolicas, S. Poenit., 18 febr. 1921, AAS., t. XIII, p. 164. Ideo qui corona tali ratione benedicta jam usus est ad lucrandas indulgentias, potest licite idem objectum alteri tradere, qui indulgentias recitationis annexas ipse lucrabitur, cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 208.

6. S. C. Indulg., 10 jul. 1896 ad. 2, ap. *Coll. Brug.*, t. II, p. 101 ss.

Caeterum nihil impedit quominus, si rosaria, etc. vendantur antequam benedicta fuerint cum indulgentiarum applicatione, horum pretium solvatur post benedictionem. Sic, qui nomine alicujus committentis emit rosaria, deinceps eorum benedictionem obtinet; item qui rosaria, etc. vendit, eaque vendita nomine emptoris benedicenda ac indulgentiis ditanda curat, legitime potest, quin pereant indulgentiae, exigere pretium et transmissionis expensas¹.

§ 2. MALITIA SIMONIAE.

1101. — I. Species moralis. Definitio simoniae juris divini ostendit simoniam opponi religioni, et communis doctrina eam habet ut speciem *sacrilegii realis*, cujus malitia sita est in indigna et irreverenti rei sacrae fractatione, quae temporali pretio aequiparatur, et sic infra dignitatem, qua pretium omne superat, prorsus abjicitur.

2° Disputatur an simonia *juris ecclesiastici*, ejusdem speciei moralis sit ac simonia juris divini. Cum plerisque videtur affirmandum, cum ob periculum aut speciem simoniae juris divini sub motivo religionis ab Ecclesia prohibetur, ita ut agens contra illud vere committat vitium huic virtuti oppositum².

1102. — II. Species theologica. a) Simonia est *peccatum ex genere suo mortale*, et quidem gravissimum. Simonia enim est atrociter injuriosa tum ipsis rebus sacris quas rebus temporalibus aequiparat et inter res venales ponit, tum ipsi Deo quum vendantur res quae ab Ipso solo dependent, et ipse Spiritus Sanctus (quantum fieri potest) fiat servus simoniaci. Praeterea simonia est maxime damnosa Ecclesiae, quum saepe viris indignis aditum praebeat officiis et dignitatibus cum maximo Ecclesiae, religionis et animarum detrimento. Simonia igitur graviter prohibetur tum *jure naturali*, tum *jure divino*, quia Christus praecipit Matth., X, 8: *Gratis accepistis, gratis date*; et ideo S. Petrus in ipsa sua radice Simonis Magi pravitatem condemnans dixit, *l. cit.*: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri*; tum demum graviter prohibetur *jure ecclesiastico*.

b) Petitur an possit simonia esse peccatum veniale *ex parvitate materiae*?

Respondendum per distinctionem. Si agatur de simonia *juris divini*

1. Id. decr., ad. 1.

2. Cf. hac de quaestione. REIFFENSTUEL, *l. c.*, n. 28 ss.; SUAREZ, *De virt. religionis*, tract. III, l. 4, c. 7; SCHMALZGRUEBER, in h. t., n. 25; LEURENIUS, in h. t., c. 1, quaest. LXX.

et naturalis, communiter negatur ; quia gravis semper est in res sacras irreverentia easdem aestimare instar rerum temporalium, et ut tales contractibus subjicere : ex illa comparatione cum re temporali vilipenduntur cum magna injuria in ipsum Deum ¹.

Si vero sermo sit de simonia *juris ecclesiastici*, admittitur in ea parvitas materiae, juxta plures AA. quorum sententiam ut probabilem habet S. Alph. ² ; ratio est quod haec simonia non ideo interdicitur, quasi pro re spirituali detur pretium temporale, sed ab Ecclesia prohibeatur ad omne simoniae periculum, omnem avaritiae speciem aliaque incommoda removenda : unde per hanc non fit proprie injuria rei sacrae, sed tantum Ecclesiae praeceptum violatur ; in hoc autem parvitas materiae dari potest ³.

§ 3. TITULI A SIMONIA EXCUSANTES.

1103. — « Non habetur simonia, cum temporale datur non pro re spirituali, sed ejus occasione ex *justo titulo* a sacris canonibus vel a legitima consuetudine recognito » (can. 730).

Tituli numerantur praesertim sex, sc. : pura liberalitas, gratus animus, Ecclesiae ejusque ministrorum sustentatio, legitima consuetudo, labor extrinsecus et redemptio injustae vexae.

1104. — I. Primus titulus est **pura liberalitas** dantis, qua temporale occasione spiritualis, vel contra, datur omnino gratis, nulloque pacto interveniente.

In dubio an temporale fuerit gratis tributum, a judice pensanda sunt haec tria : personarum qualitas, doni quantitas et donationis tempus ⁴. Hinc, L. V. tit. 3, cap. 18, *De simonia*, praesumptione juris, donum modici pretii quod animum movere non solet, supponitur liberaliter dari ; quae praesumptio non obtinet in muneribus magni pretii.

1105. — II. Secundus titulus est **gratitudo**. Ex hoc titulo a simoniaca labe immunes sunt qui ex gratitudine praestant temporale ob acceptum spirituale, et vice versa. Sic non peccaret cappellanius, qui servitium libentius tribueret Episcopo, a quo beneficium obtinuit ; nec parentes qui munera praestant parochis aut horum vicariis qui filios eorum in fide erudierunt, et ad primam communionem sollicitè pararunt.

1. Cf. REIFFENSTUEL, in lib. V, tit. 3 Decret., n. 11 et SCHMALZGRUEBER, in h. t., n. 16 ; LEURENIUS, in h. t., c. 1, quaest. LXIX, n. 3. Cf. SANTI-LEITNER, o. c., t. V, p. 11 s.

2. O. c., l. III, n. 50. Cf. LEURENIUS, o. et l. c., quaest. LXX ; SANTI-LEITNER, o. c., p. 12 ; WERNZ, o. c., p. 336.

3. Cf. GÉNICOT-SALSMANS, o. c., n. 285.

4. Cf. SCHMALZGR., h. t., n. 149 ss.

Cavendum tamen sedulo est, ne sub titulo gratitudinis lateat simonia palliata ; hoc autem fieret, ubi intercederet pactum implicitum dandi beneficium pro temporali obsequio, vel vice versa ¹.

1106. — III. Tertius titulus est **ministri sustentatio** seu **stipendium**, et **ecclesiae intertentio** ². Hinc licet aliquid recipere pro ministerio sacro, secluso quoque labore extrinseco, ratione scilicet stipendii, seu sustentationis, ut ex praxi Ecclesiae constat. Postulat enim aequitas naturalis, ut honesta sustentatio praebeatur iis, qui aliorum utilitati vacant et negotiis saecularibus se immiscere nequeunt ³.

Ideo licitum est legitimas taxationes et stipendia recipere et exigere. Nec simoniam sapit stipendio moveri ad celebrandum, aut temporale in pactum deducere per modum stipendii pro administratione sacramentalium aut aliis functionibus spiritualibus, intra limites tamen eorum quae praefiniuntur ex probata consuetudine aut ex legitima taxatione ⁴. Qui absque speciali titulo praeter taxas consuetas aut legitime approbatas aliquid exigit, simoniacus est. Qui vero iisdem in adjunctis stipendium majus praestatione taxa aut consuetudine determinata exigit, certe peccat contra justitiam et probabilius simoniam committit, cum pro illo excessu, nullum justum habet titulum exigendi ⁵. Ita veteres plerumque. Absque dubio in foro externo tamquam simoniacus plecti posset.

Si, occasione administrationis sacramentorum aut sacramentalium, aliquid, praeter aut supra legitimas taxationes offertur sponte, *pro elemosyna*, non exigi sed accipi potest. Talis est elemosyna, quae in paucis aliquibus regionibus, ex usu et consuetudine fidelium, pro sustentatione confessarii offertur in tribunali poenitentiae.

Eodem sustentationis titulo dantur, absque vitio, elemosynae pauperibus, ut orent pro aliquo.

1107. — IV. Quartus titulus est **consuetudo legitima**, quae vim legis obtinet ; hinc Benedictus XIV ait, praestationes quas canonici ad possessionem admissi solvunt, si antiquae, non facile improbandas, ad majora mala vitanda.

1108. — V. Quintus titulus est **labor**. Sed qualis labor excusat a simonia ?

1. Cf. de illis duobus titulis SCHMALZGR., h. t., n. 60 ss. ; REIFF., h. t., n. 106 ss.

2. Cf. VERMEERSCH, o. c., p. 219 ss.

3. Cf. Matth., X, 10 ; 1 Cor., IX, 7, 13-14. Cf. REIFF., h. t., n. 185 ss.

4. Cf. Coll. Brugen., t. XXIV, p. 132 ss.

5. Cf. tamen VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 10. Ex alia parte dubium movetur an, uti censent praefati auctores, percipiens stipendium pro binatione ut simoniacus habendus sit, cum prohibitio percipiendi stipendii non praeprimis saltem lata sit ob periculum irreverentiae, erga res sacras.

Ante responsum nota laborem actionis seu functionis spiritualis distinguere in *extrinsecum* et *intrinsecum*. Extrinsecus seu per accidens rei spirituali conjunctus, communiter dicitur ille qui a re ipsa separabilis est, sine quo functio in se bene fieri potest ; sic v. g. celebrationi Missae labor extrinsecus est cantus, expectatio ad certam horam, itineratio, etc. Intrinsecus vero, qui ab ipsa re inseparabilis est, sine quo actio sacra perfici nequit : ut pronuntiatio verborum, motus membrorum in celebratione Missae, collatione ordinum, etc.

Jam vero propter laborem extrinsecum, *aliunde non debitum*, aliquid temporale accipi et exigi potest, non tantum per modum sustentationis, sed etiam per modum pretii, ut communis tenet opinio ; non item propter intrinsecum. Ratio est, quod labor primi generis per conjunctionem suam accidentalem cum actione spirituali non perdit valorem suum, quem ex se tamquam quid temporale habet ; e contra vero, quia labor secundi generis unum opus cum actione sacra efficit, aestimationem ab ipso opere distinctam habere non valet.

Excipitur labor extrinsecus *aliunde debitus*, v. g. ex officio, fundatione, contractu ; tunc enim jam non adesset titulus exigendi, et peteretur temporale pro spirituali. Hinc parochus aut vicarius pro administratione Extremae Unctionis ea tantum exigere potest, quae lex aut consuetudo statuerunt ; nihil vero si haec sileant, etsi eam ministret longe a suis aedibus. Ita pro institutione christiana, quam quis *ex officio* tradere debet suis subditis, non licet aliquid exigere, nisi forsitan titulo stipendii aut sustentationis. At si agitur de docenda theologia aut etiam tradenda pueris doctrina christiana in schola praeter obligationem proprii officii, verum pretium accipi potest, tituli laboris indebiti.

Quoties autem pro labore extrinseco peti aliquid potest, pactio quoque fieri non prohibetur ; sed periculosa semper haec est. Praeterea quovis casu turpis debet abesse exactio, quae avaritiae speciem prae se ferat ; et quamvis positiva prohibitio desit, reprehendendus tamen is esset, qui donec numeretur pecunia spirituale denegaret ¹.

1109. — VI. Sextus titulus est **redemptio injustae vexae**, seu injusti impedimenti circa spirituale justa remotio per oblationem pecuniae, sive rei temporalis ². Ita qui redimit reliquias ne pereant vel profanentur, non committit simoniam ; attamen, nisi urgeat periculum, monendus est Ordinarius, ut in casu provideat ³.

1. Cf. Trid. Sess. XXII, *de obs. et evit. in celebr. Missae*, alinea *Atque ut multa*; SCHMALZGR., h. t., n. 89 ss. Cf. can. 463, § 2 ; 831, § 1 ; 1235, § 1 ; 2408.

2. SCHMALZGR., h. t., n. 134 ss. ; S. ALPHONSUS, *o. et l. c.*, n. 99 ss. ; SANTI-LEITNER, *o. c.*, t. V, p. 27 ss.

3. Cf. S. C. Ind. et Reliq., 21 dec. 1878, ap. BALLERINI-PALMIERI, *o. c.*, t. II,

Quaeritur an semper excusetur a simonia qui se redimit ab injusta vexatione circa beneficia, aut aliud bonum spirituale, v. g. sacramenta, etc. Respondetur distinguendo :

1° Si vexatio sit clare *injusta* et redimatur per temporalia, a/ *jure jam acquisito*, id est, ab illo qui habet jus in re, affirmative ; quia vexationis liberatio, quae sola directe intenditur, est quid temporale. Hinc potest quis erogare pecuniam malevolo homini, ne ab ipso injuste diffametur et a beneficio, ad quod jus habet, arceatur.

Pari de ratione simoniam non committunt qui spirituale, v. g. beneficium, conferunt ex timore damni, aut nocumenti, aut disgratiae alias incurrendae ; modo non interveniat pactum. Ratio est quia operari ex metu, non est operari ex pacto pro pretio, cum ita operans praecise intendat avertere causam vel ansam aversionis aut odii, ex quo dein malum sequi timetur.

Dicitur autem *modo non interveniat pactum* ; quia obligatio quae vi pacti imponitur alteri, ne mihi noceat, et securitas mea per pactum obtenta, est quid pretio aestimabile ; consequenter, si pro illo datur spirituale, simoniam esse volunt Suarez, S. Thomas et alii.

Verum b/ *ante jus acquisitum in re* potest quidem redimi vexa injuste illata ab iis qui possunt tantum obesse ; non autem illata ab iis qui de jure possunt vel obesse vel prodesse, eligendo v. g. vel praesentando ad beneficium ; etenim his offerre pecuniam ne obsint, idem foret ac offerre ut prosint, scilicet ut consensum non denegent. Hinc licet dare pecuniam inimico tuo conanti per fraudem impedire electores ne tibi faveant ; sed non licet dare pecuniam patrono ut te praesentet.

2° Si *justa* sit vexatio, numquam licet eam redimere, a quocumque tandem proveniat. Hinc non licet dare pecuniam competitori ut desistat a concursu ad beneficium ; nam vexatio illa non est injusta, et consequenter via ad beneficium directe per pecuniam pararetur, quod simoniacum foret. Ita communior contra Elbel aliosque¹.

1110. — VII. Septimum quidam addunt titulum, scilicet **legitimam superioris dispositionem** ; ita in absolutione a censuris vel in dispensatione impedimenti aut voti imponitur opus pium pecuniarium².

§ 4. SANCTIONES CANONICAE.

1111. — I. Invaliditas eorum quae simoniace fiunt.

« *Contractus ipse simoniacus*³ et, si simonia committatur circa beneficia, officia, dignitates, *subsequens provisio omni vi caret*, licet simonia

tract. 6, n. 475 ; can. 1289. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 9 ; GÉNICOT-SALSMANS, *o. c.*, n. 288.

1. Cf. BALLERINI-PALMIERI, *Opus theologicum morale*, t. II, p. 334. Cf. *causa Compostellana*, S. C. C., 22 dec. 1906, ap. *Il Monit. eccl.*, t. XVIII, p. 488 ss.

2. Cf. SANTI-LEITNER, *o. c.*, p. 33 ss.

3. Cf. supra, n. 1098 ; sive agatur de simonia juris divini, sive de simonia juris ecclesiastici. — Cf. S. THOMAS, 2-2, q. C, art. 6, c. ; LEINZ, *o. c.*, 82.

a tertia persona commissa fuerit, etiam inscio proviso, dummodo hoc non fiat in fraudem ejusdem provisi aut eo contradicente » (can. 729) ¹. Illa sanctio nullitatis, a jure ecclesiastico in poenam delicti inducta, quantum potest suos producit effectus. Attamen valida est administratio simoniaca ordinis et aliorum sacramentorum, si reliqua essentialia adsint, quia Christus principaliter operatur effectum ²; valida etiam est simoniaca professio religiosa, quia acceptatur ab Ecclesia; item valida est electio Summi Pontificis simoniaca ³. Alii tamen effectus commissae hujusmodi simoniae irritantur.

Ex hac declaratione nullitatis sequitur:

1° *Obligatio restitutionis*. « Ante quamlibet judicis sententiam res simoniace data et accepta, si restitutionis sit capax nec obstet reverentia rei spirituali debita, restitui debet, et beneficium, officium, dignitas dimitti » (can. 729, 1°).

Illam obligationem restitutionis quae consequitur declarationem invaliditatis contractus et provisionis est juris ecclesiastici. Proinde non tantum urget ubi intercedit *laesio iustitiae*, sed etiam quando tantum contra religionem delinquitur. Consequenter non tantum *in materia beneficiorum et officiorum ecclesiasticorum* datum et acceptum in foro conscientiae ante omnem sententiam judicis restituendum est et beneficium, aut officium dimittendum ⁴, sed etiam *in alia materia*, res spiritualis restitui debet, nisi restitui nequeat, ut missa celebrata aut collatus ordo, aut nisi obstet reverentia rei spirituali debita, ut si quis emat reliquias venditori non religioso ⁵; praeterea pretium simoniace acceptum semper restitutioni obnoxium est, etiam si res spiritualis restitui non possit aut non debeat ⁶.

At cuinam pretium est restituendum? Post sententiam judicis, restituendum est cui iudex decreverit. Ante vero, perpetrato delicto simoniae prout haec definitur a canone 727 ⁷, dici potest pretium reddi posse ei qui illud persolvit, cum nihil in jure clare decretum reperiatur ⁸. Quae sententia optime congruit cum declaratione nullitatis contractus simoniaci.

1. Cf. quoad jus antierius, DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1296 ss.

2. Cf. DE SMET, *De Sacramentis in genere*, etc., p. 109 ss., Brugis, 1915; LEINZ, *o. c.*, p. 78 s.

3. Cf. Const. *Vacante Sede Apostolica*, 25 dec, 1904, n. 79.

4. Salva exceptione electionis pontificiae.

5. Cf. BADI, *o. c.*, p. 3.

6. Cf. tamen VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 13.

7. Cf. quoad jus antierius DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1298.

8. Cf. REIFFENSTUEL, *h. t.*, n. 296.

2° « *Simoniace provisus non facit fructus suos ; quod si eos bona fide perceperit, prudentiae iudicis vel Ordinarii permittitur fructus perceptos ex toto vel ex parte eidem condonare* » (can. 729, 2°). Quando fructus restituendi sunt, restitui possunt *ecclesiae* in qua beneficium aut officium est constitutum, modo nullum commodum ex hoc obtineant qui simoniam commiserunt. Probabile etiam est posse restitui *pauperibus*, vel successori in beneficio, vel in pias causas erogari, vel etiam compositionem inire cum Pontifice¹.

1112. — II. Poenae simoniacorum.

Post publicatam Const. *Apostolicae Sedis*, simonia *confidentialis* et *realis* in collatione beneficiorum proprie dictorum, et *realis* pro ingressu in religionem plectebantur poenis ecclesiasticis. Hodierno jure sequentes in simoniacos poenae statuuntur :

1° « *Delictum perpetrantes simoniae in quibuslibet officiis, beneficiis aut dignitatibus ecclesiasticis : a) incurrunt in excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae simpliciter reservatam*² ; b) ipso facto privati in perpetuum manent jure eligendi, praesentandi, nominandi, si quod habeant ; c) si clerici sint, praeterea suspendantur » (can. 2392). Jurē novo³ punitur omnis simonia prouti definitur can. 727, sive *juris divini* sive *juris ecclesiastici*⁴, perpetrata in quibuslibet officiis, beneficiis aut dignitatibus, proinde etiam *in officiis late sumptis*⁵. Poena suspensionis in clericos simoniacos lata est generalis ad normam can. 2278, § 2.

Cum delictum non sit plene perpetratum nisi effectu secuto⁶, poena non est contracta nisi saltem rei spiritualis traditione simonia sit perfecta⁷.

2° « Omnes, etiam episcopali dignitate aucti, qui per simoniam ad ordines *scienter* promoverint vel promoti fuerint aut alia Sacramenta ministraverint vel receperint, sunt suspecti de haeresi⁸ ; clerici praeterea suspensionem incurrunt Sedi Apostolicae reservatam » (can. 2371).

Suspensio item est generaliter lata et producit omnes effectus qui in can. 2279-2285 enumerantur.

3° Quaestum facientes de indulgentiis puniuntur ipso facto excommunicatione Sedi Apostolicae simpliciter reservata (can. 2327).

4° Si patronus jus patronatus simoniace in alium transferre attentaverit, jus patronatus exstinguitur (can. 1470, § 1, 6°).

1. Ita FERRERES, *Theol. mor.*, l. c., n. 383.

2. Manet etiam excommunicatio latae sententiae contra simoniam in electione R. Pontificis commissam. Cf. Const. cit. *Vacante Sede Apost.*, can. 79.

3. Cf. SOLE, *De delictis et poenis*, p. 397 ; CAPPELLO, *De censuris*, p. 118 ; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *Manuale juris canonici*, p. 774 s., Gandavi, 1924.

4. Cf. tamen VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 13.

5. Cf. supra n. 394.

6. Cf. can. 2228.

7. Ita VERMEERSCH, *o. c.*, p. 229.

8. Cf. can. 2315.

PARS PRIMA.
DE SACRAMENTIS.

TITULUS I AD TITULUM VIII.

Tractatum de Sacramentis remittimus ad praelectiones theologicas. Unam materiam excipimus, nempe quae agit de *irregularitatibus*, quam infra evolvemus ut appendicem ad tertiam partem libri V codicis, *de poenis in singula delicta*.

Interim consulantur : CAPPELLO, *De Sacramentis*, t. I (de Sacramentis in genere, de Baptismo, Confirmatione, Eucharistia); t. III (de Matrimonio), Augustae-Taurinorum, 1921, 1923; NOLDIN, *De Sacramentis*, ed. 12, Oeniponte, 1920; MUTZ, *Die Verwaltung der heiligen Sakramente von pastoralen Standpunkt*, 5-6 Aufl., Freib.-i-Br., 1923; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, t. II, p. 9 ss.; BLAT, *o. c.*, t. III, pars 1^a, p. 12 ss.; BADII, *o. c.*, t. II, p. 7 ss., etc.

PARS SECUNDA.

DE LOCIS ET TEMPORIBUS SACRIS.

SECTIO I.

DE LOCIS SACRIS.

Fontes. Can. 1154-1242.

Auctores. Cf. Canonistae antiquiores ad lib. III. Decret., tit. 40, 48, 49 ; auctores moderni ad can. cit. ; GATTICUS, *Tractatus de oratoriis domesticis et de usu altaris portatilis*, Romae, 1746 ; VAN DE BURGT, *De ecclesiis*², Ultrajecti, 1874 ; ejusd. auct., *De celebratione missarum*, ibid., 1871 ; VAN GAMEREN, *De oratoriis publicis et privatis*, Lovanii, 1861 ; MANY, *Praelectiones de locis sacris*, Parisiis, 1904 ; WERNZ, *o. c.*, t. III, p. II, p. 77 ss. ; FERRERES, *Los oratorios y el altar portable*, 2 ed., Madrid ; MATTHAEUS A CORONATA, *De locis et temporibus sacris*, Augustae-Taurinorum, 1922 ; *Ephemerides liturgicae*, 1921, t. XXXV, p. 443 ss. ; 1922, t. XXXVI, p. 13 ss.

Notiones generales.

1113. — I. **Notio.** « Loca sacra ea sunt quae divino cultui fideliumve sepulturae deputantur consecratione vel benedictione quam probati libri liturgici ad hoc praescribunt » (can. 1154).

1° Loca sacra veniunt sub genere rerum ecclesiasticarum ; adnumerantur nempe inter res *antecedenter* spirituali annexas. Essentialiter ut sacra constituuntur et a pristino statu profano secernuntur *deputatione authentica* ad usum sacrum, quae fit consecratione vel benedictione¹ facienda a legitimo ministro juxta ritus descriptos in Pontificali et Rituali Romano².

2° Loca sacra *distinguuntur* tum destinatione tum constitutione a *locis piis ecclesiasticis*, quae nempe conjunguntur cum *institutiis piis ecclesiasticis* sive collegialibus sive non collegialibus³. Haec dici possunt in genere constitui auctoritate ecclesiastica in finem religionis vel carita-

1. Ideo vocatur *constitutiva* in can. 1150. Consecratio vocatur etiam benedictio realis.

2. Ut infra dicitur loquendo de singulis locis sacris.

3. Cf. can. 1489 ss. tit. XXVI hujus libri.

tis sive spiritualis sive temporalis ¹. Hujusmodi loca pia ecclesiastica sunt v. gr. monasteria, seminaria, domus religiosae, domus emeritorum vel demeritorum inter clericos, domus spiritualibus exercitiis destinatae, nec non orphanotrophia, nosocomia, xenodochia, si erectioni accedat ecclesiastica auctoritas.

1114. — II. *Dividuntur* :

1° *ex destinatione*, in loca cultui divino deputata, uti ecclesiae et oratoria, et in loca sepulturae fidelium destinata, quae coemeteria vocantur ;

2° *ex modo deputationis*, in loca consecrata et in loca benedicta. Altaria consecrantur ; ecclesiae et oratoria consecrantur aut benedicuntur ; coemeteria benedicuntur sollemni aut simplici benedictione.

1115. — III. *Minister consecrationis et benedictionis loci sacri*.

1° *Minister consecrationis*. Consecratio loci sacri est functio ordinis episcopalis et cum praeseferat authenticam et irrevocabilem deputationem loci ad usum sacrum intime cohaeret cum potestate Ordinarii loci regendi et administrandi dioecesim ². Inde :

a) « Consecratio alicujus loci, quamquam ad regulares pertinentis, spectat *ad Ordinarium territorii* ³ in quo locus reperitur, dummodo Ordinarius character episcopali sit insignitus, non tamen ad *Vicarium Generalem* sine mandato speciali, firmo jure S. R. E. Cardinalium (etiam non Episcoporum) consecrandi ecclesiam et altaria sui tituli ⁴ » (can. 1155, § 1). Quod jus etiam agnoscitur rite benedictis Abbatibus et Prae-latis *nullius* (can. 323, § 2).

b) « Ordinarius territorii, licet character episcopali careat, potest cuilibet ejusdem ritus ⁵ Episcopo licentiam dare consecrationes peragendi in suo territorio » (can. 1155, § 2).

1. Vocantur *instituta pia laica*, quae absque auctoritatis ecclesiasticae assensu, a laicis aut a clericis qua privatis personis, aut ab auctoritate laica in finem pium constituuntur. Loca quibuscum conjunguntur vocantur *loca pia laica*. Existunt etiam *instituta pia mixta* quae nempe tum ab ecclesiastica pro parte religiosa tum a civili potestate pro alia parte reguntur, uti carceres.

2. Cf. supra, n. 686.

3. Quinam veniant nomine *Ordinarii loci* vide supra, n. 446. Haec regula de reservanda consecratione Episcopo dioecesano valet etiam pro ecclesiis regularium etiam exemptorum, quae sunt in illius territorio nisi constet de speciali et *post Tridentinum* obtento indulto S. Sedis consecrationem illam permittenti Superiori vel advocandi alium quemlibet Episcopum catholicum. Quod privilegium restringitur tamen can. 1157 de obtinendo Ordinarii consensu. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 679 ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 471 ; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 5.

4. Extra proprios titulos possunt Cardinales etiam non Episcopi, *consentiente Ordinario*, consecrare ecclesias et altaria (can. 239, § 1, 20° ; 1157).

5. Ritus considerandus videtur esse ille ipsius loci consecrandi. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 471.

c) Consecratio a quolibet Episcopo ubicumque facta, etsi *illicita*, tamen ut *valida* semper est habenda (can. 1147, § 3).

d) Minister extraordinarius consecrationis est presbyter a R. Pontifice delegatus.

Nota. *Sollemnis* benedictio coemeterii regitur jure canonis 1155 (can. 1205, § 1).

Episcopus Brugensis usque ad proximam visitationem ad Limina indultum obtinuit quo committere potest consecrationem altarium sacerdotibus in dignitate constitutis.

2° *Minister benedictionis.* Benedictio loci sacri est functio *sacerdotalis* at *reservata*. Inde :

a) « Jus benedicendi locum sacrum, si hic pertineat ad clerum saecularem vel ad religionem non exemptam, vel ad laicalem spectat ad *Ordinarium territorii*¹ in quo locus reperitur ; si ad religionem clericalem exemptam, ad Superiorem majorem² » (can. 1156).

b) Cum Ordinarius territorii, tum Superior major, uterque inter limites suae competentiae, potest alium *simplicem sacerdotem* ad hoc delegare (can. 1156).

c) Benedictio a *simplici sacerdote sine delegatione* peracta *illicita*, at *valida* est (can. 1147, § 3).

3° *Necessarius consensus Ordinarii.* « Non obstante quolibet privilegio (etiam Cardinalium), nemo potest locum sacrum consecrare vel benedicere sine Ordinarii consensu » (can. 1157).

a) *Ordinarius* est Ordinarius territorii in quo locus reperitur pro *consecratione* ; est vero idem Ordinarius loci aut Superior major, juxta tenorem can. 1156, pro *benedictione*.

b) Consensus est tantummodo ad *licitatem* necessarius (can. 1147, § 3)³.

1116. — IV. Demonstratio peractae consecrationis aut benedictionis.

1° « De peracta consecratione vel benedictione redigatur documentum, cujus alterum exemplar in Curia episcopali⁴, alterum in ecclesiae archivo servetur » (can. 1158).

Cf. Congr. prosyn. a. 1924, n. 8, *Collat. Brugen.*, t. XXIV, p. 277.

1. Vicarius generalis non eget ad benedictionem hanc peragendam mandato speciali.

2. Cf. supra n. 932. Cf. quoad jus antierius, PIAT, *Jus regularium*, p. V, c. 2, appendix, q. 6 ; MANY, *o. c.*, p. 1.

3. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 5.

4. Si agatur de benedictione loci sacri ad religionem clericalem exemptam pertinentis, sufficere videtur ut documentum servetur apud archivum Superioris majoris. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 6 ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 472.

2° Documentis deperditis aut quavis ratione deficientibus suppleri potest omnibus aliis probationibus, v. gr., ex crucibus in parietibus ecclesiae depictis, ex consuetudine celebrandi festum annuale dedicationis ecclesiae, etc.¹.

3° « Ex privilegio juris consecratio vel benedictio alicujus loci, modo nemini damnum fiat, satis probatur etiam per unum testem omni exceptione majorem² » (can. 1159, § 1).

Si ex consecratione aut benedictione loci, damnum alicui afferetur, eo quod dominium in eo amitteret aut ad aliquid praestandum teneretur, tunc recurrendum esset ad legitimas probationes.

1117. — V. Prohibita iteratio consecrationis aut benedictionis.

1° Consecratio aut benedictio loci, de qua legitime constet, nequit iterari (can. 1159, § 2).

2° In vero dubio autem, consecratio aut benedictio peragatur non sub conditione, sed absolute ad cautelam (*ibid.*)³. Nec sufficiunt tamen conjecturae, quum praesumptio stet pro consecratione aut benedictione.

1118. — VI. Effectus juridici consecrationis vel benedictionis cujusvis loci sacri.

Supra⁴ diximus de immunitate ecclesiastica personali et reali. Hic sermo est de immunitate *locali* et quidem de hac sua praecipua parte⁵ qua « loca sacra exempta sunt a jurisdictione auctoritatis civilis et in eis legitima Ecclesiae auctoritas jurisdictionem suam libere exercet » (can. 1160)⁶.

Haec exemptio est juris divini et nititur destinatione exclusiva locorum sacrorum cultui divino et sepulturae ecclesiasticae, et simul natura et potestate societatis ecclesiasticae cui exclusive competit quidquid refertur ad usum sacrum illorum locorum⁷. Inde sequitur loca sacra

1. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 7; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 766.

2. Cf. can. 1789 ss. Cf. S. Rit. C., in *Oppiden.*, 19 aug. 1634, *Collect. S. C. de P. F.*, n. 78; in *Ferentina* 27 nov. 1706, *Decret. auth.*, n. 2714.

3. Cf. c. 16, D. I de consecr., ubi illa prohibitio ex conc. Nicaeno urgetur ex comparatione cum sacramento baptismi. Cf. quoad altaria, S. R. C., 18 maii 1883, ad 11, n. 3575, coll. n. 3162, ad 4; quoad ecclesias, S. R. C., 12 dec. 1875, ad 1, n. 3345; 19 aug. 1878, n. 3462; 16 jan. 1886, ad 1 et 2, n. 3651. Cf. PIAT, *o. et l. c.*, q. 3.

4. N. 357 ss.

5. De arcendis a loco sacro propter venerationem ipsi debitam quibusvis actibus profanis et saecularibus, et de jure asyli sermo erit infra.

6. Cf. c. 1, in VI, III, 23.

7. Hinc praescriptiones hygienicae ab auctoritate civili praescriptae erunt etiam in locis sacris observandae, cf. CAVAGNIS, *Instit. jur. pub. eccles.*, ed. 3, t. III, p. 134 s. Hic auctor etiam examinat p. 133 s. quaestionem de immunitate locorum sacrorum a publicis vectigalibus.

semper *per se* ab Ecclesia pendere et ab auctoritatis civilis jurisdictione eximi. Tantum per accidens evenire potest ut auctoritas civilis adigatur ad exercendum in eis actum quemdam suae jurisdictionis ; tunc autem ipsa rei natura suggerit ut iudicium, si tempus concesserit, hujus justae causae interventus extraordinarii, ad Ecclesiam spectet, utpote quae est superior¹.

Haec principia, quod attinet ad ecclesias et oratoria, a constitutione belgica agnoscuntur ; at quoad coemeteria catholica, ex falsa interpretatione legum civilium de sepultura, obstacula moventur ne libere et complete ibidem explicet Ecclesia disciplinam suam².

TITULUS IX.

DE ECCLESIIIS.

Ordo tractationis. Titulus IX, juxta ordinem legalem codicis, sex paragraphis absolvi potest ; nempe agit 1° de notione et diversis speciebus ecclesiarum (can. 1161, 1180) ; 2° de earum aedificatione (can. 1162-1164) ; 3° dedicatione (can. 1165-1171), addito canone de campanis (can. 1169) ; 4° violatione (can. 1172-1177) ; 5° immunitate (can. 1178-1179), addito canone de ecclesiarum gratuito accessu (can. 1181) ; 6° de temporali ecclesiarum administratione (can. 1182-1185) ; 7° de ecclesiarum reparatione et reductione ad usum profanum (can. 1186-1187).

§ 1. NOTIO ET SPECIES ECCLESiarUM.

1119. — I. Notio. « Ecclesiae nomine intelligitur aedes sacra divino cultui dedicata eum potissimum in finem ut omnibus Christifidelibus usui sit ad divinum cultum publice exercendum » (can. 1161)³.

Inde patet discrimen inter ecclesiam et oratorium ; ambo ad cultum sacrum dedicantur, sed ecclesia ad cultum deputatur in finem ut *omnibus Christifidelibus usui sit* ; oratorium vel non destinatur usui omnium fidelium, vel quamvis omnibus pateat potissimum alia intentione est erectum, v. gr., ad honorandam imaginem sanctam⁴.

1. Ita CAVAGNIS, *o. et l. c.*, p. 133. Cf. can. 1179 de applicatione ad jus asyli.

2. Cf. VAN COILLIE-DE MEESTER, *La sépulture et les fabriques d'églises en droit civil-ecclésiastique belge*, ed. 2, p. 33 ss., 61 ss., Bruges, 1924.

3. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 79, et de variis earum nominibus.

4. De ecclesiarum historia, nominibus, forma et partibus tractatur in praelectionibus archaeologiae sacrae, cf. WERNZ, *o. c.*, p. 79 s. ; PRUEMMER, *Manuale jur. eccles.*, p. 415 ; DEVOTI, *o. c.*, l. II, tit. 7, § 2, in t. I, p. 660 ss. ; MANY, *o. c.*, p. 3 ss. ; *Diction. d'archéol. chrét. et de lit.* v° basilique, église ; DUCHESNE, *Les origines du culte chrétien*, ed. 2, p. 385 ss., Paris, 1898 ; LEMAIRE, *L'origine de la basilique latine*, Bruxelles, 1911, cf. supra, n. 802, 804.

1120. — II. Divisio ecclesiarum.

Ecclesiarum divisio proficiscitur a maiori vel minori earum dignitate, et a iuribus quibus una gaudet super altera.

1° Ratione *dignitatis*, primo loco veniunt basilicae, dein ecclesiae patriarchales, primatiales, metropolitanae, cathedrales, collegiatae, parochiales, succursales, conventuales, et ultimo ecclesiae confraternitatum.

a) *Basilicae*¹, seu domus regiae, indiscriminatim antiquitus dicebantur ecclesiae majores, seu insigniores magnitudine, antiquitate, celebritate. Hodie « nulla ecclesia potest basilicae titulo decorari, nisi ex apostolica concessione aut immemorabili consuetudine » (can. 1180). Basilicae in duas classes distribuuntur, in *maiores* seu patriarchales et in *minores*. Quatuor sunt Romae basilicae majores in memoriam quatuor primarum ecclesiarum patriarchalium: *Lateranensis*, omnium Urbis et Urbis ecclesiarum mater et caput, quae Sedem Romanam, in qua Pontifex instituitur, praesignat; *Vaticana*, quae Sedem Constantinopolitanam repraesentat; *S. Pauli* extra muros, quae Alexandrinam; *Liberiana* seu S. Mariae Majoris, quae Antiochenam designat. Ad gradum patriarchalis basilicae erectae sunt basilicae S. Francisci Assisiensis et S. Mariae Angelorum², in oppido Assisiensi. Sunt plures, tum Romae, tum in aliis regionibus, basilicae *minores*, quae a R. Pontifice hoc titulo honestatae sunt³.

Privilegia basilicarum ex apostolica concessione aut immemorabili consuetudine colligantur oportet (can. 1180). Basilicis minoribus extra Romam conceduntur omnia et singula privilegia et honorificentiae quae minoribus basilicis Almae Urbis de jure competunt. Porro privilegia magis communia sunt conopaeum, tintinnabulum et, si ecclesia sit capitularis, usus cappae magnae.

b) *Cathedralis* vocatur, quae fixam habet Episcopi sedem, seu cathedram. Matrix et princeps est ecclesiarum totius dioecesis. Dum sub se habet alias cathedrales dicitur *metropolitana*, eique praeest Archiepiscopus; dum plures metropolitanas, vocatur *primatialis*, si praesit Primas; *patriarchalis* vero, si praesit Patriarcha.

c) *Collegiata* nuncupatur, quae habet communitatem seu collegium canonicorum, qui sacras functiones in ea exercent, capitulariter congregantur et agunt, sigillumque et arcam communem habere valent. Inter collegiatas quaedam vocantur *insignes*; sed cum in jure non sit specialiter enuntiatum

1. Cf. MANY, *o. c.*, p. 119 ss.; THALHOFER, *Handbuch der katholischen Liturgik*, t. I, p. 723 ss., Freib.-i-Br., 1883; BARBIER DE MONTAULT, *Traité pratique de la construction et de l'ameublement des églises*, t. I, p. 486 ss., Paris, 1885; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, p. 47 ss.; VAN DE VELDE, *De Basiliek van het H. Bloed van Brugge*, Brugge, 1923.

2. Cf. AAS., t. I, p. 394 ss.

3. Exstant duae basilicae minores in nostra dioecesi: basilica B. M. V. in Dadizeele et basilica S. Basilii ex concessione Pii XI, 13 april. 1923, AAS., t. XV, p. 200 s. Nuperrime, die 4 junii, ecclesia B. M. V. Lapurdensis in Oostacker ad dignitatem basilicae minoris erecta est, cf. AAS., t. XVI, p. 323.

quid ad insignem collegiatam requiratur, decidenda res est ex appellatione aliqua authentica, vel ex prudentum aestimatione.

d) *Parochialis* est, in qua peculiaris rector, in populum determinatum, tanquam proprius ejusdem pastor, curam gerit animarum.

Licet autem stricte dicatur ecclesia *baptismalis* illa quae fontem baptismalem habet, etiamsi non sit parochialis, cum hac tamen in jure et de facto saepe confunditur, eo quod hodie omnis parochialis quoque baptismalis sit¹.

e) *Succursalis* est quae paroeciali ecclesiae adnectitur pro necessitate vel utilitate curae animarum².

f) *Conventualis, regularis vel religiosa* dicitur illa quae instituto religioso plene addicta est, dummodo omnibus fidelibus pateat.

2º Ratione *jurium*, ecclesia, quae alias sibi subjectas habet, vel honore saltem eis praeeminet, dicitur *matrix*, subjecta vero *filialis*. Nomen matricis tamen proprius tribuitur ecclesiae cathedrali. In sensu minus proprio, ecclesia matrix etiam dicitur ecclesia parochialis cujus pars avulsa seorsim erigitur³.

§ 2. AEDIFICATIO ECCLESIARUM.

1121. — I. Requisita ad aedificationem ecclesiae.

Ad ecclesiam de novo aedificandam hae requiruntur conditiones⁴:

1º *Praevius consensus auctoritatis ecclesiasticae* competentis: sc. *R. Pontificis*, si agatur de erigenda collegiali⁵, cathedrali⁶, aut his superiori, vel de aedificanda ecclesia in loco exempto; *Ordinarii loci* vero, si agatur de erigenda ecclesia minori. Porro consensus Ordinarii loci *in scriptis*⁷ sit oportet, quem tamen Vicarius Generalis praestare nequit sine mandato speciali (can. 1162, § 1).

« Etiam sodales religiosi, licet consensum constituendae novae domus in dioecesi vel civitate ab Ordinario loci retulerint, antequam tamen ecclesiam vel oratorium publicum in certo ac determinato loco aedificent, *Ordinarii loci* licentiam obtinere debent » (can. 1162, § 4). Uti

1. Cf. supra n. 491.

2. De ecclesia *succursali* qualis existit in Belgio, dictum est n. 810 ss.

3. Cf. VAN DE BURGT, *De ecclesiis*, p. 8. Cf. *causa Tropien*, 3 jul. 1909, de jure matricitatis, ap. AAS., t. I, p. 687.

4. Cf. lib. III Decret., tit. 48. Cf. VAN DE BURGT, *o. c.*, p. 13 ss.; MANY, *o. c.*, p. 13 ss.; WERNZ, *o. c.*, p. 81 ss.

5. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 700; MONACELLI, *Formulare legale practicum fori ecclesiastici*, p. I, tit. 6, form. X, n. 7.

6. Cf. supra n. 489.

7. Quod non ad validitatem requiritur. Potest Ordinarius consensui apponere clausulas, dummodo hae juri communi non sint contrariae. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 82.

jam supra diximus¹ licentia Ordinarii pro religionibus clericalibus respicit tantum *determinationem loci* ubi ecclesia est aedificanda. Pro aliis religiosis sodalibus praescriptio est absoluta².

Consensus gubernii ex se nullo modo requiritur. Attamen attendendae sunt singulares conventiones inter Ecclesiam et Statum initae, et etiam in praxi praescriptiones civiles, quas ad majora mala vitanda forsitan tolerat auctoritas ecclesiastica³.

2° *Opes necessariae et congrua dos*. Etenim « Ordinarius consensum ne praebeat, nisi prudenter praeviderit necessaria non defutura ad novae ecclesiae aedificationem et conservationem, ad ministrorum sustentationem aliasque cultus impensas » (can. 1162, § 2). Ergo non tantum requiritur ut Episcopus *facultates* ad *construendam* ecclesiam necessarias non defuturas praevideat, sed praeterea ut ante aedificationem, congrua, iudicio Episcopi, assignetur *dos*, id est, sufficientes et stabiles redditus⁴ pro luminaribus, paramentis, fabrica, ministris aliisque futurae ecclesiae necessitatibus.

Ad sufficientiam dotis aestimandam, ratio haberi debet non tantum reddituum certorum, sed etiam oblationum, eleemosynarum aut aliorum proventuum qui prudenter sperantur (can. 1162, § 2 ; 1415, § 3)⁵.

Si dos vel in praesenti, vel in probabili spe constitui nequeat et ecclesia nova paroecialis aut quasi-paroecialis ad bonum fidelium necessaria sit, tunc nova ecclesia ut veteris ecclesiae succursalis aedificanda est et ut talis conservanda quoadusque dotem obtineat⁶.

Non requiritur dotatio pro aedificatione ecclesiae regularis, vel ecclesiae monasterii vel imo ecclesiae cujuscumque religionis clericalis exemptae, habentis sufficientes redditus.

3° *Iusta causa erectionis* : scilicet, vel commoditas populi, vel utilitas communitatis, vel incrementum cultus (1162, § 3).

4° Regulariter, requiritur, *ut nova ecclesia ceteris jam existentibus, praesertim parochialibus, detrimentum non afferat* (can. 1162, § 3). Hinc, Ordinarias antequam consensum praebeat citare et audire debet vicinarum ecclesiarum rectores, praesertim parochos, quorum interest, ad sciendum an nullum objicere valeant praejudicium aut gravamen contra novam ecclesiam. Horum tamen consilio Episcopus stare non

1. N. 942.

2. Cf. BLAT, *Commentarium cod. jur. can.* Lib. III. Pars 2-6, p. 14, Romae, 1913.

3. Cf. pro Belgio, VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 250.

4. Ad normam can. 1410.

5. Canon 1415, § 3 respicit casum erectionis *paroeciae*, non praecise aedificationis ecclesiae.

6. Cf. S. C. Cons., 1 aug. 1919, AAS., XI, p. 346.

tenetur¹. Quod si, Ordinario consensum suum praeibente, circumjacentium ecclesiarum rectores ex novo opere suae ecclesiae damnum obventurum timeant, v. gr., ex diminutione oblationum, possunt illud iudici nuntiare², h. e. iuridice aedificationi sese opponere, eam tanquam damnosam iudici nuntiando, ut opus ipsum interrumpatur, donec utriusque partis iura, iudicis sententia, definiantur (can. 1676, § 1). « Is, cui intimata fuerit prohibitio, continuo ab opere cessare debet, sed, dummodo idonee caveat se in pristinum omnia restitutum si absoluto iudicio victus discesserit, poterit a iudice continuationem ejusdem impetrare » (can. 1676, § 2).

Supra dicitur *regulariter*, quia dantur causae ob quas ecclesia nova in praejudicium alterius, etiam parochialis, aedificari posset, si nempe praejudicium majore fidelium spirituali utilitate fuerit compensatum (can. 1162, § 3); quod verificaretur si nempe ob distantiam vel itineris difficultatem, etc., necessaria foret erectio novae parochiae³.

1122. — II. Benedictio et impositio primarii lapidis. Antequam aedificatio Ecclesiae inchoetur, oportet ut Episcopus vel Superior major, si agatur de ecclesia pertinente ad religionem clericalem exemptam, aut sacerdos ab alterutro pro casu delegatus⁴ ad *locum* futuri aedificii veniat, ibi *atrium* designet, crucem figat ac primarium lapidem benedicat et imponat (can. 1163).

Primarii lapidis benedictio et impositio fieri debet ad normam *Pontificalis Romani* si peragatur ab Episcopo, *Ritualis Romani* si a sacerdote⁵.

In benedictione primarii lapidis Sancti vel Mysterii, in cujus honorem ac nomen ecclesia fundabitur, facienda est electio, ut ex ipso ritu benedictionis constat, et ita jam praeparatur ecclesiae consecratio⁶.

1123. — III. Servanda in aedificatione ecclesiae.

1° « Curent Ordinarii, audito etiam, si opus fuerit, peritorum consilio⁷, ut in ecclesiarum aedificatione vel refectione serventur *formae* a traditione christiana receptae et artis sacrae leges » (can. 1164, § 1)⁸.

1. Cf. can. 106, 1°; cf. supra, n. 333.

2. Cf. c. 1 ss., X, V, 32; MANY, o. c., p. 17 ss.

3. Cf. Trid., Sess. XXI, c. 4, de ref.

4. Cf. can. 1156, supra n. 1115.

5. Pont. Rom., tit. *De benedictione et impositione primarii lapidis*; Rit. Rom., tit. VIII, c. 26, *Ritus benedicendi et imponendi primarium lapidem*.

6. Cf. MATTHAEUS A. CORONATA, o. c., n. 17.

7. Cf. MATTHAEUS A. CORONATA, o. c., n. 16.

8. Cf. *Collat. Brugen.*, t. XXII, p. 501; BARBIER DE MONTAULT, o. c.; GERHARDY, *Praktische Ratschläge über Kirchliche Gebäude*, Paderborn, 1913; *Per il clero custode dei monumenti e documenti*, Roma, Typogr. Vaticana, 1907; *Rev. eccl. de Metz*, 1921, t. XXVIII, p. 428 ss.; VAN COILLIE-DE MEESTER, o. c., p. 248 ss.; MOLIEN, *La prière de l'Église*, t. I, p. 51 ss., Paris, 1924.

Per verba « *Formae a traditione christiana receptae et artis sacrae leges* » non indicantur formae et leges styli architectonici determinati; Ecclesia enim nullum stylium imponit aut reprobatur; sed illae formae et leges praescribuntur quas traditio christiana semper et in quovis stylo recepit et hodie etiam servari vult, ut ecclesia aptetur essentiali suae destinationi et principiis liturgiae catholicae et religionis christianae, ut ecclesia semper maneat aedes divino cultui dicata et apte destinata conventibus omnium christifidelium, orationi publicae, sacrificio altaris offerendo, diversisque functionibus liturgicis rite exercendis¹.

Ad rem notat Wernz²: « Universa autem ecclesiae aedificatio ad Dei honorem perficienda est pro *natura* cultus catholici, cujus centrum est sacrificium Missae, ad promovendam fidelium devotionem, *stylo* a profano alieno, juxta *situm*³, *formas* et *delineationes* sanis principiis artis christianae et antiquae Ecclesiae *traditione* et ab auctoritate ecclesiastica, v. gr. ab Episcopo ad tramites juris vigentis et specialis finis Ecclesiae approbatas. »

Cf. *Coll. epist. past.*, t. X, p. 248; *Stat. dioec.*, p. 179 ss.

2° Praeterea vitentur *novitates et singularitates*, praesertim si in jure prohibitaie sunt⁴. Hinc:

a) In ecclesia aditus, vel fenestra nisi ex licentia S. C. Concilii⁵ aperiri non licet ad *laicorum* domus (can. 1164, § 2)⁶; licet vero ad domus regularium, ex consuetudine.

b) « Loca, si adsint, *subter* ecclesiae pavementum aut *supra* ecclesiam, ad usum mere profanum ne adhibeantur » (can. 1164, § 2). Porro *subter* ecclesiam ne adsint cellarium pro vino aliisque rebus profanis nec loca adhibeantur ad theatrale spectaculum⁷; item *super* ecclesiam cubacula ad dormiendum haberi nequeant; in casu necessitatis tamen indultum a S. Sede postulari poterit, quod utique concedetur, quibusdam impositis cautelis⁸.

1. Ita CALLEWAERT; in *Coll. Brugen.*, l. c., p. 502 s., ubi praecipuae leges et formae in specie determinantur. Ita quoad materiam constructionis, regula est ut adhibeantur lapides naturales aut cocti. Licet consecrare ecclesiam coemeto armato constructam, dummodo duodecim crucium loca et postes januae principalis sint ex lapide, S. R. C., 12 nov. 1909; n. 4240; cf. can. 1165, § 4.

2. O. c., p. 82; cf. MANY, o. c., p. 21 ss.

3. Cf. MOLIEN, o. c., p. 62 ss.

4. WERNZ, o. c., p. 82 s.; MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 18.

5. Ordo servandus in S. Congreg., Trib. et Off., 29 sept. 1908, pars 2, *Normae pecul.*, c. VII, art. 4, n. 4, f.

6. Cf. S. R. C., 12 sept. 1840, n. 2813; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, o. c., n. 770.

7. S. C. R., 31 aug. 1867, n. 3157; 4 maii 1882, ad 1, n. 3546.

8. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 18; GASPARRI, o. c., n. 217; CLAEYS-

§ 3. ECCLESIAE DEDICATIO ¹.

1124. — I. Dedicationis necessitas. Constructa ecclesia non illico idonea est ad cultus divini functiones, praesertim ad Missae celebrationem. Ideo disponit can. 1165, § 1 : « Divina officia celebrari in nova ecclesia ² nequeunt, antequam eadem vel sollemni consecratione vel saltem benedictione divino cultui fuerit dedicata. » Ritu consecrationis vel benedictionis ecclesia revera ut locus sacer in perpetuum constituitur, a profanis usibus segregatur et adipiscitur quamdam spiritualem virtutem, per quam apta redditur divino cultui, ut scilicet fideles in hac deprecaturi gratiae coelestis auxilium sentiant, devotionem quamdam exinde percipiant, et paratiores sint ad divina ³.

1125. — II. Ecclesiae quae consecrari aut benedici debent aut possunt.

1° Licet omnes ecclesiae et etiam oratoria publica *consecrari possint*, tamen si excipias *ecclesias cathedrales*, non adest stricta obligatio alia templa consecrandi quamvis, quantum fieri potest, ecclesiae collegiatae, conventuales et paroeciales etiam sollemni dedicatione dedificentur (can. 1165, § 3) ⁴. In subsidium autem et per modum provisionis, praesertim pro ecclesiis minus principalibus et oratoriis publicis, saepe adhibetur ritus sollemnis benedictionis in Rituali Romano praescriptus. Decreto autem generali diei 5 junii 1899 ⁵, S. C. R. declaravit « Ecclesias... omnes esse ab Episcopo, nisi consecratae eae fuerint, saltem benedicendas, quemadmodum etiam oratoria publica, sub formula in Rituali Romano praescripta. »

2° « Ecclesia ex ligno vel ferro aliove metallo *benedici* potest, non autem *consecrari* » (*ibid.*, § 4) ⁶.

BOUUAERT et SIMENON, *o. et l. c.*; S. C. R. 11 mai 1641, n. 756; 24 jan. 1908, ad 3, n. 4213; 12 sept. 1804, n. 2812; 23 nov. 1880, n. 3525; S. C. Conc., 23 jul. 1887, ASS., t. XX, p. 319 s.

1. Cf. Decret. L. III, tit. 40, de consecr. eccles. vel altar. — Quoad historiam, cf. DUCHESNE, *o. c.*, p. 385 ss.; STIEFENHOFER, *Die Geschichte der Kirchenweihe im 1 bis 7 Jahrh.*, München, 1909; *Diction. d'arch. chrét. et de lit.*, v° *dédicace des églises*; MANY, *o. c.*, p. 24 ss.

2. « Severior est disciplina pro ecclesiis et oratoriis publicis quam pro oratoriis semipublicis et privatis in quibus, etiam sine benedictione, sacra fieri possunt, ex can. 1196, § 2, » VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 482. — Quoad sacrificium Missae, cf. can. 822, § 1. et § 4 et tractatus de sacrificio Missae. Admittunt generatim auctores Episcopum divinorum officiorum et imo Missae celebrationem permittere posse in ecclesia *provisoria* nec consecrata, nec benedicta, dum definitiva construitur. Cf. GASPARRI, *o. c.*, n. 155; MANY, *o. c.*, n. 19.

3. Cf. S. Thom. III, q. 83, a. 3, ad 3.

4. Cf. S. R. C., 7 aug. 1875, ad 1, n. 3364. Cf. WERNZ, *o. et l. c.*, p. 87.

5. Ad 2, n. 4025. Cf. *Collat. Brugen.*, t. VI, p. 55.

6. Cf. S. R. C., 11 apr. 1902, n. 4094. Vide supra n. 1123, nota 1.

3° Quia dedicatio perpetua sit oportet, « si prudenter praevideatur ecclesiam conversam iri ad usus profanos, Ordinarius consensum ejus aedificationi ne praebeat, aut saltem, si forte aedificata fuerit, eam ne consecret neve benedicat » (can. 1165, § 2). Casus erit alicujus ecclesiae pertinentis ad laicam familiam quae per vigentes leges civiles potest haereditaria ratione transmitti, aut vendi, aut in usum profanum converti¹. Hinc etiam in Anglia usus invaluit nullam consecrandi ecclesiam, quae adhuc debitis est onerata ne casu, quo fabrica ecclesiae sit solvendi impar, res consecrata sub hasta vendatur².

1126. — III. Notio et ritus consecrationis et benedictionis.

1° **Consecratio.** a) *Notio.* Consecratio ecclesiae actus est sacer et sollemnis, quo per preces et caeremonias, praesertim per sacras unctiones, ea divino cultui addicitur³.

b) Quod ad *ritus*⁴ attinet, consistit *essentialiter* consecratio in ungendis sacro chrismate duodecim crucibus quae pictae vel sculptae sunt in parietibus, cum prolatione verborum « *Sanctificetur* » etc. in Pontificali Romano praescriptorum. Quoad hos ritus praecipue notentur sequentia : α) Consecratio, quamvis quolibet die fieri possit, decentius tamen *diebus dominicis*, aliisve festis de praecepto peragitur (can. 1166, § 1) ; β) Per eum diem qui consecrationem praecedit ab Episcopo consecrante et a petentibus consecrationem servandum est jejunium (can. 166, § 2)⁵, et nocturni et matutinae laudes de communi plurimorum martyrum cantentur coram reliquiis sub altari immittendis⁶. γ) Sequenti mane, Episcopus ecclesiam circumambit et aqua benedicta aspergit. Ecclesiam inde ingressus in ejus pavimento cinere asperso graecum et latinum alphabetum delineat ; sacro chrismate unam in porta et duodecim in internis parietibus cruces designat ; quae duodecim « omnino perpetuis futuris temporibus

1. S. R. C., 4 maii 1882, ad 2, n. 3546.

2. PRUEMMER, *o. c.*, p. 418.

3. Cf. supra n. 1115, de ministro consecrationis. Possunt autem pro consecratione facienda *plures Episcopi* convenire ; sed, juxta decretum S. C. R., 3 martii 1866, opponitur ritui consecrationis ut unus *ecclesiae*, et alter consecrationem *altaris* peragat ; imo multi docent ab eodem unctionem crucium esse peragendam. Cf. Bened. XIV, Const. *Peracta*, in *Bull.* t. XII, p. 227 ; coll. *Ephemer. liturgicae*, 1893, p. 620 ; GENNARI-BOUDINHON, *Questions de liturgie*, t. II, q. 329.

4. *Ritus consecrationis Ecclesiae für den Gebrauch des assistierenden Klerus und der Sänger*, Ratisbonne, Pustet, 1910.

5. Cf. Decr. S. C. Inq., 14 dec. 1898, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XXXI, p. 519. Obligatio jejunandi, praeter Episcopum, adstringit eos tantum qui ratione officii vel juris (v. gr. dominii) sibi petunt ecclesiam consecrari, inter quos venit *parochus*, sive jam sit, sive nondum sit in officio constitutus, dummodo designatus. Cf. S. C. C., in *Buscoducen.*, 3 jul. 1909, ap. AAS., t. I, p. 623 ss. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 27 ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 483.

6. S. C. R., 14 jun. 1845, n. 2886 ; 16 sept., 1881, ad 2, n. 3532 ; 18 jun. 1913, AAS., t. V, p. 399. Cf. *Coll. Brugen.*, 1913, p. 597 ; coll. cit. Tract. Mechlinien. de celebr. Missae, p. 35.

remanere debent in testimonium consecrationis ecclesiae¹. » Hae cruces debent insculpi vel depingi in parietibus, tres in singulis parietibus, juxta Pontificale romanum; vel sex in parte dextera, sex aliae in sinistra, ita tamen ut duae sint prope altare majus et duae prope ecclesiae januam, juxta decretum S. C. R., 31 aug. 1867²; quod si fuerint deletae aut destructae, iterum apponi aut depingi debent, omissa tamen unctionis caeremonia³. δ) Episcopus etiam altare consecrat per benedictionem et asperersionem aquae cum sale, cinere et vino mixtae et ab Episcopo benedictae, per unctionem olei catechumenorum et sacri Chrismatis necnon per reliquiarum insertionem; ε) denique Missam celebrat, quae tamen ad vim intimam consecrationis non pertinet, et justa de causa alteri sacerdoti celebranda a consecrante committi potest⁴. ζ) Ut ecclesia consecrari possit, omnino requiritur, nisi habeatur Apostolica dispensatio, ut simul *tamquam fixum consecratur saltem aliquod altare*, et quidem altare *majus*, nisi hoc jam sit consecratum; quo casu aliud secundarium cum ecclesia consecrari debet (can. 1165, § 5); et, etiamsi omnia altaria jam consecrata reperiantur, non tamen potest in consecratione ecclesiae omitti consecratio altaris; ideoque altare praevis est execrandum, quia servandus omnino est ordo rituum Pontificalis Romani, ut integritas consecrationis perficiatur⁵. Attamen, si *invalidè* fuerit consecratum altare, non ideo invalida est consecratio ipsius ecclesiae⁶; imo, tenendum est *valide* esse consecratam ecclesiam in cujus consecratione *omissa* fuit consecratio altaris⁷. Verum, si in ecclesia consecrata nullum exstat altare fixum consecratum, vel, si aliquod exstabat, hoc propter defectum substantialem uti execratum habetur, quam primum fieri possit, consecrari debet altare fixum, praesertim altare majus, in forma consueta juxta Pontificale Romanum⁸. η) « Cum consecratur ecclesia vel altare, Episcopus consecrator, licet jurisdictione in territorio careat, *indulgentiam* concedit *unius anni* ecclesiam vel altare visitantibus in ipsa consecrationis die; in die vero anniversaria quinquaginta dierum, si sit Episcopus; centum, si Archiepiscopus; biscentum, si S. R. E. Cardinalis » (can. 1166, § 3).

N. B. « *Festum consecrationis* ecclesiae quotannis celebretur ad normam legum liturgicarum » (can. 1167), simul ac dedicationis officium quotannis recitatur.

1. S. C. R., 18 febr. 1696, n. 1939.

2. Ad 4, n. 3157.

3. Cf. id. decretum 31 aug. 1867; 28 jun. 1879, n. 3498; 4 maii 1882, n. 3545; 13 jul. 1883, n. 3584; 16 jan. 1886, ad 1 et 2, n. 3651.

4. Cf. *Pont. Rom.*, p. II, tit. 2-5; Bened. XIV, Const. *Peracta* § 1; S. C. R., 24 maii 1844, n. 2866; 23 febr. 1884, n. 3603; 27 maii 1890, n. 3729.

5. S. C. R., 19 sept. 1665, ad 2, n. 1321; 24 maii 1844 cit.; 12 aug. 1854, n. 3025; 3 mart. 1866, ad 1, n. 3142; 31 aug. 1872, ad 1, n. 3269; 19 maii 1896, ad 1, n. 3907; 24 maii 1901, ad 2, n. 4073. Cf. supra, n. 682.

6. S. C. R., 17 jun. 1843, ad 2, n. 2862; 28 sept. 1872, n. 3286.

7. Decr. cit., 19 maii 1896, ad 1. Cf. *Coll. Brug.*, t. I, p. 563; *Rev. théol. franç.*, t. I, p. 528.

8. S. C. R., 4 febr. 1898, ad 6, n. 3978; can. 1166, § 5. Cf. *Le canoniste contemporain*, 1898, p. 286.

Festum celebrandum est a clero ecclesiae addicto, ut duplex primae classis primarium cum octava communi, in ipsa die anniversaria dedicationis sollemnis. In multis dioecesibus et Institutis religiosis *unica die* recolī consuevit Dedicatio omnium ecclesiarum¹.

In toto territorio Reipublicae Gallicanae, ex indulto pro reductione festorum 9 aprilis 1802 et declaratione Em. Card. Legati 21 iunii 1804², anniversarium omnium ecclesiarum consecratarum celebrandum est unica die, assignata nempe Dominicae post octavam Omnium Sanctorum. Haec dispositio comprehendit etiam ecclesias post indultum consecrandas: verba enim absoluta et generalia sunt³. Hodie, post novam ordinationem festorum, Dedicatio omnium ecclesiarum dioeceseos, extra Ecclesiam Cathedralem (cujus anniversarium dedicationis seorsim celebrandum est in tota dioecesi, ipsa die anniversaria si innotescat, secus die ab Ordinario ut infra determinanda), in ecclesiis consecratis recolatur die per rubricas non excepta, ab Ordinario, audito capitulo, semel pro semper designanda⁴.

In dioecesi Brugensi, festum dedicationis Ecclesiae Cathedralis celebratur die 18 iulii; festum vero consecrationis omnium aliarum ecclesiarum, die 23 octobris⁵.

2° **Benedictio.** a) *Notio.* Benedictio ecclesiae est actus sacer, quo minister ad id deputatus, absque sacra unctione, aedem Deo dicat ad cultum, eumque precatur, ut effectus gratiae ad mentem Ecclesiae ei applicentur.

b) *Ritus.* Benedictio fit minori cum sollemnitate et absque sacra unctione. Consistit *essentialiter* in aspersione aqua benedicta parietum in parte superiore et inferiore, simul prolatis precibus in Rituali Romano praescriptis⁶.

1127. — IV. Titulus ecclesiae consecratae et benedictae.

1° Titulus aut titularis ecclesiae is est sub cuius nomine ecclesia (vel oratorium) dedicata est et a quo appellatur⁷.

1. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 23.

2. Cf. S. C. R., 28 jul. 1848, n. 2974, ubi responsum a. 1804 in extenso habetur.

3. Cf. DE HERDT, *o. c.*, t. III, n. 113 s.; MANY, *o. c.*, p. 43. Cf. LEGRELLE, *Annuaire collectif des Églises*, in *Nouv. rev. théol.*, 1914, t. XLVI, p. 405 ss.

4. Cf. Decret. generale S. C. R., 28 oct. 1913, ap. AAS., t. V, p. 458; *Coll. Brugen.*, t. XVIII, p. 701 s.; decr., 12 febr. 1914, ap. AAS., t. VI, p. 76; *Coll. Brug.*, t. XIX, p. 276.

5. Cf. pro aliis dioecesibus Belgii. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 774, nota 6.

6. Cf. MANY, *o. c.*, p. 45; cf. supra n. 1115 de ministro benedictionis.

7. Cf. S. R. C., 9 maii 1857, n. 3048. Cf. *Collat. Brugen.*, t. XXIV, p. 213, ubi etiam quaedam traduntur notae historicae.

Si titularis est persona creata dicitur etiam patronus ecclesiae ; at nec nomine nec re confundi potest *titularis ecclesiae* et *patronus loci* qui est ille Sanctus, qui, sive usu a maioribus accepto, sive legitima facta electione, ab universo clero et populo alicujus *loci* colitur ut specialis apud Deum intercessor et protector ¹.

2° Constitutio titularis, ut ex notione patet, ordinatur ad cultum publicum ipsi exhibendum. In titularem igitur eligi potest is qui cultu publico in Ecclesia coli potest : SS. Trinitas aut una ex personis divinis aut Christus prout colitur in mysteriis vel in rebus sacris ad ipsum pertinentibus ; B. Maria Virgo sub multiplici invocatione ; Angeli ; Sancti quotquot in Martyrologio vel in supplemento dioeceseos aut Ordinis reperiuntur. Sed « ecclesiae dedicari Beatis nequeunt sine Sedis Apostolicae indulto » (can. 1168, § 3) ².

3° « Unaquaeque ecclesia *consecrata* aut *benedicta* ³ suum habeat titulum » (*ibid.*, § 1). Eliguntur nempe unus aut plures tituli ab Episcopo ⁴. Titulus, ut supra diximus, in impositione primarii lapidis eligendus est ; at proprie *in benedictione vel consecratione* Ecclesiae constituitur. Titulus, « peracta ecclesiae dedicatione mutari nequit » (*ibid.*) ; quae dedicatio intelligenda est non tantum de consecratione sed etiam de benedictione sollemni ⁵. Attamen benedictione aut etiam consecratione novus titulus ad antiquum accedere potest ⁶. Manet idem titularis quoadusque ecclesia non amiserit suam benedictionem aut consecrationem. Ex privilegio apostolico antiquus titulus mutari valet ⁷, ut pro ecclesiis ditionis Galliae a Cardinali Caprara, post concordatum anni 1801 factum esse scitur ⁸.

4° « Festum tituli quotannis celebretur ad normas legum liturgicarum » (can. 1168, § 3) ⁹. Festum titularis sive ecclesiae propriae sive

1. Cf. *Collat. Brugen.*, l. c., p. 215 ss., 217. Cf. S. R. C., 9 martii 1857. Fieri tamen potest quod eadem persona sit et loci patronus et ecclesiae titulus. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 24.

2. Ita fere *Collat. Brugen.*, l. c., p. 215. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, l. c., p. 20 s.

3. Idem valet de oratorio saltem sollemniter benedicto.

4. S. R. C., 21 apr. 1873, ad I, n. 3296. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. et l. c.*, p. 19, 20 s.

5. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, l. c., p. 23 ; *Ephemerides liturgicae*, 1919, t. XXXIII, p. 261 ; CLAEYS-BOOUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 775. Aliter VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 485.

6. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. et l. c.*, p. 21. Si plures sunt tituli omnes sunt aequae principales et iisdem juribus gaudent. Cf. *Collat. Brugen.*, l. c., p. 391 s.

7. Quoad mutationem tituli, cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.* ; MATTHAEUS A CORONATA, *o. et l. c.*, p. 21 et 23 ; *Collat. Brugen.*, l. c., p. 214, nota 2.

8. Cf. S. R. C., 18 febr. 1843, n. 2853.

9. Cf. *Collat. Brugen.*, l. c., p. 387 ss.

ecclesiae cathedralis celebrandum est ritu duplici 1 classis et quidem regulariter cum octava communi¹. Titularis Ecclesiae cathedralis colendus est ab universo clero saeculari et regulari; titularis autem aliarum ecclesiarum, ab omnibus qui his sunt addicti canonico titulo, h. e.: obligatione ad chorum, beneficio et legitima adscriptione ad ecclesiae servitium². In oratione *A Cunctis* sicut in relativa postcommunione, ponendum est nomen titularis Ecclesiae, ab omnibus qui ibidem celebrant³.

1128. — V. Effectus dedicationis quoad functiones sacras. Praeter effectum generalem dedicationis, quo locus fit sacer, idest aliquam sanctificationem induens et afferens ingredientibus in eum⁴, cum omnibus consecrariis quae exinde deducuntur quoad auctoritatem cui subduuntur, quoad immunitatem etc., codex, can. 1171 speciali modo commemorat effectus quoad functiones sacras quae in ecclesiis jure peraguntur, nempe: « In sacra aede legitime dedicata omnes ecclesiastici ritus⁵ perfici possunt, salvo iuribus paroecialibus⁶, privilegiis⁷ et legitimis consuetudinibus; Ordinarius autem, praesertim horas sacrorum rituum, potest, iusta de causa, praefinire, dummodo ne agatur de ecclesia quae ad religionem exemptam pertineat, firmo praescripto canonis 609, § 3⁸ » (can. 1171).

Num celebratio sacrarum functionum in aliqua simplici ecclesia ministerio paroeciali, praesertim catecheticae instructioni et Evangelicae explanationi, detrimentum afferat, iudicium pertinet ad Episcopum, qui decisionibus S. Sedis hac de re latis sapienter sese conformabit⁹.

1129. — VI. Ecclesiarum campanae¹⁰.

1° *Convenientia campanarum.* « Cuilibet ecclesiae campanas esse *convenit*, quibus fideles ad divina officia aliosque religionis actus invi-

1. Cf. *Collat. Brugen., l. c.*, p. 301 ss., 389 s.

2. Cf. *ibid.*, p. 300 s.; MATTHAEUS A CORONATA, *l. c.*, p. 21 ss.

3. Cf. *Collat. Brugen., l. c.*, p. 388 s.

4. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 25. Vide supra n° 1124.

5. Cf. supra n° 1123; 900; 1088, 3°.

6. Cf. supra n° 822 ss.

7. Quo, v. gr., haec vel illa functio certae ecclesiae in oppido exclusive reservatur; v. gr. jus exsequiarum.

8. Cf. supra, n° 1026.

9. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. et l. c.*

10. Cf. circa historiam, FERRERES, *Las campanas. Su historia, su benedición, su uso litúrgico, dominio de propiedad sobre ellas, de su toque durante las tempestades*, 2 ed., Madrid; *Diction. d'arch. et de lit.*, v° Cloche; BENEDICTUS XIV, *Institutiones*, n. 20. Cf. DE HERDT, *S. Liturg. praxis*, t. III, n. 136 ss.; THALHOFER, *Handbuch der kath. Liturgik*, 2 ed., t. I, p. 452 ss.; *Nouv. rev. théol.*, 1922, t. XLIX, p. 421 ss.; *Theologie und Glaube*, 1923, p. 109 ss.; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 32 ss.; FERRERES, *Instituciones canónicas*, t. II, n. 68 ss. Cf. etiam CAVAGNIS, *o. c.*, Lib. IV, n. 282 ss.

tentur » (can. 1169, § 1). Item dicendum est de oratoriis publicis ¹ quae eodem jure ac ecclesiae reguntur, juxta canonem 1191, § 1.

Jus particulare hoc juris communis statutum determinare potest, nempe v. gr. quoad numerum campanarum, limitationem sonitus, etc. ².

2° *Benedictio campanarum.* « Etiam ecclesiarum campanae debent consecrari vel benedici secundum ritus in probatis liturgicis libris statutos » (*ibid.*, § 2).

Duplex habetur constitutiva benedictio campanarum. Alia, quae vera consecratio dici potest, importat unctionem campanae cum oleo infirmorum et sacro chrismate; fit juxta ritus descriptos in *Pontificali Romano*, part. II, de benedictione signi vel campanae, et decentius adhibetur si agatur de campana ecclesiae consecratae ³. Alia, ad quam impertiendam aqua lustralis tantum adhibetur, invenitur in Appendice *Ritualis Romani* a Pio X editi ⁴. Utraque pertinet ad Episcopum, qui tamen sacerdotem ad benedictionem et, vi indulti specialis ⁵, etiam ad consecrationem delegare valet (can. 1169, § 5).

In dioecesi Brugensi decanis in suo districtu competit quidem facultas eis per *Status dioecesana* p. 66, delegata benedicendi novas campanas; non vero jam eis licet pro benedictione illa uti ritu *Pontificalis Romani*, sed ritu simpliciori *Ritualis Romani*, Congr. prosyn., a. 1923, n. 5, ap. *Coll. Brugen.*, t. XXIII, p. 266 s.

3° *Usus campanarum.*

Cum campanae sint res sacrae, quorum finis est spiritualis, nempe vocandi plebem christianam ad divina officia aliosque actus religiosos ⁶, ideo :

a) « eorum usus unice subest ecclesiasticae auctoritati » (*ibid.*, § 3) ⁷. Episcopi nempe est opportunus hac de re ordinationes facere ⁸;

b) « campana benedicta ad usus mere profanos adhiberi nequit » (*ibid.*, § 4), nisi : α) ex causa necessitatis, ita incendii, inundationis, invasionis hostium; β) ex licentia Ordinarii ut in casu sollemnitatis

1. Oratoria semipublica possunt habere campanas; non vero oratoria privata. Cf. FERRERES, *o. c.*, n. 68.

2. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, p. 34, nota 3.

3. Cf. S. R. C., 22 jan. 1908, n. 4211; *Collat. Brugen.*, t. XIII, p. 343 ss.

4. Cf. cit. decret. S. R. C.

5. Huiusmodi indulto ad quinquennium gaudebat olim Episcopus Brugensis. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 692.

6. Glossa ad c. unic. Extrav. com., I, 5 optime describit usum campanarum :
Laudo Deum verum, plebem voco, congrego clerum,
Defunctos ploro, pestem fugo, festa decoro.

7. Quoad jus civile-ecclesiasticum Belgii, cf. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, n. 284 ss. Cf. PUCHTER, *Mitbenützung der geweihten Kirchenglocken durch Akatholiken*, in *Th. prak. Quart.-Sch.*, 1924, t. LXXVII, p. 123 s.

8. Cf. S. C. Ep. et Reg., 15 nov. 1905, de limitatione sonitus campanarum, iustis de causis ab Ordinario, ap. *Anal. Eccl.*, 1906, t. XIV, p. 63. Vide etiam de regulis usus ecclesiastici campanarum, MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 36.

civilis ; γ) ex legitima consuetudine, v. g., pulsandi campanam hora meridiana ut ruricolae e campis domum redeant ; δ) ob conditiones, quae, probante Ordinario, appositae fuerunt ab illis qui campanas forte dederint, ut si donator requireret campanam adhibendam esse ad convocandos pueros ad scholam (*ibid.*) ¹.

§ 4. ECCLESIAE EXSECRATIO ET VIOLATIO.

1130. — Praenotiones. Magnum datur discrimen inter *exsecrationem* et *violationem seu pollutionem*. Dicitur locus sacer *exsecrari*, quando amittit suam consecrationem, vel benedictionem, quod fit vel dum ita destruitur aut immutatur, ut formam et usum suum deperdat vel dum auctoritative et in perpetuum ad usus profanos convertitur. Dicitur autem *violari* seu *pollui*, quando, integra manente ejus forma et consecratione, vel benedictione, in eo quidquam accidit, quod ejus sanctitati graviter repugnat, et ob quod canones prohibent, ne divinus cultus ibi peragatur, donec reconcilietur et quodammodo expurgetur. Exsecratio igitur est amissio sanctitatis, pollutio vero sanctitatis contaminatio ².

1131. — I. Exsecratio ecclesiae.

Tenendum est ut *principium* consecrationem et benedictionem afficere *totum* aedificium et potissimum *muros* ³.

Inde ecclesia amittit suam consecrationem aut benedictionem :

1° Quando tota destructa fuerit, vel major parietum pars corruerit (can. 1170). Consequenter exsecratur :

a) Quando ecclesia vel casu fortuito vel consulto *totaliter* aut saltem *maiore ex parte* etiam quoad parietes destruitur, et denuo de novo simul et semel construitur aut reparatur, etsi ex eadem materia, vel iisdem rudibus aedificetur... Ratio est quia in tali casu nec moraliter nec physice censetur eadem ecclesia.

« Dicitur autem notanter : *Si simul et semel de novo construitur aut reparatur* ; quia, si ecclesia successive per partes deficiens, per partes statim iterum reficitur ac reparatur, non est opus nova consecratione, etiamsi tota ecclesia successive per partes ita destruat et reparetur, ut nulla pars de primo aedificio supersit » ⁴ ; dummodo, pro singulis reparationibus pars destructa minor sit parte remanente. Idem dicen-

1. FERRERES, *o. c.*, n. 71.

2. Cf. SCHMALZGR., I. III, tit. 40, n. 65 ; REIFFENSTUEL, h. t., n. 15 ; WERNZ, *o. c.*, p. 90.

3. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 90.

4. REIFFENST., *l. c.*, n. 11.

dum est si non tota ecclesia sed *minor* tantum ejusdem pars corruat, ut v. gr. si solummodo tectum innovetur aut pars modica murorum destruat¹;

b) Quando ecclesia in longitudine, latitudine, vel altitudine *amplificatur*, et ita quidem ut pars nova simul noviter erecta major sit veteri remanente. Secus foret, si pars praeevens praevaleret.

Si vero amplificationes non simul, sed successive fiant, opinio certe communior negat iterandam esse consecrationem, si parietum superinductio ita facta sit, ut, qualibet vice, major pars consecrati parietis remanserit: quia illa major pars minori superadditae suam impertit consecrationem².

Olim multi auctores tenebant³ ecclesiam exsecrari « quando incendio ita exurit, ut parietum etiam non corruentium crusta interior majori ex parte tollatur et abradatur, ... quia consecratio consistit in exteriori parte seu superficie parietum, qui chrismate liniuntur et in quibus crucis signum apponitur: ideoque ex horum combustionem vel notabili abrasione violatur consecratio etiamsi parietes non corruerint⁴. »

Verum, huic opinioni prorsus adversantur recentiores S. Rituum Congregationis decisiones. His enim decernitur *nova consecratione non indigere* ecclesiam in qua « nova incrustatio interna ex materia marmorea superinducta est, atque in hunc finem, permittente Ordinario, prior incrustatio, ... in qua depictae erant cruces et signa consecrationis, per totum internum ecclesiae spatium decussa fuit simul cum crucibus, et quidem id insimul, non successive⁵ »; item *non esse exsecratam*, sed *manere consecratam* ecclesiam « e cujus parietibus vel partim, vel integre disjicitur simul incrustatio, vulgo *intonaco*, quamvis in ejus parietibus opus tectorium sit renovatum⁶. »

2° Exsecratur ecclesia, si ab Ordinario loci in usus profanos in perpetuum convertatur ad normam can. 1187⁷ (can. 1170).

1132. — II. Violatio seu pollutio ecclesiae. Quatuor sunt casus, quibus ecclesia violatur seu polluitur. Antequam hi explicantur, cum codice

1. WERNZ, *o. et l. c.*; MANY, *o. c.*, p. 62 ss.

2. Cf. REIFFENST., *l. c.*, n. 12, 14; SCHMALZGR., *l. c.*, n. 28, 29; *Nouv. rev. théol.*, t. XIII, p. 322; t. XXXVIII, p. 322 ss.; S. C. R., 31 aug. 1872, ad 2, n. 3269; 16 jan. 1886, ad 1, n. 3651.

3. Cf. SCHMALZGR., in h. t., n. 23.

4. Cf. Bened. XIV, brevi *Jam inde*, 12 maii 1756; *de Angelis*, *o. et l. c.*, p. 281. Cf. VON SCHERER, *o. c.*, t. II, p. 631.

5. Decr., 5 maii 1882, n. 3545, coll. decr., 13 jul. 1883 ad 1, et 16 jan. 1886 ad 2, n. 3584, 3651.

6. Decr., 19 maii 1896, ad 2, n. 3907, cf. etiam decreta, 26 jun. 1894 ap. ASS., t. XXVII, p. 439; *Collat. Brugen.*, t. I, p. 563; et 9 aug. 1897, ad 1, n. 3962. Cf. WERNZ, *o. et l. c.*; MANY, *o. c.*, p. 63 s.

7. Cf. infra n. 1144; MANY, *o. c.*, p. 66.

nonnulla dicenda sunt de quibusdam conditionibus quae in omni casu verificandae sunt.

1° Conditiones communes omni casui violationis.

a) Lex utpote *in materia odiosa* statuta est stricte interpretanda, nec potest de casu ad casum extendi (can. 1172, § 1).

b) Oportet ut agatur de ecclesia (vel oratorio) *consecrata* aut *benedicta*¹.

c) Actus quibus ecclesia violatur debent esse *certi, notorii*, et *in ipsa ecclesia positi*² (*ibid.*) : α) *Certi*, ea nempe certitudine quae dubium prudens sive juris sive facti excludit ; β) *notorii*, sc. sive notorietate juris, sive notorietate facti³. Unde parochus, qui solus novit ecclesiae suae pollutionem, in ea, sicut prius, celebrare potest, nec sufficit quod violatio duobus, vel tribus personis innotescat, adeoque probari possit. Ex alia parte si actus prius occultus postea notorius fit, ex momento notorietatis ecclesia violata censenda est⁴; γ) *in ecclesia positi*, h. e. in loco quod continetur, ex una parte inter solum ecclesiae et tectum inferius et ex altera inter parietes ab ipsa abside usque ad extremam partem internam januarum ecclesiae. Capella autem subterranea, ad quam ex interno ecclesiae acceditur, comprehenditur. Non ergo contrahitur violatio si actus ponatur in turri, sacristia, porticu, in tecto superiori, in spatio inter tectum inferius et superius⁵. Praeterea necessarium est ut actio sub sanctione violationis prohibita, formaliter ut prohibetur, committatur in ecclesia ; v. gr., quoad casum homicidii, actio occisiva debet committi in hominem intra templi parietes existentem. Unde non requiritur ut ipse malefactor in ecclesia existat ; neque ut mors intra ecclesiam eveniat, nam, juxta sententiam communioem⁶ violatur ecclesia etiam si quis, in ea lethaliter vulneratus, extra eam moriatur. Non tamen contra, si quis, extra ecclesiam vulneratus, ad eam confugiens ibidem moriatur.

2° Casus violationis. Ecclesia violatur :

a) « *Delicto homicidii* »⁷ (can. 1172, § 1, 1°). α) Sub nomine homicidii⁸, venit etiam *suicidium* propter receptam interpretationem. Non

1. Ita communis sententia. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 28, p. 30.

2. Cum violatio nullatenus rationem poenae induat, ignoratio violationis apud subjectum, pollutionem non impedit. Nec requiritur ut actus ponatur tanquam formaliter injuriosus loco sacro. Ita merito VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 489.

3. Cf. can. 2197, 2° et 3°.

4. Cf. GASPARRI, *o. c.*, n. 214 ; MANY, *o. c.*, n. 37.

5. BLAT, *o. c.*, p. 29.

6. Contra SUAREZ, *De Eucharistia*, in l. III, q. 83, art. 3, disp. 81, sect. IV, alique.

7. Cf. c. 4, X, III, 40.

8. Cf. can. 2195, § 1.

requiritur ut sanguis effundatur, dummodo actio sit quoquo modo occisiva ; β) ut sit delictum, homicidium debet esse *voluntarium* et *injustum* respectu personae occisae. Unde homicidium casuale vel ab amente commissum, vel in justam sui defensionem et servato moderamine inculpatae tutelae ecclesiam non violat.

b) « *Injuriosa et gravi sanguinis effusione* » (*ibid.*, 2°) ^{1.}

Ut autem ex hoc capite polluitur ecclesia, requiritur α) ut sanguinis effusio producat *ex actione injuriosa* seu *graviter peccaminosa*: unde, si amens vel penitus ebrius seipsum vel alium vulneret, si pueris rixantibus unus alteri pugno e naribus sanguinem eliciat, si pater vel magister correctionis causa, modum leviter excedendo, percutiat et sanguinis effusionem causet, non ideo violatur ecclesia ; β) ut habeatur sanguinis humani *effusio gravis* seu *copiosa*, nec sufficit si non multum, sed tantum aliquae guttae sanguinis fluant ; γ) juxta interpretationem apud auctores receptam sufficit ut sanguinis effusio in ipsa ecclesia *causetur* ; ad quod requiritur, et, juxta sententiam communioem sufficit, ut percussio vel vulneratio in ecclesia fiat : unde, non polluitur ecclesia si quis, extra ecclesiam vulneratus, in ea sanguinem fundat ; bene vero, si quis in ecclesia vulneratus, extra eam sanguinem effundat, quod nonnulli tamen negant ^{2.}

c) « *Impiis et sordidis usibus, quibus ecclesia addicta fuerit* » (*ibid.*, 3°). Vox *usus* innuere videtur aliquam actionis impiae et sordidae repetitionem aut saltem continuationem et oportet praeterea ut ipsa ecclesia his usibus *addicta* sit seu inserviat. *Impiis* usibus esset addicta, si v. gr., adhibita fuerit ad executionem capitalis sententiae, in locum rixarum et tumultuosi certaminis, in exercitium cultus haereticorum aut schismaticorum ; *sordidis*, vero, seu qui templum veluti materialiter coinquinant sordibus ^{3.}, si addicta fuerit in hospitium militum, in nundinas praesertim animalium, in popinas, in officinas, stabula, in emporium mercium. Non per se adest causa sufficiens violationis, si tempore belli, populus ad ecclesiam confugiens aut inibi inclusus in ecclesia permanserit, aut si haec inserviat politicis conventibus ^{4.} Jam antea menti et praxi S. Sedis accommodatum videbatur prius reconciliationis ritu ex-

1. C. 4, 10, X, h. t. ; cap. un. eod. tit., in VI, III, 21 ; cap. 20, *De consecratione*, Dist. 1.

2. Cf. MOULART, *De sepultura et coemeteriis*, p. 122, Lovanii, 1862.

3. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 489.

4. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.* ; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 779. Non videtur requiri intentio formaliter impia.

piari templum ab hujusmodi profanationis macula, quam SS. Sacrificium in eo immolaretur¹.

d) « *Sepultura infidelis vel excommunicati post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam* » (*ibid.*, 4°). Dicitur α) sepultura seu tumulatione² infidelis³. Infidelis est quivis voluntarie vivit non baptizatus, sive pagani, sive ethnici, sive judaei nomine veniat. Talis non est catechumenus⁴, nec infans non baptizatus, saltem si ortus sit a parentibus fidelibus, etsi talis infantis humatio in loco sacro sit prohibita⁵; β) sepultura excommunicati per sententiam declaratoriam si de excommunicatione latae sententiae agatur, condemnatoriam vero, si de excommunicatione ab homine aut ferendae sententiae sermo sit. Antiquo jure violabatur locus sacer tumulatione solius excommunicati *vitandi*⁶. Hodierno jure seria probabilitate fulcitur opinio eorum⁷ qui tenent canonem 1172, § 1, 4° intelligendum esse non de sententia declaratoria aut condemnatoria qualicumque, sed de ea qua quis declaratur aut condemnatur ut vitandus⁸.

Notandum venit : 1° Olim polluebatur ecclesia per voluntariam et mortaliter malam seminis humani effusionem in ecclesia patratam⁹. Hanc causam violationis sustulit novum jus, nisi quod forte aliquando comprehendi posset sub n° 3 § 1 can. 1172¹⁰. — 2° « Ecclesiarum vel coemeterii violatores interdicto ab ingressu ecclesiae aliisque congruis poenis ab Ordinario pro gravitate delicti puniri debere » (can. 2329).

1. Cf. S. R. C., 3 mars 1821, n. 2612 ; 27 febr. 1847, n. 2938 ; 9 aug. 1897, ad 2, n. 3962. Cf. GASPARRI, *o. c.*, p. 173 s. ; *Il monit. eccles.*, 1904-1905, t. XVI, p. 377.

2. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 489.

3. Hoc veteri jure constabat potius consuetudine quam jure scripto. Cf. MANY, *o. c.*, p. 74 ; S. C. R., 23 aug. 1875, n. 3344 ; WERNZ, *o. c.*, p. 91. Aliis contradicentibus, cf. GASPARRI, *o. c.*, t. I, p. 180 s.

4. Cf. can. 1239, § 2.

5. Cf. can. 1239, § 1. Vide GASPARRI, *o. c.*, p. 181 ; MANY, *o. c.*, p. 74 ; DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 718 ; Congr. prosyn. dioec. Brug., 1868, n. 15, ap. *Coll. epist. past.*, t. XI, p. 233.

6. Cf. c. 7, X, h. t. ; MANY, *o. c.*, p. 74.

7. Cf. can. 2258, § 2.

8. Ita MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, p. 29, nota 1 et post eum CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 779. Argumentum est connexio canonis 1172, § 1, 4° cum can. 1175, 1240, § 1, 2°, 1242 ; unde concludi potest : indigni sunt sepultura ecclesiastica excommunicati post sententiam declaratoriam aut condemnatoriam ; at horum sepultura non violatur locus sacer nisi declarati aut condemnati fuerint ut vitandi. Confirmatur eo quod si stricta admitteretur interpretatio, severior esset disciplina hodierna quam anterior ; quod verisimile non est.

9. Cf. c. 20, De consecr., Dist. 1 ; c. 10, X, h. t. ; cap. un., eod. tit. III, 21 in VI ; c. 5, X, V, 16. Cf. MANY, *o. c.*, p. 73 ; DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 717.

10. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. et l. c.*, p. 30 s.

3° « Violata ecclesia, non ideo coemeterium, etsi contiguum, violatum censetur¹, et vice-versa » (can. 1172, § 2).

1133. — III. Effectus exsecrationis et pollutionis.

1° Quando ecclesia fuit *exsecrata*, donec nova *consecratio* vel *benedictio* locum habeat, non licet in ea peragere divina.

2° Item « in violata ecclesia, antequam reconcilietur, nefas est divina celebrare officia, Sacramenta ministrare², mortuos sepelire » (can. 1173, § 1).

« Si violatio accidat tempore divinorum officiorum, haec statim cessent; si ante Missae canonem vel post communionem, Missa dimittatur, secus sacerdos Missam prosequatur usque ad communionem » (*ibid.*, § 2).

Si gravis et urgens adsit causa, v. gr. necessitas administrandi viaticum, et reconciliatio statim fieri nequeat, Episcopus celebrationem Missae in violata ecclesia permittere potest, imo, si Episcopus interpellari nequeat, id rectori Ecclesiae permittere fas est³.

1134. — IV. Reconciliatio ecclesiae pollutae.

1° *Notio*. Reconciliatio est actus sacer, multis constans ritibus, quo ecclesia polluta a macula per indignam actionem contracta purgatur, et pristino fini restituitur.

2° *Necessitas* ⁴ a) Reconciliatio est necessario facienda solummodo quando *certa* est violatio.

b) Si violatio dubia est, sive dubio juris sive dubio facti, reconciliatio ex decentia ad cautelam fieri potest (can. 1174, § 1).

c) Ecclesia violata reconcilietur *quam citissime potest* » (*ibid.*, § 1), ne divinae laudis organa suspendantur⁵.

3° *Conditio praevia*. « Ecclesia violata ob sepulturam excommunicati⁶ vel infidelis ne reconcilietur, antequam cadaver exinde removeatur, si remotio sine gravi incommodo fieri possit » (can. 1175).

4° *Minister reconciliationis* a) « Ecclesiam *benedictam* reconciliare potest rector ejusdem vel quilibet sacerdos de consensu saltem praesumpto rectoris⁷ » (can. 1176, § 1), ritu in *Rituali Romano*, tit. VIII,

1. Ita corrigitur jus vetus. Vide c. 1, in VI, III, 21.

2. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 429.

3. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 92; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 29. Attamen hi casus, sub jure vigente, rarius accidere possunt, cum in casu gravis et urgentis necessitatis, si Ordinarius adiri nequeat, rector ipse ecclesiam etiam consecratam reconciliare valeat (can. 1176, § 3).

4. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 92; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 30.

5. C. 10, X, III, 40.

6. Cf. can. 1172, § 1, 4°; 1242.

7. Ita derogatur juri antiquo, juxta quod reconciliationis minister erat Episco-

c. 28 descripto. Aqua lustralis adhibenda in reconciliatione ecclesiae tantummodo benedictae est aqua lustralis ordinaria (can. 1177).

b) Minister *validae* reconciliationis ecclesiae *consecratae* est Ordinarius loci vel Superior major si agatur de ecclesia pertinente ad religionem clericalem exemptam, vel sacerdos respective ab alterutro delegatus¹ (can. 1176, § 2; 1156). « In casu tamen gravis et urgentis necessitatis², si Ordinarius loci adiri nequeat, *rectori* ecclesiae consecratae eandem reconciliare fas est, certiore facto postea Ordinario » (*ibid.*, § 3)³.

Ritus adhibendus, his omnibus in casibus, est ille *Pontificalis Romani*, tit. *De ecclesiae et coemeterii reconciliatione*, nempe per aspersionem aquae cum sale, vino et cinere benedictae, quam tamen non solum Episcopi, sed etiam presbyteri qui ecclesiam reconciliant, benedicere possunt (can. 1177).

§ 5. IMMUNITAS ECCLESiarUM.

Auctores. Canonistae ad tit. 49 l. III, *de immunitate ecclesiar.*; THOMASINUS, *Vetus et nova ecclesiae disciplina* etc., p. II, l. III, c. 95-101; GIRALDI, *Expositio juris pontificii*, p. I, sect. 634; HINSCHIUS, *Kr.*, t. IV, p. 380 ss.; VAN DE BURGT, *o. c.*, p. 161 ss.; PIAT, *Comment. in const. Apostolicae Sedis*, p. 151 ss., Tornaci, 1881; VAN DEN BERGHE, *Dissert. de immunitate ecclesiarum*; MANY, *o. c.*, p. 94 ss.; WERNZ, *o. c.*, p. 93 ss.; CLERIGO, *El derecho de asilo ecclesiastico en España*, Madrid, 1922. Sub respectu historico praeter citatos THOMASINUM, MANY, etc.; PROOST, *Histoire du droit d'asile en Belgique*, Gand, 1870; BINDSCHEDLER, *Kirchliches Asylrecht (Immunitas ecclesiae localis) und Freistätten in der Schweiz* (STUTZ, *Kr. Abh.*), Stuttgart, 1906; GROELL, *Die Elemente des kirchlichen Freiheitsrechtes* (STUTZ, *Kr. Abh.*), Stuttgart, 1911; *Dict. d'archéologie chrét. et de liturgie*, v^o droit d'asile: LE BRAS, *L'évolution générale de l'immunité réelle depuis la publication des Clémentines jusqu'au Concile de Trente*, dans la *Revue des sciences religieuses*, 1912, p. 411 ss.

1135. — *Praenotanda.* Per dedicationem de qua supra, in § 3, dictum est⁴, ecclesiae evadunt domus Dei sacrosanctae et inviolabiles, ita ut omnia in eis debeant *ad religionem et sanctitatem* conspirare; unde sumitur ratio immunitatis qua de jure sunt dotatae. Jam vidimus⁵, quid

pus vel sacerdos ab Episcopo delegatus. Vide DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 721.

1. Etsi haec reconciliatio sit functio sacerdotalis, tamen facta a sacerdote sine delegatione videtur *invalida*, ob vocem *valida*, quae habetur in can. 1176, § 2. Contrariam tenet sententiam MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, p. 32, nota 4.

2. Ut in casu quo secus die dominica missa non posset celebrari.

3. Ita corrigitur jus antiquum. Cf., DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 721.

4. Cf. etiam n. 1113 s.

5. Cf. t. I, n. 357 ss.

et quotuplex sit immunitas, et ibidem fusius dictum est de immunitate personali, et reali¹; hic autem de immunitate locali agitur.

1136. — I. Notio. *Immunitas localis* est jus competens ecclesiis, aliisque locis religiosis, vi cuius, ob reverentiam *locis sacris* debitam, certi actus profani seu saeculares in iis exerceri non valent; et malefactores illuc confugientes in vita et membris proteguntur, ita ut inde extrahi non possint².

Duo ergo complectitur huiusmodi immunitas: nempe, jus ad singularem honorem reverentiamque locis sacris debitam et jus asyli.

1137. — II. Jus ad reverentiam. 1° Primo quidem ex capite praecipua ecclesiis habenda *veneratio* est, ideo « curent omnes ad quos pertinet, ut in ecclesiis *illa munditia* servetur, quae domum Dei decet; ab iisque arceantur negotiationes et nundinae, quamquam ad finem pium habitae; et generatim quidquid a sanctitate loci absonum sit » (can. 1178). Arcendi proinde sunt quivis actus non modo illiciti, sed etiam simpliciter profani et saeculares, quales sunt ii qui in canone enumerantur et praeterea judicia saecularia, tum criminalia, tum etiam civilia; conventus saeculares seu publica parlamenta in quibus res et negotia mere profana et politica pertractantur; ludi theatrales et spectacula³, necnon comes-

1. Cf. etiam n. 1118.

2. Cf. REIFFENST., h. t., n. 6; WERNZ, o. c., p. 93.

3. S. C. Rit., 11 febr. 1910, n. 4247, prohibuit usum *grammophoni*, in Missa sollemni et aliis functionibus liturgicis. S. C. Consist., 10 dec. 1912 prohibuit projectiones et cinematographicas representationes, ap. AAS., t. IV, p. 724. Inde etiam prohibetur delatio *insignium* et *vexillorum* religioni catholicae manifeste hostilium (can. 1233, § 2). Quod si vexilla huiusmodi in funeribus aliisque officiis ecclesiasticis afferantur, vel per vim in ecclesiam introducantur, Missa nondum inchoata, clerus recedat, at, Missa inchoata proseguenda est et postea ab ecclesiastica potestate sollemnis protestatio facienda (S. Off., 3 oct. 1887 et 24 nov. 1897, *Anal. eccles.*, 1898, t. VI, p. 54; S. Poenitent., 4 apr. 1887, *ibid.*). Olim ex variis SS. Congregationum decisionibus praescribebatur, ut in ecclesiis, occasione exsequiarum et festorum, tantum *vexilla religiosa* societatum laicorum admitterentur. Religiosa vexilla erant illa, quae juxta formulam Ritualis Romani fuerant benedicta. At solummodo benedici poterant: *vexilla earum societatum, quarum statuta ab auctoritate ecclesiastica approbata fuerint, ab eaque aliquo modo dependeant, et aliquod religionis signum, nullum autem emblemata reprobandum, prae se ferant*. Cf. WERNZ, o. c., p. 95. At praxis mitior inducta est nuper per decretum S. R. C., 15 dec. 1922 (AAS., t. XVI, p. 171) nempe: « Quando insignia seu vexilla non pertineant ad societates religioni catholicae manifeste contrarias, nec reprobata sint harum statuta, nec ipsa insignia seu vexilla aliquod emblemata de se vetitum ac reprobatum praeseferant, in ecclesiis admitti possunt. Quum vero in favorem et obsequium ejusdem religionis catholicae pacifice postuletur supradictorum insignium seu vexillorum *benedictio*, haec concedi potest, adhibita formula *Ritualis Romani*. » Ita quaestio de *vexillis nationalibus* soluta est; cf. de his S. R. C., 22 mart. 1911, *Le can. contemp.*, 1911, t. XXXIV, p. 477. Cf. BRANDI, *Le Bandiere in chiesa*, Administr. della *Civiltà cattolica*; *Rev. eccl. de Metz*, 1905, t. XVI, p. 324 ss.; *Revue d'organisation et de défense religieuse*, 1913, t. VIII, p. 590 ss.; VAN HOVE, *Les fabriques d'églises*,

sationes, choreae, cantus lascivi, profana colloquia, deambulationes, strepitus, clamores, statucae aut picturae a sanctitate loci alienae et demum omnia, quae vel divinum turbent officium, vel oculos divinae majestatis offendant; ne, ubi peccatorum venia postulanda, ibi peccandi detur occasio. Similiter piaculum est vasa sacra et ecclesiarum utensilia in usus profanos adhibere¹, uti ecclesia ad celebrandas caeremonias cultus acatholici, nisi ad tempus ob tristem necessitatem toleretur².

Jure communi non prohibentur disputationes litterariae, concentus musicae sacrae, collatio graduum academicorum, congressus catholici; tamen episcopi est reprimere abusus et a parochis exigere ut in casibus dubiis ad se recurrant.

Plures magni nominis doctores permittunt in ecclesiis vendi candelas, coronas, sacra numismata et similia, modo id fiat sine detrimento cultus divini et cum augmento pietatis; quia sic fert fere universalis usus locorum et cessat ratio prohibitionis, quae est ut quaecumque divina officia perturbare possint ab ecclesiis arceantur³.

2° Ea vero immunitatis pars quae prohibet actus profanos sanctitatem loci dedecentes, quaeque *juris divini* est, adhuc pro parte lege civili protegitur⁴. Auctoritas spiritualis jus certum habet erigendi sacras sedes ad divinum peragendum, et cum erectae ac dicatae fuerint, illarum sanctitatem tuendi, declarando quid requirat haec sanctitas, vetando ne quid ibidem agatur, quo violaretur reverentia rebus sacris debita.

1138. — III. Jus asyli. 1° Ex ipsa reverentia ecclesiis debita profluit jus *asyli*, a graeca voce ἄστυρον, vel ἄσυλον, sic dictum a particula privativa ἀ et a verbo στήρειν, quod *extrahere*, vel στυλᾶν, quod *vi rapere* significat; est autem privilegium, quo debitores et rei criminum non exceptorum ad ecclesiam confugientes in vita et membris proteguntur, nec illinc sine piaculo violenter avelli possunt. Ipsa quidem natura gentes docuit nefas esse eos violare, qui ad templa diis sacra confugissent; hinc apud Graecos et Romanos templa, altaria, simulacra, luci sacri, securitatis et asyli loca fuerunt. Apud Hebraeos autem quorum vera religio fuit, ex Dei ipsius

p. 861 s.; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 41; *Bull. ecclès. de Strasbourg*, 1923, p. 184 ss.; *Theol. prakt. Quart.-schrift*, 1923, t. LXXVI, p. 505 ss.; VERMEERSCH, *Period.*, t. XIII, 1924, p. 114 ss.

1. Cf. Conc. Trid., Sess. XXII, decr. de observ. et evit. in celebr. Missae. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 94.

2. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 41; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 491. Cf. quae supra p. 37, c diximus de violatione ecclesiae per impios et sordidos usus.

3. Cf. REIFFENST., h. t., n. 16; SCHMALZGR., h. t., n. 82. Cf. CÖCCHI, *o. c.*, p. 28.

4. Cf. art. 8 des Organ.; cf. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, n. 276 ss.

mandato altare templi ad se confugientes tuebatur, qui inviti, vel inconsulto occidissent. Jure asyli ab ipsis incunabulis donatae sunt Christi ecclesiae.

Jus asyli ecclesiastici originem tamen non traxit ex asylo greco-romano, aut germanico, nec ex privilegio societatis civilis ortum habuit, sed est institutio ecclesiastica quae enata est ex reverentia locis sacris debita et ex spiritu mansuetudinis et caritatis Ecclesiae¹.

2° Quo autem jure hoc privilegium locis sacris competat inter doctores controvertitur. Dicendum videtur jus asyli esse *juris divini* in quantum consideratur *ejus fundamentum*, quod est reverentia et protectio loci sacri, unde omnis violentia etiam respectu reorum ibidem confugientium excludatur. In quantum vero consecrat impunitatem reorum et recepit decursu historiae varias determinationes, quoad loca, crimina, personas protectas, est *juris humani ecclesiastici*, accedente confirmatione et sanctione juris civilis².

3° Tractu temporis jus asyli ipsis constitutionibus pontificiis valde restrictum fuit, et in plerisque regionibus, ut in nostra, sensim sine sensu variis de causis, notatim jure concordatorum, de facto evanuit³. Dicitur *de facto*, quia auctores communiter docent privilegium hoc *de jure* subsistere et ad illud observandum per se omnes teneri. Quamvis enim consuetudine contraria quoad ea quae juris humani sunt tolli posse videatur, tamen constat S. Sedem non consentire ut universim tollatur. Decreto S. C. Inquisit., 22 dec. 1880, statuitur legem asyli saltem *quoad substantiam*⁴ servandam esse in his quoque regionibus ubi secundum omnem suam rationem a longissimo tempore in desuetudinem abiit ita, ut vix quisquam nisi casu ad petendum ejus patrocinium animum intendat⁵.

Ita olim per const. *Apost. Sedis*, lata est excommunicatio S. Sedi reservata adversus « Immunitatem asyli ecclesiastici, ausu temerario, violare jubentes aut violantes. » Quae excommunicatio novo jure abrogata est.

4° *Jus vigen.* « Ecclesia⁶ jure asyli gaudet ita ut rei, qui ad illam confugerint, inde non sint extrahendi, nisi necessitas urgeat, sine assensu Ordinarii, vel saltem rectoris ecclesiae » (can. 1179).

Necessitas urget, si agatur de illis malefactoribus qui jure antiquo ab hoc privilegio excipiebantur, uti sunt publici latrones, homicidae, proditores, rei laesae majestatis, etc., vel etiam in casibus quibus reus effugere posset, vel assensus saltem rectoris haberi nequeat⁷.

1139. — Scholion. De ingressu gratuito in ecclesias. « Ingressus in ecclesiam ad sacros ritus sit omnino gratuitus, reprobata contraria consuetudine » (can. 1181).

1. Cf. GROELL, *o. c.*, p. 254 ss.

2. Cf. GROELL, *o. c.*, p. 267 ss.

3. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, p. 46, nota 5.

4. Hoc de ejus fundamento juris divini intelligendum videtur. Cf. HEINER, *Kr*⁵, t. II, p. 453; GROELL, *o. c.*, p. 269. Cf. tamen WERNZ, *o. c.*, p. 98 s.

5. Cf. *Nouv. rev. théol.*, t. XV, p. 235, coll. p. 241 ss.

6. Cui forsitan assimilatur oratorium publicum.

7. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 46.

Haec gratuitas exigitur pro solo *ingressu* in ecclesiam, ita ut non interdicatur locatio sedilium aut scamnorum¹; et quidem exigitur pro ingressu in ecclesiam *ad solas sacras functiones*², ita ut non prohibeatur pretium postulari pro usu non sacro, ut v. gr., ad concentum musicae sacrae audiendum, ad inspiciendas res artificiosas. « Verum si habeatur concio sacra etiam ad fovendum pium opus, nihil pro ipso ingressu videtur postulari posse³. » Interdicitur quivis modus exigendi pecuniam, sive ad fores ecclesiarum, sive durantibus divinis functionibus; et reprobat⁴ur quaevis consuetudo contraria⁴.

§ 6. DE BONORUM ECCLESiarUM ADMINISTRATIONE.

Praenotandum. 1° Attendendi sunt in administratione bonorum ecclesiarum canones 1519-1528, de alta administratione quae competit Ordinariis locorum et de modo in administrandis *bonis ecclesiasticis quibuslibet* servando⁵.

2° Vox *administratio* in can. 1182-1184 non stricte accipi videtur, sed comprehendit etiam alienationes et acquisitiones⁶.

1140. — I. Bona ecclesiarum. Bona ad ecclesias pertinentia sunt:

1° Bona quaelibet, sive corporalia sive incorporalia, sive mobilia sive immobilia, sive fundata sive non fundata quae reparandae decorandaeque ecclesiae divinoque in eadem cultui exercendo destinata sunt (can. 1182, § 1)⁷;

2° Oblationes factae in commodum paroeciae aut missionis, aut ecclesiae sitae intra paroeciae aut missionis fines, a qua pendet pro administratione bonorum (*ibid.*, § 2).

3° Excluduntur bona beneficialia aut aliae praestationes quae constituunt dotem beneficii; excluduntur etiam oblationes quaevis quae rectori ecclesiae quovis modo obvenire possunt, uti jura stolae⁸.

1141. — II. Administratores.

1° « Administratio bonorum (de quibus n° 1140, sub 1°) pertinet, nisi aliud ex speciali titulo vel legitima consuetudine⁹ constet, *ad Epis-*

1. Cf. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 295 ss.

2. Extra sacros ritus valde decens est ut fideles possint orandi causa libere intrare in ecclesiam. Ita merito PRUEMMER, *o. c.*, q. 364. Cf. can. 1266.

3. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 491. Cf. infra can. 1262, § 1; 1263 de distractione locorum in ecclesia.

4. Cf. S. C. de P. F., 15 aug. 1869, ap. *Collectanea S. C. de P. F.*, n. 1345.

5. Vide infra tit. XXVIII.

6. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 53.

7. Cf. can. 630, § 1; BLAT, *o. c.*, p. 39.

8. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. et l. c.*

9. Specialis titulus potest esse lex particularis rite constituta aut « natura

copum cum Capitulò, si de ecclesia cathedrali agatur ; ad *Capitulum* Ecclesiae collegiatae, si de collegiata ; ad rectorem, si de alia ecclesia » (can. 1182, § 1).

2° Oblationes (de quibus n° 1140, sub 2°) administrat parochus vel missionarius, nisi, quoad eas quae factae fuerunt ecclesiae sitae intra paroeciae vel missionis fines, agatur de ecclesia propriam administrationem habente, distinctam ab administratione paroeciae vel missionis ¹, aut nisi aliud ferat jus particulare vel legitima consuetudo (*ibid.*, § 2).

« Parochus, missionarius, rector saecularis ecclesiae, sive saecularis is sit sive religiosus, debet hujusmodi oblationes administrare ad normam sacrorum canonum, deque eis rationem loci Ordinario reddere ad normam can. 1525 » (*ibid.*, § 3), nempe singulis annis, ac etiam aliis quibus ex peculiari jure ratio reddenda sit.

3° Si vero ecclesia religionis clericalis exemptae sit *paroecialis*, attendendus est can. 630, § 4, collato can. 535, § 3, 2° ².

1142. — III. Consilium fabricae ecclesiae.

Hi omnes praefati ex jure communi administratores sunt et quidem intentionem in jure fundatam pro jure exclusivo administrandi habent ³ ; at sive ex jure particulari ecclesiastico a codice minime repudiato, sive ex jure civili ab ecclesia canonizato aut tolerato ⁴, alii quoque, sive clerici sive laici in administrationem bonorum alicujus ecclesiae cooptari possunt (can. 1183, § 1).

1° *Notio*. Consilium fabricae seu fabrica ecclesiae est collegium legitime constitutum, sive clericorum sive laicorum qui una cum administratore ecclesiastico, de quo in n° 1141, eoque praeside, jura et bona temporalia cultui divino alicujus ecclesiae praesertim inservientia administrant (can. 1183, § 1) ⁵.

Notandum venit quod si laicis partes quaedam in administratione bonorum ecclesiasticorum legitime competant, nihilominus universa administratio fiat nomine ecclesiae, cui tanquam subjecto dominii haec bona adscripta sunt, ac salvo jure Ordinarii visitandi, exigendi rationes et praescribendi modum administrationis (can. 1521, § 2).

2° *Nominatio et revocatio sodalium*. « Hujus consilii sodales, nisi

regularis, quae, secundum constitutiones, tribuat administrationem Superioribus. *Consuetudo* possit hic excludere interventum Capituli », VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 492.

1. Ita ecclesia proprium habens rectorem, ecclesia confraternitatis, ecclesia religionis clericalis exemptae.

2. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.*

3. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 85, 4°.

4. Cf. pro *Belgio*, VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 91 ss.

5. Cf. WERNZ, *o. c.*, t. III, p. 1, p. 205.

aliter legitime constitutum fuerit; *nominantur* ab Ordinario loci ejusve delegato, et ab eodem possunt ob gravem causam *removeri* (can. 1183, § 2). Aliter constitui possunt ex legitima praescriptione, ex legitimo privilegio apostolico, ex concordato, etc.

3° *Munus consilii fabricae.*

a) « Consilium fabricae curare debet rectam bonorum ecclesiae administrationem, servato praescripto can. 1522, 1523 » (can. 1184). Qui canones regulas servandas praescribunt omnibus administratoribus ecclesiasticis, tum in initio suscepti muneris, tum in modo administrandi¹.

b) « Nullatenus sese ingerat in ea omnia quae ad spirituale munus pertinent, praesertim α) in exercitium cultus in ecclesia; β) in modum et tempus pulsandi campanas et in curam tuendi ordinis in ecclesia atque in coemeterio; γ) in definiendam rationem qua collectae, denuntiationes alique actus ad divinum cultum ornatumque ecclesiae quoquo modo spectantes in ecclesia fieri possint; δ) in dispositionem materialem altarium, mensae pro distributione sanctissimae Eucharistiae, cathedrae sive suggestus e quo ad populum verba fiunt, organorum, loci cantoribus assignati, sedilium, scamnorum, capsularum oblationibus recipiendis, aliarumque rerum quae ad exercitium religiosi cultus spectent; ε) in admissionem vel rejectionem sacrorum utensilium aliarumque rerum quae sive ad usum, sive ad cultum, sive ad ornatum in ecclesia vel sacrario destinantur; ζ) in scriptionem, dispositionem, custodiam librorum paroecialium aliorumque documentorum² quae ad archivum paroeciale pertineant » (can. 1184).

Haec omnia ad rectorem ecclesiae spectant, qui ordinationibus Ordinarii loci hac de re latis sese conformare tenetur³.

c) Nominatio et revocatio officialium ecclesiae ad consilium fabricae jure communi non pertinet. Disponit enim can. 1185 « Sacrista⁴, cantores, organorum moderator, pueri chorales, campanae pulsator, sepulchrorum fossores, ceterique inservientes *a solo ecclesiae rectore*, salvis legitimis consuetudinibus et conventionibus et Ordinarii auctoritate, nominantur, pendent, dimittuntur »⁵.

1. Cf. infra, tit. XXVIII.

2. Cf. tamen can. 1543, 6°.

3. Quid circa haec omnia statuatur in Belgio lex civilis-ecclesiastica, vide ap. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, cf. hujus operis indicem rerum alphabeticum v¹⁸: archives paroissiales, bancs et chaises, cloches, police des cimetières, police des églises, quêtes, tronc, etc.

4. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 59.

5. Cf. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, n. 157 ss.

§ 7. DE REPARATIONE ECCLESiarUM ET DE EARUM REDUCTIONE
AD USUM PROFANUM.

1143. — I. De reparatione ecclesiarum. Cum exstructa ecclesia ruit aut ruere minitatur aut vetustate adeo decorem amisit ut non amplius videatur idonea cultui sacro, instauranda et reparanda est.

Valde opportune can. 1187 accurate determinat quis ad reparandam — et ad reparationem etiam pertinet reaedificatio et amplificatio — ecclesiam teneatur¹.

1° Imprimis attendendum est *jus particulare*, quod nempe praefiniunt peculiare legitima consuetudines et conventiones, et etiam constitutum legis civilis quod hoc onus vel Statui, vel communitatibus civilibus, vel aliis imponat et quod, vi hujus canonis, canonizatum censendum est (can. 1186)².

2° Si *jus particulare* nil hac de re statuatur, tunc :

a) « Onus reficiendi *ecclesiam cathedralem* incumbit ordine qui sequitur » (can. 1186, 1°) :

α) *Bonis fabricae*, salva ea parte quae necessaria est ad cultum divinum celebrandum et ad ordinariam ecclesiae administrationem ; β) *Episcopo* et *Canonicis* pro rata proventuum seu fructuum praebendarum (pro prudenti arbitrio Episcopi), detractis necessariis ad honestam sustentationem ; γ) *Dioecesanis*, quos tamen Ordinarius loci suasionem magis quam coactione inducat ad sumptus necessarios, pro eorum viribus, praestandos. »

Congrua congruis referendo idem ac de cathedralibus de *collegiatis* dicendum videtur³.

b) « Onus reficiendi *ecclesiam paroecialem* incumbit ordine qui sequitur (*ibid.*, 2°) :

α) *Bonis fabricae* ecclesiae ut supra ; β) *Patrono*, juxta can. 1469, § 1, 2° et § 3 ; γ) *illis* qui fructus aliquos ex ecclesia provenientes percipiunt (ut parochus, beneficiati) secundum taxam pro rata reddituum ab Ordinario statuendam ; δ) *Paroecianis*, quos tamen Ordinarius loci, ut supra, magis hortetur quam cogat. »

« Haec cum debita proportionem servantur etiam quod attinet ad alias ecclesias » (can. *ibid.*, 3°).

Praeterea debent, in dioecesi Brugensis, diligenter servari regulae, circa reparationem et reaedificationem ecclesiarum praescriptae in *Statutis*, p. 179-182, et in *Coll. epist. past.*, t. X, p. 244 et 248.

N. B. Quae de ecclesia reparanda dicta sunt applicanda etiam videntur, proportionem servata, reparationi ornamentorum, vasorum sacrorum, domus

1. Quoad regulas juris antiquioris similes novis praescriptionibus, cf. SOGLIA, *Institut. jur. publ. et jur. priv. eccles.*, t. II, p. 295, cf. resol. S. C. C., 18 dec. 1848, ap. DE ANGELIS, *Praelect. jur. can.*, t. II, p. II, p. 372 ss.

2. Quid statuatur lex civilis-ecclesiastica apud nos, vide ap. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 248, 251 ; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 785.

3. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 64.

pastoralis, coemeterii, necnon aliorum institutorum paroecialium, quales sunt scholae paroeciales¹.

1144. — II. De reductione ecclesiarum ad usum profanum².

« Si qua ecclesia nullo modo ad cultum divinum adhiberi possit et omnes aditus interclusi fuerint ad eam reficiendam, in usum profanum non sordidum ab Ordinario loci redigi potest, et onera cum reditibus titulusque paroeciae, si ecclesia sit paroecialis, in aliam ecclesiam ab eodem Ordinario transferantur » (can. 1187).

Circa quam praescriptionem, decretum Concilii Tridentini maxima ex parte referentem, notandum venit :

1° Episcopus omnia adhibere media tenetur antequam ecclesiam ad usum profanum redigere valeat.

2° Ex concilio Tridentino, ecclesia, si nullis mediis restaurari posset, demolienda erat ; id ex novo jure non amplius requiritur ; potest etiam vendi postquam ad usus profanos reducta est³.

3° Ad ecclesiam ad usus profanos redigendam nullus specialis ritus requiritur ; decet tamen, ut quemadmodum praescripsit Trid., crux in loco ecclesiae erigatur in memoriam antiqui cultus.

4° Si fieri potest, observetur Tridentinum quod vult ut, in ecclesia ad quam beneficia, onera et emolumenta pristinae ecclesiae transferuntur, erigantur altaria vel cappellae sub iisdem invocationibus, vel ad jam erecta in ea altaria seu cappellas praedicta transferantur.

5° Usus *profanus* ad quem reduci potest ecclesia est usus communis ceterarum domuum aut materialium ; *sordidus* esset usus, si, v. gr., reduceretur ecclesia in stabulum equorum⁴.

TITULUS X.

DE ORATORIIS.

Auctores. Vide supra, p. 17.

Quadruplici paragrapho absolvitur juxta ordinem codicis ille titulus :

1° de oratoriis in genere ; 2° de oratoriis publicis ; 3° de oratoriis semi-publicis ; 4° de oratoriis privatis.

§ 1. DE ORATORIIS IN GENERE.

1145. — I. Notio. « Oratorium est locus divino cultui destinatus, non tamen eo potissimum fine ut universo fidelium populo usui sit ad religio-

1. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 67 ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 495.

2. Cf. Trid., Sess. XXI, c. 7 de ref. ; GENNARI-BOUDINHON, *Questions de dr. can.*, t. I, q. 57 ; t. II, q. 432.

3. Etiam ante reductionem ad usus profanos, venire potest, servatis servandis et nulla habita pro pretio ratione benedictionis aut consecrationis. Cf. *causa Lauseannen.*, 15 jun. 1918, qua permittitur hypothecam ponere super ecclesiam, unde principium quo ecclesia extra commercium antea putabatur sua vi destitui videtur, cf. *Il monit. eccles.*, ser. IV, t. II, p. 231 ; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 62.

4. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 47.

nem publice colendum » (can. 1182, § 1). Qua locus divino cultui destinatus oratorium cum ecclesia convenit, sed ab ea discrepat eo quod potissima intentione non cultui publico *universi populi fidelis* sit addicendum, sed principaliter inserviat usui alicujus *personae* vel *familiae* vel *communitatis*.

Quamvis initio *nomen* oratorii ob hujus etymon quibuscumque sacris aedificiis indiscriminatim tribueretur, tamen mature, jam saeculo VI, usurpari coepit ad sola designanda minora, quotquot ab ecclesiis proprie dictis distinguuntur. Labentibus autem saeculis alia fuerunt excogitata vocabula, quibus minorum aedium genus, aut certa illarum species designaretur. Quo etiam factum est, ut vulgo *oratorii* vox aliquatenus *obsoleverit*, vel ut plurimum nonnisi peculiari magis sensu sumeretur ad designanda sacella domestica vel aedes minores infimae potius speciei. Imo apud nostrates hoc etiam sensu vix usu venit, cum longe magis lingua vernacula invaluit vox *capella*, gallice *chapelle*, flandrice *kapel*. Haec enim promiscue usurpatur ad designandas sacras cujusvis generis aedes, quae tenues existunt mole humilesque aspectu, adeo ut revera nomen oratorii domesticis sacellis fuerit coarctatum. Posteriori autem tempore doctrina hanc vocem *juxta genuinam ipsius significationem* usurpavit et nomine oratorii intellexit omnes aedes minores quae cultui divino ita sunt deputatae, ut *principaliter* inserviant commoditati alicujus *personae* vel *familiae* vel *communitatis*¹. Codex hunc sensum retinuit, valedicendo tamen distinctioni inter aedes sacras minores et majores.

1146. — II. Divisio. Tritissima olim erat generalis oratoriorum divisio in *publica* et *privata*... Plures tamen auctores, duce Petra, aliam divisionem admiserunt et tres species oratoriorum distinxerunt: *publica* nempe, *semi-publica* (quae etiam *quasi publica*, *mixta* vocantur), et *privata*².

Quae tripartita divisio in ipsis S. R. C.³, decretis occurrit, potissimum in decreto 23 jan. 1899⁴ super oratoriis semi-publicis. Codex eandem partitionem adoptavit (can. 1188, § 2).

§ 2. DE ORATORIIS PUBLICIS.

1147. — I. Notio et divisio. 1° *Oratorium publicum* vocatur « si praecipue erectum sit in commodum alicujus collegii aut etiam privatorum, ita tamen ut omnibus fidelibus, tempore saltem divinorum officiorum, jus sit, legitime comprobatum, illud adeundi » (can. 1188, § 2, 1°). Ut oratorium vere publicum dici possit requiritur, praeter canonicam erec-

1. Cf. WERNZ, *o. c.*, t. III, p. II, p. 99.

2. Cf. *Nouv. rev. théol.*, t. VII, p. 391 ss.; t. XXIX, p. 615; *Tract. de celebratione Missae ad usum semin.* Mechlin., p. 2 ss.

3. Cf. v. gr. decr. S. C. R., 8 mart. 1879, n. 3484; 10 aug. 1884 (in veteri Gardelin., n. 5920); 18 jul. 1885, n. 3638; 9 jul. 1895, n° 3832; coll. 22 maii 1896, n. 3910.

4. N. 4007. Cf. *Coll. Brug.*, t. IV, p. 181; *Nouv. rev. théol.*, t. XXXI, p. 174.

tionem et ad publicum cultum perpetuam dedicationem, ut omnibus fidelibus tempore *saltem* divinorum officiorum *jus sit, legitime comprobatum*, illud adeundi. *Jus* ita stricte intelligendum videtur, ut nemo, praeter competentem ecclesiasticam auctoritatem possit fidelibus accessum et recessum jure impedire¹. *Jus* illud fidelium *legitime* comprobatur per documentum erectionis canonicae, per instrumentum quo dominus se obligat ad liberum aditum cuique fidei permittendum, per prescriptionem, per *publicum usum*². Publicus usus ostiumque publicum primario attenduntur tamquam forma et necessaria conditio publicitatis; quae quidem conditio tunc adest, quando aedificii janua immediate publicae et communi adjacet viae. Attamen publicum etiam censetur oratorium, licet situm in aula, vel atrio alicujus domus, quando liber accessus populo patet, saltem horis quibus divina ibi peraguntur³. In *dubio* autem publicum habebitur, si adsint signa publicitatis, quorum praecipua sunt: janua publica et campanile, beneficium annexum, sollemnis consecratio, publicae conciones⁴, etc.

2° Oratoria publica dividuntur in *saecularia*, quae ad saeculares, et in *regularia*⁵, quae ad regulares pertinent.

1148. — II. De jure quo oratoria publica reguntur.

1° *Principium*. « Oratoria publica eodem jure quo ecclesiae reguntur » (can. 1191, § 1).

2° Proinde a) Quae supra dicta sunt de aedificatione⁶, dedicatione perpetua cultui publico per consecrationem aut benedictionem (can.

1. Cf. GASPARRI, *o. c.*, t. I, p. 128 ss. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 498 hoc jus fidelium non ita stricte intelligunt, arguentes praecipue ex decreto S. R. C., 4 mart. 1901, ad 5 (*Arch. f. kath. Kr.*, 1901, t. LXXXI, p. 534). At immerito ut videtur, nam non probatur ex dicto decreto capellas navium de quibus agitur esse *oratoria publica sensu codicis*. Quaestio ponebatur utrum praedictae capellae essent oratoria privata aut publica. Juxta petita responsum est esse *publica pro navigantibus*, si locum fixum habeant in navi, seu aliis verbis esse semi-publica cum destinantur coetui personarum determinato. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 77, g.

2. Cf. decr. cit., 23 jan. 1899.

3. S. R. C., 8 mart. 1879; 23 jan. 1899. Cf. MANY, *o. c.*, p. 126 s.; GASPARRI, *o. c.*, t. I, p. 128 ss.

4. MANY, *o. c.*, p. 131; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 72; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.*

5. *De ecclesiis et oratoriis publicis regularium* vide: t. II, n. 942, 976; VAN GAMEREN, *o. c.*, p. 102; VAN DE BURGT, *o. c.*, p. 18 ss., 207 ss.; VERMEERSCH, in *Period. de relig.*, t. II, p. (1) ss.; t. III, p. (1) ss.; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 74.

6. Cf. supra, n. 1121 ss.; S. R. C., 14 jun. 1845, n. 2893. Quoad dotem sufficit suscepta obligatio subventionis, cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 73. Non habetur stricta obligatio circa impositionem primi lapidis.

1191, § 2) ¹, exsecratione et violatione ², immunitate ³ ecclesiarum oratorii publicis applicanda sunt. Item, servatis servandis dicendum est de administratione bonorum alicujus oratorii independentis et de ejus repARATIONE.

b) In oratorio publico auctoritate Ordinarii cultui in perpetuum dedicato « omnes sacrae functiones celebrari possunt, salvo contrario rubricarum praescripto » (can. 1191, § 2), et servato canone 1171 ⁴. Inde :

α) Generatim dicimus ibi exerceri posse *omnes et solas functiones mere sacerdotales* ⁵. Dicimus *generatim*, hoc est, *de jure communi* ; nam potest Episcopus functionum, quae per se ibi permissae vel prohibitae sunt, summam imminuere ⁶ vel augere, dummodo oratorium non sit exemptum a jurisdictione episcopali. Praeterea per legitimam quoque consuetudinem, conventionem, concordiam, ampliari et contrahi queunt eadem facultates.

β) *Prohibentur* autem jura parochialia et etiam functiones parochiales, sive tales sint natura sua, sive parochiales factae sint per statuta dioecessana, consuetudinem, etc. ⁷, nisi speciali Episcopi licentia, vel alio peculiari titulo exerceri permittantur ⁸.

γ) In specie autem in oratorio publico non licet jugiter asservare SS. Sacramentum sine speciali indulto Sanctae Sedis, dummodo non agatur de oratorio principali tum domus piae religionis, tum collegii ecclesiastici, quod a clericis saecularibus vel a religiosis regatur (can. 1265, § 1, 2° et § 2). Quoad functiones Tridui sacri ⁹, peragi possunt sollemniter, h. e., juxta *Missale Romanum* in oratoriis in quibus asservari solet SS. Sacramentum, etiam in his quae pendent ab ecclesia paroeciali,

1. Cf. n. 1113 ss., 1124 ss. Auctores admittunt non illegitimam esse consuetudinem non benedicendi oratoria publica minoris praesertim momenti. Cf. MANY, *o. c.*, p. 134 ss. Si oratorium publicum fuerit consecratum vel sollemniter benedictum, festum Titularis quotannis est celebrandum sub ritu primae classis cum octava. Si fuerit consecratum, anniversarium consecrationis etiam est recolendum. S. C. R., 5 jun. 1899, n. 4025 ; 14 maii 1903, n. 4110. Cf. supra n° 1126, 1127 ; MANY, *o. c.*, p. 58 ss.

2. Cf. supra n. 1130 ss.

3. Cf. supra n. 1135 ss.

4. Cf. supra n. 1128.

5. Cf. supra n. 834. Vide S. C. R., 3 mart. 1866 ; cf. decret. S. C. R., 10 dec. 1703 et Bened. XIV C. *Etsi minime*, 7 febr. 1742, § 14, 15.

6. Attento praesertim nocumento forsitan illato ministerio paroeciali. Vide supra n. 1128. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 73, d).

7. Cf. supra, n. 822 ss.

8. Quoad funera, cf. can. 1216, 1225 ; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 73 ; CLAEYS-BOUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 788. — Quoad *missas defunctorum in oratoriis*, cf. S. C. R., 10 nov. 1906, ad 1, n. 4192 ; 31 mart. 1909, ad 1 et 2, n. 4235. Cf. VERMEERSCH, *Period. de relig.*, t. VI, p. (14).

9. Cf. CALLEWAERT, *Caeremoniale*, p. 299 s., Brugis, 1922, ubi decreta citantur.

renuente licet parochio, sed consentiente Episcopo, modo tamen horis diversis fiant sacrae functiones ne fidelium concursus ad ecclesiam paroecialem impediatur; praedictae functiones juxta *Memoriale Rituum*¹ in oratoriis peragi nequeunt, nisi ex indulto Apostolico².

Scholion. 1° Hodie possunt fideles satisfacere praecepto audiendi Missam per quamlibet Missam et ubilibet, exceptis solis oratoriis domesticis in quibus nempe Missa celebrari nequit sine indulto Apostolico³.

2° Saepius etiam olim dubitatum fuit, *utrum possit diebus dominicis et festivis celebrari Missa in oratoriis publicis, ante celebrationem Missae in ecclesia parochiali*; sed jam respondendum est: cum oratoria saecularia regulariter Episcopo, non vero parochio, subsint, solus hoc in iis impedire poterit *Episcopus*, qui praeterea facultatem habet praescribendi ut Missae in eis celebrentur hora populo commoda et fidei rudimenta populo tempore Missarum tradantur, necnon cavendi ne populus nimis abstrahatur a parochia et instructione ac praedicatione verbi divini⁴.

Juxta *Statuta Dioec. Brug.*, praeter concionem sub summo sacro, in omnibus publicis oratoriis, diebus dominicis et festivis, habenda est concio aut major catechesis, post Evangelium sub omnibus missis hora fixa celebratis (p. 119 s.). Insuper praecipitur ut semel in mense, alta et clara voce e suggestu recitentur preces communes, juxta textum qui in editionibus catechismi, sigillo Episcopi munitis, habetur (p. 121). Cf. *Conc. Mechlinien. IV*, can. 221, 308.

§ 3. DE ORATORIIS SEMI-PUBLICIS.

1149. — I. Notio. Oratorium *semi-publicum* est « si in commodum alicujus communitatis vel coetus fidelium eo convenientium erectum sit, neque liberum cuique sit illud adire » (can. 1189, § 2, 2°)⁵. Observes *communitatem* in cujus commodum erigatur oratorium intelligendam esse de *quavis* communitate fidelium. Non requiritur ut oratorium formaliter erigatur in commodum communitatis vel coetus fidelium, sufficit ut quod prius erectum fuerat in gratiam privatae personae, postea, auctoritate Summi Pontificis vel Ordinarii, hujusmodi communitati vel coetui destinetur, quin tamen cuique pateat accessus⁶. Hujus generis oratoria

1. *Memoriale rituum pro aliquibus praestantioribus sacris functionibus persolvendis in minoribus ecclesiis, anno 1725 a Benedicto XIII editum et denuo anno 1920 jussu Benedicti XV revisum et reformatum*, Romae, 1920.

2. Episcopi vi facultatis specialis aliquando id concedere valent.

3. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, ed. 8, n. 728. Vide can. 1249.

4. Cf. *Conc. Rom. 1725*, tit. 1, c. 5. Vide can. 1171, 482, 716, § 1.

5. Cf. decret. cit., 23 jan. 1899; *Collat. Brugen.*, t. IX, p. 350 ss.; *Collat. Namurcen.*, 1912-1913, t. XII, p. 140 ss.

6. Cf. cit. decr., 23 jan. 1899 cum interpretatione S. C. R., 18 oct. 1901. Quinam hi coetus fidelium sint, declaravit S. C. R., 18 oct. 1901: « Particulam decreti generalis, 23 jan. 1899: *atque similia oratoria in quibus ex instituto, aliquis*

sunt quae pertinent ad seminaria et collegia ecclesiastica ; ad pia instituta et societates votorum simplicium, aliasque communitates sub regula sive statutis saltem ab Ordinario approbatis ; ad domus spiritualibus exercitiis addictas ; ad convictus et hospitia juventuti litteris, scientiis, aut artibus instituendae destinata ; ad nosocomia, orphanotrophia nec non ad arces et carceres ¹.

II. Erectio oratorii semi-publici ².

1° « Oratoria semi-publica erigi nequeunt sine *Ordinarii* ³ licentia » (can. 1192, § 1). Nomine Ordinarii, venit etiam *Superior major religionis clericalis exemptae*, dummodo agatur de oratoriis intra domum religiosam erigendis ⁴. Haec potestas Superiorum religiosorum non comprehendit facultatem erigendi oratoria in aedibus de se *mere privatis* regularium, uti in grangiis et hospitiiis. Ad hoc requiritur, secluso privilegio Apostolico, consensus Ordinarii aut indultum S. Sedis juxta indolem oratorii erigendi ⁵.

Conveniens est ut *scriptum* documentum conficiatur canonicae erectionis.

2° « Ordinarius hanc licentiam ne concedat, nisi *prius* per se vel per alium ecclesiasticum virum oratorium visitaverit et decenter instructum repererit » (*ibid.*, § 2). Ad hoc praecipue visitor attendat ut oratorium divino tantum cultui sit reservatum et ab omnibus domesticis usibus liberum (can. 1196, § 2) ⁶.

Christifidelium coetus convenire solet ad audiendam Missam intelligi posse de quibuscumque fidelibus, qui, assentiente domino loci, et Ordinarii auctoritate interveniente, accedant ad praedicta oratoria pro audienda missa etiam ad implementum praecepti festivi. » Cf. *Rev. théol. fr.*, t. VII, p. 201 s. ; *Arch. f. kath. Kr.*, 1902, t. LXXXII, p. 364. Hoc decretum non fuit reassumptum in t. VI collectionis authenticae S. C. R. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 76.

1. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 77.

2. Cf. Trid., Sess. XXII, de observ. et evit. in celebr. Missae. Cf. MANY, *o. c.*, p. 182 s. ; *Coll. Namurcen.*, l. c., p. 145 s.

3. *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 143 merito animadvertunt quoad monasteria monialium cum clausura papali, obstare legem clausurae ut Episcopus permittat erectionem oratorii semipublici interni et ad hoc requiri indultum apostolicum.

4. Quod privilegio Superioribus olim erat concessum. Cf. S. R. C., 10 nov. 1906, ad 1, n. 4190. Vide DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 735 ; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 78, 74, 85.

5. Cf. cit. decret., 10 nov. 1906 ; FEYER, *De regul.*, p. 737 ss. ; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.* et l. c. De hoc privilegio regularium erigendi in his locis, independenter ab Ordinario loci, oratoria, oratoriis semi-publicis assimilata, constare videtur.

6. Ita generatim celebratio missae in cubiculis prohibetur. Attamen non reprobanda videtur consuetudo celebrandi Missam in locis hospitalium ubi plurimi infirmi decumbunt, cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, p. 79, nota 2. Nec licet supra oratorium ubi habitualiter Missa celebratur aut SS. Sacramentum asservatur haberi cubiculum ad dormiendum, nisi hic locus camera lapidea et crassa ab oratorio separetur ; nec sufficit, secluso indulto, ut ampla umbrella altari, in quo

3° Data autem licentia Ordinarii, oratorium divino cultui reservatur, et ideo ad usus profanos converti nequit sine ejusdem Ordinarii auctoritate (*ibid.*, § 3). Ad usus profanos reduci potest propter justam causam; quae eo gravior esse debet quo oratorium majori firmitate, benedictione aut consecratione, cultui fuerit dicatum.

4° Oratorium semi-publicum neque consecrari, neque sollemniter benedici debet (can. 1196, § 2) ¹; sed, habita circumstantiarum ratione, praesertim si agatur de capella principali alicujus communitalis, quae sit definitiva et in perpetuum dedicata cultui, potest sollemniter benedici, imo et consecrari. Quod si factum fuerit ejus titolare festum, sicut titolare oratoriorum publicorum celebrandum est ².

5° Quoad numerum oratoriorum disponit can. 1192, § 4: « In collegiis aut convictibus juventuti instituendae, in gymnasiis, lyceis, arcibus, praesidiis militum, carceribus, xenodochiis, etc., praeter oratorium principale, alia minora ne erigantur, nisi, Ordinarii judicio, necessitas aut magna utilitas id exigat. » Certissime constat de potestate Ordinarii erigendi oratoria *principalia* in locis piis ecclesiasticis et in illis locis quae ex instituto inserviunt alicui publicae utilitatis. At, ut praeterea minora in his locis instituat Ordinarius requiritur ratio necessitatis aut magnae utilitatis. Severiorem sese praestabit Ordinarius si agitur de locis publicis auctoritati Ecclesiae subductis; faciliorem vero, si de loco pio ecclesiastico, uti de collegiis ecclesiasticis aut Seminariis.

Nomine Ordinarii venit etiam Superior major pro domibus sibi subiectis aut pro piis institutis intra septa domorum religiosarum existentibus ³. Minora illa oratoria oratoriis semi-publicis aequiparare licet, quamvis horum notio iisdem perfecte non conveniat ⁴.

III. Functiones sacrae in oratoriis semi-publicis.

« In oratoriis semi-publicis legitime erectis, omnia divina officia functionesve ecclesiasticae celebrari possunt, nisi obstant rubricae aut Ordinarius aliqua exceperit » (can. 1193).

Attento hac regula generali quaedam in specie notamus.

SS. Eucharistia asservatur superimponatur. Cf. S. C. R., 23 nov. 1880, n. 3525 ad 2; 23 jan. 1908, ad 3, n. 4213. Cf. supra, n. 1122; MATTHAEUS A CORONATA, *o. et l. c.*; cf. tamen VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, p. 272, nota (1).

1. Convenit et generatim sufficit ut communi locorum domorumve benedictione donetur; tamen nulla benedictione opus est ut sacra ibi fieri possint.

2. S. C. R., 5 jun. 1899, ad 5, n. 4025; 14 martii 1903, n. 4110; coll. 27 jun. 1899 ad 1, 8, n. 4043. Cf. supra n. 1127.

3. Jam olim admittebatur posse Superiores regularium stricte dictorum, praeter oratorium principale, etiam minora erigere propter necessitatem aut utilitatem monasterii.

4. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 501.

1° *Missa*. In quovis oratorio semi-publico possunt, servatis servandis, plures Missae quotidie celebrari, sollemnioribus ipsis diebus non exceptis, et sacerdotes etiam extranei ad celebrandum in iis admitti¹.

Sed requiritur ut in eis habeatur altare habens stipitem fixum in pariete, vel fundamento².

2. *Aliae functiones sacrae*.

Semi-publica oratoria adinstar publicorum oratoriorum habentur, horumque iuribus fruuntur³. Itaque, non tantum Missae sacrificium, sed et aliae quoque functiones *sacerdotales* in his peragi poterunt⁴. Ad rectum autem de variis functionibus, quae in praedictis sacellis peragi possint, iudicium ferendum, praestat ut *tum functionum natura, tum loci ipsius adjuncta* inspiciantur: ab una parte non omnia oratoria unius ejusdemque generis vel dignitatis existunt; ab alia vero parte, munia quaedam specialem dignitatem induunt, ita ut maiorem adstantium numerum necnon locum digniorem requirere videantur. Hujus generis officia praecipue numerantur nonnullae benedictiones, ut candelarum et palmarum⁵, dein functiones hebdomadae sanctae⁶. Ea profecto exsequi in illis oratoriis non dedecet quae ecclesiae quodammodo dignitatem sibi vindicant et ad divina persolvenda ministeria, in generalem totius communis ibi degentis usum, peculiari modo instruuntur. Si vero agatur de oratoriis minoribus quae praeter principale oratorium vel ecclesiam publicam in monasterio vel loco religioso aut pio existunt, vel quae omnino exigua sunt, tunc suadet ipsa locorum angustia ut ab his functionibus sollemnioribus absteineatur.

Insuper notandum est quod, ubi de saecularibus oratoriis agatur, multa sunt *Ordinarii arbitrio* relicta, adeo ut plura possit aut prohibere aut per-

1. Cf. Decr. S. C. R., 8 mart. 1879, ad 1, n. 3484; decr. 23 jan. 1899. Quoad missas defunctorum in oratoriis publicis, semipublicis et privatis, cf. decr. S. C. R., 10 nov. 1906, ad 1, n. 4192; 31 mart. 1909, ad 1 et 2, n. 4235. Cf. VERMEERSCH, *Period.*, t. VI, p. (14).

2. Cf. VAN GAMEREN, *o. c.*, p. 197 ss.

3. Cf. supra n. 1148.

4. *Asservatio SS^{mi}* prohibetur sine speciali indulto, nisi consuetudine immemoriali, ex sola licentia Episcopi hoc liceret, servatis tamen quae supra diximus n. 1148 de oratoriis quae a clericis saecularibus aut a religiosis reguntur (can. 1265, § 1, 2°). Cf. *Coll. Namurcen.*, l. c., p. 148. Cf. resp. Com. ad cod. can. interpret., 2-3 jun. 1919, circa liceitatem asservationis SS. Sacramenti in pluribus ejusdem domus oratoriis, AAS., t. X, p. 346 s.; vide MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, p. 82, nota 4; *Commentarium pro religiosis*, 1920, p. 105; *Il monit. ecclesiastico*, 1918, ser. III, vol. X, p. 234 ss. — Cf. *de triplici Missa nocte Nativitatis Domini* in oratoriis semi-publicis, S. Off., 1 aug. 1907 et 26 nov. 1908 ap. *Collat. Brugen.*, t. XII, p. 727 et *Il monit. eccles.*, 1908-1909, t. XX, p. 410. — De visitatione oratorii semi-publici in ordine *ad lucrandas indulgentias* cf. decr. S. C. Indulg., 28 aug. 1903, 22 martii 1905, ap. *Rev. théol. fr.* 1904, t. IX, p. 150; 1905, t. X, p. 475 ss.; S. Off., 14 jan. 1909, ap. AAS., t. I, p. 210; 25 jul. 1914, *ibid.*, t. VI, p. 378; S. Poenit., 10 jul. 1924, quoad indulgentiam Portiunculae, *ibid.*, t. XVI, p. 345 ss.; *Collat. Brugen.*, t. XXIV, p. 478 ss.

5. Cf. CALLEWAERT, *o. c.*, n. 402.

6. Cf. S. C. R., 10 dec. 1703, ad VIII; 31 aug. 1839, n. 2799; 9 dec. 1909, n. 4049. Hoc decreto statuitur Missam Feriae V in Coena Domini non posse, absque indulto apostolico, legi vel decantari in ecclesiis vel oratoriis spectantibus ad seminaria et ad pias communitates, nisi celebretur officium Feriae VI et fiat sepulcrum. Cf. CALLEWAERT, *o. c.*, n. 423 ss.; vide supra n. 1148.

mittere pro sua prudentia. Tandem jura parochialia vel functiones parochiales ibidem exerceri non possunt, nisi de licentia Episcopi qui non raro peculiaries aliquos favores, habita ratione peculiaris oratorii indolis, concedet¹.

3° *Praeceptum audiendi Missam.*

Hoc praeceptum a quibuscumque fidelibus impleri potest in praefatis oratoriis.

Liberum tamen Episcopo est prohibere ne extranei ad Missam audiendam in oratoriis sibi subjectis, die dominico, vel festivo, admittantur; ast, sin contra praxim illam aliquis ageret, praeceptum nihilominus impleteret².

1150. — Corrolaria. I. De oratoriis Cardinalium et Episcoporum.

1° *Jus Cardinalium et Episcoporum habendi oratorium.*

Antiquo jure Episcopi oratorium in suis palatiis habere poterant. Jam vero, ait Benedictus XIV³, decreto Conc. Trident. *Quanta cura*⁴ « sublata quidem Episcopis facultas fuit qua aliis licentiam in privatis domibus Missam celebrandi concedere possent; verum nequaquam juribus illis exspoliati remanserunt, quae proprias personas respiciunt, quaeque eorumdem dignitatis atque characteris propria sunt. »

Remansit igitur Episcopis et Cardinalibus, praeter privilegium altaris portatilis⁵, privilegium habendi oratorium domesticum. Hoc jus Episcoporum ejusque superiorum plene confirmatum invenitur in decreto cit. 23 jan. 1899: « Voluit autem Sanctitas sua sarta et tecta jura ac privilegia oratoriorum, quibus fruuntur Emi S. R. E. Cardinales, Rmi Sacrorum Antistites...⁶, » et denuo recognitum est can. 1189.

2° *Sacrae functiones in oratorio domestico Episcoporum et Cardinalium.*

« Oratoria S. R. E. Cardinalium et Episcoporum sive residentialium sive titularium, licet privata, fruuntur tamen omnibus juribus et privilegiis quibus oratoria semi-publica gaudent » (can. 1189).

Possunt proinde ibi plures unoquoque die, sollemnioribus haud exceptis, celebrari Missae, idque a sacerdotibus etiam extraneis, licet Episcopus sit absens aut vita functus. Quotquot autem diebus festis Sacrum ibidem audiunt, ecclesiastico praecepto satisfaciunt. Quinimo aliam quoque quamlibet functionem sacram, quae officii ac dignitatis episcopalis propria est, v. gr. ordinationes et confirmationem, obire in capella palatii episcopalis non dedecet.

II. De oratoriis privatis coemeteriorum.

1° « Aediculae in coemeterio a familiis seu personis privatis ad suam sepulturam erectae, sunt oratoria privata » (can. 1190), cum in commodum privatorum exclusive sunt erecta. Aediculae illae audiuntur de alta-

1. Cf. VAN GAMEREN, *o. c.*, p. 286, 310; VAN DE BURGT, *De eccl.*, p. 196.

2. Cf. *Nouv. rev. théol.*, t. XXIX, p. 614 ss.; t. XXXI, p. 624 ss.

3. Const. Magno, 2 jun. 1751, § 5, in *Bull. Méchlin.*, t. IX, p. 9. Cf. *Coll. Na-murcen.*, l. c., p. 141 s.; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 94.

4. Sess. XXII. de observ. et evit. in celebrat. Missae.

5. Cf. supra, n. 564, 703.

6. Cf. etiam S. R. C., 8 jun. 1896, n. 3906; indultum Pii X, 20 dec. 1911, ap. *Il monit. eccl.*, 1913-1914, t. XXV, p. 387 s.

ribus vel sacellis quae penes privatorum sepulcra in coemeteriis eriguntur¹.

2° In his oratoriis, potest Ordinarius loci, servatis praescriptionibus can. 1192, § 2, permittere *habitualiter* etiam plurium missarum celebrationem (can. 1194), et fideles adstantes praecepto audiendi Missam ibi satisfacere possunt (can. 1249)².

§ 4. DE ORATORIIS STRICTE PRIVATIS SEU DOMESTICIS.

1151. — I. Notio. Oratorium *domesticum* seu *privatum* vocatur « si in privatis aedibus in commodum alicujus tantum familiae vel personae privatae erectum est » (can. 1188, § 2, 3°)³.

Privatarum aedium nomine veniunt non tantum privatorum hominum domicilia, sed et palatia regum ac quorumcumque principum: necnon communes civitatis aut magistratuum aedes, vel etiam aedes privatae regularium⁴, necnon, uti supra diximus, sacella seu oratoria penes privatorum sepulcra in coemeteriis erecta.

II. Erectio. Cuilibet plena copia datur oratorium domesticum erigendi; non autem licet hujusmodi oratorium consecrare aut benedicere more ecclesiarum, sed decet, etsi stricte non requiratur, ut simplici benedictione loci vel domus donetur⁵; debet tamen esse divino tantum cultui reservatum et ab omnibus domesticis usibus liberum (can. 1196); neque fas est in eo Missam celebrare nisi ex licentia prius obtenta ab auctoritate competenti.

III. Officia in oratoriis privatis.

1° *Ex concessione Episcopi*⁶. In oratoriis domesticis, *Ordinarius loci*⁷ permittere potest celebrationem *unius* dumtaxat missae, *per modum actus, in casu aliquo extraordinario, justa et rationabili de causa*, postquam

1. Cf. S. R. C., 13 jan. 1887; 20 janv. 1894, *Nouv. rev. théol.*, t. XIX, p. 467; t. XXVI, p. 247; omittuntur in collect. authent. Cf. etiam decr. saepius cit. 23 jan. 1899. Oratoria haec privata distingui debent ab oratoriis publicis et semi-publicis coemeteriorum: si pro omnibus ab Ecclesia vel a municipio civili de licentia Ordinarii erecta sunt, publica audiuntur; si pertinerent ad familiam religiosam aequiparanda forent oratoriis semi-publicis.

2. Cf. de his oratoriis MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 93.

3. Cf. cit. decr. 23 jan. 1899.

4. Cf. n. 1149.

5. Cf. Decr. S. C. R., 5 jun. 1899, ad VI, n. 4025; *Coll. Brugen.*, t. VI, p. 55. In novissima editione Rit. Rom., habetur benedictio loci, in quo, licentia ab Ordinario data, missa celebranda est.

6. Circa quaestionem an et quousque, sub jure Tridentino, Episcopo agnoscenda sit potestas permittendi in oratoriis privatis aut in domibus privatis celebrationem Missae, variae olim prodierunt sententiae. Haec controversia nunc temporis sopita est. Circa quam, cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, ed. 7, p. 78 s.; *Collat. Brugen.*, 1913, t. XVIII, p. 245 ss.

7. Cf. quoad potestatem Superiorum majorum religionum exemptarum, can. 822. § 4.

oratoria visitaverit et decenter instructa repererit (can. 1194) ¹. Clausula *de unica missa* interpretari posse videtur de unica missa eodem die ². Illa permissio *per modum actus*, seu transeunter et non definitive concedenda, potest extendi ad plures et successivas vices ³. Causa non debet esse *gravis* et *urgens* ⁴ sed sufficit ut sit *justa* et *rationabilis*. Causa hujusmodi potissimum erit, infirmitas, qua quis ab ecclesia impediatur. Et ita posset Episcopus permittere transeunter sacerdoti aegrotanti ut domi celebret, ac etiam indulgere ut in gratiam personae laicae infirmantis Missa coram illa celebretur ⁵, dummodo concedatur permissio in casu aliquo extraordinario ratione personae, adjunctorum, ita ut raro eveniat. Notandum est hanc gratiam esse stricte interpretandam, notatim ad solum usum, propter quem concessa sit ⁶.

2° *Ex indulto S. Sedis*. Potestas itaque in oratorio privato celebrandi missam *per modum habitus*, soli R. Pontifici hodie competit.

a) *Quoad functiones sacras* haec sunt notanda de jure communi :

α) « In oratoriis domesticis ex indulto Apostolicae Sedis, nisi aliud in eodem indulto expresse caveatur, celebrari potest, postquam Ordinarius oratorium visitaverit et probaverit ad normam can. 1192, § 2, *unica Missa* ⁷, eaque lecta, singulis diebus, *exceptis festis sollemnioribus* » (can. 1195, § 1).

Dies sollemniores excepti ii videntur esse qui enumerantur in Caere-
moniali Episcoporum ⁸, demptis illis qui ex jure codicis can. 1247 non amplius sunt de praecepto ⁹. In Belgio et Gallia dies sollemniores de praecepto servandi ad quatuor reductae sunt, nempe : Nativitatis et Ascensionis Domini, Assumptionis B. M. V. et Omnium Sanctorum, additis festis Resurrectionis et Pentecostes.

1. Decret. S. C. de Sacr., 23 dec. 1912, AAS., t. IV, p. 725 ; *Collat. Brugen., I. c.*, p. 244.

2. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 85.

3. Cf. *Ibid.*

4. V. gr. urgente viatici porrigendi necessitate, tempore pestis, belli, persecutionis, quo absque periculo mortis aut gravis mali in locis sacris celebrari nequit. Cf. alias causas magnas et urgentes, ap. *Coll. Brugen., I. c.*, p. 246.

5. Cf. *Ibid.*, p. 248 s.

6. Ut, in simili casu de celebratione in altari portatili, respondit Commissio ad interp. cod. can., 16 oct. 1919, ad 12, AAS., t. XI, p. 478.

7. Haec clausula exceptionem admittit in casu gravis necessitatis. Si datum sit privilegium celebrandi in oratorio privato die Nativitatis Domini, tunc tres Missae celebrari possunt. Idem dicendum videtur pro die Commemorationis Omnium Fidelium Defunctorum. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 87 ; *Collat. Brugen., t. III*, p. 48.

8. L. II, c. XXXIV, § 2.

9. Auctores non concorditer loquuntur enumerando dies exceptos, cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. et I. c.* Frequenter indicantur in ipso indulto ; sunt nempe quae supra enumerantur, additis festis Epiphaniae et Apostolorum Petri et Pauli.

« Ordinarius vero, dummodo justae adsint et rationabiles causae, diversae ab eis ob quas indultum concessum fuit, *etiam sollemnioribus festis* permittere potest per modum actus Missae celebrationem » (can. 1195, § 2) ¹.

β) « *Aliae functiones ecclesiasticae* ibidem ne fiant » (can. 1195, § 1). Praeter celebrationem missae privatae ², benedictiones mere sacerdotales, uti est benedictio aquae sine populi aspersione, panis et similium, atque praedicationem verbi divini ³, quae caeterum saepe praecipitur, nullae possunt in oratorio domestico sacrae functiones peragi ⁴. Attamen S. Communio administrari potest omnibus fidelibus Missae assistentibus (can. 569) ⁵.

b) *Quoad indultum* vero animadvertendum est :

Indultum apostolicum concedendum est per S. Congregationem de Sacramentis ⁶. Jam vero S. C. de Sacramentis indultum huiusmodi concedit, nonnisi *justa de causa*, v. gr. infirmitatis, peculiaris benevolentiae erga S. Sedem et religionem, *variisque conditionibus* ejus usum subjicit, sive agatur de concessione oratorii privati ad tempus, sive vita indultariorum durante ⁷.

Occurrunt regulariter sequentes :

α) Rite obtento privilegio, nemo eo uti potest, nisi praesente persona ad quam indultum dirigitur. Pro casu absentiae privilegiati requiritur specialis concessio ⁸.

β) Permitti solet indultum pro domo habitationis, vel solitae habitationis et pro una dioecesi.

γ) Oratorium debet ita esse exstructum ut ab omnibus aliis domesticis usibus segregetur (can. 1196, § 2).

δ) Gratia conceditur regulariter in forma commissoria ; executio com-

1. Cf. Decret. S. C. de Sacram., 22 martii 1915, AAS., t. VII, p. 147.

2. Quoad missas privatas de requie, cf. S. R. C., n. 4192, ad 1 ; 4235, ad 1 et 2.

3. Cf. tamen *Le can. contemporain*, 1898, t. XXI, p. 469 ; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 87, p. 90 ; PRUEMMER, *o. c.*, p. 425.

4. Quoad collationem *baptismi sollemnis*, cf. can. 776 ; administrationem sacramenti poenitentiae, can. 908-910 ; celebrationem matrimonii, can. 1109, § 2. Vide MATTHAEUS A CORONATA, *o. et l. c.*

5. Salvis iuribus paroecialibus. Cf. S. R. C., 8 maii 1907, n. 4201 ; S. R. C., in *Malacitana*, 10 feb. 1906, ap. *Le can. contemp.*, 1907, p. 322.

6. Cf. *Normae peculiares* ad C. *Sapienti Consilio*, de curia romana, c. VII, art. III, n. 10, b. Indulta plerumque mittuntur per Breve in proprio Secretariae Status officio, cum perceptione propriarum taxarum. Fit tamen ex justa causa ut gratia mittatur forma rescripti, ita ut minores sint expensae. Cf. *Normae pecul. cit.*, *l. c.*, n. 14 et *Normae communes* ad C. *Sapienti consilio*, c. XI, disposit. temporariae, n. 13.

7. Cf. Normas pro concessionibus communibus oratorii privati huiusque privilegii extensionibus, S. C. de Sacram., 7 febr. 1909, ap. *Arch. f. kath. Kr.*, 1911, t. XCI, p. 161 ss. ; VERMEERSCH, *Period. de relig.*, t. V, p. 109 s.

8. Cf. *Normas cit.*, II, 2.

mittitur Ordinario qui, per se vel per alium ecclesiasticum virum, oratorium visitare et approbare praevis tenetur¹.

ε) Solent designari personae quae, praesente privilegiato, possunt in oratorio satisfacere praecepto audiendi Missam. — Si exprimantur *fili*, comprehenditur proles, tam nascitura, quam nata, etiam adoptiva et secundum plures illegitima. — Si *consanguinei* et *affines*, veniunt illi omnes usque ad 4^m gradum inclusive². Conceditur tantum praefatis cohabitantibus, vel, etiamsi non cohabitantibus, sub eodem tecto degentibus. — Si *familiares*, seu domestici, hi certe intelliguntur, qui *actu*, sc. tempore Missae, servitio domini sunt necessarii. Varie hanc clausulam explicant auctores. Tuto intelligi posse videtur de familiari celebranti inserviente, necnon de personis, quae, inspectis gradu et conditione privilegiatorum, servitio domini reipsa necessariae existimantur. — Nomine *hospitum* veniunt illi, qui communiter eo vocabulo dicuntur, v. g. amici qui noctem in domo privilegiati transegerunt. — Aliquoties extenditur indultum, ad satisfactionem praecepti diebus festis, ad alios etiam, v. gr. ad *omnes* sub eodem tecto *commorantes*, in unico casu defectus vel distantiae ecclesiae publicae; ad *colonos et addictos*, pro oratoriis ruralibus. In his adjunctis indultario imponitur obligatio providendi instructioni catechisticae, evangelique explanationi; etc.³.

Juxta communem sententiam cum S. Ligorio⁴, praecepto audiendi Missam non satisfaciunt personae extraneae quae in indulto non memorantur. Constat ex verbis indulti, quod ordinarie sic sonat: *Volumus, ut qui de familia non sunt, non censeantur liberi ab obligatione audiendi Missam in ecclesia*, vel: *Volumus ut familiares, servitiis (indultarii) tempore Missae actu non necessarii ibidem Missae hujusmodi adstantes ab obligatione audiendi Missam in ecclesia diebus festis de praecepto minime liberi censeantur*.

ζ) Ordinarie *unica* tantum de die potest celebrari Missa, praeter diem Nativitatis Domini, si haec dies non sit excepta⁵ et diem Commemorationis Omnium Fidelium Defunctorum.

η) Simplex oratorii privati concessio importat praecepti festivi satisfactionem, ad exclusionem dierum sollemniorum⁶. Extensio ad *sollemniores dies* generatim cum exclusionem sequentium trium conceditur: Assumptionis B. M. V., Nativitatis Domini, et Resurrectionis. Exceptiones raro fiunt, rarissime pro die sancto Paschae, nisi pro indultariis presbyteris infirmis⁷.

Facultas concedendi oratoria privata communicatur Ordinariis ad decem casus, tantum pro sacerdotibus aetate provectis aut infirmis, at semper pauperibus⁸.

1. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 90.

2. Cf. *Ibid.*, n. 91. Juxta VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 502 intelliguntur consanguinei et affines intra gradus impedimentorum matrimonii.

3. Cf. *Normas* cit., § II, 1.

4. *Theol. Mor.*, I. II, n. 319; Cf. *Nouv. rev. théol.*, t. XXX, p. 543 ss.

5. Cf. *Coll. Brugen.*, t. III, p. 48; *Normae* cit., § II, 3.

6. Cf. *supra* p. 58.

7. *Normae* cit., § II, 4. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, ed. 7, p. 80, quoad disciplinam antea vigentem.

8. *Normae* cit., § III.

TITULUS XI.

DE ALTARIBUS.

1152. — I. Praenotiones. 1° *Notio.* Vocabulum *altare*, seu *alta ara*, sumitur vel pro integro altari, sc. tota structura, cum tabula superiori ad sacrificium Missae deputata, et hoc sensu in rubricis regulariter usurpatur; vel pro sola tabula, seu lapide sacro, qui vel integram constituit mensam, vel in medio ejus inseritur, vel etiam nulli structurae imponitur, sed per se solus consideratur ¹.

Altare in quo Missae sacrificium celebratur debet esse lapideum et quadrangulare, ut significantius repraesentetur Christus, quem S. Scriptura vocat *lapidem angularem*, cui innititur domus Dei ².

2° *Divisio.* Altare distinguitur *a)* in *majus* seu summum et *minus*; *b)* in *privilegiatum* ³ et *non privilegiatum*; *c)* in *fixum* (stabile, immobile) et *portatile* (viaticum, mobile) ⁴. Altare diverso modo dicitur fixum et portatile pro materiae, de qua agitur, diversitate. In sensu *liturgico* seu materia consecrationis, nomine altaris *immobilis* seu *fixi* intelligitur « mensa superior una cum stipitibus per modum unius cum eadem consecratis » (can. 1197, § 1, 1°). Altare proinde vocatur immobile, non quia immobiliter adhaeret pavimento ita ut de loco ad locum amoveri nequeat sed quia ejus mensa (lapis, tabula) *in consecratione* fuit unita structurae (stipiti) cui est materialiter conjuncta, ita ut tum tabula tum basis sit consecrata et efficiant unum corpus consecratum; nomine altaris *mobilis* seu *portabilis*, intelligitur « petra, ut plurimum, parva, quae sola consecratur, quaeque dicitur etiam *ara portabilis* seu *petra sacra*; vel eadem petra cum stipite qui tamen non fuit una cum eadem consecratus » (*ibid.*, 2°).

In materia vero altaris *privilegiati* vel *oratoriorum privatorum*, altare fixum illud est cujus basis (stipes, seu structura inferior) loco moveri nequit, sed aut parieti aut pavimento immobiliter inhaeret, licet lapis non sit basi unitus, et unus alteri suffici possit ⁵.

1. Quoad historiam, cf. MANY, *De locis sacris*, p. 193 ss., Parisiis, 1904; DEVOTI, *o. c.*, t. I, p. 609 ss.; SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 728; *Dictionnaire d'archéol. chrét. et de liturgie*, v. Autel; *Collat. Brugen.*, t. XVI, p. 35 s.; BRAUN, *Der christliche Altar*, 2 Bde., Freiburg-i-Br., 1924; PRUEMMER, *o. c.*, p. 426; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 100.

2. Cf. I Petri, II, 4, 6.

3. *Infra*, Art. II.

4. Cf. *Nouv. rev. théol.*, t. XIV, p. 69 ss.; *Collat. Brugen.*, t. XV, p. 656 s. GASPARRI, *De Eucharistia*, t. I, p. 201, Parisiis 1897.

5. Cf. S. C. Indul. 20 martii 1846; resc. Pii IX, 26 martii 1867. Cf. *infra* n. 1161.

3° « In ecclesia consecrata saltem unum altare, praesertim majus, debet esse immobile¹; in ecclesia autem benedicta omnia altaria possunt esse mobilia » (*ibid.*, § 2).

Controvertitur utrum in ecclesia simpliciter benedicta altaria tanquam fixa consecrari possint. Nonnulli, duce Barbosa, docent nullum ibidem posse consecrari altare fixum absque licentia R. Pontificis. Alii vero plures, iique graves, ut Suarez, Ferraris, Giraldis, contrarium tenent, sequentibus nisi argumentis: a) nullum decretum id prohibet; b) Pontificale Romanum non obstat: unum duntaxat ex eo deduci potest, nempe, ecclesiam non posse consecrari, nisi simul consecratur altare; minime vero ecclesiam debere consecrari, ut possit consecrari altare; c) praxis contrariae, allatis exemptis, testes sunt Pasqualigus et Ferraris; d) in favorem hujus opinionis stat decretum S. R. S., 12 sept. 1857, ad 15, n. 3095².

Verumtamen, si ecclesia benedicta postea consecranda foret, a consecrando altari *majori* abstinendum esset.

1153. — II. Ordo dicendorum. Triplici articulo absolvetur haec materia³. In art. I agitur cum codice de elementis altare constituentibus, de consecratione altarium et de eorum exsecratione, de titulo altarium, de altarium usu; in art. II et III quaedam subjicientur de altari privilegiato et de privilegio altaris portatilis.

ARTICULUS I. — De altaribus fixis et portatilibus.

§ 1. DE REQUISITIS AD ALTARIS CONSECRATIONEM.

1154. — Ut altare consecrari possit, quaedam conditiones requiruntur tum a parte *ipsius altaris*, tum a parte *reliquiarum* quae in altari reponuntur.

I. A parte ipsius altaris.

1° Requiritur *pro altari fixo* a) ut mensa seu tabula ex *unico constet lapide naturali, integro et non friabili* (can. 1198, § 1).

Dicitur α) *ex lapide naturali non friabili*. Constare autem potest ex quacumque specie lapidis naturalis, modo duritie non careat; ara autem confecta ex lapide puniceo, sive ex gypso aut alia simili materia (ciment, plâtre, terre cuite) prorsus illicita est⁴. β) *ex unico et integro lapide*⁵.

1. Cf. supra, n. 1126; cf. S. R. C., 24 maii 1901, ad 2, 4073.

2. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 106.

3. Cf. canonistas ad lib. III. Decret., tit. 40; DE HERDT, *S. Liturgiae praxis*, t. I, n. 166 ss.; *Tract. de celebratione SS. Missae sacrificii ad usum Sem. Mechlin.*, Mechliniae, 1902; MANY, *o. c.*, p. 200 ss.; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 101 ss.

4. S. C. R., 29 april. 1887, n. 3674, quo declaratur *retineri posse sacros lapides e schisto lapide* efformatos. Cf. *Il monit. eccles.*, 1913-1914, t. XXV, p. 137; S. R. C., 13 jun. 1899 ad 1 et 2, n. 4032; S. R. C., 14 dec. 1888, ad 1 et 2, n. 3698. Cf. MANY, *o. c.*, p. 201.

5. S. C. R., 17 jun. 1843, ad 1, n. 2862; 26 apr. 1890, n. 3725; 14 nov. 1891, n. 3750.

Altare, enormiter fractum, licet firmiter cementatum, aut ex pluribus lapidibus efformatum, non potest valide ac licite consecrari¹;

b) *Ut tabula seu mensa lapidea ad integrum altare protendatur* (*ibid.*, § 2)².

c) Qualiscumque formae sit structura stipitis ut *tabula seu mensa lapidea apte cum stipite cohaereatur* (*ibid.*, § 2). Non requiritur ut basis sit massa omnino repleta, sed, hac ad modum tumuli constructa, relinqui potest in medio spatium quoddam vacuum sub quo recondatur capsula reliquiarum, non vero arca lignea paramentis asservandis³; praeterea basis potest esse omnino vacua in parte interiori, modo latera clausa sint lapidibus⁴; imo sufficit ut tabula ab anteriori v. gr. parte columnolis lapideis nitatur quae stipitis locum habent, modo tabula omni ex parte stipitibus adhaereat⁵; quin imo legitime adhiberi potest antiqua forma mensae communis, seu mensae quatuor columnolis lapideis sustentatae⁶. Quamvis quoad *aptam cohaesionem* stipitis cum mensa, nullus modus specialis sit a jure determinatus dummodo adsit *immediata conjunctio materialis*⁷, tamen, ut per se patet, summopere expedit, imo sensu verborum *apte cohaerere* exigi videtur ut etiam *physica* sit utriusque elementi *unio*, nempe ope cementi aut alio modo, ut vitetur periculum amotionis aut sublevationis mensae a stipite⁸;

d) *Ut stipes sit lapideus* (*ibid.*, § 2)⁹: confici potest pluribus lapidibus; imo et ex lateribus (briques), modo latera seu columnolae quibus mensa sustentatur sint ex lapide (*ibid.*, § 2), ita ut ad angulos in quibus unctiones fiunt, adhibeantur veri lapides qui cum mensa ipsa per unctionem conjungantur¹⁰. Debent illae columnolae esse apparentes et non

1. S. C. R., 19 maii 1896, ad 3, n. 3907; 10 nov. 1906, ad 1 et 2, n. 4191; coll. decret. 6 sept. 1907, n. 4204; 13 nov. 1908, n. 4227, ad 1 et 2.

2. Cf. decret. 29 aug. 1885, n. 3640; 23 apr. 1893, n. 3797 et 25 nov. 1904, n. 4145 quibus reprobatum adnexa quaquaversus et conjuncta corona ex marmore extremitatibus mensae lapideae. Cf. MANY, *o. c.*, p. 202 s.; GASPARII, *o. et l. c.*, p. 209; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 101; *Collat. Brugen.*, t. XVI, p. 37.

3. S. C. R., 20 dec. 1864, n. 3126; coll. decret. 20 dec. 1890, n. 3741; 6 nov. 1908, ad 1, n. 4225.

4. S. C. R., 5 jul. 1901, n. 4075.

5. Cf. decret. n. 3126, 4073.

6. S. C. R., 6 nov. 1908, ad 1, n. 4225. Cf. GENNARI-BOUDINNON, *Questions de liturgie*, t. II, n. 520.

7. Imo ex S. C. R., 8 jun. 1894, ad 1, n. 3829, deducunt MANY, *o. c.*, p. 204 et GASPARII, *o. et l. c.*, p. 208, sufficere ad validitatem consecrationis ut mensa simpliciter superimponatur stipiti. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 102; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 505.

8. Cf. *Coll. Brugen.*, t. XVI, p. 656 ss.; t. XVI, p. 38 s.

9. Cf. *Coll. Brugen.*, t. XVI, p. 35 s.

10. S. C. R., 7 aug. 1875, ad 2, n. 3364; 24 maii 1901, n. 4073. Cf. *Coll. Brugen.*, t. I, c., p. 36 s.

lateribus aut aere undequaque superinductae, ut Episcopus inungens eas attingere possit¹;

e) Convenit ut altare non sit parieti colligatum, sed per se stet ut in ritu consecrationis libere possit circumiri².

2° In altari *portatili* requiritur: a) ut *petra sacra sit tam ampla* ut saltem Hostiam et maiorem partem Calicis capiat (cân. 1198, § 3)³; b) ut *petra sacra sit ex unico lapide naturali, integro et non friabili* (*ibid.*, § 1); proinde ara non sit ex pluribus lapidibus efformata, vel enormiter fracta, licet firmiter cementata⁴. Notandum est requiri a jure liturgico ut basis seu structura, cui superponatur ara lapidea, in uno tantum loco stabiliter collocetur⁵, qualiscumque sit caeterum materia structurae, lapidea, latericia aut etiam lignea⁶.

Possunt tamen Episcopi permittere ut occasione alicujus festivitatis, v. gr. mensis Mariani, ad tempus erigatur altare quod peracta sollemnitate removetur⁷.

II. A parte reliquiarum. « Tum in altari immobili tum in petra sacra sit, ad normam legum liturgicarum, sepulcrum continens reliquias Sanctorum, lapide clausum » (cân. 1198, § 4). Proinde:

1° In consecratione altaris, sive fixi, sive mobilis, quidquid in contrarium afferant plures graves doctores, necessaria et essentialis est *repositio sacrarum reliquiarum*; saepius enim S. R. C. vel directe et expresse declaravit reliquias esse necessarias⁸, vel decrevit altare amittere suam consecrationem si reliquiae auferantur⁹.

2° Reliquiae, quibus in altaris consecratione utitur Episcopus, debent esse saltem duorum Sanctorum canonizatorum, et quidem Martyrum¹⁰; attamen iis addi possunt reliquiae aliorum Sanctorum, illorum praesertim in quorum honorem ecclesia, vel altare dedicatur. Nunquam vero

1. Cf. *Coll. Brugen.*, I. c., p. 37; Decr. 14 dec. 1888 ad 2, n. 3698.

2. Cf. *Coll. Brugen.*, I. c., p. 39 s. Ad essentiam altaris fixi non requiritur ut structura stipitis inamovibiliter ecclesiae pavimento adhaereat. Cf. tamen S. C. R., 20 febr. 1874, n. 3306; cf. *Coll. Brugen.*, t. XVI, p. 34 s.

3. *Rubr. Miss.*; *Collat. Brugen.*, t. XV, p. 659.

4. Cf. S. C. R., decret. cit. 3907; 4191 ad 2.

5. S. C. R., 19 jun. 1908, ad 2, n. 4220.

6. Cf. *Coll. Brugen.*, t. XV, p. 657.

7. S. C. R., 4 febr. 1898, ad 4, n. 3978.

8. S. C. R., 6 oct. 1837, n. 2777; 29 apr. 1887, ad 1, n. 3674.

9. Cf. infra n. 1156. Cf. Decr. S. C. R., 17 jan. 1900, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XXXII, p. 417 ss.

10. S. C. R., n. 2777; 13 apr. 1867, n. 3155. Ad *validitatem* consecrationis, sufficiunt reliquiae *unius* martyris vel unius martyris et confessorum et virginum, decret. S. C. R., 16 febr. 1906, ad 3, n. 4180. Cf. GILLMANN, *Von der Hinterlegung des Allerheiligsten in Altarsepulchrum*, in *Arch. f. K. Kr.*, 1922, t. CII, p. 33 ss.

licet certis reliquiis dubias admiscere. — Reliquiae intelliguntur partes aliquae corporis, non vestis, vel quid aliud ejusmodi.

3° In altari *fixo*, cujus mensa et stipes ei materialiter conjuncta per modum unius consecrantur, sepulcrum SS. reliquiarum esse potest, juxta Pontificale, vel in medio tabulae altaris a parte superiori, vel in stipite seu basi a parte anteriori aut posteriori, vel in medio summitatis stipitis supra quem ponenda est ipsa tabula altaris. Et quum non deficiat spatium debent praevidue includi in decenti vasculo debite sigillato¹.

In altari vero *portatili*, cum constet ex solo lapide, necessario in eo semper reliquiae recluduntur, in parva nempe fossa quae paratur intra ipsum lapidem², et quidem in parte superiori, ante medium; non in fronte³.

4° Sepulcrum claudendum est ab Episcopo, mediante *caemento*⁴ benedicto, cum parvulo operculo ex *lapide* confecto; adeo ut altaria quorum sepulcrum v. gr. gypso vel caemento, vel cera sigillari cooperatum est, nova consecratione indigeant: ita S. C. R., his ultimis annis, pluries decrevit⁵, quamvis deinde jam remissius egerit et nonnunquam, quoad altaria portatilia hucusque consecrata, tolerantia usa sit⁶. Hodierno jure, cum vi canonis 1200, § 2, 2°, Episcopus per se vel per sacerdotem delegatum operculum indebita materia confectum mutare posse videatur, consecratio altaris hujusmodi operculo instructi non amplius invalida, sed tantum illicita dicenda est⁷.

Locus, in quo sacrae reliquiae reponuntur, signatur sigillo Episcopi, ut certius constet de consecratione altaris, et de reliquiarum authenticitate. Tamen hujusmodi sigillum apponi posse, sed non debere, declaravit S. R. C.⁸.

1. Cf. *Coll. Brugen.*, l. c., p. 658; MANY, o. c., p. 204 s.

2. S. C. R., 31 aug. 1867, ad 2, n. 3162; 24 martii 1874, n. 3330.

3. S. C. R., 16 sept. 1881, ad 1, n. 3532; 31 mart. 1887, n. 3671; 13 jun. 1899 ad 3, n. 4032. Quo decreto responsum est: lapides sacri quorum sepulcrum non in medio, sed in eorum fronte effosum est, in posterum non sunt admittendi; quoad praeteritum, si commodè fieri possit, iterum breviori formula consecrentur. Cf. brevior formula ap. AAS., t. XII, p. 450 ss. Cf. *Il monit. eccl.*, 1920, 4 ser., vol. II, p. 280 ss.

4. S. C. R., 4 aug. 1905, ad 1, n° 4165, quo declaratur in consecratione altarium loco calcis et sabuli, quae a Pontificali indicantur, adhiberi posse gypsum, caementum, vel quid simile, et in casu Orationem analogam esse immutandam; coll. decr. 15 dec. 1882, ad 2, n. 3567 et 10 maii 1890, ad 1, n. 3726.

5. S. C. R., 31 aug. 1867, ad 2, n. 3162; 16 sept. 1882, ad 1, n. 3532; 15 dec. 1882, ad 1, n. 3567; 28 jul. 1883, ad 1 et 2, n. 3585; 13 jun. 1899, ad 2, n. 4032; 12 jan. 1901, ad 1, n. 4082. Ex decreto, 23 jun. 1892, ad 4, n. 3779 constat altaria, quorum operculum ex metallo confectum est, esse valide consecrata.

6. Cf. v. gr. decr. 31 martii 1887, ad 1, n. 3671; n. 4082.

7. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 103.

8. Decr. 10 maii 1890, ad 3, n. 3726.

§ 2. DE CONSECRATIONE ALTARIUM.

1155. — I. Necessitas consecrationis.

« Ut Missae sacrificium super illud celebrari possit, altare debet esse, secundum liturgicas leges consecratum : idest vel totum, si agatur de immobili, vel ara tantum portatilis, si de mobili » (can. 1199, § 1) ¹.

II. Minister consecrationis.

1° *Aras portatiles*, salvis peculiaribus privilegiis ², omnes Episcopi, etiam titulares, consecrare possunt (*ibid.*, § 2). Horum altarium minister consecrationis non debet esse Episcopus dioecesis ; ideo possunt altaria portatilia, quae mere constant unico lapide, extra dioecesim efferri et ab alio Episcopo consecrari.

2° « Quod spectat verò ad *altaria immobilia*, servetur praescriptum canonis 1155 » (*ibid.*) ³.

3° *Simplex sacerdos* de sola commissione et facultate R. Pontificis altare consecrare valet ; est quippe regula generalis benedictiones reales, quae sacro chrismate perficiuntur, ut functiones pontificales reservari Episcopis ⁴.

III. Tempus consecrationis.

1° « Consecratio *altaris immobilis*, quae fit sine ecclesiae dedicatione ⁵ quamvis *omni* die fieri possit, magis tamen decet ut fiat *die dominico* aliove festo de praecepto » (*ibid.*, § 3).

2° Consecratio *altaris mobilis* quacumque die fieri potest.

IV. Forma et ritus consecrationis describuntur in Pontificali Romano ⁶.

Ritus seu formula brevior consecrandi altaria quam aliquando S. Sedes concedere solebat et nunc etiam a codice expresse conceditur (can. 1200, § 1), antea vel expresse a S. Sede ipsa concessione delegationis simplici sacerdoti factae vel generali modo determinabatur ⁷. Nunc vero duplex brevior formula viget : altera quae adhibenda est pro altari exsecrato

1. Cf. supra n. 1117 de casu dubiae consecrationis. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 105 ; *Missale Romanum*, Rubricae gener. Miss., tit. 20.

2. Cf. can. 239, § 1, 20° ; 294, § 2 ; 323, § 2.

3. Cf. supra, n. 1115.

4. Cf. tamen can. 1200, § 1. In consecratione altarium portatiliu Episcopus adjuvari potest a sacerdotibus ad cruces ex incenso formandas et candelas imponendas, S. R. C., 14 jan. 1910, n. 4244, ad 4. Cf. supra n. 1115 indultum concessum Episcopo Brugensi.

5. Cf. supra n. 1126.

6. Cf. GASPARRI, *o. et l. c.*, p. 225 ss. ; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 108, 110.

7. Cf. S. R. C., 2 jul. 1883, n. 3585.

vi canonis 1200, § 1 ; altera vero quae adhibenda est pro consecratione altaris exsecrati vi canonis 1200, § 2, n° 1 et 2¹.

Nota. Consecratio altaris non potest iterari nisi a) grave exoriatur dubium an fuerit consecratum, et tunc consecratio peragatur ad cautelam² ; b) vel consecrationem amisit³.

§ 3. DE EXSECRATIONE ALTARIUM.

1156. — 1° « Altare immobile amittit consecrationem, si tabula seu mensa a stipite, etiam per temporis momentum *separatur* » (can. 1200, § 1)⁴. Separatio ut exsecretur altare *totalis* esse debet. Proin exsecratur altare etiamsi mensa non omnino fuisset a stipitibus separata et alio in loco posita, sed tantum totaliter sublevata, v. gr. ad eam novo cemento stipiti firmandam et conjungendam aut ad lapides eandem immediate tangentes omnes simul mutandos⁵. Non idem dicendum videtur si totum altare, tabula manente stipiti conjuncta, alio transferatur⁶.

Si hac de causa exsecretur altare, « Ordinarius⁷ potest permittere ut presbyter altaris consecrationem rursus perficiat, ritu formulaeque breviori, » superiori numero citata (*ibid.*).

2° « Tum altare immobile, tum petra sacra amittunt consecrationem :

a) « Si *frangantur enormiter* sive ratione quantitatis fractionis sive ratione unctionis loci » (can. 1200, § 2, 1°)⁸.

Fractura censetur *enormis* α) *ratione quantitatis fractionis* si tabula seu ara fuerit in duas vel plures notabiles partes divisa, etiamsi levi tantum labore scissura quae per medium integrum lapidem decurrerit⁹ ; β) *ratione unctionis loci*, si per fracturam in tabula divisus est angulus,

1. Cf. AAS., 1920, t. XII, p. 499 ss.

2. Cf. supra, n. 1117.

3. Cf. S. R. C., 23 febr. 1883, ad 11, n. 3575, coll. n. 3162 ad 4.

4. Cf. c. 3, X, III, 40 ; coll. c. 1 et 6, h. t.

5. Ita interpretata est S. C. R. verbum *mota* ex c. 3, h. t. ; cf. decr. 15 maii 1819, n. 2599 ; 23 febr. 1883, ad 11, n. 3575 ; coll. eod. decret. ad 10. Cf. MANY, *o. c.*, p. 210 ; WERNZ, *o. c.*, p. 110 ; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 113.

6. Cf. MANY, *o. c.*, p. 210 ; GIRALDI, *Expos. jur. pontif.* P. 1, sect. 599 ; GASPARRI, *o. c.*, p. 242 ; GARDELLINI, nota in cit. decret. 15 maii 1819, t. IV, collect. authentic., p. 191. ; DE ANGELIS, *o. c.*, t. II, p. II, p. 288 ; WERNZ, *o. et l. c.* ; MATTHAEUS A CORONATA, *o. et l. c.* Cf. tamen decretum 3 sept. 1879, ad 1, n. 3504, et praesertim 20 febr. 1874, n. 3326 ; *Collat. Brugen.*, t. XVI, p. 34 s.

7. Etsi caractere episcopali non insignitus, et etiam, ut videtur, Superior major religionis clericalis exemptae.

8. C. 3, 6 h. t., de consecrat. Cf. MANY, *o. c.*, p. 210 s.

9. S. C. R., 31 aug. 1867, ad 3, n. 3162. Alii alias tradunt regulas. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 114 ; COCCHI, *o. c.*, n. 41. Practice definitio fracturae enormis iudicio Episcopi relinquenda est. Fractio solius sigilli non exsecrat altare.

in quo ab Episcopo facta est unctio per modum crucis, quae continet unam ex crucibus ab Episcopo in consecratione specialiter benedictis¹; item, in altari fixo, si amotus fuerit unus ex lapidibus angularibus in quibus ad conjunctionem stipitis et mensae unctiones factae fuerunt.

b) « *Si amoveantur reliquiae aut frangatur vel amoveatur sepulcri operculum* » repositorium reliquiarum seu sepulcrum claudens (*ibid.*, 2°).

Altare igitur exsecratur non tantum si reliquiae amoveantur, sed insuper si parvus lapis quo sepulcrum clauditur frangatur, saltem si fractura enormis sit; imo etiam si hoc cooperculum solummodo amoveatur sive sublevetur, etiamsi reliquiae non tangantur et sepulcrum statim claudatur². Excipitur tamen casus « quo ipse Episcopus vel ejus delegatus operculum amoveat ad illud firmandum vel reparandum vel subrogandum, aut ad visitandas reliquias » (*ibid.*), etiamsi reliquiae ut visitentur, momentanee saltem amoveantur³. Modo autem sepulcrum non fuerit apertum « levis fractio operculi etiam non inducit exsecrationem et quilibet sacerdos potest rimulam cemento firmare » (*ibid.*, § 3), et quidem cemento aut gypso prius juxta Pontificale benedicto⁴.

Nota. « Exsecratio ecclesiae non secum fert exsecrationem altarium sive immobilium sive mobilium » (*ibid.*, § 4)⁵.

Etiamsi destructa sit ecclesia, non ideo altaria consecrationem suam amittunt; et vice versa, diruto altari majori fixo quod una cum ecclesia consecratum fuit, ecclesia nova consecratione non indiget, quamvis necessario erigendum sit novum altare majus fixum et lapideum rite consecrandum⁶.

§ 4. DE TITULIS ALTARIUM.

1157. 1° Obligatio constituendi titulum. « Sicut ecclesia, ita quodlibet etiam ecclesiae altare, saltem immobile, proprium sibi titulum habeat » (can. 1201, § 1).

a) Pro altari *immobili*, stricta habetur obligatio habendi titulum, quae tamen non est ad *validitatem* consecrationis requisita⁷.

In ipso ritu consecrationis altaris immobilis nomen tituli pluries expri-

1. S. C. R., 6 oct. 1837, n. 2777; GARDELLINI in decr. 3 martii 1821, n. 2612, in ead. coll., t. IV, p. 201 s. Mitius loquitur MATTHAEUS A CORONATA, *o. et l. c.*

2. Cf. c. 1, X, III, 40; S. C. R., 14 martii 1861, n. 3106; 31 aug. 1867, ad 5, n. 3162. Cf. MANY, *o. c.*, p. 212; GARDELLINI, *l. c.*, p. 202.

3. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 115.

4. S. C. R., 3 sept. 1879, ad 2, n. 3504.

5. Cf. MANY, *o. c.*, p. 213; WERNZ, *o. c.*, p. 110.

6. S. C. R., 16 jan. 1886, n. 3651. Cf. supra n. 1126.

7. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 120.

mitur, ita ut in ipsa consecratione ecclesiae aut altaris eligendus sit¹.

b) Pro altari *mobili*, est tantum obligatio *convenientiae*.

2° *Qualis esse possit*.

a) Circa personas aut mysteria quibus altare dedicatur, idem dicendum est ac supra diximus de titulis ecclesiarum².

« Titulus primarius altaris majoris idem debet esse ac titulus ecclesiae » (*ibid.*, § 2)³.

Textus codicis supponit unum altare posse habere titulos secundarios seu contitulares. At Ordinarius unicum titulum statuere potest, nec faciliter a S. Sede alii contitulares conceduntur⁴.

b) « Altaria Beatis etiam in ecclesiis et oratoriis quibus eorum officium et Missa concessa sunt, dedicari nequeunt sine Sedis Apostolicae indulto » (*ibid.*, § 4)⁵.

d) In eadem ecclesia plura altaria nequeunt eundem titulum habere⁶.

e) Collocatio imaginis tituli in altare non praecipitur; at si quaedam imago sit apponenda altari fixo, illa tituli apponatur⁷.

3° *Mutatio tituli*. « De Ordinarii licentia mutari quidem potest altaris *mobilis*, non autem altaris *immobilis* titulus » (*ibid.*, § 3). Licentia hujusmodi altaris titulum mutandi non faciliter a S. Sede conceditur.

§ 5. DE ALTARIUM USU.

1158. — 1° Ex consecratione « altare tum immobile, tum mobile debet esse divinis tantum officiis et praesertim Missae celebrationi reservatum, quolibet profano usu prorsus excluso » (can. 1202, § 1).

Usus profani sensu canonis, ait Matthaeus a Coronata⁸, videntur omnes usus qui ad Dei cultum directe non referuntur, licet utique in se boni et commendabiles sint⁹.

2° « *Subtus* altare nullum sit reconditum cadaver; cadavera autem quae *prope* altare sepulta forte sunt, distent ab eo saltem spatio unius metri; secus Missam in altari celebrare non licet, donec cadaver removeatur » (*ibid.*, § 2). Cum hic textus desumatur ex anterioribus decisionibus, non est cur recedatur a recepta interpretatione. Proinde con-

1. Pont. Rom., tit. *De ecclesiae dedicatione seu consecratione*; tit. *De altaris consecratione quae fit sine ecclesiae dedicatione*.

2. N. 1127, 2°.

3. Cf. Pontif. Rom., tit. *De eccl. ded. seu consecr.*; Rit. Rom., tit. VIII, c. 27, *Ritus benedicendi novam ecclesiam*, n. 6. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 508.

4. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, l. c.

5. Cf. can. 1163, § 3.

6. S. R. C., 27 aug. 1892, n. 3791; MATTHAEUS A CORONATA, o. et l. c.

7. S. R. C., 27 aug. 1836, ad 5 et 6, n. 2762; 11 apr. 1840, n. 2809; 10 nov. 1906, n. 4191. Cf. BLAT, o. c., p. 68 s.; MATTHAEUS A CORONATA, o. et l. c.

8. O. c., n. 122.

9. Ita in spatio vacuo sub mensa altaris nequit recipi arca lignea quae inservit parentis asservandis; secus altare fixum consecrari nequit. S. R. C., 20 dec. 1890, n. 3741.

strui aut consecrari nequit altare supra alicujus sepulcrum ; sed providendum est quod cadavera non solum non existant subtus altare, ast quod unius circiter metri distantia in omni directione intercedat inter cadavera sepulta et ipsum altare¹. Consecratio si fiat contra hoc statutum, valida est ; sed ad ejusmodi altare non permittitur Missam celebrare, donec, si id absque gravi incommodo fieri potest, alio cadaver transferatur².

ARTICULUS II. — De altari privilegiato.

1159. — I. **Notio.** Indultum *altaris privilegiati*, ex stylo curiae et usu universim recepto, intelligitur illud, quo Missae annectitur indulgentia plenaria pro *defunctis*, vel ratione ipsius celebrantis, vel ratione altaris in quo celebratur.

Nota. Quotiescumque apud auctores et in documentis S. Sedis occurrit locutio : « *Altare privilegiatum* » sine addito, intelligenda est de altari privilegiato *pro defunctis*.

Exstant quidem nonnulla altaria privilegiata sive *pro vivis*, sive *pro vivis atque defunctis* ; verum quoniam extra Urbem vix inveniuntur exempla hujusmodi indultorum, de his in praesenti mentionem fecisse nobis sufficiat³.

II. **Divisio.** Hodie itaque duplex est : nempe *locale* seu *reale* et *personale*.

Privilegium locale *ipsi altari* conceditur, eoque fit ut Missa ad illud celebrata annexam habeat indulgentiam plenariam defuncto applicandam.

Privilegium personale vero *personae celebrantis* adhaeret, ita ut Missa ab eo super quocumque altari celebrata praefatam indulgentiam habeat annexam⁴.

1. S. R. C., 12 jan. 1897, ad 2, n. 3944 ; 3 aug. 1898 ap. *Collat. Brugen.*, t. IV, p. 118 ; 30 aug. 1901, ad 2, n. 4082. Licet celebrare in altari, sub quo in linea recta recondita sint cadavera, modo altare sit separatum a loculis mortuorum per cameram lapideam, declaravit S. R. C., 18 jul. 1902, ad 5, n. 4100. Cf. n. 3460 ad 2. Cf. S. R. C., 19 jun. 1908, ap. *Il monit. eccles.*, 1908-1909, t. XX, p. 297, col. t. XXIV, p. 437 ; MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 93 ; VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 509.

2. Cf. decret. S. R. C., 2 apr. 1875, n. 3339.

3. Cf. de his indultis : Decret. S. C. Indulg., 25 aug. 1897 ; *Nouv. rev. théol.*, t. XXX, p. 82 ss. ; praesertim *Coll. Brugen.*, t. III, p. 179 ss. ; BERINGER-STEINEN, *Die Ablässe*, t. I, n. 979.

4. Cf. BERINGER-STEINEN, o. c., n. 987. Hujus generis erat privilegium altaris gregoriani ad instar. Cf. de hoc privilegio non amplius concedendo, *Coll. Brugen.*, t. XII, p. 358 ss. ; Decret. S. O. 12 dec. 1912, ap. *Collat. Brugen.*, t. XVIII, p. 180 ss. Cf. GENNARI-BOUDINHON, *Questions de morale*, t. I, n. 315. Epistola,

1160. — III. Efficacia altaris privilegiati.

a) Indulgentia plenaria Missae celebrationi adnexa conceditur pro defunctis *ad modum suffragii*¹. Unde, S. Indulg. Congregatio, die 28 julii 1840, respondit « *per indulgentiam altari privilegiato annexam, si spectetur mens concedentis et usus clavium potestatis, intelligendam esse indulgentiam plenariam, quae animam statim liberet ab omnibus purgatorii poenis; si vero spectetur applicationis effectus, intelligendam esse indulgentiam cujus mensura divinae misericordiae beneplacito et acceptioni respondet*². »

b) Indulgentia pro vivis et agonizantibus conceditur per modum *absolutionis*³.

1161. — IV. Conditiones sub quibus conceditur altare privilegiatum locale.

1° Ut non adsit in eadem ecclesia *simile altare, jam privilegiatum*, seu *simili indulto munitum* (can. 916). Haec autem verba debent proprio et obvio sensu accipi, adeo ut v. g. privilegium pro omnibus defunctis alicui altari concessum, non opponatur altari privilegiato concesso pro certo genere personarum, nec vice versa; nec postremum hoc privilegium opponatur altari privilegiato pro alio genere personarum, v. g. alterius confraternitatis. Censent tamen *Mél. théol.*⁴, aliud esse dicendum, si indultorum dissimilitudo in sola temporis differentia consistat, si unum v. g. sit perpetuum, aliud temporale; idque rationi consonum videtur.

2° Ut altare sit *fixum*, non quidem *sensu liturgico*, sed ita ut stipes sit fixus in loco, pavimento sc. aut parieti immobiliter inhaerens, licet lapis inde amovibilis sit; quia privilegium non tam adhaeret lapidi consecrato, quam structurae inferiori. Unde altare, quod occasione alicujus sollemnitatis, v. g. mensis Mariani, ad tempus in ecclesia erigitur et postea aufertur, privilegiatum esse non potest⁵. — Sufficit tamen ut altare

15 jun. 1917 (AAS., t. X, p. 317 s.), concessit Benedictus XV sacerdotibus sodalibus sodalicii dicti a Transitu S. Joseph qui unam saltem missam quotannis celebrarent, facultatem altaris privilegiati quoties missam pro morientibus celebrarent. Cf. de hoc sodalicio BERINGER-STEINEN, *o. c.*, t. II, n. 268; coll. t. I, n. 987. — Cf. rescriptum S. Officii, 9 nov. 1922, interpretativum hujus concessionis, ap. VERMEERSCH, *Period.*, t. XII, pp. 138 ss., 195.

1. S. C. Indulg., 25 aug. 1897, ad 2; BERINGER-STEINEN, *o. c.*, t. I, n. 980.

2. Cf. *Mélanges théol.*, 2^a ser., p. 115; VAN DE BURGT, *De celebrat. Missarum*, p. 129, Ultraject, 1871; *Tract. de indulgentiis ad usum Sem. Mechl.*, 1897, p. 9 et 18; *Collat. Brugen.*, t. III, p. 182, ad 3.

3. Cit. decr., 25 aug. 1897, ad 3; Rescript. cit. S. Off., 9 nov. 1922, ad 2. Cf. VERMEERSCH, *Period.*, l. c., p. 141.

4. 2^a ser., p. 102.

5. Cf. Decret. S. C. Indulg., 18 julii 1902, ad 1 et 2, ap. *Coll. Brugen.*, t. VII, p. 656 ss. Cf. MANY, *o. c.*, p. 223 ss.

« sit etiam ligneum muro minime firmatum, » quod np. ordinarie loco non dimovetur, quamvis posset dimoveri ¹.

In antiquioribus indultis praeterea solebat occurrere clausula, ut in eadem ecclesia quotidie certus Missarum numerus celebraretur ; in recentioribus vero non occurrit.

3° Privilegium *applicari tantum potest uni defuncto*, et quidem eidem pro quo Missa celebratur.

a) Olim multi requirebant ut sacerdos saltem *habitualiter* ² intenderet indulgentiam altaris privilegiati lucrari, nisi Missa pro defuncto celebraretur ad altare privilegiatum quotidianum vel a sacerdote gaudente indulto quotidiano, aut in die commemorationis Omnium Defunctorum ³. At potius dicendum modo generali privilegium defuncto immediate prodesset absque alia applicatione, quia talis Missa est per se privilegiata ⁴. Semper tamen praestat ut celebrans intendat privilegium applicare.

b) Indulgentia plenaria, utpote indivisibilis *uni tantum defuncto* applicatur, etiam in die commemorationis Omnium Defunctorum ; neque si pro pluribus celebratur, indulgentia inter plures dividi potest, sed *uni tantum* prodest ⁵. Suadendum est ut sacerdos qui pro pluribus celebrat, determinet cui privilegium applicare intendat. Attamen, haec determinatio non est necessaria, et si omissa fuerit, privilegium inutile non evadit ⁶. Juxta votum consultoris in causa citata, 19 jun. 1880, si applicatio pluribus animabus fieret, tunc ex eis « juxta mentem concedentis *una* et juxta divinam acceptionem, *si* Deo placuerit et *quae* Deo placuerit, indulgentiae effectum consequi posset ⁷. »

c) Requiritur ut indulgentia applicetur *eidem* defuncto, *cui Missae sacrificium applicatur*. Certo, juxta omnes, separari non potest applicatio sacrificii ab applicatione indulgentiae quotiescumque vel indultum ita fert, vel suscepta fuit obligatio celebrandi Missam privilegiatam. Extra hos casus, juxta votum consultoris, quod oratori communicandum man-

1. Id. decret. ad 3 ; cf. *Collat. Brugen., l. c.*, p. 658. Cf. BERINGER-STEINEN, *o. c.*, n. 925.

2. Cf. *Ibid.*, t. VI, p. 452 ss.

3. Cf. *Nouv. rev. thtol.*, t. I, p. 229 ss.

4. Cf. S. C. Indulg., 12 mart. 1855, *Nouv. rev. théol., l. c.* ; S. Off., 16-17 jun. 1915, AAS, t. VII, p. 410. Cf. BERINGER-STEINEN, *o. c.*, n. 989 ; VERMEERSCH, *Period., l. c.*, p. 140. Manet tamen res dubia, quoad privilegium personale non quotidianum.

5. S. C. Indulg., 29 febr. 1864, 19 jun. 1880, 19 dec. 1885 ; BERINGER-STEINEN, *o. c.*, n. 989. Quod valet etiam de vivis, cf. VERMEERSCH, *Period., l. c.*, p. 139 s.

6. S. C. Indulg., 19 jun. 1880 ; S. Off., rescript. cit., 9 nov. 1922, ad 3. ; BERINGER-STEINEN, *o. c.*, p. 545.

7. Cf. *Nouv. rev. théol.*, t. XII, p. 517 ss. ; t. XVIII, p. 261 ss. ; t. XXII, p. 114 ss. Cf. VERMEERSCH, *Period., l. c.*, p. 141 s., et p. 195 quoad vivos.

davit S. C. Indulg. in *Tolosana* 31 jan. 1846¹, separatio fieri potest, ita ut applicetur indulgentia defuncto, cui non applicatur sacrificium; verum, ex recentioribus ejusdem Congregationis responsis, indubium jam est hanc separationem fieri non posse, et semper indulgentiam applicari debere animae pro qua Missa celebratur².

4° Olim requirebatur ut celebraretur Missa *de Requie* diebus per rubricas permissis. Hodie decreto S. O. (Sectio de Indulgentiis) 20 febr. 1913³ concessum est: « ad altaris privilegiati, quod vocant, indulgentiam lucrandam, non amplius sub poena nullitatis requiri, Missam de requie aut de feria vel vigilia cum oratione defuncti propria celebrari⁴; id tamen laudabiliter fieri, cum licet et decet, pietatis gratia erga defunctum. »

1162. — V. Conditiones sub quibus lucrari valet indulgentia altaris privilegiati personalis.

Opus non est ut celebretur ad altare fixum; privilegio enim « frui potest sacerdos in quocumque altari, sive locali, sive portatili, celebraturus⁵. » Sed observanda sunt tum dicta de applicatione indulgentiae, tum alia quae tenor indulti injungit. Ea quae supra sub 4° diximus de Missa ad privilegium personale sunt extendenda⁶.

1163. — VI. Praecipuae concessioniones reales aut personales quoad hoc privilegium factae, sunt sequentes.

1° *Jure communi*: a) « Episcopi, Abbates vel Praelati nullius, Vicarii vel Praefecti Apostolici et Superiores Majores religionis clericalis exemptae, possunt designare et declarare unum altare privilegiatum quotidianum perpetuum, dummodo aliud non habeatur, in suis ecclesiis cathedralibus, abbatialibus, collegiatis, conventualibus, paroecialibus, quasi-paroecialibus, non autem in oratoriis publicis vel semi-publicis, nisi sint ecclesiae paroeciali unita seu ejusdem subsidiaria » (can. 916); b) « Die Commemorationis omnium fidelium defunctorum, omnes Missae gaudent privilegio ac si essent ad altare privilegiatum celebratae » (can. 917, § 1); « Omnia altaria ecclesiae per eos dies quibus in ea peragitur supplicatio Quadraginta horarum sunt privilegiata » (*ibid.*, § 2).

1. Cf. *Nouv. rev. théol.*, t. X, p. 215.

2. Decr. 19 dec. 1885, 25 aug. 1897, ad 1 et 2. Cf. *Collat. Brugen.*, t. II, p. 599; t. III, p. 179, coll. t. VI, p. 376 ss.; BERINGER-STEINEN, o. c., n. 988.

3. AAS., t. V, p. 122; *Collat. Brugen.*, t. XVIII, p. 324 s.

4. Cf. Novae rubricae ad normam C. *Divino afflatu*, 1 nov. 1911, tit. X, n. 5 et decret. 12 jun. 1912, ad VI, ap. AAS., t. V, p. 446 et *Coll. Brugen.*, t. XVII, p. 553 s., coll., p. 600 s.

5. S. C. Indulg., 15 dec. 1841, 15 mart. 1852.

6. Cf. Decret. S. O., 12 dec. 1912, ad 5, ap. *Coll. Brugen.*, t. XVIII, p. 181.

2° *Concessionones speciales*. Personalialia regulariter sunt privilegia concessa sacerdotibus certis sodalitatibus addictis. Concessionones factae sunt a) piaae societati Propagationis Fidei et S. Infantiae Jesu ; b) confraternitati SS. Rosarii ; c) emittentibus actum heroicum caritatis ; d) sacerdotibus ex ordine Tertiariorum, vel sodalibus pii fœderis : *La Pia Lega de presbyteris defunctis* ; e) consociationi S. Familiae ; f) piaae unioni Cleri pro Missionibus, etc.¹.

Ex decreto S. C. Indulg. diei 11 sept. 1901, cap. IV, n. 2, omnes missae a quocumque sacerdote, etiam non Tertiario, celebratae in suffragium Tertiariorum defunctorum sunt semper et ubique privilegiatae².

3° Circa *concessionis applicationem*, notentur sequentia³ : a) « Ut indicetur altare esse privilegiatum, nihil aliud inscribatur, nisi *altare privilegiatum, perpetuum vel ad tempus, quotidianum vel non*, secundum concessionis verba » (can. 918, § 1) ; b) Sacerdos potest simul et cumulative frui diversis concessionibus, modo contrarium in indultis non exprimatur⁴. c) Sacerdos potest eadem die, simul cum indulgentia altaris privilegiati, alias lucrari indulgentias pro quibus S. Communio praescribitur⁵. d) Sacerdos qui, accepto stipendio pro missa celebranda in *altari* privilegiato, non celebrat in altari privilegiato, sed applicat *personale* privilegium, satisfacit tamen oneri suscepto⁶ ; secus dicendum de sacerdote qui aliam indulgentiam plenariam applicaret, licet aliquando S. C. Indulg. concesserit sacerdotibus ut hoc modo compensatio fieret pro indulgentia altaris privilegiati ad quam tenebantur, et quam *bona fide* erranter non erant lucrati⁷ ; e) « Pro Missis celebrandis in altari privilegiato nequit, sub obtentu privilegii, major *exigi* Missae eleemosyna » (can. 918, § 1). Hoc praescribitur ad cavendam simoniam juris divini⁸ ; f) Tempore Jubilaei, remanet privilegium, sicuti aliae omnes indulgentiae pro defunctis.

1164. — VII. Suspensio aut cessatio hujus privilegii.

1. Cf. cit. tract. *de indulgentiis*, ad usum Sem. Mechlin., p. 84 ; DE SCHREVEL, *Florilegium*, ed. 2, p. 255 ss. ; *Nouv. rev. théol.*, t. XXII, p. 486 ; t. XXV, p. 394 ; *Collat. Brugen.*, t. XVIII, p. 646 s. ; AAS., t. V, p. 237, 302, 386 ; t. VI, p. 310. Vide BERINGER-STEINEN, *o. c.*, t. II, ad varia pia opera.

2. Cf. *Collat. Brugen.*, t. VI, p. 615, 623. — Vide ap. BERINGER-STEINEN, *o. c.*, n. 987 formulam precum ad impetrandum hoc privilegium.

3. *Nouv. rev. théol.*, t. X, p. 212 ss. ; t. XVII, p. 595 ss. ; cit. tract. *de indulgentiis*, p. 87 ; FEYE, *Tract. autogr. de altar.*, n. 38.

4. S. C. Indulg., 27 maii 1837 ; 3 dec. 1892.

5. S. C. Indulg., 10 maii 1844.

6. S. C. Indulg., 16 febr. 1852.

7. S. C. Indulg., 22 febr. 1847 ; 2 maii 1852 ; 24 jul. 1885.

8. Cf. *Blat*, *o. c.*, Lib. III, p. 1, p. 312 ; et praesertim BERINGER-STEINEN, *o. c.*, n. 992.

1° Ob non impletam conditionem suspenditur aut cessat juxta diversitatem casuum¹.

2° Cessat elapso tempore pro quo fuit concessum. Si vero non fuerit concessum ad tempus determinatum, sed cum clausula *ad beneplacitum nostrum*, cessat positiva revocatione vel morte concedentis; si cum clausula *ad beneplacitum Sedis Apostolicae*, non cessat nisi per revocationem.

3° Cum indulgentiae cessent destructa re cui sunt annexae, quaeritur utrum altare amittat privilegium suum 1° dum destruitur ecclesia; 2° dum destruitur ipsum altare; 3° dum altare perdit suam consecrationem?

Ad 1^m, affirmative, integro licet manente altari cui est annexum. Si dein ecclesia reaedificetur, reviviscit privilegium, modo reconstructio fiat in eodem loco, vel fere in eodem loco, seu fundo et sub eodem titulo (can. 924, § 1)².

Verumtamen si agatur de ecclesia *confraternitatis*, licet haec destruat et in alio loco reaedificetur, confraternitas tamen non fuerit extincta, ipso jure reviviscit privilegium, et translatum censetur ad novam ecclesiam, vel oratorium; translata enim sodalitate, transferuntur etiam indulgentiae³.

Sed in quocumque casu non revivisceret privilegium, si concessum fuisset intuitu tituli ecclesiae, et haec sub alio titulo fuisset reaedificata⁴.

Ad 2^m, distinguendum est. Affirmative, si altare fuerit privilegiatum intuitu alicujus imaginis, aut statuae, quae est destructa⁵, negative vero, si intuitu determinati alicujus mysterii, aut sancti, modo reaedificetur sub eodem titulo in eadem ecclesia, etiamsi in diverso loco.

Sed quid, si Episcopus, non praecise intuitu alicujus mysterii vel sancti, sed alia de ratione aliquod altare ut privilegiatum designaverit, v. g. quia est altare majus, hoc vero destruat, et reconstruat sub alio titulo?

Si Episcopus nullo modo titulum prae oculis habuerit, novum altare majus habebit privilegium⁶.

Ad 3^m, affirmative, si, quod raro fieri solet, altare fuerit privilegiatum praecise intuitu consecrationis a determinato Episcopo peractae. Extra

1. Cf. *Mél. théol.*, 2^a ser., p. 171 ss.

2. S. C. Indulg., 9 aug. 1843, coll. decr. 29 mart. 1886, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XVIII, p. 606.

3. Cf. supra, n. 1088.

4. Cit. decret. 9 aug. 1843. Cf. *Mélanges théol.*, 3e sér., p. 51 ss.

5. Cf. can. 76.

6. *Mélanges théol.*, l. c., p. 53; BERINGER-STEINEN, o. c., n. 986.

hunc casum, nova facta consecratione, reviviscit privilegium, idque etiamsi altare, quod erat fixum sensu Pontificalis Romani, mutetur in portatile eodem sensu, dummodo sit fixum in sensu S. C. Indulg. in praesenti materia ¹.

ARTICULUS III. — De privilegio altaris portatilis.

1165. — I. **Notio.** Privilegium altaris portatilis illud est quo potest aliquis, ubique locorum, etiam extra locum cultui divino destinatum, honesto tamen et decenti loco, non autem in mari, super petram sacram Missam celebrare (can. 822, § 3) ².

1166. — II. **Concessio.** 1° Ante Concilium Tridentinum ³, habebant hoc privilegium istudque aliis concedere poterant *Episcopi*, et eodem fruebantur plures ordines regulares.

2° Hodie « privilegium altaris portatilis vel jure vel indulto Sedis tantum Apostolicae conceditur » (can. 822, § 2).

a) *Jure* gaudent hoc privilegio Cardinales (can. 239, § 1, 7°, 8°), Episcopi etiam titulares (can. 349, § 1, 1°); idem dicendum videtur de Vicariis et Praefectis Apostolicis (can. 294, § 1). Vi hujus privilegii, alius sacerdos in privilegiatorum praesentia celebrare potest ⁴.

b) Vi indulti Apostolici privilegio altaris portatilis gaudere potest quivis clericus et laicus. Hac facultate maxime missionarii fruuntur. Clausulae rescripti, v. gr., circa satisfactionem praecepto audiendi sacrum, adamussim servantur ⁵.

Ordinibus autem regularibus sublatum fuit a Tridentino ⁶ privilegium altaris portatilis; interdum tamen alicui ordini restituitur, sed nonnisi pro locis « ubi ecclesiae non sunt; aut si sunt, talis haereticorum potentia est, ut in easdem catholici non sine gravi periculo ad audiendam Missam convenire possunt. Uno verbo praecise necessitati providetur ⁷. »

1. Cf. BERINGER-STEINEN, *o. et l. c.*

2. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 123, de similitudine et dissimilitudine privilegii altaris portatilis et oratorii domestici. Cf. can. 822, § 4 et 1194.

3. Sess. XXII, decr. de obs. et evit. in celebr. Missae. Cf. *causa CaesarAugustana*, 23 mart. 1907, ap. *Il monit. eccl.*, 1907-1908, t. XIX, p. 97 ss.

4. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. et l. c.* Assistentes Missae celebratae vi hujus privilegii praecepto de audiendo sacro satisfaciunt. Cf. S. R. C., 22 aug. 1818, n. 2585; 8 jun. 1897, n. 3906.

5. Facultatem celebrandi domi in oratorio poterit infirmus a Nuntio vel Legato Apostolico obtinere. Cf. VERMEERSCH, *Period.*, t. XII, p. 163.

6. *L. c.*

7. Bened. XIV, *C. Magno*, § 31, ap. *Bull.*, t. IX, p. 26; *Le can. contemp.*, 1897, t. XX, p. 517, 645 ss.; 1898, t. XXI, p. 150, 337, 454, 564, 717 ss.; 1899, t. XXII, p. 19, 77, 141, 331, 338 ss.

Hanc concessionem adhuc vigere communiter docent auctores, etiam si vi communicationis ante codicem acquisita fuerit ¹.

c) Attamen non omni facultate destituuntur locorum Ordinarii et Superiores regulares circa concessionem altaris portatilis, nempe : « Loci Ordinarius aut, si agatur de domo religionis exemptae, Superior major, *licentiam* celebrandi extra ecclesiam et oratorium supra petram sacram et decenti loco, nunquam in cubiculo, concedere potest justa tantum ac rationabili de causa, in aliquo extraordinario casu et per modum actus » (can. 822, § 4) ².

Olim poterant Episcopi in *casu spiritualis necessitatis multorum*, licentiam concedere celebrandi extra locum Deo dictum ; v. gr., si diruta esset ecclesia, et non adessent in eodem loco aliae ecclesiae sufficientes, ut populus divinis officiis interesse potuerit ³. Hanc licentiam nunc concedere valent Ordinarii, et si agatur de domo exemptae religionis, Superiores majores, ex causa justa et rationabili, in casu tantum extraordinario, v. gr., in casu infirmitatis concurrentis cum speciali anniversario aut sollemnitate, et per modum actus, h. e., non habitualiter, quamvis aliquoties, subsistente causa ⁴, dummodo celebretur Missa supra petram sacram et in decenti loco, etiam sub dio, non autem supra mare, nec in loco destinato cubitum ire.

Quodsi casus occurreret urgentis communis necessitatis, nec posset ad Episcopum recurri ante diem Dominicum vel festivum de praecepto, posset Missa celebrari, in loco non sacro, etiam sub dio, absque Ordinarii expressa licentia.

Notandum esse illam facultatem can. 822, § 4 Ordinariis concessam esse restrictive interpretandam ⁵.

TITULUS XII.

DE SEPULTURA ECCLESIASTICA.

Fontes. L. III Decret., tit. 28 *de sepulturis* ; can. cod., 1203-1242.

Auctores. Canonistae ad l. III Decret. tit. 28 *de sepulturis*. Bibliographia reperitur ap. SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 512 ss. Cf. MOULART, *De sepultura et coemeteriis*, Lovanii, 1862 ; ALBERTI, *De sepultura ecclesiastica*, Romae, 1901 ; LEX, *Das kirchliche Begräbnisrecht*, Regensburg, 1904 ; D'ANGELO, *Della sepoltura ecclesiastica e dei diritti funerari*, Romae, 1914 ; WERNZ, *o. c.*, t. III, p. II, n. 776 ; SANTI-LEITNER, *o. c.*, t. III, p. 247 ; CAVAGNIS, *Institutiones jur. publ. eccles.*, t. III,

1. MATTHAEUS A CORONATA, *o. et l. c.*, p. 127, nota 5. Cf. supra n. 1031.

2. Cf. supra n. 1151.

3. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 690.

4. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 99, 502.

5. Com. ad interpr. cod. can., 16 oct. 1919, ad 12, AAS., t. XI, p. 476 ss.

p. 159 ss.; MANY, *De locis sacris*, p. 297, Parisiis, 1904; ROSSI, *La sepoltura ecclesiastica e il jus funerum nel diritto canonico attuale*, Bergamo, 1920; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, p. 129, n. 126; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 510; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, p. 470 ss.; COCCHI, *o. c.*, p. 74 ss. Sub respectu historico, cf. THOMASSIN, *o. c.*, P. III, l. 1, c. 65 ss.; LEX et RULAND, *Geschichte der kirchlichen Leichenfeier*, Regensburg, 1901; HORNSTEIN, *La sépulture devant l'histoire, l'archéologie, la liturgie, etc.*, Paris, 1893; HAUCK's *Realencyklopädie*, v° Koimeterien; *Dict. d'archéol. chrét. et de liturgie*, v° Cimetière, Fossore, Funérailles.

1167. — Ordo dicendi. Post brevem introductionem de obligatione et de notione sepulturae ecclesiasticae (can. 1203 et 1204), agitur ordine codicis: cap. I, de coemeteriis (can. 1205-1214); cap. II, de cadaveris translatione ad ecclesiam, funere et depositione (can. 1215-1238); cap. III, de iis quibus sepultura ecclesiastica concedenda est aut neganda¹.

INTRODUCTIO.

PRAENOTIONES.

1168. — I. Obligatio sepeliendi fidelium corpora.

1° *Positive* statuit Ecclesia: « Fidelium defunctorum corpora sepelienda sunt » (can. 1203, § 1).

Ecclesia enim catholica jam a primis saeculis voluit ut corpora fidelium sancte decedentium* sepelirentur seu humarentur, ritum sepulturae seu humationis habendo ut actum religiosum, quo vivide exprimeretur connexio intima quae intercedit cultum mortuorum inter et doctrinam fidei de resurrectione et sanctitate corporum, quae membra fuerunt Christi et templa Spiritus Sancti.

Hac obligatione praecipitur ut corpora fidelium pie terrae mandentur aut saltem ex consuetudine integra reponantur in loculis seu columbariis vel in sarcophagiis in ecclesiis vel coemeteriis. Hodie, ex consuetudine, non jam prohibitum videtur, haec corporum conditoria *in coemeteriis* in altum erigi, dum antiquitus subter terram jacere debebant. Attamen in ecclesiis solum R. Pontificis cadaver in loculo seu sarcophagio a terra elevato reponi permittitur².

2° *Negative* praecipit Ecclesia: « reprobatum fidelium defunctorum crematio³ » (can. 1203, § 1).

1. Cf. sub respectu juris civilis-ecclesiastici VAN COILLIE-DE MEESTER, *La sépulture et les fabriques d'églises en droit civil-ecclésiastique belge*, 2° édit., Bruges, 1924.

2. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 129.

3. Bibliographia, ap. SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 513, nota 6; *Theologie und Glaube*, 1912, t. IV, p. 867 s.; *Dict. apol. de la Foi cath.*, t. II, col. 644. Cf. *Arch. f. kath. Kr.*, 1908, t. LXXXVIII, p. 515 s. (decisiones Ecclesiae de crematione); LESÈTRE,.

a) Mos concremandi cadavera nec jure naturali prohibetur, nec directe opponitur dogmati alicui catholico¹. Tamen, cum contradicat ecclesiasticae traditioni humandi corpora, quae fuerunt templa Spiritus Sancti et resurrectura certa fide sperantur², cum nullo modo cum ritibus canonicis et liturgicis de sepultura et cultu mortuorum componi possit, cumque praesertim introductus sit ex perverso studio novitatis et ex vero odio fidei catholicae³, merito *ab Ecclesia* reprobatum ut *detestabilis abusus*, qui his in adjunctis materialismi professionem redolet⁴.

b) Ideo severe prohibetur : α) nomen dare societatibus pro cremandis cadaveribus, et, si agitur de societatibus sectae massonicae filialibus, incurritur poena contra hanc lata ; β) formaliter cooperari cremationi mandato aut consilio ; γ) cooperari legibus impiis quae cremationem statuunt ; δ) mandare ut proprium corpus comburatur, sub poenis a jure

Crémation des corps, in *Rev. pr. d'apologét.*, 1907, t. III, p. 613 ss. : FREYHE, *Erdbestattung und Leichenverbrennung*, Halle a. S., 1908 ; GROENEN, *Lykverbranding*, 's Hertogenbosch, 1909 ; ORTLOFF, *Leichenverbrennung und Aschebeisetzung*, in *Deutschen Zeitschrift für Kr.*, 1910, t. XX, p. 115 ss. ; SCHAEPMAN, De cadaveris humani crematione et humatione, in *Nederl. kath. Stemmen*, 1910, t. X, p. 338 ss. ; GSPANN, *Sarg oder Urne*, Einsiedeln, 1912 ; BESSON, *Incinération*, in *Dict. apol. de la foi cath.*, (1913) ; BOUDINHON, *Sur la crémation*, in *Rev. du clergé fr.*, 1913, t. LXXIII, p. 723 ss. ; *Diction. de théol. cath.*, v° incinération ; CONWAY, *The ethics in history of cremation*, New-York, 1923 ; *Cooperatio ad cadaverum cremationem*, ap. *Nederl. kath. Stemmen*, 1924, t. XXIV, p. 122 ss. ; *Collat. Brugen.*, 1925, t. XXV, p. 41 ss., 65 ss. ; FLETCHER, *L'Eglise et la crémation*, in *Vie et arts liturg.*, 1925, p. 273 ss. ; MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 130. — De crematione in Belgio cf. HENRY, La crémation, in *Rev. catholique*, 1875, nouv. sér., t. XIII, p. 332, 592 ; t. XIV, p. 545 ; 1876, t. XV, p. 22 ; GIRON, *Diction. du droit administratif*, v° cimetière, n° 5, note 1 ; *Tribune apologetique*, 1910, t. I, p. 229 ss., *De l'incinération facultative des cadavres humains*. (Projet de loi. Exposé des motifs), in *Rev. de dr. belge*, t. V, (1913), p. 205 ss. et *Documents parlementaires. Chambres*, 1912-1913, p. 786 ss. ; LEGRAIVE, *Un projet de loi sur la crémation*, in *La Vie diocésaine*, 1913, t. VII, p. 125, 157, 227, 265 ; *Doc. parlement., Chambres*, 1919-1920, p. 1154 s. ; 1920-1921, p. 982 ; 1921-1922, n. 87 et 223 ; *Ann. parlement., Chambres*, 1923-1924, séance du 20 déc. — In Germania, cf. *Theol. prakt. Quart.-Schrift*, 1910, p. 450 ; *Arch. für kath. Kr.*, 1909, t. LXXXIX, p. 569 s. ; 1911, t. XCI, p. 358 s., 722 ss. ; 1914, t. XCIV, p. 35 ss. — In Austria, cf. *Theol. prakt. Quart.-Schr.*, 1909, t. LXII, p. 357 ss. ; 1910, t. LXIII, p. 687 ; 1912, t. XLV, p. 483 ss. ; *Arch. für kath. Kr.*, 1910, t. XC, p. 159 ; 1911, t. XCI, p. 182 ; S. C. C., 16 jan. 1920, ad Ep. Olomucen., ap. *Arch. für kath. Kr.*, 1921, t. CI, p. 50 s. ; ordinatio Archiepisc. Viennen., 31 dec. 1924, *ibid.*, 1922, t. CII, p. 109. — In Italia, cf. *Rev. pr. d'apologét.*, 1912, t. XV, p. 377. — In Gallia, cf. BESSON, art. cit. Cf. etiam MANY, o. c., p. 229 ss., 343 ss. ; LEHMKUHL, *Theol. moralis*, t. II, p. 795 etc. etc.

1. Cf. LEGRAIVE, o. c., p. 126 ss. ; SCHAEPMAN, o. c., p. 338 ss. ; *Collat. Brugen.*, l. c., p. 44.

2. Cf. MANY, o. c., p. 229 ss. ; BESSON, art. cit., col. 633.

3. Cf. BESSON, l. c., col. 629 ; *Collat. Brugen.*, l. c., p. 43.

4. Cf. S. Off., 19 maii 1886, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XVIII, p. 376. In adjunctis plane extraordinariis, v. gr., morbi contagiosi, bellicae stragis, crematio non prohibetur ; lex enim est disciplinaria. Durante bello 1914-1918 non fuit adhibita, repugnante sensu militum.

statutis¹. « Si quis quovis modo mandaverit ut corpus suum cremetur, illicitum est hanc exsequi voluntatem ; quae si adjecta fuerit contractui, testamento, aut alii cuilibet actui, tanquam non adjecta² habeatur » (can. 1203, § 2)³.

c) Caeteroquin, ille usus substituendi humationi corporum machinas ad comburenda cadavera, nec rationibus humanitatis et sanitatis publicae commendatur⁴, nec etiam periculo caret sub respectu iustitiae contra criminosos tuendae⁵.

1169. — II. Notio sepulturae ecclesiasticae.

Vox sepulturae triplicem prae se fert sensum a) significat enim *ipsum locum* in quo cadavera reconduntur ; b) *ritus sacros*, qui in sepeliendis cadaveribus adhibentur, et hoc sensu dicitur in can. 1204 « Sepultura ecclesiastica consistit in cadaveris translatione ad ecclesiam, exsequiis super illud in eadem celebratis, illius depositione in loco legitime deputato fidelibus defunctis condendis⁶ » ; c) vel jus habendi locum in quo cadavera humo traduntur⁷. Quonam autem sensu in sequentibus usurpetur, facile ex contextu eruetur.

CAPUT I.

DE COEMETERIIS.

Ordo dicendi. Juxta ordinem codicis post quaedam generalia successive dicitur de loco sepulturae (can. 1205), dein de benedictione, violatione,

1. Cf. infra ad can. 1240, § 1, 5°. Cf. *Coll. Brugen.*, I. c., p. 65.

2. Cf. can. 1092, 1°. Hoc valet praeprimis pro his qui bona fide hanc conditionem apposuerunt.

3. Cf. S. Off., decr. cit., 19 maii 1886 ; 15 dec. 1886, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XXIV, p. 618 ; 27 jul. 1892, *ibid.*, t. XXVII, p. 128. Ubi ex adjunctis crematio non reputatur *infidelitatis et materialismi professio*, mitius procedit Ecclesia, cf. S. Off., 27 sept. 1884, ap. *Collectanea S. C. de P. F.*, ed. 1907, n. 1626 ; sicut quando aliena voluntate aut jussu Gubernii imponitur ; cf. S. Off., 15 dec. 1886, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XXIV, p. 618, et S. C. de P. F., 26 jan. 1911, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XLIII, p. 275 ; S. C. Cons., 16 jan. 1920, ap. *Arch. für kath. Kr.*, 1921, t. CI, p. 50 s. Illa documenta, praeter duo ultima, inveniuntur etiam in optimo articulo a SCHAEPMAN conscripto, I. c., p. 241 ss. Cf. etiam *Instr. pastoralis Eystettensis*⁵, p. 145 ss., Friburgi Br., 1902. Resp. 3 aug. 1897, S. O. declaravit membra recisa fidelium, nisi obstarent difficultates, in parvo terrae spatio benedicto esse sepelienda ; licere tamen, prudente dissimulatione, obedire medicis, qui combustionem jusserint. Cf. *Coll. S. C. de P. F.*, n. 1975.

4. Cf. BESSON, *o. c.*, col. 634 ss. ; LEGRAIVE, *o. c.*, p. 157 ss., 227 ss.

5. Cf. BESSON, *o. c.*, col. 642 ss. ; LEGRAIVE, *o. c.*, p. 265 ss.

6. « Triplici sepulturae elemento triplex jus respondet : jus *associandi*, sc. corpus a domo ad ecclesiam ; jus *funerandi*, seu exsequias celebrandi ; jus *tumulandi*, seu admittendi corpus ad humationem in proprio coemeterio. » VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 512.

7. Cf. MATTHAEUS À CORONATA, *o. c.*, n. 126.

reconciliatione et interdicto coemeterii (can. 1207), de locis quibus competit jus tumuli (can. 1208), de distinctione sepulcrorum in coemeterio (can. 1209), de custodia et usu coemeterii (can. 1210-1212), de praematura inhumatione et de exhumatione (can. 1213-1214).

PRAENOTIONES.

1170. — I. Notio et divisio coemeterii. 1° Coemeterium (κοιμητήριον h. e., dormitorium) est locus sacer auctoritate legitima deputatus ad cadavera fidelium decedentium sepelienda¹.

2° Alia sunt ecclesiae *contigua*, alia *remota*. In voto quidem Ecclesia habet, ut ecclesiis adiaceant, hunc maxime in finem, ut defuncti precationum et officiorum, quae in ecclesiis celebrantur, magis participes fiant, utque parentes et propinqui, quoties ad loca sacra veniunt et sepulcra aspiciunt, suorum recordentur et pro eis Domino preces fundant². Nullibi tamen hoc praescribitur.

1171. — II. Notae historicae. « Jure veteri Romanorum, et principum christianorum pariter edictis, olim cautum erat, ne sepulchrum mortuis concederetur intra civitates, quod impedimentum fuit per aliquod tempus ne christiani sepelirentur in templis urbanis³. Plures tamen, hac lege non obstante, suam sepulturam in ecclesiis sitis, nedum extra urbes, sed in ipsis urbibus, elegerunt, sperantes nimirum sibi propitium fore Sanctorum patrocinium si prope illorum tumulos componerentur, suaeque ossa ossibus venerandis martyrum quadamtenus copularentur; quae praxis paulatim moribus fidelium praevaluit. « Ideo, aiebat sanctus Maximus Taurinensis, a majoribus provisum est ut Sanctorum ossibus nostra corpora sociemus, ut dum illos Christus illuminat, a nobis tenebrarum caligo defugiat. Cum sanctis Martyribus quiescentes evadimus inferni tenebras eorum propriis meritis, attamen consocii sanctitate » (Sermo 55). Sanctus ipse Ambrosius sibi sepulchrum in basilica Mediolanensi sub altari destinaverat, ubi deinde sanctorum Gervasii et Protasii corpora locavit. « Hunc ego, inquit, locum mihi praedestinaveram; dignum est enim ut ibi requiescat sacerdos ubi offerre consuevit. Sed cedo sacris victimis dexteram portionem. » Plura sunt ejusdem traditionis monumenta quam, data occasione, memorare volumus, ut videatur praxim subsequentium saeculorum, et morem quem hactenus, quoad fieri potest, nostris Antistitibus gerimus, eorum corpora in cryptis Ecclesiae componendo, sua initia in primaeva aetate habuisse⁴. »

A saec. IV locus sepulturae fidelium fuit in ipsis civitatibus prope eccle-

1. MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 134.

2. Coemeterium semper habitum est ut accessorium ecclesiae. Quod coemeteria ecclesiis *contigua* respondent traditioni, probant vocabula quibus in variis linguis designantur: kerkhof, Kirchhof, Churchyard, etc.

3. Sepeliebantur in sarcophagiis juxta vias et in catacumbis.

4. ICARD, *Praelectiones jur. can.*, t. II, p. 451 s.

sias et etiam in ecclesiis, si agebatur de Episcopis, Abbatibus, sacerdotibus, et etiam de laicis saltem insignibus. A saec. XII, ubique mos invaluit ut laici indistincte in ecclesiis sepelirentur, quod non levium abusum ansam praebuit¹. Ideo compluribus legibus ecclesiasticis ad arctiores limites fuit restringendus. Neque ullum dubium existere potest, quin Ecclesia sepulturas in *propriis coemeteriis* mox praetulerit praxi sepeliendi fideles in *ipsis ecclesiis*². Hanc disciplinam sequentibus verbis complectitur Rituale Romanum, tit. *De exsequiis*: *Ubi viget antiqua consuetudo sepeliendi mortuos in coemeteriis, retineatur, et ubi fieri potest restituatur; at vero cui locus sepulturae dabitur in ecclesia, humi tantum detur*. At, hucusque desiderabatur lex clara prohibens sepulturam in ecclesiis; quae nunc in cod. jur. can., can. 1205 invenitur: in coemeteriis sepeliendi sunt omnes fideles, exceptis Episcopis residentialibus, Abbatibus vel Praelatis *nullius*, Romano Pontifice, regalibus personis et Cardinalibus, qui in ecclesiis sepeliri permittuntur.

1172. — III. Jus Ecclesiae habendi sua coemeteria.

1° Jus est catholicae Ecclesiae possidendi propria coemeteria » (can. 1206, § 1).

Ecclesia catholica, societas perfecta jus habet nativum et independens possidendi ea omnia quae ad exercitium cultus sunt necessaria. Atqui, ritus sepulturae ecclesiasticae tam extra quam intra coemeterium pertinet ad exercitium cultus catholici et partem constituit notabilem sacrae ejus liturgiae; modus enim est eloquens exprimendi fidem Ecclesiae in resurrectionem carnis, in sanctificationem corporum fidelium pie decedentium, in communionem Sanctorum³.

Ergo Ecclesia jus habet nativum et a potestate civili independens possidendi propria coemeteria, sicut jus habet pro sua communione possidendi sua templa ad cultum catholicum exclusive destinata⁴.

Ex quibus sequitur a) reprobanda esse coemeteria promiscua seu mixta, in quibus simul cum catholicis sepelirentur corpora eorum qui ad aliam religionem pertinuerint aut absque religione vixerint; b) competere Ecclesiae facultatem proprio coemeterio utendi juxta disciplinae suae ordinationes; c) ipsam jus habere privandi sepultura ecclesiastica et a coemeterio suo prohibendi quos his honoribus indignos aestimat.

2° Cum in pluribus regionibus, perversa quorundam hominum voluntate, Ecclesia non jam habeat coemeteria sua, sapienter a codice se-

1. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 92.

2. Cf. MANY, *o. c.*, p. 233 ss.; LEX, *o. c.*, p. 9 ss.; WERNZ, *o. c.*, t. III, p. II, p. 112 s.

3. Conc. Mechlinien. IV, can. 298.

4. Cf. quoad quaestionem coemeteriorum in Belgio sub respectu canonico-civili, DE MEESTER-VAN COILLIE, *o. c.*, p. 32 ss.

quentes normae statutae sunt, ut partim saltem suum jus exercere ecclesiastica societas satagat.

« Sicubi hoc Ecclesiae jus violatur nec spes sit ut violatio reparetur,

a) curent Ordinarii ut coemeteria, societatis civilis propria, benedicantur, si, qui in eis condi solent, sint majore ex parte catholici, aut saltem ut in eis catholici spatium habeant, idque benedictum, sibi reservatum » (can. 1206, § 2).

Inde obligatio Ordinariis imponitur benedicendi coemeteria civilia quoties qui in eis condi solent sint majore ex parte catholici — quod pro nostra regione certe verificatur —, nonobstante evidenti periculo violationis ex sepultura infidelium aut haereticorum. Hic ex parte Ecclesiae *toleratur* transgressio suae disciplinae de sepultura ecclesiastica, imo et certe eventura violatio coemeterii, potius quam valedicatur generali coemeterii benedictioni ¹.

Quodsi Status habeat coemeteria propria et communia, hac lege tamen ut facultas agnoscatur Ecclesiae iis utendi juxta disciplinam suam, separando partem pro humandis sepultura ecclesiastica indignis, tunc, hac divisione exclusa, benedicendum est integrum coemeterium ².

Si autem major pars incolarum non sit catholica, Ordinarius curare debet ut in coemeterio civili, pars quaedam reservetur exclusive catholicis humandis, eaque benedicatur ³.

b) « Si ne hoc quidem obtineri possit ⁴, toties quoties benedicantur, secundum ritus in probatis liturgicis libris ⁵ traditos, singuli tumuli » (can. 1206, § 3).

Notandum est hanc benedictionem singulorum tumulorum non esse constitutivam; ideo violari non posse coemeterium in quo tumuli singillatim benedicuntur ⁶.

Cf. Congreg. prosynod. a. 1924, n. 7, ap. *Collat. Brugen.*, 1924, t. XXIV, p. 277.

1. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 137; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 516.

2. Cf. art. 15 decret. imper., 23 prairial an XII (12 jun. 1804), DE MEESTER-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 29 ss.

3. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. et l. c.*

4. H. e., si spatium catholicis reservatum obtineri non possit, aut etiam si Status benedictionem totius coemeterii prohibeat.

5. Cf. *Rit. Roman.*, tit. VII, c. 13, n. 12 s. Quid pro Belgio hac de re olim statutum fuerit, vide in decr. S. Off., 3 iul. 1874, cf. *Il monit. eccles.*, t. IX, p. II, p. 183; litt. circ. Archiepisc. Mechlinien., 10 mart. 1891; *Collat. Namurcen.*, t. V, p. 13, nota 1.

6. Cf. Stat. archidioec. Mechlinien., n. 358.

§ 1. DE LOCO SEPULTURAE.

1173. — I. Sepultura in coemeteriis.

Cadavera *fidelium* sepelienda sunt in coemeterio benedicto aut consecrato..., non autem in ecclesiis (can. 1205, § 1 et 2).

Si necessitas cogat differendi sepulturam in coemeterio faciendam « curetur, ut quatenus fieri poterit, corpus in locum sacrum quam primum transferatur; et interim semper crux capiti illius apponi debet, ad significandum illum in Christo requievisse¹. »

Prohibitio sepeliendi fideles in ecclesiis; audienda est etiam de ecclesiis subterraneis, dummodo hae sint vere et proprie ecclesiae, divino cultui addictae².

1174. — II. Sepultura in aedibus sacris.

In ecclesiis sepeliri tantummodo possunt Episcopi residentiales, Abbates vel Praelati *nullius* in propria ecclesia, Romani Pontifices, regales personae et S. R. E. Cardinales (can. 1205, § 2).

Ut autem salva sit *loci sacri salubritas et reverentia*, requiritur :

1° Ut cadaverum conditoria in tumbis profundis collocentur, quarum operimenta cum solo ecclesiae aequentur³.

Praerogativa conditorii, a terra elevati et parietibus affixi, ita solis Summis Pontificibus privative competit ut ne personae quidem regales ea praeeminentia gaudeant.

In illa tamen S. Pii V constitutione non prohibentur, quoad praeteritum tempus, monumenta marmorea parietibus aut columnis adhaerentia, maxime si a locis altis amoveantur cadavera, quia sunt ecclesiis ornameto et decori⁴.

3° Ut *cadavera nec subtus altaria nec propè altaria sepeliantur* sed ad distantiam saltem unius metri⁵.

§ 2. DE COEMETERII BENEDICTIONE, VIOLATIONE,
RECONCILIATIONE ET INTERDICTO.

1175. — I. Necessitas benedictionis. Coemeterium, ut humandis christifidelibus sit aptum, praevia *benedictione* sive *sollemni* sive *sim-*

1. *Rit. Rom.*, tit. VI, c. 1, n. 18; c. 2 et 6, 6°.

2. Com. ad interpr. cod. can., 16 oct. 1919, *Il monit. eccles.*, 1924, 4 ser., t. VI, p. 275 s.

3. Const. Pii V, *Cum primum*, 1 apr. 1566, § 6; *Rituale Roman.*, l. c.

4. S. C. Ep. et Reg., 13 oct. 1579, ap. FERRARIS, *o. c.*, v° sepultura, n. 129; S. C. R., 20 oct. 1922, AAS., t. XIV, p. 556; *Rev. ecclès. de Metz*, 1922, t. XXIX, p. 509 ss.

5. Cf. supra, n. 1158.

plici, in locum sacrum erigendum est ac sanctificandum. Ita praescribit *Rituale Romanum*¹ et can. 1205, § 1.

Ex decreto S. C. R., 21 febr. 1896 ad 4 constat, benedicta ecclesia, non ideo censi debere benedictum etiam coemeterium eidem adnexum².

Si coemeterium est benedictum non singulae fossae denuo sunt benedicendae, bene vero sepulcrum lapideum in coemeterio constructum³. At, ut vidimus, singulae fossae et sepulcra specialiter benedicantur necesse est, si totum coemeterium, utpote mere civile, non est benedictum⁴, aut si, in casu necessitatis, v. gr. belli, extra coemeteria benedicta cadavera sint sepelienda. Sepulcra gentilitia et privata, extra coemeterium posita, ad instar coemeterii benedici possunt (can. 1208, § 3)⁵.

1176. — II. Ritus. Coemeterium *benedictione sollemni* dedicatur per Ordinarium territorii in quo coemeterium reperitur, ritibus in Pontificali Romano descriptis, P. II. *De benedictione coemeterii*; benedicitur vero *benedictione simplici* vel per Ordinarium territorii in quo coemeterium reperitur vel per sacerdotem ab eo ad hoc delegatum, servatis ritibus *Ritualis Romani*, tit. VIII, cap. 29.

Superiores autem majores privilegium habent *benedicendi* simpliciter per se vel per sacerdotem delegatum coemeteria in locis sibi subjectis⁶.

De tempore et die quo consecratio vel benedictio peragi debet, in jure nihil cautum inveneris. Decet tamen ut diebus dominicis vel festivis peragatur⁷.

Coemeteriis quoque applicanda veniunt quae supra⁸ diximus de probatione et reiteratione benedictionis locorum sacrorum in genere.

1177. — III. Benedictionis coemeterii effectus.

Vi benedictionis, coemeteria fiunt *loca sacra* habenturque a sacris canonibus veluti *appendix ecclesiarum*. Quapropter iisdem privilegiis, et immunitate ac loca sacra fruuntur et quod jure divino fieri prohibetur in locis sacris ob eorum sanctitatem, vetitum eodem jure supponitur in coemeteriis. Proinde :

1. L. c.

2. In coll. auth., n° 3888.

3. S. C. R., 27 maii 1876, ad 5, n. 3400; 4 sept. 1880, ad 1, n. 3524. Cf. ritus ap. *Rit. Rom.*, tit. VI, c. 3, n. 12.

4. Cf. supra n. 1172; S. C. de P. F., 16 apr. 1862, in *Collectan. C. de Pr. F.*, n. 1604.

5. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 144.

6. Cf. supra, n. 1115.

7. *Pont. Rom.*, l. c. Rationes, ob quas coemeterium benedicitur, vide ap. III. MALOU, *De l'administration des cimeti. cath. en Belgique*, p. 71 ss., Bruxelles, 1860.

8. N. 1116 s.

1° Coemeteria catholica exempta sunt a jurisdictione auctoritatis civilis et in eis legitima Ecclesiae auctoritas jurisdictionem suam libere exercet¹. Et ideo, cum fideles, quorum corpora ibi tumulantur, participes sint precum et suffragiorum Ecclesiae catholicae, non alii debent in coemeteriis humari, quam *qui in communione ejusdem Ecclesiae diem funguntur*.

Jus supponit coemeterium *ex integro* benedictum; et ideo in civitatibus et pagis necesse est, vel ut plura sint coemeteria, vel saltem ut pars coemeterii non benedicta muro, fossa aut sepe separetur, quae servetur iis, qui sacra sepultura sunt prohibiti².

2° Praescribitur ad debitam servandam coemeteriis *reverentiam*, a) ut coemeteria sepe aut muro claudantur et caute custodiantur (can. 1210); b) ut absit strues lignorum ac tignorum; c) ut nullus in eis exerceatur actus profanus, qui loci sanctitati repugnet; d) ut nullis animalibus ad ea pateat accessus, etc.

Cf. *Past. Brug.*, I. c., II, III et IV.

3° Coemeterium olim *jure asyli* gaudebat³. At ex introductione coemeteriorum civilium, jus illud cessasse dicendum est, et de illo jure silet codex⁴.

4° Coemeteria benedicta *extra humanum commercium* sunt constituta. Hinc alienari nequeunt ab Episcopo, nisi de licentia S. Sedis⁵; nec profanari vel ad usus profanos non sordidos, auctoritate Ordinarii loci iterum converti, nisi servatis servandis et saltem in casibus quibus id permittitur relate ad ecclesias⁶.

Inde ponitur quaestio *an pro loco sepulturae in coemeterio benedicto, pecunia exigi, aut accipi possit*.

1° Nec ex jure naturali aut divino, nec ex jure ecclesiastico prohibitum est aliquid tamquam pretium *pro simplici fossa in loco communi* recipere aut exigere, si electa fuerit sepultura in coemeterio diverso a coemeterio propriae defuncti paroeciae. Codex veteres hac de re prohibitiones⁷ conservare noluisse videtur⁸.

1. Cf. can. 1160, supra, n. 1118.

2. Si tamen hujusmodi pars separata haberi queat. Cf. supra, n. 1172.

3. Cf. c. 10, X, III, 49.

4. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 98; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 149.

5. Cf. can. 1530, § 1.

6. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 147.

7. Cf. c. 13, X, de sepult. Vide *Collat. Brugen.*, t. XI, p. 463; MANY, *o. c.*, p. 253 ss.

8. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 193.

2° Pro *simplici fossa in proprio coemeterio ex jure communi facienda aliquid per modum pretii* exigere difficilius admitti potest.

Dicitur *tamquam pretium* : nam si res temporalis non habeat rationem pretii, sed libere impendatur titulo conservandi aut reparandi coemeterii vel ecclesiae, sustentandorumve sacrorum ministrorum, aut etiam titulo purae gratitudinis, licite citra simoniam accipi poterit. Quinimo si vigeat consuetudo hac occasione recipiendae pecuniae, retineri et ab Ordinario in indicem taxarum redigi et urgeri potest, modo prius funera peragantur et non agatur de paupere ¹.

3° Probabile est, posse *per modum pretii et contractus* aliquid peti et accipi pro nobiliori et honoratiori sepultura. Honor namque et praeeminentia, maximeque usus privative concessus, pretio temporali aestimari possunt, et de facto inter homines aestimantur ; et cum non sint ad sepulturam necessaria, facile a sacro separantur. Accedit praxis quotidiana doctissimorum et timorum virorum ex utroque clero, tam saeculari quam regulari ².

4° Hodierno die certe licet vendere proprium suis sumptibus aedificatum sepulcrum benedictum : familiare aut hereditarium ; dummodo venditio fiat de consensu Ordinarii loci, vel Superioris, prout agatur vel de coemeterio paroeciali vel de coemeterio personae moralis (can. 1209, § 1).

1178. — IV. Exsecratio, violatio et reconciliatio coemeterii.

« Quae de interdicto, violatione, reconciliatione ecclesiarum canones praescribunt, etiam coemeteriis applicentur » (can. 1207).

I. **Exsecratio coemeterii.** Cum jus canonicum nullam praevideat causam exsecrationis coemeteriorum, nulla est admittenda, praeter eam qua coemeterium amittitur *suum esse* et ineptum reddatur ad finem cui destinatur ³. Ideo exsecratur :

1° Dum ita destruitur, vel immutatur v. gr., terrae motu, ut ex morali aestimatione non amplius idem esse quod prius reputetur.

2° Dum, legitima accedente Ordinarii loci licentia, ad usus profanos definitive convertitur ⁴.

Quando coemeterium fuit exsecratum, nova indiget benedictione, priusquam denuo liceat in eo sepelire.

II. **Interdictum coemeterii.** Si interdictum fuerit *locale generale*, et nisi

1. Cf. REIFFENST., o. c., h. t., n. 67 ss. ; SCHMALZGR., o. c., l. V, tit. 3, n. 217 ss. ; WERNZ, o. c., p. 503 s.

2. Cf. MOULART, o. c., p. 112 ; DE ANGELIS, o. et l. c., p. 18 ss. ; WERNZ, o. c., l. c. ; MANY, o. c., p. 254.

3. Cf. MANY, o. c., p. 245.

4. *Ibid.*, p. 246 s.

interdicti decreto aliud expresse caveatur, permittuntur in ecclesiis cathedralibus, paroecialibus et in ecclesia quae unica sit in oppido, exsequiae mortuorum, vetita autem quavis sollemnitate (can. 2271, 2°). In interdicto locali *particulari*, fidelium corpora quidem sepeliri possunt, sed sine ullo ecclesiastico ritu (can. 2272, § 2).

Interdictum coemeterii servandum est ab omnibus, licet exemptis aut exteris, excluso speciali privilegio (can. 1269, § 2).

III. Violatio coemeterii.

1° Coemeterium iisdem actibus violatur, quibus pollui ecclesiam diximus¹.

Effectus violationis coemeterii est, ut in eo neminem liceat sepeliri, priusquam fuerit reconciliatum.

Si vero necessitas urgeat inhumandi antequam reconciliari potuerit, nullusque sit alius locus aptus sepulturae, in eodem coemeterio cadavera deponuntur; sed clerus illud non ingreditur, et idcirco abstinet a ritibus consuetis sepulturae christianae.

De caetero, nulla prorsus in jure lata est poena contra transgressores; sed non dubitat Suarez² cum aliis, quin, per se loquendo, lethalis culpa reatum incurrat, qui praeceptum hoc justum, grave, et ad reverentiam pertinens religionis, transgreditur³.

Nota. « Coemeterii violatores... interdicto ab ingressu ecclesiae, aliisque congruis poenis ab Ordinario pro gravitate delicti puniantur » (can. 2329)⁴. Quae poena est ferendae sententiae.

IV. Reconciliatio coemeterii.

1° Casu quo coemeterium violatum est una cum ecclesia, quia actus violantes in utroque loco positi fuerunt, tunc coemeterium ecclesiae contiguum reconciliatur per ipsum actum reconciliationis ecclesiae⁵. Quod enim una eademque benedictio utrumque locum reconciliet, clare patet ex verbis Ritualis Rom. dum dicit: « *Sacerdos cum aqua benedicta aspergit in circuitu extrinsecus ecclesiam et coemeterium, simul aspergendo alternatim ad parietes ecclesiae ac ad terram coemeterii.* » Item quoque in Litanis sacerdos dicit: « *Ut hanc ecclesiam et altare hoc ac coemeterium purgare et reconciliare digneris.* » Similia prorsus habet Pontificale Romanum. Si ecclesia consecrata et coemeterium sollemniter

1. N. 1132.

2. In III part. S. Thom., q. 83, art. 3, disput. 81, sect. IV.

3. MOULART, *o. c.*, p. 133.

4. Attendendus est etiam, quoad poenas in coemeterii violatores, can. 2339.

5. Cf. BARUFFALDI, *Comment. Rit. Rom.*, tit. LXXIII, n. 46; MANY, *o. c.*, p. 249 s.

benedictum fuerant adhibentur ritus Pont. Rom., tit. *De Ecclesiae et coemeterii reconciliatione* ; si uterque locus solum benedictione minus sollemni dedicatus fuerat, ritus adhibendus erit ille descriptus in Rit. Rom., tit. VIII, c. 28¹.

2° Casu quo coemeterium *solum* violatum est, *independenter* ab ecclesia tunc :

a) Coemeterium *sollemniter benedictum* reconciliatur juxta ritus in Pontificali praescriptos tit. VIII, c. 30, ab Ordinario territorii in quo coemeterium reperitur, aut, si ad religionem clericalem exemptam pertineat, ab Superiore majore. Uterque potest alium sacerdotem ad hoc delegare (can. 1156 ; 1176, § 2 et 3)².

b) Coemeterium duntaxat *simpliciter benedictum* reconciliatur juxta ritus in Rit. Rom. descriptos, a rectore ecclesiae, aut etiam, ut videtur a cappellano coemeterii si habeatur specialis, aut a quolibet sacerdote de eorum consensu saltem praesumpto (can. 1176, § 1).

Nota. Coemeterium *violatum* ob sepulturam excommunicati vel infidelis, ne reconcilietur, antequam cadaver exinde removeatur, si remotio sine gravi incommodo fieri possit³. Haec praescriptio quoad coemeteria civilia benedicta, in quo nempe major pars sepeliendorum catholica est, suum valorem amisisse dicenda est⁴.

§ 3. DE LOCIS QUIBUS COMPETIT JUS TUMULI.

1179. — Praenotanda. Sedulo distinguendum est *jus simplex tumuli*, seu *tumulandi*, quod est jus admittendi corpora ad solam humationem, a *jure funerandi*, id est, facultate cadavera humo tradendi et exsequias praecinendi. Prius enim alicui loco, puta oratorio confraternitatis, ex privilegio concedi potest, altero reservato, v. gr. ecclesiae paroeciali ; ita ut exsequiae caeterique ritus sacri a parrocho peragantur, defunctusque sepeliatur in coemeterio oratorii.

1180. — Loca quibus competit jus tumuli.

1° « *Paroeciæ* suum quaeque coemeterium habeant, nisi unum pluribus commune ab Ordinario loci sit legitime constitutum » (can. 1208, § 1)⁵.

Constitutio coemeterii municipalis omnibus paroeciis civitatis communis hoc jus singularum paroeciarum non sustulit.

1. Cf. supra n. 1134 ; cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 148.

2. Cf. supra n. 1115, 1134.

3. Cf. can. 1175. Cf. c. 12, X, III, 28 ; WERNZ, *o. c.*, p. 116.

4. Cf. supra n. 1172 ; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 151.

5. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 139.

Nomine paroeciae veniunt etiam quasi-paroeciae, imo « omnis circumscriptio ecclesiastica in qua sacerdos non vice alterius, sed nomine proprio fidelibus sacramenta administrat, ut puta missiones, stationes independentes, etc., ubi paroeciae vel quasi-paroeciae rite institui nequeunt ¹. »

2° « *Religiosi exempti* possunt habere coemeterium proprium, a communi coemeterio distinctum » (*ibid.*, § 2).

Olim tantummodo regulares, probabilius ex jure communi, hoc jure gaudebant, nunc haec facultas habendi coemeterium proprium omnibus religionibus exemptis tribuitur. Quod jus distinguendum est a *privilegio regularium* sepeliendi in proprio coemeterio etiam alias personas ². Codex jura aut privilegia regularium circa hoc punctum non minuit ³.

3° « Etiam aliis *personis moralibus* (confraternitates, capitula, etc.) vel *familiis privatis* permitti potest ab Ordinario loci peculiare sepulcrum, extra commune coemeterium positum, et *ad instar* coemeterii benedictum » (*ibid.*, § 3) ⁴.

Ordinarius praescribere potest ut in hoc sepulcro personae moralis vel familiae non admittantur nisi harum membra. Sufficere videtur simplex benedictio tumuli, si agitur de sepulcro unius familiae.

4° Hoc jus tumuli tum praescriptione, tum legitima consuetudine acquiri potest ⁵.

§ 4. DE DISTINCTIONE SEPULCRORUM IN COEMETERIO.

1181. — I. Sepulcra gentilitia. « Tum in coemeteriis paroecialibus, ex licentia scripta Ordinarii loci ejusve delegati, tum in coemeterio proprio alius personae moralis, ex licentia scripta Superioris, fideles sibi suisque exstruere possunt sepulcra particularia; quae, de consensu ejusdem Ordinarii vel Superioris, possunt alienari » (can. 1209, § 1).

Hic praeprimis agitur de *sepulcro gentilitio* seu *de sepulcro majorum* ad quod legitime constituendum, attento hujus canonis praecedentisque ca-

1. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 518. — Olim *ecclesiae cathedrales* recensebantur inter loca fidelibus humanis apta, ex antiquissima consuetudine, cf. can. *Ubicumque*, C. XIII, q. 2; sub regimine codicis non videntur decidisse a jure suo.

2. Cf. c. 2, in Clem., III, 7. Cf. MOULART, *o. c.*, p. 139 s. Cf. can. 1234.

3. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 139.

4. Cf. MOULART, *o. c.*, p. 144 s. Olim, ut Episcopus ecclesiis suae dioecesis non paroecialibus hanc faceret facultatem, exigebatur causa justa et consensus Capituli, cum de re gravi et praejudiciali ageretur.

5. Cf. *causa Florentina* S. R. R., 9 jun. 1916 et Signat. Apost., 31 martii 1917, AAS., t. IX, p. 192 ss., 518 ss.

nonis 1208, § 3 textu, sequentes servandae sunt conditiones¹. Requiritur nempe :

a) Ut constituatur *ex licentia scripta* Ordinarii loci, si agitur de coemeteriis paroecialibus, vel ex licentia Superioris, etiam localis, si agitur de coemeterio alius personae moralis. Ergo non sufficit licentia parochi. Quod scripta sit oportet haec licentia, requiritur non ad valorem, sed ad probationem et determinationem voluntatis fundatoris et conditionum sub quibus erectio conceditur.

Licentiam concedens, pretium concessionis, domino coemeterii solvendum, exigere potest, quia haec concessio sapit dismembrationem domini, propter usum specialem qui *privative* ab emptore acquiritur et quia praeterea objectum hujus contractus non est locus sepulturae communis, sed honoratior et commodior².

b) Ut constituatur vel in coemeterio paroeciali vel in coemeterio alicujus personae moralis quae jus ad coemeterium habet, vel ex licentia Ordinarii loci in loco extra commune coemeterium posito ad normam can. 1208, § 3.

Constitui etiam posse videtur, cum licentia Superioris competentis, in coemeterio civili municipali, dummodo hoc benedictum sit.

c) Sepulcra illa, juxta voluntatem fundatorum stricte interpretandam³, alia sunt *familiaria*, quae transeunt ad omnes descendentes familiae illius, qui sepulcrum acquisivit ; alia vero *haereditaria*, quae transeunt ad solos haeredes, etiam extraneos et successores ejus, qui sibi et haeredibus suis sepulturam acquisivit ; alia *mixta*, familiaria et haereditaria.

d) « Licentiam alienandi⁴ sepulcrum proprium Ordinarius⁵ seu Superior dare potest in ipsa erectione sepulcri, et tunc sepulcrum hereditarium fiet, aut mixtum... Si in limine foundationis haec licentia data non sit, dari poterit quolibet alio tempore et sepulcrum ex familiari fiet hereditarium⁶. »

II. Sepulcra clericorum. « Sepulcra sacerdotum et clericorum, ubi fieri potest, a sepulcris laicorum separata sint et decentiore loco sita ; praeterea, ubi id commodum fuerit, alia pro sacerdotibus, alia pro inferioris ordinis Ecclesiae ministris parentur » (can. 1209, § 2)⁷.

III. Sepulcra infantium. « Etiam infantium⁸ corpuscula, quatenus

1. Cf. *Collat. Brugen.* t. XIV, p. 593 ss. ; MANY, *o. c.*, p. 271 ss. ; *Il mont. eccles.*, 1912-1913, t. XXIV, p. 326 ; 1913-1914, t. XXV, p. 323 ss. ; *causa Clavarent.*, 17 jun. 1905, *ibid.*, 1905-1906, t. XVII, p. 348 ss.

2. Cf. supra n° 1177. Paulo aliter MATTHAEUS A. CORONATA, *o. c.*, n. 139 ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 519.

3. Ad dignoscendam speciem alicujus sepulcri majorum, recurrendum est ad expressam illius qui sibi suisque sepulcrum extruxit voluntatem quae ex quavis sufficienti probatione cognosci potest ; praesertim recurratur ad licentiam scriptam quae ad erectionem sepulcri exigitur et velut actus publicus erectionis habenda est, cf. MATTHAEUS A. CORONATA, *o. c.*, n. 197.

4. Cf. supra n° 1177.

5. Non vero hujus delegatus, ut patet ex textu ; cf. tamen VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.*

6. MATTHAEUS A. CORONATA, *o. et l. c.*

7. Cf. *Rit. Rom.*, tit. VI, c. I, n. 10.

8. Baptizati qui ante annos discretionis obierint, *Rit. Rom.*, *l. c.*, n. 1.

commode fieri potest, speciales et separatos ab aliis loculos et sepulturas habeant » (*ibid.*, § 3).

§ 5. DE CURA ET USU COEMETERII.

1182. — 1° Ut cautum sit legibus salubritatis et decentiae praescribitur ut « quodlibet coemeterium sit undique clausum et caute custoditum » (can. 1210).

Potius muro claudatur quam sepe.

2° « Caveant Ordinarii locorum, parochi ac Superiores, ad quos spectat, ne in coemeteriis epitaphia, laudationes funebres ornatusque monumentorum quidquam prae se ferant a catholica religione ac pietate absonum » (can. 1211) ¹.

Cf. *Stat. dioeces.*, p. 187 s.

3° « Praeter coemeterium benedictum alius, si haberi queat, sit locus, clausus item et custoditus, ubi ii humentur quibus sepultura ecclesiastica non conceditur » (can. 1212).

Ita officium humanitatis et pietatis, erga filios suos etiam dyscolos, non praetermittit Sancta Mater Ecclesia. Si locus a coemeterio communi omnino sejunctus obtineri non potest, in coemeterio communi pars aliqua discernatur et absque benedictione relinquatur, in duas partes, si fieri possit separata: alia corpusculis infantium sine baptismo decedentium, alia acatholicis et sepultura ecclesiastica indignis reservata ².

§ 6. DE PRAEMATURA INHUMATIONE ET DE EXHUMATIONE CADAVERUM.

1183. — I. **De praematura inhumatione.** « Nullum corpus sepeliatur, praesertim si mors repentina fuerit, nisi post congruum temporis intervallum, quod satis est ad omnem prorsus de vero obitu dubitationem tollendam » (can. 1213) ³.

II. De exhumatione cadaverum.

1. Cf. BARBIER DE MONTAULT, *Traité pratique de la construction, de l'ameublement et de la décoration des églises*, t. II, p. 413 ss., Paris, 1885; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 140. Ad quaestionem: « Utrum in ecclesiis earumque cryptis divino cultui destinatis, apponere non licet tabulas cum inscriptionibus et nominibus fidelium defunctorum quorum corpora inibi tumulata non sunt nec tumulari possunt juxta can. 1205, § 2. » resp. S. C. Rit., 10 oct. 1922 « Negative ad tramitem decreti S. C. R. n. 733 et can. 1450, § 1 cod. J. C., » AAS., t. XIV, p. 556 s.; *Rev. ecl. de Metz*, 1922, t. XXIX, p. 509 ss.

2. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 141.

3. Quae lex ecclesiastica prudentior apparet lege nostra civili, art. 77 codicis civilis Belgici. Cf. FERRERES, *Instituciones canónicas*, t. II, n. 132 ss.

1° « Nullum cadaver perpetuae sepulturae ecclesiasticae ubivis traditum exhumare licet, nisi de licentia Ordinarii » (can. 1214, § 1).

a) Exhumatio cadaveris vel praecipitur ab auctoritate aut a lege civili, v. gr., ratione delicti aut translationis coemeterii, vel praecipitur a lege ecclesiastica v. gr., ad honores reliquiis Servi Dei tribuendos, aut ad removendum a loco sacro cadaver excommunicati vitandi. Quodsi praecipitur ab auctoritate civili, nihilominus per se licentia Superioris ecclesiastici est petenda.

b) Sub nomine Ordinarii, etiam venit Superior major religionis exemptae pro coemeteriis ordinis sibi subjectis.

c) Licentia tantum petenda est pro exhumatione cadaveris perpetuae sepulturae ecclesiasticae mandati, non autem si corpus ad tempus tantum reconditum fuerit donec definitive in coemeterio sepeliatur.

2° « Ordinarius licentiam nunquam concedat, si cadaver ab aliis corporibus certe discerni nequeat » (can. 1214, § 2).

CAPUT II.

DE CADAVERIS TRANSLATIONE AD ECCLESIAM, FUNERE AC DEPOSITIONE.

Ordo dicendi. Ordine codicis dicetur de obligatione ritus sepulturae sacrae (can. 1215), de ecclesia funerante (can. 1216-1230), de ministro funeris et associatione cadaveris (can. 1230-1233), de taxis funerum (can. 1234-1237) et de libro defunctorum (can. 1238).

ARTICULUS I. — De obligatione ritus sepulturae sacrae.

1184. — « Nisi gravis causa obstet, cadavera fidelium, antequam tumultentur, transferenda sunt e loco in quo reperiuntur, in ecclesiam, ubi funus, idest totus ordo exsequiarum quae in probatis liturgicis libris describuntur, persolvatur » (can. 1215).

I. Ipsa obligatio. 1° Obligatio per se gravis est adhibendi pro catholicis ritus in liturgicis libris statutos circa ecclesiasticam sepulturam. Illa obligatio respicit omnes singulosque fideles et tamquam non adjecta contraria ultimae voluntatis clausula habenda est, cum privata voluntas jus publicum hac de re mutare nequeat¹; respicit quoque haec obligatio

1. Cf. S. Rota R., 15 jun. 1699, cit. a BLAT, *o. c.*, p. 89. Cf. WERNZ, *o. c.*, n. 780, nota 85; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 157.

familiam haeredesque defuncti, omnesque sacerdotes ad quos cura defuncti pertinet.

Cf. Conc. Mechlinien. IV, n. 217 et 298.

2° Excusat a gravi illa obligatione causa gravis, v. gr., pestis grassans, inolitae mores generales regionis, lex civilis prohibens; *gravior* causa requiritur ut excusetur ab omissione *totius* ordinis funerum quam solum a parte; imo ad pensandam causam excusationis inter varias partes funerum distinguendum est cum non omnes, uti dicemus infra, aequo urgent. Periculum offensionis (vulgo *malumpre*) ex parte fidelium et cleri non est gravis causa quae excuset a transferendis cadaveribus fidelium e loco in quo reperiuntur ad ecclesiam ubi funus persolvatur et consuetudo contraria est reprobanda¹.

II. Quae comprehendat haec obligatio.

1° Ordo exsequiarum² tres actus comprehendit: levationem cadaveris ejusque translationem a loco in quo reperitur ad ecclesiam funeris, perfunctionem sacri ritus in ecclesia funeris, nempe officium defunctorum, Missam exsequialem aut saltem preces absolutionis; deductionem cadaveris ab ecclesia funeris ad locum sepulturae. Delatio corporis defuncti ad ecclesiam, recitatio absolutionis et deductio ad locum sepulturae magis urgent quam celebratio missae et perfunctio officii defunctorum³.

In magnis paroeciis et nosocomiis, in quibus plures defuncti quotidie funerandi sunt, ob angustiam temporis, omitti potest officium defunctorum ex toto vel ex parte⁴. Legitima consuetudo recitandi tantum unum nocturnum cum laudibus servari potest⁵; at ubi viget juxta Rituale praxis vigilias et laudes partim vel ex toto persolvendi, fideliter retineatur (Conc. Mechlinien., IV, n° 298).

Missa⁶, et quidem exsequialis praesente corpore⁷, quantum possibile

1. Com. ad interpr. cod. can., 10 oct. 1919, AAS., t. XI, p. 479; *Nouv. rev. théol.*, t. XLVI, p. 558 ss. Cf. etiam de consuetudine contraria quae in genere saltem est reprobanda decis. cit. S. Rot. R., 15 jun. 1699.

2. Cf. *Rit. Rom.*, tit. VI, c. 3.

3. Ita VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 526.

4. Cf. *Rit. Rom.*, tit. VI, c. 1, n. 8; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 158.

5. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 101.

6. Cf. HUSZAR, *Gehört die Messe für die Vestorbenen zum vollen Begriff des kirchl. Begräbnisses*, in *Arch. f. k. Kr.*, 1911, t. XCI, p. 499 ss.; DE HERDT³, *o. c.*, t. III, n. 236; ALBERTI, *o. c.*, n. 69; *Il monit. eccles.*, 1907-1908, t. XIX, p. 55.

7. Si causa obstat, v. gr., lex civilis, quominus praesente *physice* cadavere missa celebretur, missa celebrari potest praesente *moraliter* cadavere, cf. S. R. C., 13 febr. 1894, n. 3767, coll. n. 3755; 28 febr., 1920, AAS., t. XII, p. 128.

est, celebretur¹. Etsi missa non dicenda sit absolute obligatoria, tamen inter ea quae, propter causam proportionatam omitti possunt, ultimo loco sit missa. Graves auctores² admittunt parochos ad missam gratis pro pauperibus defunctis celebrandam non teneri, nisi ex statuto synodali, mandato Ordinarii aut consuetudine obligentur, et semper gratis celebratis exsequiis decentibus (can. 1235, § 2). « Etiam si autem nulla lege teneantur, laudandi tamen sunt, qui cum commode possint, id suffragii pauperibus praestant, vel saltem curant ut missa celebretur sumptibus mensae pauperum vel piaae confraternitatis, vel ex fidelium elemosynis collectis in capsulis ad hunc finem in ecclesia appositis³. »

Cf. Conc. Mechlinien. IV, n. 217. « Curet insuper parochus, ait *Pastorale Brugense*, De exequiis, VII, ut quilibet pauper sepeliatur cum Missa, quae celebretur, sumptibus mensae pauperum, vel piaae confraternitatis, vel ex fidelium elemosynis. »

2° « Impugnandus est usus, infeliciter etiam apud pios christianos invalescens mortuos sepeliendi, hora pomeridiana et privatim, *dans la plus stricte intimité* uti dicunt. Rursus autem reprobandus est nimius funerum apparatus et sumptus qui nonnullis in locis in more est » Conc. Mechlinien. IV, n. 298.

Cf. *Stat. dioeces.*, p. 156.

ARTICULUS II. — De Ecclesia funerante.

1185. — I. Principium generale. Ecclesia funerans illa est ad quam cadaver defuncti transferendum est ut funus ibidem persolvatur. Non omnes ecclesiae jure funerandi⁴ gaudent. Ordo statuitur a jure ad determinandam ecclesiam funerantem respectu alicujus defuncti. Nempe:

1° Ecclesia funerans *sepulturae electivae* omnibus ecclesiis praevalet.

2° Si ecclesia funerans electione non sit determinata, ecclesia *sepulturae gentilitiae* jus acquirit.

3° Si utraque desit, tunc *propriae defuncti paroecliae* ecclesia, cui favet jus, ut ecclesia funerans habenda est, et jus ordinarium seu commune est servandum, salvo semper jure speciali quoad speciales personas physicas aut morales⁵.

1. Cf. *Rit. Rom.*, tit. VI, c. 1, n. 4 et 5; Conc. Mechlinien. IV, n. 217.

2. DE HERDT, *o. et l. c.*; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.*; MATTHAEUS A CORONATA, *o. et l. c.*

3. DE HERDT, *o. et l. c.*; S. R. C., n° 5491. Quo facilius etiam pauperibus missa concedi possit, licet pro ipsis Missam de requie sine cantu loco Missae exsequialis cantata celebrare, S. C. Rit., 9 maii 1899, *Nouv. rev. théol.*, t. XXXI, p. 429.

4. Cf. supra n. 1179 s.

5. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 163.

Quibus dictis dicemus juxta ordinem codicis a) de ecclesia funerante ex jure communi seu ordinario (can. 1216-1218) ; b) de ecclesia funerante ex jure speciali (can. 1219-1222) ; c) de ecclesia funerante electiva (can. 1223-1228) ; d) de ecclesia funerante pro habentibus sepulcrum majorum (can. 1229).

Notandum iterum est constitutionem coemeterii communis a laicali potestate nullo modo modificasse illa principia de ecclesiae funerantis designatione.

§ 1. DE ECCLESIA FUNERANTE EX JURE ORDINARIO.

1186. — I. Ecclesia funerans pro defunctis intra propriam paroeciam.

« Ecclesia in quam cadaver pro funere transferri debet, ex jure ordinario est ecclesia propriae defuncti paroeciae, nisi defunctus aliam funeris ecclesiam legitime elegerit » (can. 1216, § 1).

Qui neque electum, neque majorum habent sepulcrum ubi peragendum est funus, in illa sepeliri debent ecclesia, « in qua officia consueverunt audire divina, et ecclesiastica recipere sacramenta ¹ », in ecclesia nimirum paroeciali. Sepultura jus est parochi ita proprium, ut pro ea, cum de parochianis sermo est, intensionem habeat in lege fundatam ; et ille, qui contra illum vult agere, teneatur probare non tantum jus tumulandi, si notorium non sit, sed et electionem legitime factam alterius ecclesiae aut majorum saltem sepulturam apud quam celebrandum est funus ². Ideo statuitur « In dubio de jure alius ecclesiae (seu in dubio circa jus funerandi ecclesiae propriae et non propriae), jus propriae ecclesiae paroecialis semper praevalere debet » (can. 1217).

Ex hoc generali principio collato cum traditis de domicilio, vel quasi-domicilio requisito ut quis sit *parochianus* ³, aut quasi-parochianus, et attenta regula statuta a can. 1216, § 2 : « Si defunctus plures habuerit paroecias proprias, ecclesia funeris est ecclesia paroeciae in cujus territorio decessit, » deducitur :

a) Qui in loco *domicilii* voluntarii aut necessarii decedit, ibi est sepeliendus.

b) Qui *duo* simul habet *domicilia*, in illa humari debet ecclesia, in qua e vivis sublatus est ⁴.

1. C. 2 et 3 in VI, III, 12 ; c. 1, X, III, 28.

2. MOULART, *o. c.*, p. 214 ubi solide probat hoc principium rectae rationi congruere.

3. T. I, n. 315 ss.

4. Haec olim jam erat opinio communior. Cf. *Nouv. rev. théol.*, t. XXI, p. 444 ; FERRARIS, *o. c.*, v° sepultura, n. 25 ; MOULART, *o. c.*, p. 191 ; MANY, *o. c.*, p. 278. Cf. decret. S. C. C., 12 martii 1881, ap. ASS., t. XIV, p. 209 ss.

c) Qui in loco *quasi-domicilii* moritur, ibi terrae mandandus est, etiamsi domicilium voluntarium aut necessarium alibi habeat¹. Ratio est, quia ecclesiae *quasi-domicilii* parochianus est.

d) *Vagi*, qui nullibi domicilium aut *quasi-domicilium* paroecianum habent, subsunt titulo actualis commorationis parocho in cujus parochia hic et nunc versantur; sunt itaque sepeliendi in parochiali ecclesia sub qua vitam ponunt².

1187. — II. Ecclesia funerans pro defunctis extra propriam paroeciam.

1° « Licet mors acciderit extra propriam paroeciam, cadaver tamen in ecclesiam paroeciae propriae quae vicinior est, ob funus transferendum est, si ad eam commode pedestri itinere asportari possit; secus in ecclesiam paroeciae in qua mors accidit » (can. 1218, § 1). Proinde a) *peregrini, viatores, advenae*, qui, sine electa vel majorum sepultura, casu moriuntur in loco ubi *quasi-domicilium* non sunt adepti, in propria *domicilii* aut *quasi-domicilii* tumulari debent; et quidem in paroecia *vicinior*e, si plures defunctus ecclesias proprias habuerit.

Eadem regula ex identitate rationis valet pro ecclesia sepulturae electae aut sepulcri majorum, et ita, e. g., ecclesia electae sepulturae ut ecclesia funerans haberi debet, quoties ad eam cadaver pedestri itinere commode asportari poterit³.

b) Quae regula applicanda venit, dummodo ad ecclesiam propriam cadaver *commode pedestri itinere* asportari possit⁴. Moraliter dijudicandum est, ex distantia, asperitate viarum, inclementia aeris, periculo putrefactionis aut epidemiae, praescriptionibus legis civilis num cadaver commode asportari possit⁵ et quidem *pedestri itinere*, cum juxta Rit. Rom. cadaver deferri debeat *processionaliter*; attendendi sunt tamen hac de re mores regionis.

2° Jam vero « Ordinarii est pro suo territorio, inspectis peculiaribus

1. Huic regulae, jam olim favebat universalis consuetudo, cf. SCHMALZGR., tit. de sepulturis, n. 39; REIFFENST., eod. tit., n. 28, etc.

2. Cf. *causa Sancti Severi* S. C. C., 12 jan. 1924, ap. AAS., t. XVI, p. 188 ss.; juxta quam canones 1216 ss., agunt de *prima* sepultura tantum, adeo ut si defunctus qui fuerat ecclesiastice jam humatus, exhumetur ut in alia ecclesia denuo sepeliatur, funus in ea locum habere poterit, et a quocumque sacerdote peragi, juxta electionem quam parentes, haeredes aliive exhumationis et funeris auctores fecerint. Cf. S. R. C., 16 jun. 1922, AAS., t. XIV, p. 393.

3. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 167.

4. Cf. quoad antiquam praxim, c. 3, in VI, III, 12; *Nouv. rev. théol.*, t. VI, p. 197, coll. p. 188 ss.; DE ANGELIS, o. c., t. II, p. II, p. 13; *Collat. Brugen.*, t. V, p. 459 ss.; t. VII, p. 128 ss.; t. XV, p. 30 ss.; MOULART, o. c., p. 192 ss.; *Coll. Namurcen.*, 1911-1912, t. XI, p. 280, nota 5.

5. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 168, nota.

circumstantiis, distantiam aliaque adjuncta designare, quae translationem cadaveris ad ecclesiam funeris aut locum sepulturae incommodam reddant ; et si parociae ad diversas dioeceses pertineant, designatio attenditur Ordinarii dioecesis in qua defunctus supremum diem obiit » (can. 1218, § 2).

Ex praescripto Conc. Mechlinien. IV, n. 216, 2°, distantia illa in provincia Belgii est quinque kilometrorum. In casu particulari alia adjuncta obstare possunt quominus commoda et consequenter obligatoria dici possit cadaveris translatio, uti vires familiae necessariis expensis sustinendis impares. De quibus judicabit Ordinarius.

3° « Licet translatio ad ecclesiam funeris aut locum sepulturae incommoda sit, semper tamen integrum est familiae, haeredibus, aliisve quorum interest, cadaver illuc deferre, susceptis translationis expensis » (*ibid.*, § 3). Illud jus etiam familiae aliisque enumeratis agnoscendum est, ubi de sepultura electiva aut de sepulcro majorum agitur. Nomine *illorum quorum interest*, intelliguntur omnes illi qui illam translationem efficaciter jubere possint, uti Superiores, Status, municipium¹. Haec praerogativa familiae exerceri tantum potest extra periculum contagionis, etc.

Nota. Quae de parochiali sepultura hucusque tradidimus, *juris sunt communis*. In casuum specie sedulo attendendae sunt variae locorum consuetudines², decreta Ordinarii, et concordata inter parochos inita³.

§ 2. DE ECCLESIA FUNERANTE EX JURE SPECIALI.

Ea, quae de ecclesia funerante ex jure speciali dicentur respiciunt R. Pontificem, Cardinales, Episcopos residentiales, Praelatos *nullius*, beneficiatos, religiosos, eosque qui in domo regulari vel in collegio, vel in hospitali moriuntur.

1188. — I. **Papa**, si Romae, non electa sepultura, decedat, in Basilica Vaticana sepelitur, in qua nonnisi SS. Pontifices et regales personae sepeliri possunt. Si extra Urbem moriatur, nec commode ad eam transferri possit, sepelitur in ecclesia principaliori loci illius, in quo vita functus est.

1. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 102 ; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 169, inter illos comprehendit etiam parochum et rectorem ecclesiae in quam defunctus transferatur. Cf. quoad jus belgicum, VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 70 ss.

2. In can. 1216-1218, nulla consuetudo reprobatur ; proinde si qua fuerit centenaria aut immemorabilis, tolerari potest ab Ordinario, si hic existimat eam prudenter submoveri non posse. Cf. supra, t. I, n. 115.

3. Cf. *causa Melevitana*, 2 jun. 1917, AAS., t. X, p. 326 ss.

1189. — II. **Cardinales**, qui **Episcopi residentiales non sunt**, a) si *in Urbe* decesserint, transferendi sunt funeris causa in ecclesiam quam R. Pontifex designaverit; si vero nullam R. Pontifex designaverit, tunc ecclesia proprii tituli, si commode fieri poterit, ecclesia funerans erit¹; b) si vero *extra Urbem* decesserint transferendi sunt in ecclesiam insigniorem² civitatis seu loci ubi mors accidit, nisi aliam ecclesiam elegerint³ (can. 1219, § 1)⁴.

1190. — III. **Episcopi** residentiales, etiam cardinalitia dignitate aucti, aut Abbates vel Praelati *nullius*⁵, funeris causa transferendi sunt in ecclesiam cathedralem, abbatialem vel praelatitiam, utpote sibi desponsatam, si id commode⁶ fieri possit; secus, in ecclesiam insigniorem civitatis seu loci, nisi in utroque casu defunctus aliam ecclesiam elegerit (can. 1219, § 2). Quoad vero Episcopos *titulares*, « ii, ait Andreucci⁷, de rigore sepeliendi sunt in parochia loci, ubi decedunt, non obstante quod in tali loco sit ecclesia cathedralis. »

1191. — IV. « **Beneficarii residentiales** ad ecclesiam sui beneficii transferendi sunt⁸, nisi aliam elegerint ecclesiam funeris » (can. 1220). Hic agitur praeprimis de canonicis et parochis.

1º Canonici cathedralium et collegiatarum.

a) Olim hic ordo servandus erat in sepeliendis canonicis⁹: canonici, non sibi electo tumulo, sepeliri debebant in cathedrali, aut collegiali ecclesia, si ibi adesset proprium canonicorum sepulcrum; sin minus in sepulcro majorum. Quod si utrumque deesset, tunc habitantes in canoniam seu aedibus canonicalibus, in cathedrali, aut collegiali erant tumulandi; secus probabilius sepeliendi erant *in ecclesia parochiali*, intra cujus fines residebant, nisi capitulum consuetudine quadraginta annorum cum titulo contra parochos praescripsisset¹⁰, aut pactum fuisset initum inter utramque partem.

1. Cf. tamen WERNZ, *o. c.*, n. 775.

2. Ordine dignitatis veniunt basilicae majores, ecclesiae cathedrales, ecclesiae paroeciales vicarii foranei, aliae ecclesiae paroeciales. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 174.

3. Ecclesiae electivae, ecclesia sepulcri majorum aequivalere videtur. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 760. An clausula can. 1219, § 1 « nisi aliam elegerit » ad totam paragraphum referatur, ad normam juris antiqui affirmat MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.* et *l. c.* At, propter comparisonem cum paragrapho 2º ejusdem canonis potius negandum videtur, ita ut praevaleat determinatio R. Pontificis electioni Cardinalis.

4. Paulo aliter VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.* et *l. c.*,

5. Idem asserendum videtur de Vicariis et Praefectis apostolicis, cf. can. 294, § 1.

6. Intelligendum *commode quomodolibet* cf. COCCHI, *o. c.*, p. 104.

7. *Hierarchia Eccles.* De Episcopo titulari, part. V, cap. unic., n. 264.

8. Si id commode fieri possit.

9. Cf. MOULART, *o. c.*, p. 196; ALBERTI, *De sepultura eccles.*, p. 27; MANY, *o. c.*, p. 286.

10. De hac consuetudine constabat in Gallia et Belgio. Cf. t. I, n. 757.

b) *Novo jure* hic erit ordo sequendus : ecclesia funerans primum erit ecclesia electiva, dein ecclesia sepulcri proprii canonicorum, postea ecclesia sepulcri majorum, postremo ecclesia beneficii seu ecclesia cathedralis aut collegialis.

Apud nos viget consuetudo vi cuius canonici non tantum titulares sed et *honorarii* sepeliendi sunt in ecclesia cathedrali¹. Vide nova *Statuta capituli*, p. 16.

2° *Parochus* sepeliatur in propria ecclesia, cum sit beneficiarius residentialis, nisi tamen aliam ecclesiam elegerit².

1192. — V. *Presbyteri et clerici* qui vel nulli ecclesiae sunt adscripti, vel alicui ecclesiae servitium praestant temporaneum ad nutum amovibile, vel beneficium habent legi residentiae non adstrictum, jure simplicium fidelium reguntur et proin in ea ecclesia sepeliri debent, in cuius ambitu fixam habent sedem, seu domicilium. Praevalet tamen, non electa ecclesia sepulturae, ecclesia cathedralis aliaque ecclesia, ubi propria adest pro presbyteris et clericis sepultura.

1193. — VI. *Religiosi*.

1° *Viri religiosi professi* qui vota saltem temporanea in aliquo ordine aut congregatione etiam juris dioecesani emiserunt³, « transferendi sunt, funeris causa, ad ecclesiam vel oratorium suae domus vel saltem suae religionis⁴. Jus levandi cadaver et illud deducendi ad ecclesiam funerantem pertinet semper ad Superiorem religiosum » (can. 1221, § 1)⁵. « Si longe moriantur a domo, ita ut in ecclesiam suae domus vel saltem suae religionis nequeant commode⁶ asportari, funerandi sunt in ecclesia parociae ubi decedunt » (*ibid.*, § 2), salvo semper jure Superiorum cadaver in ecclesiam domus aut religionis transferendi, susceptis translationis expensis (*ibid.*, 1218, § 3).

Hoc jus excludit pro omnibus religiosis professis facultatem sibi eligendi aliam funerantem ecclesiam⁷.

2° *Moniales* exemptae sive intra sive extra domum defunctae, defe-

1. Cf. supra, t. II, n. 757.

2. Ita olim REIFFENST., in h. t., de sepult., n. 14 ; SCHMALZ., h. t., n. 45.

3. Quod jus antiquum statuebat de sepultura regularium stricte dictorum nunc ad omnes religiosos extenditur. Inter eos veniunt etiam exclaustriati, apostatae et fugitivi non dimissi. Cap. fin. h. t. in VI. Cf. *causa Pisauren.* 5 maii 1905, ap. *Il monit. eccles.*, 1905-1906, t. XVII, p. 249 ; *causa Pinerolien.*, 19 apr. 1907, *ibid.*, 1907-1908, t. XIX, p. 153 ss. ; coll., t. XXII, p. 280 ss.

4. Si nimirum moriuntur extra locum propriae domus.

5. Religiosi religionis laicalis eodem jure fruuntur ; funerantur in oratorio propriae domus aut religionis ; funerum minister cappellanus erit ; quodsi cappellanus proprium non habeant, hujus jura exercebit parochus. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 176.

6. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 95.

7. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 764.

rendae sunt, funeris causa, ad ecclesiam seu oratorium suae domus aut religionis, dummodo eo facile deferri possint, aut ii quorum interest illuc eas transferendas curent¹.

3° *Aliae omnes religiosas* si parochi potestati subductae fuerint² eodem jure ac moniales exemptae fruuntur, sive intra sive extra domum decesserint; secus ad ecclesiam paroecialem deferendae sunt (can. 1230, § 5 et § 1).

4° *Novitii et novitiae* ecclesiam funeris eligere possunt. Quod si non fecerint eorum sepultura eodem jure regitur ac illa religiosorum ac religiosarum (can. 1221, § 1 et 2; 1230, § 5 et 1)³.

Postulantes eodem jure quo novitii uti dicendi sunt⁴.

5° *Famuli religiosorum* actu inservientes et intra domus septa stabiliter seu non precario⁵ commorantes, si intra ipsam domum decesserint, reguntur quoad funus jure novitiorum; si extra domum mortui sint, ad ecclesiam propriae paroeciae ex jure communi et ordinario transferendi sunt (can. 1221, § 3). His tamen, sive intra sive extra domum moriantur, jus eligendi ecclesiam funeris semper agnosci debet. Famuli actu servientes sunt omnes qui aliquod opus materiale aut spirituale susceperunt, v. gr., hortulani, coqui, sacristae, magistri. Ut quis stabiliter commorans dici possit, sufficit ut animo stabiliter commorandi, commorationem inceperit ad normam commorationis pro domicilio aut quaside domicilio requisitae⁶.

1194. — VII. Hospites, alumni, infirmi. Quod attinet ad defunctos qui in domo etiam regulari vel collegio degebant ratione hospitii, educationis vel infirmitatis et ad defunctos in hospitali, funerantur juxta praescriptum juris communis seu ordinarii ad normam can. 1216-1218⁷, nisi, pro omnibus praefatis, constet de jure particulari aut privilegio (can. 1222).

1. Cf. can. 1221, § 1 et 2; 1230, § 5. Vide MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 177 ubi in nota 4 argumenta evolvuntur.

2. Quam exemptionem concedere potest Episcopus ex can. 464, § 2; eam hac in re concessit Conc. Mechlinien., n° 158.

3. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 178.

4. Cf. CREUSEN-VERMEERSCH, *o. c.*, n. 530; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 179, p. 175 et n. 181. Cf. Conc. Mechlinien., n. 158.

5. Cf. can. 1225.

6. Ita optime MATTHAEUS A CORONATA, *l. c.*, p. 174. Laudatus auctor, p. 175, negat applicari posse ancillis religiosarum, quae de famulis religiosorum dicuntur, arguens ex can. 1225 et ex antiquo jure; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 530 censent eas funerandas esse in oratorio religiosarum, si hae subductae sunt potestati parochorum; id eruunt ex analogia imo ex textu can. 1221, § 3. Donec S. S. solutionem huic controversiae dederit, potius opinioni Matthaei a Coronata favendum videtur, cum in absentia clari juris, praevalere debeat jus ordinarium.

7. Cf. supra n. 1186 ss. Alumnae conceditur electio sepulturae in oratorii monialium, can. 1225.

Jus peragendi praefatorum funera acquiri potest Apostolica concessione, statutis provincialibus aut dioecesanis¹, consuetudine (quae si anterior sit codici ab Episcopo probanda est), praescriptione, conventionem legitime inita. Ideo de jure communi² quoad *defunctum in hospitali*: si ibi adquisierit quasi-domicilium, licet alibi domicilium habuerit, ecclesia funeris erit paroecia in cujus territorio situm est hospitale; secus, funerandus erit ab ecclesia paroeciali propria, si commode pedestri itinere ad eam transferri possit, vel si ii quorum interest suis expensis hanc translationem curent; alias in ipsa ecclesia paroeciali hospitalis utpote vicinior³. Praevalet tamen semper ecclesiae sepulturae communis, ecclesia electiva aut ecclesia sepulcri majorum.

1195. — VIII. Defuncti in Seminario.

Cum rector Seminarii pro omnibus qui Seminario sunt parochi officium obeat, si quis eorum in Seminario defunctus fuerit, ecclesia funerals, ecclesia aut oratorium Seminarii erit (can. 1222, 1368).

Quae regula certe applicanda venit omnibus qui *sunt de Seminario majori aut minori*: rectori, professoribus, alumni, sororibus, famulis, dummodo in Seminario moriuntur⁴ etiamsi ibi non commorentur ratione sui muneris⁵. Quod eos attinet, qui de Seminario non sunt, sed quovis modo precario, ut hospites, operarii, inibi commorantur aut sunt, si iisdem ibi mori contigerit, potius applicandi videntur can. 1216-1218, habendo tamen ecclesiam Seminarii velut ecclesiam paroecialem, in qua hi defuncti funerandi essent, si haud commode, pedestri itinere, ad propriam ecclesiam asportari valerent⁶.

1. Cf. Conc. Mechlinen. IV, n. 157, 8°; 158; stat. Leod. n. 62, 2°; stat. Gandaven., n. 207; stat. Mechlinien., n. 137, 151.

2. Quod ante jam codicem vigeat. Cf. quoad jus funerandi in hospitalibus causas cit. ap. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 478, nota 4; *causa Vincentina*, Signat. Apost., 28 apr. 1916, AAS., 1916, t. VIII, p. 212; *causa Pisaurum*, S. C. C., 27 jan. 1917, ap. *Il monit. eccles.*, ser. III, t. IX, p. 244 ss.; *causa Lisbonen.*, S. C. Conc., 21 apr. 1917, AAS., 1918, t. X, p. 138 ss.; *causa Bergomen.*, S. R. R., 25 febr. 1919, *ibid.*, 1920, t. XII, p. 129 ss. Cf. etiam quoad jus funerandi in hospitalibus civilibus, *Il monit. eccles.*, 1922, p. 115 ss. Vide etiam de exemptione loci pii, vi praescriptionis acquisitivae, *ibid.*, 1924, p. 241 s. — Jus particulare concedens ecclesiis hospitalium jus funerandi eos qui in his moriuntur est stricte interpretandum.

3. Ita COCCHI, *o. c.*, p. 106 s. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 184.

4. Proinde si extra Seminarium moriantur, non ad ipsius oratorium transferendi sunt, verisimilius saltem.

5. Ita MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 185. CREUSEN-VERMEERSCH, *o. c.*, n. 531 excludit non victores, ita alumnos externos. Locutio qui in Seminario sunt can. 1368 latius patet quam si adhiberetur vox *degere*.

6. Aliter loquuntur generatim auctores.

§ 3. DE SEPULTURA ELECTIVA.

1196. — I. **Notio.** Jus sepulturae electivae est facultas cuilibet fidei concessa eligendi ecclesiam sui funeris aut coemeterium sepulturae (can. 1223, § 1).

Hodierno jure, jus sepulturae electivae duo inter se distincta comprehendit : jus eligendi ecclesiam funeris, et jus eligendi coemeterium sepulturae¹, ita ut quis eligere valeat aut solam ecclesiam funerantem, aut solum coemeterium sepulturae, aut utrumque in eodem loco, aut utrumque in diverso loco.

Tamen, jam prohibita tumulatione intra ecclesias, non abrogata censetur norma jure communi recepta « ubi tumulus, ibi funus », qua legitime electo coemeterio determinatae ecclesiae, in hac quoque funus peragendum est, nisi alia electa fuisset aut nisi, propter contrariam praxim vigentem, aliter statueret jus particulare². Cum electio ecclesiae funeris cadat necesse sit in ecclesiam paroecialem vel regularium, praefata norma applicanda tantum venit pro locis ubi coemeteria sint paroecialia vel ubi dantur coemeteria regularium³. Quatenam sit ecclesia funerans, quando coemeterium est civile, seu pertinens ad nullam paroeciam, resolvendum est ex can. 1230, § 7⁴.

1197. — II. **Quis eligere possit.**

1° « Omnibus licet, nisi expresse prohibeantur, eligere ecclesiam sui funeris aut coemeterium sepulturae » (can. 1223, § 1).

« Uxor et filii puberes in hac electione prorsus immunes sunt a maritali vel patria potestate » (*ibid.*, § 2)⁵.

2° *Prohibentur* ab hac electione : a) Impuberes ob inopiam consilii ;

1. Cf. can. 1223, § 1 ; 1224 ; 1226, § 1.

2. Cf. *Conc. Mechlinien.*, IV, n. 216, 4°. « Cum, juxta morem his in regionibus vigentem, electio coemeterii sepulturae non necessario includat electionem ecclesiae funeris, haec ultima electio, si asseratur, legitimo modo probanda est... » et n° 5 : « Electio solius sepulturae in alieno coemeterio, absque electione funeris, nullum jus in exsequias ecclesiae tumulanti confert. » Censemus has dispositiones stricte interpretandas esse in favorem libertatis, attentis moribus uniuscujusque regionis, attentisque adjunctis ; ita, v. gr., si quis eligeret sepeliri in coemeterio paroeciali ut vitaret sepulturam in coemeterio promiscuo civili, potius negandum ecclesiae tumulanti videretur jus in exsequias ; aliter autem resolvendum putarem, si eligeretur coemeterium paroeciae, ubi olim vixit defunctus, ubi familia inhabitat.

3. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 185.

4. Vide infra n. 1209.

5. Cap. 1, 3, 8, 10, X, III, 28 ; c. 1, 2, 3, in VI, III, 12. Cf. Instr. S. C. Ep. et Reg., 1 aug. 1902, ap. *Anal. eccl.*, t. X, p. 484 ss. ; S. C. C., 6 jun. 1910, ap. *Ecclesiastical Review*, 1910, t. XLIII, p. 224.

verum pro filio aut filia impubere, etiam post eorum mortem¹, hanc electionem facere possunt parentes, (i. e., pater, et, patre praemortuo, mater) et in eorum defectu, tutor (can. 1224, 1°)²; b) « Religiosi professi cujuslibet gradus aut dignitatis, non tamen si sint Episcopi » (*ibid.*, 2°)³. c) Sacra sepultura indigni, ut patet.

1198. — III. Conditiones requisitae ad electionem.

1° *ex parte Ecclesiae funeris* (can. 1225). Ut electio ecclesiae funeris *valeat*, cadat necesse est :

- a) vel in ecclesiam *paroecialem*⁴;
- b) vel in ecclesiam *regularium*. Excluduntur proin ecclesiae et oratoria religiosorum votorum simplicium, et etiam monialium, nisi agatur de mulieribus quae famulatus, educationis, infirmitatis aut hospitii causa intra clausuram monasterii non precario, h. e., stabiliter, seu non trans-euntes et ad breve tempus⁵, commorarentur ;
- c) vel in ecclesiam *juris patronatus*, si agatur de patrono ;
- d) vel in aliam ecclesiam jure funerandi praeditam, ex concessione S. Sedis aut Episcopi⁶.

Nota. Valida est electio ecclesiae funeris, licet forte ad illam per accidens cadaver deferri nequeat.

2° *Ex parte coemeterii sepulturae.*

a) Legitime eligi potest coemeterium sepulturae, inter diversa coemeteria, quae ad normam can. 1208 existant prout de jure, excepto tamen sepulcro alicujus familiae privatae, eo quod proprie dictum coemeterium non sit, cum jura semper loquantur de electione coemeterii. Eligere etiam licet, quantum ab Ecclesia pendet, inter plura coemeteria societatis civilis propria, quae ad normam can. 1205, § 8 sint benedicta⁷.

b) « Si electa fuerit sepultura in coemeterio diverso a coemeterio propriae defuncti paroeciae, cadaver in illo sepeliatur, dummodo nihil obstet ex parte eorum a quibus coemeterium pendet » (can. 1228, § 1). Si vero, hoc in casu, coemeterium sit religiosorum, requiritur et sufficit

1. Olim non. extendebatur parentum facultas post filiorum mortem, uti pronuntiavit S. C. Ep. et Reg. 6 maii 1870, 6 febr. 1874, ap. ASS., t. V, p. 568; t. VII, p. 652. Cf. tamen MANY, *o. c.*, p. 268 s.

2. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 502, nota (60); MANY, *o. c.*, p. 267 s.; MOULART, *o. c.*, p. 148 ss.; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 191.

3. Cf. supra n. 1193. — Quoad invaliditatem aut prohibitionem electionis, vide MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 191.

4. Cf. *causa Dianen.*, 9 jul. 1921, electio funeris in ecclesiam cathedralem, AAS., t. XIII, p. 534 ss.

5. Non precario dici potest commorari qui per aliquot hebdomadas commoratus est. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 189.

6. Vide can. 464, § 2; cf. supra, n. 838; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.* et *l. c.*

7. BLAT, *o. c.*, p. 97; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 188.

consensus Superioris religiosi ad normam constitutionum cujusque religionis (*ibid.*, § 2).

In utroque casu, si deficiat consensus, electio omni caret effectu et cadaver sepeliendum est in coemeterio ecclesiae funeris; adverte tamen quod in primo casu considerandum sit an rector coemeterii juste consensum denegaverit; in secundo casu Superior consensum semper denegare potest¹.

3° *Ex parte eligentis*. Ut electio valeat, requiritur ut procedat *ex voluntate ipsius eligentis sufficienter manifestata et libera*.

Dicitur a) *ex voluntate ipsius eligentis*; ideo, « ecclesiam funeris aut coemeterium sepulturae quis eligere potest per se vel per alium cui legitimum mandatum dederit » (can. 1226, § 1). Nec unum nec alterum, salva legitima consuetudine contraria, eligere valent haeredes defuncti. « Si electio fiat per alterum, hic suum mandatum explere potest etiam post mortem mandantis » (*ibid.*, § 2).

« Factam electionem aut mandati concessionem quolibet legitimo modo probare licet » (*ibid.*, § 1). Electio sepulturae rata est, sive in testamento fiat, sive citra testamentum, seu integra valetudine, seu morte imminente, seu scripto, seu voce, seu etiam nutibus, *dummodo eligentis voluntas satis innotescat*. Valet ergo probatio electionis factae aut concessi mandati judicialis aut extrajudicialis, per scripturam authenticam aut privatam, per duos testes, imo juxta plures per testimonium unius testis, v. gr., parochi aut confessarii, dummodo electio ipsi non faveat². b) *Libera* seu vi aut dolo non extorta³. Ideo ad assecurandam libertatem eligentis disponitur can. 1227: « Religiosi et clerici saeculares districte vetantur ne quos ad *vovendum, jurandum vel fide interposita seu aliter promittendum* inducant ut apud ipsorum ecclesias funus vel apud ipsorum coemeterium sepulturam eligant, vel factam electionem non immutent; quod si contra factum fuerit, electio sit *nulla*. »

Haec prohibitio, olim gravissimis poenis munita, non vetat inductionem suasionibus, precibus, consilio, nec inductionem ad vovendum ut apud aliam quam inducentis ecclesiam funus fiat, sed haec omnia a mente legis absona merito videntur⁴.

1199. — Scholion. Electio est invalida *ratione inhabilitatis* in eligente, si fiat ab impubere aut a religioso professo; *ratione ecclesiae* si cadat

1. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 110; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 193.

2. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 195. Cf. *causa Savonen.*, S. C. EE. et RR., 29 jul. 1914, *Il monit. eccles.*, 1904-1905, t. XVI, p. 387 ss.; S. R. R., *causa S. Jacobi de Cile*, 15 nov. 1916, AAS., t. X, p. 256 ss.

3. Cf. can. 103, supra n. 330 s.

4. Cf. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 806.

in ecclesiam quae jure funerandi non gaudet ; *ratione defectus libertatis*, si fuerit vi extorta aut, post sententiam judicis, ex dolo posita, vel si praeterea fiat ex inductione ad vovendum etc., facta a religioso aut clerico saeculari in ordine ad propriam inducentis ecclesiam ; demum, *ratione coemeterii non proprii*, si legitime denegetur consensus competentis auctoritatis ¹.

§ 4. DE SEPULTURA ET FUNERE APUD SEPULCRUM MAJORUM ².

1200. — 1° Si quis, sepulcrum majorum in aliquo coemeterio possidens, non electa alibi sepultura, decesserit, in eodem sepeliendus est, si illuc commode asportari possit, vel quatenus incommode, si expensis eorum quorum interest transferatur (can. 1229, § 1).

a) Hoc canone confirmatur jus antiquum, quo, in defectu sepulturae electivae, praevalere debet sepulcrum majorum, cujus constitutione praesumpta habetur electio.

b) Etiam pueri in sepulcro majorum sepeliendi sunt ³.

c) Canon non loquitur expresse de ecclesia funerante ; attamen ex principio « ubi tumulus, ibi funus, » et ex titulo capituli II : De cadaveris translatione ad ecclesiam, funere et depositione, deduci potest ecclesiam funerantem in casu esse ecclesiam sepulcri majorum ⁴ ; si sepulcrum majorum in publico coemeterio est, ecclesia funerans est illa quae talis ex antiquo jure probatur aut ex limine foundationis sepulcri. Quibus criteriis deficientibus, ecclesia funerans ex can. 1230, § 7 erit iudicanda ⁵,

2° A regula generali unica ponitur exceptio, pro uxore quae sibi sepulturam non elegerit : « Pro uxore attenditur sepulcrum viri, et, si plures habuerit, sepulcrum ultimi » (can. 1229, § 2). Quae exceptio praeceptiva semper valet, etiamsi mulier post mortem ultimi mariti locum habitationis mutet et maritus ratione tantum domicilii in certa parocchia sepultus fuerit, quia mariti honorem adhuc retinere dicenda est ⁶. Quae ratio tamen non amplius valet, si uxor legitime a viro fuerit separata.

Nec haec exceptio pro uxore extendenda videtur ad virum, qui, si praemoriatur, sepeliendus esset in sepulcro uxoris, quia cum agatur de dispositione juribus parochi praejudicante, probanda est ⁷.

1. COCCHI, *o. c.*, p. 110.

2. Cf. supra n° 1181 notionem et divisionem sepulcri majorum.

3. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 535 ; COCCHI, *o. c.*, p. 111.

4. Cf. in hoc sensu Conc. Mechlinien. IV, n. 216, 3°.

5. Ita MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 202.

6. Cf. MANY, *o. c.*, p. 275.

7. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 203.

3° « Plura si sint majorum aut viri sepulcra, defuncti familia aut heredes locum sepulturae deligant » (can. 1229, § 3).

Hac regula finem habent controversiae circa praecedentiam inter varia sepulcra majorum aut sepulcra viri¹.

ARTICULUS III.

De ministro funeris, de tumulatione et associatione cadaveris.

Distributio materiae. In articulo praecedenti sermo fuit de ecclesia funeris et de coemeterio sepulturae, jam agendum est 1° de ministro qui jus habet cadaver levandi et exsequias celebrandi et quidem pro variis casibus prout defunctus jure ordinario tenetur aut jure speciali fruitur, aut sepulturam elegerit aut sepulcrum majorum habuerit (can. 1230) ; dein de tumulatione (can. 1231-1232) ; demum de associatione cadaveris (can. 1233).

§ 1. DE MINISTRO FUNERIS.

1201. -- I. Principia. 1° Minister funerum est generatim rector ecclesiae funerantis.

2° Generatim qui jus ad funera facienda habet, habet et officium.

3° In eodem funere faciendo, plures successive ministri concurrere possunt, ita ut ab uno corpus levetur et ad ecclesiam deducatur, et ab alio exsequiae celebrentur et cadaver tumuletur².

II. Notandum est in nulla forsán materia tot haberi *exceptiones*, quibus ex conventionibus, indultis, privilegiis, consuetudinibus derogatur *juri communi*. Consuetudines tamen codice tolluntur, nisi sint centenariae aut immemorabiles quas nempe sine gravi incommodo non posse removeri Ordinarius censuerit.

A. DE MINISTRO FUNERIS IN CASU SEPULTURAE EX JURE ORDINARIO.

1202. — 1° *Dum parochianus in propria paroecia obiit et sepelitur*, « proprius defuncti parochus non solum jus sed et officium habet, excepto gravis necessitatis casu, levandi per se vel per alium cadaver, illud comitandi ad suam ecclesiam paroecialem, ibique exsequias persolvendi » (can. 1230, § 1).

a) Agnoscitur in praefato casu proprio defuncti parochi, jus et officium omnes sacras functiones persolvendi, inter quas evidenter com-

1. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, II. 757.

2. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 202.

prehenditur missa exsequialis¹; idque verum est etsi praesens sit *Capitulum cathedralis* aut *collégiatae*².

b) Obligatio parochi gravis est; a qua non excusatur nisi propter gravem necessitatem sese habentem vel ex parte parochi, vel ex parte adjunctorum, v. gr., ex immodico numero cadaverum tempore pestis aut belli, vel ex prohibitione auctoritatis civilis.

c) « Quacumque de causa impeditus quominus ipse per se exsequias celebret, *vicario seu viceparacho alterive sacerdoti*³, id muneris *committere potest* parochus, quin tamen emolumenta alias sibi competentia cedere teneatur. Non enim est funeris et laboris pretium quod ab heredibus solvitur; sed liberalitas et eleemosyna in grati animi pignus illius, qui spiritualia et divina a pastore suo vivens recepit. Ex benefactorum et Ecclesiae mente hac funerali taxa et oblationibus, quae exsequiarum occasione ad altare fiunt, honestae parochi sustentationi providetur. Consuetum⁴ ergo stipendium vices suas gerenti praebere, tantum teneatur parochus⁵. » Illud jus parochi proprii relate ad funera suorum parochianorum non fuit modificatum, eo quod *coemeterium commune*, extra parochiam a *potestate civili* fuerit substitutum coemeteriis parochialibus; nec parochus loci in quo situm est coemeterium commune, nec cappellanus coemeterii publici ullum jus habent ad funera eorum qui ibidem deferuntur. Item electio sepulturae, aut erectio sepulcri familiaris in coemeterio publico, non observatis formalitatibus canonicis, non derogat iuribus parochi proprii⁶.

1. Cf. *causa Barcinonen.*, 27 aug. 1904, ap. *Il monit. eccl.*, 1904-1905, t. XVI, p. 311 ss.; *causa Januen.* 12 jan. 1906, *ibid.*, 1906-1907, t. XVIII, p. 3 ss.; *causa de Serena*, 23 febr. 1907, *ibid.*, 1907-1908, t. XIX, p. 54 ss.; *causa Cajetana*, 24 aug. 1907, *ibid.*, p. 481 s. Cf. MELATA, *De iure parochi quoad missam funeralem*, in *An. Eccles.*, 1906, t. XIV, p. 423 ss. Cf. supra n. 1184. Vide etiam can. 1237, § 2.

2. Quamvis enim, ex *generali decreto* S. Congregationis Rit., diei 2 iulii 1661, in funerum associatione *Capitulo* supra parochum *praecedentia* debeatur, salva tamen in reliquis manent parochorum iura, prout resolvit eadem S. Congregatio in *Pientina* die 21 iunii 1636. Cf. *Decreta S. C. R.*, 23 apr. 1895, ad II et III, in *Collect. authent.* n. 3854, coll. n° 2685; *causa Pontiscurvi*, 30 jun. 1906, ap. *Il monit. eccl.*, 1906-1907, t. XVIII, p. 246 s. De relationibus inter Capitulum et vicarium curatum capituli, cf. *causa Melevitana*, saepius agitata, AAS., 1912, t. IV, p. 570 ss.; 1913, t. V, p. 499 ss.

3. Minister funeris non potest esse diaconus, nisi deficiente sacerdote et de licentia Ordinarii, et pro aliquibus tantum exsequiarum sacris functionibus. Cf. S. C. R., 14 aug. 1858, MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 206.

4. Cf. supra, n° 837.

5. MOULART, o. c., p. 220 s.

6. Cf. *causa Clavaren.*, 17 jan. 1905, ap. *Il monit. eccl.*, 1905-1906, t. XVII, p. 348 ss.; *causa Cajetana*, 24 aug. 1907, *ibid.*, 1907-1908, t. XIX, p. 481 ss. Cf. id. periodicum, 1907-1908, t. XIX, p. 549; 1909-1910, t. XXI, p. 279 ss.; 1913-1914, t. XXV, p. 323 ss.; *Collat. Brugen.*, 1909, t. XIV, p. 593 ss.

d) Si defunctus plures proprias paroecias habuerit, jus plenum funerandi pertinet ad parochum loci ubi defunctus obiit (can. 1230 ; 1216, § 2).

2° *Dum parochianus obiit in aliena et sepelitur in propria paroecia*, valet statutum can. 1230, § 2 : « Quod si mors acciderit in loco alienae paroeciae, et cadaver ad ecclesiam propriae paroeciae commode asportari possit, parochi proprii est, praemonito parochi loci, illud levare, comitari ad suam ecclesiam, ibique exsequias peragere. » Eandem regulam applicant auctores casui, quo incommoda sit translatio, at ejus onus ab iis quorum interest suscipiatur¹.

B. DE MINISTRO FUNERIS PRO CASU SEPULTURAE EX JURE SPECIALI.

1203. — I. **Romano Pontifice** vita functo, *Cardinales* exsequias pro ejus anima per novem dies continuos in Basilica Vaticana persolvunt².

1204. — II. **Pro Cardinalibus in Urbe** decedentibus, sicut R. Pontifex ecclesiam funerantem ita et ministros funerum designare potest ; quod si non fecerit, Decanus S. Collegii minister funerum est. Corpus autem levat parochus proprius.

Si *Cardinales extra Urbem in civitate episcopali* moriuntur, eorum funera persolvere pertinet ad dignitates et canonicos Capituli, juxta ordinem praecedentiae (can. 1230, § 6 ; 397, n° 3). « Quod valere putamus etiam si Cardinalis extra ecclesiam cathedralem sibi sepulturam elegerit, aut sepulcrum majorum habeat³. » Si *Cardinalis extra Urbem et extra civitatem episcopalem* obierit, jus funerandi pertinet ad rectorem insignioris ecclesiae loci.

1205. — III. Defuncto **Episcopo extra Urbem in civitate episcopali** ministri funerum sunt dignitates et canonici secundum ordinem praecedentiae⁴ (can. 1230, § 6 ; 397, n° 3).

Si *Episcopus decesserit extra propriam dioecesim* aut etiam *in propria dioecesi at extra civitatem episcopalem* ad quam commode asportari nequit, jus funerandi pertinet ad rectorem ecclesiae nobilioris in loco.

1. Ex analogia cum can. 1232, § 2 dicendum videtur levationem cadaveris, ejusque deductionem usque ad fines civitatis vel loci spectare ad parochum loci mortis. Ita plerique. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 207, n. 2. Cf. etiam PALLOTTINI, *Coll. omn. conclus. et resolut...* S. C. Tr., v° cadavera, § III, n. 18 ss.
2. Cf. Const. *Vacante Sede*, n. 20 ; Motu propr. Pii XI, 1 mart. 1922, AAS., t. XIV, p. 145.

3. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 209.

4. Quae regula applicanda videtur, cum Episcopus aliud suae tumulationi coemeterium elegerit aut ecclesiam funerantem, aut sepulcrum majorum habeat. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 210.

Pro Episcopis *titularibus*, probabilius juxta antiquiorem praxim, applicandum ut jus ordinarium ¹.

1206. — IV. Jus funerandi **beneficiatos** regitur hoc principio: rector ecclesiae funerantis ² est minister funerum. Quod applicandum venit canonicis et parochis ³, attentis tamen locorum statutis aut consuetudinibus.

Pro dioec. Brugen., cf. *Statuta*, p. 66 sub 3, coll. decret. Congr. prosyn., 1877, n. 6.

1207. — V. Pro **religiosis**, ex iis quae supra diximus de ecclesia funerante ⁴ sufficienter erui potest quisnam sit minister eorum funerum ⁵.

1208. — VI. Circa **religiosas**, ita disponit can. 1230, § 5: « Religiosas et novitias, in religiosa domo defunctas, ad clausurae limen deferant aliae religiosas, indeque, si de religiosis agatur jurisdictioni parochi non obnoxiiis, ad propriam religiosae domus ecclesiam vel oratorium deducit et exsequias peragit cappellanus; si de aliis religiosis, valet praescriptum § 1; quod vero ad religiosas attinet extra domum defunctas, servantur generalia canonum praescripta. »

Inde 1° *Dum religiosa intra domum moritur*, a) si agatur de moniali aut de sororibus etiam votorum simplicium a jurisdictione parochi, indulto Pontificio aut statuto particulari (can. 464, § 2) ⁶ subducta, cappellanus, non confessarius, exsequias peragit; b) secus ipse parochus.

Eodem jure reguntur novitiae, non electa alia funeris ecclesia.

2° *Dum religiosa extra domum moritur*, a) si in suam domum commode asportari queat, aut ex voluntate Superiorissae ad eam asportetur, funus ad cappellanum aut ad proprium parochum pertinebit, prout domus est parochi potestati subducta aut submissa; b) si in domum suam asportari nequeat, funus obit parochus loci in quo mors accidit ⁷.

1. MATTHAEUS A CORONATA, *o. et l. c.*; cf. supra n. 1190.

2. Cf. supra n. 1191.

3. Cf. can. 472 qui regulas pro determinando ministro funerum parochi, ubi jus particulare desit, recte subministrare potest. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 211.

4. N. 1193.

5. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 212; *Collat. Tornacen.*, 1923, t. XVIII, p. 162 ss.

6. Cf. *Conc. Mechlinien.* I, n. 158.

7. Pro decedentibus in hospitali aut in seminario, jus sufficienter erui potest ex iis quae supra diximus, n. 1194 s.

C. — DE MINISTRO FUNERUM IN CASU SEPULTURAE ELECTIVAE
ET SEPULCRI MAJORUM.

Praenotandum est quod principio quo *rector ecclesiae funeris minister* *funerum* esse dicitur, hic sat frequenter derogari, vel quia duplex datur *funerum* minister, vel quia etiam *rector ecclesiae* *funerantis* non potitur *jure* *peragendi funera*. Nempe :

1209. — 1° Dum *parochianus in propria paroecia* decedit, et legitime, sive ex electione *sepulturae* sive ex habito *sepulcro* *majorum* ¹, *in aliena ecclesia* sepelitur, sive sit *ecclesia regularis*, sive alia exempta a jurisdictione *paroeciali*, ut *oratorium exemptum* a lege *paroeciali* aut alia *paroecialis ecclesia* ² :

a) Advocandus est *parochus proprius* qui corpus e domo levare et funus recto tramite ³, per viam a *parcho* designandam, usque ad *januam ecclesiae* *funerantis* deducere debet : aliis verbis, *parochus defuncti*, praeter *portionem canonicam*, de qua statim, non potest sibi vindicare nisi quamdam in *funeris* *deductione* ad *ecclesiam* *funerantem* per vias *praeeminentiam*. Quod si renuat, poterit *alienae ecclesiae* *rector* absque illo *praedicta* *peragere*. In *deductione* *funeris* unica *crux* est elevanda, sc., *ecclesiae* *funerantis*, nisi interveniat *capitulum ecclesiae cathedralis*, *cujus* tunc *crux* est elevanda (can. 1230, § 3) ⁴. Quodsi *defunctus* sit *funerandus longe a propria paroecia*, tunc *parochus proprius* corpus levabit ; inde vero a *via ferrea* aut ab *ingressu* in *oppidum* a *rectore ecclesiae* *funerantis* associandum est, qui *rector* ad totum dein funus faciendum *competens* videtur, salva tamen *consuetudine particulari* *contraria* ⁵.

b) *Parochus proprius* tamen neque *exsequias* *quaslibet*, neque *prae-viam* *cadaveris* ad *ecclesiam* *paroecialem* *delationem* exigere potest. *Ecclesia* *funerans* sola *jure* potitur *officium* *funebre* *persolvendi* *corpusque* *sepeliendi* et omnia *funeralia* *percipiendi* *emolumenta*, dempta tantum *portione canonica* vel *solvenda* *parcho* *defuncti*, vel *dividenda* inter *parochos* *domiciliorum*, *casu* quo *defunctus* duplex habet *domicilium*. *Rectores* vero *parochiarum* per quas transitur, nullum *jus* habent nec ad

1. Cf. supra n° 1196 ss.; 1200.

2. Cf. MOULART, o. c., p. 226 ss. ; Collat. Namurcen., 1911-1912, t. XI, p. 272 ss.

3. Cf. causa Pisaurien., 5 maii 1905, ap. Il monit. eccles., 1905-1906, t. XVII, p. 249, coll. 1910-1911, t. XXII, p. 280 ss.

4. Cf. MOULART, o. c., p. 231 ; MANY, o. c., p. 317 ss. ; Collat. Namurcen., l. c., p. 273 ss. ; MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 217.

5. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, o. et l. c.

caeremonias funebres peragendas, nec ad partem emolumentorum¹.

Si has contra regulas faciat parochus, defuncti corpus invitis heredibus ad ecclesiam parochialem deducendo, ibique exsequias celebrando, nec jus habet retinendi emolumenta de funere percepta, quae obvenient ecclesiae frustratae, nec exigere potest suam portionem canonicam².

Aliter tamen foret decidendum, a/ si conventio fuisset inter utramque ecclesiam legitime inita. Conventiones autem iniri debent ita ut non gravent heredes, qui nunquam duplicem taxam funeralem solvere tenentur³. *b/ Si defunctus vel duplex funus et duplices exsequias* celebrari jussit⁴ vel contra ordinem communem exsequias in ecclesia sua paroeciali et solam humationem in aliena peragi voluit⁵. At similis *haeredibus* non est agnoscenda facultas. Possunt et ipsi pro *beneplacito* exsequias et funus duplicare, quum hoc sit tantum *praeter jus* : at nullibi legitur ipsis factam fuisse juri derogandi potestatem. Ulterius nec defunctus, nec heredes cogi possunt ut in ecclesia parochiali, sicut in ecclesia funeris, officium funebre celebretur. Ratio est quia libertas eligendi sepulturam diminueretur. Hinc nec statuto particulari, nec consuetudine, aliquid ultra taxam funeralem ab heredibus exigere potest ob duplicata, contra ipsorum arbitrium officia funebria⁶. *c/ Si quadragenaria* cum titulo consuetudine *praescriptio* nata sit, qua quando constat de electione sepulturae et de constituto sepulcro majorum in ecclesia exempta, exsequiae et funus in ecclesia parochiali, sola vero humatio in aliena fiant⁷.

1210. — 2° Si vero defunctus ecclesiam non exemptam⁸ elegerit aut in hac non habuerit sepulcrum majorum, haec a codice observanda statuuntur : « Si vero ecclesia funeris non sit exempta a jurisdictione parochi, celebratio exsequiarum, salvo peculiari privilegio, pertinet non ad rectorem ecclesiae funerantis, sed ad parochum in cujus territorio

1. Cf. Decr. S. C. C., 12 jul. 1800 ; cf. *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 275 s.

2. Cf. S. C. C., 19 dec. 1857, ad II, *Analecta jur. pontif.*, 2 ser., 26° fasc., col. 798.

3. Cf. MOULART, *o. c.*, p. 239 s. Censemus hujusmodi conventiones praevalere non posse contra formalem voluntatem defuncti ; at alio modo derogare possunt juri communi, v. gr., statuendo ut cadaver prius deferatur ad ecclesiam propriam aut ut parochus proprius exsequias peragat in ecclesia exempta.

4. Cf. Conc. Mechlinien. IV, n. 216, 4°.

5. *Ibid.*, n. 5.

6. Cf. MOULART, *o. c.*, p. 231 ss., et *Coll. Namurcen.*, l. c., p. 277 ss., ubi multae afferuntur decisiones Congregationum ; *Collat. Brugen.*, t. V, p. 463.

7. MOULART, *o. c.*, p. 241 s. In plerisque dioecesis Belgii viget consuetudo, juxta quam in casu officium funebre in ecclesia parochiali locum habet. Cf. CREUSEN-VERMEERSCH, *Summa nov. jur. can.*, p. 142. Videtur legitima, cui tamen derogare valet voluntas defuncti, qui ante mortem statuere potest ut officium funebre fiat in aliena ecclesia. Cf. *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 278, nota (3). In nostra dioecesi nullibi mentio hujusmodi consuetudinis reperitur. Ad hanc consuetudinem alludit Conc. Mechlinien. IV, n. 216, 4°. Cf. supra n. 1196.

8. Sed ecclesiam aut oratorium intra fines paroeciae situm cum proprio rectore.

ecclesia sita est, dummodo defunctus parochus subjectus fuerit » (can. 1230, § 4). In hoc casu proinde videndum num ille defunctus parochianus sit, vel non.

a) Si primum, nisi cappella seu oratorium exemptionis a lege parochiali privilegium obtinuerit, parochi erit corpus recto tramite (praetermissa paroeciali ecclesia, nisi defunctus ipse ante mortem statuisset vel ejus heredes sponte vellent ut corpus prius ad ecclesiam parochialem deferretur) ad capellam deferre, ibique totum officium missamque exsequialem praecinere, et cadaver humo tradere. Emolumenta autem funeralia, et ea omnia, quae occasione funeris libere ab heredibus elargiuntur, cappellae ejusque rectori addicuntur; sola *portio canonica*, ut infra dicitur, parochus servanda est¹.

b) Si alterum, nullum jus erit parochus agnoscendum: rectori ecclesiae tumultantis competit exsequias caeteraque officia funebria celebrare necnon emolumenta percipere, salva tamen portione funerali solvenda parochus defuncti².

c) In casu vero quo electio *a parochiano* facta cadat in ecclesiam non exemptam sitam *extra territorium parochiae*, tunc corpus levabit parochus proprius³, funus autem pertinet ad rectorem ecclesiae non exemptae, non vero ad parochum loci ubi sita est haec ecclesia, cum defunctus parochianus ejus non sit⁴.

1211. — 3° « Si cadaver mittatur ad locum ubi nec defunctus propriam paroeciam habebat, nec ecclesia funeris legitime fuerat electa, jus levandi cadaver. peragendi exsequias, si peragendae sint, et cadaver ad sepulturam deducendi, pertinet ad ecclesiam cathedralem ejusdem loci; quae si desit, ad ecclesiam paroeciae in qua coemeterium situm est, nisi aliud ferant loci consuetudo aut dioecesana statuta » (can. 1230, § 7).

Agitur hic de casu quo ex electione coemeterii aut ex habito sepulcro majorum, cadaver mittatur ad locum ubi defunctus propriam ecclesiam non habet et tumulari debeat in coemeterio urbano seu communi, non vero in coemeterio stricte paroeciali, quin proinde determinata fuerit aut determinari possit ecclesia funeris⁵; tunc jus levandi cadaver, pera-

1. Cf. *causa Theatina*, 24 martii 1906, ap. *Il monit. eccles.*, 1906-1907, t. XVIII, p. 97 ss.; *causa Senogallien.*, 7 aug. 1909, ap. *AAS.*, t. I, p. 771 ss.

2. Cf. MOULART, *o. c.*, p. 221.

6. Ex analogia cum can. 1230, § 3.

4. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, p. 213.

5. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 216 cum nota 1; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 808 ubi tamen quaedam minus recta proponuntur. Casus quo quis, nulla electa ecclesia funeris nec habens sepulcrum majorum, in itinere moritur et ad stationem viae ferreae relinquitur, nunc solvendus est ex can. 1218, § 1. Cf. quoad jus antierius *causa Novarien.*, 27 maii 1893 et 21 jun. 1895,

gendi exsequias, deducendi cadaver ad sepulturam pertinet ad ecclesiam cathedralem ejusdem loci etiam si paroecialis non sit ; quae si desit, ad ecclesiam paroeciae, in qua coemeterium commune situm sit. In utroque casu servanda sunt loci consuetudo aut statuta dioecesana, si aliud quid hac de re statuerent ; ita in Belgio, quia, ob vigentem certis in dioecesibus consuetudinem, electio solius sepulturae nullum jus in exsequias ecclesiae tumulanti confert¹, si defunctus supremum diem obeat in paroecia propria aut ubi ad paroeciam propriam commodè asportari possit, in hac celebrandae erunt exsequiae.

§ 2. DE CADAVERIS TUMULATIONE ET ASSOCIATIONE.

A. — DE CADAVERIS TUMULATIONE.

1212. — I. **De loco et ritu tumulationis.** « Expletis in ecclesia exsequiis cadaver tumulandum est ad normam librorum liturgicorum in coemeterio ecclesiae funeris, salvis praescriptis can. 1228, 1229 » (can. 1231, § 1).

1° Inculcatur hoc canone observantia rubricarum *Ritualis, Caeremonialis Episcoporum*², etc. ;

2° Cadaver tumulandum est in coemeterio ecclesiae funeris, vel, ubi vigent coemeteria communia, in coemeterio quo utitur haec ecclesia, nisi

3° electa fuerit sepultura³ aut constitutum sepulcrum majorum in coemeterio diverso ab illo ecclesiae funerantis.

1213. — II. **Minister tumulationis** is est *qui exsequias in ecclesia peregit*, non vero parochus loci in quo situm est coemeterium, nec hujus cappellanus, salvis indultis et juribus quaesitis.

1° Ideo disponitur can. 1231, § 2 : « Qui exsequias in ecclesia peregit, non solum jus, sed etiam officium habet, excepto gravi necessitatis casu, comitandi *per se* vel *per alium sacerdotem* cadaver ad locum sepulturae. » Praeter gravis necessitatis casum, cessat certe etiam obligatio,

ap. *Il monit. eccles.*, t. IX, p. 3 et 121 ; *causa Romana et Bredana*, 27 aug. 1904, ad 1, *ibid.*, 1904-1905, t. XVII, p. 337 ; *causa Asten.*, 26 jan. 1907, *ibid.*, 1907-1908, t. XIX, p. 9 s., coll. p. 549 ; *causa Segusina*, 6 apr. 1909, ap. AAS., 1909, t. I, p. 422 s. Cf. *Collat. Brugen.*, t. XV, p. 30 ss. ; DE BRABANDERE-VAN COILLIE, o. c., n. 480, 3°.

1. Conc. Mechlinien, IV, n. 216, 4° et 5°.

2. Cf. CALLEWAERT, *Caeremoniale*, p. 218 ss. ; MATTHAEUS A CORONATA, o. c., p. 221, praesertim p. 244 ss.

3. Cf. can. 1228.

si cadaver extra fines civitatis aut loci, ad quem commode asportari nequit, de facto tamen asportatur (can. 1232, § 2) ¹.

2° Juxta canonem 1232 § 1 jus et officium cadaver comitandi ad ecclesiam funeris ² vel ad locum sepulturae, sive a parochio, sive ab ejus substituto, sive a Superiore religioso ³ exerceatur, importat jus libere transeundi, cum stola et cruce elevata, per territorium alius paroeciae vel dioecesis, etiam sine parochi vel Ordinarii licentia. Circa quod notandum :

a) Cum *stola* sit signum *officii*, non jurisdictionis, deferenda est a quocumque sacerdote qui officio ministri fungitur, etiam ab illo sacerdote quem expeteret familia, si cadaver sit tumulandum in coemeterio ad quod commode asportari nequeat. Si intervenierit Capitulum, dignior Capituli incedat cum stola et pluviali, integro remanente jure parochi deferendi stolam ⁴.

b) Cadavera associanda sunt cum *unica* cruce, illius nempe ecclesiae funerantis, dummodo non interveniat Capitulum ecclesiae cathedralis, sub cujus cruce omnes incedere debent funus associantes ⁵.

c) Si cadaver tumulandum sit in coemeterio *ad quod commode asportari* nequeat, parochus vel rector ecclesiae funeris potest quidem corpus levare et exequias peragere, at nequit sibi vindicare jus illud comitandi cum stola et cruce, extra fines civitatis vel loci usque ad sepulcrum (can. 1232, § 2).

B. — DE ASSOCIATIONE CADAVERIS.

1214. — 1° *Notio*. Associatio est deductio cadaveris cum religiosa pompa ad ecclesiam funeris et ad sepulturam, convocatis clericis et piis sodalitiis ⁶.

2° *Quis invitare potest*. Jus invitandi ad funus est penes familiam aut

1. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 220.

2. Can. 1230, § 2 requirit ut praemoneatur parochus casu quo corpus levandum sit in aliena parochia.

3. Olim parochio loci agnoscebatur jus interveniendi in dilatione cadaveris religiosi exempti ab ecclesia conventuali ad coemeterium, si delatio fiebat *pompose* convocatisque confraternitatibus loci, aut non *recto tramite*, cf. *Il monit. eccles.*, 1910-1911, t. XXII, p. 280 s. Hae restrictiones videntur novo jure abrogatae. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 239.

4. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 226 de stolae dilatione. Cf. *causa Albinganen.*, 24 mart. 1906, ap. *Il monit. eccles.*, 1906-1907, t. XVIII, p. 106 s.

5. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 227.

6. Cf. *causa Ventimilien.*, 19 nov. 1904, ap. *Il monitore ecclesiastico*, 1904-1905, t. XVI, p. 443 s.; *causa Astonen.*, 26 jan. 1907, *ibid.*, 1907-1908, t. XIX, p. 9 s., coll. t. XIX, p. 41 de emolumentis; *causa Pisaren.*, 27 jan. 1917, AAS., t. IX, p. 269 ss.

haeredes defuncti, non penes parochum vel rectorem ecclesiae funerantis (can. 1233, § 1).

3° *Quinam invitari possunt.* a) Ad funus, i. e., ad deductionem cada-veris ad ecclesiam, ad sepulturam et ad assistendum funeri, invitari possunt quilibet clerici saeculares et regulares et quaelibet pia sodalitia; b) familia vel haeredes, prae aliis omnibus praefatis¹, clericos ecclesiae addictos invitare debent. Ratio est quia hi clerici ipsi defuncto in vita deservisse praesumuntur, licet pluribus in casibus haec ratio non verificetur, ut e. gr., quando est ecclesia electa aut ecclesia sepulcri majorum² (can. 1233, § 1).

4° *Quisnam praesit associationi.* a) « Associantes cadaver tenentur morem gerere *paracho* circa ductum funeris, salvis uniuscujusque praecedentiae juribus » (*ibid.*, § 3). Parochi proinde est, et idem affirmandum videtur de ministro in funeribus religiosorum, determinare viam sequendam, modum procedendi, servatis praecedentiae legibus³; b) Ab ipso paracho excludi non possunt clerici saeculares, religiosi et pia sodalitia, quae familia vel haeredes advocare velint, *nisi ex justa et gravi causa ab Ordinario probata*⁴ (*ibid.*, § 1); c) « Nunquam admittantur societates vel insignia religioni catholicae manifeste hostilia » (*ibid.*, § 2), uti societates massonicae, vexilla socialistica⁵. Si extollantur in pompa funebri vexilla vel emblemata manifeste impia, clerus recedat, nisi inchoata sit jam missa; et tunc, hac absoluta, auctoritas ecclesiastica sollemnem protestationem emittat de violata templi et sacrarum functionum sanctitate⁶; d) « Laici cadaver, generis aut dignitatis cuiusvis ille fuerit, clerici ne deferant » (*ibid.*, § 4). Hic agitur de delatione quae honoris, non necessitatis causa fit; e) Contra laudabiliter clerici inferioris gradus deferant cadaver clerici majoris gradus.

ARTICULUS IV. — De taxis funeralibus.

De juribus praecipue *spiritualibus* circa funeralia hucusque diximus. Hic specialia quaedam tractanda sunt de juribus *temporalibus*; nempe de *taxa funerum* (can. 1234 et 1235) et de *portione paroeciali* (can. 1236 et 1237).

1. MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 221 verba *prae aliis omnibus* can. 1233, 1, intelligit tantum de clericis saecularibus; at textus contra facit, cf. COCCHI, o. c., n. 66.

2. MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 221.

3. MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 223.

4. MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 221.

5. Cf. supra can. 1178, n. 1137.

6. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 223, ubi decreta Romana citantur. Cf. *Statuta Namurcen.*, n. 289.

§ 1. TAXA FUNERALIS.

1215. — I. Notio et legitimitas.

1° Nomine *taxae funeralis* intelliguntur emolumenta, quae, spectatis personarum conditione et locorum praxi et usu, parochis aliisque clericis et ecclesiis, exsequiarum occasione, solvere tenentur defunctorum haeredes.

2° Prorsus *legitimae* sunt hae *taxae*, cum enim non exigantur *tanquam pretium* rei spiritualis sed habendae sint ut contributiones *occasione exsequiarum* perceptae quibus impensae cultus solvuntur et honesta clericis procuratur sustentatio¹. Quod enim, anteactis temporibus utile admodum erat, nostris diebus fere necessarium evasit. Ex quo enim bonis Ecclesiam sacrilege exuerunt saeculares principes, nisi propriis facultatibus succurrant fideles, unde honeste sustententur non haberent sacri ministri.

1216. — II. Determinatio *taxae*.

« Locorum Ordinarii indicem funeralium taxarum seu eleemosynarum, si non existat, pro suo territorio, de consilio Capituli cathedralis, ac, si opportunum duxerint, vicariorum foraneorum et parochorum civitatis episcopalis, conficiant, attentis legitimis consuetudinibus particularibus et omnibus personarum et locorum circumstantiis; in eoque pro diversis casibus jura singulorum moderate determinent, ita ut quaelibet contentionum et scandali removeatur occasio » (can. 1234, § 1).

Quocirca sequentia notentur :

1° Hunc indicem pro sua quisque dioecesi Ordinarii locorum conficere tenentur², pro locis saltem ubi talis index aut consuetudine aut statuto nondum habetur.

In nostra dioecesi nullus habetur hujusmodi index pro tota dioecesi, sed extant tantum indices *locales* ex consuetudine, ab Episcopo approbati³.

Cf. Decr. Congr. prosyn. a. 1920, n. 5, ap. *Collat. Brugen.*, t. XX, p. 305.

2° *Taxa funeralis*, quae moderata⁴ esse debet, ita ab Ordinario conficiatur necesse est, ut personarum conditionis et qualitatis, locorumque necnon consuetudinum particularium ratio habeatur; et ut, quoad fieri potest, singula particulatim determinentur, quae in hoc genere accidere

1. Cf. Decret. Grat., c. 13, q. 2, c. 12; const. Innoc. III, *De Simonia*, c. 42 *Ad apostolicam*; Conc. Mediolanen. provinc. II, p. III, decret. 7; *Rit. Roman.*, tit. VI, c. 1, de exsequiis, n. 6. Cf. MOULART, *o. c.*, p. 217; WERNZ, *o. c.*, p. 504.

2. Talem indicem pro tota provincia conficere etiam possunt Ordinarii in Concilio provinciali aut in conventu Episcoporum coadunati. Cf. can. 1507, § 1.

3. Cf. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, p. 811.

4. Cf. *Rit. Rom.*, l. c.

possunt, uti pro casibus sepulturae electivae aut sepulcri majorum. Ad hoc pertinet ut, ubi opportunum fuerit, variae statuatur funerum classes, ut praescribatur eleemosyna, quae parochus et aliis altari inservientibus cedere debeat; determinetur quid emolumentum funus associantibus debeat; taxetur cereorum numerus et pondus, qui circum cadaver et in altaribus accendantur; qui supersunt addicantur vel sacristiae, vel parochus; si pannus, seu culcitra aliaque id genus quae cum cadavere ad ecclesiam deferuntur, ecclesiae sunt, edicatur an gratis, vel moderata mediante pecunia, sint cuilibet commodanda; quid et quibus pro pulsandis campanis dandum sit; quatenam sit quantitas portionis paroecialis, de quibus, a quibus et quibus solvi debeat et alia hujusmodi. Uno verbo ea omnia praevenire et praedeterminare debent Ordinarii quae contentionum aut scandali occasionem praebere possunt.

1217. — III. *Obligatio taxae.*

1° Confectam aut approbatam a Superioribus taxam sacerdotes omnes et ecclesiae intra dioecesis fines servare tenentur, nec eam propria auctoritate mutare possunt.

Cf. Decret. Congr. prosyn., a. 1873, n. 5, *Coll. epist. past.*, t. XII, p. 153.

2° Religiosi, apud quos saecularium sepultura celebratur, taxae dioecesanae sese conformare tenentur¹.

3° Fideles, exceptis pauperibus, indice taxarum ligantur. At « si in indice plures classes enumerentur, liberum est iis quorum interest classem eligere » (can. 1234, § 2).

1218. — IV. *Perceptio taxae.* 1° Gratis et libere oblata omnia quidem recipere valet parochus; sed ad vitandam simoniae labem, contentionum scandalique occasionem « *districte* prohibetur ne quis, sepulturae vel exsequiarum seu anniversarii mortuorum causa, quidquam exigat ultra id quod in dioecesano taxarum indice statuitur » (can. 1235, § 1). Quibus verbis non prohibetur ut fiat conventio peragendi funera *citra* indicem, nisi obstet prohibitio Episcopi, nec ut conveniatur de augenda taxa si haeredes majorem quam in indice ordinatur sollemnitatem, vel pompam exteriorem petant.

Lex de se *gravis* de nihil exigendo ultra indicem sancitur gravibus poenis, nempe « taxae augentes aut ultra eas aliquid exigentes, gravi mulcta pecuniaria coerceantur, et recidivi ab officio suspendantur vel removeantur pro culpa gravitate, praeter obligationem restituendi quod injuste perceperant (can. 2408).

1. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 504 s. Hoc saltem certum est pro religiosis parochis, can. 601, § 1 et pro stipendiis missarum, can. 831, § 3.

2° Nullo modo sepultura potest *impediri*, aut *retardari*, nisi *prius* solvatur taxa ¹, salva tamen legitima actione judiciaria contra personas obligatas ².

3° Emolumenta funerum obveniunt illi qui ministro funerum in ecclesia funerante functus est, salvis tamen iis quae infra dicentur de portione paroeciali. Unicam forte exceptionem huic principio habetur casu quo fidelis, parrocho subditus, pro funeribus sibi oratorium aut ecclesiam cum rectore speciali, non exemptam tamen a jurisdictione parrochi, elegerit (can. 1230, § 4). Tunc enim uti supra diximus ³ parochus minister est funerum in ecclesia electa, at emolumenta funerum non ipsi sed ecclesiae electae cedunt, soluta tamen parrocho portione paroeciali ⁴.

4° *Pauperes quibus mortuis nihil, aut ita parum superest, ut propriis impensis humari non possint* ⁵ « gratis omnino et decenter funerentur et sepeliantur, cum exsequiis, secundum liturgicas leges et dioecesana statuta praescriptis » (can. 1355, § 2). Per se ista obligatio etiam Missae celebrationem comprehendit ⁶.

Juri communi est conformis praescriptio Concilii Mechliniensis IV, n. 217: « Pauperibus quibus nihil aut vix aliquid superest, funus gratis omnino persolvatur, et, si fieri potest, sacrificium Missae sine honorario pro eis celebretur; debita lumina adhibeantur et campanae signa modo solito dentur. Certe laudandae sunt piaae sodalitates quarum finis est ut pauperes digna funera gratis habeant. »

« Curet insuper parochus, addit Pastorale Brugense, *De exequiis*, VII, ut quilibet pauper sepeliatur cum Missa, quae celebretur, sumptibus mensae pauperum, vel piaae confraternitatis, vel ex fidelium eleemosynis. »

§ 2. PORTIO PAROECIALIS.

1219. — Praenotanda. 1° Jus ecclesiasticum, licet plenissimam fidelibus libertatem fecerit disponendi ut funera sua celebrentur in ecclesia electa aut penes ecclesiam gentilitiae sepulturae, simul tamen sedulo providit ne in nimium parrochi damnum illud privilegium vergeret. Dum ea libertate utuntur fideles, inspecto jure communi, negandum quidem est parrocho jus celebrandi exsequias, et cadaver ad ecclesiam parochialem accersendi,

1. Cf. S. C. Ep. et Reg. in *Cotronen.*, 17 sept. 1617.

2. Litis si quoquo modo cum haeredibus oriatur, dirimenda Ordinario remittatur.

3. N. 1207.

4. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 246.

5. *Rit. Rom. l. c.*

6. Cf. supra, n. 1184.

nisi defunctus ipse ejusve haeredes aliter sua sponte ordinaverint¹; sed, praeter nonnullas praerogativas in *deducendo* funere e domo defuncti ad ecclesiam tumulantem, ipsi certo vindicanda est *portio paroecialis seu canonica*. Utrumque jam constabat ex Decretalibus RR. Pontificum, praesertim Leonis III et Clementis III, necnon ex declarationibus SS. Congregationum Romanarum². Quod jus a codice confirmatum est et pressius determinatum.

2° Hac in materia praevallet *jus particulare* sive consuetudinarium sive scriptum juri communi, quo fieri potest ut portio paroecialis certis in adjunctis aut nunquam solvatur, vel ea quantitate exigi possit aut de iis rebus detrahi debeat prouti determinetur in taxa dioecesana (can. 1236, § 1; 1237, § 1 et 3).

1220. — I. Notio portionis canonicae.

Portio paroecialis, quae etiam dicebatur *quarta funeralis*, *jus redemptionis* et *justitia*, est certa pars emolumentorum quae occasione funeris obveniunt alienae ecclesiae legitime funeranti et quae solvenda est proprio defuncti parrocho ab eadem ecclesia funerante.

1221. — II. Cui debetur portio paroecialis.

1° « Salvò jure particulari, quoties fidelis non funeratur in ecclesia paroeciali propria, *proprio defuncti parrocho* debetur portio paroecialis, excepto casu quo cadaver in ecclesiam propriae paroeciae commode asportari nequeat » (can. 1236, § 1).

Dicitur a) « *Proprio parrocho debetur portio paroecialis.* » Nomine autem parochi proprii hic intelliguntur parochus domicilii aut quasi-domicilii et omnes illi qui in hac materia jura propria habent parochi, ut v. gr., rector seminarii ex can. 1368³.

b) *Excepto casu quo cadaver in ecclesiam propriae paroeciae commode asportari nequeat*. Quo praescripto derogatur juri veteri. Haec exceptio valet sive defunctus sepeliatur in hac aliena paroecia in qua decesserit, sive sepeliatur in alia ecclesia electiva vel apud quam habeat

1. Supra, n. 1209 s.

2. C. 1, 2, 3, 4, 8, 10, X, de sepul.; c. 2, Clem., III, 7; c. 2, Extrav. comm., III, 6. Cf. MOULART, *o. c.*, p. 226 ss.; WERNZ, *o. c.*, p. 505; SANTI-LEITNER, *o. c.*, t. III, p. 249; MANY, *o. c.*, p. 201; FERRARIS, *o. c.*, v° Quarta: *Collat. Namurcen.*, 1911-1912, t. XI, p. 279 ss.; OJETTI, *Synopsis*, v° Quarta.; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 247 ss.; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 812 s.; *Coll. Gandaven.*, 1923, t. X, p. 85 ss.; *Collat. Brugen.*, t. XXV, p. 322 ss., 398 ss.

3. Cf. *Collat. Gandaven.*, I, c., p. 91. Nimis late interpretatur MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 248 canonem 1236, § 1 habendo v. gr., ut parochum proprium cappellanum hospitalis, domus educationis qui privilegium exemptionis generali modo obtinuerit. Inde sequeretur certis in casibus ipsum parochum proprium teneri ad portionem cappellano solvendam. Jus funerandi ex exemptione est stricte interpretandum nec extendi potest ad jus percipiendi portionem canonicam.

sepulcrum majorum¹. Si haeredes, nonobstante distantia, defunctum ad propriam ecclesiam deferant, ecclesia paroecialis nullam portionem solvere tenetur ecclesiae loci obitus².

2° « Si quis habeat plures paroecias proprias ad quas cadaver commode deferri posset, et alibi funeretur, portio paroecialis dividenda est inter omnes parochos proprios » (can. 1236, § 2)³. Canon hic supponit aliquem plures habentem paroecias proprias extra eas obiisse, ita tamen ut commode ad ipsas deferri possit et ipsum alibi, propter ecclesiam electam aut sepulcrum majorum legitime sepeliri : et hic est *unicus casus* in quo portio paroecialis dividenda est⁴. Proinde si quis habens plures paroecias proprias et in alterutra propria moriatur et sepeliatur vel eam ut ecclesiam funeris elegerit aut in ea sepulcrum majorum habuerit, alteri ecclesiae propriae nihil debetur⁵. Nec est dividenda portio paroecialis, si quis duas habens proprias ecclesias, in aliena legitime funeretur in loco tamen ex quo ad alterutram ecclesiam propriam solummodo commode transferri potest ; huic nempe non alii paroeciae propriae portio solvenda est.

1222. — III. Casus in quibus debetur portio paroecialis.

Portio canonica debetur *quotiescumque fidelis quivis, quacumque ex causa legitime non funeretur in propria paroecia* (can. 1236, § 1), sive quia in aliena ecclesia sepulcrum habuerit gentilitium, sive quia in ipsa funus faciendum elegerit⁶, sive tandem quia ut beneficiarius residentialis ad ipsam pro sepultura transferendus est⁷. Dicitur *legitime* ; quia si illegitime quis in aliena parochia sepeliatur, tunc omnia funeris emolu-

1. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 249 ; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 812.

2. Conc. Mechlinien. IV, n. 216, 2°. Cf. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.* et *l. c.*

3. C. 2, h. t. in VI ; S. C. C., 29 nov. 1851, ap. ASS., t. V, p. 609 ; S. C. Ep. et Reg., 6 maii 1870, *ibid.*, p. 612 ; *Coll. Namurcen.*, *l. c.*, p. 282 ; OJETTI, *l. c.*, col. 3249 ; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 248 ; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 812 ; *Collat. Gandaven.*, *l. c.*, p. 99.

4. Cf. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *l. c.*

5. S. C. C., 12 sept. 1881, ap. ASS., t. XIV, p. 215 ; BENED. XIV, *Instit. C.V.*, n. 45.

6. Disputatur, in casu quo vagus elegerit sepulturam vel habeat sepulchrum majorum in ecclesia diversa ab ea in qua decedit, num parochus hujus ecclesiae solvenda sit quarta. Affermat MOULART, *o. c.*, p. 246 ; negat MANY, *o. c.*, p. 324. Ratio dubitandi est quia vagus titulo actualis commorationis habet potius parochum proprium quam paroeciam propriam. Cf. tamen BRYN, ap. *Coll. Brugen.*, *l. c.*, p. 325.

7. Ita canonicus transferendus a propria paroecia ad ecclesiam cathedralem. Haec de jure communi ; at jus particulare nostrum statuit nullam hoc in casu solvendam esse portionem paroecialem. Cf. *Coll. Brugen.*, *l. c.*, p. 324.

menta proprio parochio restituenda sunt. Ita saepe declaravit S. C. C.¹ Attamen detrahi possunt expensae².

Statuit Conc. Mechlinien. IV, n. 216, 4° non deberi ecclesiae paroeiali portio canonica, si, in casu electae ecclesiae funeris, alia funebria sollemnia (i. e., fere ejusdem classis ac ea quae in ecclesia funerante celebrata sunt³), infra mensem post inhumationem in propria ecclesia fiant.

In diocesi Brugensi, quando defunctus funeratur et sepeliatur in aliena ecclesia celebrantur prius exsequiae sollemnes in ecclesia propria : quo casu nulla exigitur portio⁴.

1223. — IV. Ecclesia quae ad portionem canonicam tenetur.

Regulariter portio canonica solvenda est *ab aliena ecclesia funerante* ; non autem ab haeredibus defuncti, cum duplex onus lex ecclesiastica eis non imposuerit⁵.

Dictum est *regulariter*, nam :

1° Portionem canonicam solvere non tenentur : a) monasteria, quae jam anno 1523 quartam non solvebant ; b) monasteria post annum 1523 aedificata, modo tamen pertineant ad religionem quam SS. Pontifices ab hac solutione exemerunt⁶.

2° *Consuetudine* aut *praescriptione* minui potest vel totaliter aboleri obligatio solvendi quartam funeralem⁷.

3° *Jure communi* eximuntur ab hac obligatione : rector seminarii, superior religiosus, cappellanus religiosarum, quoad exsequias illorum qui determinantur in can. 1368 ; 1221 ; 1230, § 5⁸.

1224. — V. De quibus emolumentis portio debetur.

Olim de jure communi scripto⁹, quarta pendenda erat de *omnibus* emolumentis quae intuitu funeris ecclesiae tumulanti obvenerant ; adeoque non tantum de omnibus emolumentis parochi, cleri et fabricae, inclusis etiam

1. Cf. ZAMBONI, *Collect. declarat. S. C. C.*, v^o Emolumenta, § II, n. 42, 46, 58, 66, 76 s., 83 ; PALLOTTINI, *Coll. omnium conclusionum et resolut. S. C. C.*, v^o Cadavera, § IV ; ASS., t. I, p. 85 s. ; t. XIV, p. 495. Cf. *Coll. Brugen.*, t. VII, p. 128 ss. ; t. XIV, p. 248 ; t. XXV, p. 324 ; MANY, *o. c.*, p. 322 ; *Coll. Namurcen.*, l. c., p. 280 s. Vide etiam Conc. Mechlinien. IV, n. 216, 4°.

2. S. C. C., 11 aug. 1894, ad 3, ap. ASS., t. XXVII, p. 229 ; *Coll. Brugen.*, l. c.

3. Cf. *Collat. Brugen.*, l. c., p. 326 s. ; vide infra n. 1224, 2°.

4. Cf. S. C. Ep. et Reg., 6 maii 1870, ASS., t. V, p. 598 ss.

5. Cf. *Coll. Brugen.*, t. V, p. 462 s. ; MANY, *o. c.*, p. 325.

6. Cf. Trid. Sess. XXV, c. 13, de ref. ; REIFFENST., h. t., n. 55 s. ; MOULART, *o. c.*, p. 248 s. ; MANY, *o. c.*, p. 325 ; *Collat. Brugen.*, t. XXV, p. 399, nota 1.

7. Cf. MANY, *o. c.*, p. 326 ; BERARDI, *o. c.*, p. 346 ss. *Coll. Namurcen.*, l. c., p. 282 ; OJETTI, *o. c.*, col. 3249. Cf. S. C. C., 16 febr. 1889, ap. ASS., t. XXII, p. 15 ; S. C. Ep. et Reg., 22 aug. 1901, ap. *Il monit. eccl.*, t. XIV, p. 289 ; *causa Diana* S. C. C., 9 jul. 1921, AAS., t. XIII, p. 534 ss.

8. Cf. *Collat. Brugen.*, l. c., p. 399 s.

9. Cf. c. 10, h. t. ; c. 20, X, III, 26.

oblationibus ad altare receptis, quae occasione funeris ibidem factae erant, sed etiam de bonis quae ipsi per ultimam defuncti voluntatem relinquebantur. A consuetudine temperatum fuerat jus commune, ita ut ante codicem portio funeralis tantummodo solvenda esset de taxa, oblationibus, candelis et intortitiis, quae occasione sepulturae, alienae ecclesiae obvenerant¹.

1° Nunc regula practica jam statuitur : *Detrahi debet portio paroecialis ex omnibus et solis emolumentis quae statuta sunt pro funere et tumulatione in taxa dioecesana* (can. 1237, § 2), licet aliqua ecclesia taxam infra dioecesanam exegerit. Ergo detrahenda est de jure communi ex iis quae ob funus et tumulationem² juxta indicem dioecesanum statuuntur pro ministris et inservientibus, pro fabrica ecclesiae, pro cantoribus, cereis³, panno, velis et similibus. Nihil tamen debetur de eleemosyna missae quae integra remanere debet, nec de legatis et oblatiis pro exsequiis die tertio, septimo etc., celebrandis, nec pro Missis infra exsequias et anniversariis, neque de relictis fabricae pro constructione, restauratione, intertentione ecclesiae vel in cultus divini obsequium⁴.

2° Attamen « si quacumque ex causa primum sollemne officium funebre non statim, sed intra mensem completum a die tumulationis fiat, licet hoc die non defuerint minora publica officia, portio tamen paroecialis ex hujus etiam funeris emolumentis debetur » (can. 1237, § 2).

Ad hujus praescripti explicationem sequentia animadvertantur :

a) Codex supponit primum hoc sollemne officium *legitime* fieri, quia v. gr. defunctus ecclesiam funeris elegerat ; si contra illegitime fiat, tunc, ut videtur, omnia emolumenta proprio parocho, defuncti reddenda erunt, salvo forte expensis, si bona fides adfuerit⁵.

b) Codex non determinat qualia officia funebria *sollemnia* aut *minora* dicenda sint. Hoc ex comparatione officiorum ad invicem erui potest, attentis horum circumstantiis, horae, caeremoniarum, etc.⁶. Praeterea

1. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, o. c., n. 772.

2. H. e., ob omnes caeremonias exsequiarum. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 544. De jure communi solvenda est portio paroecialis etiam ob solam tumulationem in aliena ecclesia, celebratis prius exsequiis in propria. At consuetudine, uti apud nos, haec obligatio tolli potest.

3. Quoad cereos, quos manu deferunt clerici, sodales confraternitatum vel alii associantes ad funus invitati, illi ad singulos gestantes pertinent nec eorum debetur taxa, cf. FERRARIS, o. c., v° Quarta, n. 20 ; MANY, o. c., p. 328 ; *Coll. Namurcen.*, l. c., p. 283, nota (2) ; MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 250.

4. Cf. S. C. R., 13 maii 1879, n. 3494 ; *Coll. Namurcen.*, l. c., p. 283 ; MANY, o. c., p. 326 s.

5. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 250, p. 260 s. ; ita jam DE BRABANDERE-VAN COILLIE, o. c., n. 772, nota 7. Quod scribit MATTHAEUS A CORONATA, l. c., p. 258, nota 2 etiam valet si fraus noceat parocho sepulchri majorum aut sepulturae electae.

6. Cf. *Collat. Gandaven.*, l. c., p. 93 ; *Collat. Brugen.*, l. c., p. 326 s.

officium sollemne certe non habetur si, v. gr., in die depositionis cadaver sub vespas sepeliatur, *dans la plus stricte intimité*, ut dicitur, aut etiam mane sine ulla sollemnitate¹. Deinde ex stylo Curiae² deduci potest Missam exsequialem de jure vigenti requiri ad sollemnitatem officii funebris et consequenter portio paroecialis solvenda est casu quo in aliena ecclesia infra mensem a die depositionis celebratur missa exsequialis, dum in ecclesia propria non celebratur nisi officium funebre sine missa.

c) Sollemne officium *intra mensem completum* a die depositionis in tumulo, non a die obitus fieri debet. Mensis computatur a die completa seu a media nocte diei depositionis et completus est die completa ejusdem numeri mensis sequentis³.

d) Demum dicitur *quacumque ex causa*, etiam propter verum impedimentum.

3° Quoad ea ex quibus portio paroecialis detrahi debet, jussit Conc. Mechlinien. IV, n. 216, 8° eam desumendam esse ex omnibus emolumentis, quae juxta taxam dioecesanam, fabricae et parochiae ecclesiae funerantis soluta sunt, non exceptis emolumentis e cera et oblatione obvenientibus, deductis tamen expensis necnon parte cerae combustae. Proinde pars paroecialis etiam desumenda est de oblatione; jam vero, attento can. 1237, § 1, haec oblatio intelligenda tantum videtur de ea quae in taxa dioecesana per modum fixae redemptionis determinatur⁴. At jus particulare sive scriptum sive consuetudinarium certe statuere potest ut portio paroecialis etiam desumatur ex oblationibus incertis quae ad altare fiunt⁵.

In diocesi Brugensi haec consuetudo certe vigere dicenda est.

Expensae intelliguntur de salario opificum, de pretio locationis utensilium, etc. Portio demum non est desumenda de *stricto dicta* intentione Missae quae integra manere debet, soluta tamen portione de juribus stolae.

1. MATTHAEUS A CORONATA, *o. et l. c.*, p. 258.

2. Cf. S. R. C., 13 maii 1879, n. 3494; *causa Barcinonen.*, 29 jul. 1905, ap. *II monit. eccl.*, t. XVI, p. 341; *causa Januen.*, 14 jul. 1905-12 jan. 1906, *ibid.*, t. XVI, p. 433; t. XVII, p. 3; *causa de Serena*, 23 febr. 1907, *causa Cafetana*, 24 aug. 1907, *ibid.*, t. XVIII, p. 54, 481. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. et l. c.*, p. 258 ss.

3. Quaesitum fuit a Com. ad interpret. cod. can.: 1° utrum officium funebre quod non intra mensem a die tumulationis celebratur, sed intra mensem a die notitiae obitus alicujus qui in regione longe dissita decessit (v. g. n. in America), haberi debeat officium sollemne de quo in canone 1237, quoad effectum § 2 illius canonis; 2° An Ordinarius, ad vitandos abusos eorum qui ultra mensem protrahunt officium funebre eo animo ut parochus emolumenta non percipiat, possit statuere quod officium a parentibus celebratum pro defuncto publice et cum cantu, habeatur uti officium sollemne, quoad omnes suos effectus. Et 24 nov. 1920 responsum est: recurrendum esse ad S. C. Concilii, AAS., t. XII, p. 576.

4. Cf. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 813, nota 6.

5. Cf. Stat. Mechliniensis, n. 361 in fine.

1225. — VI. Quantitas portionis.

Clemens III¹ declaravit *mediam, tertiamve aut quartam* praestandam esse, juxta particularium locorum consuetudinem; si de consuetudine contraria non constabat, quarta solvenda erat, ideoque vocari solebat *quarta funeralis*².

Hodie, « quantitas portionis paroecialis determinatur in taxa dioecesana; et si ecclesia paroecialis et ecclesia funerans ad diversas dioeceses pertineant, quantitas portionis paroecialis attenditur secundum taxam ecclesiae funerantis » (can. 1237, § 3).

In tota provincia Mechliniensi quantitas portionis paroecialis est *dimidia* pars emolumentorum quae juxta taxam dioecesanam, fabricae et parochiae ecclesiae funerantis vel tumulantis obveniunt. Haec pars dividenda est, juxta indicem, inter parochum et fabricam³.

ARTICULUS V. — De adnotatione in libro mortuorum.

1226. — « Expleta tumulatione minister in libro defunctorum describat nomen et aetatem defuncti, nomen parentum vel⁴ conjugis, tempus mortis, quis et quae Sacramenta ministraverit, locum et tempus tumulationis » (can. 1238).

Hujusmodi descriptio facienda est in libro defunctorum quem omnes parochi habere tenentur⁵. Formula adhibenda describitur in *Rit. Rom.*, tit. X, c. 7.

CAPUT III.**DE IIS QUIBUS SEPULTURA ECCLESIASTICA
CONCEDENDA EST AUT NEGANDA.****ARTICULUS I. — De iis quibus sepultura ecclesiastica concedenda est.**

1227. — **Principium** statuitur in can. 1239, § 3: « Omnes baptizati sepultura ecclesiastica donandi sunt nisi eadem a jure expresse privantur. » Per baptismum enim aliquis fit membrum Ecclesiae, vinculo communionis ecclesiasticae divincitur et jus acquirit ad omnia bona quae

1. C. 9, h. t.

2. Cf. REIFFENST., in h. t., n. 47.

3. Partitio aliter fieri deberet a parochio, nempe inter se, fabricam, vicarios, aliosque administratos ecclesiae, juxta tariffum ecclesiae suae, si ecclesia funerans ad aliam provinciam spectans ad partem omnium emolumentorum teneretur.

4. Particula *vel* pro conjunctiva *et* accipienda est; sc. inscribendum est nomen et cognomen parentum et, si de conjugatis agitur, nomen et cognomen conjugis.

5. Cf. supra, n. 859.

ab Ecclesia fidelibus administrantur, nisi extra communionem ecclesiae vivat aut poena ab illis prohibeatur¹. Jam vero inter illa bona venit sepultura ecclesiastica, quae adhibetur a) in fidelium defunctorum requiem et honorem; b) in vivorum solatium et aedificationem; c) in signum communionis ecclesiasticae.

Proinde habent fideles jus et obligationem recipiendi sepulturam ecclesiasticam. Hinc ab hoc jure excluduntur qui in infidelitate aut absque baptismo moriuntur, et baptizati quos ratione censurae aut peccati Ecclesia indignos pronuntiat sepulturae ecclesiasticae.

ARTICULUS II. — De iis quibus sepultura ecclesiastica neganda est.

Auctores : Decretalists in lib. III, tit. 28; *Coll. Brugen.*, t. XVI, p. 469 ss.; MOULART, *o. c.*, p. 266 ss.; WERNZ, *o. c.*, p. 498 ss.; LEX, *o. c.*, p. 241 ss.; MANY, *o. c.*, p. 351 ss.; ALBERTI, *o. c.*, p. 1 ss.; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 256 ss.; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 547 ss.; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 814 ss.; *Collat. Namurcen.*, 1912-1913, t. XII, p. 270 ss.; 1924-1925, t. XVIII, p. 266 ss.; *Collat. Brugen.*, 1925, t. XXV, p. 159 ss., 241 ss.; *L'ami du clergé*, 1923, t. XL, p. 305 ss.

1228. — Nomine *sepulturae* intelligitur non tantum inhumatio, sed tota etiam pompa funeralis; sc. pulsatio campanarum, levatio cadaveris ejusque ad ecclesiam delatio, preces omnes ac ritus, qui in ecclesia, in deductione ad coemeterium et ad sepulcrum a ministris sacris peraguntur².

Hinc sepultura duo complectitur a) omnes ritus sacros juxta libros liturgicos a ministris sacris peragendos occasione funeris et tumulationis; b) inhumationem defuncti in loco sacro. Ideoque negatione sepulturae ecclesiasticae, haec duo denegantur non exclusa benedictione ipsius sepulcri casu quo coemeterium non esset benedictum³. Imo « excluso ab ecclesiastica sepultura deneganda quoque sunt tum quaelibet missa exsequialis, etiam anniversaria, tum alia funebria officia publica » (can. 1241). Haec enim vel ingrediuntur ritum completum sepulturae ecclesiasticae vel hujus accessoria sunt. Ergo prohibetur quaevis missa exsequialis publica, etiam lecta, etiam absente corpore. Suffragia privata non prohibentur⁴.

1. Cf. can. 87, supra n. 308.

2. Cf. can. 1204, supra n. 1169.

3. Cf. *Collat. Brugen.*, t. XXV, p. 159; *Collat. Namurcen.*, t. XVIII, p. 266.

4. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 266. Cf. can. 809.

§ 1. PRIVATIO SEPULTURAE ECCLESIASTICAE EX DEFECTU BAPTISMI.

1229. — 1° « Ad sepulturam ecclesiasticam non sunt admittendi qui sine baptismo decesserint » (can. 1239, § 1). Infideles enim nullum jus ad bona Ecclesiae habent.

Ideo infantes mortui sine baptismo¹ deneganda est sepultura ecclesiastica. Infans nondum natus una cum matre mortua, cujus pars est, in loco sacro sepeliri potest; at a visceribus matris separatus, in rigore juris prohibetur a sepultura in loco sacro. Tamen quoad sepeliendas matres catholicas cum sua prole nondum baptizata, quandoque mitior viget praxis².

Episcopus Brugensis, in Congr. prosynod. a. 1868, n. XV, de re praesenti statuit prout sequitur: « Si parvuli qui sine baptismo mortui sunt, per abusum civilis potestatis in terra benedicta sepeliantur, per litteras protestetur parochus ad Burgimagistrum adversus violationem libertatis cultus » cf. *Coll. epist. past.*, t. XI, p. 233.

2° « Catechumeni qui nulla sua culpa sine baptismo moriuntur, baptizatis accensendi sunt » (*ibid.*, § 2)³.

§ 2. PRIVATIO SEPULTURAE ECCLESIASTICAE EX DELICTO.

A. — IN GENERE.

1230. — I. **Ratio legis.** Legibus civilibus, etiam apud gentiles, olim statutum fuit, ut corpora scelestissimorum hominum inhumata manerent, eaque poena gravissima reputabatur. Ecclesia vero catholica nunquam prohibuit ne cadavera honeste inhumarentur; sed solum vetuit, ne omnes illi, qui extra ejus communionem diem ponunt, in loco benedicto et ritu sacro sepelirentur.

Hoc autem Ecclesia statuit a) ne cum illis, qui in vita sua ab ejus communione separati manserunt, post mortem in sacris communicare videatur; etenim sepultura ecclesiastica, Missa et ritus exsequiarum sunt actiones vere spirituales et sacrae. Haec ratio innuitur ab Innocentio III⁴: *Sacris est canonibus institutum, ut quibus non communicavimus vivis, non communicemus defunctis; et ut careant ecclesiastica sepultura, qui prius erant ab Ecclesiae unitate praecisi, nec in articulo mortis Ecclesiae reconciliati fuerunt.*

d) Ut ostendat se peccaminosam defuncti vitam et mortem detestari, utque alios etiam ab ejus imitatione deterreat⁵.

1. *Dubie* baptizati non sunt privandi beneficio sepulturae ecclesiasticae.

2. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 499, nota (47). Cf. supra, n. 1132, p. 38.

3. Cf. supra, n. 1132; *Coll. Namurcen.*, l. c., p. 267.

4. C. 12, X, III, 28.

5. Cf. MOULART, *o. c.*, p. 48 ss.

1231. — II. Principia generalia. 1° Praevalet in hac materia, aliisque omnibus supereminet hoc principium : *Omnes et soli baptizati in loco sacro sepeliri possunt et debent, nisi specialiter a jure prohibeantur.*

Hinc, pro baptizatis, sepulturae concessio regula est, denegatio *exceptio* ; et talis quidem exceptio, ut *odiosa* valde dici debeat utpote quae saepissime naturam induat *poenae gravissimae*. Cum autem leges quae poenam statuunt strictae subsint interpretationi (can. 19) ¹, sponte sequuntur duo alia principia, quae prae oculis semper habeat necesse est, qui hujusce quaestionis studio incumbit, videlicet :

a) Lex, quae sepultura sacra privat, ultra personas in ea expressas neutiquam est extendenda ; nec ipsis applicanda nisi conditiones in lege statutae verificentur.

Consequenter, sepultura sacra non est deneganda christianis, qui, postquam crimen admiserint poena privationis dignum, ante mortem aliqua ² *signa poenitentiae dederunt* (can. 1240, § 1).

Signa autem poenitentiae *non praesumuntur*, sed probanda sunt ab iis qui sepulturam ecclesiasticam petunt. Qui enim publice hujusmodi commisit delictum, cui poena privationis sepulturae adnexa est, huic poenae subjacet, donec ejus jugum excusserit ; quod non fit nisi per signa poenitentiae sufficienter probata. Unicus autem testis fide dignus sufficit, ad ejusmodi signa attestanda. Nec sufficit quod absint positiva signa permanentis impoenitentiae, sed adsint oportet positiva, etsi minima, signa poenitentiae ³.

b) In dubio *juris*, ubi scilicet de ipsa legis existentia aut comprehensione quaeritur, item in dubio *facti*, utrum necne in legis adjunctis et conditionibus prodierit factum, ea pars est eligenda quae, salvis tamen rectis de legis odiosae interpretatione regulis, personis magis faveat.

Ideo statuitur can. 1240 § 2 : « Occurrente praedictis in casibus aliquo dubio, consulatur, si tempus sinat, Ordinarius ; permanente dubio, cadaver sepulturae ecclesiasticae tradatur, ita tamen ut removeatur scandalum. » Nemo non videt quantum in casu dubii, ubi id fieri potest, praestet ad Episcopum recurrere. Sepulturae enim denegatio res gravissima est, obnoxia difficultatibus, quae saepe saepius ecclesiarum rectoribus molestias affert ⁴.

1. Cf. *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 268.

2. Quod verbum additum textui Rit. Rom., benigniorum mentem Ecclesiae manifestat.

3. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 257 ; *Collat. Brugen.*, l. c., p. 163. Cf. S. Off., 6 jul. 1898, ap. *Rev. théol. fr.*, t. III, p. 669 ss.

4. Cf. S. Off. 15 dec. 1880, et 27 jul. 1892, ap. ASS., t. XIX, p. 46 ; t. XXV, p. 63.

Praescribit *Pastorale Brugense*, ut « ubi vel minimum quid dubium occurrerit, nihil agere praesumat parochus, nisi consulto prius Ordinario. Quin imo, *addit*, semper id fiat, si per tempus licet, dum ex negatione sepulturae ecclesiasticae difficultates praevidentur oriturae. »

Rekursus autem ille ad Episcopum, juxta decr. Congr. prosyn. anni 1876, n. 12, haberi debet « non per commissam postae epistolam..., sed per nuntium directum, puta familiae defuncti membrum, cui tradantur litterae explicatrices ; vel etiam pro circumstantiarum gravitate, per vicarium aut ipsum pastorem. »

Semper tamen curandum est ut removeatur scandalum, ne fideles ex concessione in casu dubii sepulturae ecclesiasticae scandalizentur ; quod facile fieri potest vel evulgando signa poenitentiae, vel omittendo pompas et sollemnitates exsequiarum et non concedendo nisi absolutionem in ecclesia vel simplicem missam cum absolutione sine ullo apparatu aut campanarum sonitu ¹.

2° Praeterea, quum privatio sepulturae baptizatis infligatur in poenam propter graviora quaedam crimina, et haec poena *publica* sit, requiritur omnino, ad poenam incurrendam, ut delictum sit *publicum et manifestum* : sacramenta enim et sacramentalia non negantur nisi publicis peccatoribus ².

3° In omnibus casibus enumeratis in can. 1240, § 1, poena privationis sepulturae est *latae sententiae*. Textus enim codicis habet : « sepultura ecclesiastica *privantur*. »

4° Curandum est ut cuncta ad normam canonum fiant, in defensionem societatis ecclesiasticae et ad exemplum fidelium, sed ita tamen, ne forte nimio rigore excitentur turbae, aut nimia benignitate fideles scandalizentur et Ecclesia contemnatur.

B. INDIGNI SACRA SEPULTURA IN SPECIE.

Juxta can. 1240, § 1 : « Ecclesiastica sepultura privantur nisi ante mortem aliqua dederint signa poenitentiae :

1232. — 1° « *Notorii apostatae a christiana fide, aut sectae haereticae vel schismaticae aut sectae massonicae aliisque ejusdem generis societatibus notorie addicti* ³. »

Dicitur a) *Notorii apostatae, notorie addicti*, sive agatur de notorietate facti, sive de notorietate juris ². Ergo non sufficit ut delictum aut factum adscriptionis sit simpliciter *publicum*.

1. Cf. Decret. S. Off., 16 maii 1866 ; decreta S. Poenitentiariae, 20 maii 1855, 20 maii 1908, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XL, p. 481. Cf. *Collat. Brug.*, l. c., p. 162.

2. Cf. can. 1240, § 1, 1°, 2°, 6° ; *Collat. Brug.*, l. c., p. 163.

3. Olim *Rit. Rom.*, tit. 6, c. 2, ferebat ; negatur ecclesiastica sepultura paganis, judaeis, et omnibus infidelibus, haereticis et eorum fautoribus ; apostatis a christiana fide, schismaticis.

4. Cf. can. 2197, 2° et 3°. Si factum adscriptionis notorium fiat post mortem,

b) *Apostatae a christiana fide*, hi sunt qui baptizati totaliter a fide christiana recesserunt. Tales habentur, non tantum illi, qui ad mahometismum, judaismum aut paganismum transierunt, sed etiam illi qui atheismum, deismum, pantheismum, materialismum, spiritismum¹ profitentur, omnesque illi qui liberis cogitatoribus accensentur.

c) *Sectae haereticæ vel schismaticæ addicti*. Haeretici sunt qui post receptum baptismum nomen retinentes christianum, pertinaciter aliquam ex veritatibus fide divina et catholica credendis denegant aut de ea dubitant. Schismatici sunt qui Summo Pontifici subesse renunt aut cum membris Ecclesiæ ei subjectis communicare renunt². Novò jure non merum haeresis aut schismatis delictum punitur sed *sola notoria adscriptio cuilibet sectae haereticæ aut schismaticæ*. Nihilominus haeretici vel schismatici, etiamsi nulli sectae notorie adscripti, sicuti fautores³ haeticorum, suppositis supponendis, aliunde hac poena plecti possunt utputa qua publici et manifesti peccatores⁴.

Quid juris si haeticus in articulo mortis se catholicum profiteatur, sed moriatur antequam sollemnem haeresis abjurationem fecerit, et a sacerdote catholico absolutus fuerit?

Sepultura ecclesiastica donari debet, quia mortuus est catholicus, et signa poenitentiae dedit. Attamen, post mortem absolvendus est ab haeresi et excommunicatione forsitan incursa, antequam sepulturae tradatur⁵.

d) *Sectae massonicae aliisve ejusdem generis societatibus notorie addicti*. Quid sit secta massonica optime constat⁶.

poena privationis sepulturae ecclesiasticae est applicanda. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, p. 265, nota 3.

1. Alii spiritismum inter sectas haeticas reponunt. Cf. Conc. Mechlinien. IV, n. 21. Vide de spiritismo, *La Vie diocésaine*, 1920, t. IX, p. 225 ss., 309 ss., *Diction. apolog. de la foi chrét.*, v^o occultisme; *Rev. eccl. de Liège*, 1921-1922, t. XIII, p. 154 ss.

-2. Cf. can. 1325, § 2.

3. Quoad jus antiquum, cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 780.

4. Cf. *Collat. Brugen.*, l. c., p. 242 s. Idem resolvendum est de catholicis qui nuptias cum acatholicis coram ministro haeretico contraxerunt et acatholicae prolium educationi consenserunt. Hoc sensu corrigendum est decretum S. Off., 8 maii 1907, ap. *Collat. Brugen.*, t. XIV, p. 102. Cf. DESMET, *De matrimonio*, ed. 3, n. 514, p. 42, nota 1; p. 43, nota 1.

5. Cf. *Nouv. rev. théol.*, t. XVII, p. 447. De tumulatione haeticorum in catholicarum familiarum sepulchris gentilitiis, cf. *ibid.*, t. XXII, p. 265 ss. Cf. etiam responsa S. Off., 26 aug. 1885, *ibid.*, t. XVII, p. 604; 16 nov. 1888, ap. OJETTI, *o. c.*, v^o sepultura, col. 3658; Conc. Baltimoren. III, n. 318.

6. Cf. Clemens XII, const. *In Eminenti*, 24 apr. 1738; Bened. XIV const. *Providas*, 18 maii 1751; Leo XII const. *Quo graviora*, 13 mart. 1825; Pius VIII litt. encycl. *Traditi*, 21 maii 1829; Gregorius XVI, encyc. *Mirari*, 15 aug. 1832;

Hic quaerendum est *quaenam societates ejusdem generis ac sectae massonicae habendae sint.*

Imprimis, sub hoc sensu non veniunt sectae *mere religiosae*, ut sectae orientales, secta veterum catholicorum, etc. Quoad alias autem quae religiosas indolem non habent, ut hoc nomine vocentur certe requiritur a) ut societas sit coacta seu coadunata; b) ut contra Ecclesiam vel legitimas civiles potestates machinetur (can. 2335), seu ut ex fine quem revera prosequitur quavis ratione insectetur *Ecclesiam*, sc., ejus doctrinam, auctoritatem, formam constitutivam, necnon personas ecclesiasticas, vel etiam *Statum* seu Gubernium, seu eos qui legitime tenent populorum principatum. Disputatur¹ num praeter illas duas notas, tertia requiratur nempe ut societas sit aliquo modo *secreta*. Jam vero certe ad rem nihil refert utrum ipsi conatus ad insectandam aut evertendam Ecclesiam vel legitimas civiles potestates *palam* aut *clandestine* fiant², aut an hae societates a suis asseclis exigant vel minus juramentum de secreto servando³. His ab omnibus admissis, alii, acceptione communi documentisque Romanis innixi, contendunt requiri aliquod secretum quo sive duces⁴ sive membra tenentur vel quo statuta occultantur⁵; alii, attentis iisdem documentis verbisque canonis 2335, negant hujusmodi secretum necessarium esse ut societas constituatur ejusdem indolis ac secta massonica⁶. Etsi nobis magis placeat haec ultima sententia⁷, tamen ultro admittimus probabilem esse alteram opinionem practiceque tutam, praesertim cum agatur de materia strictae interpretationis.

Inter has autem societates sectae massonicae assimilandas certo comprehenduntur societates Carbonaria, Mazziniana, Foenianorum⁸; uniones Nihilistarum et Anarchistarum.

Quid de *Socialistis*?

Pius IX const. *Apostolicae Sedis* et alloc. *Qui pluribus*, 9 nov. 1846; Leo XIII const. *Humanum genus*, 20 apr. 1884, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XVI, p. 229 ss. Cf. PREUSS, *A Dictionary of secret and other societies*, S. Louis, 1924.

1. Cf. auctores cit. ap. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1319².

2. Const. *Apost. Sed.*, tit. II, art. 4.

3. S. Off., 5 aug. 1846; 10 maii 1884, n. 3.

4. Sed et ipsi duces francomuratorum cognoscuntur; nec etiam amplius ab Ecclesia exigitur ut nomina occultorum coryphaeorum sectae massonicae denuntientur.

5. Cf. VERMEERSCH, *De prohibitione et censura librorum*, ed. 4, p. 86 ss., Romae, 1906; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, t. II, n. 549; t. III, n. 535; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 815; *Collat. Brugen.*, l. c., p. 243.

6. CAPPELLO, *De censuris*, n. 105; SOLE, *De delictis et poenis*, p. 269; *Coll. Tornacen.*, 1923-1924, t. XIX, p. 359.

7. Caeterum adeo indeterminatum est illud requisitum secretum, ut revera in omni societate verificari possit. Inde aegre in eo invenire potest nota characteristica alicujus sectae.

8. S. Off., 12 jan. 1870, ap. *Coll. de P. F.*², n. 1350.

Certum videtur, verum socialismum esse proprie dictam societatem cujus membra arcto vinculo inter se colliguntur, eumque contra Ecclesiam directe aut indirecte, aperte aut clanculo machinari et pro scopo habere potestatem civilem evertere¹. Nec multum, quod eventus probaverunt, fidendum est declarationibus Collectivistarum sese mediis legalibus tantum usuros esse asserentium. Attamen quia socialistae qua tales secretam societatum temperantiam non habent, etsi cum secta massonica arctissime colligati dignoscantur, ideo propter probabilitatem sententiae superius expositae, probabiliter et pro praxi immunes a poena privationis sepulturae ecclesiasticae dici possunt.

Notandum est ignorantiam legis aut etiam solius poenae non excusare a vindictivis latae sententiae poenis.

1233. — 2° « *Excommunicati vel interdicti post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam.* » Olim sepultura ecclesiastica denegabatur « excommunicatis excommunicatione majori, interdictis nominatim, et iis, qui sunt in loco interdicto, eo durante, » et disputabatur utrum soli excommunicati vitandi, an etiam tolerati privandi essent hac sepultura². Codex hanc poenam restringit ad solos excommunicatos et interdictos post sententiam judicalem condemnatoriam vel declaratoriam sc., ad eos quorum excommunicatio vel interdictum jure notorium est. At merito animadvertatur etiam excommunicatos, positus ponendis, qua publicos peccatores posse a sepultura excludi³.

Etsi coemeterium sepultura omnium illorum excommunicatorum, de quibus in can. 1240, § 1, 2°, violatur (can. 1172), solius tamen excommunicati *vitandi* cadaver, si a coeteris discerni et sine gravi incommodo removeri queat, a coemeterio benedicto est exhumandum et in parte non benedicta sepeliendum (can. 1242).

Nota. « Qui ausi fuerint mandare, seu cogere tradi ecclesiasticae sepulturae infideles, apostatas a fide, vel haereticos, schismaticos, aliosve sive excommunicatos sive interdictos contra praescriptum canonis 1240, § 1, contrahunt excommunicationem latae sententiae nemini reservatam ; sponte

1. Cf. Leonis XIII const. *Quod Apostolici*, 28 dec. 1878. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1319²; CAPPELLO, *o. et l. c.* Hic auctor quamvis admittat socialismum adnumerandum esse sectis massonicis, ad rem notat : « In praxi attendas velimus, num agatur de *vera* aggregatione, cujus membra nempe vinculo sociali sint unita necne ; num praeter materiale plebeiorum conditionem perficiendam, ea moliatur etiam quae ad Ecclesiae et Status evertionem tendunt. »

2. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 783, nota 4.

3. Cf. *Collat. Namurcen.*, 1923-1924, t. XVIII, p. 271. — Sequelae interdicti localis exponuntur infra ad can. 2270 ss. — Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 259, de absolutione ab excommunicatione ritu in *Rit. Rom.*, tit. III, c. 4 descripto danda, illi qui post sententiam excommunicatus ante mortem signa poenitentiae dederit.

vero sepulturam eisdem donantes, interdictum ab ingressu ecclesiae Ordinario reservatam » (can. 2339) ¹.

1234. — 3° « Qui se ipsi occiderint deliberatō consilio ². »

Occisio sui debet esse :

1° *certa*, certitudine juris et certitudine facti ³. Si quis ergo in flumine vel in mari ⁴ submersus reperiatur, non est privandus sacra sepultura, nisi evidentibus indiciis suicidium probetur. Etiam quando, omnibus consideratis, « dubium superest, utrum mortem aliquis sibi dederit per desperationem, an per insaniam, dari potest ecclesiastica sepultura, vitatis tamen pompis et sollemnitatibus exsequiarum. » Ita praescripsit S. Officium ⁵ ;

2° *de se completa*, ita ut mors ex actione sui occisiva et non alia de causa sequatur ;

3° *mortaliter mala*, seu cum ea scientia et libertate perpetrata, quae requiruntur ut peccatum mortale sit plene deliberatum. Quidquid proinde tollit voluntarium vel plenam mentis deliberationem, ita ut suicidium non sit mortaliter malum, tollit etiam poenam. Inde non privandi sunt sepultura ecclesiastica qui sese ex *insania* occidunt, bene vero generatim loquendo qui ex *desperatione* vel *iracundia* sibi vitam auferunt. Insania autem non praesumitur, sed probari debet.

De *insania* sequentia profert Moulart ⁶ : « Observant tamen doctores insaniam, cum constet aliquem sibi manus intulisse, regulariter non praesumi, nisi probabilibus indiciis et conjecturis probetur. Hujusmodi indicia post Layman tradit Thesaurus ⁷ : *primo*, si constet talem antea fuisse virum probum et satis pium ; *secundo*, si constet eum melancoliae morbo affectum fuisse, seu atra bile laborasse ; *tertio*, si passio sibi manus inferendi perseverans et habitualis fuerit, etc. ⁸ ; »

1. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 267 ; CAPPELLO, *o. c.*, p. 131, 155 ; SOLE, *o. c.*, p. 278 ss.

2. Cf. *Coll. Brugen.*, t. I, p. 535 ; t. XVI, p. 350 ; *Rev. eccl. de Liège*, 1911-1912, t. VII, p. 233 ss. ; *Coll. Namurcen.*, 1912-1913, t. XII ; 1923-1924, t. XVIII, p. 271 s. ; p. 276. Bibliogr. apud *Coll. Brugen.*, t. c. ; cf. etiam DE BIE, *Suicide et folie*, ap. *La Vie diocésaine*, t. I, p. 54 ss., 125 ss. ; *Das Recht des Selbstmörders auf ehrliches Begräbnis*, ap. *Arch. für kath. Kr.*, 1908, t. LXXXVIII, p. 377 s. ; GENNARI-BOUDINHON, *Questions de droit canonique*, t. II, quest. 584 ; coll. *Questions de morale*, t. I, quest. 220.

3. Cf. *Coll. Namurcen.*, t. XII, p. 278.

4. Cf. SCHMALZGR., h. t., n. 66 ; REIFFENST., *o. c.*, n. 89. Cf. tamen acta Congreg. prosynod. a. 1866, art. 1., ap. *Coll. ep. past.*, t. XI, p. 139.

5. Decr. 16 maii 1866, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XVII, p. 449.

6. *O. c.*, p. 279.

7. *De poenis eccles.*, part. II, v° Manus, c. I, n. 5.

8. Auctores alias proponunt regulas ad dignoscendum utrum suicidium procedat ex causa graviter culpabili necne. cf. *Coll. Brugen.*, t. XVI, p. 353 ss. ; *Rev. eccl. de Liège*, l. c., p. 234.

4° *directe intenta* seu ut actio occisiva ponatur cum intentione sese occidendi ;

5° *nec poenitentiae signis reparata* ;

6° *facto publica*, et hinc si suicidium licet culpabile nonnisi solis membris familiae cognitum sit, curandum est ut non fiat publicum, quo sepultura ecclésiastica concedi valeat¹.

Cum dubium frequenter remaneat de suicidio, tum materiali tum formali, et praeterea inde oriri possint difficultates et scandala, optima in his a parocho sequenda regula est rem totam arbitrio iudicis, nempe sui Ordinarii, remittere.

Imo pro dioec. Brug., exstat sequens decretum : « Ad incutiendum suicidii horrorem, quantumvis constare videatur de indeliberatione admissi criminis, sepultura ecclesiastica suspendatur, donec Episcopus intervenierit. » Congr. prosyn. an 1888, n. 4, *Collect. epist. past.*, t. XV, p. 19 s.

1235. — 4° « *Mortui in duello aut ex vulnere inde relato*². »

Ad hanc poenam incurrendam requiritur verum et proprie dictum duellum, sc. pugna quacumque ex causa inita inter duos aut plures in pari numero a) privata auctoritate, b) ex condicto seu praevia conventionione, c) statutis loco et tempore, et d) cum periculo occisionis, mutilationis, vel *vulneris*³.

1236. — 5° « *Qui mandaverint corpus suum cremationi tradi*⁴. » Poena afficiuntur tantum illi qui mandatum suum corpus cremandi dederint, nec illud ante mortem explicite aut implicite retractaverint⁵. « Quoties agatur de iis, quorum corpora, non propria ipsorum, sed aliena voluntate cremationi subijciuntur, Ecclesiae ritus et suffragia adhiberi possunt tum domi, tum in ecclesia, non autem ad cremationis locum, remoto scandalo. Scandalum etiam removeri poterit, si notum fiat cremationem non propria defuncti voluntate electam fuisse⁶. » Quare etiam poenam hanc non incurrunt qui, sui corporis crematione haud mandata, nomen

1. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 815.

2. In antiquo jure excludebantur « morientes in duello, etiamsi ante obitum dederint signa poenitentiae ». Cf. Const. Bened. XIV, *Detestabilem*, 10 nov. 1762, § 9. Consuetudine in pluribus locis haec severitas jam ante codicem temperata erat. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 786.

3. Cf. Decr. S. C. C., 9 aug. 1890, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XXII, p. 583 ss. Cf. can. 2351. Vide SCHWENTNER, *Das Zweikampfdelikt in kan. Recht*, Münster, 1922, ejusd. auctoris, *Der Codex J. C. und die Messuren*, in *Theol. und Glaube*, 1923, p. 107 s.

4. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 132 ; BLAT, *o. c.*, p. 119 ; *Collat. Brugen.*, t. XXV, p. 65 ss.

5. Cf. *Collat. Brugen.*, l. c., p. 66 ; *Collat. Namurcen.*, t. XVIII, p. 272. Poena incurratur etiam si crematio ad normam canonis 1203, § 2 non sequatur. Cf. com. ad interpr. cod. can., 10 nov. 1925, ad X, AAS., t. XVII, p. 583.

6. Decret. S. Off., 15 dec. 1886, *Collect. de P. F.*², n. 1665.

societati crematoriae dederunt, vel etiam illi qui legibus cremationi faventibus introducendis cooperati sunt ¹.

1237. — 6° « *Alii peccatores publici et manifesti* ². » Illi sunt quorum delictum notorium est aut saltem pluribus testibus notum qui per scientiam certam et sensum corporeum rem cognoverunt et de ea testimonium dare possunt ³. Manifestum est enim proclamatio communis ex certa scientia et certis auctoribus.

Cum negatio sepulturae ecclesiasticae sit gravis poena vindicativa ordinis publici laesi, incurratur oportet propter delictum grave admodum ratione impietatis vel scandali socialis ⁴. Tales sunt v. gr. raptores, violatores ecclesiarum, meretrices, saltem si in domo meretricia obierint, concubinarij, adulteri, matrimonio mere civili conjuncti ⁵, sortilegi, alii-que istius generis publice infames, actores et actrices qui in theatris impia et obscoena ludunt; illi qui scriptorum irreligiosorum aut obscoenorum scriptores noti sunt; qui notorie in actu peccati, fornicationis, adulterij, homicidij, etc. moriuntur.

Verum, inter publicos peccatores, quibus neganda est sepultura sacra, annumerandi non sunt catholici, qui vel ebrietati dediti sunt, vel consuetudine blasphemandi laborant, vel obligationem restitutionis negligunt, vel alij ejusmodi peccato adhaerent; quae peccata indolem delicti graviter ordinis publici laesivi non induunt.

An publicis manifestis peccatoribus adnumerandi sunt qui praecepta confessionis annuae et paschalis communionis non implentes, absque signo poenitentiae moriuntur ⁶?

Optime *Collationes Brugenses* ⁷: « Opinamur nudum factum non impletionis dictorum praeceptorum per aliquot annos non constitui aliquem ut peccatorem publicum et manifestum qualis a lege requiritur, sed

1. MATTHAEUS A CORONATA, o. et l. c. — Mandantes sui corporis cremationem et post monitionem retractare nolentes arcentur praeterea, qua peccatores publici, a receptione sacramentorum. Cf. S. Off., 27 jul. 1892, ad 2, *Collect. cit.*, n. 1808; *Collat. Bru-gen.*, l. c., p. 67.

2. Cf. *Coll. Namurcen.*, 1904-1905, t. IV, p. 270; t. XVIII, p. 273; *Collat. Bru-gen.*, t. XXV, p. 245 ss.; HOLLWECK, o. c., p. 272, 303; WERNZ, o. c., p. 499; MARY, o. c., p. 360 ss.

3. Cf. BENEDICTUS XIV, *De Syn.*, L. VII, c. 11, n. 8; DE BRABANDERE-VAN COILLIE, o. c., n. 1259; WERNZ, o. c., t. VI, p. 20 ss.

4. *L'ami du clergé*, 1921, p. 110 et 715, et 1923, p. 309; *Collat. Namurcen.*, t. XVIII, p. 273 s.

5. *Rev. du cl. fr.*, 1909, t. IX, p. 724 ss.

6. Cf. *Collat. Bru-gen.*, l. c., p. 246 s.; *Collat. Namurcen.*, l. c. p. 274 ss. Sub antiquo jure deneganda erat sepultura, vi *Rit. Rom.*, « iis de quibus publice constat, quod semel in anno non susceperunt sacramenta Confessionis et Communionis in Pascha, et absque ullo signo contritionis obierunt. » Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, o. c., n. 788.

7. L. c., p. 246 s., ubi in nota 3, rationes extrinsecae et intrinsecae exponuntur.

requiri ut quis publice et manifeste a dictis praeceptis implendis abstineret ex contemptu vel ex impietate, et absque signo poenitentiae defunctus sit. » Qui contemptus vel impietas vario ex capite dignosci potest, puta ex sermonibus publicis, ex articulis dñariorum, ex participatione societatum religioni infensis, ex prohibitione, cum impietate conjuncta ne pueri religionem in scholis addiscant vel ne sacramenta recipiant, ex publica ultimorum sacramentorum recusatione¹. Ubi autem de hoc contemptu vel impietate certe² non constat, videtur sepulturam ecclesiasticam esse concedendam, remoto, si adsit, scandalo. Scandalum vero vitari aut potius praeveniri optime potest « abstinendo, in urgenda praecepti paschalis obligatione, a proclamanda poena quae non (amplius) habetur in lege ecclesiastica, et docendo poenam denegationis sepulturae ecclesiasticae non esse nisi gravissimis delictis impietatis et scandali socialis infligendam³. »

1238. — Scholion. Antiquo jure⁴ denegabatur sepultura ecclesiastica *regularibus proprietariis*, id est mortuis cum peculio quod non custodiae causa sed nomine proprio et sine superioris venia retinebant. Post codicem, omnino sublata est illa poena, etiam pro illis ordinibus qui eam in suis constitutionibus introduxerant⁵.

SECTIO II.

DE TEMPORIBUS SACRIS.

Ordo Codicis. Post introductionem generalem de notione, institutione et dispensatione, demum de recta supputatione temporum sacrorum, codex agit tit. XIII, de diebus festis et tit. XIV, de abstinencia et jejuniis.

PROOEMIUM.

DE TEMPORIBUS SACRIS IN GENERE.

1239. — I. Notio. « Tempora sacra sunt dies festi ; iisque accensentur dies abstinenciae et jejunii » (can. 1243).

Sacra dicuntur tempora, quia ad Dei cultum per auctoritatem legitimam deputata sunt.

Dividuntur *in dies festos*, qui sacris agendis ad Dei cultum directe con-

1. *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 275 ; cf. *Stat. dioec. Namurcen.*, a. 1924, n. 290.

2. In casu dubii applicetur can. 1240, § 2.

3. *Coll. Namurcen.*, l. c., p. 277, nota 1.

4. C. 2, 4, X, III, 35.

5. MATTHAEUS A CORONATA, o. c., n. 265.

secrantur et in *dies abstinentiae et jejunii*, qui mortificatione nos liberius Deo vacare sinunt aut quibus, operibus expiatoriis, mentes ad festa sollemniora praeparantur.

1240. — II. Institutio, translatio, abolitio.

Praenotanda. a) Quaestio illa nullatenus respicit *principem laicum*¹ vel quamdam potestatem civilem, quae certe sacra tempora in Ecclesia indidere aut abolere nequit. Horum enim institutio et suppressio privative referenda est ad potestatem spiritualem: etenim celebratio temporum sacrorum constat actibus religiosis, quorum respectu princeps laicus non modo non est superior, sed potius simplex inferior et subditus; dein illud expresse declaravit Innocentius X, 6 oct. 1653, in brevi *Cum nuper*, quo nullum declaravit edictum Senatus Mediolanensis praescribens observantiam festi S. Dominici. Quare merito carpitur articulus organicus 41, qui sic sonat: « *Aucune fête à l'exception du Dimanche, ne pourra être établie sans la permission du gouvernement.* »

b) Nec hic agitur de festis *in choro* quae *merae devotionis* nuncupantur, saltem ex parte populi; sed de illis festis quibus annexa est obligatio vacandi ab operibus servilibus et audiendi Missam et quae vocantur *de praecepto*. Eadem distinctio valet quoad dies jejunii et abstinentiae.

Festa devotionis institui possunt non tantum a *R. Pontifice* vel *Concilio generali* pro tota Ecclesia, sed etiam ab *Episcopis* pro sua respectiva dioecesi. Non tamen possunt Episcopi nova inducere *officia*; at ipsis tantum facultas est praecipere ut in suis dioecesibus festa a Sede Apostolica concessa aut imposita majori sollemnitate externa et apparatu celebrentur².

c) Sacra tempora alia sunt Ecclesiae universae communia, alia locorum particularia.

1° *Pro universa Ecclesia*, « dies festos itemque dies abstinentiae et jejunii, universae Ecclesiae communes, constituere, tranferre, abolere, unius est supremae ecclesiasticae potestatis » (can. 1244, § 1).

Nomine *Supremae auctoritatis* venit in codice tum R. Pontifex, tum Concilium oecumenicum, quorum est auctoritas et potestas in Ecclesiam universam³.

2° *Pro locis particularibus.*

a) *Jus antierius*. Certum est olim jus ad Episcopos pertinuisse instituendi festa etiam in perpetuum pro sua respectiva dioecesi. At Urbanus VIII Const. *Universa*, 13 sept. 1642, qua festa pro tota Ecclesia obligantia de-

1. Cf. WERNZ, *o. c.*, t. III, p. II, p. 56; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 273.

2. Cf. DE HERDT, *o. c.*, t. II, n. 203 ss.; cf. instructio S. R. C., 12 dec. 1912, AAS., t. IV, p. 67; decret. gen. S. R. C., 28 oct. 1913, *ibid.*, t. V, p. 463. Cf. *Collat. Brugen.*, t. XVIII, p. 260 s., 709.

3. Quid *jure divino* statutum sit circa festa aut jejunia et an possit Ecclesia omnes dies festos aut dies jejunii abolere et transferre, vide apud MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 274 s.

terminavit, Ordinarios in Domino monuit ut ad ecclesiasticam ubique servandam aequalitatem ab indictione sub praecepto novorum festorum perpetuis futuris temporibus abstinerent. Cui gravissimo monito accessit declaratio S. R. C., 23 jun. 1703, quae negavit potestatem Episcopi instituendi alia festa praeter illa quae in bulla Urbani VIII expressa sunt¹. Citanda praeterea est const. Pii VI *Auctorem fidei*, 27 aug. 1794, qua damnavit² theoriam et praxim quae Episcopis vindicabat jus abrogandi festa in constitutione Urbani VIII statuta. Quibus non obstantibus res remansit controversa³; sententiae probabiliori neganti et in praxim caeterum deductae, non levem ante promulgatum codicem accepit confirmationem ex Motu proprio Pii X *Supremi disciplinae*, art. IV, 2 jul. 1911⁴.

Ante codicem Episcopis agnoscebatur jus dies jejunii et abstinentiae suis subditis indicendi⁵.

b) *Jus vicens*. « Ordinarii locorum peculiare suis dioecesibus seu locis dies festos aut dies abstinentiae et jejunii possunt, per modum tantum actus, indicare » (can. 1244, § 2).

Circa quod nota α) Nomine *Ordinarii locorum* veniunt omnes qui recensentur in canone 198, § 1. Excluduntur Superiores etiam majores regulares (can. 198, § 2); attamen can. 1253 supponit quoad jejunia et abstinentias jus speciale religiosorum, quod condere poterit competens juxta constitutionem auctoritas⁶; β) Ordinarii locorum non valent etiam per modum actus indictos ab Ecclesia dies festos aut jejunii vel abstinentiae abolere aut transferre; γ) Clausula *per modum actus* significat transitorie, data occasione necessitatis, maximae utilitatis, etc., et opponitur clausulae *per modum habitus*, pro omnibus casibus, et maxime stabiliter et in perpetuum. Quia tamen non dicitur *per modum actus singularis*, festa, jejunia et abstinentias possint Ordinarii ad duos vel tres annos indicare, maxime si id distinctis actibus faciant⁷; ε) Hac facultate uti valent Ordinarii pro tota sua dioecesi aut pro loco aut paroecia particulari; ζ) Dies festi aut jejunii ab Ordinariis locorum indicti servandi sunt ab omnibus qui in illis locis habitant seu domicilium habent, non exclusis regularibus⁸.

1241. — III. Dispensatio. Canone 1245 indicantur personae, quae,

1. In *Coll. auth.*, n. 2113, ad 2.

2. Prop. 74.

3. Cf. auctores citatos, ap. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 649. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 61 s.

4. AAS., t. III, p. 305 ss.

5. WERNZ, *o. c.*, p. 73.

6. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 552.

7. Ita VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.* et *l. c.*; cf. etiam MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 275.

8. Cf. Trid., Sess. XXV, c. 12, de reg. cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.* et *l. c.*

praeter Romanum Pontificem potestate gaudent dispensandi, certis sub conditionibus, a diebus festis servandis et a lege abstinentiae et jejunii.

Praenotanda. 1° Lex concedit tantummodo facultatem *dispensandi* non vero *commutandi*, et cum agatur hic de obligatione orta *ex lege*, et cum haec non possit converti in aliam obligationem ejusdem generis nisi condita nova lege, ideo potestas commutandi non inclusa videtur in potestate dispensandi¹.

2° Haec potestas, quae ipso jure adnectitur officio Ordinarii locorum, parochi, Superioris religiosi, est *ordinaria*².

A. Potestas Ordinarii locorum. 1° « Ordinarii locorum... in casibus singularibus justaque de causa, possunt subjectos sibi singulos fideles singulasve familias, etiam extra territorium, atque in suo territorio, peregrinos, a lege communi de observantia festorum itemque de observantia abstinentiae et jejunii vel etiam utriusque dispensare » (can. 1245, § 1).

a) *Conditiones dispensationis.* Haec dari potest *in casibus singularibus et justa de causa*.

Dispensatio *in singularibus casibus* ea est quae non fit cum omni multitudine, cum omnibus dioecesis, paroeciae, loci incolis³, sed conceditur particularibus personis, in peculiaribus adjunctis, propter unam eandemque causam singulas personas singulasve familias tangentem⁴.

Dispensatio fieri debet, non tantum ad *licitatem* sed ad *validitatem, justa de causa*. Haec arbitrio prudentum relinquitur aestimanda. Observetur tamen non requiri causam tantam quae per se certo vel probabiliter excuset a legis impletione⁵. Insuper in judicando de causae sufficientia ratio habenda est *de gravitate legis* et *de divisibilitate praecepti*; ita gravior requiritur causa ad obtinendam dispensationem a sacro audiendo quam ad vacandum operibus servilibus, et potest haberi causa justa ad concedendam dispensationem ab operibus servilibus per plures horas et non per integram diem⁶. Notandum demum est dispensationem a causae finalis perseverentia dependere, quando per eam remissa est obligatio divisibilis et tractum successivum habens, qualis est obligatio

1. Ita VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 553; BRYs, ap. *Coll. Brugen.*, t. XXIV, p. 159, nota 3. Cf. tamen MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 280, p. 284 s.; FANFANI, *de jure parochorum*, n. 205; KONINGS-PUTZER, *Comment. in facult. apost.*, n. 169.

2. Cf. supra n. 818; *Collat. Brugen.*, l. c., p. 159.

3. Cf. can. 1245, § 2.

4. Illa singularitas causae simul tamen cum singularitate subjecti casum singularem determinat. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.*; BRYs, *l. c.*

5. Cf. VAN DEN BERGHE, *De legibus*, n. 152.

6. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 277 quoad dies festos, n. 282 quoad jejunium et abstinentiam.

abstinendi ab operibus servilibus, jejunandi per quadragesimam, etc.¹.

b) *Subjectum dispensationis*. Potest Ordinarius loci dispensare
 α) *subjectos sibi singulos fideles singulasve familias etiam extra territorium*. Cum dispensatio sit actus jurisdictionis *per se* solis subditis concedi potest, nempe fidelibus singulariter sumptis², aut familiis singulariter sumptis³. Hac potestate in suos subditos uti valet Ordinarius etiam extra territorium, sive ipse, sive dispensatus extra illud degat⁴ ;
 β) *atque in suo territorio etiam peregrinos*⁵, tam in hoc commorantes quam peregrinantes seu per dioecesim simpliciter transeuntes⁶.

Notandum est dispensationem concessam singulis fidelibus et familiis, sicuti peregrinis *personalem* censi, ejusque usum extra territorium ubi obtenta sit permitti, quousque duret causa ob quam fuerit concessa⁷.

2° « Ordinarii, ex causa peculiari magni populi concursus aut publicae valetudinis, possunt totam quoque dioecesim seu locum a jejunio et abstinentia vel etiam ab utraque simul lege dispensare » (can. 1245, § 2).

a) *Causa dispensationis*. α) Causa debet esse *peculiaris*, h. e., non ordinaria seu quae recurrit singulis hebdomadibus aut mensibus, uti, occasione nundinarum ; quae tantum semel aut bis in anno recurrat ut peculiaris haberi potest ; β) Haec causa debet esse sive *magni concursus* ex quolibet motivo sive *publicae valetudinis* ad praecavendum aut curandum morbum ; alia causa frustra allegaretur ; γ) oportet praeterea ut concursus populi det *causam* dispensationi pro tota dioecesi aut pro loco dispensato, v. gr., quia observatio legis foret nimis difficilis aut incommoda, aut quia a multis negligeretur. Mens legislatoris non est ut Ordinarius rigorem disciplinae non expectata dispensatione relaxet⁸.

b) *Subjectum dispensationis* latius patet quam in praecedenti facultate ; est enim, juxta extensionem causae aut tota dioecesis aut pars ejusdem, districtus aut paroecia⁹.

1. Cf. VAN DEN BERGHE, *o. c.*, n. 172.

2. Posset tamen Ordinarius plures uno actu dispensare, dummodo petentes individuatim cognoverit et causam dispensationi sufficientem (v. gr., studia, labor servilis) in singulis vere haberi noverit. Hoc casu dispensatio virtualiter fit singulis: Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.* ; *Collat. Brugen.*, l. c., p. 162, nota 2.

3. Modo causa dispensationis adsit pro familia qua tali, non requiritur ut singulos attingat familiae socios.

4. Cf. can. 201. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.*

5. JANSSENS, in *Nouv. rev. théol.*, 1924, t. LI, p. 48.

6. Cf. *Collat. Brugen.*, l. c., p. 163.

7. Cf. *ibid.*, p. 163 ss.

8. In his secuti sumus VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 554. Cf. etiam MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 280.

9. Obligatio a lege communi cessat etiam pro religiosis, salvis votis et constitutionibus propriis cujusvis religionis, ex can. 620 ; vide supra n° 1036. Cf. MATTHAEUS A CORONATA, *o. et l. c.*, p. 284, nota 6.

c) *Objectum dispensationis* est jejunium aut abstinencia vel utrumque, non autem observatio festorum.

B. **Potestas parochi.** Olim ex consuetudine facultatem habebant parochi dispensandi in casibus particularibus suos parochianos et peregrinos a praecepto jejunii et abstinenciae et ab observatione festorum; hodie vero relate ad singulos paroecianos et singulas familias etiam extra dioecesim, atque in suo territorio relate ad peregrinos, eadem gaudent facultate ac Ordinarii locorum dispensandi nempe in casibus singularibus justaque de causa (can. 1245, § 1).

C. **Superiores religionis clericalis exemptae** etiam locales, relate ad professos, novitios, aliosve in domo religiosa diu noctuque degentes causa famulatus, aut educationis aut hospitii, aut infirmiae valetudinis ad normam can. 514, § 2¹, potestatem dispensandi habent ad modum parochi. Haec potestas proinde exercenda est erga singulos², in casibus singularibus et justa de causa. Superiores hac potestate uti valent erga subditos etiam extra domum, et erga peregrinos sui ordinis in sua domo tantum.

1242. — IV. **Supputatio temporis sacri.** Supputatio diei festi, itemque diei abstinenciae et jejunii, pro obligatione et tempore utili eadem implendi, faciendâ est a *media nocte usque ad mediam noctem* (can. 1246).

Tempus juxta quod *media nox* computatur, sumi potest *locale* sive verum, sive medium, aut *legale* sive regionale sive aliud extraordinarium³; attamen ad lucrandas indulgentias diebus festis adnexas, si visitatio ecclesiae aut oratorii requiratur, haec fieri potest a meridie diei praecedentis usque ad mediam noctem qua finitur ipse dies festus (can. 1246, 923).

TITULUS XIII.

DE DIEBUS FESTIS.

Auctores. Cf. auctores de re liturgica: GUÉRANGER, *L'année liturgique*, Paris, 1841 ss.; MUELLER, *Das Kirchenjahr*, Freib.-i-Br., 1911; THALHOFER, *Handbuch der kath. Liturgik*, 2 Aufl., 2 Bde, Freib.-i-Br. 1912; COPPIN et STIMART, *Sacrae liturgiae compendium*⁶, Tor-

1. Cf. supra n. 958.

2. An minores suae communitatis partes, v. gr., juvenes scholasticos, dispensare possint, quia hujusmodi partes comparari possunt cum familiis quas dispensare valet parochus, valde dubitatur. Illa impropria verborum usurpatio hanc extensionem legis stricte interpretandae justificare non videtur. Cf. tamen VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 550; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 280, d.

3. Cf. can. 33, § 1, supra n. 286.

naci, 1912; MOLIER, *La prière de l'Église*, t. II, *L'année liturgique*, Paris, 1924. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 53; LAURENTIUS, *o. c.*, p. 589; SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 707; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 285 ss.

1243. — I. Notio. Dies festi sunt « dies sanctae laetitiae et specialis cultus divini quibus ex praecepto ecclesiastico universus populus fidelis jubetur vacare a laboribus servilibus et assistere saltem sacrificio Missae »¹.

1244. — II. Notae historicae. 1° Omnes ferme gentes habuere dies, quibus suos deos honore prosequerentur, et in quibus magnam religiosi cultus partem constituebant.

2° Vix dubitari potest quin ante legem Mosaicam Patriarchae dies festos habuerint ad commemoranda Dei beneficia, cum eos tam sollicitos reperiamus in erigendis grati sui animi monumentis².

Hebraeos autem plures praeter Sabbatum celebrasse festivitates, aperte constat³.

3° Apud Christianos jam ab aetate Apostolorum instituti sunt dies festi ad gloriam Dei, ad honorem Sanctorum et ad eruditionem et aedificationem fidelium. Antiquitate caeteros vincunt dies Dominici, quos Apostoli loco Sabbati Judaeorum summa religione celebrandos sanxerunt in memoriam resurrectionis Christi⁴.

4° Decursu temporis, numerus festorum de praescripto⁵ adeo excrevit⁶ ut inde non immerito querelae motae sint. C. Tridentinum moderationem suasit, nihil tamen praescripsit. Donec, catalogum Conc. Lugdunensis coarctans, festa pro tota Ecclesia obligantia determinavit atque decrevit Urbanus VIII, constitutione *Universa*, data 13 sept. 1642⁷. Unum anno 1708 addidit Clemens XI, nempe festum Immaculae Conceptionis. Postea Benedictus XIII, necnon Benedictus XIV, rogantibus Episcopis virisque insignibus, et conquerentibus quod propter festorum multitudinem vetitosque labores, pauperibus eriperetur occasio sibi parandi victum, et universa pene festa minus religiose observarentur, diebus festis minus sollemnibus, integro manente praecepto audiendi Missae, quibusdam regionibus et dioecesibus laborandi facultatem attribuerunt⁸.

5° Anno vero 1771, Clemens XIV, per breve *Paternae caritati*, pro omnibus locis ditioni Mariae Teresiae Austriacae subjectis, dierum festorum

1. WERNZ, *o. c.*, p. 54.

2. Cf. VAN DE PUTTE, *De Exodus*, XX, 8, Brugge, 1896.

3. Cf. BECANUS, *Analogia vet. ac nov. Test.*, XVI, 67 ss.; LAMY⁵, *Introd. in S. S.*, t. I, p. 345, Tornaci, 1893.

4. Cf. Act., XX, 7; Apoc., I, 10.

5. Cf. catalogus festorum in Concilio Lugdunensi propositus, c. 1, D. 3, *De consecr.*

6. Referuntur in *Theol. Mechlinien., de Sacrif. Missae*, append., 5; *Nouv. rev. théol.*, t. XIX, p. 488. Cf. supra, t. I, n° 847, quoad obligationem parochorum celebrandi pro grege.

7. Cf. Const. *Non multi* et *Cum sicut*, ap. *Bull. edit. Mechl.*, t. VI, p. 268 et 282.

numerus contraxit, reservatisque nonnullis eorum in plena observantia remansuris, caeteros ita suppressit, ut fideles non tantum possent opera servilia exercere, quod ipsis a Benedicto XIV jam anno 1748 concessum fuerat, sed insuper a praecepto Sacrum audiendi absolverentur. Caeteris e catalogo Urbani VIII demptis, retenti fuerunt festivi dies Resurrectionis cum sequenti, et Pentecostes item cum sequenti, aliique per annum dies Dominici, necnon Nativitatis Domini, Circumcisionis, Epiphaniae, Ascensionis et Corporis Christi; tum quinque dicati Beatae Mariae Virgini: scilicet Purificationis, Annuntiationis, Assumptionis, Nativitatis et Conceptionis; praeterea festa SS. Apostolorum Petri et Pauli, Omnium Sanctorum, S. Stephani protomartyris, et unius tantum principalioris patroni.

6° Occasione Concordati anni 1801, prodiit indultum Pii VII, diei 9 aprilis 1802, quo numerus festorum de praecepto in Republica Gallicana, praeter Dominicas, contractus fuit ad quatuor, scilicet Christi Domini Nativitatem et Ascensionem, Assumptionem Beatae Mariae Virginis, festumque Sanctorum Omnium, sublato in reliquis festis praecepto tum vacandi ab operibus servilibus, tum audiendi Missam¹.

In hoc indulto, sicut in brevi Clementis XIV, expresse mandabatur officia et Missas in iisdem festis abrogatis retineri, et sicuti prius in quacumque ecclesia celebrari debere. De facto tamen Clementis mandatum minime observatum fuit: nam parochi, et quidem, ut videtur, statim post acceptum breve, desierunt officia et Missas more festivo in illis diebus celebrare. Manet tamen obligatio celebrandi pro grege, quam confirmavit et innovavit Pius IX per encyclicam *Amantissimi*, die 3 maii 1858².

7° Ut unitati in festis de praecepto celebrandis consuleret nostrique temporis exigentii morem gereret Pius X, Motu proprio *Supremi disciplinae*, 2 jul. 1911³, ita numerum festorum de praecepto moderavit ut *de jure communi*, praeter dies dominicas, octo tantum servarentur, nempe festa Nativitatis, Circumcisionis, Epiphaniae et Ascensionis D. N. J. C., Immaculatae Conceptionis et Assumptionis B. M. V., Beatorum Petri et Pauli Apostolorum, Omnium denique Sanctorum. Hoc Motu proprio statuebatur praeterea ut circa *festam jam legitime abrogatam*, nihil inconsulta Sede Apostolica innovaretur.

8° Quae confirmavit codex, quibusdam in catalogo festorum allatis modificationibus.

1245. — III. Catalogus festorum ex disciplina vigente. 1° « Dies festi sub praecepto in universa Ecclesia sunt tantum: Omnes et singuli

1. Cf. ANDRÉ, *Cours de législation civile ecclésiastique*, v° fêtes, § II. Suppression des fêtes, Paris, 1850; *Collat. Brugen.*, 1911, t. XVI, p. 541 s.

2. Cf. supra, n° 847.

3. Cf. AAS., t. III, p. 305 ss.; *Collat. Brugen.*, t. XVI, p. 539 s.; interpretationes et additiones ad hanc legem: S. C. Rit., 24 jul., 28 jul. 1911; S. C. C., 8 aug. 1911; 3 maii 1912; ap. AAS., t. III, p. 350, 352, 391; t. IV, p. 340, et ap. *Collat. Brugen.*, t. XVI, p. 597, 598, 601; t. XVII, p. 412. Cf. de festis suppressis, praeter *Collat. Brugen.*, il. cc.; *Arch. f. Kath. Kr.*, 1912, t. XCII, p. 63 ss.; VERMEERSCH, *Period.*, t. VI, p. 84 ss.; *La Vie diocésaine*, 1911, t. V, p. 365 ss. etc. Cf. etiam Motu proprio, *Abhinc duos annos*, 23 oct. 1913 et decr. generale S. C. R., 28 oct. ejusd. anni, ap. AAS., t. V, p. 449 et 457; *Coll. Brugen.*, t. XVIII, p. 697 ss.

dies dominici, festa Nativitatis, Circumcisionis, Epiphaniae, Ascensionis et sanctissimi Corporis Christi, Immaculatae Conceptionis et Assumptionis Almae Genitricis Dei Mariae, sancti Joseph ejus sponsi¹, Beatorum Petri et Pauli Apostolorum, Omniumque denique Sanctorum » (can. 1247, § 1)².

2° « Ecclesiastico praecepto dies festi Patronorum non subjacent; locorum autem Ordinarii possunt sollemnitatem exteriorem transferre ad dominicam proxime sequentem » (*ibid.*, § 2).

3° « Sicubi aliquod festum ex enumeratis legitime sit abolitum vel translatum, nihil inconsulta Sede Apostolica innovetur » (*ibid.*, § 3).

4° *In nostra provincia*, a) vigore indulti Pii VII, 9 apr. 1802, quatuor tantum festa de praecepto servanda conservantur, videlicet Nativitatis Domini, Ascensionis, Assumptionis B. M. V. et Omnium Sanctorum.

b) Festa, quae olim die in quem incidebant de praecepto erant, et quorum sollemnis celebratio ab anno 1802 in diem dominicam sequentem translata fuit, sunt quinque, nempe Epiphaniae, Corporis Christi, beatorum Apostolorum Petri et Pauli, Patroni dioecesis et Patroni cujusque parociae vel loci.

c) Festa anno 1802 abrogata, sunt: sancti Stephani, Circumcisionis, feriae secundae Paschatis et Pentecostes, Purificationis, Annuntiationis, Nativitatis et Immaculatae Conceptionis B. M. V.³.

In festis vero tempore Concordati abrogatis, officia divina peraguntur sicuti antea solebant. Idcirco parochus ea debet populo denuntiare, eumque hortari ut iis diebus sacrosancto Missae sacrificio haud negligat interesse.

Cf. Congreg. prosyn. a. 1919, n. 2, ap. *Collat. Brugen.*, t. XX, p. 168. Indicantur in calendario nostro liturgico per manum

1246. — IV. De festorum sanctificatione. Praeceptum ecclesiasticum sanctificandi dies dominicos et festivos de praecepto obligat sub gravi 1° ad audiendum Sacrum (can. 1249); 2° ad abstinendum ab operibus servilibus, actibus forensibus, itemque, nisi aliud ferant consuetudines

1. Festum quod occurrit die 19 martii.

2. Ad quaesitum: « Utrum festa quae non enumerantur in can. 1247, § 1, ipso facto, ipsaque lege nullibi sint amplius de praecepto, etiamsi in aliqua natione, dioecesi aut loco antea fuerint de praecepto ex particulari lege vel consuetudine etiam centenaria loci aut ex speciali concessione S. Sedis », Comm. ad interpr. cod. can. respondit, 17 febr. 1918: « *Affirmative*, ita ut in iis diebus non amplius fideles urgeat duplex obligatio audiendi Missam et abstinendi ab operibus servilibus », AAS., t. X, p. 170.

3. Cf. Statuta Dioecesis Leodiensis, n. 166.

aut peculiaria indulta, publico mercatu, nundinis, aliisque publicis emptionibus et venditionibus (can. 1248) ¹.

TITULUS XIV.

DE ABSTINENTIA ET JEJUNIO.

Hanc materiam ex professo tractant moralistae. Cf. Ill^{mus} WAFLELAERT, *De prudentia, fortitudine et temperantia*, Brugis, 1886 ; GÉNICOT-SALSMANS, *Theol. moralis*, ed. 8, t. I, n. 436 ss. ; PRUEMMER, *Manuale theologiae moralis*, t. II, ed. 2 et 3, Friburgi-i-Br., 1923 ; FERRERES, *Compendium Theol. moralis*, t. I, n. 602 ss., 585 ss., Barcelona. Cf. etiam MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 296 ss. ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 564 ss.

1. Cf. Theol. Mechlin., *De Sacrificio Missae*, n° 18 ss. ; DIGNANT, *De virtute religionis*, ed. 3, n. 285 ss. ; LAURENTIUS, *o. c.*, p. 591 s. ; WERNZ, *o. c.*, p. 62 ss. ; *Diction. apolog. de la foi cath.*, v^e Dimanche (sanctification du) ; SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 707 ; VILLIEN, *o. c.*, p. 21 ss., 59 ss. 107 ss. ; MATTHAEUS A CORONATA, *o. c.*, n. 288 ss. ; *Nederlandsche kath. stemmen*, 1920, t. XX, p. 204 ss., 299 ss. ; *Collat. Brugen.*, 1926, t. XXVI, p. 64 ss.

PARS TERTIA.

DE CULTU DIVINO.

Fontes. Can. 1255-1321.

Auctores. WERNZ, *o. c.*, t. III, p. II, p. 1 ss.; CALLEWAERT, *Liturgicae institutiones*. I. *De S. liturgia generatim*, ed. 2, p. 1 ss., Brugis, 1925; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 571 ss.; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, p. 487 ss., n. 818 ss.; COCCHI, *o. c.*, p. 157 ss.; LECLER, ap. *Collat. Namurcen.*, 1924-1925, t. XIX, p. 48 ss.

Connexio et ordinatio materiae.

1° Quamvis ea quoque, quae in parte prima et secunda hujus libri tertii dicta sunt de sacrificio Missae, de sacramentis et sacramentalibus, de locis et temporibus sacris, ad cultum divinum pertinent, tamen specialiter pars tertia inscribitur *de cultu divino*, claritatis causa. Hic enim praeprimis agitur de objecto cultus, de actibus exterioribus cultus tum publici tum privati, de rebus quae cultui immediate destinantur, prout haec omnia moderantur per leges ecclesiasticas. Hae leges in quantum cultum publicum spectant partem constituunt juris liturgici, quod est complexus legum divinarum et ecclesiasticarum quibus liturgia Ecclesiae catholicae ordinatur.

2° Agendo de cultu divino, codex primo *quasdam normas generales* tradit de notione et divisione cultus, de moderatione cultus divini, de communicatione in sacris acatholicorum, demum de iis quae in genere vitanda aut servanda sunt in exercitio cultus divini; subinde quinque distinctis titulis tractat de custodia et cultu SS. Eucharistiae, de cultu Sanctorum, sacrarum imaginum et Reliquiarum, de sacris processionibus, de sacra suppellectili, demum de voto et juramento, quae sunt actus privati cultus seu religionis.

PROOEMIUM. — NORMAE GENERALES.

ARTICULUS I. — Notio et divisio cultus.

1247. — I. **Notio.** Generico *cultus* nomine significatur honor, qui alicui personae tribuitur in recognitionem ejus excellentiae vel alicui objecto ad agnoscendam excellentiam personae ad quam relationem dicit. Cultus autem divinus, seu cultus stricte sumptus, dicitur honor cum submissione qui tribuitur vel Deo propter agnitam ejus infinitam excellentiam et nostram erga eum subjectionem, vel creaturis quae ad Deum peculiarem relationem habent, puta Sanctis, reliquiis sacris, piis imaginibus, etc. Per actus exteriores et interiores cultus exercetur virtus religionis.

1248. — II. Divisiones. Cultus divinus distinguitur 1° in cultum *supremum*, qui soli Deo debetur propter excellentiam suam increatam et infinitam, et cultus *latriae* (α λατρεύω) dicitur; et *subordinatum*, qui alicui creaturae tribuitur propter excellentiam suam participatam et finitam. Iste autem cultus inferior et subordinatus iterum subdividitur in duplicem speciem, prout tribuitur creaturae propter excellentiam participatam *prorsus specialem*, vel creaturae tribuitur propter excellentiam participatam *communem*: prior, qui nomine *hyperduliae* designatur, Beatae Mariae Virgini convenit; posterior vero, qui cultus *duliae* (α δουλεύω) nominatur, Angelis et Sanctis exhibetur¹.

Ideo codex can. 1255, § 1 disponit: « Sanctissimae Trinitati, singulisque ejusdem Personis, Christo Domino, etiam sub speciebus sacramentalibus, debetur cultus latriae; Beatae Mariae Virgini cultus hyperduliae; aliis cum Christo in caelo regnantibus cultus duliae »².

2° In cultum *absolutum* et *relativum*, prout alicui tribuitur vel propter excellentiam ipsi insitam vel propter excellentiam quae in ipso cultus supposito non est, sed tantum in altero quocum extrinsecam relationem habet. Cultus absolutus deferitur Deo aut Sanctis; relativus vero imaginibus aut reliquiis. Quare statuit codex, can. 1255, § 2: « Sacris quoque reliquiis atque imaginibus veneratio et cultus debetur relativus personae ad quam reliquiae imaginesque referuntur. »

3° In *internum* et *externum*, prout in animo perficitur vel actibus corporis consummatur³.

4° Tandem, et haec praesertim divisio canonistarum interest, cultus dividitur in *publicum* et *privatum*.

« Cultus, si deferatur nomine Ecclesiae a personis legitime ad hoc deputatis et⁴ per actus ex Ecclesiae institutione Deo, Sanctis ac Beatis tantum exhibendos, dicitur *publicus*; sin minus *privatus* » (can. 1256). Cultus publicus igitur habetur:

1. « Quoad actus qui referuntur ad cultum latriae vel duliae, excepto sacrificio quod proprium est cultui latriae, alii externi actus, uti genuflexio, accensio luminum, oblatio incensi, latriam vel duliam manifestare possunt; qua in re probatae consuetudines et Ecclesiae praescriptiones attendendae sunt » *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 49; VERMEERSCH, *Theol. mor. principia*, t. II, n. 167, Brugis, 1924.

2. Cf. de objecto primario et secundario cultus et liturgiae et de modo quo in Ecclesia ipsis honor exhibetur, *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 49 ss.; CALLEWAERT, *o. c.*, p. 9 ss.; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 818; WERNZ, *o. c.*, p. 26 ss.

3. CALLEWAERT, *o. c.*, n. 2.

4. Particula *et* disjunctive est intelligenda. Cf. Const. BENED. XIV, *Quamvis justo*, 30 apr. 1749, § 12; can. 2000 ss., ubi signanter in can. 2057, clare exhibetur cultum publicum a quocumque privato exerceri posse, modo fiat per actus ex Ecclesiae institutione ut actus cultus publici habendos, cf. *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 11, nota 5, cum VERMEERSCH-CREUSEN, CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON.

qui defertur nomine Ecclesiae a personis legitime deputatis. Ita Ecclesia ad sacra deputat Episcopos et sacerdotes ; ad officium canonicum, beneficiatos et religiosos quibus est obligatio chori ;

qui defertur nomine Ecclesiae, seu tamquam ab ea institutus et exhibetur certis actibus ab Ecclesia usitatis et probatis ad publicum cultum significandum, sive publico in loco, sive in occulto fiat, et a quocumque, etiam a privato homine, exerceatur. Privatus autem ille est, qui non exhibetur nomine Ecclesiae, nec tamquam institutus ab ipsa, sed fit ex privata colentis devotione, sive rursum cultus fiat privatim in occulto loco, sive in loco publico.

Ex hoc deducitur actus, qui ad cultum publicum referuntur, usu et auctoritate Ecclesiae esse consecratos ; actus vero ad cultum privatum spectantes ista consecratione non gaudere ¹.

a) *Actus qui ad cultum privatum referuntur.*

Generatim omnes actus qui, licet ad honorem alicujus conducant, ab Ecclesia tamen non sunt instituti ad exhibendum cultum Beatis vel Sanctis. Tales sunt : asservare vestes ; ornare cadaver ; catervatim accedere ad deosculandum manus pedesque defuncti ; funus celebrare cum magno populi concursu ; luctum externum in morte consanguineorum negligere ; praeclara defuncti gesta picturis, ecclesiae parietibus affixis aut circum pegma funebre expositis, exprimere, vel in vitris coloratis exhibere ² ; defunctum in loco conspicuo et sanctiori, aut in tumulo peculiari forma constructo, vel etiam floribus ornato sepelire ; jejunium privatum observare in vigilia anniversarii, vel in ipso anniversario a servilibus abstinere ; transferre corpus de loco ad locum, modo fiat de consensu Ordinarii, secreto ac sine pompa ; litanias conficere easque privatim recitare, modo non publicentur, nec divulgentur, etc.

b) *Actus qui ad cultum publicum referuntur.*

Sunt vero potissimum : α) Depingere imagines cum aureolis, radiis aut splendoribus, aliove quocumque modo venerationem et cultum prae se ferente et excitante ; sic depictas in aliquo loco, sive publico, sive privato retinere ; eas in altaribus publicis, aut privatis, etiam sine hujusmodi insignibus, apponere ; quinimo eas collocare in ecclesiis et sacellis, etiam extra altare et seorsim ab imaginibus Beatorum et Sanctorum ³.

Decreto generali cit. S. C. R., diei 14 aug. 1894 decisum est « Imagines virorum ac mulierum, qui cum fama sanctitatis decesserunt, sed nondum beatificationis aut canonizationis honores consecuti sunt, neque altaribus utcumque imponi posse, neque extra altaria depingi cum aureolis, radiis,

1. Cf. REIFFEN., I. III, tit. 45, n. 16 ; BOUQUILLON, *De religione*, t. I, n. 20 ss. ; BENED. XIV, o. c., I. II, c. 11 ss.

2. Cf. Decr. S. R. Cit., 14-27 aug. 1894, in *Collect. authentica*, n° 3835, confirmatum decreto 27 jun. 1901 ap. AAS., t. I, p. 260. Cf. infra sub littera b.

3. Cf. GFOELLNER, *Kirchliche Bilder-vorschriften*, in *Theol. prakt. Quart-Schrift*, 1905, t. LVIII, p. 99 ss.

aliisve sanctitatis signis ; posse tamen eorum imagines, vel gesta ac facta in parietibus ecclesiae, seu in vitris coloratis exhiberi, dummodo imagines illae neque aliquod cultus vel sanctitatis indicium prae se ferant, neque quidquam profani aut ab Ecclesiae consuetudine alieni. »

β) Appendere ad sepulcra imagines ex cera vel argento, vel tabellas votivas, aut lumina accendere.

γ) Exponere corpora, vel reliquias in ecclesiis ad publicam venerationem.

δ) Erigere altare in alicujus honorem, et consequenter cellas, habitacula, aedes, in quibus natus est, in sacella, sacras aediculas, aut ecclesias convertere.

ε) Facere alicujus commemorationem in divinis officiis ; officium, sive proprium, sive de communi, recitare, vel missam celebrare in ejus honorem ; quin etiam eum invocare in litiis publice recitatis¹.

ARTICULUS II. — De moderatione cultus divini.

Canones 1257-1262, determinant partes quas habent auctoritates ecclesiasticae competentes in moderando cultu divino, ipsique invigilando.

1249. — I. Apostolica Sedes « Unius Apostolicae Sedis est tum sacram ordinare liturgiam, tum liturgicos approbare libros » (can. 1257).

« Sedis hujus Apostolicae, ait Benedictus XV² ut quae *juris Liturgici suprema Moderatrix* est, sollemnis semper cura fuit, ut Ecclesiae Catholicae sacri Ritus in sua ubique integritate persisterent, aut, sicuti forte ab ea declinassent, ad pristinam puritatem revocarentur³. Quae res necessario ex ipso consequitur Pastoralis Officio, quod Romanae cathedrae commissum est, sedulo invigilandi, ut debita cum veneratione externus cultus erga Deum exerceatur, ut sacra quae peraguntur mysteria augustiora fiant cedantque in magnam Christifidelium aedificationem, eorum in Deum pietatem excitando et devotionis affectum⁴. »

Christus Dominus, summus sacerdos et legislator novi testamenti, in sua Ecclesia per immediatam institutionem unice ordinavit *ritus essentielles* sacrificii *eucharistici* et *sacramentorum* ; institutionem vero aliorum rituum *accidentalium potestati ecclesiasticae* commisit. Quae potestas ecclesiastica supremo et universali modo est penes *Romanum Pontificem* vel *Concilium oecumenicum*, pro suo supremo plenoque jure *regendi* Ecclesiam universalem et ordinandi *disciplinam* atque pro suo *infallibili magisterio* ; ser-

1. Cf. BENED. XIV, *De Servorum Dei beatificatione*, etc., l. II, c. 11-14.

2. Const. *Sedis hujus Apostolicae*, de revisione et approbatione Breviarii Braccarenensis, 14 maji 1920, AAS., t. XIV, p. 317.

3. Trident. Syn., Sess. XXII, c. 5 et SS. VII, c. 12.

4. Inst. S. C. de P. F., 30 jun. 1830, in *Collectanea* C. de P. F., n. 817.

vata proportione etiam spectat ad *Episcopos* aliosque praelatos ecclesiasticos, cum vera dependentia a Romano Pontifice et intra limites expresso vel tacito consensu ejusdem supremi Pastoris statutos¹. Inde factum est ut per plura saecula potestas legifera de accidentalibus partibus liturgiae a Praelatis inferioribus et a Conciliis particularibus fuerit exercita, et sic ortae sunt variae liturgiae in ecclesia orientali et in ecclesia occidentali². Sed paulisper, inde a saeculo VIII, opera Romanorum Pontificum et Francorum principum, liturgia Romana, admixtis multis elementis Gallicanae liturgiae, in Galliam introducta est. Quae mox per totam hanc regionem sparsa et saeculo X-XI etiam Romae admissa, facta est ea Romana liturgia quae exinde per totam occidentem diffusa est, ita ut saeculo XIII, fere ubique recepta fuerit *in substantialibus*, dum tamen *in secundariis* potestas legifera Episcoporum et Conciliorum provincialium salva remansit. Demum, ad complendum intentum a Concilio Tridentino opus reformandi et ad pristinam puritatem reducendi Breviarium et Missale, Pius V, emendato *Breviario* et correcto *Missali*, liturgiam romanam quoad has partes in universa Ecclesia occidentali, salvis quibusdam exceptionibus, servandam praescripsit et Episcopis jus ademit aliquid immutandi etiam in rebus non substantialibus. Principium illud a Pio V statutum caeteri Pontifices etiam applicarunt aliis functionibus sacris, edendo et servandos praescribendo alios libros liturgicos, nempe: *Pontificale Romanum*, *Caeremoniale Episcoporum* et *Rituale Romanum*. Ita sibi reservavit Apostolica Sedes jus ordinandi liturgiam librosque liturgicos; quae disciplina etiam ad ecclesiam orientalem extensa est³. Sane Romani Pontifices graviora juris liturgici ordinant *Constitutionibus Apostolicis* per se latis; at ex communiter contingentibus utuntur opera Congregationum Romanarum, nempe S. Congregationis Rituum⁴ pro Ecclesia latina, S. Congregationis pro Ecclesia Orientali quoad ritus orientales⁵.

Ad solam Sedem Apostolicam proinde spectat :

1º Ordinare *sacram liturgiam*. Liturgia, quae *publicum ministerium* sonat, potest definiri : forma cultus externi a Deo data vel ab Ecclesia probata⁶. Episcopis et Conciliis particularibus non remanet nisi jus et officium executioni mandandi leges liturgicas, abusus corrigendi et iis supplendi quae a jure communi non sunt determinata vel Episcopis aut laudabilibus consuetudinibus determinanda relinquuntur⁷.

1. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 6.

2. Cf. CALLEWAERT, *o. c.*, p. 51 ss. Cf. cit. constit. BENED. XV, *Sedis hujus Apostolicae*.

3. Cf. pro hac ecclesia WERNZ, *o. c.*, p. 101. Cf. de historia liturgiae, CALLEWAERT, *o. c.*, p. 48 ss.

4. Cf. supra, n. 591.

5. Cf. supra, n. 595.

6. Definitur a VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 575 : ordo colendi Deum publica Ecclesiae actione; ab Hanssens ap. VERMEERSCH, *Theol. mor. principia*, t. II, n. 271 : cultus Dei publicus et ritualis; a CALLEWAERT, *o. c.*, n. 6 : cultus publicus ab Ecclesia quoad exercitium ordinatus seu ordinatio ecclesiastica exercitii cultus publici.

7. *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 54.

2° *Approbare typicas editiones¹ librorum liturgicorum.*

Libri liturgici hodie ab Ecclesia approbati, sunt²:

a) Pro horis canonicis persolvendis : *Breviarium* (editio typica, a. 1914); *Martyrologium* (ed. typ. 1923); *Octavarium* (ultima ed. a S. R. C., 1883); *Lectiones (contractae) pro festis Universalis Ecclesiae commemoratis ad matutinum legendae* (a. S. R. C., editae a. 1915); *Calendarium Romanum*.

b) Pro Missa celebranda : *Missale* (ultima editio juxta typicam a. 1920 est a. 1924); *Memoriale rituum pro aliquibus praestantioribus sacris functionibus persolvendis in minoribus ecclesiis parochialibus* (ed. typ., a. 1920).

c) Pro ritibus in sacramentorum et sacramentalium administratione servandis : *Rituale Romanum* (ed. typ., a. 1925).

d) Pro functionibus liturgicis Episcopis propriis : *Pontificale Romanum* (ed. typ., 1888).

e) Pro ordine et caeremoniis in functionibus sollemnioribus praesertim ecclesiarum cathedralium et collegiatarum servandis : *Caeremoniale Episcoporum* (ed. typ., a. 1886).

b) Pro liturgico cantu gregoriano : *Kyriale* (ed. typ., 1905); *Graduale* (1907); *Officium pro defunctis* (1909); *Cantorinus seu Toni communes Officii et Missae cum regulis et exemplis* (1911); *Antiphonale diurnum* (1912, 2° ed. 1919); *Officium Majoris Hebdomadae* (1922).

His libris, ex decreto S. R. C., 17 maii 1911³, accenseri debent *Propria* officiorum et missarum alicujus dioecesis, ordinis vel congregationis religiosae; *Instructio Clementina pro expositione SS. Sacramenti*; *Collectio Decretorum S. Rituum Congregationis*.

1250. — II. Ordinarii locorum.

1° *Jus et officium circa actus cultus extra-liturgici.* a) « Orationes et pietatis exercitia ne permittantur in ecclesiis et oratoriis sine revisione et expressa Ordinarii loci licentia, qui in casibus difficilioribus rem totam Sedi Apostolicae subiciat » (can. 1259, § 1). Agitur hic de orationibus et exercitiis pietatis non liturgicis *novis*, seu nondum recognitis nec longo usu receptis, quae ne reprobandas inducant devotiones, superstitioni faveant, aut verae pietati rectaeque cultus ordinationi nocumentum afferant, debent submitti revisioni et expressae Ordinarii loci licentiae ut

1. Typica vocatur editio ea quae auctoritate S. R. C., revisione rite peracta, approbata est et cui futurae editiones sunt conformandae. De hac concordantia constare debet ex attestazione Ordinarii loci in quo imprimuntur vel publici juris fiunt editiones juxta typicam. Cf. can. 1390.

2. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 15 ss.; CALLEWAERT, *o. c.*, n. 121 ss.

3. AAS., t. III, p. 242.

possint *publice*¹ recitari et adhiberi in ecclesiis et oratoriis publicis aut semi-publicis etiam exemptorum².

In casibus difficilioribus Ordinarii locorum recurrere debent ad S. C. Rituum aut ad S. Officium pro rei natura liturgica aut doctrinali³.

b) « Loci Ordinarius nequit novas litanias approbare publice recitandas » (*ibid.*, § 2).

Approbatio litaniarum pro publica recitatione reservatur proinde Sedi Apostolicae. Pro publica recitatione vel cantu, approbatae jam sunt litaniae Omnium Sanctorum et agonizantium, litaniae Lauretanae, litaniae SS. Nominis Jesu, SS. Cordis Jesu et S. Joseph. Publica habetur recitatio, quando fit quocumque in loco in caeremonia liturgica, vel etiam extra eam, dum fit a pluribus *communiter* seu *conjunctim*, in ecclesiis vel publicis oratoriis, etiam absque interventu ministri Ecclesiae, qua talis⁴. Si quae novae litaniae ab Ordinario loci approbantur, valet tantum haec approbatio pro extra-liturgico et privato usu⁵.

2º *Jus et officium urgendi canones de cultu divino et invigilandi ne abusus irrepant.* a) « Locorum Ordinarii advigilent ut sacrorum canonum praescripta de divino cultu sedulo observentur, et praesertim ne in cultum divinum sive publicum sive privatum aut in quotidianam fidelium vitam superstitiosa ulla praxis inducatur, aut quidquid admittatur a fide alienum vel ab ecclesiastica traditione absonum vel turpis quaestus speciem praeseferens » (can. 1264, § 1)⁶.

b) « Si loci Ordinarius leges pro suo territorio hac in re tulerit, etiam religiosi omnes, exempti quoque, obligatione tenentur easdem servandi; et Ordinarius potest eorundem ecclesias vel publica oratoria in hunc finem visitare » (*ibid.*, § 2)⁷. Qua tamen praescriptione non derogatur

1. Deducitur ex eo quod in can. 1259 § 1, agatur de permittendis illis orationibus et exercitiis in ecclesiis et oratoriis. Cavet can. 1399, 5º introductioni devotionum etiam pro usu privato. Quid sit publica recitatio exponetur infra ad § 2 can. 1259, sub b).

2. Cf. Trid., Sess. XXV, *de invocat. Sanctorum*. Censent VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 579 in oratoriis domesticis religionis clericalis exemptae sufficere licentiam proprii Ordinarii.

3. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 153.

4. Cf. S. R. C., 6 martii 1894, n. 3820, ad 1; 25 nov. 1895, 20 jun. 1896, n. 3916; 11 feb. 1198, n. 3981. Illa recitatio conjunctive facta non videtur esse publica, dum fit in oratoriis semi-publicis. Cf. *Nederl. kath. stemmen*, 1905, t. V, p. 214 s. et 235 s.

5. Editio hujusmodi litaniarum extra-liturgicarum semper requirit censuram Ordinarii loci (can. 1385). Cf. *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 58, nota 2.

6. Cf. documenta quae ad hunc canonem in codice citantur; Conc. Mechlinien. IV, n. 42, ubi reprobandur quae ad spiritismum et theosophiam spectant, ad normam recentissimorum Sedis Apostolicae decretorum.

7. Cf. supra n. 1034.

privilegio peculiaris exemptionis a visitatione quo quidam regulares fruuntur.

Nota. Quasnam partes habeat Ordinarius loci in urgenda lege divina et ecclesiastica de vetita communicatione in sacris acatholicorum, videbimus in articulo sequenti.

1251. — III. Independentia auctoritatis ecclesiasticae. « Ecclesiae ministri in cultu exercendo unice a Superioribus ecclesiasticis dependere debent » (can. 1260), repudiato omni interventu potestatis civilis. Ideo damnandi sunt sic dicti *articuli organici* Concordati a. 1801, tit. III, de cultu, caeteroquin omni vi destituti vigore constitutionis belgicae¹.

ARTICULUS III. — De communicatione in sacris acatholicorum.

1252. — I. Notiones². 1° Est autem communicatio cum acatholicis usus vel conversatio hominis catholici cum acatholico et dividitur ut alia sit communicatio in *profanis*, alia in *sacris*, prout negotia quae communiter geruntur sunt vel profana vel sacra. Per *sacra acatholicorum*, intelliguntur omnes functiones cultus publici acatholicorum, v. gr., oblatio sacrificii apud haereticos vel schismaticos, eorum administratio sacramentorum aut sacramentalium³. Acatholici sunt quotquot, baptizati vel non, extra Ecclesiam alicui sectae adhaerent. Communicatio in rebus civilibus cum acatholicis qua talibus non prohibetur⁴.

2° Communicatio in sacris acatholicorum est vel *activa seu formalis*, vel *passiva seu materialis*⁵. *Activa* est seu *formalis* a) quando actus acatholici ponantur cum intentione eo ipso adhaerendi sectae vel ejusdem sectae cultum approbandi; b) quando actus acatholici cultus ita est specificè religiosus et vel in se vel in circumstantiis falsae sectae

1. Cf. const. BENED. XIV *Quemadmodum*, 23 martii 1743, in *Bull. Mechlinien.*, t. II, p. 105 ss.; litt. encycl. Pii X *Jamdudum*, 24 maii 1911, AAS, t. III, p. 217.

2. Cf. de communicatione praesertim cum haereticis, BENED. XIV, *De Syn.*, l. VI, c. 5, n. 2; DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1409; SANTI-LEITNER, *o. c.*, t. V, p. 103 ss.; HOLLWECK, *Die kirchl. Strafgesetze*, p. 118 ss.; *Arch. f. kath. Kirchenr.*, 1907, t. LXXXVII, p. 103 ss.; *Collat. Namurcen.*, 1906-1907, t. VI, p. 233 s.; BOUDINHON, in *Rev. du cl. fr.*, 1908, t. XLIV, p. 597 ss.; *La comunicazione « in divinis » con acattolici*, in *La civiltà cattolica*, 1921, t. LXXII, p. 338 ss.; *Protestantischer Chorsänger und Orgelspieler in der Kath. Kirchen*, in *Theol. prakt. Quart.-schrift*, 1925, t. LXXXVIII, p. 601 s., etc.

3. Orationes privatas fundere cum acatholicis non vetatur, modo sint bonae, nec haeresim vel infidelitatem sapiant, et absit scandalum. Cf. *Collat. Namurcen.*, 1924-1925, t. XIX, p. 54, nota 1; VERMEERSCH, *Theol. mor. principia*, t. II, n. 50, n. 3.

4. Cf. de hac communicatione cum excommunicatis vitandis can. 2267.

5. Olim multi auctores *activam* vocabant participationem catholicorum ritibus acatholicorum; *passivam* vero participationem acatholicorum ritibus catholico-
rum. Cf. SANTI-LEITNER, *o. c.*, p. 104.

protestativus, ut aliter explicari nequeat. His in casibus, communicatio non tantum positive prohibetur sed *per se* illicita est, quia est aequivalens professio vel saltem simulatio fassi cultus¹. *Passiva* est seu *materialis*, quando quis non solum non habet intentionem heterodoxam, sed neque ullo modo intervenit in ponendis caeremoniis acatholicis. Talis communicatio plerumque tanquam effectum habet speciem adhaesionis sectae falsae, scandalum et periculum perversionis. Attamen, cum effectus illi quandoque non ita immineant, neque talis communicatio intrinsece mala sit, eadem interdum tolerari potest, quando propter gravem rationem, rite applicatur principium duplicis effectus et lex ecclesiastica cessat².

1253. — II. Jus positivum. 1° « Haud licitum est fidelibus quovis modo active assistere seu partem habere in sacris acatholicorum » (can. 1258, § 1). Quae prohibitio tanto magis urget quanto magis cultus falsus aut superstitiosus exhibetur, ut quando agitur de cultu infidelium.

Non desunt theologi³ ab omni culpa absolventes catholicos qui cum haereticis vel schismaticis communicant in sacris, dummodo hae simul concurrunt rerum circumstantiae: ut ad praedictam communicationem catholicos adiget causa gravissima et urgentissima; ut haeretici a qua sacramenta exposcunt sint valide ordinati et sacra administrant ritu omnino catholico; ut haec communicatio non sit ex circumstantiis externa protestatio falsi dogmatis; ut nulli scandalum ingeratur. At, ait Bened. XIV, etiam admissa hac sententia ut in praxi secura, cum, assentientibus S. Thoma, Lugo et multis aliis, omnes enumeratae circumstantiae simul et conjunctim adesse debeant, idcirco fere impossibile est usuvenire, ut a flagitio excusari valeant catholici, sese in rebus sacris cum haereticis vel schismaticis admiscentes; quod confirmat praxis romana. Caeterum modo generali participatio ejusmodi sacris lege positiva can. 1258, § 1 prohibetur.

Multae prohibitiones vel declarationes habentur hac de re tum in Codice, tum in decretis S. Officii et S. C. de Prop. Fide⁴.

1. Cf. SANTI-LEITNER, *o. c.*, p. 104; GÉNICOT-SALSMANS, *o. c.*, t. I, n. 198.

2. Ita recte GÉNICOT-SALSMANS, *o. et l. c.*; cf. SANTI-LEITNER, *l. c.*

3. Cf. VERMEERSCH, *Theol. mor. princ.*, l. c., n. 50.

4. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 145-152, ubi plurima citantur; SANTI-LEITNER, *o. c.*, p. 104 ss.; DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. et l. c.* Haec adducunt *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 56, nota 1: « Ita non licet catholico inire matrimonium coram ministro acatholico (can. 2319, § 1, 1°); nec liberos baptizandos offerre ministro acatholico (c. 2319, § 1, 3°); nec per se vel per alium fungi officio patrini in baptismis qui haeticorum filiis ab haeticis ministrantur (S. Off., 10 maii 1870; 7 jul. 1864); nec in templis haeticorum, cum falsus cultus ibi exercetur, organum pulsare, vel orare vel cantare (S. Off., 19 junii et 8 julii 1889); nec missam haetici vel schismatici audire, licet etiam die sollempni missa carendum sit

Non est tamen participatio ritus acatholici, genuflexio ante tabernaculum ubi vere consecratae hostiae sint, neque honor privatus redditus sacrae imagini B. M. V. ¹.

2° « Tolerari potest praesentia passiva seu mere materialis, civilis officii vel honoris causa, ob gravem rationem ab Episcopo in casu dubii probandam, in acatholicorum funeribus, nuptiis similibusque sollemniis, dummodo perversionis et scandali periculum absit » (can. 1258, § 2).

Proinde tolerari potest praesentia mere materialis catholicorum sacris acatholicorum ² causa *officii suscepti*, v. gr. magistratus civilis aut famulatus, aut causa *honoris* erga propinquos aut cives acatholicos, dummodo absit periculum perversionis et scandali simulque adsit *gravis* causa, v. gr., « ne praedictum officium amittant, ut inimicitiam vident et socialem conviventiam foveant; cujus causae gravitatem multoties ob circumstantias esse dubiam quis facile cognoscit ideoque dicit canon illam ab Episcopo, qui rebus publicis quoad sacra superintendit, in casu dubii esse probandam ³. »

Censemur assistentiam passivam sine gravi ratione esse peccatum *per se grave*, admittere tamen parvitatem materiae. Ratio est ipsa voluntas legislatoris ⁴ qui ut haec assistentia toleretur exigit causam gravem, in casu dubii ab Episcopo probandam, et praeterea obligationem vitandi communicationem in sacris cum haereticis poenis gravibus urget ⁵.

Notandum est eum qui communicat in divinis cum haereticis ad normam can. 1288, a jure haberi ut suspectum de haeresi et exinde, servatis servandis poenas ecclesiasticas incurrere (can. 2316, 2315).

3° Verbum demum est dicendum de quaestione connexa nempe de acatholicorum ad sacra catholicorum admissione ⁶.

(S. Off., 5 dec. 1608; 7 aug. 1704); nec, saltem extra periculum mortis, communionem vel alia sacramenta de manu schismatici recipere (S. Off., 17 feb. 1761); nec schismatico dare eleemosynam ad celebrandam Missam (S. Off., 17 martii 1784, 7 jul. 1864). Cf. etiam CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 823; GÉNICOT-SALSMANS, *l. c.*, n. 199 ss.

1. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.*

2. Actus salutandi familiam in domo defuncti, uti mos viget apud nos, non est participatio in sacris.

3. BLAT, *o. c.*, p. 144 s. In aestimando casu, ratio habenda est qualitatis personae assistentis et propinquitatis ipsius puta cum sepeliendo vel nupturiente, et praeterea significationis actus ex adjunctis, ex quibus fieri potest ut pompa funebris contra ecclesiam dirigatur. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 578.

4. A fortiori ubi specialis habetur prohibitio, uti in Urbe, pro templis protestantium. Cf. instructionem adhuc vigentem Card. Vic. Urb., 12 jul. 1878, ap. ASS., t. XI, p. 168.

5. Cf. tamen VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 578; GÉNICOT-SALSMANS, *o. c.*, n. 200.

6. Cf. SANTI-LEITNER, *o. et l. c.*, p. 106 ss.; *Collat. Namurcen.*, *l. c.*, p. 56 s.; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. et l. c.*

Nunquam licet admittere acatholicos ut habeant *partem activam* in sacris catholicorum; esset practice admittere ipsorum confessionem, cum scandalo fidelium, imo cum scandalo ipsorum haereticorum qui in suo errore firmarentur¹. Quibus exceptis, dici potest acatholicos posse admitti ad nostras sacras functiones, quod caeterum eorum conversioni frequenter proderit, semoto scandalo et excluso indifferentismi periculo. Qua in re etiam multa a S. Sede positive determinata sunt².

ARTICULUS IV. — Quaedam in genere servanda vel vitanda in exercitio cultus.

1254. — I. **Modus interessendi cultui publico.** 1° « *Optandum* ut, congruenter antiquae disciplinae³, mulieres in ecclesia separatae sint a viris » (can. 1262, § 1).

2° Praecipitur ut « viri in ecclesia vel extra ecclesiam, dum sacris assistunt, nudo capite sint, nisi aliud ferant probati populorum mores⁴ aut peculiaria rerum adjuncta » (*ibid.*, § 2). Propter peculiaria rerum adjuncta, viris permitti potest cooperto capite in processionibus incedere; item permittitur militibus qui assistunt officiis honoris vel custodiae causa. Ita probati auctores⁵.

3° Praecipitur ut *mulieres*, sacris ritibus assistentes, sint capite cooperto et modeste vestitae, maxime cum ad mensam Dominicam accedant (*ibid.*).

1. *Collat. Namurcen.*, l. c.

2. Sequentia ad verbum fere exscribimus e *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 57, nota 1. Ita licet acatholicos ad conciones admittere imo advocare (Const. BENED. XIV, *Postremo*, 28 febr. 1747, § 59, in fine; S. Off., 10 maii 1770); concedere ut Missae celebrationi adsint (S. Off., 20 sept. 1763); pro eis privatim applicare sacrificium (can. 809; 2262, § 2); concedere ut pueri haereticorum in collegiis catholicis officiis intersint (S. Off., 25 apr. 1868), modo ritibus catholicis se non immisceant (S. Off., 20 aug. 1826), nec inserviant (20 nov. 1850); benedictiones et sacramentalia ipsis impertiri, nisi obstet peculiaris Ecclesiae prohibitio; ad obtinendum lumen fidei, et una cum eo, corporis sanitatem (can. 1149, 1152; S. R. C., 8 mart., 1919, AAS., t. XI, p. 144, quoad catechumenos). Contra, haereticus non potest valide admitti ut patrinus baptismi (can. 765); non licet in sacris functionibus haereticos in chorum invitare, alternis psallere, dare iis pacem aliaque id genus cultus externi, quae interiora vinculi ac consentionis indicia existimantur (S. Off., 22 jun. 1859); nec ipsis dare faces vel lumina in functionibus deferenda (S. Off., 20 nov. 1850); nec eos adscribere confraternitatibus (can. 693). Consuetudo adhibendi cantores acatholicos in cantu liturgico ut abusus omnino tollendus declarata est (S. Off., 1 maii 1889), sed die 24 jan. 1906, responsum est, tolerari posse, attentis peculiaribus adjunctis, ut puellae schismaticae una cum catholicis cantent in functionibus sacris. Cf. *Theol. prakt. Quart-Schrift*, 1925, t. LXXVIII, p. 601 s.

3. Cf. *Caeremon. Episcop.*, l. V, c. 5, n. 7.

4. Ut apud Sinenses, cf. instruct. S. C. de P. F., 18 oct. 1883, XVI, ap. *Collectanea*, n. 1606.

5. Cf. *Coll. Namurcen.*, l. c., p. 59.

Cf. Conc. Mechlinien. IV, n° 58 ; et mandata episcopalia.

1255. — II. Loca fidelium in ecclesia. 1° « Potest magistratibus, pro eorum dignitate et gradu, locus in ecclesia esse distinctus, ad normam legum liturgicarum » (can. 1263, § 1). Juxta has leges, magistratibus non licet absque indulto Apostolico habere sedem in presbyterio¹ ; at permittitur ut habeant genuflexorium coopertum².

2° « Sine expresso Ordinarii loci consensu, nemo fidelis locum habeat in ecclesia sibi suisque reservatum ; Ordinarius autem consensum ne praebeat nisi ceterorum fidelium commoditati sit sufficienter consultum » (*ibid.*, § 2).

« Ea semper factis in concessionibus inest tacita conditio, ut Ordinarius possit, ex justa causa, concessionem revocare, non obstante quolibet temporis decursu » (*ibid.*, § 3). *Locus*, de quo hic agitur, est locus definitus, ut cappella, stallum vel etiam scamnum fixum, reservatus alicui fidei et familiae ejus³ ; non vero sermo est de scamnis vel sedilibus mobilibus quae fidelibus, taxam aliquam solventibus, reservantur⁴.

1256. — IV. Musica sacra. 1° « Musicae in quibus sive organo aliisve instrumentis sive cantu lascivum aut impurum aliquid misceatur, ab ecclesiis omnino arceantur » (can. 1264, § 1)⁵. Non tantum cantus lascivus facile dignoscitur, sed etiam musica instrumentalis impura dum suggerit idaeam ludorum scenicarum aut cantuum, qui hac labe iniciuntur⁶. At tota traditio ecclesiastica est in arcenda ab ecclesiis non tantum musica lasciva et impura, sed etiam theatralis et profana⁷. Musica enim sacra, utpote sollemnis liturgiae pars necessaria, hujus finem generalem participat, qui gloria Dei est, sanctificatio exemplumque fidelium ; ideo *sancta* esse debet, et quodvis profanum occurrit non modo ex re ipsa amovendum est, sed etiam ex ratione qua per executores proponitur⁸.

1. Cf. can. 1455, 3°.

2. Apud nos servandum est, quoad locum distinctum magistratibus in caeremoniis publicis reservandum, decretum imperiale sic dictum *de Messidor an XII*. Cf. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, n. 282 s.

3. Cf. can. 1455, 3°, quoad patroni privilegium.

4. Cf. art. 64-72 decreti imperialis a. 1809, ap. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 295 ss., quod fere quoad omnes suas praescriptiones concordant cum jure canonico.

5. Cf. Conc. Trid., Sess. XII, c. 9, de observ. et vit. in celebr. missae ; c. un. Extrav. com., III, I ; S. C. Rit., instructio 24 sept. 1884, art. 2, 11.

6. Cf. exempla apud DUCLOS, *Sa Sainteté Pie X et la musique religieuse. Commentaire sur le motu proprio et les pièces annexes*, p. 57, 58, 70, 71, Bruges, 1905.

7. Cf. omnino DUCLOS, *o. c.*, p. 56 ss.

8. Ita Motu proprio Pie X, 22 nov. 1903, principia generalia, 1 et 2, DUCLOS, *o. c.*, p. 125 ; Conc. Mechlinien. IV, n. 270.

2° « Leges liturgicae circa musicam sacram servantur » (*ibid.*).

Leges illae continentur in *Motu proprio* Pii X cum instructione de musica sacra, 22 novembris 1903¹. Instructio praedicta imposita est ut *codex juridicus musicae sacrae* omnibus ecclesiis ritus latini, non obstantibus privilegiis atque exemptionibus quibuscumque, etiam speciali mentione dignis, decreto U. et O. S. R. C., 8 jan. 1904². Deinde die 25 aprilis insequentis decretum prodiit de editione Vaticana librorum liturgicorum cantum gregorianum continentium³.

Remittimus ad illas leges liturgicas, haec notando tantummodo: Ecclesia catholica praepriis probat *cantum gregorianum*, ut proprium Ecclesiae Romanae, et tanquam supremum omnis musicae sacrae exemplar, qui late in sacris restituendus est, cum omnes pro certo habeant divinam rem nihil magnificentiae suae amittere, licet unice cum hoc musico genere consocietur, quique in usum populi restituendus curetur, quo ad divinas laudes mysteriaque celebranda magis agentium partem, antiquorum more, fideles conferant. *Classica* deinde *polyphonia*, Romanae scholae praesertim, cujus saec. XVI Petrus-Aloisius Praenestinus exstitit perfectior, et ipsa late in sacris restituenda erit, apud insigniores basilicas praesertim, apud cathedrales ecclesias, apud seminaria aliaque ecclesiastica collegia, ubi ad rem necessaria minime desiderentur. Demum *recentissimum musicae genus* et *ipsum* probatur, quippe quod opera excellentiae, sapientiae, gravitatis plena exhibeat, sacris caeremoniis non indigna (*Motu proprio*, 22 nov. 1903, n. 3, 4, 5).

Remittimus etiam ad Conc. Mechlinien IV, decr. 263 ss.; et ad statuta dioecesana, in quibus praescriptiones S. Sedis in memoriam revocatae et applicatae fuere⁴.

3° « Religiosae mulieres, si eisdem liceat, ad normam suarum constitutionum vel legum liturgicarum⁵ ac de venia Ordinarii loci, in propria

1. In *Collect. authentica*, n. 4121, et ap. *Coll. Brugen.*, 1904, t. IX, p. 111 ss. Cf. etiam epistolam ejusdem Pontificis ad Cardinalem Vicarium, 8 dec. 1903, n. 4125 et ap. *Collat. Brugen.*, l. c., p. 106.

2. N. 4126; *Collat. Brugen.*, l. c., p. 122. Cf. *ibid.*, p. 466 de valore juridico instructionis Pii X de musica sacra. Vide etiam DUCLOS, *o. c.*, p. 5 ss. Cf. lettre de S. S. Pie XI, 12 oct. 1924 de cantu gregoriano apud monasteria monialium Carmelitarum, AAS., t. XVI, p. 458 ss.

3. N. 4134; DUCLOS, *o. c.*, p. 131. Accesserunt plura decreta interpretativa instructionis de musica sacra et de ipsa editione cantus gregoriani. Ultima sunt S. R. C., 18 maii 1917 de instrumentis « Campanae tubolari » in organo non apponendis, AAS., t. IX, p. 352 s.; S. R. C., 23 jun. ejusd. anni de cantu gregoriano notulis musicalibus modernis descripto et de signis rhythmicis, *ibid.*, p. 396 s.

4. Cf. DUCLOS, l. c., (optima commentatio); COREMANS, *Het katholiek okzaal*, Eerste deel. *Het « motu proprio » van 22 nov. 1903*, Mechelen, 1905; *Dict. apolog. de la Foi chrét.*, v° musique religieuse; *Guide liturgique à l'usage du clergé, des directeurs de chœur, organistes, etc.*, Metz, 1908; TISSIER, *La réforme pratique de la musique sacrée*, Paris, 1911.

5. Cf. *Motu proprio*, 22 nov., art. 13. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 157.

ecclesia aut oratorio publico canere, tali e loco canant, ubi a populo conspici nequeant » (can. 1264, § 2).

Respicit haec regula religiosas mulieres quae pertinent ad Congregationes religiosas vel ad instituta quae religiones imitantur sine votis, dum in suis ecclesiis vel oratoriis, loco cantorum canunt.

Cf. *Statuta dioecesis*, p. 156.

Circa cantum aliarum mulierum in ecclesiis ita paucis complecti possumus disciplinam ecclesiae, attentis praescriptionibus in Motu proprio de musica sacra contentis (II, 3 ; V, 13, 14) et S. R. C. decisionibus¹.

1° Prohibetur ne mulieres conjunctim cum viris admittantur in chorum musicum (maîtrise), ita ut simul efforment chorum mixtum, seorsim a fidelibus, v. gr. in odaeo (jubé) canentes ; mens est ecclesiae ut viri a mulieribus et puellis omnino sint separati.

2° Si munus cantorum liturgice institutum est, sc. si in choro seu in sacratori ecclesiae loco expletur a levitis vel a laicis loco clericorum, feminas, hujus functionis liturgicae expertes, in hoc musico choro ullo modo admitti vetitum est².

3° Permittitur ut puellae et mulieres, extra chorum, intra christifideles, simul aut alternatim cum pueris et viris partes suas in cantando agant ; imo his absentibus aut deficientibus, solae canant in ecclesia, quasi populum repraesentent, vel quasi ad dirigendum populum in cantu³.

4° Ubi officiatura choralis instituta est, cantus exclusivus mulierum praesertim in cathedralibus ecclesiis, non admittatur, nisi ex gravi causa ab Ordinario cognoscenda et extra chorum, servatis praeterea omnibus praescriptionibus de musica sacra ut cantus ordinate procedat.

TITULUS XV.

DE CUSTODIA ET CULTU SANCTISSIMAE EUCHARISTIAE.

Auctores. WERNZ, *o. c.*, t. III, p. II, p. 197 ss. ; GASPARRI, *De SS. Eucharistia*, t. I, p. 247 ss. ; MANY, *De Missa*, p. 269 ss., Parisiis, 1903 ; CAPPELLO, *Tractatus canonico-moralis de Sacramentis*, t. I, p. 240 ss. ; Taurini, 1921 ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 588 ss. ; CLAEYS-BOULAERT et SIMENON, *o. c.*, p. 498 ss. ; *Rev. ecclési. de Liège*, 1924-1925, t. XVI, p. 41 ss.

1. Cf. recentiora decreta S. C. R., 17 jan. et 18 dec. 1908, n. 4210 et 4231. Cf. *Collat. Brugen.*, t. XIII, p. 341 et t. XIV, p. 166.

2. Cf. *Ephemerides liturgicae*, 1908, t. XXII, p. 140 s.

3. Cf. declarat. Card. Vicar., 2 febr. 1912, cit. a COCCHI, *o. c.*, p. 171.

ARTICULUS I. — De loco ubi asservari debet aut licet SS. Eucharistia ¹.

Ordo codicis. Tribus partibus absolvitur iste titulus. Prima agit de loco ubi asservari debet aut licet SS. Eucharistia (can. 1265-1267) ; altera, de modo quo asservanda est SS. Eucharistia (can. 1268-1272) ; tertia de cultu erga SS. Eucharistiam, praesertim quoad illius visitationem, expositionem et quoad preces Quadraginta horarum (can. 1273-1275).

Breviter absolvetur haec materia, pluribus ad auctores liturgicos remissis.

1257. — I. Requisitum generale. Semper requiritur in omni ecclesia aut oratorio ubi asservari debet aut licet SS. Eucharistia ut adsit, maxime sacerdos ², qui ejus curam habeat et *regulariter* sacerdos semel saltem in hebdomada Missam in sacro loco celebret (can. 1265) ³.

1258. — II. Custodiri debet SS. Eucharistia « in ecclesia cathedrali, in ecclesia principe Abbatiae vel Praelaturae *nullius*, Vicariatus et Praefecturae Apostolicae, in qualibet ecclesia paroeciali vel quasi-paroeciali et in ecclesia adnexa domui religiosorum exemptorum sive virorum sive mulierum » (can. 1265, § 1, 1°).

Ratio hujus praecepti est tum dignitas quarundam ecclesiarum, tum necessitas curae animarum cum provisione infirmorum. Quae ratio etiam valet pro religiosis exemptis qui debent recipere Viaticum a suo Superiore vel ejus delegato, vel saltem a sacerdote ad id commissio ex sua ecclesia. Olim asservatio SS. Eucharistiae in ecclesiis regularium permittebatur, nunc est praeceptiva et extensa ad omnes religiosos exemptos, clericos aut laicos, viros aut mulieres ⁴.

1259. — III. Custodiri potest 1° « de licentia Ordinarii loci ⁵, in ecclesia collegiata et in oratorio *principali* sive publico sive semi-publico tum domus piae aut religiosae, tum collegii ecclesiastici quod a clericis saecularibus aut religiosis regatur » (can. 1265, § 2, 2°).

Domus piae, sunt illae quae in finem religionis vel caritatis sive spiritualis sive temporalis instituuntur, etiam si erectioni aut regimini non accedat ecclesiastica auctoritas, v. gr. hospitalia, orphanotrophia, ubi sacerdotes vel religiosi saltem curam spiritualem exercent.

1. Cf. de historia asservationis SS. Eucharistiae, CAPPELLO, *o. c.*, n. 343 ss. ; MANY, *o. c.*, p. 270 ss.

2. Cf. CAPPELLO, *o. c.*, n. 352 ; WERNZ, *o. c.*, p. 199. Cf. tamen S. C. R., n. 3527. Vide etiam can. 1269, § 4.

3. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 199, quoad anteriorem disciplinam ; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 831 ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 588.

4. Etiam moniales, quae in Belgio et Gallia jam non sunt exemptae, hoc jure reguntur.

5. Quoad privilegia religiosarum, cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 589.

Domus religiosa est quaelibet domus religiosorum vel sororum, aut etiam eorum, qui sine votis, vitam religiosam imitantur¹.

Collegium ecclesiasticum illud certo certius est, in quo adolescentes instituantur ad clericalem vel ad religiosam vitam, v. gr. Seminaria, scholae apostolicae, etc.; sed praeterea auditur de omnibus scholis, gymnasiis, institutis propter scopum instructionis vel educationis erectis, quae pendeant ab auctoritate ecclesiastica et a clericis saecularibus aut a religiosis reguntur².

Declaratum fuit a Commissione ad codicis canones authentice interpretandos, d. 20 maii 1923³, Ordinarium, attenta immemorabili consuetudine, posse licentiam dare asservandi SS. Eucharistiam in curatis ecclesiis, quamvis non stricte paroecialibus, sed subsidiariis.

2° « Ut in aliis ecclesiis seu oratoriis, custodiri possit, necessarium est indultum Apostolicum; loci Ordinarius hanc licentiam concedere potest tantummodo ecclesiae aut oratorio publico ex justa causa et per modum actus » (*ibid.*, § 2).

Indultum Apostolicum conceditur a S. C. de disciplina Sacramentorum pro saecularibus, a S. C. de religiosis pro religiosis, a S. C. de Propaganda Fide pro locis missionum.

Licentia Ordinarii concedenda est *ex justa qualicumque causa et per modum actus*, h. e., in hoc vel illo casu particulari, pro hac illave circumstantia, eaque tantummodo perdurante, ex gr., occasione alicujus extraordinariae festivitatis aut sacrarum supplicationum aut precum triduanarum vel novemdialium⁴.

Facultas Ordinario facta praeterea valet tantummodo *pro ecclesiis et oratoriis publicis*. Ut eodem jure utatur Ordinarius relate ad oratoria semi-publica aut privata, requiritur ut casus ita urgeat ut non suppetat tempus recurrendi ad S. Sedem. Attamen si temporanee, puta ob reparationem aedificii, transferenda esset SS. Eucharistia de ecclesia ad principali oratorio in aliud, asservatio Sanctissimi concedi posse videtur ex sola licentia Ordinarii, eo quod illud aliud oratorium vices gerit oratorii principalis quod jure gaudet asservandi SS. Eucharistiam⁵.

3° « Ecclesiae in quibus sanctissima Eucharistia asservatur, praesertim paroeciales, quotidie, per aliquot saltem horas fidelibus pateant »

1. Cf. can. 488, 5°.

2. CAPPELLO, *o. c.*, n. 361; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 832; BLAT, *o. c.*, p. 160. VERMEERSCH-CREUSEN, *l. c.*, collegium ecclesiasticum intelligunt taxative de illis institutis in quibus alumni ad vitam clericalem aut religiosam praeparantur. Argumentum sumunt, at non sufficiens ut videtur, ex decretis S. C. de relig., 7 sept. 1909 et 4 jan. 1910, ap. ASS., t. I, p. 700 et t. II, p. 63. In eundem sensum scripserunt COCCHI, *o. c.*, n. 98 et FANFANI, *De jure parochorum*, n. 258.

3. AAS., t. XVI, p. 115. Cf. quoad oratoria Episcoporum et Cardinalium, VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 589.

4. CAPPELLO, *o. c.*, n. 363.

5. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 589.

(can. 1266). Sub gravi opus est, notat clar. Cappello¹, ut per aliquot diei horas aditus pateat fidelibus sanctissimam Eucharistiam visitare cupientibus.

1260. — III. Ubinam non potest custodire.

1° « Nemini licet sanctissimam Eucharistiam apud se retinere aut secum in itinere deferre » (can. 1265, § 3). Quod olim moris fuit, jam a longo tempore, prohibitum est.

2° « Revocato quolibet contrario privilegio, in ipsa religiosa vel pia domo sanctissima Eucharistia custodiri nequit, nisi vel in ecclesia vel in principali oratorio, nec apud moniales intra chorum vel septa monasterii » (can. 1267).

Duplex in hoc canone continetur prohibitio :

a) Prior authentice declarata est a Commissione ad interp. auth. cod. canones² : « Si religiosa vel pia domus³ adnexam habeat publicam ecclesiam, eaque utatur ad ordinaria et quotidiana exercitia pietatis explenda, SS. Sacramentum in ea tantum asservari potest ; secus⁴ in oratorio principali ejusdem religiosae vel piae domus (sine praejudicio juris ecclesiae, si quod habet)⁵ ; in eoque tantum, nisi in eodem materiali aedificio sint distinctae et separatae familiae ita ut formaliter sint distinctae religiosae vel piae domus. » Hic ultimus casus habetur, v. gr., in Seminario vel in gymnasio, collegio, nosocomio, cui, pro quibusdam officiis, addicta est communitas Sororum ; non vero verificatur, si in eadem domo variae ejusdem religiosae familiae classes religiosorum habeantur. Attamen « potest evenire ut novitatus vel collegium studentium, etc., constituat non solum classem separatam alicujus magnae domus, sed etiam veram distinctam familiam cum proprio Superiore locali, propriis magistris, etc. ; dum in alia parte ejusdem materialis domus habeatur alia familia religiosa, v. gr. Curia Generalis, Curia Provincialis, etc., cum proprio pariter Superiore locali » et in hoc casu in utrorumque oratorio posset ex jure communi asservari SS. Eucharistia⁶.

b) Altera prohibitio qua vetatur SS. Eucharistiam custodiri apud moniales intra chorum vel septa monasterii, « causam habet rigorosam monialium clausuram, intra quam non licet sacerdoti se conferre ut missam praescriptam, singulis hebdomadis celebret »⁷.

1. O. c., n. 360. Cf. S. R. C., n. 3739. Cf. CAPPELLO, o. c., n. 343 ss. et 346 ubi documenta Romana citantur.

2. 2-3 jun. 1918, AAS., t. X, p. 346 s.

3. Idem intelligendum est de collegio ecclesiastico.

4. Nempe, si non habeat publicam ecclesiam, vel habens, ea non utatur ad ordinaria et quotidiana pietatis exercitia.

5. Vi canonis 1265, § 1, 1°.

6. Ita *Commentarium pro religiosis*, 1920, p. 105 ; MATTHAEUS A CORONATA, o. c., p. 82, nota 4 ; cf. etiam *Il monit. eccles.*, 1918, p. 234-240 ; COCCHI, o. c., n. 98. Paulo severius VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 592.

7. VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 592. Cf. Conc. Trid., Sess. XXV, c. 10, de reg.

ARTICULUS II. — De modo asservandi SS. Eucharistiam.

1261. — Quae statuunt can. 1268-1271 de *altari* et *tabernaculo* in quibus custoditur SS. Eucharistia, de sacra pyxide in qua particulae consecratae conservantur, de *lampade* quae coram tabernaculo continenter lucere debet et de *sacris hostiis frequenter renovandis*, explicantur praesertim in S. Liturgia et in tractatu de SS. Eucharistia¹.

ARTICULUS III. — De cultu erga SS. Eucharistiam.

1262. — I. **Commendatur assistentia sacrificio Missae et visitatio Sanctissimi.** « Qui in religiosas fidelium institutionem incumbunt², nihil omittant ut pietatem erga sanctissimam Eucharistiam in eorum animis excitent eosque praesertim hortentur ut, non modo diebus dominicis et festis de praecepto, sed etiam diebus ferialibus intra hebdomadam, frequenter, quantum fieri potest, Missae sacrificio assistant et sanctissimum Sacramentum visitent » (can. 1273).

1263. — II. **Expositio SS. Sacramenti.**

1° Codex can. 1274 § 1 duplicem distinguit expositionem³ a) *aliam privatam* seu *cum pyxide*, quae nempe consistit in aperitione ostii tabernaculi, qua Eucharistia in pyxide velata nec ullatenus e tabernaculo extracta fidelium adorationi exhibetur⁴. Haec fieri potest in ecclesiis et oratoriis quibus datum est asservare SS. Eucharistiam, ex qualibet justa causa sine Ordinarii licentia; b) *aliam publicam* seu *cum ostensorio*⁵. Haec fieri potest in omnibus ecclesiis quibus datum est asservare SS. Eucharistiam⁶, inter Missarum sollemnia et ad Vesperas, *die festo Corporis Christi et intra octavam*; aliis vero temporibus⁷ nonnisi *ex justa et gravi causa praesertim publica* et de Ordinarii loci licentia, licet ecclesia

1. CAPPELLO, *o. c.*, n. 370 ss.; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 835 s.; MANY, *o. c.*, p. 283 ss.; WERNZ, *o. c.*, p. 198 s., apud quos invenitur ampla documentatio.

2. Uti parochi, praedicatores, professores. Cf. etiam can. 467, § 2; 1266.

3. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 200 s. quoad historiam.

4. *Ibid.*, p. 202; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 841; CAPPELLO, *o. c.*, n. 416.

5. Cf. Conc. Mechlinien. IV, n. 282.

6. Cf. resp. Com. ad interpr. auth. cod. can., 14 jul. 1922, ad 10, AAS., t. XIV, p. 522. De jure communi oratoria sunt excludenda; at Ordinarius loci potest expositionem publicam permittere in oratoriis publicis et semi-publicis. Vide CAPPELLO, *o. c.*, n. 417, p. 287 s.

7. Cf. de expositione infra Missam, CALLEWAERT, *De Missa coram SS. Sacramento exposito*, in *Ephemerides liturgicae*, 1923, t. XXXVII, p. 89 ss. — Mense Octobris, ex decreto U. et O. Leonis XIII, 20 aug. 1885, pro expositione Sanctissimi cum ostensorio in ecclesiis paroecialibus facienda, non est opus licentia Ordinarii, cf. CAPPELLO, *o. c.*, p. 289.

ad religionem exemptam pertineat¹. Et eo quod dicitur ex juxta et gravi causa *praesertim* publicā, sequitur non excludi prorsus causam privatam, uti pro infirmo morti proximo². Causa publica ea est quae tangit communitatem aut majorem ejus partem; ex. gr., pluvia petenda, serenitas postulanda, repellenda fames, bellum, morbus; causa sufficiens videtur esse infirmitas parochi, Episcopi, viri etiam laici cujus valetudo boni publici intersit; est etiam necessitas aut utilitas spiritualis fidelium, ut a vitiis avertantur, ad virtutum actus excitentur et frequentius in ecclesiam convenient³.

2° Minister *expositionis* et *repositionis* sanctissimi Sacramenti est *sacerdos* vel *diaconus*; minister vero *benedictionis* Eucharisticae est *solus sacerdos*, nec eam impertire *diaconus* potest, nisi in casu quo, ad normam can. 845, § 2, Viaticum ad infirmum detulerit » (can. 1274, § 2).

Benedictio cum *pyxide* dari *debet* super infirmum, si particula supersit, postquam aegroto communio administrata est atque *post* reditum in ecclesiam super populum; praeterea fieri *potest* in fine *praecedentis* expositionis *privatae*. Benedictio vero cum *ostensorio* dari *debet* saltem in *fine* processionis eucharisticae vel expositionis *publicae*⁴.

3° Ritus in privata et publica expositione speciatim permissi vel praescripti sedulo attendendi sunt, v. gr. de tempore, loco, Missa, paramentis, caeremoniis, cantu. Item dicendum est de ritibus benedictionis⁵.

1264. — III. Preces XL Horarum. « Supplicatio quadraginta Horarum in omnibus ecclesiis paroecialibus aliisque, in quibus sanctissimum sacramentum habitualiter asservatur, *statutis de consensu Ordinarii loci diebus*; majori qua fieri potest sollemnitate quotannis habeatur; et sicubi ob peculiaria rerum adjuncta nequeat sine gravi incommodo et cum reverentia tanto sacramento debita fieri, curet loci Ordinarius ut saltem per aliquot continuas horas, statis diebus, sanctissimum Sacramentum sollemniori ritu exponatur » (can. 1275)⁶.

Expositio XL Horarum regitur Instructione Clementis XI⁷.

1. Cf. *Comment. de religiosis*, 1925, t. VI, p. 148 ss.

2. Cf. S. R. C., n. 3375.

3. CAPPELLO, *o. c.*, p. 290 s. Cf. etiam BADI, *Instit. jur. can.*, t. II, p. 128, nota 3; *Ephemerides liturgicae*, 1921, t. XXXV, p. 465 ubi distinguitur expositio proprie dicta permanens ab illa quae fit ad breve tempus ad dandam benedictionem cum Sanctissimo.

4. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 205 s.

5. *Ibid.*, p. 203 et 206; GASPARRI, *De Eucharistia*, n. 1023 ss., 1059 ss.

6. Cf. quasdam notas historicas de supplicatione XL Horarum ap. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 842.

7. Ap. *Decr. auth.*, t. IV.

Statuit hac de re Ill^{mus} et Rey^{mus} Episcopus Brugensis : Ad normam can. 1275, praecipimus ut quotannis in omnibus ecclesiis (non vero in oratoriis semi-publicis) in quibus sanctissimum Sacramentum habitualiter asservatur, dominica Quinquagesimae ac duabus diebus sequentibus, venerabile Sacramentum per integrum diem, ad instar Supplicationis XL Horarum, vel saltem per aliquot horas continuas sollemniore ritu exponatur. — Sicubi isti dies sacro illi exercitio minus conveniant, poterunt alii de consensu Nostro eis substitui.

Praeter praxim XL Horarum, viget insuper in nostra sicuti in aliis diocesis Belgii *Adoratio perpetua*, qua in singulis ecclesiis et oratoriis per unum diem, a summo mane ad Vesperas, SS. Sacramentum exponitur, ita ut per totum annum in una pluribusve ecclesiis SS. Eucharistia adoratur².

Cf. *Collect. Epist. pastor. dioec. Brugen.*, t. I, p. 240 ss.; t. III, p. 94 ss.

TITULUS XVI.

DE CULTU SANCTORUM, SACRARUM IMAGINUM ET RELIQUIARUM.

Fontes. can. 1276-1290 s.

Auctores. BENEDICTUS XIV, *De Servorum Dei beatificatione et Beatorum canonizatione*, in *Opera omnia*, t. I-V, Venetiis, 1767; DE AZEVEDO, *Benedicti PP. XIV doctrina de Servorum Dei beatificatione et Sanctorum canonizatione in synopsis redacta*, Parisiis, 1862; WERNZ, *o. c.*; p. 30 ss.; VEMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, p. 349 ss., n. 601 ss.; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 843 ss. Sub respectu historico, CABROL, *Le livre de la prière antique*, ch. XXI s.; DELEHAYE, *Les origines du culte des martyrs*, Bruxelles, 1912; DOERFLER, *Die Anfänge der Heiligenverehrung nach dem römischen Inschriften u. Bildwerken*, München, 1913.

Ordo codicis. Post assertum principium doctrinale cultus Servorum Dei eorumque reliquiarum et imaginum (can. 1276), codex successive agit de cultu Servorum Dei (can. 1277-1278), de cultu imaginum (can. 1279-1280), de cultu reliquiarum (can. 1281-1289).

1265. — I. Principium doctrinale praedicti cultus triplicis. « Bonum atque utile est Dei Servos, una cum Christo regnantes, suppliciter exorare eorumque reliquias atque imagines venerari; sed prae ceteris filiali devotione Beatissimam Virginem Mariam fideles universi prosequantur » (can. 1276)³.

Servi Dei, *sensu stricto*, intelliguntur tum *martyres* qui *miraculis* post obitum fulgent⁴, tum illi qui cum *fama sanctitatis* et *miraculorum* de-

1. Cf. S. Off., 22 jan. 1911, ASS., t. VI, p. 74.

2. Cf. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. et l. c.*

3. Cf. Trid., Sess. XXV, Decret. *de invocatione, veneratione et reliquiis Sanctorum, et sacris imaginibus*, ubi rationes hujus principii adducuntur. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 176 s.

4. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 33.

functi sunt, sed neque canonizationis neque beatificationis honore insigniti sunt a Sede Apostolica. In can. 1276 *sensu lato* intelliguntur omnes cum Christo regnantes, etiam Beati et Sancti.

1266. — II. De cultu Servorum Dei.

A. *Quosnam cultu publico venerari licet.* « Cultu publico eos tantum Dei Servos venerari licet, qui auctoritate Ecclesiae inter Sanctos vel Beatos relati sint » (can. 1277, § 1). Supra dictum est de notione et ratione cultus publici et privati¹.

1° Nihil impedit quominus *Servos Dei* stricte dictos *cultu privato* prosequamur. Si enim laudabile sit eos venerari eorumque opem implorare dum vivunt, potiori certo jure cultum privatum eis impendimus post mortem, dum confidere licet eos in coelo regnare, atque apud Deum intercessores existere.

Sed *cultum publicum* eis exhibere non licet, antequam judicio Ecclesiae constiterit de eorum sanctitate².

Ad hanc declarandam sufficiebat olim auctoritas Episcopi, qui in sua quisque dioecesi deferebat hunc honorem iis, qui martyrium obierant, aut saltem eximio virtutum exemplo emicuerant; et in signum cultus publici erigebatur plerumque altare super eorum corpus. Cum vero multum referat ad integritatem cultus divini, ut circumspecte hac in re agatur, S. Sedes pluribus abhinc saeculis iudicium sollemne de sanctitate Servorum Dei, deque cultu iis reddendo sibi reservavit. Exstat in Corpore Juris constitutio Alexandri III anni 1170, quae hanc reservationem jam antea factam supponit³.

Attamen Ordinarii locorum adhuc facultatem habent propria auctoritate conficiendi processus super sanctitate, martyrio, et miraculis seu gestis.

Nihilominus non possunt Ordinarii auctoritate sua propria, post confectum processum et edito decreto introductionis causae apud S. Rituum Congregationem, approbare revelationes ac miracula eademque publicare.

Ex decretis enim Urbani VIII clare eruitur, S. Sedem non modo prohibuisse cultum publicum Servorum Dei, sed etiam illud omne quod ad cultum publicum referri, vel populum ad eum inducere potest ante iudicium a se proferendum⁴.

Huc faciunt etiam : a) haec can. 1387 praescriptio : « Quae ad causas Beatificationum Servorum Dei quoquo modo pertinent, sine licentia Sacrorum Rituum Congregationis edi nequeunt »⁵.

1. N° 1248.

2. Cf. Decreta Urb. VIII *Sanctissimus*, 15 martii 1625, et *Coelestis Hierusalem*, 5 jul. 1634; Decretum cit. S. C. R., 14-27 aug. 1894.

3. C. I, X, III, 45. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 36 s.; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 843. Cf. postea de causis beatificationis et canonizationis.

4. Cf. BENED. XIV, *o. c.*, l. II, c. I, n. 12.

5. Cf. *Officiorum de munerum* art. 32; monitum S. C. Rit., 12 febr. 1909, ap. AAS., t. I, p. 238; Decr. S. Rit. C., 21 martii 1914, ap. AAS., t. VI, p. 192 et *Col-*

Praeterea, Urbanus VIII, decreto *Sanctissimus*, « imprimi de caetero inhibuit libros, eorundem hominum... gesta, miracula, vel revelationes, seu quaecumque beneficia, tamquam eorum intercessionibus a Deo accepta, continentes, sine recognitione atque approbatione Ordinarii, qui in eis recognoscendis theologos aliosque pios ac doctos viros in consilium adhibeat. Et ne deinceps fraus, aut aliquid novum ac inordinatum in re tam gravi committatur, vult ut Ordinarius negotium instructum ad Sedem Apostolicam mittat, ejusque responsum exspectet. »

Hujusmodi igitur libri ecclesiasticae censurae obnoxii sunt, et ipso jure prohibentur nisi ab auctoritate ecclesiastica competente fuerint approbati. De quorum librorum censura et prohibitionem haec tenet can. 1399 : « Ipso jure prohibentur : 5° libri ac libelli qui novas apparitiones, revelationes, visiones, prophetias, miracula enarrant... si editi fuerint non servatis canonum praescriptis. »

2° Cultus *publicus* tantummodo exhiberi potest Beatis et Sanctis.

Beatus proprie et stricte sumptus omnis et solus ille est qui ex speciali concessione R. Pontificis in aliqua provincia, religione, vel loco, tanquam in coelis existens, cultu aliquo determinato, coli atque honorari potest.

Sanctus proprie ille et solus est qui fuerit rite canonizatus¹.

Cultus *privatus*, cum laudabiliter Servis Dei exhibetur, a fortiori erga Beatos et Sanctos permittitur et commendatur.

B. Diversitas cultus publici quo Beati aut Sancti coluntur.

« In album Sanctorum canonice relatis cultus duliae debetur ; Sancti coli possunt ubique et quovis actu ejus generis cultus ; Beati vero non possunt, nisi loco et modo quo Romanus Pontifex concesserit » (can. 1277, § 1).

1° *Cultus qui Beatis exhiberi potest*². Cultus beatorum permittitur, sed modo limitato, quoad locum et quoad modum, nempe iis actibus cultus duliae qui immemorabili consuetudine³ aut indulto pontificio conceduntur. Ideo praecipuum standum est tenori decreti quo cultus permittitur.

lat. Brug., t. XIX, p. 358, juxta quod *orationes* quae Deo diriguntur ad gratias impetrandas per intercessionem Servorum Dei, ut imprimi et diffundi valeant, indigent venia Episcopi, et additur : « attamen ad tramitem et mentem decretorum S. U. Inquisitionis et S. Rit. Congregationis Episcopus abstinere se debet ab eisdem orationibus commendandis ac praesertim indulgentiis ditandis. » Cf. etiam can. 1385, § 1, 2°.

1. Cf. infra de notione et speciebus beatificationis et canonizationis, ad lib. IV, pars II. Cf. Decret. S. C. Rit., 28 apr. 1914 de sanctis vel beatis alicubi publico cultu ex immemorabili consuetudine honoratis, absque certo S. Sedis decreto vel indulto, ap. AAS., t. VI, p. 235. Horum cultus manet in statu suae possessionis, nec augeri nec extendi potest inconsulta S. Sede.

2. *Nouv. rev. théol.*, 1924, t. LI, p. 114 ss.

3. Cf. cit. decret. 28 apr. 1914.

Beatorum reliquiae in locis pro quibus cultus concessus est, fidelium venerationi exponuntur, at non deferuntur in processionibus¹, nec super altari ponuntur; sine speciali indulto, ecclesiae et altaria Beatis dedicari nequeunt²; nec Beati eligi possunt ut patroni locorum aut moralium personarum³; illorum imagines depingi possunt cum radiis, at non cum diademate, seu circulo, neque exponi possunt in ecclesiis vel oratoriis, incon-sulta S. Sede⁴; conceditur officium et Missa⁵, non missa *votiva* de Beato, nec festum eorum celebrari potest cum octava; non possunt assumi in Martyrologio, vel litanis Sanctorum, nisi S. Sedes hoc expresse indulserit⁶.

In locis, ubi cultus publicus alicujus Beati licitus est, possunt Episcopi, auctoritate sua ordinaria, miracula Beatorum intercessione obtenta recognoscere, approbare et publicare, imo concedere ut e cathedra publicentur⁷.

Episcopi possunt *litanias*, in honorem Beati compositas, approbare ac typis mandare in usum fidelium, at non nisi pro *privata et extraliturgica* recitatione⁸.

2° Cultus Sanctis exhibendus.

Debetur Sanctis canonizatis cultus dulciae; ubique et quovis actu ejus generis coli possunt.

Septem sunt honores qui Beatis in Sanctorum album relatis deferuntur:

1° Inscribuntur catalogo Sanctorum, id est, praecipitur ut ab omnibus christifidelibus publice habeantur ut Sancti, et Sancti dicantur.

Per catalogum Sanctorum non intelligitur Martyrologium Romanum, in quo inscripti sunt plures etiam hucusque tantum beatificati, quinimo beatificati a solis Episcopis, de quibus proin nondum probatus est a S. Sede cultus publicus, praesertim universalis; sed catalogus mentalis in corde et mente Ecclesiae existens.

2° Invocantur in publicis Ecclesiae precibus et aliis orationibus, quae

1. Cf. can. 1287, § 3; *Collat. Brugen.*; t. I, p. 53; cf. v. gr. Breve beatificationis Ven. Servi Dei Vianney, 8 sept. 1904, ap. *Coll. Brugen.*, t. X, p. 314.

2. Cf. can. 1168, § 3; 1201, § 4.

3. Cf. can. 1278.

4. Cf. S. R. C., 27 sept. 1659, n. 1130; 12 maii 1877, n. 3420. — Si in aliqua ecclesia conceditur officium et Missa, facultas continetur exponendi in altari imagines seu statuas, cf. decret. S. R. C., 17 apr. 1660, n. 1156 ad 1; 24 jul. 1915, ap. AAS., t. VII, p. 349, quo praeterea declaratur Ordinarium loci remove posse, ab ecclesiis et oratoriis publicis, etiam exemptis, imagines illegitime publicae venerationi fidelium expositas. Cf. *Nouv. rev. théol.*, l. c.; *Collat. Brugen.*, t. III, p. 480.

5. Cf. decret. S. R. C., 20 feb. 1926, AAS., t. XVIII, p. 93.

6. Cf. BENED. XIV, o. c., l. I, c. 37 et 40; VAN DER STAPPEN, *De officio divino*, p. 382, quaest. 220, Mechliniae, 1904.

7. Cf. BENED. XIV, o. c., l. II, c. 1, n. 13.

8. Cf. S. Off., 18 apr. 1860; monitum S. Rit. Cong., 16 jun. 1880 ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XII, p. 471 ss.; resp. S. Rit. Cong., 29 oct. 1882, *ibid.*, t. XIII, p. 424 ss., 525 ss.; const. *Offic. et munus*, art. 19; can. 1259, § 2, cf. supra n. 1250.

fiunt nomine totius Ecclesiae. Vetitum tamen est nomina eorum adjicere litanis quae in libris liturgicis habentur sine auctoritate S. Sedis: id sequitur ex prohibitione facta a S. Pio V mutandi aliquid in breviario aut missali¹.

3° Ipsi ecclesiae et altaria dedicari possunt². Assumi possunt ut patroni locorum vel moralium personarum accedente confirmatione Sedis Apostolicae³.

4° In eorum honorem Missae sacrificium offertur. Attamen neque Missa celebranda est in Ecclesia universali, neque officium recitandum, nisi R. Pontifex id concedat vel praecipiat per decretum peculiare. Hinc bullae canonizationis, statuantes quod officium recitari possit, intelligendae sunt quoad habilitatem, non vero quoad actum, id est, significant Sanctum esse talem ut possit ipsi talis honor et cultus deferri⁴.

5° Dies festi in eorum honorem celebrantur.

6° Pinguntur eorum imagines additis quibusdam radiis seu lumine, et cum scuto seu diademate in signum gloriae qua fruuntur in coelo.

7° Denique eorum corpora et reliquiae publice honorantur et pretiosis thecis et capsis includuntur⁵.

Uti vidimus de Beatis, Episcopi possunt approbare et vulgare novas Sanctorum litanias in usum stricte privatum. Possunt etiam recognoscere et approbare ad cultum publicum nova miracula eorum intercessione obtenta, vel revelationes ab eis factas; necnon approbare libros ejusmodi miracula continentes; ast haec approbatio directe cadit in librum, non autem in miracula⁶.

C. *De Patronis*. « Laudabiliter quoque, servatis servandis, Sancti nationum, dioecesium, provinciarum, confraternitatum, familiarum religiosarum aliorumque locorum et moralium personarum eliguntur et accedente confirmatione Sedis Apostolicae, constituuntur Patroni; Beati non item, sine peculiari ejusdem Sedis Apostolicae indulto » (can. 1278).

1° Non confundi potest patronus loci aut personae moralis de quo hic agitur cum titulari ecclesiae⁷ nec cum patronis qui quibusdam operibus a S. Sede praeficiuntur⁸.

2° Regulae servandae pro electione et constitutione Patronorum statuuntur in decreto generali S. Rit. C., 23 martii⁹ 1630⁹. Nempe a) quoad *electionem*. Eligi tantum possunt Sancti. Electio fieri debet ab iis quorum

1. Cf. can. 1390.

2. Cf. 1168, 1201.

3. Cf. can. 1278.

4. Cf. decr. cit., 20 febr. 1926.

5. Cf. BENED. XIV, o. c., l. I, c. 38.

6. Cf. BENED. XIV, o. c., l. II, c. 12, n. 6 s.

7. N° 1127. Cf. *Collat. Brugen.*, 1924, t. XXIV, p. 215 ss., ubi notae historicae traduntur.

8. Uti institutus est S. Thomas, patronus scholarum omnium catholicarum; S. Vincentius a Paulo, patronus omnium societatum caritatis, cf. VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 604.

9. In *coll. auth.*, n. 526.

interest accedente consensu competentis auctoritatis, juxta indolem uniuscujusque loci aut personae moralis. Ita eligitur patronus civitatis a populo, mediante consilio generali (conseil communal, gemeenteraad), accedente consensu cleri, mediante capitulo si habetur, et Episcopi; eligitur autem patronus familiae religiosae a sodalibus, accedente consensu Superioris; b) quoad *constitutionem* Patroni, causa debet ad S. C. Rit. adduci, ab eaque examinari et approbari¹.

1267. — III. De cultu sacrarum Imaginum.

1° *Utilitas imaginum*. Apposite citantur verba Conc. Tridentini²: « Il-
lud diligenter doceant Episcopi: per historias mysteriorum nostrae
redemptionis, picturis vel aliis similitudinibus expressas, erudiri et con-
firmari populum in articulis fidei commemorandis et assidue recolendis;
tum vero ex omnibus sacris imaginibus magnum fructum percipi, non
solum quia admonetur populus beneficiorum et munerum quae a Christo
sibi collata sunt, sed etiam quia Dei per sanctos miracula et salutaria
exempla oculis fidelium subjiciuntur; ut pro iis Deo gratias agant, ad
sanctorumque imitationem vitam moresque suos componant; excitenturque
ad adorandum et diligendum Deum et ad pietatem colendam ».

2° *Quae imagines publicae fidelium venerationi proponi possunt?*

a) « Nemini liceat in ecclesiis, etiam exemptis, aliisve locis sacris³
ullam *insolitam* ponere vel ponendam curare imaginem, *nisi ab Ordina-
rio loci sit approbata* » (can. 1279, § 1)⁴.

Insolita dicitur imago, quae facta est alio habitu et forma, quam in
catholica Ecclesia ab antiquo tempore consuevit, seu ut habetur in can.
1399, 12°, quae est ab Ecclesiae sensu et decretis aliena. Quenam haec
sit explicatur ulterius in paragraphis 2° et 3° ejusdem canonis 1279.

Hinc provide statuit Episcopus Brugensis: « Si quando nova pictura aut sculp-
tura in templo collocanda sit, prius exemplar Nobis, vel decano districtus exhibea-
tur, quam pictor aut sculptor manum operi admoveat. » *Stat.*, p. 182.

b) « Ordinarius⁵ autem sacras imagines publice ad fidelium venera-
tionem exponendas ne approbet, quae cum probato Ecclesiae sensu non
congruant. Nunquam sinat Ordinarius in ecclesiis aliisve locis sacris
exhiberi falsi dogmatis imagines vel quae debitam decentiam et hones-
tatem aut rudibus periculosi erroris occasionem praebeant » (can. 1279,
§ 2 et 3).

1. Cf. de obligatis ad festum Patroni et de modo colendi Patropum, *Collat. Brugen.*, l. c., p. 299 ss., 387 ss.

2. Sess. XXI, de invocat. etc.

3. Cf. can. 1154, supra n. 1113.

4. Ex Conc. Trid., l. c.

5. Ordinarius est Ordinarius loci.

Quaenam autem imagines hac de ratione reprobandae sint, praecipue dirimi potest ex auctoritate Patrum Concilii Tridentini, *l. c.* ; ex constitutionibus RR. PP. Urbani VIII (const. *Sanctissimus*, 13 martii 1625 ; const. *Coelestis Hierusalem*, 5 julii 1634, et praesertim const. *Sacrosancta*, 15 martii 1642) et Benedicti XIV (*De beatifi. et canoniz. SS.*, l. IV ; const. *Sollicitudini*, 1 oct. 1745 ; et decr. gener., § III¹) ; ex praescriptione Pii IX, 13 jan. 1875² et ex decretis S. Officii³.

Tres sunt igitur causae reprobationis : exhibitio falsi dogmatis, ut si Filius repraesentaretur substantiae inferioris Dei Patris ; defectus deceniae, uti si procaci venustate depingerentur Sancti ; occasio erroris data rudibus, ut si Spiritum Sanctum sub figura juvenis proponeretur, ita ut incarnatum facile putent rudes⁴.

3° *Imaginis benedictio*. « Si imagines, publicae venerationi expositae, sollemniter benedicantur, haec benedictio Ordinario reservatur, qui tamen potest eam cuilibet sacerdoti committere » (can. 1279, § 4).

Hic Ordinarius est etiam Superior major religionis clericalis exemptae, cum ex can. 1156, ipsam ecclesiam benedicere valet⁵.

Observes imagines, etiam publicae venerationi in locis sacris exponendae, non debere sollemniter benedici. Formula benedictionis habetur in *Rit. Rom.*, inter benedictiones ab Episcopis aliisque facultatem habentibus faciendas. Pro usu privato, omnis sacerdos imagines benedicere potest.

4° *Imaginis pretiosae restauratio*. « Imagines pretiosae, idest venus-

1. Haec decreta, etsi vim legis non habéant, juvant ad sensum Ecclesiae dignoscendum, et plura continent exempla imaginum ab hoc sensu difformium.

2. Cf. Decret. S. R. C., 28 martii infra citandum.

3. Inter alias S. Off. reprobavit titulum et imaginem SSmi Cordis Jesu Eucharistici, (S. O., 27 maii 1891, cit. in decr. S. R. C., 28 mart. 1914, ap. ASS., t. VI, p. 146 ; S. R. C., 15 jul. 1914, *ibid.*, p. 382 s. ; S. O., 3 apr. 1915, *ibid.*, t. VII, p. 205) ; attamen decr. S. R. C., 9 nov. 1921, ejusdem officium et missa fuerunt approbata, *ibid.*, t. XIII, p. 545. Cf. *Nouv. rev. théol.*, 1914-1919, t. XLVI, p. 527 ss. ; *Vie Diocésaine*, 1920, t. IX, p. 23 ss. ; item imagines Nostrae Dominae Sacratissimi Cordis, puerum ante genua non in ulnis gestantis (decr., 28 febr. 1875, coll. decr., 3 apr. 1895, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XXVII, p. 488) ; item imagines B. M. V., vestis sacerdotalibus indutae (S. O., 8 apr. 1916, AAS., t. VIII, p. 146) ; item imagines sacrae cujusdam novae scholae pictoriae, quarum specimen exhibetur in opusculo cui titulus : *La passion de N. S. J. C.*, par CYRILLE VERSCHAEVE, ornée de compositions d'ALBERT SERVAES (S. O., 30 martii 1921, ap. ASS., t. XIII, p. 197 ; cf. VERMEERSCH, *Period. de relig.*, t. X, p. 287 s.) ; cf. etiam decr. S. O., 28 aug.-7 sept. 1912, ap. AAS., t. IV, p. 586 s. ; *Nouv. rev. théol.*, 1913, t. XLV, p. 43. Cf. *Nederl. Kath. Stemmen*, 1905, t. V, p. 70 ss., ubi erudite disseritur de conformitate imaginum cum sensu et decretis S. Ecclesiae ; GFOELLNER, *Kirchliche Bildervorschriften*, in *Theol.-prakt. Quartal-schrift*, 1905, t. LVIII, p. 99 ss. ; *Rev. théol. fr.*, t. II, p. 345 ss. ; PÉRIES, *L'Index*, p. 104 ss., Paris, 1898 ; *Coll. Namurcen.*, 1921, t. XV, p. 306 ss.

4. Ita fere VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 605.

5. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 606.

tate, arte, aut cultu praestantes, in ecclesiis vel oratoriis publicis fidelium venerationi expositae, si quando reparatione indigeant, nunquam restau-
rentur sine dato scriptis consensu ab Ordinario ; qui, antequam licentiam concedat, prudentes ac peritos viros consulat » (can. 1280).

Cf. Conc. Mechlinien. IV, n. 241.

5° *Alienatio vel perpetua translatio imaginis pretiosae vel quae in aliqua ecclesia magna populi veneratione colitur.* Hujusmodi imago nequit valide alienari neque in aliam ecclesiam perpetuo transferri sine Apostolicae Sedis permissu (can. 1281, § 1).

1268. — IV. De cultu sacrarum reliquiarum.

A. Notio reliquiarum.

Per reliquias Sanctorum et Beatorum intelliguntur eorum corpora et corporis partes, etiam minimae ; item latiori sensu eorum vestes, panni, instrumenta quoque poenarum et mortificationum quibus in vita utebantur, et alia objecta, quae ipsis propria erant eorumque usu atque contactu sacrata sunt ; tandem linteamenta quoque et vela quibus eorum corpora, aut partes corporis post mortem fuerunt involuta et alia quae ea tetigerunt ¹.

Aliae sunt reliquiae *insignes*, aliae *parvae*. Insignes sunt instrumenta passionis D. N. Jesu Christi. Praeterea « Insignes Sanctorum vel Beatorum reliquiae sunt corpus, caput, brachium, antibrachium, cor, lingua, manus, crus aut illa corporis pars in qua passus est martyr, dummodo sit integra et non parva » (can. 1281, § 2) ².

B. De cultu reliquiis tribuendo ³.

1° *Cultu privato* coli possunt reliquiae *non insignes* quaecumque, tam antiquae quam novae, non solum canonizatorum et beatificatorum, sed etiam cum fama sanctitatis defunctorum, licet a nemine recognitae et approbatae fuerint. Sufficit ut quis privatus de sanctitate Servi Dei et de authentia reliquiarum certus sit moraliter. Ideo disponitur can. 1282, § 2 : « Reliquiae non insignes debito cum honore etiam in domibus privatis servari pieque a fidelibus gestari possunt. »

1. Cf. quoad historiam, WERNZ, *o. c.*, p. 44 ss. ; THURSTON, in *the Cath. Encyclop.*, v° Relics ; BUCHBERGER'S *Kirchl. Handlexikon*, v° Reliquiar, Reliquien.

2. « Haec distinctio inter reliquias insignes et non insignes applicationem habet relate ad alienationem aut translationem (can. 1281, § 1) et ad locum in quo conservari possint (can. 1282) et in quibusdam legibus liturgicis. Sic ratione reliquiae insignis, conceditur officium duplex (S. R. C., n. 1334, ad 3), et Sym-
bolum dicendum est in Missa, in ecclesia ubi asservatur illa reliquia (S. R. C., n. 1890, ad 5 ; n. 3238 ; 4186, ad 2). » CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 851.

3. Cf. *Revue eccl. de Liège*, 1913-1914, t. IX, p. 60 s.

« Insignes Sanctorum vel Beatorum reliquiae nequeunt in aedibus vel oratoriis privatis asservari, sine expressa Ordinarii loci licentia » (*ibid.*, § 1).

2° *Quoad cultum publicum* : a) necessarium est ut constet de reliquiarum *authenticia*. Nam,

« *Insignes Sanctorum vel Beatorum reliquiae nequeunt in aedibus vel*

α) « Publico cultu eae solae reliquiae in ecclesiis ¹, quamquam exemptis, honorari possunt, quas genuinas esse constet autentico documento alicujus S. R. E. Cardinalis, vel Ordinarii loci, vel alicujus viri ecclesiastici cui facultas *authenticandi* indulto apostolico sit concessa. Vicarius Generalis nequit, sine mandato speciali, reliquias authenticas edicere » (can. 1283, § 1 et 2) ².

β) Approbatio ab Ordinario loci fieri debet ad mentem Conc. Trid., nempe : Episcopus consulit theologos aliosque prudentes viros, et ea facit quae veritati et pietati consentanea judicaverit. Quodsi grave dubium incidat, Episcopus, antequam dirimat controversiam, Metropolitani et com-provincialium Episcoporum in concilio provinciali sententiam exspectat. Ubi vero concilium istud locum non habet recurrendum est ad Sedem Apostolicam ³.

γ) Quando autem reliquiae, per S. Sedem, vel Episcopum approbatae, transferuntur ad aliam dioecesim, ab Episcopo loci sunt recognoscendae, non quidem ut denuo ab ipso approbentur, sed tantum ut videat an revera fuerint approbatae, et eadem sint quae designantur in litteris authenticis. Quo facto, potest concedere licentiam eas publicae venerationi exponendi ⁴.

δ) « Locorum Ordinarii reliquiam, quam certo non esse authenticam norint, a fidelium cultu prudenter amoveant » (can. 1284).

ε) « Sacrae reliquiae, quarum authenticitatis documenta ob civiles perturbationes vel ob alium quemlibet casum interierint, publicae venerationi ne exponantur, nisi praecedat iudicium Ordinarii loci, non autem Vicarii Generalis sine mandato speciali » (can. 1285, § 1).

ζ) « Reliquiae tamen antiquae in ea veneratione qua hactenus fuerint, sunt retinendae, nisi in aliquo peculiari casu certis argumentis constet eas falsas vel suppositicias esse » (*ibid.*, § 2) ⁵.

η) « Locorum Ordinarii ne sinant, maxime in sacris concionibus, libris, ephemeribus vel commentariis fovendae pietati destinatis, ex meris conjecturis, ex solis probabilibus argumentis vel praejudicatis opinionibus,

1. Et in oratoriis publicis.

2. Cf. c. 2, X, III, 45 ; Conc. Trid., Sess. XXV, de invocat. etc. Cf. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 854. — Quoad recognitionem exuviarum Servi Dei cujus processus a S. Rit. C. instruitur, cf. can. 2096.

3. Conc. Trid., l. c. Cf. ASS., t. XVIII, p. 262 ; COCCHI, *o. c.*, n. 114.

4. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 47.

5. Cf. S. C. Ind., 20 jan. 1896, ap. *Collat. Brugen.*, t. I, p. 320 ; 14 sept. 1904, ap. *Il monit. eccles.*, 1904-1905, t. XVI, p. 493 ; encycl. *Pascendi*, 8 sept. 1907, VI et Motu proprio *Sacrorum Antistitum*, 1 sept. 1910, VI, ap. AAS., t. II, p. 655. Cf. *Il monit. eccles.*, l. c., p. 322 ss. ; *Nederl. Kath. Stemmen*, 1905, p. 201 ss.

praesertim verbis ludibrium aut despectum sapientibus, quaestiones agitari de sacrarum reliquiarum authenticitate » (can. 1286) ¹.

θ) « Qui falsas reliquias conficit, aut scienter vendit, distribuit vel publicae fidelium venerationi exponit, ipso facto excommunicationem Ordinario reservatam incurrit » (can. 2326).

b) *De publici cultus ratione.*

Reliquiae Sanctorum, servatis servandis, exponi possunt, populo ostendi, osculandae porrigi, in processionibus circumferri; cumque ipsis benedictio populo fidei est permessa ². Circa quam cultus rationem codex sequentia observanda statuit.

α) « Reliquiae, cum exponuntur, in thecis seu capsis clausae et obsignatae sint oportet » (can. 1287, § 1).

β) « Reliquiae sanctissimae Crucis, nunquam in eadem theca cum reliquiis Sanctorum publicae venerationi exhibeantur, sed propriam thecam separatam habeant » (*ibid.*, § 2) ³. Particulae verae Crucis Christi, et reliqua quoque instrumenta Passionis fere eodem modo *externo* coluntur atque sacramentum Eucharistiae in tabernaculo inclusum ⁴.

γ) « Beatorum reliquiae, sine peculiari indulto, in processionibus ne circumferantur, neve in ecclesiis exponantur, nisi ubi eorum officium et Missa celebretur ex Sedis Apostolicae concessione » (*ibid.*, § 3) ⁵.

C. De alienatione, translatione, cessione, venditione et cura sacrarum Reliquiarum.

1° « *Insignes* reliquiae... itemque aliae reliquiae quae in aliqua ecclesia magna populi veneratione honorentur, nequeunt valide alienari, neque in *aliam* ecclesiam perpetuo transferri sine Apostolicae Sedis permissu » (can. 1281, § 1) ⁶.

2° « Sanctissimae Crucis reliquias, quas in cruce pectorali Episcopus forte defert, ecclesiae cathedrali, ipso defuncto, cedunt ⁷, Episcopo successori transmittendae; et si defunctus pluribus ⁸ praefuerit dioecesibus, ecclesiae cathedrali dioecesis in cuius territorio supremum diem obiit aut, si extra dioecesim mortuus est, ex qua ultimo discessit » (can. 1288).

1. Motu proprio *Sacrorum Antistitum*, VI. Praescripto can. 1286 non reprobatae sunt investigationes doctae et prudentes quae inserviunt veritati et verae pietati. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 613, nota.

2. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 48.

3. WERNZ, *o. c.* et *l. c.*

4. Cf. de reliquiis Sanctissimi Sanguinis Christi, S. R. C., 22 sept. 1827; JOX, *Die reliquien d. kostb. Blutes uns. goettl. Heilandes*; THALHOFER, *o. c.*, t. I, p. 284; Mgr MALOU, *Du culte du Saint Sang de J.-C.*, Bruges, 1869.

5. DE HERDT, *o. c.*, t. I, n. 177, 191, 309; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 854, 855.

6. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 47. — De alienatione quae fit venditione sermo fiet postea.

7. Cautelae ab Episcopo sumendae sunt, ne forte huic cessioni obstet lex civilis.

8. Simul.

Ratio hujus praecepti est : cum reliquiae S. Crucis in dies rariores fiant, timendum est ne paulatim non facile ipsis Episcopis suppetant. Hoc jussum de ipsis reliquiis tantum est, non de thecis ex pretioso metallo in forma crucis affabre factis, de quibus Episcopi statuere possunt quod opportunius videbitur¹.

3° « Sacras reliquias vendere nefas est » (can. 489, § 1) ; essetque simonia juris divini² ; « adeoque Ordinarii locorum, vicarii foranei parochi aliive curam animarum habentes, sedulo caveant ne sacrae reliquiae, praesertim sanctissimae Crucis, occasione maxime haereditatum aut alienationis acervi bonorum, veniant, neve in acatholicorum manus transeant » (*ibid.*).

4° « Rectores ecclesiarum, ceterique ad quos spectat, sedulo invigilent ne sacrae reliquiae ullo modo profanentur, neve hominum incuria pereant, vel minus decenter custodiantur »³.

5° Speciali cura invigilat Ecclesia ministerio Vicariatus Urbis reliquiis c. Catacumbis Romae extractis⁴.

TITULUS XVII.

DE SACRIS PROCESSIONIBUS.

1269. — I. Notio et divisio.

1° « Nomine sacrarum processionum significantur sollemnes supplicationes quae a populo fidei, duce clero, fiunt exeundo ordinatim de loco sacro ad locum sacrum, ad excitandam fidelium pietatem, ad commemoranda Dei beneficia eique gratias agendas, ad divinum auxilium implorandum » (can. 1290, § 1)⁵.

a) Ex qua definitione liquet ad veram processionem requiri α) ut adsit aliqua frequentia populi, clero duce ; β) ut fiat de loco sacro ad locum sacrum (eundem vel diversum) ; γ) ut ad unum ex tribus praedictis finibus peragatur.

1. Cf. litt. encycl. Vicar. Urbis ad Episcopos, 25 martii 1889, ap. *Coll. de P. F.*, n. 1699.

2. Cf. supra n. 1098 ; 1100, nota 1^a ; Cf. COCCHI, *o. c.*, n. 116 ; WERNZ, *o. c.*, p. 47 s. Vide decret. S. C. Indulgen., 21 dec. 1878, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XI, p. 28.

3. Cf. can. 1522, 2° et 3° de inventario conficiendo.

4. Cf. Litt. encycl. Card. Vic. ad Episcopos, 17 jan. 1881, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XIII, p. 247 s. Imo extrahentes absque legitima venia reliquias ex sacris coemeteriis sive catacumbis Urbis Romae ejusque territorii, eisque auxilium vel favorem praestantes, ex const. *Apostolicae Sedis*, plectebantur excommunicatione R. P. simpliciter reservata. Haec excommunicatio sublata est. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1466. Cf. Motu proprio, 11 dec. 1925, de pontificia commissione archeologiae sacrae, cum « regolamento », AAS., t. XVII, p. 619 ss.

5. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 214.

b) Appellantur etiam *litaniae*, *rogationes* quae fiunt ad divinum auxilium implorandum¹.

c) Ecclesiae jus est indicendi, ordinandi, inhibendi sacras processiones, exclusa potestate civili².

2° Processiones aliae « *ordinariae* sunt quae statis diebus per annum fiunt ad normam librorum liturgicorum vel consuetudinum ecclesiarum »; hujusmodi sunt eae quae fiunt in die Purificationis B. M. V., in dominica Palmarum, in festo Corporis Christi, in litaniiis majoribus et minoribus ; — aliae « *extraordinariae*, quae aliis publicis de causis in alios dies indicuntur » (can. 1290, § 2).

1270. — II. De processione theophorica in festo Corporis Christi³.

1° « Nisi aliter ferat immemorabilis consuetudo, vel locorum circumstantiae, prudenti Episcopi iudicio, aliud exigant, die festo Corporis Christi *unica* tantum sollemnisque per publicas vias processio in *uno eodemque loco* fieri debet ab ecclesia digniore » (can. 1291, § 1)⁴. Ratio hujus praecepti est ut hujusmodi processio frequentior sit et sollemnior.

2° Huic processioni « clerici omnes religiosaeque familiae, etiam exemptae, et laicorum confraternitates interesse debent, regularibus exceptis qui in strictiore clausura perpetuo vivant, aut a civitate ultra tria millia passuum distent » (*ibid.*)⁵.

Ratione clausurae excusantur Carthusiani et Eremitae Camaldulenses ; ratione privilegii apostolici, eximuntur Theatini, Barbanitae et Patres Societatis Jesu, alique⁶. Confraternitates laicorum ad processionem in festo Corporis Christi compelli possunt, cum natura sua in cultus incrementum erectae sint⁷.

3° « Ceterae paroeciae et ecclesiae etiam regulares possunt, intra octavam, proprias processiones extra ecclesiae ambitum agere ; sed ubi plures sunt ecclesiae, Ordinarii loci est dies, horas ac vias praestituere quibus suam quaeque processionem agant » (*ibid.*, § 2).

4° In nostris regionibus, in quibus sollemnitas festi ad dominicam

1. Quoad historiam, cf. WERNZ, *o. c.*, p. 215 s. ; MOLIEN, *La prière de l'église*, t. II, p. 496 ss., de litaniiis majoribus et minoribus.

2. Cf. CAVAGNIS, *o. c.*, t. III, p. 135 ss. ; WERNZ, *o. c.*, p. 216. Cf. quoad Belgium, VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 369 ss.

3. Cf. quoad historiam hujus processionis, WERNZ, *o. c.*, p. 203 s. ; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 515.

4. Cf. S. R. C., 2 maii 1626, 24 jan. 1643.

5. Cf. praesertim WERNZ, *o. c.*, p. 218.

6. Cf. WERNZ, *o. et l. c.*

7. Cf. can. 718 ; cf. supra, n. 1087.

sequentem transfertur¹, processio eadem dominica generatim fit ab ecclesia principali in civitatibus et ab aliis ecclesiis paroecialibus ruri.

5º Quibusnam diebus vel festis aliae processiones theophoricae celebrari possint et debeant ab Ordinariis locorum, cum prudenti moderatione, est determinandum².

Cf. *Stat.*, p. 158.

6º Quo ritu celebranda sit processio in festo Corporis Christi accurate definitur in *Caeremoniali Episcop.*, l. II, c. 2 et 3, et *Rituali Romano*, tit. IX, c. 1. Non pauci abusus hac in sollemnitate vigentes per decreta S. Rit. C., fuerunt reprobati³.

De *praecedentia* jam sufficienter dictum est supra⁴.

Cf. Decret., 28 maii 1852, circa ordinem servandum a clero in sollemni processione quae fit in sollemnitate Corporis Christi et in aliis omnibus processionibus, ap. *Coll. epist. past.*, t. VII, p. 70 ss.

1271. — III. Processionum indictio⁵.

1º Jus indicendi processiones ad R. Pontificem spectat pro universali Ecclesia.

2º Pro suo territorio, praeter *ordinarias et consuetas processiones* jure particulari aut consuetudine ecclesiarum praescriptas aut permissas, « Ordinarius loci, audito Capitulo cathedrali, potest ex publica causa *extraordinarias* processiones indicare; quibus, sicut et ordinariis et consuetis, ii omnes interesse debent de quibus in can. 1291, § 1. » Ampliorem potestatem consequi potest Ordinarius ita ut ad petendum consilium Capituli non teneatur.

3º « Religiosi etiam exempti nequeunt extra suas ecclesias et claustra⁶ processiones ducere sine Ordinarii loci consensu, salvo praescripto can. 1291, § 2 » (can. 1293)⁷.

1. Cf. Decr. gen. S. R. C., 24 jul. 1911, AAS., t. III, p. 350 s.

2. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 204 s.

3. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 205. Ita non licet in eadem processione SS. Sacramentum simul cum reliquiis aut imaginibus Sanctorum deferre, S. R. C., n. 28, 3878, 3997. At apud nos viget consuetudo immemorabilis deferendi statuas et reliquias in processionibus thephoricis. Cf. hac de re CLAEYS-BOUUAERT et SIMEON, *o. c.*, n. 855. Cf. decret. S. R. C., 22 febr. 1924, AAS., t. XVI, p. 103 s., de SS. Sacramento, statuis et exuviis Sanctorum super currum in processionibus non deferendis.

4. Cf. n. 334 ss., 1082 (quoad associationes).

5. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 217; COCCHI, *o. c.*, p. 212 s.

6. Quodsi claustris careant possunt prope ecclesiae muros processionem ducere. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 217; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 620; *Comment. de religiosis*, 1925, t. VI, p. 22 ss., de lata interpretatione danda voci *claustra*.

7. Nisi speciali privilegio gaudeant, uti FF. Praedicatores qui possunt publicas processiones ducere prima dominica octobris libere ingrediendo cum omni pompa limites cujusque paroeciae. Cf. PRUEMMER, *o. c.*, q. 395.

4° « Parochus vel quivis alius nequit processiones novas inducere vel consuetas transferre vel abolere sine Ordinarii loci licentia. Processionibus alicujus ecclesiae propriis interesse debent omnes clerici eidem ecclesiae adscripti » (can. 1294) ¹.

1272. — IV. De modo ducendi processiones. « Curent Ordinarii ut « sacrae processiones extirpatis, si qui sint, malis usibus ², ordinate procedant eaque modestia ac reverentia ab omnibus perficiantur, quae piis ac religiosis hujusmodi actibus maxime convenit » (can. 1295) ³.

TITULUS XVIII.

DE SACRA SUPPELLECTILI.

Fontes. Can. 1296-1306.

Auctores. WERNZ, *o. c.*, p. 137 ; SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 729 ss. ; GASPARRI, *o. c.*, t. II, p. 1 ss. ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 623 ss. ; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 862 ss. ; CAPPELLO, *o. c.*, n. 797 ss. ; sub respectu historico, cf. DUCHESNE, *Origines du culte chrétien*, p. 365 ss. Paris, 1898 ; BRAUN, *Die liturgische Gewandung im Okzident und Orient*, Freib.-i-Br., 1907 ; ejusd. auct., *Die liturgischen Paramente in Gegenwart u. Vergangenheit*, Fr.-i-Br., 1924 ; *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie*, v° calice, cloche, autel, etc. ; sub respectu practico : BRAUN, *Handbuch der Paramentik*, Freib.-i-Br., 1912 ; BARBIER DE MONTAULT, *Traité pratique de la construction, de l'ameublement et de la décoration des églises* ², 2 vol., Paris, 1885 ; GERHARDY, *Praktische Ratschläge über kirchliche Gebäude, Kirchengeräte und Paramente* ², Paderborn, 1913 ; MOLIEN, *o. c.*, t. I, p. 103 ss. ; Auctores liturgici : DE HERDT, THALHOFER, etc.

1273. — **Praenotanda.** 1° *Ordo dicendi.* Multis ad leges liturgicas relictis, titulus XVIII agit de suppellectilis custodia (can. 1296, § 1 et 2), materia et forma (can. 1296, § 3), provisione (can. 1297), cessione in casu mortis (can. 1298-1301), conservatione (can. 1302), subministratione (can. 1303), benedictione et exsecratione (can. 1304-1305), demum confectione et lotionem (can. 1306).

2° *Notio.* Sacra suppellex seu utensilia sacra designant quascumque res, maxime consecratas vel benedictas quae ad publicum cultum proxime inserviunt.

3° *Divisio.* Utensilia sacra in complures classes dividi possunt. Imprimis sunt *vasa sacra*, cum accessoriis *lintheaminibus sacris*, porro *vestes* et *ornamenta* sacerdotum et aliorum ministrorum liturgicorum, dein *ornamenta*, *instrumenta* quae conducunt ad majorem sollemnitatem et splendorem cultus atque altarium et ecclesiarum.

Dein distinguuntur in *sacra sensu stricto* quae consecrantur vel benedi-

1. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 216, nota 51.

2. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 214.

3. Cf. *Rit. rom.*

cuntur, et in sacra sensu lato aut latiori ex proximiori destinatione ad cultum divinum¹.

1274. — I. Custodia sacrae supellectilis.

1° « Sacra supellex, praesertim quae, ad normam legum liturgicarum, benedicta aut consecrata esse debet quaeque publico in cultu adhibetur, caute custodiatur in ecclesiae sacrario aliove tuto et decenti loco, nec ad usus profanos adhibeatur » (can. 1296, § 1)².

Quoad res consecratas vel benedictas constitutiva benedictione, uti sunt, v. gr., calix et patena, pyxis, casula, disponit can. 1150, eos debere reverenter tractari neque ad usum profanum vel non proprium adhiberi, etiamsi in dominio privatorum sint. Ita gravis sacrilegii realis reus esset qui vas consecratum adhiberet ad usum vulgarem.

Facilius licebit ad usum communem honestum adhibere res non benedictas quae ministerio sacro mediate tantum inserviunt, uti v. gr., tapete, pelvi, etc.³.

2° « Ad normam can. 1522, 2° et 3° universae sacrae supellectilis inventarium fiat et accurate servetur » (can. 1296, § 2).

Juxta praescriptum can. 1522, § 2 et 3, inventarium sit accuratum et distinctum, ab omnibus administratoribus clericis vel laicis subscribendum, cum descriptione atque aestimatione universae sacrae supellectilis; vel factum antea inventarium acceptetur, adnotatis rebus quae interim amissae vel acquisitae fuerint. Hujus inventarii alterum exemplar conservetur in tabulario administrationis, alterum in archivo Curiae et in utroque quaelibet immutatio adnotetur quam supellex subire contingat.

1275. — II. Materia et forma sacrae supellectilis⁴. « Circa materiam et formam sacrae supellectilis servantur praescripta liturgica, eccle-

1. Cf. de notione et divisione. WERNZ, *o. c.*, p. 137 s.; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 623.

2. Cf. *Rev. eccl. de Liège*, 1924-1925, t. XVI, p. 304 ss., coll., 1923-1924, t. XV, p. 250 ss.

3. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 625, ubi solvitur etiam quaestio de usu profano rerum sacrarum quae suam benedictionem amiserint. Cf. S. R. C., 2 maii 1919, ap. ASS., t. XI, p. 246.

4. Cf. supra p. 178; *Collat. Brugen.*, t. XVII, p. 664 ss.; WERNZ, *o. c.*, p. 138 ss.; CAPPELLO, *o. c.*, n. 797 ss. Vide de vasis sacris, DE HERDT, *o. c.*, t. I, n. 172, THALHOFER², *o. c.*, t. I, p. 480 ss.; *Coll. Brugen.*, t. XXIV, p. 420 ss., 469 ss.; de altaris ornatu, DE HERDT, *o. c.*, t. I, n. 179 ss.; THALHOFER, *o. c.*, t. I, p. 435 ss.; *Coll. Brugen.*, t. XVI, p. 205, p. 418; de sacris paramentis, ALBERT, *Quelques règles pratiques pour la confection des principaux ornements d'églises*, Gand, 1916; DE HERDT, *o. et l. c.*, n. 147 ss.; THALHOFER, *o. et l. c.*, p. 493 ss.; *Coll. Brugen.*, t. XV, p. 94, 473, 656; t. XVI, p. 519 ss.; t. XXV, p. 303 ss., 370 ss., 458 ss.; t. XXVI, p. 53; de tabernaculo, DE HERDT, *o. c.*, t. III, n. 180 s.; THALHOFER, *o. et l. c.*, p. 452 ss. Vide etiam VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 254 s.

siastica traditio et, meliore quo fieri potest modo, etiam artis sacrae leges » (can. 1296, § 3).

Cum haec materia praesertim pertineat ad sacram liturgiam, remittimus ad hujus disciplinae praelectiones.

1276. — III. Provisio sacrae suppellectilis. « Nisi aliter sit provisum, qui officio tenentur reparandae ecclesiae ad normam can. 1186, debent quoque ei providere de sacra suppellectili ad cultum necessaria » (can. 1297)¹.

1277. — IV. Cessio suppellectilis in casu obitus. Regula generali *sacra utensilia* clericorum beneficiatorum, liberae dispositioni per valida testamenta non permittuntur, sed ecclesiis, in quibus clerici *beneficia* obtinuerunt, ipso jure sunt adscripta.

1° *In casu obitus Cardinalis.* Defuncto Cardinali qui in Urbe domicilium habebat, quaelibet sacra supellex, exceptis annulis et crucibus pectoralibus, *cedunt pontificio sacrario*, nisi ipse Cardinalis eas donaverit vel testamento reliquerit alicui ecclesiae, oratorio publico vel loco pio, vel alicui personae ecclesiasticae seu religiosae. Optandum est ut Cardinalis qui hac facultate donandi vel testandi uti velit, saltem ex parte praeferat illas ecclesias quas in titulum, administrationem seu commendam obtinuerit (can. 1298).

2° *In casu obitus Episcopi residentialis* (can. 1299). a) Defuncto Episcopo residentiali, etiam si Cardinalis fuerit, sacra ejus supellex² *cedit ecclesiae cathedrali*, exceptis annulis et crucibus pectoralibus cum sacris reliquiis³, et exceptis iis utensilibus quae legitime probentur ab Episcopo comparata fuisse bonis ad ipsam ecclesiam non pertinentibus⁴, neque constet in ecclesiae proprietatem transiisse, v. gr. donatione. b) Si quando Episcopus duas vel plures dioeceses successive rexit aut simul praefuit duabus vel pluribus dioecesibus unitis aut in perpetuam administrationem concessis, cathedralem ecclesiam habentibus propriam et distinctam, hoc modo procedendum est: Ea sacra utensilia, quae certo comparata fuerunt redditibus unius tantum dioecesis, cedunt ejusdem ecclesiae cathedrali; alia utensilia dividenda debent aequis partibus inter singulas ecclesias cathedrales, dummodo dioecesium redditus ne sint divisi sed unam mensam

1. Cf. supra n. 1143. Quid hac de re statuatur jus civile-ecclesiasticum in nostra regione, videre est ap. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 188, 256 ss.

2. Quid comprehendat ista sacra supellex enumeratur in Brevi *Cum illud* Pii IX, 1 jun. 1847, ASS., t. III, p. 279 et ap. SANTI-LEITNER, *o. c.*, t. III, p. 229 ss. Cf. etiam WERNZ, *o. c.*, t. III, pars 1, p. 292.

3. Cf. Salvo canone 1288, de reliquiis S. Crucis, quam Episcopus in cruce pectorali forte defert. Vide supra, n. 1268, c.

4. I. e., neque ex redditibus seu fructibus ecclesiae, neque ex elemosynis in favorem Ecclesiae factis, neque ex aliis quibuscumque bonis ad ecclesiam pertinentibus sed ex propriis bonis seu ex donatione sibi ut personae facta. Cf. FANFANI, *De jure parochorum*, n. 41.

episcopalem perpetuam constituent. Si vero redditus divisi ac separati sunt, divisio fiat inter singulas ecclesias cathedrales pro ratione fructuum, quos in singulis dioecesibus episcopus percepit, et pro ratione temporis, quod iisdem praefuit. c) Ut haec cessio securius fiat Episcopus obligatione teneatur *inventarii* sacrorum utensilium authentica forma conficiendi, in quo pro rei veritate quando acquisita sint, exprimat distincteque describat si qua non ex ecclesiae redditibus ac proventibus, sed ex propriis bonis vel ex donatione sibi facta comparaverit; secus omnia redditibus ecclesiae comparata praesumuntur¹.

3º *In casu obitus alicujus beneficiati*. Quae modo praescripta sunt de Episcopo, applicanda sunt clerico qui in aliqua ecclesia beneficium saeculare vel religiosum obtinuerit (can. 1300). Praescriptum proinde respicit canonicos, parochos beneficiatos, etc.

4º Ut praefatae praescriptiones debitum effectum *etiam in foro civili* sortiantur, codex decernit can. 1301 Cardinales, Episcopos residentiales, aliosque clericos beneficiarios obligatione teneri: a) curandi testamento vel alio instrumento in forma juris valido adimpletionem praedictarum legum; b) designandi « tempestive ac forma jure civili valida, personam integrae famae (*un exécuteur testamentaire*, vel melius *un légataire universel*), quae, adveniente ipsorum morte, non solum sacram suppellectilem, sed etiam libros, documenta aliaque quae ad ecclesiam pertinent et in eorum domo reperiuntur, occupet et cui debentur, remittat » (can. 1301, § 1 et 2).

Cf. Conc. Mechlinien. IV, n. 139; Congr. prosyn., 8 jun. 1914, n. 7, ap. *Coll. Brugen.*, t. XIX, p. 434.

1278. — V. Cura sacrae suppellectilis. « Rectores ecclesiarum alique quibus sit cura sacrae suppellectilis, sedulo debent ejusdem conservationi et decori prospicere » (can. 1302)².

Decreto Congreg. prosynodalis a. 1911 decum fuit: « Reparationes vasis sacris aut suppellectili ecclesiarum afferendae non committantur nisi artificibus bene notis et fide dignis. Quodsi sint res antiquitate aut arte conspicuae, nihil fiat sine praevio consensu Nostro. Similiter quod spectat emptionem aut reparationem paramentorum sacrorum omnem prudentiam adhibeant parochi ne decipiantur; ea vero non vendant, sine Nostra licentia. » (*Collat. Brugen.*, t. XVI, p. 448).

1279. — VI. Subministratio sacrae suppellectilis.

1º « *Ecclesia cathedralis* debet sacram suppellectilem aliaque quae ad Missae sacrificium vel ad alias pontificales functiones necessaria sint,

1. Cf. S. C. EE. et RR., 4 apr. 1851, ap. SANTI, *l. c.*, p. 234.

2. Cf. *Rev. eccl. de Liège*, 1923-1924, t. XV, p. 250 ss.

*gratis Episcopo*¹ subministrare etiam privatim celebranti non solum in ecclesia cathedrali, sed in aliis quoque civitatis vel suburbii ecclesiis » (can. 1303, § 1).

2° « *Si qua ecclesia paupertate laborat*, potest Ordinarius permittere ut a sacerdotibus qui in proprium commodum inibi celebrant, propter utensilia ceteraque ad Missae sacrificium necessaria, moderata stipes exigatur » (*ibid.*, § 2)².

Inde colligitur duplicem poni conditionem ut, accedente praevia licentia Ordinarii, moderata taxa propter utensilia aliaque ad Missam necessaria exigi possit : a) ut ecclesia paupertate laboret ; b) ut agatur de sacerdotibus in proprium commodum inibi celebrantibus. Hujusmodi sunt sacerdotes extranei, item sacerdotes ex obligatione proprii beneficii aut capellaniae sacrum in hac ecclesia³ offerentes ; non vero parochi, vicarii cooperatores vel presbyteri auxiliares cum hi in commodum paroeciae aut fidelium celebrent. Ceterum praefinitio hujusmodi taxae non ad ecclesiae fabricam, aut ad parochum pertinet, sed « Episcopi, non autem Vicarii Capitularis aut Vicarii Generalis sine mandato speciali, est eandem stipem definire, et nemini, etiam religiosis etsi exemptis, licet ea majorem exigere » (can. 1302, § 3). Imo « Episcopus pro tota dioecesi ejusmodi stipem in dioecesana Synodo, si fieri possit, definiat, aut extra Synodum, audito Capitulo » (*ibid.*, § 4).

Haec stipitis determinatio in nostra dioecesi deficit, ubi praeterea fere nullae ecclesiae paupertate laborant⁴. Ideo dicendum est usum sacrae suppellectilis pro omnibus sacerdotibus in ecclesiis celebrantibus esse gratuitum. Ceteroquin pro officiis fundatis exonerandis, necnon saepe pro exsequiis, summa quaedam fabricae obveniens in tariffo definitur et saltem partim haberi potest ut remuneratio quaedam pro usu sacrae suppellectilis⁵.

1280. — VII. Benedictio et exsecratio sacrae suppellectilis.

1. Et suis assistantibus, cf. S. R. C., n. 831. Intelligitur proprius Episcopus.

2. Cf. *Coll. Brugen.*, t. XIV, p. 261 s ; GASPARRI *o. c.*, n. 671 ss. ; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 868 ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 631 ; COCCHI, *o. c.*, n. 130.

3. Si quis adhibens utensilia ecclesiae cujusdam, in proprio oratorio celebraret, stipes ab eo exigi posset pro usu utensilium, cum extra condiciones a can. 1303, § 2 determinatas versaretur. Cf. *Rev. eccl. de Liège*, l. c., p. 306.

4. Tamen in dioecesi nostra, salvis praescriptis can. 1303, § 3 et 4, non immerito, servatis servandis, taxa exigetur iis in locis, ubi magno numero extranei sacerdotes confluunt ita ut aestimabile onus afferant fabricae ecclesiae, v. gr., in civitatibus et pagis orae maritimae. Cf. *Collat. Brugen.* l. c., p. 262, nota.

5. *Rev. eccl. de Liège*, l. c.

A. **Benedictio**¹. 1° *Quaedam suppellex benedicenda est.*

a) Quaedam sunt quae nullo ritu speciali sed *solo usu* cultui divino destinantur, v. g., missale, candelabra, ampullae, tapetes, etc.

b) Alia egent *consecratione* proprie dicta, ut calix et patena. Has « consecrationes nemo qui caractere episcopali careat, valide peragere potest, nisi a jure (ut Cardinales, Vicarii et Praefecti Apostolici) vel apostolico indulto id ei permittatur » (can. 1147, § 1).

c) Alia demum *benedici debent*, pro quibus nempe in Pontificali vel in Rituali Romano *specialis* benedictionis ritus reperitur², uti tabernaculum, corporale, pallae, casula, stola, etc.³.

d) Alia demum *benedici possunt* uti totum ostensorium, cappa, superpelliceum, antependium, etc.

2° *Benedictionis auctor.*

De benedictionibus *universim* regulam generalem statuit can. 1147, § 2: « Benedictiones impertire potest *quilibet sacerdos*, exceptis iis quae Romano Pontifici aut Episcopis aliisve reservantur. »

Jam vero quoad sacram suppellectilem ponit can. 1304 reservationem: « Benedictionem illius sacrae suppellectilis quae ad normam legum liturgicarum benedici debet antequam ad usum sibi proprium adhibeatur, impertire possunt:

1° S. R. E. Cardinales et Episcopi omnes⁴;

2° Locorum Ordinarii, caractere episcopali carentes, pro ecclesiis et oratoriis proprii territorii;

3° Parochus pro ecclesiis et oratoriis in territorio suae parociae positis, et rectores ecclesiarum pro suis ecclesiis⁵;

4° Sacerdotes a loci Ordinario delegati, intra fines delegationis et jurisdictionis delegantis⁶;

5° Superiores religiosi, et sacerdotes ejusdem religionis ab ipsis delegati, pro propriis ecclesiis et oratoriis, et pro ecclesiis monialium sibi subjectarum⁷.

Notandum venit a) parochum non posse delegare facultatem benedi-

1. Cf. *Collat. Brugen.*, t. XXV, p. 133 s., quem articulum praecipue adhibebimus.

2. Cf. WERNZ, *o. c.*, t. III, p. 2, p. 146; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 632.

3. Quoad res controversas, cf. auctores citatos et *Collat. Brugen.*, l. c., p. 133 s.; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 869.

4. Absque limitatione.

5. Non, ut videtur, pro suis oratoriis; pro his recurrendum est ad parochum, ita *Collat. Brugen.*, l. c., p. 134, nota 3.

6. « Hoc est: certe non extra territorium jurisdictionis delegantis, nec, ut videtur, pro ecclesiis extra territorium sitis » *Collat. Brugen.*, l. c., nota 4.

7. Cf. supra n. 948.

cendi sacram suppellectilem, ex can. 1304, 4° ¹; b) benedictiones imperitae a sacerdote non habente facultatem sunt illegitimae sed validae, ex can. 1147, § 3; c) sunt qui privilegio apostolico fruuntur benedicendi suppellectilem sacram, ut Superiores Presbyterorum Congr. Missionis pro suis ecclesiis et oratoriis et pro iis Puellarum a Caritate ².

B. Exsecratio. 1° « Sacra supellex benedicta aut consecrata benedictionem aut consecrationem amittit :

a) Si tales laesiones vel mutationes subierit ut pristinam amiserit formam, et jam ad suos usos non habeatur idonea ;

b) « Si ad usus indecoros adhibita aut publicae venditioni exposita fuerit » (can. 1305, § 1).

Exempla prioris causae exsecrationis sunt : si cuppa calicis perforetur aut pes calicis sit avulsus a cuppa, nec sufficeret si cuppa absque ruptura, sed mediante cochlea (vis, schroef) a basi separetur, v. gr., ad facilius calicem mundandum ³; etiam ita si alba scindatur in duas partes.

Exempla alterius causae exsecrationis sunt ; si larvati homines tempore bacchanalium vestes sacerdotales ludibrio exponerent ; si in armario venditoris antiquitatum aut sub hasta publica casula venditioni exponatur, quamvis de facto empti non fuisset. Non videtur autem iterum benedicenda casula, quae ab una ecclesia alteri ecclesiae vendita fuit, cum talis venditio non sit publica.

Animadvertendum est voluntariam sacrae suppellectilis exsecrationem esse reprobendam, sed propter justam causam deformationem rei sacrae in usum non sordidum carere omni culpa ⁴.

2° « Calix et patena non amittunt consecrationem ob consumptionem vel renovationem auraturae, salva tamen, priore in casu, gravi obligatione rursum ea inaurandi » (can. 1305, § 2) ⁵.

Illa gravis obligatio onerat conscientiam rectoris.

1281. — VIII. Contrectatio et lotio sacrae suppellectilis.

1° *Contrectatio.* « Curandum ne calix cum patena et ante lotionem purificatoria, pallae et corporalia, quae adhibita fuere in sacrificio Missae, tangantur, nisi a clericis vel ab iis qui eorum custodiam habent » (can. 1306, § 1).

a) *Vasa sacra quae actu continent sanctissimam Eucharistiam* nemo,

1. Contradicientibus aliis : CAPPELLO, *o. c.*, n. 144, 8°; COCCHI, *o. c.*, p. 231.

2. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 231 s.

3. Cf. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 870. Cf. VERMEERSCH, *Period. de relig.*, t. X, n. (30) de exsecratione calicis ; WERNZ, *o. c.*, p. 140, 147.

4. Cf. VERMEERSCH, *Period. de relig.*, t. XIV, p. (80) ss. Cf. can. 1187. Vide supra, n. 1144.

5. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 140.

extra casum necessitatis seu periculum profanationis tangere potest praeter solos presbyteros et diaconos¹.

b) Praeterea, propter reverentiam erga illa sacra utensilia quae immediate tetigerunt SS. Corpus et Sanguinem Christi, praescribitur² rectoribus ecclesiarum, Superioribus, etc.³ ut curent ne calix cum patena⁴ et ante lotionem purificatoria, pallae et corporalia, quae adhibita fuerunt in sacrificio Missae⁵ tangantur a simplicibus laicis.

c) Qui praefata utensilia sacra tangere possunt sunt omnes clerici, et ii qui *eorum custodiam habent*, nempe sacristae laici, non exclusis sororibus, v. gr., in conventibus, qui a debita auctoritate ad hoc munus instituti, a jure accipiunt facultatem tangendi vasa et utensilia sacra.

Apud nos sacristae ab Episcopo nominantur⁶. Vult Episcopus Brugensis ut de hac facultate sacra utensilia tangendi consulatur, quoties aliquod dubium est de omnimoda probitate vitae administratorum laicorum.

Eamdem licentiam extendunt auctores ad operarios quibus committuntur vasa sacra rursus inauranda aut restauranda. Ceteris, sine indulto apostolico⁷, haec contrectatio non licet, nisi, juxta plures, adhibito velo⁸.

2° *Lotio*. « Purificatoria, pallae et corporalia, in Missae sacrificio adhibita, ne tradantur lavanda laicis *etiam religiosis*, nisi prius abluta fuerint a clerico in majoribus ordinibus constituto, aqua autem primae lotionis mittatur in sacrarium vel, si hoc defuerit, in ignem » (can. 1306, § 2).

Episcopi hujusmodi licentiam concedere nequeunt⁹.

1. Cf. *Collat. Brugen.*, l. c., p. 135.

2. CAPPELLO, o. c., n. 804 censet illud *curandum* can. 1306, § 1 non significare verum praeceptum.

3. Ergo praeceptum non cadit in *laicos*. Inde si laici, praeter illos qui in can. indicantur sacra utensilia de quibus agitur tangerent, non peccarent, secluso scandalo et contemptu, cf. CAPPELLO, o. et l. c.

4. *Collat. Brugen.*, l. c., extendunt propter identitatem rationis prohibitionem ad ciborium, lunulam ejusque custodiam et ad ostensorium. At contra est textus canonis.

5. Si haec utensilia sacra ad alium usum adhibita fuerint, uti corporale pro benedictione Sanctissimi, non urget praeceptum.

6. Cf. can. 1185. Inde potius negandum est rectoribus ecclesiae jus nominandi ad tempus custodem laicum.

7. S. R. C., n. 4198, 15.

8. Cf. *Collat. Brugen.*, l. c., p. 136.

9. S. R. C., n. 3059, ad 26.

TITULUS XIX.

DE VOTO ET JUREJURANDO.

Remissive ad theologiam moralem cf. DIGNANT, *De virtute religionis*, ed. 3. Brugis, 1924 ; PRUEMMER, *Theol. moralis*, q. 398 ss. ; D'ANNIBALE, *Summula theol. mor.*, P. II, n. 24 ss. ; P. III, n. 192 ss. ; GÉNICOT-SALSMANS, *Theol. moralis*, t. I, n. 310 ss. ; WERNZ, *o. c.*, t. III, p. 2, p. 223 ss. ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 637 ss.

TITULUS ADDITICIUS.

DE SACRIS OLEIS.

1282. — 1° *Notae historicae*. Omni aevo benedictum fuit oleum, quod nostris sacramentis inservire debet. Benedictioni sacrorum oleorum et chrismatis nulla primum stata fixaque *dies* fuit ; sed quotiescumque necessitas postularet, ad arbitrium Episcopi benedicebantur. Porro mos deinde invaluit ut duntaxat in *Coena Domini* conficerentur, non modo apud Latinos, sed etiam apud Graecos, ut fidem luculentissimam faciunt prisci Patres, Synodi, Pontificales et sacramentorum libri omnes, Graecorumque Euchologium¹.

2° *Species*. *Triplex* est *genus* sacrorum oleorum, videlicet : oleum *catechumenorum*, oleum *infirmorum* et *sanctum chrisma*. Uniuscujusque materia est oleum ex olivis expressum ; sed in chrismate balsamum oleo admiscetur, ut patet ex parte III Pontificalis.

3° *Usus*. Ungendi ritu utitur Ecclesia in quatuor sacramentis : in Baptismo, Confirmatione, Extrema Unctione et Ordinatione sacerdotum. Eo utitur praeterea in consecratione Episcopi, ecclesiae, altaris, patenae et calicis ; in benedictione campanarum et fontis baptismalis.

Chrismatis solius usus est in sacramento Confirmationis et consecratione Episcopi, itemque patenae et calicis ; chrismatis et olei catechumenorum simul in Baptismo, consecratione ecclesiae et altaris, necnon in benedictione fontis baptismalis ; olei catechumenorum solius in Ordinatione sacerdotum ; olei infirmorum solius in Extrema-Unctione ; olei infirmorum et chrismatis in benedictione campanae.

Infusio olei catechumenorum et chrismatis praescribitur pro benedictione fontis baptismalis, quae in ecclesiis fontem baptismalem habentibus solemniter fit vel in Sabbato sancto et vigilia Pentecostes, vel etiam extra dies illos, cum aqua consecrata aut corrupta fuerit, aut effluerit aut alio modo defecerit². In his benedictionibus sacra olea in *Coena Domini* ejusdem anni benedicta adhiberi debent. Si tamen nova olea, ob aliquod impedimentum, haberi nequeant, benedictio fontis facienda est sine sacrorum

1. CATALANUS, *Pontificale Rom.*, P. III, tit. 4 ; *Rev. eccl. de Liège*, 1925-1926, t. XVII, p. 49.

2. Cf. *Missale* et *Rit. Romanum*.

oleorum infusione, quae privatim opportuno tempore fiet; nisi aliquis baptizari debeat, tunc enim in ipsa benedictione sollemni vetera olea infundenda sunt¹.

De usu et benedictione sacrorum oleorum tempore interdicti, cf. can. 2270, 2271, 2°; 2272, § 3, 2°.

De praxi in dioecesi nostra vigente, vide acta Congr. prosyn. anni 1864, cap. VI (*Coll. epist. past.*, t. X, p. 243).

De distributione SS. Oleorum in dioec. Brug., vide *Stat.*, p. 69 ss., et decr. Congr. prosyn. an. 1872, n. 9; 1875, n. 11; 1883, n. 1; an. 1909, n. 6, ap. *Coll. Brugen.*, 1909, t. XIV, p. 398; Epist. Ill^{mi} ad clerum (n. 146), 20 jan. 1910, ad XIII.

Cetera relinquimus praelectionibus liturgicis².

1. Cf. S. C. R. in *Anneciensi*, 31 jan. 1896, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XXVIII, p. 430.

2. Cf. can. 734 s., 945 s.; DE HERDT, *o. c.*, t. III, n. 56, 155, 197 ss.; THALHOFER, *o. c.*, t. I, p. 616 ss.; *Mélanges théol.*, ser. 3^a, 4^a et 6^a; *Collat. Brugen.*, t. XX, p. 478 ss.; *Rev. eccl. de Liège*, l. c.

PARS QUARTA. DE MAGISTERIO ECCLESIASTICO.

Connexio et distributio materiae. Liber II codicis se refert ad jus *constitutionis* Ecclesiae catholicae; tres autem libri qui sequuntur ad jus *administrationis et regiminis*, ita tamen ut non pauca ad jus regiminis pertinentia, propter connexionem materiae in libri II aguntur.

Jus administrationis definiri potest: complexus legum tam divinarum quam ecclesiasticarum, quibus ordinatur exercitium potestatis ordinis et jurisdictionis¹. Tres priores partes libri III referuntur ad potestatem *ordinis*, quae dividitur in potestatem sacramentalem et liturgicam. Pars quarta refertur ad hanc partem potestatis *jurisdictionis* quae potestas *magisterii ecclesiastici* vocatur. Potestas magisterii ecclesiastici ordinatur ad diffusionem, conservationem et defensionem fidei catholicae.

Inde haec quarta pars, statutis quibusdam principiis generalibus de magisterio ecclesiastico, primum agit de fidei diffusionem per divini verbi praedicationem, mediantibus tum catechetica institutione tum sacris concionibus, tum missionibus (tit. XX); per institutionem clericalem in Seminariis (tit. XXI) et per institutionem religiosam juventutis in scholis (tit. XXII); deinde tractat de fide conservanda et defendenda per censuram et prohibitionem librorum (tit. XXIII) et per canonicam obligationem emitendi professionem fidei (tit. XXIV).

PROOEMIUM.

PRINCIPIA GENERALIA DE MAGISTERIO ECCLESIASTICO².

1283. — I. Jus docendi Ecclesiae divinum et independens.

1° « Christus Dominus fidei depositum Ecclesiae concredidit, ut ipsa, Spiritu Sancto jugiter assistente, doctrinam revelatam sancte custodiret et fideliter exponeret » (can. 1322, § 1).

Magisterium ecclesiasticum dici potest ea pars jurisdictionis³ quae Ecclesiae divinitus competit jus et officium doctrinam revelatam custodiendi et exponendi. Quem in finem utitur Ecclesia omnibus mediis de quibus agit haec pars quarta libri III codicis.

1. Cf. WERNZ, *o. c.*, t. III, P. I, p. 2.

2. Cum haec generatim in theologia dogmatica et morali fuse evolvuntur, hic brevi expositione absolvuntur.

3. Cf. supra, n. 139, 436 s. Cf. COCCHI, *o. c.*, lib. III cod., pars IV, V et VI, p. 3 ss.

2° « Ecclesiae, *independenter a qualibet civili potestate*, jus est et officium gentes omnes evangelicam doctrinam docendi ; hanc vero rite ediscere veramque Dei Ecclesiam amplecti omnes divina lege tenentur » (can. 1322, § 2).

a) Haec omnimoda independentia magisterii ecclesiastici facili de modo eruitur ex eo quod supra diximus de independentia in genere societatis ecclesiasticae et de superioritate qua gaudet respectu societatis civilis, eo quod finis quem prosequitur, salus nempe animarum sempiterna, summum et ultimum sit bonorum quo omnia consilia sunt referenda. Inde independenter a civili potestate jus habet mittendi missionarios in universum mundum et reprimendi sive propria potestate, sive ope brachii saecularis, conamina quibus in hac sua divina missione impediretur ; imo officium Status est adjuvare apostolatam catholicum, removendo obstacula, protegendo qui velint converti et missionariis media materialia suppeditando¹.

b) Cum extra Ecclesiam catholicam nemo salvari possit, cumque fides sit necessaria necessitate medii ad salutem, hinc quisque rationis compos jus et officium habet ediscendi doctrinam evangelicam, quin indigeat consensu parentum aut dominorum².

1284. — II. De officio fidelium erga magisterium ecclesiasticum³.

1° *Assensus fidei divinae et catholicae*. « Fide divina et catholica ea omnia credenda sunt quae verbo Dei scripto vel tradito continentur et ab Ecclesia sive sollemni iudicio sive ordinario et universali magisterio tanquam divinitus revelata credenda proponuntur » (can. 1323, § 1).

a) « *Sollemne hujusmodi iudicium* pronuntiare proprium est tum Oecumenici Concilii tum Romani Pontificis ex cathedra loquentis » (*ibid.*, § 2).

b) Subjectio illa quae fidei divinae et catholicae actu est praestanda ad ea quoque extendenda est quae ordinario totius Ecclesiae per orbem dispersae magisterio tanquam divinitus revelata traduntur⁴ ; nam infallibilitas etiam convenit collegio Episcoporum per orbem disperso, sed cum Romano Pontifice moraliter unito, tunc nempe quando Episcopi singuli in suis dioecesibus degentes eandem cum Romano Pontifice doctrinam ut divinitus revelatam credendam proponunt.

1. Cf. supra, n. 196 ss. ; CAVAGNIS, *o. c.*, vol. III, p. 7 ss. ; COCCHI, *o. et l. c.*, p. 9-s.

2. Cf. CAVAGNIS, *o. et l. c.*, p. 8 s.

3. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 657 ss. ; COCCHI, *o. et l. c.*, p. 12 ss. ; *Rev. eccl. de Liège*, 1925-1926, t. XVII, p. 45 ss.

4. Litt. apost. Pii IX ad Archiep. Monacen. et Frisingen., 21 dec. 1863, *Enchiridion*, n. 1536.

c) At cum distinguenda sunt quae ab auctoritate infallibili, tanquam fidei dogmata declarantur et assensu omnino firmo admittenda sunt, ab iis quae a magisterio ecclesiastico ut vera proponuntur et minoris gradus certitudine a fidelibus accipienda sunt, ideo prudenter statuitur : « Declarata seu definita dogmatice res nulla intelligitur, nisi id manifeste constiterit » (can. 1323, § 3) ¹.

2° *Assensus et obedientia decretis doctrinalibus Sanctae Sedis.*

At « satis non est fide credere quae ab Ecclesia definita credenda proponuntur ; sed oportet etiam firmo assensu religioso acceptare et sincera obedientia servare constitutiones et decreta quibus Sancta Sedes, universale suum magisterium exercens quin infallibiliter statuatur, doctrinas religiosas tenendas declarat, propositiones erroneas vel non tutas reprobatur, regulas agendi praescribit ². » Et quia plerumque agitur in his actibus doctrinalibus S. Sedis de reprobatione errorum, statuitur can. 1324 : « Satis non est haeticam pravitatem devitare, sed oportet illos quoque errores diligenter fugere, qui ad illam plus minusve accedunt ; quare omnes debent etiam constitutiones et decreta ³ servare, quibus pravae huiusmodi opiniones a Sancta Sede proscriptae et prohibitae sunt. »

3° *Professio fidei externa.* « Fideles Christi fidem aperte profiteri tenentur quoties eorum silentium, tergiversatio aut ratio agendi secumferrent implicitam fidei negationem, contemptum religionis, injuriam Dei vel scandalum proximi » (can. 1325, § 1) ⁴.

4° *Prohibitae publicae disputationes cum acatholicis* ⁵. Quamvis certum sit disputationes publicas catholicorum cum acatholicis aliquando esse

¹. Quod intelligendum est tum de locutione ex cathedra, quae manifesta sit oportet, tum de propositione fidei per magisterium ordinarium Ecclesiae, de qua constare debet. Cf. de variis modis quibus consensus episcopatus dispersi in eandem doctrinam apparere potest, litt. apost. cit. Pii IX ; VAN NOORT, *De Ecclesia Christi*, n. 205.

². Conc. Mechlinien. IV, n. 15.

³. Cf. supra n. 584, de auctoritate decretorum doctrinalium Congregationum Romanarum. Cf. etiam, COCCHI, *o. c.*, p. 18. Cf. de variis censuris doctrinalibus quibus propositiones notantur : VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 658 ; *Diction. de théologie catholique*, v° censures doctrinales ; *Rev. eccl. de Liège*, l. c., p. 46 s. ; cf. etiam *ibid.*, 1924-1925, t. XVI, p. 362 ss.

⁴. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 16 ss. ; LEHMKUHL, *Theol. mor.*, t. I, n. 504 ; GÉNICOT-SALSMANS, *o. c.*, t. I, p. 196.

⁵. Cf. S. C. de P. F., 8 mart. 1625 ; 18 dec. 1662, etc., ap. *Collect.*, n. 294, 302, 1674 ; Epist. Leon. XIII, *Testem benevolentiae* ad Card. Gibbons, 22 jan. 1899, in fine, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XXXI, p. 163 ss. ; S. C. pro Neg. eccles. extraordin., 27 jan. 1901, n. VIII, *ibid.*, t. XXXIII, p. 504 s. ; Conc. plen. Americae latinae, 1899, n. 145. Cf. SANTI-LEITNER, *o. c.*, t. V, p. 109 s. ; COCCHI, *o. c.*, p. 24 s. ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 661 ; *Rev. eccl. de Liège*, l. c., p. 48 s. et praesertim QUILLIET, *Controverses* (sub respectu historico, canonico et morali), in *Dict. de Théol. cath.*, col. 1694-1788 ; LOISELET, *Ce que pense l'Église des conférences contradictoires*, Paris, 1905.

licitas, cum scilicet spes habeatur majoris boni, et concurrant aliae conditiones quae a theologis recensentur ¹; tamen sciendum est Sanctam Sedem Apostolicam et Romanos Pontifices, ad omnem imprudentiam et temeritatem in re tanti momenti impediendam, illas frequenter prohibuisse ²; plerumque enim, ob loquacitatem vel audaciam aut circumstantias populi acclamantis, veritas falsitate praevalente opprimitur ³. Igitur « caveant catholici ne disputationes vel collationes, publicas praesertim, cum acatholicis ⁴ habeant, sine venia Sanctae Sedis aut, si casus urgeat, loci Ordinarii » (can. 1325, § 3).

Accedente venia auctoritatis ecclesiasticae competentis, eo ipso datur missio canonica ad exponendam et defendendam publice fidem.

Prohibitio respicit publicas disputationes vel collationes (conférences contradictoires) ex professo seu ex conducto habitas ubi, aditu ad audiendum universis patente, argumentum religiosum agitur. Non attinguntur disputationes quae obiter, data occasione fiant, nec colloquia privata ⁵ quae non ad vincendam personam sed ad eam convertendam diriguntur; nec conferentiae « apologeticae », etsi permittatur (quod caute faciendum est) ut proponantur difficultates ⁶. Dicitur tamen *praesertim publicas* prohiberi, inde concluditur privatas disputationes aut collationes non tantum jure naturae sed etiam jure ecclesiastico aliquando vetari, pro rei et adjunctorum momento, ubi religionis specialiter intersit, de quibus iudicium est penes auctoritatem ecclesiasticam.

Nec approbat S. Sedes conventus seu congressus religionum, in quos catholici et dissidentes promiscue conveniunt et aequo jure, cum indifferentismi periculo, omnes religiones habentur ⁷.

Propter easdem rationes prohibita fuit, decreto S. Officii, 4 julii 1919 ⁸, participatio catholicorum Angliae comitiis et conventibus publicis et privatis societatis « *ad procurandam christianitatis unitatem* », quae ut scopum habebat tres christianas communionem romano-catholicam, graeco-schismaticam et anglicanam, quamvis invicem separatas et divisas, aequo tamen jure in unum coetum quemdam catholicum coadunare ⁹.

1. Cf. *Diction. de théol. cath.*, I. c., col. 1740.

2. Cf. quoad jus antiquum, SANTI-LEITNER, I. c.; *Dict. de théol. cath.*, I. c., col. 1731 ss.

3. Cf. decr. cit. Conc. Amer. latin. Cf. etiam BLAT, o. c., p. 243 s.

4. Cf. cit. instr. S. C. pro Neg. eccles. extraordin., 27 jan. 1901, circa actionem popularem in Italia, n. VIII, de controversiis cum socialistis.

5. Ita fere VERMEERSCH-CREUSEN, o. et I. c.

6. Olim etiam privatae disputationes laicis interdicebantur.

7. Cf. Ep. Leon. XIII ad Delegatum Apostolic. ap. Stat. Foeder. Americ., 18 sept. 1895, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XXVIII, p. 79 s.

8. AAS., t. XI, p. 309.

9. Cf. etiam Conc. Mechlinien. IV, n. 315.

1285. — Scholion. *Notio canonica haeresis, apostasiae et schismatis* (can. 1325, § 2).

Occasione praecepti positivi et negativi circa fidem, subjungit codex significationes verborum haeretici, apostatae et schismatici.

1° *Haeticus* est qui, « post receptum baptismum, nomen retinens christianum, pertinaciter aliquam ex veritatibus fide divina et catholica credendis denegat aut de ea dubitat, » sive sectae acatholicae nomen dederit, sive non. Dicitur nempe ¹ a) *pertinaciter*, quia ad formalem haeresim requiritur ea animi dispositio qua quis sciens et volens adversetur auctoritati Ecclesiae, quatenus suae opinioni adhaereat, non obstante quod noverit eam Ecclesiae auctoritati opponi ; b) *aliquam ex veritatibus fide divina et catholica credendis*, quia si omnes veritates fidei negaret, esset apostata ; aliunde si negaret conclusionem theologicam, seu veritatem divinitus non revelatam ideoque haud credendam fide divina et catholica, haeticus non esset ; c) *aut de ea dubitet*, nam si in dubium revocatur veritas aliqua revelata, fertur iudicium fidei catholicae oppositum. Hinc illud notissimum : *Dubius in fide, infidelis est* ².

2° *Apostata* est, qui, « post receptum baptismum, a fide christiana totaliter recedit », sive transeat ad religionem non christianam, sive simpliciter evadat incredulus aut athaeus ³.

3° *Schismaticus* est qui, « post receptum baptismum, subesse renuit Summo Pontifici aut cum membris Ecclesiae ei subjectis communicare recusat. » Schismaticus est baptizatus qui sciens et volens se separat ab unitate Ecclesiae, quod dupliciter fieri potest detrectando obedientiam Romano Pontifici tanquam Capiti Ecclesiae, vel se separando a membris Ecclesiae, ut puta ab Episcopo, quatenus sunt in communione cum Romano Pontifice.

Notandum est ad rationem delicti requiri externam manifestationem haeresis, apostasiae vel schismatis.

1286. — III. Magisterium Episcoporum. « Episcopi quoque, licet singuli vel etiam in Conciliis particularibus congregati infallibilitate docendi non polleant, fidelium tamen suis curis commissorum, sub auctoritate Romani Pontificis veri doctores seu magistri sunt » (can. 1326) ⁴. Et ideo singuli, praesertim clerici, Episcopi sui pastorales litteras, mandata, instructiones, directiones, monita et consilia reverentia obsequio et assensu religioso suscipiant, imo contra impugnantes tueantur ⁵.

1. Ita CAPPELLO, *De censuris*, ed. 2, n. 209, Taurini, 1925 ; SOLE, *De delictis et poenis*, n. 314.

2. C. I, X, v, 7.

3. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 660. Cf. CAPPELLO, *o. c.*, n. 208.

4. Cf. supra, n. 683.

5. Cf. Stat. dioec. Mechlinien., n. 4.

TITULUS XX.

DE DIVINI VERBI PRAEDICATIONE.

Auctores. Cf. supra, n. 683, 854 ss.; WERNZ, *o. c.*, t. III, p. I, p. 20 ss.; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 663 ss.; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 875 ss.; COCCHI, *o. c.*, p. 27 ss.; COULY, *La prédication d'après le code*, in *Le Canoniste*, 1924, t. XLVI, p. 167 ss., 217 ss., 283 ss.

Ordo codicis. Assertis principiis generalibus de munere praedicandi et de necessaria missione ad praedicationis ministerium (can. 1327-1328), in capite primo *de catechetica institutione*, statuuntur obligationes praesertim parochorum circa *cateheticam institutionem* tum puerorum, tum adultorum (can. 1329-1336); in capite secundo *de sacris concionibus* dantur normae de concessione facultatis concionandi (can. 1337-1342), de jure et officio praedicandi tum Episcoporum tum parochorum (can. 1343-1344), de tempore et modo praedicandi (can. 1345-1347); in capite tertio, agitur de *sacris missionibus*, internis (can. 1349) et externis (can. 1350).

PRINCIPIA GENERALIA.

DE LEGITIMIS PRAEDICATORIBUS.

1287. — I. Quibus competat jus et officium praedicandi.

1º « Munus fidei catholicae praedicandae commissum praecipue est Romano Pontifici pro universa Ecclesia, Episcopis pro suis dioecesibus » (can. 1327, § 1) ¹.

2º « Episcopi tenentur officio praedicandi per se ipsi Evangelium, nisi legitimo prohibeantur impedimento; et insuper, praeter parochos, debent alios quoque viros idoneos, in auxilium assumere ad hujusmodi praedicationis munus salubriter exsequendum » (*ibid.*, § 2) ².

1288. — II. *Necessitas missionis canonicae* ³. « Nemini ministerium praedicationis licet exercere, nisi a legitimo Superiore missionem receperit, facultate peculiariter data, vel officio collato cui ex sacris canonibus praedicandi munus inhaereat » (can. 1328).

1º Missio canonica est positiva deputatio ab auctoritate ecclesiastica facta ad docendam ex officio et quasi publico modo religionem christianam. Differt ab authentico testimonio habilitatis, quo quis *aptus* ad docendum renuntiatur.

1. Cf. *Le Canoniste*, l. c., p. 168 s.

2. Cf. supra, n. 683; *Le Canoniste*, l. c., p. 169 s.

3. Cf. supra n. 633; WERNZ, l. c., p. 21 ss.; *Le Canoniste*, l. c., p. 174 ss.; COCCHI, *o. c.*, p. 38 ss.

2° Hujus positivae deputationis *necessitas* patet ex ipsa natura magisterii ecclesiastici. Nam Christus in Ecclesia veram potestatem magisterii instituit, quam jure proprio et nativo S. Petro, collegio Apostolorum eorumque legitimis successoribus exercendam commisit. Quare nemo hujusmodi auctoritatem in Ecclesia exercere potest, nisi in corpus illorum authenticorum magistrorum sit admissus aut ab illis legitime sit deputatus¹.

3° Quae deputatio duplici via confertur :

a) vel *facultate specialiter data*. Quae facultas dari potest clericis tum saecularibus tum regularibus, non vero *laicis* etiam religiosis. Hodie tamen, si necesse est, committi potest institutio catechetica puerorum laicis quoque, v. gr., ludimagistris atque adeo etiam feminis².

b) vel *officio collato*, cui ex sacris canonibus praedicandi munus inhaereat, hujusmodi sunt officium parochi, canonici theologi, Vicarii et Praefecti Apostolici³.

CAPUT I.

DE CATECHETICA INSTITUTIONE.

Fontes et Auctores enumerantur supra n. 855 ; vide etiam *Nouv. rev. théol.*, 1925, t. XXV, p. 163 ss. ; Motu proprio Pii XI, 29 jun. 1923, *Orbem catholicum*, AAS., t. XV, p. 327 ss., quo apud S. C. Concilii peculiare institui *Officium*, cujus sit universam in Ecclesia actionem catechetica moderari ac provehere, et praeterea rogavit religiosas familias ut in collegiis suis institutionem catechetica suorum alumnorum perfectius curent, aperienturque in praecipuis religiosorum sedibus scholae catechistarum ; demum Episcopis mandavit ut scholis de religione advigilent et tertio quoque anno ad S. C. Concilii accurate de iis referant ; S. C. Conc., 16 apr. 1924, de norma servanda cum coetus catechistici alique pro scholis de religione conventus indicuntur, AAS., t. XVI, p. 431 ; S. C. Conc. epistola ad Italiae Ordinarios de pueris christiana catechesi imbuendis, 25 apr. 1924, AAS., t. XVI, p. 287 s. ; epist. S. C. Conc., ad omnes locorum Ordinarios, 24 jun. 1924, qua petitur relatio juxta formulam datam de institutione doctrinae christianae in parocciis, collegiis et publicis scholis, AAS., t. XVI, p. 332 s. ; circ. S. C. Conc., (Officium catechisticum), Traccia di svolgimento del programma governativo d'insegnamento religioso nelle classi elementari, *Il monit. eccles.*, 1925, p. 161 ss. Cf. etiam COCCHI, *o. c.*, p. 40 ss.

1289. — I. Notio. Catechetica institutio consistit in exponendis et explicandis quae quisque credere et agere debet ad salutem adipiscen-

1. WERNZ, *l. c.*, p. 23 ; Conc. Trid., Sess. XXIII, c. 7 ; Enc. *Humani generis* Bened. XV, 15 jun. 1917, AAS., t. IX, p. 307.

2. Cf. WERNZ, *l. c.*, p. 25 ss., 38 ; *Nederl. Kath. Stemmen*, 1922, t. XXII, p. 195 ss., 244 ss. ; 1924, t. XXIV, p. 378 ss. (de missione canonica ludimagistrorum).

3. Cf. supra, n. 683 ; WERNZ, *l. c.*, p. 27 s.

dam, modo simpliciori, ad captum audientium accommodato, plerumque juxta catechismi libellum¹. Traditur autem pueris et juvenibus sive in ecclesiis sive in scholis, populo fideli in ecclesiis, juventuti provectiori in scholis mediis uberiori tamen methodo².

1290. — II. Principium. « Proprium ac gravissimum officium pastorum praesertim animarum, est catecheticae populi christiani institutionem curare » (can. 1329). Quam obligationem, ceteroquin ex ipsa natura officii pastoris evidentem, instanter inculcant Pontifices Romani et post ipsos Episcopi, et eo instantius quidem quo populi longius a semitis veritatis et justitiae aberrant³.

1291. — III. De obligatione parochorum quoad puerorum et adultorum catecheticae institutionem (can. 1330-1333), sufficienter supra dictum est⁴.

In religiosa institutione puerorum, parochus potest, et si legitime fuerit impeditus, debet operam adhibere clericorum in paroecia degentium aut etiam, si necesse sit (quod plerumque in magnis civitatibus continget), piorum laicorum. In Motu proprio Pii XI *Orbem catholicum*, 29 jun. 1923, magnopere commendatur ut scholae aperiantur delectis ex utroque sexu adolescentibus, qui accommodato studiorum curriculo formentur, iidemque, facto periculo scientiae suae, rite renuntientur habiles ad magisterium doctrinae christianae historiaeque sacrae et ecclesiasticae obtinendum⁵.

« Si, Ordinarii loci judicio, *religiosorum* auxilium ad *catecheticae populi institutionem*⁶ sit necessariam, Superiores religiosi, etiam exempti, ab eodem Ordinario requisiti, tenentur per se vel per suos subditos religiosos, sine tamen regularis disciplinae detrimento, illam populo tradere, praesertim in propriis ecclesiis⁷ » (can. 1334).

Cf. Conc. Mechlinien. IV, n. 221.

1292. — IV. Obligatio parentum, herorum et patrinatorum. « Non solum parentes alique qui parentum locum tenent, sed heri quoque ac patrini

1. Cf. supra, n. 855.

2. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 40 s.

3. Cf. Enc. Pii X, *Acerbo nimis*; Epist. S. C. Conc., 23 apr. 1924; Conc. Mechlinien. IV, n. 191, etc.

4. N. 855. Cf. *Stat. Namurcen.*, n. 348 ss.

5. Cf. DE MEESTER, *L'apostolat catéchistique*, in *Rev. pratique de l'enseignement*, 1923-1924, t. XXIV, p. 17 ss., 157 ss.

6. Quoad *puerorum* catecheticae institutionum cogi non possunt; at optimum est si faciant, imo, attentis adjunctis paroeciae in cujus territorio domus religiosa sita est, decet omnino ut huic praecellenti operi cooperentur. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 46; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 666.

7. Etiam ergo extra proprias ecclesias, urgente necessitate, judicio Ordinarii.

obligatione adstringuntur curandi ut omnes sibi subjecti vel commendati catechetica institutione erudiantur » (can. 1335).

a) Ex jure naturali, divino et ecclesiastico *parentes* jus et officium habent filios educandi modo conformi christianae doctrinae, et proinde curandi per se vel per alios idoneos ut catechetica institutione erudiantur. Illud jus et officium educationis christianae in parentibus est naturalis et necessaria extensio officii paterni, derivans a caractere christiano qui ipsi inest. Certocertius Ecclesiae competit jus proprium et praedominans in omnibus quae ad supernaturalem institutionem spectant; at illud jus Ecclesiae non est exclusivum juris parentum, sed cumulativum; ita ut dici possit parentes gaudere jure christiane instituendi filios *secundario* et *essentialiter*: *secundario* ut *ministri* Ecclesiae et per extensionem proprii juris societatis spiritualis; *essentialiter* tamen ut *ministri naturales* Ecclesiae, quatenus jus parentum naturaliter consequitur ordinem statutum in societate christiana et ipsam constitutionem familiae christianae fundatam in sacramento matrimonii. Inde est quod *parentes christiani* tradentes *institutionem christianam filiis suis baptizatis* multiplici titulo pendent ab Ecclesia. Hujus est urgere et poenis sancire illam obligationem parentum et praescribere quae docenda aut facienda sunt ut recta sit christiana institutio subditorum suorum¹.

b) Simili obligatione tenentur *qui parentum locum tenent*, ut tutor; *heri*, ex potestate et officio herili, quoad eos qui sibi subjiuntur; *patri-ni*, quoad eos qui sibi sunt commendati, ex suscepto munere et inde acceptata cura institutionis religiosae.

c) Hinc parochus debet hanc obligationem praefatis omnibus instanter inculcare. Sciant praeterea parentes vel parentum locum tenentes qui liberos in religione acatholica educandos vel instruendos scienter tradunt sese subesse excommunicationi latae sententiae Ordinario reservatae (can. 2319, § 1, 4°).

1293. — V. Competentia Ordinarii loci. « Ordinarii loci est omnia in sua dioecesi edicere quae ad populum in christiana doctrina instituendum spectent; et etiam religiosi exempti, quoties non exemptis docent, eadem servare tenentur » (can. 1336).

Ordinarius loci competens igitur est in determinandis materia, loco, tempore, methodo, libris adhibendis, et etiam exempti haec servare tenentur, quoties non exemptos docent².

1. Cf. CAVAGNIS, *o. c.*, t. III, p. 29 ss.; WERNZ, *o. c.*, p. 43; Bened. XIV, Const. *Etsi*, 7 febr. 1742, § 7. Cf. etiam can. 1113; 1372, § 2.

2. Cf. etiam can. 619, 1381 s.

CAPUT II.

DE SACRIS CONCIONIBUS.

Fontes. Can. 1337-1348. Cf. supra n. 854, nota 4¹; Conc. Mechlinien. IV, d. 220 s., 299-312.

Auctores. Cf. auctores cit. n. 854, nota 4; COCCHI, *o. c.*, p. 48 ss.; *Collat. Gandaven.*, 1923, t. X, p. 127 ss.; *Le Canoniste*, 1924, t. XLVII, p. 216 ss., 283 ss.; *Coll. Namurçen.*, 1924-1925, t. XIX, p. 172 ss.

1294. — I. Praenotiones. 1° *Concio* hic intelligitur omnis oratio vel sermo quo auditores ad profitendam vel exercendam religionem christianam excitantur². Inter conciones comprehenduntur homiliae seu orationes quibus interpretatio fit alicujus S. Scripturae textus, orationes panegyricae, conciones catecheticae³, etc.

2° *Facultas* de qua hi canones loquuntur, aliud non est nisi canonica missio⁴. *Licentia* Superioris, illi qui canonica missione jam habita competens est, confert licitum usum facultatis et est necessaria sive quia persona concionatoris subdita est Superiori (can. 1339, § 2), sive quia exercet suam facultatem erga personas Superiori submissas (can. 1338, § 2; 1339, § 2)⁵. Tum facultatem tum licentiam, ut dentur et conserventur, praecedere debet authenticum iudicium auctoritatis ecclesiasticae, quo quis *aptus* declaretur ad docendam religionem christianam. *Assensus* qui aliquando requiritur, datur a Superiore jurisdictionem non habente sed meram potestatem dominativam, uti in religione laicali, in ordine ad expeditum reddendum facultatis usum (can. 1338, § 3)⁶.

1295. — II. Auctoritas quae facultatem aut licentiam dat concionandi⁷.

1° Ad concionandum coram *populo fidelium*, etiam in ecclesiis vel ora-

1. Normae pro sacra praedicatione a S. C. Consist., 28 jun. 1917, post publicatum sed nondum vigentem codicem editae, etsi valorem legis proprie dictae non habeant, tamen constituunt commentarium canonum codicis huc spectantium. In casu tamen contrarietatis codex praevalere debet. « Ceterum unica contrarietas inter instructionem et codicem a nobis deprehensa est. Codex vult ut prima capituli dignitas concionatorem petat capitulo *assentiente*, ubi instructio ponit « audito capitulo ». Dicemus itaque consensum capituli necessarium esse » VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 671. Addas tamen codicem can. 1341 loqui de *licentia*, dum *Normae*, n. 4 ss. loquuntur de *facultate*.

2. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 24; COCCHI, *o. c.*, p. 48; *Collat. Gandaven.*, l. c., p. 126; *Ecclesiastical Review*, 1925, t. LXXII, p. 485 ss.; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 673.

3. Ideo catechismi explanatio ad adultos in ecclesia coadunatos, de quibus etiam in capite I, regitur iisdem regulis ac concio. Cf. can. 1345; 1347, § 1; *Collat. Gandaven.*, l. c.

4. Cf. supra n. 1287.

5. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 673; *Le Canoniste*, l. c., p. 217 ss.

6. Cf. *Collat. Gandaven.*, l. c., p. 129.

7. Quantum ad facultatem concionandi nunc eadem fere valent, quae statuta sunt de audiendis confessionibus. Cf. supra n. 963.

toriis religiosorum exemptorum, et a quibusvis sacerdotibus etiam religionis exemptis, necesse est ut facultas obtineatur ab Ordinario dioecetano¹. Haec regula generalis deducitur ex can. 1337: « Tum clericis e clero saeculari, tum religionis non exemptis facultatem concionandi pro suo territorio solus concedit loci Ordinarius² », collato cum § 2 canonis 1338³. Ratio est quia munus praedicandi commissum est praecipue Episcopis pro suis dioecesibus ita ut nemo inibi hoc ministerio fungi possit nisi ab ipso mittatur. Haec facultas datur aut per specialem actum aut per collationem officii, cui ex jure praedicandi munus inhaeret. Ita parochi, vi collationis officii, de se facultatem habent praedicandi per totam dioecesim. Extra propriam paroeciam praedicaturi, sufficit ut habeant licentiam rectoris ecclesiae in qua praedicare intendunt vel ut ab eo invitentur⁴.

2° Si *in religione clericali exempta* « concio habenda sit tantum *ad religiosos exemptos* aliosve de quibus in can. 514, § 1⁵, facultatem concionandi... dat eorum Superior secundum constitutiones; qui in casu potest eam concedere etiam iis qui de clero saeculari vel de alia religione sunt, dummodo a proprio Ordinario vel Superiore fuerint idonei iudicati⁶ » (can. 1338, § 1).

3° Si, tum *in religione clericali non exempta*, tum *in religione laicali etiam exempta* sive virorum sive mulierum, concio habenda sit ad sodales religiosos vel etiam ad moniales regularibus subjectas, facultatem concionandi impertit *solus Ordinarius loci* (can. 1338, § 2 et 3). At concionatoribus religionis opus est praeterea sui Superioris *licentia* (can. 1339, § 2); concionator verba facturum monialibus exemptis eget *licentia* Superioris regularis cui ipsae subsunt (can. 1338, § 2); demum concionator apud sodales religionis laicalis, nequit uti sua facultate sine *assensu* Superioris aut Superiorissae⁷ (can. 1338, § 3). « Requirendo hunc assensum, lex ecclesiastica intendit, etiam mulieribus religionis, opportunam quamdam libertatem concedere. Regulariter Superiores vel

1. Cf. *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 173; *Collat. Gandaven.* l. c., p. 128.

2. Cf. can. 198.

3. Cf. etiam Normae S. C. Cons., 28 jun. 1917, n. 4.

4. Cf. *Collat. Namurcen.*, l. c. Concionator religiosus, ut facultate ab Ordinario habita licite utatur, indiget praeterea licentia sui Superioris ex can. 1339, § 2.

5. Cf. supra n. 958, 7°.

6. Cf. *Collat. Gandaven.*, l. c., p. 128 s.

7. Notant auctores assensum requisitum ex parte Superioris religionis laicalis non exemptae casum *acceptae generalis facultatis* praedicandi apud religiosos respicere, non casum *intimatae jussionis* aut casum designationis expresso actu alicujus concionatoris. Proinde « id intererit inter religionem laicalem exemptam et non exemptam: Superiorem prioris religionis cogi non posse ad accipiendum concionatorem missum ab Episcopo, dum religio non exempta Episcopi decisioni obtemperare debet » VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 673.

Superiorissae eligere possunt inter concionatores pro territorio dioecesis legitime et absolute approbatos, nisi adsit aliqua specialis praescriptio dioecesana ¹. »

4° Suavis et discretus usus suae potestatis Ordinariis inculcatur ². Ideo disponitur : « Ordinarii locorum, religionis qui a proprio Superiore exhibeantur, facultatem concionandi, *sine gravi causa*, ne denegent, concessamque ne revocent, praesertim una simul universis domus religiosae sacerdotibus ³, firmo tam praescripto can. 1340. »

1296. — III. De conditionibus apponendis facultati vel licentiae concionandi.

1° *Praevium iudicium de scientia bonisque moribus.* a) « Graviter onerata eorum conscientia ⁴ loci Ordinarius vel Superior religiosus facultatem vel licentiam concionandi cuique ne concedant, nisi prius constet de ejus bonis moribus et de sufficienti doctrina per examen ad normam can. 877, § 1 » (can. 1340, § 1). Iudicium de *idoneitate quoad doctrinam* fieri debet per *examen*, nisi ad normam can. 877, § 1 Ordinarii vel Superiores scientiam concionatoris aliunde compertam habeant ⁵, vel, si agatur de religioso, nisi Ordinarius fidat examini quod candidatus coram suo Superiore subiit. Juxta *Normas S. C. Consistorialis* ⁶, examen coram tribus examinadoribus voce et scripto subeundum est, et quidem *de doctrina et actione*, quo peracto, pro vario exitu, idoneitas plus minusve ampla declaratur ⁷, dando candidato *pagellam praedicationis* sicuti fit pro confessionibus ⁸.

Cf. Conc. Mechlinien. IV, n. 204.

b) « Si, concessa facultate vel licentia, compererint necessarias dotes in concionatore desiderari ⁹, debent eam revocare ; in dubio de doctrina, debent certis argumentis dubitationem excutere, novo etiam examine, si opus fuerit » (can. 1340, § 2).

c) « Ob revocatam concionandi facultatem vel licentiam, datur recur-

1. Ita *Coll. Namurcen.*, l. c., p. 174.

2. VERMEERSCH-CREUSEN, o. c.; n. 674.

3. Cf. can. 880, § 3 ; *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 174.

4. Cf. const. Bened. XV, *Humani generis*. Videm etiam *Normas cit.*, n. 13.

5. Cf. supra n. 964.

6. N. 14 s.

7. Nunquam in perpetuum declarari potest idoneitas.

8. Hae normae quoad substantiam observari debent. Constare potest *de actione* exercitationibus in Seminario peractis, vel etiam fama publica. Examen de doctrina ad praedicationem fieri potest occasione examinis ad confessiones vel per examina aut concursus ad paroecias.

9. Plures causas revocationis enumerant *Normae* n. 29-33. Cf. *Le canoniste*, l. c., p. 230 ss.

sus, sed non in suspensivo » (*ibid.*, § 3). Recursus instituitur ad S. Sedem, vel ad Superiorem majorem si agitur de religioso ¹.

2° *Quoad concionatores extradioecesanos*. a) « Sacerdotes extradioecesani sive saeculares sive religiosi ad concionandum ne invitentur, nisi *prius licentia* ² ab *Ordinario* loci in quo concio habenda sit, obtenta fuerit ; hic autem, nisi eorum idoneitatem aliunde compertam habeat ³, licentiam ne concedat, nisi *prius* bonum testimonium super concionatoris doctrina, pietate, moribus a proprio ejusdem Ordinario ⁴ habuerit ; qui, graviter onerata conscientia, secundum veritatem respondere tenetur » (can. 1341, § 1). Haec licentia juxta *Normas*, n. 9, *scripto* est danda. Si Ordinarius, post acceptas informationes vel ob aliam causam, censuerit licentiam alicui denegare, sufficit ut idipsum petenti significet, quin aliud addat, soli Deo rationem de sua sententia redditurus ⁵.

b) « Licentiam *tempestive* ⁶ petere debet parochus si agatur de paroeciali ecclesia aliave eidem subjecta ; rector ecclesiae, si de ecclesia parochi auctoritati non obnoxia ; prima dignitas, de Capituli consensu, si de ecclesia capitulari, moderator vel cappellanus confraternitatis, si de ecclesia ejusdem confraternitatis propria » (can. 1341, § 2). « Si ecclesia paroecialis sit simul capitularis vel confraternitatis propria, ille licentiam petat, qui sacras functiones jure peragit ⁷ » (*ibid.*, § 3). Pro ecclesiis religionum clericalium petenda est hujusmodi licentia a Superiore religioso, servatis respectivi Ordinis vel Congregationis regulis ; pro omnibus ecclesiis aliarum corporationum moralium non clericalium, aut religionum laicalium, monialium, privatorum, a sacerdote ecclesiae rectore, qui sacras ibidem functiones de jure peragit ⁸.

c) « An pro singulis invitationibus ad eundem praedikatorem extradioecesanum directis, iteranda est licentiae petitio ? Evidenter non ; hoc enim nec a verbis nec a scopo legis requiritur. Imo non videtur contra

1. *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 175.

2. Verbum *licentia* videtur supponere sacerdotes extradioecesanos jam esse facultate praedicandi praeditos in suis dioecesibus vel in exempta religione. At difficultatem facit can. 1337, juxta quem Ordinarius loci est unicus fons directae vel indirectae deputationis ad concionandum. In hoc sensu loquuntur *Normae*, n. 4 ss., de facultate concionandi. Inde non immerito audiunt quidam verbum *licentia* de vera facultate, ita *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 175 s. Cf. etiam *Le cano-niste*, l. c., p. 224 s.

3. Cf. *Collat. Gandaven.*, l. c., p. 130.

4. Cf. can. 198, § 1.

5. *Normae*, n. 12.

6. Quae petitio facienda est tempore utili et opportuno, ut Ordinarius queat informationes necessarias habere. Hoc tempus generatim loquendo non erit inferius bimestri, salva Episcopi facultate tempus aliud statuendi, etiam brevius. Ita *Normae*, n. 7.

7. Cf. supra n. 760 ; 1088.

8. Cf. *Normae*, n. 4, b, f.

verba aut mentem Codicis esse generalis concionandi facultas, ab Ordinario sacerdote extradioecesano tributa, vi cuius ille sacerdos omnes invitationes futuras accipere potest; tum parochi alique ecclesiarum rectores absque speciali petitione invitationes ad illum dirigere possunt¹. »

« Parochis, vicariis aliisque sacerdotibus qui in paroeiis districtuum seu decanatum alienae dioecesi contiguum stabili quodam modo idest saltem per hebdomadam, etiam per feriarum tempus degunt, conceditur ut in decanatibus alienae dioecesis suo decanatu conterminis, intra fines provinciae Mechliniensis, si ad hoc [ab Ordinario suo] approbati fuerint, verbum Dei praedicent ». Conc. Mechlinien. IV, n. 203.

1297. — IV. Subjectum cui facultas concionandi dari potest.

1° « Concionandi facultas solis sacerdotibus vel diaconis² fiat, non vero ceteris clericis, nisi rationabili de causa, iudicio Ordinarii et in casibus singularibus » (can. 1342, § 1).

2° « Concionari in ecclesia vetantur laici omnes, etsi religiosi » (*ibid.*, § 2). Nunquam ergo laicis, etsi religiosis etiam Superioribus aut Superiorissis, concedi potest facultas concionandi in ecclesiis vel in oratoriis publicis³. Facultas enim illa est participatio quaedam potestatis jurisdictionis, qua laici generatim ex jure vigente expertes sunt. Non tamen prohibetur quominus laici, v. gr., occasione alicujus congressus religiosi, orationem (verslag, rapport) etiam in ecclesia faciant. Demum extra ecclesias et oratoria publica, laici, praesertim Superiores et Superiorissae, non concionari, sed familiares instructiones habere possunt⁴.

1298. — V. Jus Ordinarii et officium parochi.

1° *Episcopus*. Cum praedicationis munus commissum sit praecipue Episcopis pro suis dioecesibus (can. 1327, § 1), inde statuit can. 1343, § 1 : « Ordinarii locorum⁵ jus habent concionandi in qualibet sui territorii ecclesia; quamvis exempta⁶. » Imo « nisi agatur de magnis civitatibus, potest quoque Episcopus prohibere ne in aliis ejusdem loci ecclesiis verba fiant ad fideles, quo tempore vel concionem ipse habet vel coram se, ex causa publica et extraordinaria, convocatis fidelibus, habendam curat » (*ibid.*, § 2). Hujusmodi facultas agnoscitur soli Episcopo⁷ propter reverentiam quam meretur ut primus et proprius doctor

1. *Collat. Gandaven.*, l. c., p. 131. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 676; PRUEMMER, o. c., p. 460.

2. Cf. *Pontif. Roman.* Sic Episcopus alloquitur ordinandos ad diaconatum : Diaconum oportet... praedicare. Cf. FERRERES, *Prompta Bibliotheca*, v° praedicare, n. 21.

3. Cf. can. 1191, § 1.

4. *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 177; VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 677; *Le Canoniste*, l. c., p. 220 s.

5. Cf. can. 198, § 2.

6. Cf. *Le Canoniste*, l. c., p. 222.

7. Et etiam Praelato Nullius et Vicario vel Praefecto Apostolico, ex can. 215, § 2; 294, § 1.

dioecesis et ut majori efficacia intentum scopum per praedicationem ab ipso aut ab alio coram ipso factam obtinere queat. At vario modo limitatur hoc jus Episcopi : a) *quoad loca*. Dicitur enim « nisi agatur de magnis civitatibus ». Quid sit magna civitas moraliter est ab ipso Episcopo dijudicandum ex extensione territoriali, ex numero incolarum, catholicorum, ecclesiarum, ex copia viarum, etc. ¹ ; b) *quoad circumstantias*. Prohibere potest, quin specialis causa requiratur, ne in ecclesiis et oratoriis publicis, etiam exemptis ² ad fideles *concio* ³ fiat, tempore quo ipse ad fideles concionem habet ; sed ut similem prohibitionem edere valeat, quando coram se concionem ad fideles convocatos habendam curat ⁴, requiritur ut ita agat *ex causa extraordinaria et publica*, qualis est luctus aut triumphus publicus, necessitas eradicandi abusum generalem, dandi populo suo mandatum ab omnibus sequendum, etc.

2° *Parochus*. De obligatione parochorum circa praedicationem (can. 1344), dictum est supra ⁵.

1299. — VI. Conciones habendae et audiendae.

1° Praeter consuetam homiliam a p̄rocho faciendam ad normam can. 1344, « optandum est ut in Missis quae, fidelibus adstantibus, diebus festis de praecepto in omnibus ecclesiis et oratoriis publicis celebrantur, brevis Evangelii aut alicujus partis doctrinae christianae explanatio fiat ; quod si loci Ordinarius id praeceperit, opportunis datis instructionibus, hac lege tenentur non solum sacerdotes e clero saeculari, sed etiam religiosi, exempti quoque, in suis ipsorum ecclesiis » (can. 1345) ⁶.

2° « Curent locorum Ordinarii ut tempore Quadragesimae, itemque, si id expedire visum fuerit, tempore Adventus, in ecclesiis cathedralibus et paroecialibus, sacrae conciones frequentius ⁷ ad fideles habeantur » (can. 1346, § 1) ⁸.

1. Certissime talis est civitas quae ultra centum millia incolarum continet, acatholicis inclusis. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 678. Vide *Le Canoniste*, I. c., p. 223.

2. Quoad vetus jus cf. *Le Canoniste*, I. c., p. 222 ; FERRARIS, *o. c.*, v° praedicare, n. 25 s.

3. Non aliae functiones.

4. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.* ; BENED. XIV, *De Synodo*, l. IX, c. XVII, n. 7. Minus accurate *Le Canoniste*, I. c., p. 223.

5. Cf. n. 854. Vide *Collat. Namurcen.*, I. c., p. 177 s.

6. Cf. supra n. 854 ; conc. Mechlinien. IV, n. 221.

7. Nempe frequentius quam solis diebus Dominicis et festivis. Trid. Sess. XXV, c. 4, de ref. statuerat ut tempore Quadragesimae et Adventus quotidie vel saltem tribus in hebdomada diebus conciones fierent, si ita oportere duxerint Episcopi ; quod caeterum, in nostris regionibus, saltem tempore Adventus, non observabatur.

8. Cf. supra n° cit. ; Conc. Mechlinien. IV, n. 308.

« Canonici alique de capitulo huic concioni si in propria ecclesia continuo post chorum habeatur, interesse tenentur, nisi justo impedimento detineantur; et illos Ordinarius, poenis quoque adhibitis, ad id adigere potest » (*ibid.*, § 2) ¹.

3° « Monendi et adhortandi diligenter fideles sunt ut sacris concionibus frequenter intersint » (can. 1448) ².

1300. — VII. Concionum argumentum et modus.

« In sacris concionibus exponenda imprimis sunt quae fideles credere et facere ad salutem oportet » (can. 1447, § 1).

« Divini verbis praecones abstineant profanis aut abstrusis argumentis communem audientium captum excedentibus; et evangelicum ministerium non in persuabilibus humanae sapientiae verbis, non in profano inanis et ambitiosae eloquentiae apparatu et lenocinio, sed in ostensione spiritus et virtutis exercent ³, non semetipsos, sed Christum crucifixum praedicantes » (*ibid.*, § 2).

Quem canonem egregie commentantur documenta Romana superius citata et Conc. provinciale Mechliniense. E quibus quaedam magis particularia hic desumuntur ⁴.

1° *Praeparatio* sit tum *remota et generalis* circa scientiam doctrinae revelatae, methodum et artem praedicationis; tum *proxima et specialis*, studio simul et oratione, pro quovis genere concionum ⁵.

2° *Argumenta* sint essentialiter sacra et versari inprimis debent circa ea quae fideles credere et facere ad salutem oportet. Inter argumenta sacra ea praesertim proponantur quae pro praesenti tempore et nostra regione, urgentioris sint opportunitatis ⁶, caeterum tota doctrina christiana explicanda est tempore determinato ⁷. Alia argumenta tractare non stricte sacra

1. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 680.

2. Cf. supra n^o cit.

3. Verba « non in persuabilibus humanae sapientiae verbis sed in ostensione spiritus et virtutis » desumuntur ex Ep. I, S. Pauli ad Corinth., II, 4, ubi verbo *spiritus* designatur gratia divina quae concionatorem adjuvat ut auditores convincat; *virtus* autem, interna gratia qua auditores ad doctrinam propositam corde recipiendam permoventur. Huc ergo spectat commendatio, ut sacri praedicatores magis in Dei auxilio quam in mediis humanis et profanis nitantur; et consequenter, ipsa ratione vivendi et dicendi viam gratiae praeparent. Ita optime VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 681. Cf. Instr. S. C. Epp. et Reg., 31 jul. 1894.

4. Cf. *Coll. Namurcen.*, I. c., p. 180 s.; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 867; COCCHI, *o. c.*, p. 60 ss.

5. Cf. *Normae* cit., n. 34-40, n. 19; Conc. Mechlinien. IV, n. 301; COCCHI, *o. c.*, p. 63.

6. Symbolum, decalogus, Ecclesiae praecepta, Sacramenta, virtutes et vitia, cujusque conditionis officia, novissima hominis, et caetera hujusmodi aeterna vera. Cf. S. C. Ep. et Reg., 31 jul. 1894 et Pii X motu proprio. *Sacrorum Antistitum*. Cf. etiam BENED. XV Const. *Humani generis*; conc. Mechlinien. IV, n. 302. Vide COCCHI, *o. c.*, p. 61.

7. Cf. Conc. Mechlinien., n. 310.

semper tamen domui Dei convenientia, non licet nisi cum venia Ordinarii. De re politica agere omnino vetitum est; sed principia moralia in hac materia applicanda, puta officiis ex jure suffragii oriundis, opportuno tempore sunt explicanda¹. Elogia funebria nemini recitare licet, nisi prae-vio et explicito consensu Ordinarii². Abstrusis argumentis captum audientium excedentibus concionatores ne utantur³.

3° *Probationes* seu auctoritates desumantur ex Sacra Scriptura et sacra Traditione Patrum a probatis doctoribus explicata. Citationes auctorum profanorum summa sobrietate adhibeantur, praesertim dicta acatholicorum et apostatarum. Nunquam auctoritates viventium personarum proferantur⁴. Fugiat omnis falsitas sive doctrinae sive argumentorum, vitata omni ementitorum prodigiorum narratione⁵.

3° *Forma*. Genere autem praestant homiliae, catecheses, sacrae missiones, exercitia spiritualia, magis quam conferentiae apologeticae et insolitae, quae nec ab omnibus fructuose, opportune, prudenter, nec nimis saepe suscipi possunt⁶.

4° *Modus dicendi* talis sit quo orator Christum crucifixum non se ipsum praedicare, quo conversionem et perfectionem animarum non vero plausus persequi et ambire videatur. Quare sit sermo ejus gravis, perspicuus, modestus, accommodatus auditoribus, profanas vocum vanitates et omnem affectationem devitans⁷. Ne nimis protrahatur instructio dominicalis⁸.

1301. — VIII. Sanctiones⁹. « Si quod absit, concinator errores aut scandala disseminet servetur praescriptum can. 2317; si haereses, in eum praeterea, ad normam juris, agatur » (can. 1347, § 3).

Can. 2317 de erroribus agit ab Apostolica Sede vel a Concilio Generali damnatis, sed non uti formaliter haereticis. Praescribit ut praedicatores talem doctrinam pertinaciter docentes a quolibet docendi ministerio, et ab audiendis confessionibus arceantur, salvo aliis poenis ab Ordinario infligendis¹⁰.

1. Cf. *Normae*, n. 20; *stat. Namurcen.*, n. 52, § 2.

2. Cf. *Normae*, n. 21. Ex consuetudine elogia funebria clericorum apud nos permittuntur in ecclesiis, CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 887, nota 3.

3. Cf. motu proprio *Sacrorum Antistitum* de conferentiis apologeticis; Inst. S. C. Ep. et Reg., 31 jul. 1894, ap. COCCHI, *o. c.*, p. 61 s.

4. *Normae*, n. 22 s.

5. Conc. Mechlinien. IV, n. 303. Cf. *Rev. eccl. de Liège*, 1923-1924, t. XV, p. 120 ss. (de superstitionibus eradicandis).

6. Conc. Mechlinien. IV, n. 304.

7. *Ibid.*, n. 305, 301; *Normae*, n. 26 ss.

8. Conc. Mechlinien., n. 309.

9. Cf. supra n. 854 de paroco negligente officium docendi.

10. Cf. *Normae*, n. 29-33 ubi statuitur cui et quomodo sit interdicens praedicatio.

CAPUT III.

DE SACRIS MISSIONIBUS.

1302. — I. Notiones. « Missionum sacrarum duplex distinguitur genus: aliae enim dicuntur missiones *exterae*, quibus apud paganos aliosque infideles vel acatholicos evangelium praedicatur; aliae sunt *internae* sive populares, quae consistunt in extraordinario quodam complexu concionum bene ordinato et per unam alteramve hebdomadam continuato atque cum aliis pietatis exercitiis conjuncto ad restaurandam, fovendam, augendam fidem catholicam vitamque vere christianam in populo fidei »¹.

1303. — II. Missiones internae².

1° Ordinare quae spectant missiones internas, jus est proprium Ecclesiae, et Status qui hujusmodi salutifera exercitia prohiberet vel a solis regulis dandas sineret, violaret jura Ecclesiae genuinamque libertatem cultus et conscientiae³.

2° Hoc salutare opus a RR. PP. multum commendatum fuit⁴ et multis privilegiis et gratis auctum tum in favorem missionariorum, tum in favorem populi fidelis, et cum a synodo Pistoriensi traduceretur tanquam « irregularis strepitus novarum institutionum », Pius VI, Const. *Auctorem fidei*, 28 aug. 1794, prop. 65 hujusmodi assertionem tanquam temerariam, male sonantem, perniciosam, mori pie ac salutariter per Ecclesiam frequentato et in verbo Dei fundato injuriosam damnavit⁵.

3° Ante codicem, *jure communi* non obligabantur parochi ut suis fidelibus missiones procurarent, sed non raro jure particulari haec saluberrima praxis, statis temporibus, imponebatur⁶.

4° Hodie statuta est lex universalis can. 1349: a) « Ordinarii advigilent ut, saltem decimo quoquo anno, sacram, quam vocant missionem ad gregem sibi commissum habendam parochi curent » (§ 1)⁷; b) « Parochus, etiam religiosus, in his missionibus instituendis mandatis Ordinarii loci stare debet »⁸.

1. WERNZ, *o. c.*, p. 44.

2. Cf. de historia missionum internarum *Le Canoniste*, *l. c.*, p. 288 s.; COCCHI, *o. c.*, p. 64 s.

3. Cf. WERNZ, *l. c.*, p. 50; decret. imper. Galliae, 26 sept. 1809; PROMPSAULT, *Diction. de dr. et de jurisprudence*, v° Missions à l'intérieur.

4. Cf. Const. BENED. XIV *Gravissimum*, 8 sept. 1745; litt. Pii X ad Ep. Galliae, 15 maji 1911, AAS., t. III, p. 268.

5. Cf. BENZIGER, *o. c.*, n. 1428.

6. Cf. pro dioecesi Brugensi, supra, n. 854.

7. Cf. Conc. Mechlinien. IV, n. 311 vult ut missiones, decem saltem dierum spatio, singulis decenniis, aut, si fieri possit, singulis septenniis instituantur.

8. Circa tempus, formam, modum, sacrarum missionum, cf. TONELLO, *Omnia mecum*.

1304. — III. Missiones exterae¹.

Codex Pastoribus animarum praescribit modum agendi circa conversionem acatholicorum, sive in regionibus juris communis, sive in regionibus missionum.

1° « Ordinarii locorum et parochi acatholicos, in suis dioecesibus et paroeiis degentes, commendatos sibi in Domino habeant » (can. 1350, § 1)².

2° « In aliis territoriis universa missionum cura apud acatholicos Sedi Apostolicae unice reservatur » (*ibid.*, § 2)³.

Ut appareat quanta cura promoveat Sedes Apostolica christianae sapientiae apud infideles propagationem, omnino perpendendae sunt litterae apostolicae Benedicti XV *Maximum illud*, 30 nov. 1919⁴, ubi extollit excellentiam operis intenti, evolvit media a missionariis adhibenda, indicat adjumenta quae ab omnibus fidelibus missionibus afferri possunt, nempe: orationem, curam vocationum missionum, liberalitates imprimis impendendas operibus a *Propagatione Fidei*, *Sanctae Infantiae* et *S. Petri*. Quas litteras confirmavit et evolvit Pius XI litteris encyclicis, 28 feb. 1926, ostendendo praepremis quanti intersit indigenas in clerum cooptari⁵.

1305. — IV. Ut generale principium demum statuitur: « Ad amplectendam fidem catholicam nemo invitatus cogatur » (can. 1351)⁶.

TITULUS XXI.

DE SEMINARIIS.

Fontes. Trid. Sess. XXIII, c. 18 de ref.; BARGILLIAT, *Pii IX, Leonis XIII et Pii X monita et decreta de institutione clericorum in seminariis episcopalibus*, Parisiis, 1908; Litt. circ. ad Ep. Italiae et programma generale studiorum in Seminariis, 10 maii 1907, *ibid.*, p. 171 ss.; Norme per l'ordinamento educativo e disciplinari dei Seminari d'Italia con approvazione di S. S. Pio X, date dalla C. Ep. et Reg., 18 jan. 1908, ap. *Il Monit. eccl.*, 1908-1909, t. XX, p. 30 ss., 78 ss. et BARGILLIAT, *o. c.*, p. 179 ss.; *Encycl. Pascendi*, 8 sept. 1907. P. III. Remedia; Motu proprio *Sacrorum Antistitum*, 1 sept. 1910. Can. 1352-1371; Ordo serv. in relat. de statu eccles., 4 nov. 1918, c. VI, AAS., t. X, p. 494 s.; Ordinamento dei Seminari d'Italia (S. Congr. dei Seminari e delle Università degli Studi, 26 apr. 1920),

1. Cf. supra, n. 590; WERNZ, *o. c.*, p. 44 ss.; COCCHI, *o. c.*, p. 66 ss.; BOURY, *Directorium ad usum missionariorum*, 2 ed., Brugis, 1921; GENTRUP, *Jus missionarium*. T. I, Steyl, 1925.

2. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 44.

3. Cf. Const. Gregorii XV *Inscrutabili*, 22 jun. 1622, § 8; Motu proprio Pii XI, *Romanorum Pontificum*, 3 maii 1922, de pio opere a Propagatione Fidei amplificando, AAS., t. XIV, p. 321 ss. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 67 s.; WERNZ, *o. c.*, p. 45 ss. Cf. supra, n. 590. Vide etiam PIEPER, *Die Propaganda. Ihre Entstehung und religiöse Bedeutung*, Aachen, 1922.

4. AAS., t. XI, p. 440 ss. Cf. *Parochiale Missie-actie*, Ganshoren, Brussel, Algemeen Missie-secretariaat, 1924.

5. AAS., t. XVIII, p. 65 ss.

6. Cf. supra n. 196, 198 s. Cf. etiam can. 752, 754.

Roma, 1920, prodit etiam ap. *Il monit. eccles.*, 1921, p. 142 ss., 169 ss., 204 ss.; Epist. Pii XI ad Card. Bisleti de seminariis et studiis clericorum, 1 aug. 1922, AAS., t. XIV, p. 449 ss.; S. C. de Semin. et Univers. stud., 2 febr. 1924, triennalem relationem praeci- piens de statu seminarii juxta formulam exhibitam, AAS., t. XVII, p. 547 s. Cf. etiam epist. Bened. XV, ad Episc. Czechoslovachiae, 30 nov. 1921, AAS., t. XIII, p. 554 ss., etc.

Auctores. POUAN, *De Seminario clericorum, disquisitio historico-canonica*, Tornaci, 1874; THEMISTOR, *Die Bildung und Erziehung der Geistlichen*³, Trier, 1904 (trad. fr. de la 1re édit., Trèves, 1884); MICHELETTI, *Commentarium in S. C. Episc. et Reg. decretum et normas pro reformatione Seminariorum* (18 jan. 1908) P. I. De ratione pietatis. P. II. De ratione studiorum. P. III. de ratione oeconomiae et hygienis. Roma, Pustet, 1908 ss.; *ejus. auct.*, *Summula praelectionum paedagogiae specialis*, 5 vol., Romae, 1913; GENNARI, *Ricerche sui principali ostacoli alla retta formazione del clero*, in *Monit. eccles.* 1908-1909, t. XX; 1909-1910, t. XXI; 1910-1911, t. XXII; WERNZ, *o. c.*, t. III, p. I, p. 83 ss.; SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 188 ss.; MICHELETTI, *Constitutiones Seminariorum clericalium ex codice Piano-Benedictino*, Taurini, 1924; CHAUVIN, *Des études et de la formation des clercs dans nos séminaires*, Paris, 1923. Sub respectu historico; POUAN, *o. c.*; MARCAULT, *Essai historique sur l'éducation des clercs dans l'Eglise depuis N.-S. J.-C.* Paris, 1904; DE SCHREVEL, *Histoire du Séminaire de Bruges*, t. I, 1re part., et t. II. Documents, Bruges, 1895 et 1883; *eiusd. auct.*, *Histoire du Petit Séminaire de Roulers*, t. I (1806-1830), Roulers, 1906; HOERLE, *Frühmittelalterliche Mönchs- und Klerikerbildung in Italien: Geistliche Bildungsideale und Bildungseinrichtungen von 6. bis zum 9. Jahrh.*, Freib.-i-Br., 1914.

Distributio materiae. Traditis quibusdam notionibus generalibus de notione, divisione, origine, necessitate Seminariorum, de jure Ecclesiae (can. 1352) et de praeparatione candidatorum (can. 1353), ordine codicis agetur: 1° de constitutione Seminariorum (can. 1354-1356); 2° de regimine et administratione Seminariorum (can. 1357-1361); 3° de admissione alumnorum (can. 1362-1363); 4° de regimine studiorum (can. 1364-1366), et vitae spiritualis (can. 1367); 5° de disciplina Seminarii (can. 1368-1370); 6° de dimissione e Seminario (can. 1371).

ARTICULUS I. — Notiones generales.

1306. — I. Notio Seminarii.

Seminaria est collegium ecclesiasticum, ad eruditionem et rectam educationem clericalis juventutis in litteris, sacris disciplinis et sanctis moribus auctoritate competenti institutum.

1307. — II. Divisio Seminariorum. Seminaria dividuntur:

1° *Ratione studiorum*¹ in *majora* et *minora*: *majora* in quibus traduntur disciplinae philosophicae et theologicae; *minora* pro pueris litterarum scientia imbuendis².

1. Cf. Trid., *l. c.*; WERNZ, *o. c.*, p. 91; BARGILLIAT, *o. c.*, p. 233.

2. In Belgio tamen consuevit disciplina philosophica adnecti Seminario quod minus vocatur. Cf. postulatum Episcoporum Belgii in Conc. Vaticano, ap. MARTIN, *Coll. doc. Conc. Vatic.*, p. 180 s.

2° *Ratione territorii*, alia sunt *dioecesana*, alia *interdioecesana* seu *regionalia* vel etiam *centralia*.

3° *Ratione auctoritatis* qua eriguntur vel cui postea subduntur, alia sunt *episcopalia*, alia *pontificia*. Jure codicis Seminaria interdioecesana sunt pontificia.

4° Demum *ratione alumnorum*, alia vocantur *pura*, alia *mixta*, prout admittuntur tantum alumni qui spem dant vocationis clericalis, vel etiam alii juvenes qui inibi student¹.

1308. — III. **Origo Seminariorum.** 1° Quovis tempore sub una alterave forma seminaria dignoscuntur exstitisse. Ecclesia enim semper quam maxime sollicita fuit de recta clericorum institutione. « Sunt, ait Devoti, qui episcopalium seminariorum vestigia deprehendisse se putant in Synodo Nicaena; sunt qui primam eorum originem ab Augustino repeti posse arbitrantur. Illud compertum exploratumque est, saeculo sexto constitutas jam fuisse communes domos, hoc est seminaria, in quibus clerici communem vitam traducerent, atque ad omne clericalis officii munus instruerentur². »

2° Postea negligi coeperunt episcopalia seminaria; nam clericis patebant monachorum scholae *exterior*es et *canonicae*; necnon publicae academiae et lycaea. Sed cum in academiis scholarum pompa tantum et studia litterarum in pretio haberentur, pietas autem pene oppressa languesceret, restituendis seminariis plures Episcopi omni studio allaborarunt, et Concilium Tridentinum de erigendo in singula dioecesi seminario, si fieri possit, decretum tulit.

3° Post Tridentinum erecta fuerunt seminaria pontificia, studio et opera praesertim Gregorii XIII, ejusque exemplum usque ad nostram aetatem secuti sunt Romani Pontifices³. Pedetentim seminaria dioecesana instituta fuerunt in variis regionibus, praeceuntibus notatim S. Carolo in Italia, S. Vincentio a Paulo et R. D. Ollier in Gallia⁴, contranitentibus infelicitur in variis regionibus iniquis legibus civilibus⁵.

4° Tandem, nostro tempore, zelo et incitamentis omnium R. P. Pontificum, Seminaria ad Tridentinas leges restituta sunt, imo ad meliorem adhuc formam, quam codex confirmavit et ampliavit⁶.

1. Seminariis *mixtis* nullo modo favet Ecclesia. Cf. Ordinamento dei Seminari, II; epist. cit. Pii XI ad Card. Bisleti, qui valde severe de his loquitur. Cf. opus cit. Revmi Chauvin. In Belgio dici potest minorra Seminaria, attento spiritu, scopo et institutionis ratione, esse modo praevalenti Seminaria pura. Cf. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 894.

2. *Inst. can.* I, II, tit. XI, § 1. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 83; POUAN, *o. c.*; PRUEMMER, *o. c.*, p. 462.

3. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 86.

4. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 80. In Belgio, Seminarium Gandavense erectum est a. 1569; Yprense, a. 1570; Brugense, a. 1571; Leodiense, a. 1592; Mechliniense, a. 1600; Antverpiense ac Namurcense, a. 1604. Cf. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 894; quoad Seminarium Brugense, DE SCHREVEL, *o. c.*, p. 865 ss.

5. Cf. WERNZ, *o. c.* et *l. c.* Ita apud nos cum Josephus II Seminarium generale et Guilielmus I, Hollandiae rex, Seminarium philosophicum instituerunt.

6. COCCHI, *o. c.* et *l. c.* Cf. documenta superius citata.

1309. — IV. **Necessitas seminariorum.** Seminaria, semper commendanda, moraliter necessaria dici possunt nostris temporibus, « quibus, ut ait Pius IX ¹, Ecclesiae rationes omnino postulant, ut magis optimorum sacerdotum subolescat copia, qui virtutum omnium ornatu fulgentes, ac sana solidaque pollentes doctrina, valeant proprii ministerii muneribus pie sciteque perfungi, christianam plebem sedulo erudire, animarum saluti accurate consulere, errantes ad veritatis et iustitiae semitas reducere, ac Dei ac Sanctae Ecclesiae causam strenue scienterque defendere ².

Nota. Praeclara de institutione cleri et de seminariis habentur in variis constitutionibus et litteris apostolicis Leonis XIII, Pii X et Pii XI ³.

1310. — V. **Jus Ecclesiae.** « Ecclesiae est jus proprium et exclusivum eos instituendi qui ecclesiasticis ministeriis sese devovere cupiunt » (can. 1352).

Qua in re dubitari nequit quin educatio clericorum integra ⁴, ita ad solam Ecclesiam spectet, ut in ipsis clericorum Seminariis ne methodus quidem studiorum adhibenda civili auctoritati subjiciatur ⁵.

Nam *finis discernit* ea quae sunt Ecclesiae et potestatis civilis. Atqui educatio clericorum integra directe solius Ecclesiae finem spectat; sacerdotium enim, ad quod fit praeparatio, est aliquid omnino supernaturale.

Porro Ecclesia est societas vere *perfecta* et a Statu omnino independens; at hujusmodi perfecta societas non esset, si non in integram educationem clericorum expeditum haberet jus, quemadmodum Germania vix jam putaret se esse societatem perfectam, si in suis scholis militariibus et militibus instituendis penderet a Gallia et vicissim ⁶. »

Inde *proprio et nativo jure* potest habere Ecclesia Seminaria sua minora et majora, ad pueros et alumnos efformandos quos Deus ad coelestem militiam vocavit; *magistros* deputare, *libros* eligere, *methodum*

1. Litt. apost. *Cum Romani*, 27 jun. 1853. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 88 s.

2. Cf. etiam epist. cit. Pii XI ad Card. Bisleti, 1 aug. 1922.

3. Cf. BARGILLIAT, *o. c.*; huic utilissimae collectioni textuum, addenda est Pii X exhortatio ad clerum, 4 aug. 1908, ap. *Collat. Brugen.*, t. XIII, p. 541 ss., et acta cit. Pii XI.

4. Attento fine qui est praeparatio ministrorum sacrorum, attento objecto tum studiorum theologicorum et praeparatoriorum, tum institutionis religiosae et moralis, attentaque qualitate alumnorum.

5. Cf. Syllabus, prop. 33 et 46.

6. WERNZ, *o. c.*, p. 87. Cf. CAVAGNIS, *o. c.*, t. III, p. 44 ss.; COCCHI, *o. c.*, p. 81 s.; BARGILLIAT, *Praelect. jur. can.*, n. 343. Quoad *minora Seminaria* ad rem animadvertit Pius XI litt. cit. ad Cardin. Bisleti, 1 aug. 1922: « Quare non modo in eis locus esse non debet pueris vel adolescentulis, qui nullam ad sacerdotium praeferant propensionem voluntatis, — horum enim consuetudo clericis mirum quantum obest — sed etiam cum pietatis exercitationes, tum ratio studiorum, tum ipsum gubernationis genus huc omnino spectent oportet, ut ad perfectionem divini muneris accommodate alumnorum animi praeparentur. »

et *programma* studiorum definire ac disciplinam vitae determinare. Inde violationis divini juris Ecclesiae reae constituuntur potestates civiles quae, etiam partim, modum instituendi clericos praescribere tentaverunt¹.

1311. — VI. Candidatorum praeparatio. « Dent operam sacerdotes, praesertim parochi, ut pueros, qui indicia praebeant ecclesiasticae vocationis², peculiaribus curis a saeculi contagiis arceant, ad pietatem informant, primis litterarum studiis imbuant, divinaeque in eis vocationis germen foveant » (can. 1353).

In votis Ecclesiae est ut huic summae rei pro salute animarum omnes collaborent : fideles, cleri tum saeculares tum regulares, omnes qui institutione christiana juventutis occupantur³, sed praepriis parochi qui tum modo generali pueros eorumque parentes docebunt dignitatem necessitatemque muneris sacerdotalis, tum modo speciali peculiaribus curis *per annum scholarem et per ferias*, pueros prosequuntur qui indicia praebeant vocationis ecclesiasticae⁴. Quorum vocatio, ut optime hac de re scribunt Vermeersch-Creusen⁵, prudenter praeparari vel perfici potest duplici ratione, sive procurando aptitudinem : haec postulat adolescentes immunes a saeculi contagiis, ad pietatem informatos, litteris imbutos (virtualiter hic commendatur labor ab ipsis sacerdotibus seu parochis susceptus tradendi prima elementa litterarum) ; sive ipsam voluntatem prudenter stimulando ad talem statum eligendum, germen vocationis fovendo, quod maxime fit dum animus ad generosas res et actus informatur. »

Pius XI, in epist. cit., 1 aug. 1922, ad Card. Bisleti rescripsit : « Facere non possumus quin rogemus omnes, quicumque Ecclesiam diligunt, ut illud *opus vocationum ecclesiasticorum* quod pueris bonae spei et domi et apud parochos et intra seminariorum septa sedulo adjuvandis, salubriter institutum est, omni foveant studio atque promoveant⁶. »

Cf. decretum Episcopi Brugensis, 11 jun. 1921, canonice erigens in piam sodalitatem opus vocationum sacerdotalium . *Coll. Brugen.*, t. XXI, p. 347.

1. Cf. confutationem regalistarum ap. CAVAGNIS, *o. et l. c.*, p. 48 ss.

2. Circa naturam vocationis ecclesiasticae cf. resp. commissionis Cardin. in causa libri R. adm. D. LAHITTON, *La vocation sacerdotale* (Paris, 1909 ; a. 1913 nova prodiit editio), AAS., t. VI, p. 485 ; cf. *La Vie Diocésaine*, 1913, t. VI, p. 5 ss., 66 ss. ; *Rev. prat. de l'enseignement du diocèse de Bruges*, 1912-1913, t. XVII, p. 6 ss. ; VERMEERSCH, *De vocatione religiosa et sacerdotali*, ed. 3^a (sub prelo) Brugis ; CHOUPIŃ, *De la vocation à l'état religieux*, Paris ; LE CAMUS, *La vocation ecclésiastique*, Paris, 1913 ; MULDER, *La vocation au sacerdoce*, Bruges, 1925 ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 687.

3. Cf. litt. circ. Ill^{mi} et Rev^{mi} D. Waffelaert, 13 dec. 1898, ap. *Coll. epist. past.*, t. XVII, p. 76 ss.

4. Cf. Conc. Mechlinien. IV, n. 255.

5. *O. c.*, n. 687. Legenda sunt etiam studia quae hac de re conscripsit R. P. DELBREL, S. J., in optimo periodico *Le recrutement sacerdotal*, Toulouse. Haec studia separatim prodierunt sub variis titulis : *Les Séminaristes recruteurs des Séminaires* ; *Les prêtres recruteurs des prêtres*, etc. Cf. ejusd. auct., *Aurons-nous des prêtres ?* Toulouse, 1925.

6. Cf. formula relationis triennalis, n. 41.

ARTICULUS II. — De constitutione Seminariorum.

Agenda de constitutione Seminarii, duo cum codice tractanda veniunt : de instituendo Seminario et de modis procurandi redditus Seminarii.

1312. — I. De instituendo Seminario.

1^a « Unaquaeque dioecesis in loco convenienti ab Episcopo electo seminarium seu collegium habeat, in quo, pro modo facultatum et dioecesis amplitudine, certus adolescentium numerus ad statum clericalem instituatur » (can. 1354, § 1). Proinde regula generalis sit : *unaquaeque dioecesis habeat suum seminarium* exclusive futuris sacrorum ministris instituendis destinatum¹. At haec regula generalis exceptiones patitur, *pro modo facultatum et dioecesis amplitudine*, ita ut ex una parte in dioecesi quae vera paupertate laboret, nullum debeat erigi seminarium, dummodo ad normam § 3 can. 1354 instituendo clero dioecesano provideatur ; et ex alia parte, in ampla dioecesi poterit Episcopus « unum vel plura in dioecesi, prout sibi opportunum videbitur, habere seminaria². »

Locus magis conveniens ut erigatur seminarium est prope ecclesiam cathedralem ; at, attentis circumstantiis, potest Episcopus alium locum seligere³.

2^a « Curandum est in majoribus praesertim dioecesibus ut hinc constituantur seminaria, minus, scilicet pro pueris litterarum scientia imbuedis majus pro alumnis philosophiae ac theologiae vacantibus » (can. 1354, § 2)⁴.

Saltem debita adhiberi debent cautelae, ut, si juvenes in iisdem aedibus commorentur, aetate minores et majores seorsim instituantur, cum disciplina uniuscujusque aetatis propria⁵.

In regulis nostris distinctio inter majora et minora Seminaria servatur ; sed studium philosophiae in minoribus peragitur.

3^a « Si constitui seminarium dioecesanum nequeat⁶, aut in constituto

1. Ad mentem Tridentini, Sess. XXIII, c. 18, de ref. ; Pius XI litt. cit., 1 aug. 1622 ap. « Illud enimvero maximae Nobis est curae, modisque omnibus efficiendum est, quod duces noster Leo XIII et Pius X saepius praeceperunt ut, sacra seminaria nisi ad eam rem, cujus causa condita sunt, ne adhibeantur, id est, ad sacrorum administros, ut oportet instituendos » Cf. supra, n. 1307.

2. Cf. Trid., l. c. ; cf. quoad regimen eorum et relationem ad invicem, VERMONTANI-CHATELAIN, o. c., n. 706. Merito non urgetur illa omnimoda dependentia unius ab alio, a Trid. praescripta.

3. Cf. can. 1367, § 3.

4. Cf. Trid., l. c. ; S. C. Consist., 16 jul. 1912, n. 1, pro Italia, AAS., t. IV, p. 491 ; Ordinamento dei Seminarii, III.

5. Formula servanda in relatione de statu seminarii, n. 3.

6. Propter facultatum inopiam, aliamve rationem.

seminario conveniens institutio, praesertim in philosophicis et theologicis disciplinis desideretur, Episcopus alumnos in alienum seminarium mittat, nisi seminarium interdioecesanum vel regionale¹, auctoritate apostolica, constitutum fuerit » (can. 1354, § 3)².

1313. — II. Modi procurandi reditus seminariis.

1° « Pro constitutione seminarii³ et alumnorum sustentatione, si proprii reditus deficient, Episcopus potest : a) parochos aliosve ecclesiarum etiam exemptarum rectores jubere ut statis temporibus in ecclesia ad hunc finem stipem exquirant ; b) tributum seu taxam in sua dioecesi imperare ; c) si haec non sufficiant, attribuire seminario aliqua beneficia simplicia » (can. 1355)⁴.

2° Ad *tributum* quod attinet *seminaristicum*⁵ can. 1356 haec praescribit :

a) « Tributo pro seminario obnoxia sunt, quavis appellatione remota, reprobata qualibet contraria consuetudine et abrogato quolibet contrario privilegio, mensa episcopalis ; omnia beneficia etiam regularia aut juris-patronatus ; paroeciae aut quasi-paroeciae, quamvis alios reditus, praeter fidelium oblationes, non habeant ; domus hospitalis auctoritate ecclesiastica erecta ; sodalitates canonice erectae et fabricae ecclesiarum, si suos reditus habeant ; quaelibet religiosa domus, etsi exempta, nisi solis eleemosynis vivat⁶ aut in ea collegium discentium vel docentium ad commune Ecclesiae bonum promovendum actu habeatur (§ 1)⁷. »

b) « Hoc tributum debet esse generale ejusdemque proportionis pro omnibus, majus vel minus secundum seminarii necessitatem, sed quinas quotannis centesimas partes (5 %) reditus vectigalis non excedens, minuendum prout reditus seminarii augentur » (§ 2).

c) « Reditus tributo obnoxius⁸ is est qui, deductis oneribus et necessariis expensis, supersit in anno ; nec in eo redditu computari debent distributiones quotidianae, vel, si omnes beneficii fructus distributionibus constant, tertia earundem pars ; nec fidelium oblationes, nec, si omnes pa-

1. Olim constitui poterat per synodum provincialem, nunc instituitur vel per formale decretum S. C. de Sem. et Universit., vel per approbationem actorum synodi provincialis hanc institutionem statuentis. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 707.

2. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 688 ; COCCHI, *o. c.*, p. 86.

3. Nempe pro aedibus Seminarii construendis, instruendis et conservandis et pro diversis ipsis officialibus retribuendis.

4. Cf. resp. Comm. pontif., ad interpr. cod. can., 16 oct. 1919, ad. 16, AAS., t. XI, p. 479.

5. Cf. supra, n. 688. Cf. *II monit. eccles.*, 1924, p. 272 s. ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 690 ; COCCHI, *o. c.*, p. 87 ss.

6. Ut sunt domus mendicantium.

7. Hujusmodi est Seminarium proprium in quo instituuntur clerici religiosi ; collegium professorum in Universitate docentium. An tale habeatur etiam collegium catholicum omnibus juvenibus apertum, uti volunt VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 690, dubitatur ; potius expectanda videtur hac de re responsio authentica.

8. Seu vectigalis.

roeciae reditus coalescunt fidelium oblationibus, tertia earumdem pars » (§ 3). Nota stipendia missarum inter istos reditus non computari ¹.

« Haec dotatio a jure requiritur, quia ad mentem Trid., plerique alumni in seminario gratuito admittuntur. Vult enim Trid. ut filii pauperum praecipue eligantur; filios tamen ditiorum non excludit, modo « suo sumptu alantur, et studium prae se ferant Deo et Ecclesiae inserviendi. »

« In nostris regionibus tributum Seminaristicum non imponitur, tum quia non raro Seminaria ex largitionibus fidelium dotata sunt, tum quia alumni non omnino gratuito aluntur: vel suo sumptu aliquid contribuunt, vel gaudent *bursis* studiorum, aut subventionibus operum, quae vocationibus fovendis instituta sunt ². »

ARTICULUS III. — De regimine et administratione seminariorum.

1314. — I. Jus et officium Episcopi.

1° Ante omnia recolendum est *jus supremum et mediatum* in seminaria pertinere ad *S. C. de Seminariis et Universitatibus Studiorum*, incolumi tamen jure *S. C. de Propagande fide* quoad seminaria quae exclusive fundata sunt pro missionibus exteris ³.

2° Seminarii *diocesani* regimen immediatum tam spirituale quam temporale spectat ad *Episcopum*. Ideo discernitur: a) « Episcopi est omnia et singula quae ad rectam seminarii dioecesani administrationem, regimen, profectum necessaria et opportuna videantur, decernere, eaque ut fideliter observentur, curare, salvis praescriptionibus a Sancta Sede pro casibus peculiaribus latis ⁴ » (can. 1357, § 1); b) « Potissimum studeat Episcopus frequenter seminarium ipse per se visitare, in institutionem quae alumni traditur sive litterariam et scientificam, sive ecclesiasticam ⁵ sedulo vigilare, et de alumnorum indole, pietate, vocatione ac profectu plenior sibi comparare notitiam, maxime occasione sacrarum ordinationum » (*ibid.*, § 2); c) « Unumquodque seminarium suas leges habeat ab Episcopo approbatas ⁶, in quibus quid agere, quid observare debeant, doceantur tum qui in eodem seminario in spem Ecclesiae instituuntur, tum qui in horum institutionem operam suam impendunt » (*ibid.*, § 3).

Decreto, 2 febr. 1924 ⁷, *S. C. de Seminariis*, de mandato R. Pontificis, Ordinariis locorum triennalem praescripsit relationem huic Congregationi

1. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.*

2. Ita CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 895.

3. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 90 s. Vide supra, n. 594, 590.

4. Uti pro Italiae seminariis factum est, ex gr. Instructione *S. C. de Seminariis*, 26 apr. 1920.

5. Cf. supra n. 685.

6. Uti exemplum consuli potest *Ordinamento dei Seminari d'Italia*, Roma, 1920.

7. AAS., t. XVII, p. 547 ss.

faciendam super statu seminarii, secundum formulam ipsi decreto annexam. Triennia sunt fixa et computantur a 1^a jan. 1924, ita ut hoc primo triennii anno relationem exhibere tenentur Ordinarii Italiae, Galliae et Hispaniae; in altero, ceteri Europae Ordinarii; in tertio Ordinarii Americae universi. Si per triennium textus quidam praelectionum cursus Philosophiae, Theologiae, S. Scripturae, Juris canonici mutetur, id statim ad S. Congregationem referatur. Hoc decreto nihil derogatur de lege relationis super statu dioecesis et proinde Seminarii, S. C. Consistoriali singulis quinquenniis exhibendae.

Nota. « Seminarii interdioecesani vel regionalis regimen universum et administratio regitur normis a Sancta Sede statutis » (*ibid.*, 4), cum hujusmodi seminaria instituuntur auctoritate apostolica.

1315. — II. Coetus deputatorum. Cum seminarii regimen tum spirituale tum temporale acrem curam diligentiamque requirat, tenetur Episcopus *duas* sibi adjungere *commissiones* altera pro re disciplinari et spirituali, altera pro re temporali, quibus consilio in majoris momenti negotiis utatur ¹.

Constitutio 1° « *Dioecesanis seminariis* ² bini constituentur coetus deputatorum, alter pro disciplina, alter pro administratione bonorum temporalium » (can. 1357, § 1) ³.

In nostris regionibus, a tempore Concordati a. 1801 pro regimine Seminariorum praefatas commissiones Episcopi non instituerunt; hodie tamen existunt in dioecesi Namurcensi et archidioecesi Mechliniensi.

2° *Compositio, nominatio et muneris duratio.*

a) « Utrumque deputatorum coetum constituunt *bini sacerdotes*, ab Episcopo, audito Capitulo, electi; sed excluduntur Vicarius Generalis, familiares Episcopi, rector seminarii, oeconomus, et confessarii ordinarii » (can. 1359, § 2). Nihil impedit quominus pro administratione temporali, iidem presbyteri eligantur qui jam ab Episcopo electi sunt pro re disciplinari ⁴. Excluduntur Vicarius Generalis et familiares Episcopi, ne illi deputati, quorum consilio uti debet Episcopi, hujus personam quasi repraesentent; nec eligi possunt rector seminarii, oeconomus et confessarii ordinarii, ne sint partes simul et iudices ⁵.

1. Cf. Trid. I. c. utramque commissionem instituendam statuerat: alteram duorum canonicorum ab Episcopo electorum pro re disciplinari et administratione spirituali, alteram quatuor deputatorum, pro administratione temporali. Horum duo erant de capitulo eligendi, unus ab Episcopo, alter a capitulo, et duo de clero civitatis eligendi, unus ab Episcopo, alter a clero.

2. Haec obligatio non attingit Seminaria interdioecesana.

3. Cf. litt. Leon. XIII ad Episc. Americae meridionalis, 25 mart. 1897, *Nouv. rev. th.*, t. XXIX, p. 416 ss.; formula relat. trienn., n. 15.

4. Cf. S. C. C., 21 jun. 1879.

5. Cf. S. C. C., in Salernitana, ad 4, mensis julii 1589, ap. RICHTER, *Can. et decret. Conc. Trid.*, p. 211 s.; decret. ejusd. Cong., 27 aug. 1864.

b) « Munus deputatorum per sexennium durat, nec electi sine gravi causa amoveantur ¹; sed rursus eligi poterunt » (can. 1359, § 3).

3° *Eorum munus* « Episcopus debet consilium deputatorum in negotiis majoris momenti petere » (*ibid.*, § 4).

a) Olim haec obligatio audiendi *consilium* deputatorum erat sub poena nullitatis ². Censemus Episcopum probabilius *invalide* agere si non dictum consilium audiat, propter can. 105 ³; tamen Episcopus deputatorum placita sequi non adigitur.

b) Ut exempla negotiorum majoris momenti dari possunt: quoad commissionem pro re disciplinari et spirituali: deputatio rectoris, magistrorum, confessoriorum ordinariorum, approbatio statutorum seminarii; quoad commissionem vero pro re temporali, deputatio oeconomi, annua ratio administrationis seminarii.

1316. — III. Rector et Officiales.

1° **Officiales in genere.** a) *Corpus officialium.* « Curandum est ut in quolibet seminario adsint rector pro disciplina, magistri pro instructione, oeconomus pro curanda re familiari, a rectore distinctus, duo saltem confessarii ordinarii et director spiritus » (can. 1358).

b) *Nominatio et dotes.*

α) Officiales praefati *libere* nominantur ab Episcopo, auditis respectivis Seminarii deputatis ⁴.

β) « Firmo praescripto can. 891 ⁵, ad munus rectoris, directoris spiritus, confessoriorum et magistrorum seminarii eligantur sacerdotes non doctrina tantum, sed etiam virtutibus ac prudentia praestantes, qui verbo et exemplo alumni prodesse possint » (can. 1360, § 1) ⁶.

2° **Manus Rectoris** est ea prorsus omnia immediate regere, salva debita subordinatione Episcopo, quae ad seminarii utilitatem, in spiritualibus et temporalibus referuntur; ipsius curae specialiter demandatur integra seminarii disciplina; cui, in propriis muneribus implendis officiales omnes obtemperare debent (can. 1360, § 2; 1369, § 1).

1. Olim erant inamovibiles, cf. *II monit. eccles.*, 1908-1909, t. XX, p. 375. Cf. S. C. C. caus. cit., mensis jul. 1589, ad 1.

2. Cf. S. C. C., 14 febr. 1594; 26 mart. 1689.

3. Cf. n. 333, 879. Nec ob stare videtur can. 11; et si nullitas tantum affirmetur, quando pro quovis casu peculiari consilium ad valorem dicatur requirendum, prorsus inutilis apparet dispositio can. 105. Cf. etiam Breve Bened. XV, 23 dec. 1921, ap. AAS., t. XIV, p. 37.

4. Cf. can. 1359, § 4; 1366, § 1.

5. De non audiendis confessionibus alumnorum a Superioribus seminarii, cf. infra, de confessoriiis.

6. Cf. de committenda cura Seminarii religiosi, COCCHI, *o. c.*, p. 92 s.; BENED. XIV, *De Syn.*, l. V, c. XI, n. 9; WERNZ, *o. c.*, p. 92. Cf. quoad privilegium Societatis S. Sulpicii concessum regendi et administrandi in perpetuum seminaria, Breve Bened. XV, 23 dec. 1921, AAS., t. XIV, p. 37.

3° **Magistri.** Praeter ea quae superius dicta sunt observanda de officialibus in genere, sequentia a codice statuuntur :

a) *Quoad delectum magistrorum.* « Ad magisterii munus in disciplinis philosophicis, theologicis et iuridicis, ii, ceteris paribus, iudicio Episcopi et deputatorum seminarii, praeferantur, qui laurea doctorali potiti sint in Universitate studiorum vel Facultate a Sancta Sede *recognitis*, aut, si agatur de religiosis, qui simile testimonium a suis Superioribus habeant » (can. 1366, § 1) ¹. Si non adsint idonei doctores, licet aliis idoneis conferre cathedras majorum seminariorum ².

In rectoris et magistrorum delectu et durante eorum munere sedulo observanda sunt quae contra *modernismum* statuta fuere tum a S. C. S. Officii, decreto 28 aug. 1907, tum a Pii X encyclica *Pascendi*, motu proprio *Praestantia* et motu proprio *Sacrorum Antistitum* ³. Quotannis notatim magistri seminariorum tenentur textum quem sibi quisque in docendo proposuerit vel tractandas quaestiones sive theses, Episcopo exhibere, et ineunte anno iusjurandum antimodernisticum dare ⁴.

b) *Quoad docendi rationem* α) « Philosophiae rationalis ac theologiae studia et alumnorum in his disciplinis institutionem professores omnino pertractent *ad Angelici Doctoris rationem, doctrinam et principia*, eaque sancte teneant » (can. 1366, § 2). *Ratio* indicat methodum scholasticam; *principia* vero significant theses Doctoris Angelici, quibus tanquam fundamentis ipsius doctrina nititur ⁵. β) Ut jam supra dictum est ⁶, omnes seminarii, tum minoris, tum majoris, tenentur docere ea quae videbuntur Episcopo expedire.

1. Cf. Trid., l. c. Motu proprio, 27 apr. 1924, Pius XI vetuit ne quis in seminariis Sacrarum Litterarum disciplinam doceret nisi gradus academicos apud commissionem Biblicam aut Institutum Biblicum adeptus esset, aut nisi saltem in hoc Instituto titulum baccalaurei adeptus fuisset, cf. AAS., t. XVI, p. 180. Cf. etiam formula relationis triennalis, n. 12.

2. Cf. BARGILLIAT, *Pii IX, Leon. XIII etc. monita de instit. cleric.*, p. 25 s.

3. Cf. *Collat. Brugen.*, t. XII, p. 622, 678 ; t. XIII, p. 5 ss. ; t. XV, p. 551. Cf. BARGILLIAT, *o. c.*, p. 20.

4. Cf. Motu proprio *Sacrorum Antistitum* et declar. S. C. Consist., 25 sept. 1910 ap. *Collat. Brugen.*, t. XV, p. 669 ; AAS., t. II, p. 740.

5. Cf. Motu proprio Pii X *Doctoris Angelici*, 29 jun. 1914, AAS., t. XVI, p. 336 ss. ; S. C. Studiorum, 27 jul. 1914, XXIV propositiones ut S. Thomae principia et pronuntiata majora continentia approbavit, AAS., t. VI, p. 383 ss. ; S. C. de Semin., decreto 7 martii 1916 has theses germanam S. Thomae doctrinam exprimere et eas ut tutas normas directivas scholis catholicis proponi declaravit, AAS., t. VIII, p. 156 s. ; Epist. cit. Pii XI, 1 aug. 1922. Vide etiam Ordinamento dei Seminari, VIII. Cf. *L'ami du clergé*, 1919, t. XXXVI, p. 865 ss. ; *Nouv. rev. théol.*, 1925, t. LII, p. 269 ss., 358 ss. ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 700 ; BLAT, *o. c.*, p. 306 s. Cf. etiam de methodo docendi, et de libris textus Ordinamento dei Seminari, VI, a et b.

6. Supra, n. 685.

c) *Quoad numerum* « Curandum est ut saltem sacrae Scripturae, theologiae dogmaticae, theologiae moralis, et historiae ecclesiasticae, totidem habeantur distincti magistri » (*ibid.*, § 3).

d) *Removeri* autem magistri non possunt sine justa et legitima causa ¹.

4° Confessarii.

a) Imprimis recolenda est prohibitio can. 891 : « Superiores seminarii sacramentales confessiones suorum alumnorum secum in eadem domo commorantium ne audiant, nisi alumni ex gravi et urgente causa in casibus particularibus sponte id petant. » Haec regula sapientissime ab Ecclesia statuta est ne integritas confessionis periculo exponatur et ne vitata omni confusione inter externam administrationem seminarii et forum internum, sigillum sacramentale violationi exponatur. Inde, proprius rector ne quidem confessionem unius alumni habitualiter audire potest ; secus illicite ageret, tamen valida esset absolutio ².

b) Sint ad minus duo confessarii ordinarii (can. 1358).

c) « Praeter confessarios ordinarios alii quoque (*extraordinarii*) confessarii designentur ad quos libere alumni accédere possint » (can. 1361, § 1). « Si ii confessarii extra seminarium degant, et alumnus aliquem eorum acciri postulet, illum rector arcessat, nullo modo petitionis rationem inquirens neque se aegre id ferre demonstrans ; si in seminario habitent, ipsos alumnus libere adire potest, salva seminarii disciplina » (*ibid.*, § 2).

d) « Quando agitur de alumno ad ordines admittendo vel a seminario expellendo, nunquam confessariorum ³ votum exquiratur » (*ibid.*, § 3). Optime notant Vermeersch-Creusen ⁴ : « Non ergo in omni casu vel ad quemlibet finem, prohibetur interrogatio confessarii, quamvis melius sit ut ipse consiliis dandis de suis poenitentibus abstineat, etiam si votum tavorabile dare voluerit. Si enim cognoscatur ut favens suis poenitentibus occasionem praebet, non solum vanae adulationi sed etiam sacrilegis fictionibus. »

5. **Director spiritus**, cujus munus est ut ad perfectam vitam sacerdotalem alumni praeparentur ⁵. Debet esse a rectore distinctus, debita prudentia, doctrina, pietate ornatus. In seminario degere debet ut alumnis

1. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 92.

2. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 170.

3. Ordinarium vel extraordinarium. Ratio praecepti habetur in can. 889 et 890.

4. *O. c.*, n. 695.

5. Cf. Ordinamento dei Seminari, V.

semper praesto sit, nulloque alio officio implicetur ¹. Confessiones alumnorum diligentissima ratione excipiat ².

ARTICULUS IV. — De admissione alumnorum.

1317. — I. Redituum legati applicatio. Ut faciliori cooptationi alumnorum pauperum, etiam in seminario minori, provideatur disponit can. 1362 : « Reditus legati pro clericis instituendis tribui possunt alumnis in seminarium sive majus sive minus rite receptis, licet nondum clericali tonsura initiatis, nisi aliud in tabulis foundationis expresse caveatur. » Quoniam jure vigente, derogante legi Tridentinae praecipiente ut alumni tonsura statim uterentur, « nemo ad tonsuram promoveatur ante incoep-tum cursum theologicum » (can. 976, § 1), opportuna apparet praefata dispositio circa fruitionem legatorum ab alumnis seminarii etiam non-dum clericis.

II. Facultas admittendi in Seminarium est penes Episcopum (can. 1359, § 1), cujus grave officium est, attente perpensis documentis et rectoris rationibus ³.

III. Dotes requisitae.

1° « In seminarium ab Ordinario ne admittantur, nisi filii legitimi quorum indoles et voluntas spem afferant eos cum fructu ecclesiasticis ministeriis perpetuo inservituros » (can. 1363, § 1) ⁴.

a) Legitimis aequiparantur *legitimati* ad normam can. 1117. Ut illegitimi in Seminarium admittantur, requiritur specialis venia S. Sedis ⁵; quin haec venia eximat ab obligatione petendi dispensationem ab irregularitate ex defectu natalium, ad susceptionem ordinum.

b) Prudens et potius severus delectus maximi est momenti pro bono Ecclesiae, « melius est enim Domini sacerdoti paucos habere ministros,

1. Cf. formula relationis triennalis, n. 10; potest tamen in seminario majore implere aliud officium secundarium, maxime quod cum suo proprio munere connexum sit. Hoc praeceptum certe obligatorium est ut curae spiritualis omnium alumnorum debito modo prospiciatur. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 692.

2. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 94. Non prohibetur ut alii, ut puta professores, ab alumnis ut ipsorum directores spirituales eligantur. Cf. etiam can. 1367, 5°.

3. COCCHI, *o. c.*, p. 96.

4. Nihil statuitur taxative de aetate adspirantium. Cf. tamen can. 972, § 1 : « Curandum ut ad sacros ordines aspirantes inde a teneris annis in Seminario recipiantur. » Trid. volebat ut non admitterentur nisi qui ad minimum duodecim annos nati essent. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 97.

5. Legati S. Sedis, ex indulto S. C. Consist., 21 jun. 1920, sub 3, ingressum in seminarium illegitimis, certis adhibitis cautelis, permittere possunt. Cf. de quaestione num illegitimi ad admissionem in seminario egeant dispensatione pontificia, *Theol. prakt. Quart.-schrift*, 1923, t. LXXVI, p. 691 s.; *Nouv. rev. théol.*, 1924, t. LI, p. 47 s.; *Arch. für kath. Kr.*, 1925, t. CV, p. 191 ss.

qui possint digne opus Dei exercere, quam multos inutiles, qui onus grave ordinatori adducant ¹. »

2° Ideo « antequam recipiantur, documenta exhibere debent de legitimitate ² natalium, de susceptis baptismo et confirmatione ac de vita et moribus » (can. 1362, § 2). Quae documenta a parochia et a superiore collegii vel scholae quam candidati frequentaverint praesertim impetranda erunt.

3° « Dimissi ex aliis seminariis vel ex aliqua religione ne admittantur, nisi prius Episcopus etiam secreto a Superioribus aliisve notitias requisierit de causa dimissionis, ac de moribus, indole et ingenio dimissorum, et certo compererit nihil in eis esse quod sacerdotali statui minus conveniat ; quas notitias, veritati conformes, eorum conscientia graviter onerata, suppeditare Superiores debent » (can. 1363, § 3) ³.

ARTICULUS V. — De regimine studiorum et vitae spiritualis.

1318. — I. De regimine studiorum. 1° *Quoad scholas inferiores.* « In inferioribus seminarii scholis :

- a) Praecipuum locum obtineat religionis disciplina, quae, modo singulorum ingenio et aetati accommodato, diligentissime explicetur ;
- b) Linguas praesertim latinam ⁴ et patriam alumni accurate addiscant ;
- c) Ea in ceteris disciplinis institutio tradatur quae conveniat communi omnium culturae et statui clericorum in regione ubi alumni sacrum ministerium exercere debent » (can. 1364) ⁵.

Apud nos in minoribus seminariis alumni curriculum peragunt 6 annorum classiorum humaniorum.

2° *Quoad scholas superiores.*

- a) *Cursus philosophicus.* « In philosophiam rationalem cum affinibus disciplinis alumni per integrum saltem biennium incumbant » (can. 1365, § 1) ⁶.

1. Cap. IV, Distinct. XXIII. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 96 s. Vide saep. cit. epist. apost. Pii XI, 1 aug. 1922.

2. Aut legitimatione.

3. Ita moderata est severitas decreti S. C. Conc., 22 dec. 1905 (*Coll. Brugen.*, t. XI, 217 ss.), quo dimissus a proprio seminario prohibetur in alio seminario admitti. Regula ibidem statuta pro dimissis ex aliqua religione facta est generalis. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 863.

4. Omnino conferenda sunt quae Pius XI epist. cit. 1 aug. 1922 effert de addiscenda accuratissime lingua latina, §. *Primum est de linguae latinae studio*, AAS., t. XIV, p. 452 s.

5. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 98 ss. ; Ordinatione dei Seminari, VII ; *opus cit.* III^m Chauvin.

6. Cf. supra n. 1315 ; epist. cit. Pii XI, 1 aug. 1922, §. *Alterum in quo* ; Ordi-

b) « *Cursus theologicus* saltem integro quadriennio contineatur¹, et, praeter theologiam dogmaticam et moralem complecti praesertim debet studium sacrae Scripturae, historiae ecclesiasticae, juris canonici, liturgiae, sacrae eloquentiae et cantus ecclesiastici » (*ibid.*, § 2)².

c) *Theologia pastoralis*. « Habeantur etiam lectiones de theologia pastorali; additis practicis exercitationibus praesertim de ratione tradendi pueris aliisque catechismum, audiendi confessiones, visitandi infirmos, assistendi moribundis » (*ibid.*, § 3)³.

1319. — II. De regimine vitae spiritualis.

« Curent ut alumni seminarii :

1° *Singulis diebus* communiter matutinas et serotinas preces recitent, per aliquod tempus mentali orationi vacent, sacrificio Missae intersint ;

2° Semel saltem *in hebdomada* ad sacramentum poenitentiae accedant et frequenter, qua par est pietate, Eucharistico pane se reficiant ;

3° *Dominicis et festis diebus*, sacris Missarum et Vesperarum sollemnibus adsint, altari inserviant sacrasque caeremonias exercent, praesertim in ecclesia cathedrali, si id, iudicio Episcopi, sine disciplinae et studiorum detrimento fieri possit ;

4° *Singulis annis* per aliquot dies continuos exercitiis spiritualibus vacent ;

5° Semel saltem *in hebdomada* adsint instructioni de rebus spiritualibus quae pia exhortatione claudatur » (can. 1367).

1320. — *Nota*. Quamvis non appareat servatum explicite vetitum *de diariis vel commentariis non legendis* a sacrorum alumni in seminariis, tamen Rectores, opportune idipsum prohibeant ad normam praecedentis disciplinae⁴, ne alienis quaestionibus tyrones a studiis distrahantur et ad

namento dei Seminari, VIII. — Affines disciplinae praepriis sunt scientiae naturales et physicae. Cf. formula triennalis relationis, n. 36.

1. Cf. S. C. de religiosis, 27 oct. 1923, AAS., t. XV, p. 549 s., juxta quod decretum, dispensatio super praescriptis can. 976, § 2, nequit applicari can. 1365, § 2 de curriculo per quadriennium integrum studiorum theologicorum, cf. *Nouv. rev. théol.*, 1924, t. LI, p. 56 ss. ; VERMEERSCH, *Period.*, t. XII, p. 154 ss.

2. Cf. BARGILLIAT, *o. c.*, p. 33 ss., programma generale studiorum, p. 170 ss. ; COCCHI, *o. c.*, p. 100 ss. ; CHAUVIN, *o. c.* Cf. Ordinamento dei Seminari, IX ; Pii X *Quoniam in re Biblica*, 27 martii 1906, de ratione studiorum S. S. in seminariis, ap. *Coll. Bruget.*, t. XI, p. 563 ; S. C. Studiorum, de usu linguae latinae in studiis theologicis Seminariorum, *ibid.*, p. 599 s. ; cf. etiam decr. S. C. Consist., 29 maii 1912, 17 apr. 1913 de quibusdam libris ab alumni Seminariorum non adhibendis, ap. AAS., t. IV, p. 530 ; t. V, p. 455. De cantu ecclesiastico, vide supra n. 1256 ; Motu proprio Pii X, 22 nov. 1903, n. 25.

3. Cf. de theologia pastorali, Pii XI epist. cit., 1 aug. 1922, § *Tertio loco, quod ad clericorum studia* ; de praedicatione cf. Normae de praedicatione S. C. Consist., 28 jun. 1917, n. 35 ss.

4. Quam recolit formula triennalis relationis, n. 26.

disciplinam tutandam, praesertim ubi quaestiones linguisticae aut politicae animos exagitant¹.

ARTICULUS VI. — De seminariorum disciplina externa et interna.

Hic duo tractantur : a) *de exemptione seminarii* ex qua definiuntur potestas et jura rectoris relate ad parochialem jurisdictionem ; b) *de disciplina interna seminarii*.

1321. — I. De exemptione seminarii². « Exemptum a jurisdictione paroeciali seminarium esto ; et pro omnibus qui in seminario sunt, parochi officium, excepta materia matrimoniali et firmo praescripto can. 891, obeat seminarii rector ejusve delegatus, nisi in quibusdam seminariis fuerit aliter a Sede Apostolica constitutum » (can. 1368).

1° Hac exemptione gaudent seminaria tum *majora* tum *minora*. Quod attinet ad seminaria *mixta*, in hac materia strictae interpretationis, potius negandum videtur ipsis hanc exemptionem ex jure communi³ competere, nisi « finis institutionis praeparationem clericorum principaliter spectat, et ordinatio interior talis sit qualis can. 1364 et 1367 exigitur⁴. » Se extendit tamen ad domum in qua seminaristae vacationes peragunt.

2° Exemptio respicit omnes *qui in seminario sunt* ; sufficit ergo et requiritur ut aliquo titulo qui seminarium respicit sint actu in seminario. Verum nisi in seminario habitualiter diu noctuque commorantur⁵, describitur exemptio tempore quo in seminario actu versantur⁶. Hinc et intra hos limites protenditur haec exemptio ad magistros, alumnos, famulos, sorores⁷, etiam si externi sint dummodo actu in seminario versantur.

3° Vi exemptionis rector parochi officium obit circa omnia quae ad parochi jurisdictionem pertinent, sive a) *pro sacramentorum administratione*, non excluso ministerio confessionis ad normam tamen can. 891 ;

1. Cf. Motu proprio Pii X *Sacr. Antistitum*, cum declarationibus S. C. Consist. 20 oct. 1910 et 17 apr. 1911, ap. AAS., t. II, p. 855 et *Collat. Brugen.*, t. XVII, p. 280 ; cf. etiam S. C. Consist., 25 sept. 1910, ad 4, AAS., t. II, p. 740 s. Cf. litt. Episcoporum Belgii, a. 1925, de nationalismo, ap. *Coll. Brugen.*, t. XXV, p. 419 s.

2. Cf. VERMEERSCH, *De exemptione seminariorum*, in *Jus pontificium*, t. I, p. 67 ss. ; *Il monit. eccles.*, 1924, p. 178 ss. ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 702.

3. Cf. Conc. Mechlinien. IV, n. 156.

4. Ita VERMEERSCH, *o. c.*, p. 68.

5. Tunc rector seminarii erga has personas suam jurisdictionem etiam extra seminarium exercere valet.

6. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.* et *I. c.* ; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 70-71.

7. Salvis tamen quoad religiosas legibus de foro sacramentali, de concionibus habendis, de disciplina interna.

excipitur tamen sacramentum matrimonii ¹ ; b) *sive pro dispensationibus concedendis* ; c) *sive pro sepultura* ² .

Jurisdictio rectoris merito *ordinaria* reputatur, cum ipso jure adnectitur officio ; quam ergo delegare potest (can. 1368) ³ .

1322. — II. Disciplina interna.

1° « Seminarii rector et alii omnes moderatores sub ejus auctoritate curent ut alumni statuta ab Episcopo probata, studiorumque rationem adamussim servant ac spiritu vere ecclesiastico imbuantur » (can. 1369, § 1).

2° « Saepius eis verae et christianae urbanitatis leges tradant, eosque exemplo suo ad illas colendas excitent ; hortentur praeterea ut praecepta hygienica vestium et corporis munditiam et quandam in conversatione comitatem cum modestia et gravitate, jugiter servant » (*ibid.*, § 2) ⁴ .

3° « Sedulo vigilent ut magistri suo munere rite fungantur » (*ibid.*, § 3) ⁵ .

4° « Quoties alumni ob quamlibet causam extra seminarium morantur, servetur praescriptum can. 972, § 2 » (can. 1370).

Hic citandus venit integer textus can. 972 : « Curandum est ut ad sacros ordines aspirantes inde a teneris annis in seminario recipiantur ; sed omnes ibidem commorari tenentur saltem per integrum sacrae theologiae curriculum, nisi Ordinarius in casibus peculiaribus, gravi de causa ⁶ , onerata ejus conscientia, dispensaverit » (§ 1). « Qui ad ordines adspirant et extra seminarium legitime morantur ⁷ , commendentur pio et idoneo sacerdoti, qui eis invigilet eosque ad pietatem informet » (§ 2).

« Consuetudo in nostris regionibus alumnos externos admittit pro scholis inferioribus, non vero pro studiis *philosophiae*. Advertatur tamen non existere apud nos seminaria minora in stricto sensu juris. Quando tempore feriarum alumni majoris seminarii extra seminarium versantur, curae parochorum commendantur, qui de transactis feriis, testimoniales litteras confidentiales ad rectorem seminarii mittere debet ⁸ . »

1. Ad assistentiam matrimonii competens est parochus. Admittit VERMEERSCH, *o. c.*, p. 71 cumulatim jurisdictionem parochi relate ad eos qui in seminario sunt, nempe quoad *validum* usum jurisdictionis, cum exemptio non afficiat directe personas quae in seminario degunt.

2. Cf. supra 1195. Cf. etiam VERMEERSCH, *o. c.*, p. 71 ; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 900.

3. Tamen cum VERMEERSCH, *o. c.*, p. 70 non videtur rector posse suam jurisdictionem sacramentalem alteri delegare, cum ipse quidem parochus hoc facere non valeat.

4. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 108 ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 703.

5. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 108 s.

6. V. gr., causa studiorum, sanitatis.

7. Sive causa studiorum, sive per ferias. Cf. Ordinamento dei Seminari, V ; Formula relat. triennalis, n. 27.

8. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 902. — De frequentatione laicarum

ARTICULUS VII. — De alumnorum dimissione.

1323. — 1° *Finis*. Alumnorum dimissione seu ejectione intenditur primario necessitas providendi bono Ecclesiae per institutionem cleri idonei, et morigerati, diocesique utilis; secundario autem bonum spirituale ipsius alumni.

2° *Auctor*. Facultas dimittendi vel ejiciendi alumnos penes *Ordinarium* est, qui rectorem et deputatos pro disciplina opportune audire debet ¹.

3° *Causae* ². Ex canone 1371 a) *dimitti debent: dyscoli* seu disciplinam domus ferre non valentes; *incorrigibiles* ob non retentam disciplinam; *seditiones* seu insubordinationem foventes; *qui ob mores atque indolem ad statum ecclesiasticum idonei non videantur*; itemque, qui in studiis adeo parum proficiant ut spes non affulgeat eos sufficientem doctrinam fore assecuturos. b) *Statim ejici debent*: a) *qui contra bonos mores deliquerint*, seu contra sextum Decalogi praeceptum ³; b) *qui contra fidem deliquerint*. Optime notant Vermeersch-Creusen ⁴: Observes tamen non omnes qui peccaverint habendos esse ut *delinquentes* contra bonos mores. Peccatum enim potest esse omnino secretum et solitarium. Tunc regulae prudentiae supernaturalis erunt a confessario adhibendae, ut prius emendationi fragilis juvenis operam det; *tempestive* tamen procuret ut discedant qui sacras status futuri obligationes nimis difficulter implere possint. »

TITULUS XXII.

DE SCHOLIS.

Fontes. Can. 1372-1383 et fontes cit. ad hos canones.

Coll. Lacensis, vis educatio, scholae, universitates, libri scholarum; *Collectanea de P. F.*, vis scholae, collegia, universitates; *Conc. Mechlinien.* IV, n. 88 ss., 222 ss. Cf. circa fontes; Ill^{mus} WAFLELAERT, *Sommaire d'un cours de pédagogie*, p. 24 s., 3° éd., Bruges, 1898; MGR NÈGRE, *Les écoles. Les documents du S. Siècle*, Paris, 1911.

Auctores. WERNZ, *o. c.*, t. III, p. I, p. 53 ss.; CAVAGNIS, *o. c.*, l. IV, p. 14 ss.; MEYER, *Institutiones jur. naturalis*, t. II² p. 101 ss.

Universitatum ab alumnis seminarii, dicitur infra, tit. sequenti ad can. 1380, cf. etiam supra n. 379; de cautelis adhibendis relate ad Sacrorum alumnos qui servitium militare obire coguntur, vide supra, n. 384.

1. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 110.

2. Cf. Trid., l. c. Inde severior apparet disciplina codicis. Cf. Encycl. *Pascendi*; Motu proprio *Sacrorum Antistitum*; litt. encycl. Pii X ad Ep. Italiae, 18 jul. 1906, ap. *Collat. Brugen.*, t. XI, p. 563 ss.

3. Cf. can. 2358 s.

4. *O. c.*, n. 705.

GODTS, *Les droits en matière d'éducation*, 5 vol., Bruxelles, 1900-1901; LABERTHONNIÈRE, *Théorie de l'éducation* (Coll. Sc. et Relig.) Paris, 1904; GRIVET, *L'Eglise et l'enfant*, (Coll. Science et Religion), Paris 1911; DUBALLET, *La famille, l'Eglise, l'Etat dans l'éducation*, Pullay, 1910; *Collat. Namurcen.*, 1909-1910, t. IX, p. 152 ss., 281 ss.; *Dict. apologét. de la foi cath.*, v° Instruction de la jeunesse; *Diction. de théol. cath.*, v° école; MICHEL, *La question scolaire et les principes théologiques*, Lille, 1921; GROSS, *Grundsätzliches über Staat, Kirche und Schule*, Warnsdorf, 1922; SCHROETELER, *Die katholischen Grundsätze in der Schulfrage, Stimmen der Zeit*, 1923, p. 241 ss. Cf. sub respectu historico, *Diction. apologét. de la Foi cath.*, v° Instruction de la jeunesse (Baudrillart); *Diction. de lit. et d'arch. chrétienne*, v° Ecole; DE GRYZE, *Katholieke Kerk en christene Volkschool*, Roeselare, 1881; articuli conscripti ab ILL^{mus} AUDOLLENT, in *L'Ecole*, t. XVI et XVII, 1924-1925, 1925-1926; MAITRE, *Les écoles épiscopales et monastiques en Occident avant les Universités* (788-1180), Ligugé, 1925; historiae paedagogiae a KRIEG, COLLARD, RIBOULET, etc. conscriptae.

Distributio materiae. Codex momentosam quaestionem de scholis in duodecim canonibus pertractat, principium fundamentale primum statuendo circa christianam juventutis institutionem (can. 1372, § 1), indeque consequentias deducendo quoad parentum obligationem et quoad scholarum constitutionem et delectum (can. 1372, § 2, 1374); dein jus Ecclesiae definit in cujusvis disciplinae scholas (can. 1375); demum agit de exercitio hujus juris tum positivo tum negativo (can. 1376-1382)¹.

1324. — I. Notio et divisio scholarum.

1° *Notio*. « Communi scholarum nomine designantur quaelibet instituta in quibus, aliquo gradu, fit communis et methodica rerum cognoscendarum propositio »².

2° *Divisio*. a) *ratione gradus scholarum*, dividuntur α) in *primarias* seu *elementarias* quae juxta genuinam et canonicam notionem, praeter illam cognitionem rerum profanarum quae unicuique civi juxta adjuncta temporis et loci necessaria existimantur, impuberes praecipue imbuunt ea cognitione rerum divinarum quae unicuique christiano necessaria est³; β) in *medias* seu *secundarias*, in quibus adolescentes, quorum instructio et educatio religiosa, moralis et civilis est continuanda, ita litteris quoque imbuuntur, ut eorum animi maxime per litteras humaniores convenienter excolantur et secundo etiam in aliis disciplinis eo gradu instruantur, ut cum fructu ad altiora studia accedere possint⁴; γ) in *superiores*, quae Universitates seu Universitates studiorum seu Facultates nuncupantur, in quibus omnes scientiae vel saltem praecipuae earum altiori ratione proponuntur ad scientificam juventutis instructionem et ut haec apta reddatur quae varia officia et munera socialia gerat.

b) *Ratione originis*, scholae dividuntur in *privatas* et *publicas*, prout a privatis personis aut ab auctoritate sive ecclesiastica sive civili eriguntur.

1. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 115.

2. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 709.

3. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 62.

4. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 68.

Manifestum est quam inepte *solae* scholae a potestate *civili* fundatae appellantur *publicae*, scholae autem ab Ecclesia erectae *privatis* scholis adnumerentur, quasi Ecclesia non esset societas perfecta, et instituta ecclesiastica *privato* nomine, non vi auctoritatis ecclesiasticae, suas fundarent scholas¹.

c) *Ratione accessus*, aliae sunt *obligatoriae*, aliae *liberae*, quatenus liber est accessus, aut frequentatio scholae coactioni est obnoxia. Quae quidem distinctio praecipue respicit scholas elementares, at alias medias et superiores non excludit si notatim consideres titulos qui requiruntur ad quaequam munia peragenda².

d) *Ratione demum institutionis religiosae*, distinguuntur scholae *religiosae* seu *confessionales*, quae solis asseclis certae religionis sunt destinatae et adaptatae; *simultaneae* seu *mixtae* ad quas filii parentum cujusvis religionis admittuntur ad instructionem profanam, dum institutio religiosa tanquam pars programmatissimae obligatorio modo impertitur, vel *modo confessionali* alumnis tantum ad eandem religionem pertinentibus, vel *modo interconfessionali*, communia solummodo omni religioni exhibendo omnibus simul scholae alumnis³; *neutrae* seu *laicales*, in quibus instructio religiosa aut mere *facultativa* existit aut simpliciter omittitur vel etiam excluditur, aut laicali quadam instructione *moralis et civica* suppletur⁴.

1325. — II. Principium fundamentale. « Fideles omnes ita sunt a pueritia instituendi ut non solum nihil eis tradatur quod catholicae religioni morumque honestati adversetur, sed praecipuum institutio religiosa ac moralis locum obtineat » (can. 1372, § 1)⁵.

1° Hoc principium fundatur in jure absoluto et inalienabili quod *persona humana* habet attingendi finem suum supremum et necessarium et quidem mediis ad hunc finem adipiscendum necessariis et modo suae naturae proportionato; et si hoc verum est *in ordine naturae purae*, a fortiori valet pro homine ad ordinem supernaturalem elevato et baptismo insignito prae arduitate rei et attento summo bono quod ei proponitur attingendum⁶. Quod jus personae humanae et christianae firmissime proponitur ab Ecclesia dum asserit in can. 87: « Baptismo homo constituitur in Ecclesia persona cum omnibus christianorum juribus et officiis », quae ipsi competunt tum ex jure divino tum ex jure ecclesiastico.

Atqui ad finem suum supernaturalem attingendum necessaria est catholica institutio religiosa et moralis.

1. *Ibid.*, p. 63.

2. Attenditur praecipue coactio civilis, non exclusa ecclesiastica.

3. Ita in Anglia scholae quae vocantur *Undenominational schools*.

4. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 63.

5. Cf. Conc. Mechlinien. IV, n. 89.

6. Cf. LECOUVET, *L'Etat contre l'Ecole*, Bruxelles, 1921.

Etenim huic proposito fini evidenter non tantum sufficit ut homo physice alatur et crescat, sed oportet praepremis ut facultates ejus superiores, ipsi ut homini propriae, nempe intellectus et voluntas, harmonice evolvantur. Quae harmonica evolutio ita dirigenda est ut praedictae facultates objectum suum proprium attingere valeant. Atqui ex una parte objectum proprium intellectus est veritas et praecipue Veritas prima et substantialis quae Deus est; proinde imbuere intellectum humanum cognitione veritatis et praesertim Dei, est hominis intellectualis institutio. Ex alia parte vero objectum proprium voluntatis est bonum et praecipue summum Bonum quod est Deus; proinde formare voluntatem ad amorem boni et praesertim Dei, est hominis institutio moralis. Quin imo cum Deus sit principium efficax obligationis moralis ejusque vindex, institutio non modo moralis sed et religiosa sit oportet; imo institutio moralis, sine religiosa, haberi nequit. Et cum sola vera religio sit catholica, inde necessario debet institutio moralis et religiosa esse catholica, seu fundata in dogmate et morali catholica et tota his principiis imbuta¹. Jam vero cum fideles a pueritia hac egent institutione religiosa et morali, ut medio necessario ad salutem non destituantur utque modo naturae consentaneo evolvantur², cumque praeterea hac in tenera aetate constituti prorsus incapaces sunt per semetipsos opus propriae educationis assumendi et perficiendi, inde sequitur quod ab aliis quibus illud competit « ita sint instituendi ut non solum nihil eis tradatur quod catholicae religioni morumque honestati adversetur, sed praecipuum institutio religiosa et moralis locum oblineat. »

2° Hinc reprobandi sunt a) qui pueris tradunt in quavis disciplina principia catholicae religioni aut morum honestati contraria vel scholas ita instituunt ut fides aut mores alumnorum periculo exponatur³; b) qui educationem tantum intellectualem, et modo in profanis, curant; c) qui educationem moralem ab institutione religiosa separant aut qui educationem religiosam tantum in genere tradunt, quin specificè sit catholica⁴; d) qui institutionem religiosam et moralem, specietenus ut non laedatur libertas pueri, in adultam aetatem velint differre. Deliberata enim dilatio educationis religiosae et moralis offendit jura pueri christiani; practice inculcat atheismum et laicismum; contraria est sanae psychologiae, cum

1. DR FIESSINGER solide demonstravit educationem laicalem id efficere ut puer non jam sit sui moderator nec habeat unde passionibus resistat. Cf. *Bulletin de la société médicale de St-Luc, St-Côme et St-Damien*, 1925, février; *Documentation catholique*, 1925, t. XIV, col. 737 s.

2. Cf. *Civ. cattolica*, 1895, ser. XVI, vol. I, p. 40; CAVAGNIS, o. c., p. 18 ss.

3. V. gr., ubi coeducatio viget seu ubi sexus miscentur. Cf. VERMEERSCH, *De castitate*, p. 167, Brugis, 1919.

4. Cf. KRIEGE, *Die Simultanschule im Lichte der Wahrheit*, Köln, 1906.

institutio rectae conscientiae et liberae voluntatis interventum auctoritatis expetat; ceteroquin hujus theoriae falsitas factis comprobatur¹.

1326. — II. Corollaria. A. Relate ad parentes et eorum locum tenentes. « Non modo parentibus ad normam can. 1113 sed etiam omnibus qui eorum locum tenent, jus et gravissimum officium est curandi christianam liberorum educationem » (can. 1372, § 2).

1° *Jus et officium parentum.* Juxta legem ecclesiasticam juri divino innixam: « Parentes gravissima obligatione tenentur proles educationem tum religiosam et moralem tum physicam et civilem pro viribus curandi... » (can. 1113).

a) *Officium.* Supra demonstravimus necessarium esse prae naturali incapacitate pueri ut ipsius educatio moralis et religiosa ab alio suscipiatur.

Jamvero natura ipsa hoc *officium* imponit *parentibus*. Ubi primum, nato puero, societas conjugal facta est societas domestica, parentes, ipsa jubente natura, ad omnia officia tenentur quae essentialiter ex matrimonio defluunt. Atqui finis primarius matrimonii essentialiter secumfert obligationem naturalem parentum² providendi educationi puerorum quos genuerunt; « quem in finem eadem natura illis (parentibus) tribuit sincerum erga pueros amorem, quo curas, molestas de se et diuturnas, sibi libenter assumunt, pueros vero inclinatur ad illorum sollicitudinem quaerendam. Sanctum ergo sit parentibus, hoc opus per semet ipsos perficere, ut liberi ipsorum personam continent, familiae traditiones perpetuent atque evadant devoti Ecclesiae filii utilesque patriae cives³. »

b) *Jus.* Huic parentum obligationi respondet *jus* correlativum obeundi illud officium. « Ceterum, ait Conc. Mechliniense⁴, puerorum educatio est parentibus non solum obligatio sed et jus. Etenim « filii sunt aliquid patris, et velut amplificatio quaedam personae... atque hac ipsa de causa, antequam usum liberi arbitrii habeant, continentur sub parentum cura⁵. »

1. Cf. SORTAIS, *La crise du libéralisme et la liberté d'enseignement*, p. 132 ss.; Paris, 1904; LABERTHONNIÈRE, *Théorie de l'éducation*; FIESSINGER, *o. c.*; *Conc. Mechlinien.* IV, n. 89, ubi adducitur praeclarus textus encycl. Leon. XIII, *Nobilissima Gallorum gens*, 8 febr. 1884.

2. Hoc officium exigit cooperationem patris et matris. Cf. MEYER, *o. et l. c.*, n. 112.

3. Ita praeclare conc. Mechlinien. IV, n. 88. Vide etiam litt. past. Episcop. Galliae, 14 sept. 1909, in *Rev. du cl. fr.*, 1909, t. XV, p. 230 ss. Cf. de hoc argumento MEYER, *o. et l. c.*, n. 104 ss.; MICHEL, *o. c.*, p. 17 ss.; LECOUVET, *o. c.*, p. 21 ss.; DUBALLET, *o. c.*, p. 45 ss.; *Collat. Namurcen.*, *l. c.*, p. 156 ss.

4. *L. c.*

5. S. THOMAS, *Summa theol.*, II-II, q. 10, a. 12; Leonis XIII encycl. *Rerum novarum*.

Proinde omnes qui, « posthabita providentia parentum, introducunt providentiam reipublicae, » cui inde a nativitate pueros educandos committere volunt, « faciunt contra justitiam naturalem, ac domorum compaginem dissolvunt ¹. » Haec incompetencia status eo magis apparet quod hic agatur de educatione morali et religiosa, quae utpote res spirituales alienae sunt a potestate civili.

c) Illud officium et jus parentum est *inalienabile*, cum totum quantum nitatur in relationibus essentialibus quae parentes cum liberis colligant.

d) Illud jus et officium parentum subjicitur *directe* potestati externae et sociali Ecclesiae. Etenim christiana societas conjugalitatis et domestica, quae membrum et pars est Ecclesiae, ut finem habet praecipuum christianam puerorum educationem. Jam vero institutio catholica medium est quam maxime necessarium ad finem supernaturalem quem prosequitur societas ecclesiastica, nempe sanctificationem fidelium eorumque aeternam beatitudinem. In iis ergo quae referuntur ad institutionem supernaturalem fidelium, praevalet jus Ecclesiae; sed per susceptionem sacramenti matrimonii fiunt parentes ejus collaboratores in curanda christiana liberorum educatione, ita ut haec educatio jure spectet ad parentes *secundario* sed *essentialiter*; *secundario* nempe per quamdam extensionem juris praevalentis Ecclesiae, *essentialiter* tamen, eo quod jus et officium parentum sit consequentia naturalis constitutionis familiae christianae ipsiusque societatis ecclesiasticae ².

2° *Jus et officium eorum qui loco parentum veniunt.* a) Idem jus, idemque officium, sub auctoritate et invigilantia Ecclesiae, competit quoque iis omnibus *qui parentum locum tenent*, sive in horum defectu, ut *tutoribus*, *patrinis*, sive ex voluntaria substitutione, ut *magistris*, *collegii moderatores*. Analoga obligatio gravat quoque heros ³.

b) « Quamquam parentes educationis munus, ipsis natura impositum, abdicare nequeunt, quum tamen per se non valeant pueris efficaciter subministrare ea omnia quae ipsis ad integram institutionem necessaria sunt, sequitur eos posse ad alios recurrere quos idoneos ad hoc munus judicent et ipsis *ex parte saltem* suum officium demandare, *manente obligatione parentum in solidum*. In quem finem potissime scholae instituuntur, ut videlicet parentibus in perficiendo educationis opere auxi-

1. Encycl. *Rerum novarum*. Cf. etiam de jure parentum MICHEL, *o. c.*, p. 18 ss. 27 ss.; DUBALLET, *o. c.*, p. 225 ss.; MEYER, *o. et l. c.*, n. 107 ss.

2. Cf. MICHEL, *o. c.*, p. 25 ss.; WERNZ, *o. c.*, p. 59. Cf. Conc. Mechlinien. IV, n. 91.

3. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 120. Cf. can. 769, 1335. Vide quoque MICHEL, *o. c.*, p. 67 ss.

lientur. Scholae tanquam familiae complementum habendae sunt. Hinc familiae vel familiis unitis primario incumbit jus erigendi scholas, praesertim elementarias; neque erectae, sint a familiis independentes. Inter scholam et familiam intima relatio et unio existat oportet, ut ex concordii ambarum cooperatione educatio puerorum perficiatur ¹. »

1327. — B. Quoad scholas.

1° « *In qualibet elementaria schola, pueris pro eorum aetate tradenda est institutio religiosa* » (can. 1373, § 1). Hac praescriptione jubet S. Ecclesia non tantummodo ut instructio religiosa sit disciplina obligatoria programmatis hujusmodi scholarum sed ut institutione religiosa tam sub respectu doctrinae quam sub respectu praxis tota instructio, totaque educatio quae ibidem traditur quasi perfundantur et imbuantur. Etenim scopus praecipuus scholae elementariae non est mentem in civilibus instruere, sed personam educare, voluntatem in bono constituere, christianum omnibus mediis ad salutem necessariis instruere, ad quod requiritur institutio religiosa; nam « ex puerili institutione pendet ut plurimum, quae quis ratione sit reliquae aetatis spatium acturus » ², et quidem non tantum ad persequendum propriam salutem, sed etiam ad cooperandum bono societatis civilis et religiosae. Ex scholis primariis bene vel male institutis pendet tum uniuscujusque christiani temporalis aeternaeque vitae beatitudo, tum familiarum pax et felicitas, tum societatis civilis et Ecclesiae tranquillitas et prospera fortuna. Ideo damnandae sunt scholae acatholicae, laicales, neutrae, ubi tota ratio docendi et educandi juventutem, si non catholicam fidem morumque sanctitatem impugnet, saltem sejungitur ab institutione christiana. « Et sane, ait Pius IX ³, institutio, quae non solum rerum dumtaxat naturalium scien-

1. Conc. Mechlinien., n. 90. Cf. DUPANLOUP, *De l'éducation*, t. II, p. 163 ss., 183 ss., Paris, 1861; *La collaboration du collège et de la famille* (Secrétariat de l'Association du mariage chrétien), Paris, 1924.

2. Leo XIII in const. *Romanos pontifices*, 8 maii 1881.

3. Epist. *Quum non sine*, ad Archiepiscopum Friburgen. in Brisg., 14 jul. 1864, cf. *Recueil des allocut. consist... citées dans l'encycl. et le Syllabus du 8 déc. 1864*, 2 éd., p. 508 s., Paris, 1865; *Syllabus*, prop. 48; epist. Pii X ad Archiepisc. Westmonasterien., 18 oct. 1905 et ad Card. Archiepisc. Viennen., 4 sept. 1906, ap. *Rev. eccl. de Metz*, 1906, t. XVII, p. 10 s.; litt. Pii X ad Episc. Luxemburgen., 26 oct. 1912, *Arch. f. k. Kr.*, 1913, t. XCIII, p. 260 s., etc. Eandem doctrinam inculcaverunt multa pontificia documenta citata a CAVAGNIS, *o. c.*, p. 20 ss.; MICHEL, *o. c.*, p. 80 ss.; KLAUS, *Kerk en School. De Leer van de Kerk over onzijdige scholen*, Brugge, Geloofsonderricht, 1921. Cf. pro Belgio allocutio consistorialis Leonis XIII, 20 août 1880, ap. *Recueil complet de documents relatifs à l'enseignement primaire catholique*, p. 51, Bruges, 1881; litterae pastorales Episc. Belgii, 7 dec. 1878, 31 jan. 1879, 12 jun. 1879, *ibid.*, p. 1 ss.; 201 ss., 29 ss. Cf. etiam VAN HOVE, *Le libéralisme et la liberté d'enseignement*, p. 10 ss., Bruxelles, 1913; MEYER, *o. c.*, p. 715; *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 281 ss. Quoad pessimos effectus hujusmodi scholarum, cf. v. gr., GIBON, *Où mène l'école sans*

tiam, ac terrenae socialis vitae fines spectat, verum etiam a veritatibus a Deo revelatis decedit, in erroris, mendacique spiritum prolabatur oportet, et educatio, quae sine christianae doctrinae morumque disciplinae auxilio teneras adolescentium mentes, eorumque cerea in vitium flecti, corda informat, non potest non parere progeniem, quae pravis cupiditatibus propriisque rationibus tantum permota et impulsâ, maximas tum privatis familiis, tum reipublicae affert calamitates. » Praesertim, addit laudatus Pontifex, ubi huiusmodi perniciosissima docendi ratio in *populares* inducatur scholas : « Etenim in hisce potissimum scholis omnes cujusque e populo classis pueri vel a teneris annis sanctissimis nostrae religionis mysteriis ac praescriptionibus sedulo sunt erudiendi, et ad pietatem morumque honestatem, et ad religionem civilemque vivendi rationem accurate formandi. Atque in eisdem scholis religiosa praesertim doctrina ita primarium in institutione et educatione locum habere ac dominari debet, ut aliarum rerum cognitiones, quibus juvenus ibi imbuitur veluti adventiciae appareant. Quapropter juvenus maximis exponitur periculis, nisi ejus in memoratis scholis institutio arctissimo cum religiosa doctrina vinculo consocietur. » Nec sufficit ut religiosa institutio in ecclesia pueris tradatur, nec ut exhibeatur in programme scholarum ut materia libera, a qua dispensari juvenus valeat¹. Quo fit ut institutio religiosa loco depellatur quem tenere debet et inefficax reddatur, utque praeterea juvenus momentum et necessitatem hujus disciplinae facile spernat, putando hominis nobilitatem in profanis cognitionibus consistere, praesertim si ludimagister sese indifferentem aut hostilem erga religionem exhibeat². Quare ut schola vere sit catholica, perfundatur oportet in omnibus disciplinis et exercitationibus spiritu vere religioso arcte cooperantibus sacerdotibus et ludimagistris³.

Ad rem notat Cocchi⁴ : sicubi ob tristitiam temporum vel nequitiam civilium legum in scholis praesertim primariis instructio religiosa, vel non impertiatur vel non bene, parentes omnem lapidem movere debent vel ad sibi vindicandum proprium naturale jus ut liberi more christiano instituatur, ut scholas et praeceptores sibi eligere valeant, ut catholicae scholae

Dieu, 4 édit., Paris, 1925 ; PRIMS, *Onzijdige opvoeding en onzijdige zeden in de lagere school naar de geschiedenis der fransche schoolpolitiek*, 1882-1914, Brugge, Geloofsondericht, 1920, etc.

1. Ut in Belgio res procedit : in scholis officialibus doctrina religiosa inscribitur in programme studiorum, at parentes pueros ab hac materia dispensare possunt. Quodsi unus puer dispensetur, tota institutio scholaris spiritu neutrali imbui debet.

2. Cf. Leon. XIII epist. ad Cardin. Vicarium, 26 jun. 1878 et alia documenta cit. a CAVAGNIS, *o. et l. c.*, p. 2 ss. ; cf. MICHEL, *o. c.*, p. 83 s.

3. Cf. GUIBERT, *L'éducateur apôtre*, p. 175 ss.

4. *O. c.*, p. 121.

iisdem gaudeant juribus, quibus scholae municipales vel nationales, ne filii publicas scholas celebrantes veneno impietatis imbuantur, interpositis, quoque, si res postulet, instantibus et justis conclamationibus apud civiles magistratus¹.

2° *Quoad scholas secundarias et superiores.* « Juventus quae medias vel superiores scholas frequentat, pleniore religionis doctrina excolatur, et locorum Ordinarii curent ut id fiat per sacerdotes zelo et doctrina praestantes » (can. 1373, § 2). Sensus hujus praescripti est : ut in scholis secundariis et superioribus compleatur institutio adolescentium religiosa uti superius descripta est, oportet profundior doctrina religionis juventuti tradatur et quidem a sacerdotibus zelo et doctrina praestantibus².

3° *Quoad frequentationem scholarum acatholicarum, neutrarum et mixtarum :*

a) « Pueri catholici scholas acatholicas, neutras et mixtas, quae nempe etiam acatholicis patent, ne frequentent » (can. 1374). Ratio hujus prohibitionis deducitur ex principio fundamentalis can. 1372, § 1. Schola nempe cujusvis gradus, inferioris, medii aut superioris, debet esse pro alumnis medium efficax sanctificationis, neque fidem moresque eorum exponere potest periculo perversionis. Jam vero hujusmodi periculum adest tum in *schola acatholica*, sive adversa sit religioni catholicae sive falsae religioni annexa ; tum in *schola neutra* ubi, exclusa cum aliis cultibus vera religione, Deo et Ecclesiae injuria, animabus et societati periculum indifferentismi et atheismi inferuntur ; tum in *schola mixta* quae etiam acatholicis aperta, forsitan cum aliqua instructione religiosa omnibus alumnis communi, practice negat Ecclesiam catholicam unice esse veram aut saltem ex communicatione cum haereticis et schismaticis et ex tolerantia erroris fidem catholicorum discrimini exponit³. Hujusmodi scholarum frequentatio per se illicita est.

b) « Solius autem Ordinarii loci est decernere, ad normam instructionum Sedis Apostolicae⁴, in quibus rerum adjunctis et quibus adhibit

1. Cf. Declaratio Cardin. et Episcop. Galliae, 10 mart. 1925, ap. *La documentation cath.*, 1925, t. XIII, col. 707 ss. ; epist. coll. Episcop. Belgii, 18 aug. 1925, *ibid.*, t. XIV, col. 451 ss. ; Conc. Mechlinien., n. 97.

2. Cf. Motu proprio Pii XI *Orbem catholicum*, 29 jun. 1923, AAS., t. XV, p. 327 ss. ; Pii X encycl. *Acerbo nimis*, 15 apr. 1905, V, ASS., t. XXXIII, p. 623. Vide *Nouv. rev. théol.*, 1925, t. LII, p. 136 ss. ; MICHEL, *o. c.*, p. 90 ss.

3. Cf. MICHEL, *o. c.*, p. 100 ss.

4. Cf. Instructio S. O., 21 mart. 1866 ad Episcopos Helvetiae, *Collectan. de P. F.*, n. 1286 ; 24 nov. 1875 ad Episcopos Stat. foed. Americ. Septen., n. 1449 ; 22 aug. 1900 ad Episcopum Jassen., n. 2093 ; instr. S. C. de P. F., 23 apr. 1868, circa scholas et collegia mixta, n. 1329 ; 31 jul. 1895 ad Archiepiscopum Westmonasterien., n. 1907.

cautelis, ut periculum perversionis vitetur, tolerari possit ut eae scholae celebrentur » (can. 1374).

Quo circa haec statuit Conc. Mechliniense IV ¹ :

α) « *Nunquam*, nec ad gravissima damna vitanda, licitum est adire scholas perniciosas, in quibus videlicet periculum fidei et moribus ita immineat ut nullis cautelis removeri possit, « velut quotiens ibi aut docentur quaedam aut aguntur catholicae doctrinae bonisve moribus contraria quaeque citra animae detrimentum neque audiri possunt neque peragi » (Instr. S. Officii, 24 nov. 1875) ².

β) « Neque per se licet frequentare *scholas neutras*...

Ut scholae hujusmodi neutrae aditus tolerari possit, oportet 1° « vel nulla praesto sit schola catholica, vel quae suppetit parum sit idonea erudiendis convenienter conditioni suae congruenterque adolescentulis » (Instr. S. Officii, 24 nov. 1875), vel grave damnum secus timendum sit ³; oportet 2° parentes adhibeant hasce cautelas : invigilent, sive per se, sive per alios, libris quibus utuntur pueri, doctrinis quibus imbuuntur ; curent ut extra scholas doctrina catholica eo solidius informetur, quo gravius incurrant periculum fidei amittendae, removeant quoque consortium discipulorum ex quibus fides aut mores in discrimen adducerentur (Cf. S. Inquisitio, 26 mart. 1895 ; epist. S. C. de P. F. ad Archiep. Westmonasteriensem, 17 apr. 1895) ⁴. »

« Hae regulae valent non tantum pro scholis elementaribus, sed etiam pro mediis et superioribus. »

Addit praeterea idem Concilium Mechliniense ⁵ : « Prohibentur moderatores scholarum ne, inter alumnos praesertim convictores suae scholae, juvenes aut puellas acatholicos recipiant, nisi in casu particulari et de licentia Ordinarii. »

1328. — III. Jus Ecclesiae condendi scholas. « Ecclesiae est jus

1. N. 223.

2. Cf. MICHEL, *o. c.*, p. 98 ss., 105 s., citans inter alia epist. collectivam Episcoporum Galliae, 18 sept. 1908.

3. Cf. etiam instr. S. O. ad Episcopos Helvetiae, 21 mart. 1866 ; Instr. S. C. de P. F. ad Episcopos Hiberniae, 7 aug. 1860, qua aditus scholarum mediarum toleratur propter graves rationes. Cf. MICHEL, *o. c.*, p. 107 ss.

4. Cf. alia documenta ap. MICHEL, *o. c.*, p. 111 s. Cf. etiam litt. circ. S. C. de P. F. ad Ordinarios Americae Septentrion., 15 maii 1892, ap. *Collect.*, n. 1795, de scholis de Faribault et Stillwater. Cf. CAVAGNIS, *o. c.*, p. 25 s. ; GODS, *o. c.*, p. 1235 ss.

5. N. 224, ubi etiam legitur : Efflorescentes in nostra patria scholae catholicae cujusvis generis factis testantur ac demonstrant Ecclesiam litteras, scientias, artes, quasvis prorsus disciplinas non minori, immo et majori quam ubivis colere studio atque dictitatum ab impiis oppositionem inter scientiarum cultum et fidei professionem non existere.

scholas cujusvis disciplinae non solum elementarias, sed etiam medias et superiores condendi » (can. 1375) ¹.

1° *Praenotandum*. Ecclesia non sibi vindicat *jus exclusivum* instituendi et dirigendi omnes scholas, quatenus in illis res mere *naturales* aut scientiae profanae docentur; multoque minus hominibus privatis, familiis, municipiis vel statui negat facultatem servatis servandis erigendi et dirigendi scholas de istis disciplinis. « Speciatim ab Ecclesia in dubium non vocatur jus potestatis civilis saltem in scholis ab hominibus privatis vel a municipiis vel a Statu fundatis aptis legibus *reprimendi* abusus jam ortos vel etiam *praeveniendi* imminetia pericula v. g. circa publicam valetudinem et morum honestatem, vel circa bonam famam vel capacitatem magistrorum ad docendas illas artes vel scientias naturales, dummodo salva semper maneat jus exclusivum Ecclesiae dirigendi *instructionem et educationem religiosam* juventutis catholicae atque invigilandi instructioni profanae, ut illa *a fide catholica* non sit aliena. Hujusmodi scholae *rebus mixtis* sunt adnumerandae ². »

2° Hoc jus Ecclesiae catholicae probatur :

a) *Ex jure historico*. Jus historicum, per decursum saeculorum tam laudabiliter ab Ecclesia acquisitum, hanc praerogativam Ecclesiae agnoscit ³. Ecclesia etenim decursu saeculorum non modo instituit scholas elementarias, quae merito tanquam *annexum Ecclesiae* haberentur, sed praeterea artes liberales et studia humaniora ab exitu eripuit, strenue defendit, mirabiliter excoluit et etiam intervenientibus et adjuvantibus Romanis Pontificibus numerosas maximeque celebres Universitates studiorum in regionibus catholicis fundavit ⁴. Quare merito appellari potest Magistra et faulrix veritatis et scientiae.

b) *Ex jure divino*. Jus Ecclesiae erigendi et dirigendi scholas cujusvis disciplinae exinde manifeste deducitur, quod Ecclesia sit *societas perfecta* et qua talis omnia *media* habere debeat quae ad finem suum obtinendum referuntur. Jam vero institutio catholica juventutis in scholis necessaria est ad salutem animarum, cum ex communiter contingen-

1. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 55 ss.; CAVAGNIS, *o. et l. c.*, p. 52 ss.; *Collat. Namurcen.*, *l. c.*, p. 163 ss.; DUBALLET, *o. c.*, p. 85 ss.; MICHEL, *o. c.*, p. 115 ss.

2. WERNZ, *o. c.*, p. 57. Cf. CAVAGNIS, *o. c.*, p. 54 et praesertim p. 55 ss., de libertate instructionis; *Collat. Namurcen.*, *l. c.*, p. 164. Cf. de partibus Status in pueris educandis et fundandis scholis, Conc. Mechlinien., n. 96 s.

3. *Conc. Mechlinien.*, n. 93; cf. const. Leonis XIII *Romanos Pontifices*, 8 maii 1881, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XIII, p. 225 ss.

4. Cf. opera cit. supra p. 223 s.; WERNZ, *o. c.*, p. 64, 69, 74; MICHEL, *o. c.*, p. 115 s., 125 s.; DUBALLET, *o. c.*, p. 85; *Dict. apol. de la foi cath.*, v° instruction de la jeunesse; SICARD, *Les études classiques avant la Révolution*, Paris, 1887, etc.

tibus nec in familiis nec in ecclesiis sufficienti modo perfici valeat¹.

Praeterea si inspicatur *scopus* et *locus* quem in scholis occupat institutio religiosa, quae ratione objecti directe subjicitur Ecclesiae, clare apparet quomodo optimo jure Ecclesia suam auctoritatem interponat. Etenim in scholis *primariis*, *scopus* principalis est *ipsa instructio et educatio religiosa*; et in scholis *mediis* et *superioribus*, haec suum *augmentum* et *complementum* accipiat necesse est; imo ut supra diximus tota institutio hujusmodi scholarum, ut vere sit *catholica*, imbuatur oportet spiritu religioso, eo vel magis quod earum alumni profundiore educatione religiosa prae aliis indigent ob officia quae ipsis, post expleta studia, ut delectis civibus et quasi ducibus aliorum, incumbunt. Insuper singularis plane est necessitas tum in se tum ratione temporum, ut ab adolescentibus etiam superiorum studiorum avertantur *pericula* morum et scientiae naturales tradantur *sine fidei periculo*. Quae omnia melius et facilius attinguntur, si ipsa Ecclesia hujusmodi scholas erigit et dirigit.

Imo si inspicias *disciplinas profanas*, summopere interest Ecclesiae propter suum bonum et honorem et propter bonum et utilitatem suorum subditorum ut hae disciplinae excolantur spiritu vere catholico propter intimam connexionem inter scientiam et fidem, et ut membra sua non modo cognitionibus elementariis instituantur, sed et in scientiis superioribus emineant.

Quod jus Ecclesiae caeteroquin a Summis Pontificibus iteratis vicibus affirmatum est².

3° *Indoles scholarum ab Ecclesia conditarum*. Scholae quae ab ipsa Ecclesia fundantur et eriguntur, tanquam *res mere ecclesiasticae* in omnibus subsunt auctoritati ecclesiasticae, independenter a civili potestate³. *De facto* sane haud raro Ecclesia eo jure contenta est, quo unusquisque homo privatus in erigendis et dirigendis scholis ex communi jure civili fruitur. Hinc Ecclesia legibus civilibus v. g. de valetudine publica in scholis servanda, de apta aedificii constructione, sese facile et prudenter accommodat⁴. Aegrius tolerat ingerentiam Status in delectu librorum, in fixatione programmatis, in determinandis normis praeventivis quibus idoneitas docentium verificetur⁵. Tamen aequas condiciones a Statu de-

1. Cf. Conc. plen. Americae Latinae, n. 673. Hoc verum apparet in statu normali societatis christianae, et evidentius adhuc in statu anormali societatis quo status non valet aut non vult procurare educationem religiosam juventutis, Cf. CAVAGNIS, *o. et l. c.*, p. 73 ss., 80 s.

2. Cf. MICHEL, *o. c.*, p. 118, nota.

3. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 57; MICHEL, *o. c.*, p. 118 ss.

4. Cf. WERNZ, *o. et l. c.*

5. Cf. MICHEL, *o. c.*, p. 119 s. Recogitandae sunt leges civiles in variis regioni-

terminatas fert, quarum observantia exigitur ut pecuniaria subsidia Status obtineantur¹.

4° *Auctoritas a qua scholae ecclesiasticae pendent*. Hae scholae sunt supremae auctoritati *Romani Pontificis* et sub ipso *singulis Episcopis* in ipsorum dioecesi². Praeterea *parochi* ex ipso officio substituti sunt Ordinariorum locorum in scholis paroecialibus erigendis et dirigendis³, ita ut saltem scholae elementariae pertinere dicendae sint ad ipsam constitutionem paroeciae et merito *inter instituta dioecesana et paroecialia* praecipuo jure adnumerandae sint⁴.

Religiosi ad fundandas et aperiendas scholas saepe saepius a Romanis Pontificibus et Episcopis incitati fuerunt. At, praeterquam quod, ut aedificetur et aperiatur quaevis schola a domo religiosa etiam exempta separata, requiritur specialis Ordinarii scripta licentia (can. 479, § 3), dicendum est Episcopos jus habere *quoad omnia* visitandi scholas *elementarias* in omnibus missionibus et paroeciis regularibus aequae ac saecularibus⁵, et consequenter hujusmodi scholas, sub auctoritate Episcopi, etiam subesse auctoritati parochorum. Quoad caeteras scholas et collegia in quibus religiosi viri secundum ordinis sui praescripta juventuti catholicae educandae operam dant, servandum est privilegium exemptionis; quo tamen non obstante jus habet Episcopus sive per se sive per alios, scholas quaslibet visitandi in iis quae moralem et religiosam institutionem spectant et imo invigilandi, vi potestatis indirectae, materiis profanis, ut infra dicetur.

1329. — IV. Exercitium juris Ecclesiae quoad scholas ecclesiasticas.

A. Universitatum catholicarum institutio et regimen⁶.

1° « *Canonica constitutio* catholicae studiorum Universitatis vel Facultatis Sedi Apostolicae reservatur » (can. 1376, § 1)⁷.

bus latae quibus exclusi fuerunt religiosi a munere publice docendi. Cf. etiam WERNZ, *o. et l. c.*, p. 66 s.

1. Cf. Conc. Mechlinien., n. 97. Cf. A. BESSIÈRES, *Pour la justice scolaire*, Paris, 1921.

2. Cf. supra n. 684.

3. Cf. supra n. 856.

4. Cf. const. cit. Leon. XIII *Romanos Pontifices*, quae ad plures regiones extensa fuit.

5. *Ibid.*

6. Cf. DENIFLE, *Die Universitäten des Mittelalters bis 1401*, Berlin, 1885 ss.; CAUCHIE, *Les Universités d'autrefois. Paris et Bologne aux premiers temps de leur existence*, Louvain, 1902; DE JONGH, *L'ancienne faculté de théologie de Louvain au premier siècle de son existence*, Louvain, 1911; WERNZ, *o. c.*, p. 73 ss.; G. MONTI, *Internationales Handbuch der kath. Organisationen. Anhang. Die kath. Universitäten*, Wien, 1924; GRISAR, *Die kath. Hochschulbewegung ausserhalb Deutschlands*, ap. *Stimmen der Zeit*, 1925, april.

7. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 77 s.; MICHEL, *o. c.*, p. 141 s.

« Universitas... catholica ea est quae Fidem catholicam suo modo profitetur, quatenus in omni disciplina concordiam curat cum Fide et doctrina catholica, ac proin cum S. Sedis decretis doctrinalibus, in rebus fidei vel morum; et quae praeterea debitum religiosae institutioni honorem servat¹. » Facultas auditur pars aliqua Universitatis studiorum, in qua una disciplina docetur, v. g. theologia, jus canonicum.

2° « Universitas vel Facultas catholica, etiam religiosis familiis quibuslibet concredita, sua debet habere statuta a Sede Apostolica probata » (*ibid.*, § 2)².

3° « *Gradus academicos* qui effectus canonicos in Ecclesia habeant, nemo conferre potest, nisi ex facultate ab Apostolico Sede concessa » (can. 1377).

Quatuor sunt gradus academici in Facultate philosophica, theologica et juris canonici: baccalaureatus (a bacca seu fructus lauri), licentiatu doctoratus et magisterii³.

4° « *Jus est doctoribus* rite creatis deferendi, extra sacras functiones, annulum etiam cum gemma, et biretum⁴ doctorale, firmo praeterea praescripto canonum, qui in collatione quorumdam officiorum et beneficiorum ecclesiasticorum⁵ statuunt eos, ceteris paribus, iudicio Ordinarii, esse praefereandos, qui lauream vel licentiam obtinuerint » (can. 1373)⁶.

B. Scholae catholicae promovendae.

1° « Si scholae catholicae ad normam can. 1373 sive *elementariae* sive *mediae* desint, curandum, praesertim a locorum Ordinariis, ut condantur » (can. 1379, § 1). Hanc necessitatem condendi scholas vere catholicas, praeprimis elementarias, frequenter Romani Pontificis Episcopis aliisque fidelibus inculcaverunt, praesertim ubi ex frequentatione scholarum acatholicarum vel neutrarum fides et mores puerorum in discrimen vocantur⁷. Ideo Episcopi variis in regionibus jussum dederunt

1. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 713.

2. Haec obligatio antiquitus non vigeat. Cf. S. Congr. de Semin. et de studio Universitatibus, variae approbationes statutorum, AAS., 1923, t. XV, p. 597.

3. Cf. S. C. de Sem. et de stud. Univers., 13 jun. 1922, AAS., t. XIV, p. 510 s. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 79 s. Cf. varia decreta, ap. BLAT, *o. c.*, p. 319 s.; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 714.

4. Cum quatuor apicibus.

5. Ita pro munere Episcopi (can. 331, § 1, 5), Vicarii Generalis (can. 367, § 1), canonici poenitentiarum et theologi (can. 399, § 1), magistri in seminario (can. 1366, § 1), promotoris iustitiae et defensoris vinculi (can. 1589, § 1).

6. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 81; TROMBETTA, *De iuribus et privilegiis doctorum ecclesiasticorum*, Surrenti, 1900. Cf. etiam can. 1406, § 1, n. 8; 2291, n. 9. Cf. supra, n. 371.

7. Cf. varia documenta ap. MICHEL, *o. c.*, p. 127 s.

parochis ut scholas catholicas in suis paroeciis instituere curent¹.

Qua de re Conc. Mechlinien. IV, haec habet : « Itaque omnibus quorum interest, tum sacerdotibus curam animarum habentibus, tum etiam viris magistratum civilem exercentibus, grave officium est curandi ut, in omnibus locis, existant scholae elementariae in quibus pueri ad normas vitae christianae informantur. Satagendum autem est ut scholae christiano spiritu imbutae nullis aliis sub respectu civili et profano cedant (n. 222). Caveant animarum pastores ut in suis paroeciis, juxta locorum necessitates, praeter scholas primarias catholicas et in earumdem complementum, *scholas dominicales* erigant et, ubi erectae sunt, promoveant... In eundem finem et juxta locorum necessitates, *scholae vespertinae* commendantur » (n. 225). Denum « omnibus catholicis et praesertim parochis instanter commendantur erigendae scholae quae dici consueverunt *écoles professionnelles, vak-scholen, et écoles ménagères, huishoudscholen...* » (n. 227).

Cf. *Stat. Brugen.*, p. 193 ss., et doc. cit. super., n. 856.

2° « Itemque si publicae Universitates doctrina sensuque catholico imbutae non sint, curandum, ut in natione vel regione Universitas catholica condatur » (can. 1379, § 2)².

3° « Fideles ne omittant adjutricem operam pro viribus conferre in catholicas scholas condendas et sustentandas » (*ibid.*, § 3).

« Profecto civibus nostris applicare possumus sequentia laudatoria verba Leonis XIII « Sane digni omnium admiratione sunt catholici ex variis gentibus complures, qui suas erudiendis pueris scholas magno sumptu, majore constantia paravere »³... Concilium instanter hortatur catholicos belgicos, nedum deficient, ut e contrario novis viribus salutari hoc operi suam curam et operam impendant » (Conc. Mechlinien., n. 93). Severius Concilium plenarium Americae latinae prae adjunctorum necessitatibus hoc officium catholicorum in mentem revocat. « Omnes quoque fideles de gravissimo monemus officio suos juvandi Ordinarios et parochos in erigendis et conservandis scholis primariis sive parochialibus. Quare severa reprehensione digni sunt, si, ipsorum negligentia, scholae catholicae existere non possint, aut, si quae sint, ob subsidiorum defectum existere desinant, aut, quod pejus est, socordia fidelium in legitimo exercitio jurium civium atque incredulorum hominum machinationibus per summam ignaviam non repressis, in scholas Ecclesiae sensui contrarias commutentur » (n. 679)⁴.

1. Cf. *Litt. Episc. Brugen.*, 25 jun. 1880 : « Sciant itaque parochi sese officio graviter defuturos, nisi omni qua possunt cura adlaborent ad scholam catholicam in sua quaque parochia erigendam », *Coll. epist. past.*, t. XIII, p. 316. Cf. Conc. Americae latinae, n. 678.

2. Cf. *Litt. Pii XI ad R. P. Gemelli*, 22 apr. 1922 de Universitate studiorum Mediolanen. feliciter instituta, *AAS.*, t. XIV, p. 339 s. Vide MICHEL, *o. c.*, p. 128 ss. Vide etiam Conc. Americae latin., n. 697.

3. Const. *Sapientiae christianae*, 10 jun. 1890.

4. Cf. etiam n. 687 quoad collegia.

De quo officio « potissimum monendi erunt quotquot inter catholicos ceteris praestant divitiis ac auctoritate apud populum, quique comitiis ferendis legibus sunt adscripti »¹.

Juvat demum hic exscribere quae Conc. Mechlinien, hac de re statuit relate ad Universitatem catholicam Lovaniensem (n. 228)²: « Nullum sane institutum excogitari potest quod ad tuendam in nostra patria, religionem magis conferat, quam Alma Universitas Catholica Lovaniensis. Cui omnimodo favere ac subvenire, cunctis fidelibus maximeque sacerdotibus cordi esse debet. »

« Huic favere in primis tenentur, ad eam adducendo juvenes catholicos qui superioribus studiis incumbere cupiunt. Sacerdotes confessarii, magistri collegiorum, tam religiosi quam saeculares, ipsique parentes prae oculis habeant normas theologicas de frequentatione scholarum acatholicarum vel neutrarum sub n. 223 positas³. »

« Praeterea, collecta in gratiam Universitatis Catholicae singulis annis praescripta, Dominica 1^a et 2^a Quadragesimae, in omnibus ecclesiis et oratoriis publicis, sedulo facienda est. Hujus collectae finis et necessitas praevis fidelibus exponatur. Fiat autem collecta ab ipso paracho aut rectore ecclesiae, vel, si impeditus fuerit, a vicario aliove sacerdote; qui sicubi defuerint, ab aliquo viro notabili. Nec parochi omittant sacerdotum aliorumque praecipuorum benefactorum dona per domos colligere. In qua collecta procedendum est juxta normas praescriptas quoad Denarium S. Petri (n. 182). »

1330. — V. Frequentatio Universitatum a Clero.

1° « Optandum est ut locorum Ordinarii, pro sua prudentia, clericos, pietate et ingenio praestantes, ad scholas mittant alicujus Universitatis vel Facultatis ab Ecclesia conditae vel approbatae, ut inibi studia praesertim philosophiae, theologiae ac juris canonici perficiant et academicos gradus consequantur » (can. 1380).

2° Quodsi nulla existat Universitas aut Facultas catholica ad quam clerici alicujus regionis mitti possint, adjunctaque tamen postulent ut hi Universitatem laicam, quae scilicet non est a S. Sede erecta aut approbata, frequentent, tunc ad praecavenda pericula quibus tam vitae sanctitas quam puritas doctrinae ex hac frequentatione obnoxiae sunt, sedulo observandae sunt normae pluries a S. Sede statutae et nuper a Benedicto XV confirmatae⁴.

1. S. Off. 24 nov. 1875. Pars eorum qui comitiis ferendis legibus sunt adscripti erit scholis catholicis subsidia publica, aequis conditionibus procurare. Cf. MICHEL, o. c., p. 131, nota 2.

2. Cf. etiam litt. Episcoporum Galliae de Facultatibus catholicis Parisien., 25 nov. 1925, ap. *L'Ecole*, 1925, t. XVII, p. 112 s. (pag. encadr.); cf. etiam MICHEL, o. c., p. 144 ss.; *Diction. apolog. de la foi cath.*, v^o Instruction de la jeunesse, col. 1042 ss.

3. Cf. etiam monitum Episcopi Brugen., 27 dec. 1911 de Universitate neutrali non promovenda, ap. *Collat. Brugen.*, t. XVII, p. 5.

4. Decr. S. C. Consist., 30 apr. 1918, AAS., t. X, p. 237 s.

Hae normae ad sequentia summa capita redigi possunt ¹ : a) Res ista omnis in jure et potestate posita est Episcoporum, ita ut nemo de clero laicas Universitates ad quaevis studia profana peragenda frequentare possit nisi de Episcopi sui voluntate et beneplacito ; b) Episcopus non propter privatam alicujus utilitatem sed tantum propter communem dioecesis necessitatem vel utilitatem clericos ad tales Universitates mittat ; c) Curent Episcopi ut sui alumni quamdiu studia peragunt, commorentur vel in Seminario, vel in domo religiosa, vel apud sacerdotem, vel forte apud parentes in quorum domo habitare possint ². d) Nemo mittendus est quin sacerdotio sit auctus, ac spem bonam ingerat fore ut sua agendi ratione ecclesiastico ordini honorem tam ingenii vi ac perspicacia, quam sanctitate morum adjiciat ; e) Frequentatio illa a nullo examine praescripto can. 130 et 590 novensiles sacerdotes eximit, quin imo et eadem subire vel stricte jubentur ; f) Expletis studiis, sacerdotes isti aequae manent suae dioecesi mancipati. « Quam ob rem nemini fas erit magisteria saecularia aliave officia pro suo lubitu, maxime contra Ordinarii sui voluntatem suscipere ; quod si quis fecerit, congruis poenis, non exclusa suspensione a divinis plectatur » ; g) Haec omnia religiosi etiam exemptis, congrua congruis referendo, sunt applicanda ³.

1331. — VI. Jus Ecclesiae circa quaslibet scholas.

1° *Jus directum*. « Religiosa juventutis institutio in scholis quibuslibet auctoritati et inspectioni Ecclesiae subjicitur » (can. 1381, § 1).

Jus directum Ecclesiae et consequenter Episcopi in dioecesi sua ⁴, positive et negative ordinandi, dirigendi et inspiciendi per se vel per alios institutionem christianam in scholis quibuslibet catholicae juventuti apertis eruitur tum *ex fine Ecclesiae* dirigendi omnes baptizatos ad finem supernaturalem, ad quem finem institutio christiana juventutis refertur ut medium maxime necessarium ; tum *ex natura institutionis ecclesiasticae*, quae tota pendet unice et jure proprio ab auctoritate ecclesiastica ⁵.

2° *Jus indirectum*. « Ordinariis locorum jus et officium est vigilandi ne in quibusvis scholis sui territorii quidquam contra fidem et mores tradatur aut fiat » (*ibid.*, § 2).

Proinde competit Ecclesiae et consequenter Episcopo in dioecesi sua jus et officium *indirectum* inspectionis et invigilantiae etiam quoad *scientias profanas* quatenus respectum dicunt ad fidei veritates, necnon quoad

1. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 716. Cf. supra, n. 379.

2. S. C. Ep. et Reg., 21 jul. 1896, art. 7.

3. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *ibid.*

4. Cf. Conc. Americae latinae, n. 674. Cf. alia documenta cit. a MICHEL, *o. c.*, p. 154.

5. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 60.

regulas disciplinares quatenus moribus christianis conformes esse debeant. « Nec minus evidens est, ait R. P. Wernz¹, aliud jus Ecclesiae *indirectum* et saepius *negativum* in scientias et disciplinas profanas invigilandas ne quid fidelibus tradatur fidei aut bonis moribus contrarium. Nam Ecclesia *pro suo infallibili magisterio* authentice definire potest num aliquid in istis scientiis a fide et bonis moribus alienum doceatur et *vi suae potestatis indirectae* in res profanas instructa est sufficienti auctoritate ut efficaciter impediat damna ex hujusmodi doctrinis orta. »

3° *Consequentiae utriusque juris*. a) « Eisdem (Episcopis) similiter jus est approbandi religionis magistros et libros ; itemque, religionis morumque causa, exigendi ut tum magistri tum libri removeantur » (can. 1351, § 3).

Ideo α) *Vi juris directi* auctoritati ecclesiasticae competit jus designandi materias librosque *instructionis religiosae*, inspiciendi et dirigendi magistros, discipulos, methodum, et praesertim interveniendi in nominatione et remotione magistrorum². In scholis publicis et privatis iisdem aequiparatis, cujusvis sint disciplinae, nemini licet docere christianam doctrinam, *quin ab Episcopo opportunam auctoritatem obtinuerit*. Etenim duplex datur magisterium quoad doctrinam christianam, *publicum* scilicet et *privatum*³.

Magisterium *publicum* praedicandi et docendi doctrinam christianam a Christo commissum fuit Apostolis eorumque successoribus. Eis attribuit Christus auctoritatem suam ac promisit assistentiam. Quare nemo in Ecclesia auctoritatem quamdam sacri magisterii exercere potest, nisi in corpus illorum authenticorum magistrorum sit admissus aut ab illis legitime deputatus⁴.

Magisterium *privatum* illud est quod singulis christianis competit. Pater et materfamilias possunt, imo *debent* liberos suos doctrinam christianam edocere, et quilibet privatus potest alium hanc doctrinam docere. Magisterium istud vocatur *privatum*, quia exercetur absque missione ecclesiastica et restringitur ad privatas personas.

Jam vero alumnos in scholis sive superioribus sive mediis et primariis

1. *Ibid.* Cf. MICHEL, *o. c.*, p. 39 ss. Vide encycl. Leon. XIII *Militantis Ecclesiae*, 1 aug. 1897, ap. *Nouv. rev. théol.*, 1897, t. XXIX, p. 520 ss.

2. Cf. MICHEL, *o. c.*, p. 155 ss. Hoc punctum saepe regitur dispositionibus sollemnium conventionum initarum inter S. Sedem et Status, cf. Concordatum initum inter S. Sedem et Bavariae Rempublicam, 29 martii 1924, art. 3-10, AAS., t. XVII, p. 43 ss. ; Concordatum inter S. Sedem et Poloniae Rempublicam, 2 jun. 1925, art. 13, *ibid.*, p. 277 s.

3. DARIS, *Praelectiones jur. can.*, t. I, p. 380.

4. Cf. *supra* n. 1288.

docere doctrinam christianam ad magisterium publicum referendum est : alumni enim congregantur in unum sub magistri regimine et auctoritate, isque tamquam auctoritatem habens eos docet. Doctrinam igitur christianam eis tradere nequit, nisi licentiam auctoritatis ecclesiasticae obtinuerit ; quam licentiam revocare valent Praelati ecclesiastici.

Consequenter etiam, quia in scholis primariis scopus praecipuus est institutio moralis et religiosa puerorum, non tantum sibi reservat Ecclesia in huiusmodi scholis catholicae juventuti apertis jus impertiendi magistris religiosae institutionis missionem canonicam sed etiam videndum omnes magistri sint apti et dispositi ad educandos pueros in spiritu fidei catholicae ¹. Ideo etiam tantopere exoptat Ecclesia ut ubique instituantur *scholae normales catholicae* ².

3) *Vi potestatis suae indirectae*, jus habet Ecclesia ut e scholis quas juvenus catholica celebrat, removeantur magistri et libri disciplinae profanae, quibus fides et christiani juvenum mores in periculum adducerentur ³.

b) « Ordinarii locorum sive ipsi per se sive per alios possunt quoque scholas quaslibet, oratoria, recreatoria, patronatus, etc., in iis quae religiosam et moralem institutionem spectant, *visitare* ; a qua visitatione quorumlibet religiosorum scholae exemptae non sunt ⁴, nisi agatur de scholis internis pro professis religionis exemptae » (can. 1382).

Oratoria, recreatoria, patronatus varia designant instituta, in quibus maxime juvenus, sive durante sive expleta institutione scholari, praeter alios fines, v. g. recreationis, ulteriorem informationem religiosam recipit.

c) Cum religiosa institutio puerorum auctoritati Ecclesiae subjiatur, cumque parentibus gravissimum sit officium curandi christianam puorum educationem, ideo, Episcopis jus est prohibendi fideles a certis scholis pravis, imo et suis subditis praescribendi frequentationem scholarum ab ipsis approbatarum. Prohibendo scholas pravas, interpretatur Ecclesia jus divinum, cujus constituta est magistra et vindex, et suis quoque legibus et sanctionibus munit et ampliat ; imponendo frequentationem scholarum catholicarum judicat hanc esse in concretis adjunctis

1. Cf. Concord. cit., inter S. Sedem et Bavariae Rempubicam, art. 5.

2. Cf. Conc. Americae latinae, n. 684.

3. Cf. textus cit. ap. MICHEL, *o. c.*, p. 157 ss. ; WERNZ, *o. c.*, p. 60 ; CERCEAU, *Catéchisme de Léon XIII*, p. 786, Paris, 1901. Cf. etiam Syllabus, prop. 45 ss. ; litt. Ep. Galliae, 14 sept. 1909, de re scholari, includentes damnationem variorum librorum scholarum, ap. *Rev. du cl. fr.*, 1909, t. LX, p. 230 ss. ; *Nouv. rev. théol.*, 1913, t. XLV, p. 47 ss.

4. Salyis privilegiis quibusdam religionibus concessis et confirmatis const. cit. *Romanos Pontifices*, 8 maii 1881, n. 20.

medium unice aptum et non raro necessarium ad assecurandam pueris sufficientem educationem christianam¹.

1332. — VII. Forum sacramentale in scholis. In religiosa alumnorum alicujus collegii institutione servetur prohibitio rectori facta audiendi confessiones sacramentales suorum alumnorum secum in eadem domo commorantium, nisi, ex gravi et urgenti causa, alumni id in casibus particularibus sponte petierint (can. 1383, 891).

TITULUS XXIII.

DE PRAEVIA CENSURA LIBRORUM EORUMQUE PROHIBITIONE.

Fontes. Can. 1384-1405.

Auctores. REIFFENSTUEL, *o. c.*, l. I, tit. 2, n. 437 ss.; SCHMALZGRUEBER, *o. c.*, l. V, tit. 7, n. 27 ss.; SUAREZ, *De legibus*, l. V, cap. 3; S. ALPHONSUS, *o. c.*, l. VII, n. 281 ss.; et appendix de prohibitione librorum; HEYMANS, *De ecclesiastica librorum prohibitione*, Bruxellis, 1849; PETIT, *L'Index, son histoire, ses lois, sa force obligatoire*, Paris, 1888; ARNDT, *De libris prohibitis commentarii*, Ratisbonae, 1895; VON SCHERER, *o. c.*, t. II, p. 1 s., 16 ss.

Commentatores Const. *Officiorum et munerum*: ARENDT, *De quibusdam dubiis quae occurrunt in doctrinali interpretatione leoniana constitutionis « Officiorum »*, Romae 1907; BETTEN, *The Roman Index of forbidden Books*, St-Louis, 3 ed., 1915; CIOLLI, *Commento breve della costituzione leonina, riguardo ai libri proibiti*, 2 ed., Rome, 1906; GENNARI, *La costituzione « Officiorum » brevemente commenta*, 3 ed., Roma, 1903; HILGENREINER, *Die kirchliche Vorzensur und das Particularrecht*, Wien, 1902; HILGERS, *Der Index der verbotenen Bücher*, Freib.-i-Br., 1904; ejusd. auct., *Die Bücherverbote in Papstbriefen*, ibid., 1907; HOLLWECK, *Das kirchliche Bücherverbot*. Zweite Auflage, Mainz, 1897; HURLEY, *Legislation of the catholic Church on the production and distribution of literature*, Dublin, 1912; L. V. *De nieuwe kerkelijke boekenwet*, in *Nederlandsche katholieke stemmen*, a t. III (1903) ad t. X (1910); PENNACCHI, *In Const. « Officiorum ac Munerum » brevis commentatio*, apud *Acta S. Sedis*, t. XXX, pp. 33, 161, 289, 385, 481, 534 ss. — Exstat separatim, Romae, 1898; PÉRIES, *L'Index*, Paris, 1898; PIATUS, *Commentaire de la Constitution « Officiorum ac Munerum »*, apud *Nouv. rev. théol.*, t. XXX-t. XXXIII; PLANCHARD, apud *Revue théologique française*, t. II, 1897, pp. 21, 148, 218, 286, 344, 420, 495 ss.; SCHNEIDER, *Die neuen Büchergesetze der Kirche*, Mainz, 1900; SLEUMER, *Index Romanus. Verzeichnis sämtlich auf dem Röm. Index steh. Deutschen Bücher, desgleichen aller wichtigen fremdsprächl. Bücher, seit 1750*, 7 Aufl., Osnabrück, 1920; VAN VEEN, *De Index en de boekencensuur in de Roomsche-katholieke Kerk*, Baarn, 1907; VAN COILLIE, *Commentarius in const. « Officiorum »*, Brugis, 1899; VERMEERSCH, *De prohibitione et censura librorum*, 4 ed., Romae, 1906; WERNZ, *Jus Decretalium*, t. III, pars I, p. 95 ss., Romae, 1908; DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, t. III, p. 71 ss.

1. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 55, 61.

Post decretum LAMENTABILI, 3-4 jul. 1907 et encycl. PASCENDI, 8 sept. 1907, cf. VERMEERSCH, *De Modernismo*, Brugis, 1907; CLAEYS-BOUUAERT, in *Coll. Gandaven.*, 1911, p. 260 ss., 358 ss.; HEINER, *Das Bücherverbot nach der Encyclika « Pascendi »* in *Kathol. Seelsorger*, 1909, p. 249 ss.; *Les Etudes* (la réforme de l'Index en Allemagne), 1908, t. CXV, p. 580 ss.; COMMER, *Hermann Schell und der fortschrittliche Ketholizismus*, 2 ed., Wien, 1908; TEN HOMPEL, *Indexbewegung und Kulturgesellschaft*, Bonn, 1908.

Post publicatum codicem: KAULINGS, *Het kerkelijk boekenverbod*, Tilburg, 1920; STOVERINCK, *De Index en de boekencensuur in de kath. Kerk*; POTTER, *Verklaring van den catechismus der Nederl. Bisdommen*, 5de Deel, 's Hertogenbosch; GÉNICOT-SALSMANS, *o. c.*, t. I, n. 451 ss.; SALSMANS, *De Index en de kerkelijke boekenwetten*, Brussel, 1921; *L'ami du clergé*, 1922, 39e année, col. 193 ss., 225 ss., 337 ss., 433 ss., 644 ss., 721 ss., 801 ss.; HOORNAERT, *Vos lectures*, Bruxelles, 1923; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.*, n. 720 ss.; FERRERES, *Institutiones canónicas*, t. II, n. 380 ss.; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 913 ss.; COCCHI, *o. c.*, p. 134 ss.; BOUDINHON, *La nouvelle législation de l'Index*, Paris, 1925.

Sub respectu historico. Bibliogr. apud VON SCHERER, *o. et l. c.* Cf. * REUSCH, *Der Index der verbotenen Bücher*, 2 vol., Bonn, 1883-1885; HILGERS, *Der Index der verbotenen Bücher*, Freib.-i-Br., 1904; ejusd. auct., *Die Bücherverbote in Papstbriefen*, *ibid.*, 1907; ejusd. auct., *Bücherverbot und Bücherzensur des 16 Jahrh. in Italien*, in *Zentralblatt für Bibliothekwesen*, 1911, t. XXVIII, p. 108 ss.; * PUTNAM, *The censorship of the Church of Rome*, 2 vol., New-York, 1906-1907; HILGERS, *The Roman Index and its latest historian* (Putnam), Teichroy (Illinois); * LEUZE, *Zur Geschichte der römische Censur*, Halle, 1912; EHSES, *Zur Vorgeschichte des Trienter Index verbotener Bücher*, ap. *Vereinschrift des Goerresgesellschaft*, I, 1921, p. 68 ss.

Ordo dicendorum. Ordine codicis, post examinatas quaestiones nonnullas generales (can. 1384), speciatim dicemus de jure positivo quo hodie tum censura (can. 1385-1394), tum prohibitio (can. 1395-1405) librorum regitur.

INTRODUCTIO.

DE CENSURA ET PROHIBITIONE LIBRORUM GENERATIM.

ARTICULUS I. — De prohibitione juris divini tum naturalis, tum positivi.

1333. — I. De prohibitione juris naturalis. 1° *Praenotanda.* a) Nomine *librorum pravorum* qui ut tales jure naturae sunt vitandi, intelliguntur scripta quaecumque aut impressa, quae sub quacumque forma, sub quocumque nomine, quocumque modo, per se vel etiam per accidens, saluti lectorum morale afferunt ruinae periculum.

b) Libri igitur pravi jure naturali prohibentur, non primario quidem quatenus nempe intrinsecam et omnino inseparabilem malitiam continerent, sed secundario tantum quatenus malum conjunctum habent, seu ratione pravi effectus, ob periculum videlicet perversionis in fide et moribus. Quo posito :

2° *Probatur libros pravos jure naturali prohiberi.* Certa omnibus res est, teneri unumquemque hominem, contendere ut finem suum supremum adimpleat. Atqui, ad hunc finem assequendum, recta fides moresque integri aditum sola praebent. Unusquisque igitur tenetur vitare quidquid natum est fidei vel moribus ipsius ruinae periculum afferre. Libros autem pravos uniuscujusque fidem et mores in ruinam adducere per se patet et non minus ab omnibus exploratum est; siquidem auctores committunt peccatum scandalum activi, et legentibus praebent scandalum passivum seu occasionem peccati. Etenim:

a) Libri sunt *socii assidui*; jam vero funestissimum esse hominibus, ex natura sua ad imitationem pronis, cum impiis ac perversis consortium, una omnium vox est, pluribus S. Scripturae textibus comprobata¹. Porro, si tantum est periculum in colloquiis, quantum, putas, erit in perniciosis libris! Quippe « qui, ait Clemens XIII², manent perpetuo, et semper nobiscum peregrinantur, nobiscum domi sedent, et eorum penetrant cubicula, ad quae improbo et occulto auctori aditus non pateret. »

o) Libri sunt *cibus animarum*. « Bene, ait S. Alphonsus³, bene S. Basilus libros appellavit *cibum animarum*; quia sicut cibus delectabiliter ingreditur in hominem, et deinde fit proprius hominis sanguis, sic liber, cum legitur, delectabiliter legitur (quis enim legit invitus?), et sic de facili fieri solet res propria lectoris. » Libros autem noxios merito S. Doctor assimilavit venenatis animarum cibis ac canceri maligno.

c) Libri sunt *magistri*, quibus lectores cedere solent. « Qui ad auctorem legendum accedit, subjungit S. Alphonsus⁴, illi pene discipulum se tradit, ipsique cor docile et benevolum offert, et ideo facile ab illo decipi potest; valde enim difficile est, quod lector aliquo amore erga auctorem illum non afficiatur; ex quo deinde facile eveniet, ut impietas et error latens hauriatur insensibiliter, et tenaciter postea retineatur. Adde, quod impii scriptores magno quidem studio errores suos ita ornant et colorant, ut non solum simplices, sed etiam docti decipiantur. »

Merito igitur Episcopi Belgii in *Instructione pastorali* 5 aug. 1843⁵, libros pravos assimilarunt *amico corruptori ac magistro praevaricationis et impietatis, cui semper docilis praebetur auditus.*

1334. — II. De prohibitione juris divini positivi. 1° Cum libri illi scandalizent, implicite damnantur sententia Christi Domini, cum dixit Matth., XVIII, 7: *Vae mundo a scandalis*, et V, 29: *Si oculus tuus scandalizat te*,

1. Cf. I. Cor., xv, 33; II Tim., ii, 16-18; Joan., ii, 10; II Petri et epist. Judae,

2. Encycl. Christianae, a. 1766.

3. O. c., Diss. de proh. libr., c. 1, n. 2.

4. L. c.

5. Coll. Epist. pastor., t. IV, p. 164 ss. Cf. Instr. pastor. Episcop. Tornacen., 17 oct. 1902, ap. Coll. Tornacen., Acta et documenta, t. I, p. 387 ss.

etc. Sed expressius reprobatur scripta mala et doctrinas, dum ait Matth., VII, 15 : *Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* « Quid est vestitus ovium, ait S. Alph., nisi simulatio pietatis, qua captiosi scriptores callide se induunt ? Qui *lupi rapaces*, nisi sensus haereticorum qui gregem Christi dilaniant ? »

2° Hanc Domini doctrinam S. Paulus ad formam impliciti praecepti promulgavit ad Rom. XVI, 17 et I ad Tim., VI, 20 ; et ad praxim deduxit dum Ephesi post praedicationem, libri curiosi et superstitiosi combusti sunt : de quo Act. Apost., XIX, 19.

ARTICULUS II. — De prohibitione et censura juris ecclesiastici.

1335. — I. De prohibitione juris ecclesiastici. 1° *Praenotandum.* Ex dictis liquet *jure naturali et divino unicuique prohiberi ne libros legat, quibus fides ipsius aut mores in discrimen adducantur.* Verum, sola lex naturalis et divina non sufficit ad pericula et nocumenta a fidelibus removenda. Etenim fideles, vel libros non cognoscunt, vel illos cognoscunt ; et in utroque casu necessaria est lex humana legem naturalem divinamque applicans et determinans.

Si prius, ad tutandos fideles necesse est, ut interveniat aliqua auctoritas, quae certas librorum noxiorum species, imo et singulos nominatim nocuos libros, quoad fieri potest, indicet ; alias, saepe continget a fidelibus legi libros vere et summe ipsis nocivos antequam periculum suspicati sunt.

Si vero posterius, necesse est, ut praeter legem naturalem, quae vetat ne quis praesumat librum legere quem sibi noxium fore perspexerit, adsit lex positiva, quae dirimat quaestionem practicam, scilicet : an talis liber hic et nunc ipsi revera noxius sit. Nam pro ingenita hominum proclivitate ad bene sentiendum de suo ingenio et virtute, multi facile existimant nullum se incurrere periculum legendo librum, licet pravum et quoad multos alios noxium.

Oportet igitur ut interveniat aliqua auctoritas quae particularibus statutis libros perniciosos designet atque proscribat, ne quis ignarus, aut imprudens, aut temerarius, periculo ruinae sese exponat.

Quaerendum ergo jam est *de potestate* cujus sit jus et officium necessitati huic salubribus providendi decretis.

Haec porro universim competunt, diverso licet gradu, omnibus qui imperium inter homines tenent : omnes enim non modo jure possunt, verum etiam, ratione muneris quo funguntur, omnino debent ea omnia remove quae detrimentum afferunt communitati cujus curam habent.

Hinc jus et officium libros perniciosos prohibendi competunt :

a) *Patribus familias* ; haec enim, ex ipsis natura et scopo profluunt potestatis paternae.

Potestatis et obligationis patrum familias participes sunt heri respectu famulorum, ludimagistri, pedagogi, respectu discipulorum, et alii ¹.

b) Aliquousque *principibus civilibus* quoad prohibitionem et punitio-nem librorum qui ipsi fini societatis civilis adversantur. Statui etiam com-petit officium positivum adjumentum praestare Ecclesiae in proscriptione librorum fidei et moribus oppositorum ².

c) Tandem jus istud et officium Deus in nova lege principaliter con-credidit *Ecclesiae suae*, quae sibi propositum habet, tanquam finem pro-prium, salutem animarum sempiternam.

2° *Ecclesia potestatem habet independentem libros noxios proscri-bendi.*

« Communiter theologi tradunt dogma esse veritatemque fidei, quod Ecclesia... jurisdictionem ab ipso Domino acceperit prohibendi fidelibus lectionem librorum, sive de religione impie tractantium, sive contra bonos mores, aut Ecclesiae disciplinam aliquid continentium » ³.

Probatur. a) *Ex munere Ecclesiae commisso* doctrinam Christi tuendi et assidue invigilandi ut integritas fidei morumque christianorum illaesa servetur.

Cum autem Ecclesia fidei morumque depositum illaesum servare non posset, nec consequenter Christus Dominus satis Ecclesiae suae provi-disset, nisi penes eam sit facultas prohibendi fidelibus libros fidei mo-rumque eversivos, et penes fideles obligatio parendi Ecclesiae prohibi-tionibus, sequitur quod jus et cura removendi e manibus fidelium libros noxios jure divino Ecclesiae specialiter competat ⁴. Et illa potestas Ec-clesiae sese extendit ad libros noxios *a quibusvis editos*, sive subditi sint Ecclesiae aut non, sive sint viri scientiae aut litteris dediti siye scrip-tores inferioris notae, sive bona fide aut mala fide acti. Semper prae-valet motivum superius propellendi noxam a fide aut moribus populi christiani, cujus tutamen, ex jure divino, suscipere tenetur Ecclesia.

Probatur. b) *Ex antiquissima praxi et traditione Ecclesiae.*

Ecclesiae semper, usque ab initio, magna cura fuit et sollicitudo remo-vendi tollendique libros et caetera quae mores hominum depravare

1. Cf. HEYMANS, *o. c.*, p. 334 s. ; HILGERS, *Der Index der verb. Bücher*, p. 20.

2. Cf. HEYMANS, *o. c.*, p. 104 ss. ; PENNACCHI, ap. ASS., t. XXX, p. 36 ; WERNZ, *o. c.*, p. 96, nota 3 et p. 97 ; HILGERS, *o. c.*, p. 21 s. Quoad historiam censurae civilis vide auctores supra p. 243 ; HILGERS, *o. c.*, p. 206 ss.

3. S. ALPH., *o. et l. c.*, c. 2, n. 1.

4. Cf. S. ALPH., *l. c.*, 11 ; DEVOTI, *o. c.*, t. II, p. 277 s. Cf. const. Leonis XIII *Officiorum et munerum*, initium.

eosque a religione avocare possunt ; idque praeter alia plura, praecipue demonstrant gesta RR. Pontificum.

Quae autem ab Ecclesiae incunabulis et per omnem saeculorum decursum hac in re praestita fuerint, concinne refert Leo XIII in cit. const. *Officiorum ac munerum*.

3° *Fundamentum prohibitionis ecclesiasticae.*

Lex Ecclesiae de prohibitione librorum noxiorum fundatur in *praesumptione periculi universalis*¹. Non tulit legislator hanc legem quia praevидit in singulo casu periculum adesse, sed quia *ut plurimum et communiter* ita esse iudicavit. Et ideo non cessat prohibitio si in casu particulari illa praesumptio periculi non verificetur. Caeterum bonum commune exigit ut istiusmodi legi non fiat exceptio pro his qui sese periculi expertes aestiment ; nam secus finis a legislatore intentus magna ex parte frustraretur seu tuitio fidei et morum non obtineretur efficaciter, siquidem subditi nimis facile sibi persuaderent respectu sui non adesse periculum. Imo cum hoc etiam intendat Ecclesia libros pravae lectionis quantum potest a fidelibus remove, hic finis, deficiente periculo in particulari, totus remanet².

Inde sequitur quo sensu Ecclesia prohibitiones juris naturalis ampliavit. Ecclesia nempe, praesumens periculum pro omnibus in lectione librorum prohibitorum, hanc omnibus prohibuit sine licentia superioris, ultra onus obligationis legis naturalis, quae non urget si periculum a proximo factum fuerit debitis cautelis remotum. Praeterea prohibitiones quasdam gravibus poenis communivit.

Nota. 1° Hujus disciplinae tam salutaris³ legitimitas, confirmatur experientia et praxi omnium gentium et religionum⁴.

2° *Objectiones* propositas et refutatas reperies apud Instruct. cit. Epp. Belgii § 4 ; HEYMANS, *o. c.*, p. 71 s. ; *Diction. apol. de la foi cath.*, col. 708 ss. ; HILGERS, *o. c.*, p. 166 ss. ; SALSMANS, *o. c.*, p. 11 ss. ; HOORNAERT, *o. c.*, p. 12 ss.

1336. — II. De censura praevia ecclesiastica.

Censura dici potest iudicium quod, praevio examine, maxime de orthodoxia vel heterodoxia librorum a competente auctoritate ecclesiastica

1. Cf. can. 21.

2. Cf. VAN DEN BERGHE, *De legibus*², p. 88 s. ; WERNZ, *o. c.*, p. 97 ; SUAREZ, *De leg.*, III, c. 23 ; I. VI, c. 7 ; VERMEERSCH, *o. c.*, 3^a edit., p. 29 ; HILGERS, *o. c.*, p. 50 ss.

3. Cf. VERMEERSCH, *o. c.*, ed. 4, p. 6 s. ; *Theol. prakt. Quart-schrift*, 1909, t. LXII, p. 351 ss.

4. Cf. Instruct. past. cit. Epp. Belgii, § 5 ; DEVOTI, *o. et l. c.*, p. 278 ss. ; VAN VEEN, *o. c.* ; HILGERS, *Der Index, etc.*, p. 15 ss. ; p. 206 ss.

fertur in ordine ad concedendam vel denegandam subditis suis licentiam illos libros edendi.

Procul dubio competit Ecclesiae potestas legibus suis disciplinaribus moderandi editionem librorum quae a fidelibus subditis fit, et proinde libros edendos praeviae censurae subijciendi. Est enim Ecclesia societas perfecta ad propagandam, conservandam, defendendam fidem catholicam morumque sanctitatem. Ideo jus habet praeventionem quoque ea mala arcendi et bona protegendum, quae si semel ablata fuerint, nonnisi aegre admodum restaurari possint. Atqui summa illa bona pravis libris impetuntur et semel ablata non sine magna difficultate restituuntur. Optimo igitur consilio Ecclesia ad praecavenda summa illa mala leges praeventivas contra editionem pravorum librorum ex pluribus jam saeculis condidit ¹.

1337. — III. Conclusio. « Ecclesiae est jus exigendi ne libros, quos ipsa iudicio suo non recognoverit, fideles edant, et a quibusvis editos ex iusta causa prohibendi » (can. 1384, § 1) ².

ARTICULUS III. — De ecclesiae disciplina seu praxi in libris censurandis et proscribendis.

1338. — I. Notiones historicae. Optime exponit Leo XIII in Const. *Officiorum et munerum* quid decursu saeculorum fecerit Ecclesia ut homines pravorum librorum lectione prohiberet ³.

1° *A primis saeculis ad compertam artem typographicam.* « Vehemens hac in re studium beati Pauli viderunt proxima originibus tempora, similique ratione perspexit sanctorum Patrum vigilantiam, iussa Episcoporum, Conciliorum decreta ⁴, omnis consequens aetas.

Praecipue vero monumenta litterarum testantur, quanta cura diligentiaeque in eo evigilaverint romani Pontifices, ne haereticorum scripta, malo publico, impune serperent. Plena est exemplorum vetustas. Anastasius I scripta Origenis perniciosiora, Innocentius I Pelagii, Leo magnus Manichaeorum opera omnia, gravi edicto damnare. Cognitae eadem de re sunt litterae *decretales* de recipiendis et non recipiendis libris, quas Gelasius opportune dedit ⁵. Similiter, decursu aetatum, Monotheletarum, Abaelardi,

1. Ita WERNZ, *o. c.*, p. 124.

2. Cf. Conc. Mechlinien. IV, n. 229 s.

3. Cf. ARNDT, *De libris prohibitis commentarii*, p. 1 ss., Ratisbonae, 1895; PENNACCHI, ap. ASS., t. XXX, p. 55 ss.; SCHNEIDER, *o. c.*, p. 16 ss.; PÉRIES, *o. c.*, p. 14 ss.; HILGERS, *o. c.*, p. 3 ss.; WERNZ, *o. c.*, p. 98 ss.; BOUDINHON, *La nouvelle législation de l'Index*, 2° ed., p. 43 ss.

4. Conc. Nicaeno a. 325 damnatum est nominatum opus Arii *Thalia*.

5. Anno 496. Cf. * VON DOBSCHUETZ, *Das Décretum gelasianum in kritischen Text herausgegeben und untersucht*, Leipzig, 1912.

Marsilii Patavini, Wicleffi et Hussii pestilentes libros, sententia Apostolicae Sedis confixit. »

2° *A comperta arte libraria ad Conc. Tridentinum.* « Saeculo autem decimo quinto, *comperta arte nova libraria*, non modo in prave scripta animadversum est, quae lucem aspexissent, sed *etiam ne qua eius generis posthac ederentur*¹, caveri coeptum. Atque hanc providentiam non levis aliqua causa, sed omnino tutela honestatis ac salutis publicae per illud tempus postulabat, propterea quod artem per se optimam, maximarum utilitatum parentem, christianae gentium humanitati propagandae natam, in instrumentum ingens ruinarum nimis multi celeriter deflexerant. Magnum prave scriptorum malum, ipsa vulgandi celeritate maius erat ac velocius effectum. Itaque saluberrimo consilio cum Alexander VI², tum Leo X³ decessores Nostri, certas tulere leges, utique congruentes iis temporibus ac moribus, quae officinatores librariorum in officio continerent.

Mox graviore exorto turbine, multo vigilantius ac fortius oportuit malarum haereseon prohibere contagia. Idcirco idem Leo X, posteaque Clemens VII gravissime sanxerunt, ne cui legere, neu retinere, Lutheri libros fas esset. Cum vero pro illius aevi infelicitate crevisset praeter modum atque in omnes partes pervasisset perniciosorum librorum impura colluvies, ampliore ac praesentiore remedio opus esse videbatur. Quod quidem remedium opportune primus adhibuit Paulus IV decessor Noster, videlicet *elencho proposito scriptorum et librorum*⁴ a quorum usu cavere fideles oporteret. Non ita multo post, Tridentinae Synodi Patres gliscentem scribendi legendique licentiam novo consilio coercendam curaverunt⁵. Eorum quippe voluntate⁶ iussuque lecti ad id praesules et theologi non solum augendo perpoliendoque Indici, quem Paulus IV ediderat, dedere operam, sed Regulas etiam conscripsere, in editione, lectione, usuque librorum servandas, quibus Regulis Pius IV apostolicae auctoritatis robur adiecit. »

Sufficiat hic verbulum dicere de *Indice Tridentino*.

1° *Indicis* nomine hic intelligitur, non Congregatio Indicis, sed syllabus regularum et prohibitionum particularium, quo libri fidei morumque

1. Ante inventam artem impressoriam, nulla praevia censura praescripta invenitur.

2. Const. *Inter Multiplices*, 1 jun. 1501 pro provinciis ecclesiasticis Germaniae, cf. WERNZ, *o. c.*, p. 125.

3. In Conc. Lateranensi V, sess. X, Leo X publicavit const. *Inter sollicitudines*, 4 maii 1515, praescribentem ne ullus librum imprimat seu imprimi facere praesumat, nisi in Urbe per Urbis Vicarium et sacri Palatii Magistrum et in aliis civitatibus et dioecibus per Episcopum ac Inquisitorem civitatis vel dioecesis in quibus impressio fieret diligenter examinetur et approbetur, sub poena notatim excommunicationis. Cf. WERNZ, *o. et l. c.*

4. A. 1559. Quod jam antea quaedam Facultates Theologicae fecerunt, ita Facultas Lovaniensis, cf. SALSMANS, *o. c.*, p. 24.

5. In sess. IV legem specialem, cum sanctione poenali cit. decr. Conc. Lateranensis, de praevia censura saltem in edendis sacris Scripturis publicavit. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 126.

6. In sess. XVIII.

subversivi, ab Ecclesia legi retinerique vetiti, indicantur, a Synodo Tridentina confici jussus.

Hic Index, vulgo dictus *Tridentinus*, duabus partibus constat: prior complectitur leges seu decreta, quibus prohibentur certae quaedam librorum species, et varia circa librorum impressionem servanda praescribuntur; posterior est catalogus librorum nominatim prohibitorum.

2° « Primus Paulus IV, ait Devoti¹, Sacrae Inquisitionis congregationi negotium commisit, ut vetitorum librorum indicem conficiendum curaret. Re perfecta, adhuc Tridentini Patres ea de re in Concilio agendum putarunt, cum inventa arte typographica facile ubique divulgarentur haereticorum libri, qui ne ad fidelium manus pervenirent, diligentissime cavendum erat. Sed ne Concilii Patres sua auctoritate opus susciperent, quod jam Sedes Apostolica absolvendum curaverat, impetratae sunt litterae a S. Pontifice, qui eos ad hoc opus hortaretur. Re quaesita, et expensa diligenter, uti narrat Card. Pallavicinus, *Hist. Conc. Trid.*, lib. 15, cap. 19, denique a doctis viris, quos Tridentina Synodus elegerat, absolutus est Index, missusque ad Pium IV Pontificem, qui eum ipse expendit, atque a peritis viris expendi jussit, ac denique Indicem ipsum edidit, eumque speciali Bulla 24 martii anni 1564 confirmavit² »; qua die Index confectus prodiit ita inscriptus: *Index librorum prohibitorum cum regulis confectis per Patres a Tridentina Synodo delectos, auctoritate SS. D. N. Pii IV, Pontif. Max. comprobatus*³.

3° *A Conc. Trid. ad nostrum aevum*. « Verum salutis publicae ratio, quae Regulas Tridentinas initio genuerat, novari aliquid in eis, labentibus aetatibus, eadem iussit. Quamobrem romani Pontifices nominatimque Clemens VIII⁴, Alexander VII⁵, Benedictus XIV, gnari temporum et memores prudentiae, plura decrevere, quae ad eas explicandas atque accommodandas tempori valuerunt.

Quae res praeclare confirmant, praecipuas romanorum Pontificum curas

1. O. c., p. 293. Cf. HILGERS, o. c., p. 7 ss.; WERNZ, o. c., p. 99 s.; BOUDINHON, o. c., p. 52 ss.

2. Const. *Dominici Gregis*, ap. RICHTER, o. c., p. 612, 109. Hac bulla etiam 10^a regula Tridentina et cit. decretum Conc. Lateranensis V de editione librorum approbata sunt. Cf. Trid. Sess. XVIII, Sess. XXV, de indice librorum.

3. Mandato Philippi II, 15 fev. 1569, promulgatus est in Belgio « Index librorum prohibitorum cum regulis confectis per Patres a Tridentina Synodo delectos, cum appendice in Belgio ex mandato regiae cath. Majestatis confecta ». Prodiit Antverpiae, ex officina Plantiniana, a. 1570.

4. Clemens VIII, an. 1596, Indici Tridentino quasdam *Observationes* praemisit ad quartam et nonam Regulam; simulque Regulis adjecit *Instructionem* pro iis qui libris tum prohibendis, tum expurgandis, tum etiam imprimendis, diligentem ac fidelem operam erant daturi.

5. Alexander VII, a. 1664, Indicem denuo edi jussit, et praesertim regulae X Tridentinae modum imposuit per *Observationes* huic regulae adjectas.

in eo fuisse perpetuo positas, ut opinionum errores morumque corruptelam, geminam hanc civitatum labem ac ruinam, pravis libris gigni ac disseminari solitam, a civili hominum societate defenderent. Neque fructus fefellit operam, quamdiu in rebus publicis administrandis rationi imperandi ac prohibendi lex aeterna praefuit, rectoresque civitatum cum potestate sacra in unum consensere. »

Praecipue commemoranda est Benedicti XIV, Constitutio *Sollicita ac provida*, 9-22 julii 1763, qua certas regulas in examine et proscriptione librorum servandas tradidit¹.

4° *Jus a Leone XIII statutum*. « Quae postea consecuta sunt, nemo nescit. Videlicet cum adiuncta rerum atque hominum sensim mutavisset dies, fecit id Ecclesia prudenter more suo, quod, perspecta natura temporum, magis expedire atque utile esse hominum saluti videretur. Plures Regularum Indicis praescriptiones, quae excidisse opportunitate pristina videbantur, vel decreto ipsa sustulit, vel more usuque alicubi invalescente antiquari benigne simul ac provide sivit. Recentiore memoria, datis ad Archiepiscopos Episcoposque e principatu pontificio litteris, Pius IX Regulam X magna ex parte mitigavit². Praeterea, propinquo iam Concilio magno Vaticano, doctis viris, ad argumenta paranda delectis, id negotium dedit, ut expenderent atque aestimarent Regulas Indicis universas, iudiciumque ferrent, quid de iis facto opus esset. Illi commutandas, consentientibus sententiis, indicavere. Idem se et sentire et petere a Concilio plurimi ex Patribus aperte profitebantur. Episcoporum Galliae exstant hac de re litterae, quarum sententia est, necesse esse et sine cunctatione faciendum, ut *illae Regulae et universa res Indicis novo prorsus modo nostrae aetati melius attemperato et observatu faciliiori instaurarentur*. Idem eo tempore iudicium fuit Episcoporum Germaniae, plane petentium, ut *Regulae Indicis...* recenti revisioni et redactioni submittantur. Quibus Episcopi concinnunt ex Italia aliisque e regionibus complures³.

Qui quidem omnes, si temporum, si institutorum civilium, si morum popularium habeatur ratio, sane aequa postulant et cum materna Ecclesiae sanctae caritate convenientia. Etenim in tam celeri ingeniorum cursu, nullus est scientiarum campus, in quo non litterae licentius excurrant: inde pestilentissimorum librorum quotidiana colluvies. Quod vero gravius est, in tam grandi malo non modo connivent, sed magnam licentiam dant leges publicae. Hinc ex una parte, suspensi religione animi plurimorum; ex altera, quidlibet legendi impunita copia.

Hisce igitur incommodis medendum rati, duo facienda duximus, ex quibus norma agendi in hoc genere certa et perspicua omnibus suppetat. *Vide-*

1. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1304. Cf. textum Const. *Sollicita ac provida*, in *Bull. Bened.* XV, ed. Mechlinien., t. X, p. 19 ss. et in variis edit. *Indicis* a tempore Leonis XIII.

2. Const. *Apostolicæ Sedis*, 12 oct. 1869. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 126 s.

3. Cf. PENNACCHI, ap. ASS., t. XXX, p. 39 ss., 77 ss.; SCHNEIDER, *o. c.*, p. 16 ss.; BOUDINHON, *o. c.*, p. 63.

licet librorum improbatæ lectionis diligentissime recognosci Indicem; subinde, maturum cum fuerit, ita recognitum vulgari iussimus. *Praeterea ad ipsas Regulas mentem adjecimus, easque decrevimus, incolumni earum natura, efficere aliquanto molliores*, ita plane ut iis obtemperare, dummodo quis ingenio malo non sit, grave arduumque esse non possit. In quo non modo exempla sequimur decessorum Nostrorum, sed maternum Ecclesiae studium imitamur: quae quidem nihil tam expetit, quam se impertire benignam, sanandosque ex se natos ita semper curavit, curat, ut eorum infirmitati amanter studioseque parcat.

Pontifex Leo XIII, natura temporum perspecta, ac habita ratione institutorum civilium morumque popularium:

a) Jussit ut *Index* seu *catalogus* librorum improbatæ lectionis diligentissime recognosceretur et subinde sedulo recognitus vulgaretur, libris non ita paucis allevatus¹. Prodiit e typis vaticanis a. 1900 *Index librorum prohibitorum SS^{mi} D. N. Leonis XIII jussu et auctoritate recognitus et editus*, una cum *Brevi Romani Pontifices*, 27 sept. 1900 et *Praefatione* nomine S. Indicis Congregat. scripta ab ejus secretario, Fr. Thom. Esser, Ord. Praedic². Haec praefatio non levia continet interpretationis subsidia³.

b) Nova edidit *Decreta generalia*, una cum *Const. Officiorum ac munerum* conjuncta, quibus universam prohibitionem et censuram librorum denuo ordinavit et ad mitiores terminos reduxit⁴, quaeque Pontifex sola

1. Juxta HILGERS, *o. c.*, p. 113, 800 libri e novo catalogo expuncti sunt, v. gr. nostri JUDOCI DE DAMHOUDERE, *Praxis rerum criminalium*; H. GROTIJ, *De jure belli et pacis*; MILTON, *Paradise lost*, etc. Cf. hujus auctoris integra tractatio de Indice librorum prohibitorum, p. 68 ss. Cf. etiam BRICOUX, *Pourquoi sont-ils à l'Index?* (LAMARTINE, *Voyage en Orient*, Jocelyn, *La chute d'un ange*), *Rev. du clergé franç.*, 1913, t. LXXVI, p. 157 ss.

2. Jam inde plures editiones Indicis prodierunt, additis libris recenter damnatis, aliquibus etiam a catalogo operibus demptis. Ita a tertia editione decidit *Septimus Decretalium* PETRI MATTHAEI.

Octava editio, Pii PP. XI jussu et auctoritate recognita et publicata, prodiit Romae, 1925. Adjecit catalogo libros recenter damnatos. Vulgantur una cum syllabo librorum canones codicis de censura et prohibitione librorum, constitutiones *Sollicita* Benedicti XIV et *Officiorum* Leonis XIII, et praeterea *praefatio* R. P. Esser, quibusdam praemissis de valore juridico et ratione regularum generalium et ipsius Indicis. Notandum sequens monitum: « Si tamen ephemerides aliquae vel scripta quaedam, lithographice exarata damnata fuerint, ut prohibita adhuc censenda sunt, quamvis eorum mentio in hoc Indice non fiat », p. XV.

3. In editione Indicis a. 1911 clausula *opera omnia* ulteriorem accepit interpretationem. Cf. infra, n. 1359.

4. Haec temperamenta, propter mutata temporum adjuncta admissa, respiciunt tum prohibitionem tum censuram librorum; ita multi libri olim prohibiti jam permittuntur vel simpliciter vel certis sub conditionibus; libri non amplius damnantur respectu habito ad qualitatem auctoris haeretici, acatholici et sic porro, sed multo magis attento objecto et contento libri; emollitiones habitae sunt in applicatione poenarum; regula X veteris Indicis multo mitior facta est, etc. Cf. SCHNEIDER, *o. c.*, p. 24, 25. Adjuncta temporis, propter quae intenta est a legislatore haec emollitio, optime exponit P. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 22.

vim legis habere vult, abrogatis *Regulis* Indicis Tridentini aliisque omnibus RR. Pontificum hac de re statutis, una excepta Benedicti XIV Constitutione *Sollicita ac provida*¹.

5° Post const. *Officiorum ac munerum*, varia praescripta encyclicae *Pascendi*, Motu proprio *Sacrorum Antistitum*, 1 sept. 1910, iterum inculcata, compleverunt et determinaverunt ea quae per constitutionem *Officiorum* imponebantur servanda².

1339. — II. **Jus vigens.** Codex juris canonici integram reassumit materiam de censura et prohibitione librorum. Abrogatum censendum est omne jus antierius hac de re latum, ad normam can. 22. Praescriptis de censura et prohibitione librorum, addendus est can. 2318 de sanctionibus poenalibus.

1° *Extensio legis.* Haec legislatio vim obligatoriam habet universalem³, cui omnes religiose pareant⁴. Quodsi ratione adjunctorum leges de censura ac prohibitione librorum alicubi in certis partibus difficiles videantur observatu, patet Episcopis recursus ad S. Sedem⁵.

2° *Normae interpretationis.* a) Ad interpretationem canonum de censura et prohibitione librorum ut ad primarium criterium recurrendum est ad ipsa verba codicis; secundario tanquam ad utilissimum interpretationis subsidium provocatur ad constitutionem *Officiorum ac munerum* et ad receptam interpretationem, si canones jus vetus ex integro aut pro parte referunt, aut etiam in dubio num aliquod canonum praescriptum cum veteri jure discrepet.

b) Jam inquirendum est utrum leges de quibus agitur *late aut stricte sint interpretandae*, seu utrum, quando verba legis, juxta propriam suam significationem, latiore aut strictiore admittunt interpretationem, accipienda sint sensu latiori aut strictiori.

α) *Stricte* interpretandas esse poenas nemo est qui dubitat.

β) Item auctores concorditer admittunt *facultatem concedendi* veniam legendi et retinendi libros prohibitos ex sese esse latae interpretationis;

1. Adhuc valet ut prudens norma agendi in proscribendis et examinandis libris.

2. Cf. *Coll. Brug.*, t. XII, p. 679 ss.; t. XV, p. 554 ss.

3. Consuetudines reguntur can. 5. Servari adhuc possunt temperamenta nonnulla secundaria quae jure anteriori universim jam invaluerant et quae legem potius explicant quam tollunt. Exemplo sint, v. gr., quae dicimus de scripta veterum haeticorum et de quibusdam partibus sanctorum Bibliorum absque notis in libris precum editis.

4. Cf. S. C. Ind., 19 martii 1908, ap. *Collat. Brugen.*, t. III, p. 490. Cf. HILGERS, *o. c.*, p. 50, de obligatione qua tenentur eruditi. Cf. etiam WERNZ, *o. c.*, p. 105, nota (44); conc. Mechlinien. IV, n. 229. Cf. *L'ami du clergé*, 1922, p. 644 s.

5. Uti ante codicem Episcopi Angliae fecerunt. Cf. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 19 ss.

idem dicendum est de *licentia legendi* et *retinendi* libros prohibitos¹.

γ) Quoad vero *praecepta* et *prohibitiones*² non est cur recedatur ab opinione nunc universim admissa juxta quam in explicandis obligationibus³ hoc titulo codicis impositis *stricta* adhibenda sit interpretatio quae proin in casibus dubiis potius faveat libertati, nisi in specialibus quaestionibus ipsa verba legis positivae, majorem rigorem postulent⁴. Verum est codicem disciplinam in pluribus severiorem exhibere⁵, speciatim, ut infra dicemus, intelligendo vocem *liber* de publicationibus quibuslibet; tollendo licentiam legendi classicos obscenos illis olim concessam, qui ratione officii aut magisterii excusabantur; prohibendo clericis sine consensu suorum Ordinariorum et religiosi sine licentia Superioris majoris et Ordinarii loci in diariis, foliis vel libellis periodicis scribere. Ita opportune providet novis praescriptionibus constans Ecclesiae vigilantia, ne periculum pro fide et moribus aut pro disciplina ex lectione quorundam librorum oriatur. Nec inde tamen ratio sufficiens habetur ut severior adhibeatur interpretatio. Nam a) codex quoad substantiam et fere in omnibus reassumpsit anteriorem Leonis XIII legislationem. Atqui huic Pontifici placuerat disciplinam ecclesiasticam benigniorem efficere, quia juris antiquioris onus aegre ferebatur. Propter idem motivum licere videtur benigniorem interpretationem amplecti, ut plane observentur illae leges, sicut eas Leo XIII judicavit esse in suo rigore et tenore attemperandas: b) Idem suadet *materia legis* sub gravi prohibentis. Utique legislator intendit primario bonum singulorum, nempe tueri fidem et mores fidelium, sed *imposito onere*, et quidem onere intrinseco ipsi *materiae* legis, naturali obligationi superadditae. Etenim lex ecclesiastica ampliavit obligationes juris naturalis, et ita directe restrinxit libertatem humanam. Quod onus, etsi prohibitio conditionata et in toto suo tenore mitigata sit, tamen vix non omnibus, *attentis temporum adjunctis*, vere grave videtur.

Huic principio strictae interpretationis ipse codex affert haud mediocrem exceptionem: « Quae sub hoc titulo, ait, de *libris* praescribuntur, publicationibus diariis, periodicis et aliis editis scriptis quibuslibet applicentur, nisi aliud constet » (can. 1384, § 2).

1. Cf. infra n° 1380.

2. Quoad interpretationem strictam aut latam Const. *Officiorum*, cf. DE BRANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1306².

3. Non agitur de consiliis, in quibus dandis expedit ordinarie rigidiores amplecti opiniones.

4. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 21 ss.; WERNZ, *o. c.*, p. 108; ARENDT, *o. c.*, p. 26, nota; *L'ami du clergé*, 1922, p. 641 ss.; SALSMANS, *o. c.*, p. 29 s.

5. Sunt etiam in codice indicia facilioris disciplinae, cf. can. 1385, § 2; 1385, § 1, n° 2 et 1399, 5° comparatos cum art. 20 et 12 const. *Offic. et muner.*

Ubi proin in praescriptionibus de censura et prohibitionem *librorum* vox liber sola prostat, intelligenda est non tantummodo de libris stricte dictis, sed etiam de ephemeridibus seu diariis, de libellis periodicis, de foliis et libellis, uno verbo de omnibus scriptis¹ sive typis impressis, sive lithographice aut alia arte exaratis, dum *edantur* seu publici juris fiant, seu omnibus promiscue exhibeantur. Excluduntur proin *scripta inedita*, ut manuscripta aut scripta dactylographica, lithographica, quae delectis personis v. gr., maxime alumnis professoris docentis destinantur, ita ut pro manuscripto haberi possint.

Quae extensio legis protenditur ad hunc solum titulum, nec venit applicanda sanctionibus poenalibus quibus plectuntur quorundam librorum lectores et editores. Circa quas benignior interpretatio servari posset.

Caeterum ipse canon restrictionem adducit, addendo *nisi aliud constet*. De exceptione constare potest sive ex natura rei sive ex textu aut contextu sermonis : *Ex rei natura* : sic censura diarii alia ratione ac censura libri facienda est ; *ex contextu sermonis* : sic can. 1399, 1° refertur ad solos libros non ad folia separata ; *ex textu canonis* : sic can. 1399, 5° explicite agit de libris et libellis, exclusis aliis scriptis, sic etiam can. 1399, 12° attingit solas imagines.

3° Notio libri, libelli².

a) Notio *libri* cum de Lugo³ repetenda est ex *communi hominum usu*, ex quo vocabula vim suam habent. Attenta hac norma, rite definitur liber : *volumen certae molis et certae unitatis*⁴. Ad *molem* quod attinet dicendum videtur *usu communi* ordinarie haud difficulter distingui libros a publicationibus minoris ambitus. Auctores antiqui pro libro requirebant 8 vel 10 folia integra⁵. Quae aestimatio est moraliter intelligenda et componenda cum elemento praecipuo *unitatis*. Haec vero haberi potest vel ex unitate argumenti, uti in absoluto tractatu aut perfecta commentatione, vel ex unitate tendentiae seu scopi, ut si opus de diversis agens materiis saperet materialismum aut propugnaret haeresim.

Ita excluduntur a notione libri : diaria et ephemerides, etiam probabiliter si in unum tomum cogantur ; folia ; libelli (les brochures) etiam simul compacti qui ad justam mensuram libri non attingunt⁶ ; calendaria, cujus

1. Ita S. O., decreto 5 nov. 1920 quo damnatur societas Young Men's Christian Association (Y M C A) ad can. 1384 remittit ad significandum quaecumque scripta ab hac associatione edita prohiberi, cf. AAS., t. XII, p. 593.

2. Cf. quae hac de re scripsimus ap. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, o. c., n. 1309 s.

3. *De virtute fidei*, disp. XXI, n. 38.

4. VERMEERSCH, o. c., p. 28.

5. 10 folia integra aequiparantur 160 paginis in 8°, 320 paginis in-16.

6. Si ab initio in unum volumen componendum destinentur, quod sic per partes edatur, pro libro habendum est volumen totum sic compositum, non tamen singulae partes, separatim sumptae, nisi libri molem attingunt.

folia singulis diebus sint decerpenda ; plura folia a libro separata, etc.

b) Quid vero de *libellis periodicis* (les revues) ?

Sine dubio fasciculi libellorum periodicorum in unum volumen compacti aut ad volumen componendum destinati ad *quantitatem* libri pertingunt, quod plerumque non affirmare licet de singulis fasciculis, nisi sermo sit de magnis periodicis aut plerumque de iis qui quater in anno prodeunt. *Unitas* vero in foliis periodicis verificari potest ratione materiae, si, v. gr., scientiis theologicis dicarentur, aut ratione communis tendentiae, si, v. gr., habituali tractu haeresim propugnarent aut modernismum saperent. Caeteroquin huic unitati obstant, praeter articulorum varietatem, aliae materiae his in scriptis frequentissime occurrentes (documenta, recensiones, bibliographia).

Inde concludes merito communi hominum usu distinguere libros stricte dictos a foliis periodicis, etsi tamen *rigorose loquendo* notio libri his aliquoties conveniat¹.

c) *Libellus* est scriptum quod ad justam quantitatem libri non attingit, sed constat tamen aliquot paginis.

d) *Scripta* vox est generalissima, quae sese extendit ad cujusque formae aut molis compositionem².

e) *Manuscripta* ex usu communi libris non sunt accensenda. Opera quae non typis imprimuntur sed lithographice aut dactylographice exarantur, pro libris sunt habenda, si edantur³.

CAPUT I.

DE PRAEUIA CENSURA LIBRORUM.

1340. — I. Notio censurae.

Censura de qua hic agitur est, uti jam diximus, iudicium quod, praevio examine, maxime de orthodoxia vel heterodoxia librorum a competente auctoritate fertur in ordine ad concedendam vel denegandam licentiam eos edendi. Est igitur remedium praeventivum contra publicationem noxiorum librorum, dum prohibitio est remedium repressivum.

Duplex distinguitur *licentia*. Alia conjuncta est cum censura seu iudicio orthodoxiae aut fidelitatis editionis aut concordantiae ejus cum editionibus authenticis, pro varia natura operis ; de illa agitur in can. 1385 et can. 1387-1392. Alia datur sine respectu censurae praeviae, de qua loquitur can. 1386. Prima respicit librum edendum ; alia personam scribentis immediate attingit ejusque petitio est actus obedientiae et relationes subditorum ad superiorem ; prima necessario est particularis et

1. Cf. *Coll. Brugen.*, t. XII, p. 340 ; Cf. etiam VERMEERSCH, *o. c.*, p. 30 ; GENNARI, *o. c.*, p. 74, nota. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.* et *l. c.*, p. 101 ss. ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 723.

2. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 33.

3. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1309².

praecedat editionem, alia potest esse generalis, tacita, praesumpta, ejusque defectus ratihabitione sanari potest; prima sola est in ipso opere imprimenda.

Notandum venit quod peccant auctor et editor, si liber prodierit, praetermissa praevia licentia edendi. Et hoc peccatum grave est, nisi excuset parvitas materiae ut si agatur de libello parvi momenti aut de nova editione immutata operis approbati¹. Tamen non ideo opus absque licentia editum prohibetur, nisi sit ex iis pro quibus idipsum expresse dicitur.

II. Ordo dicendorum.

Tria sunt tractanda. 1° De libris qui praeviae censurae subjiciendi sunt et de praelatis qui licentiam edendi concedere possunt; 2° De officio censorum; 3° De forma licentiae².

ARTICULUS I. — De libris praeviae censurae subjiciendis et de praelatis qui licentiam dare possunt.

1341. — I. Norma generalis.

A. *Opera censurae subjicienda* (can. 1385, § 1).

« Nisi censura ecclesiastica praevia praecesserit, ne edantur etiam a laicis³ :

1° « Libri sacrarum Scripturarum vel eorumdem adnotationes et commentaria. »

Attinguntur hic omnes editiones sacrarum Scripturarum, sive in textu originali sive in versionibus antiquis⁴, earumque annotationes et commentationes⁵.

2° « Libri qui divinas Scripturas, sacram theologiam, historiam ecclesiasticam, jus canonicum, theologiam naturalem, ethicen, aliasve hujusmodi religiosas aut morales disciplinas spectant⁶. »

Hic sermo est de libris doctrinalibus argumenti religiosi et moralis. Inter opera « quae alias hujusmodi religiosas aut morales disciplinas spectant », recenseri possunt opera patrologiae, tractatus liturgici, libri in quibus agatur de re sociali sub respectu religioso et morali, etc.⁷.

1. Quoad obligationem conscientiae cf. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 131.

2. Cf. praeter cit. auctores : *La vie diocés.*, 1923, t. XII, p. 26 ss. ; *The ecclesiastical Review*, 1923, t. LXVIII, p. 225 ss.

3. Hac lege tenenter imprimis auctores, dein editores.

4. De versionibus in linguis vernaculis agit can. 1391.

5. Cf. art. 48 Const. *Officiorum ac munerum*.

6. Cf. art. 41 Const. *Offic. ac muner.* ; DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1345.

7. Cf. *Anal. eccl.*, 1897, p. 134 ss., 221 ss. ; WERNZ, *l. c.*, n. (109) ; *Coll. Brug.*, t. XII, p. 338.

Disputatur inter auctores num *libri* de quibus hic agitur sint intelligendi de solis libris stricte dictis, exclusis libellis, foliis, diariis, periodicis, uti ferebat praecedentis juris interpretatio¹. Affirmant Vermeersch-Creusen², cum can. 1385, § 1, 2° distinguat tres classes operum: libros, libellos et scripta, et cum inde non applicandus venit can. 1384, § 2, quia verificatur exceptio in eodem can. expressa *nisi aliud constet*. Sed cum aliis³ putamus statutum generale can. 1384, § 2 esse applicandum, nam praecise quia hoc loco tres categoriae operum distincte attinguntur, singula classis est seorsim interpretanda, non vero facta comparatione cum aliis. Ideo intelligimus libros ad normam can. 1384, § 2, ita ut etiam publicationes diariae vel periodicae quae unam aliamve scientiam enumeratam spectarent, praeviam censuram reportare teneantur⁴. Quod caeterum plerumque praxis confirmat.

3° « Libri ac libelli precum, devotionis, vel doctrinae institutionisque religiosae, moralis, asceticae, mysticae alique huiusmodi, quamvis ad fovendam pietatem conducere videntur. » Vigore hujus textus censurandi tantum sunt libri et libelli, exclusis aliis scriptis editis, ut diaria, folia. Probabiliter comprehenduntur etiam inter libros et libellos, opera periodica⁵.

Hic agi tantum videtur de illis libris et libellis, quorum scopus immediate *practicus* est, et quorum argumentum ad populi christiani institutionem religiosam et moralem spectat; non vero de iis qui doctrinam moralem, etc., speculative exponunt, qui reguntur paragrapho praecedenti⁶.

Huiusmodi libri sunt, praeter libros precatorios proprie dictos, catechismi, libri lectionis spiritualis, meditationis, et universim, qui dicuntur: *livres de dévotion*, *livres et opuscules de piété*; vitae Servorum Dei, libri et libelli qui novas apparitiones, revelationes, visiones, prophetias, miracula enarrant, vel qui novas inducunt devotiones (can. 1399, 5°).

Nota. Huiusmodi libri et libelli non jam prohibentur propter solum defectum censurae.

4° « *Ac generaliter scripta in quibus aliquid sit quod religionis aut*

1. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1345.

2. *O. c.*, n. 725; ita COCCHI, *o. c.*, p. 149.

3. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 917; PRUEMMER, *o. c.*, ed. 2, q. 415; BLAT, *o. c.*, p. 332.

4. Cf. encyclicam *Pascendi*.

5. Non exclusa probabilitate alterius sententiae, propter principium strictae interpretationis et quia discernuntur periodica a libris et libellis, tum usu communi, tum sensu codicis, cf. can. 1384, § 2.

6. Cf. art. 20 const. *Offic. ac munerum*; DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1325.

*morum honestatis peculiariter intersit*¹. » Sub nomine *scripti* veniunt cujusvis formae aut molis opera : libelli, folia, ephemerides, periodica, imo unicum folium aut singuli articuli alicujus diarii. Haec scripta tunc tantum, si sive ex se, sive ex temporum aut locorum adjunctis, res quae tractatur, etiam in una pagina scripti, pro religione et moribus consueti majoris sit momenti, errandive periculum gravius et perniciosius². « Potest esse quaestio politici regiminis vel socialis ; acceptationis novae legis ; saepius erit quaestio moralis, ut hodie de divortio, de onanismo conjugali³ ».

Sapientissime totum negotium illud moderandum reliquitur Episcopis. Unde in concreto Ordinarii erit judicare de peculiari momento arguementi⁴ et consequenter de necessitate reportandi praeviam censuram.

Hanc legem nec libelli periodici nec ephemerides effugiunt quatenus ea vulgent « in quibus aliquid sit quod religionis vel morum honestatis peculiariter intersit ». Qua ratione posset Episcopus hujus generis scripta vel modo generali vel quoad specialis argumenti articulos praeviae censurae subjicere⁵.

5° « *Imagines sacrae quovis modo imprimendae sive preces adjunctas habeant, sive sine illis edantur*⁶. »

a) *Imagines sacrae* illae sunt quae usui sacro vel pio destinantur, non vero quae mere artis causa imprimuntur.

b) Dum jus antea censuram exigebat pro solis *novis*⁷ imaginibus, praesenti dispositione attinguntur omnes imagines imprimendae et edendae. Reimpressio imaginis jam censuratae denuo censurae obnoxia est.

c) Quanam intelligantur « *Imagines quovis modo imprimendae*. » Dictio illa, valde generalis, complectitur omnes imagines, quocumque

1. Const. *Offic. ac munerum* habebat : « et generaliter scripta omnia in quibus religionis aut morum honestatis speciatim intersit. »

2. Cf. LEHMKEHL, *o. c.*, t. II, p. 819 ; VERMEERSCH *o. c.*, p. 143 ; LEGA, *De delictis et poenis*, p. 477 ; GENNARI, *o. c.*, p. 109 ; WERNZ, *l. c.* ; *Coll. Gandav.*, t. III, p. 263. Cf. in alium sensum VAN COILLIE, *o. c.*, p. 87 s. ; *Nederl. kath. stem.*, *l. c.*, p. 250 ss.

3. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 725.

4. Cf. quoad exempla VERMEERSCH, *o. et l. c.* ; *Coll. Brugen.*, t. XII, p. 542. Cf. etiam decretum S. C. Rit., 21 mart. 1914 (AAS. t. VI, p. 192), quo declaratur orationes quae Deo diriguntur ad gratias impetrandas ob intercessionem Servorum Dei qui cum sanctitatis fama decesserunt indigere venia episcopi ut imprimi et diffundi valeant, ad normam C. *Officiorum*. Censet P. VERMEERSCH, *De religiosis period.*, t. VIII, p. 26 ; hic agi de § 2, art. 41 C. *Officiorum*. Cf. de litaniiis, n. 1347.

5. Cf. *Coll. Brugen.*, *l. c.* ; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 144.

6. Cf. art. 15 constit. *Officiorum ac munerum*, secunda pars.

7. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1320² de sensu hujus vocis.

modo fuerint confectae, sive per impressionem proprie dictam, sive per incisionem (*gravure*), sive per photographiam, lithographiam, phototypiam, aliasve artium inventiones, quibus nostra abundat aetas. Excluduntur imagines manu factae.

Numismata praesenti lege non comprehenduntur. Ferunt quidem in nummo impressam imaginem, et facillime etiam vulgantur. Aliunde tamen hic deest usitatissima vox « *numismata* » quam non omisit Benedictus XIV, cum in Decretis generalibus, § III, n. 3, haec voluit inhiberi; et potius cuduntur quam imprimuntur.

Nec *picturae* aut *statuae praesenti legis dispositione* comprehenduntur sed reguntur can. 1279¹.

d) Si imago sine requisita licentia publicetur, peccat editor, at non ideo fideles ab earum usu prohibentur.

e) Licentia, uti postea videbimus, est in ipsa imagine imprimenda.

1342. — B. Quinam licentiam edendi generatim dare possint.

1º « Licentiam edendi libros et imagines de quibus in § 1, dare potest vel loci Ordinarius proprius auctoris, vel Ordinarius loci in quo libri vel imagines publici juris fiant, vel Ordinarius loci in quo imprimantur, ita tamen ut, si qui ex iis Ordinariis licentiam denegaverit, eam ab alio Ordinario petere auctor nequeat, nisi eundem certiore fecerit de denegata ab alio licentia » (can. 1385, § 2)².

Ordinarius loci pro religiosis exemptis, est Ordinarius loci ubi est conventus cui sunt ascripti³. Si unus ex illis tribus Ordinariis, inter quos auctori vel editori datur optio, licentiam denegaverit, et alius, inscius denegatae licentiae, approbationem concedat, haec certe illicita est, non tamen videtur invalida⁴.

2º « Religiosi vero licentiam quoque sui Superioris majoris antea consequi debent » (can. 1385, § 3). Censemus propter connexionem paragraphorum, hic agi de vera licentia edendi, uti veteri jure statuebatur⁵. Superior religiosus vel ipse scriptum praeviae censurae subjicere potest, vel eam iis ad quos pertinet remittat. Licentia proprii Superioris petenda est prius quam petitur licentia Ordinarii loci. Utraque est in ipso opere imprimenda⁶.

Nota. Auctor Romae degens, si librum alibi imprimere velit non am-

1. Cf. supra, n. 1267.

2. Sub praecedenti jure approbatio librorum pertinebat ad Ordinarium loci in quo publici juris fiebant, art. 35 const. *Officiorum*, cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, o. c., n. 1339.

3. VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 726.

4. Cf. supra n. 291. Vide can. 44; MAROTO, *Instit. jur. can.*, t. I, p. 284.

5. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, o. c., n. 1340.

6. Cf. tamen VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 724, 728.

plius tenetur reportare approbationem Cardinalis Vicarii et Magistri S. Palatii¹. Cadit hic casus sub regula generali.

1343. — C. Licentia absque censura. 1° « Vetantur *clerici saeculares* sine consensu suorum Ordinariorum, *religiosi* vero sine licentia sui Superioris majoris et Ordinarii loci, libros *quoque*, qui de rebus profanis tractent, edere et in diariis, foliis vel libellis periodicis scribere vel eadem moderari » (can. 1386, § 1).

Duplex ergo inculcatur regula tum clericis saecularibus tum religiosis.

a) In priori statuatur ne clericis saeculares, sine consensu suorum Ordinariorum, religiosi vero sine licentia sui Superioris majoris et Ordinarii loci, ullum librum aut scriptum, etsi de rebus profanis tractantem publicent².

Haec dispositio non inducit onus huiusmodi libros praeviae censurae submittendi, sed strictum continet praeceptum praestandi, ante operis publicationem, actum obedientiae erga Ordinarios et Superiores, ut hi in casu necessitatis opportunitatem habeant ob speciales rationes suam interponendi auctoritatem etiam per vetitum sanctionibus munitum.

Ordinarius vero cujus consensum reportare tenentur *clerici saeculares* est Ordinarius dioecesis cui sunt adscripti³; *pro religiosis* est Ordinarius loci in quo est conventus cui religiosus est adscriptus⁴.

b) In posteriori huius articuli parte, stricte *prohibetur* quominus clericis saeculares absque Ordinariorum suorum consensu et religiosi, absque licentia sui Superioris majoris et Ordinarii loci, in diariis, foliis vel libellis periodicis scribant vel eadem moderentur seu dirigenda suscipiant⁵.

Illa prohibitio est generalis et complectitur omnia diaria (*journaux quotidiens*), folia periodica (*journaux hebdomadaires*, etc.) et libellos periodicos (*revues*), etiam si profani seu indifferentis sint argumenti. Sensus hujus praescripti a Conc. Mechlinien., n. 232 clare determinatur : « Hoc statutum valet, sive subscripto, sive reticito nomine, sive per se, sive per alium scribant. Declaramus praeviam Ordinarii licentiam non

1. Cf. art. 37 const. *Officiorum*; DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1341.

2. Cf. art. 42 const. *Officiorum*; encycl. *Pascendi*; DE BRABANDERE-VAN COILLIE, n. 1340, nota 2; 1347. Haec praescriptio respicit quoque libros argumenti sacri. Cf. VERMEERSCH, *Period. de relig.*, t. XI, p. (15) ss.

3. Cf. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *a. c.*, n. 919, ubi in nota adducuntur argumenta.

4. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 728 probabilem censent sententiam quae optionem esse sinit Ordinarii loci, vel conventus vel editionis vel typographiae, etsi tamen in can. 1386 non agatur de *Ordinario censurae*.

5. Cf. const. *Officiorum*, art. 42; encycl. *Pascendi*; DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1348. Illa lex attingit quoque clericos qui ante publicatum codicem in diariis et foliis periodicis scribebant.

requiri ad nuntiandum quemvis vitae quotidianae eventum (*faits divers*) vel aliquod bonum opus ab Ordinario approbatum commendandum, vel aliud quid minimi obiter inserendum¹, sed eam requiri 1. ut quis clericus vel religiosus *habitualiter* aut repetitis vicibus in diario vel libello periodico scribat; 2. ut *respondeat calumniis* aut contumeliis quibus in aliquo diario forte impetitus fuerit; 3. ut vel *unum articulum de re religiosa, sociali vel politica actu agitata* aut peculiaris momenti conscribat. Si vero propter rei urgentiam existimaverit quis sibi fas esse licentiam praesumere, articulum sine mora, addito auctoris nomine, ad Ordinarium mittat »².

Sufficit autem ut haec licentia concedatur semel pro semper, ac proinde si clericus vult scribere articulos in aliquo diario vel periodico sufficit, ut semel petat licentiam ab Episcopo aut, si est religiosus, insuper a suo Superiore majore³.

Item quoad moderationem diariorum et libellorum periodicorum, parum refert utrum hoc faciant clerici aperte, an alieni nominis specie protecti: veri legis transgressores sunt qui, ut legem servare videantur, suppositam personam directioni praeficiunt, ipsi autem revera moderatores existunt.

2° « In diariis vero, foliis vel libellis periodicis qui religionem catholicam aut bonos mores impetere solent, nec *laici catholici quidpiam* conscribant, nisi justa ac rationabili causa suadente, ab Ordinario loci, probata » (can. 1386, § 2).

Proinde in his pravis diariis⁴ omnis cooperatio scribentis improbatur. Quoad insertionem nuntii juri naturali standum est⁵. « Quod in his diariis doctrinam et mentem catholicam exponant catholici, non est per se sufficiens ratio »⁶.

1. Cum canon dicat *scribere*, non *quidquam* scribere. Recogitandum tamen est praescriptum can. 1385, § 1, 2°: praeviae censurae submitienda esse scripta in quibus aliquid sit quod religionis ac morum honestatis peculiariter intersit. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 728.

2. Addit Concilium: « Profecto Ecclesia hujusmodi statuto nullatenus intendit cleri operam scientificam, litterariam, socialem aliamve religioni vel civitati proficuum, cohibere aut quovis modo impedire, sed tantum eandem, debitis cautelis circumdare. »

3. PRUEMMER, *o. c.*, q. 415; VERMEERSCH, *Period. de relig.*, l. c., p. (17).

4. Cf. *Conc. Mechlinien.*, n. 234 exponit quibus criteriis dignoscantur pravia diaria et alia quae sub specie « neutrali » animabus detrimentum praestant. Cf. *L'ami du clergé*, 1923, 40e année, p. 193 ss., de collaboratione diario neutrali.

5. Insertio nuntiorum per se improbanda est; facilius tamen pro adjunctis illud licere poterit, cum cooperatio plerumque levis tantum erit. Cf. de nuntiis venditionum a notariis diariis pravis transmissis, Ill^{mus} MALOU, instr. pro confessariis, 4 feb. 1858, *Coll. epist. past.*, t. IX, p. 237. Cf. WAFFELAERT, *Etude de théol. mor. sur la coopération*, p. 30 s.

6. *Conc. Mechlinien.*, n. 233. Ratio justa et rationabilis est propria defensio aut tutio religionis, dummodo accedat approbatio Ordinarii loci.

1344. — II. Normae quoad specialis argumenti libros.

1° « Quae ad causas beatificationum et canonizationum Servorum Dei quoquo modo pertinent, sine licentia sacrorum Rituum Congregationis edi nequeunt » (can. 1387).

Praescriptio hujus articuli videtur umce spectare *documenta* (les pièces officielles de procédure, les documents relatifs à la cause), quae quomodocumque pertinent ad Beatificationem vel Canonizationem Servorum Dei, *quorum causa adhuc est sub iudice*. Exempla sunt summaria et probationes quae a defensoribus proponuntur, animadversiones a Promotore fidei factae, observationes consultorum, etc. quae typis edi ac publici juris fieri nequeunt inconsulta S. Congregatione Rituum et absque licentia *nihil obstat* Promotoris Fidei, vel Adessoris hujus sacri consilii¹.

Causa absoluta, ad haec vel alia documenta imprimenda, nulla alia requiritur auctoritas nisi Ordinarii loci². Nec statuta hujus canonis spectant ad ea facta supernaturalia Servorum Dei, quorum causae coram S. C. R. omnino *non* aguntur³.

1345. — 2° « *Indulgentiarum libri* omnes, summaria, libelli, folia, etc., in quibus earum concessionibus continentur ne edantur sine licentia *Ordinarii loci* » (can. 1388, § 1).

« Requiritur vero expressa licentia *Sedis Apostolicae* ut typis edere liceat, quovis idiomate, tum collectionem authenticam precum piorumque operum quibus Sedes Apostolica indulgentias adnexuit, tum elenchum indulgentiarum apostolicarum, tum summarium indulgentiarum vel antea collectum, sed nunquam approbatum, vel nunc primum ex diversis concessionibus colligendum » (*ibid.*, § 2)⁴.

Quoad indulgentiarum libros duplex traditur regula :

Prima regula praescribit ut *scriptum quodcumque*⁵, in quo concessionibus indulgentiarum continentur, ne edantur sine licentia *Ordinarii loci* ; altera regula restringens priorem exigit expressam licentiam *Sedis*

1. Cf. Monitum S. Rit. C., 12 febr. 1909, ap. AAS., t. I, p. 238. Cf. PENNACCHI, *o. c.*, p. 414 ss., 481 ss. ; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 132 ; WERNZ, *o. et l. c.*, p. 127, nota (99) ; *Nederl. kath. stem.*, t. VIII, p. 295 s.

2. Ita WERNZ, VERMEERSCH, PENNACCHI, *Nederl. kath. stem.*, ll. cc. ; contra GENNARI, *o. c.*, p. 94 s., SCHNEIDER, *o. c.*, p. 120.

3. Cf. WERNZ, *l. c.* Cf. can. 1385, § 1, 2° ; 1399, 5°.

4. Cf. etiam can. 919. Vide art. 17 const. *Officiorum ac munerum*.

5. Excipiendae tamen sunt imagines in piam defuncti, vel sacerdotis primitiarum memoriam compositae, etsi unam alteramve orationem contineant indulgentia ditatam : non sunt *folia* indulgentiarum ; ideoque, sicut usus satis probat, hac regula sunt immunes. Cf. HOLLWECK, *o. c.*, p. 36, nota 3 ; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 96.

Apostolicae, h. e., S. Poenitentiariae pro certis, quovis idiomate, indulgentiarum publicationibus¹. Nempe

a) Requiritur licentia S. Poenitentiariae si sermo sit α) de edenda collectione authentica precum piorumque operum quibus Sedes Apostolica indulgentias adnexuit, vulgo *Raccolta*²; β) de edendo catalogo indulgentiarum quas singuli Pontifices annectere solent rosariis, crucibus, etc., quae Benedictionem Apostolicam recipiunt³; γ) de edendis indulgentiarum summariis vel antea collectis sed Romae nunquam approbatis, vel nunc primum ex diversis concessionibus colligendis⁴.

b) Si vero sermo sit de edenda concessione alicujus particularis indulgentiae cujus certitudo constat ex Brevi vel Rescripto Apostolico, vel de edendo summario indulgentiarum, quod etiam ex Brevi Apostolico vel Rescripto desumendum est, aut de indulgentiarum summariis ex auctoritate S. Cong. jam vulgatis, in potestate *Ordinarii loci*⁵ est concedere licentiam earumdem indulgentiarum concessionem publicandi⁶. Insuper, pro elenchis indulgentiarum, qui confraternitatibus traduntur, sufficit approbatio Ordinarii loci ubi ordo regularis erigens vel archiconfraternitas aggregans principalem sedem habet, « etiamsi indulgentiarum concessionem sint depromptae ex *pluribus* Brevibus, etc., non obstante decreto S. Cong. Indulgentiarum... diei 22 januarii 1858 »⁷.

Nota. Indulgentiarum libri, summaria, etc., si edantur absque licentia competentis auctoritatis, non hoc ipso prohibentur.

1346. — 3° « *Collections decretorum Romanarum Congregationum* rursus edi nequeunt, nisi impetrata rursus licentia et servatis conditionibus a Moderatoribus uniuscujusque congregationis praescriptis » (can. 1390).

Advertendum est in hoc canone sermonem esse de *collectionibus*; qua de causa, minime sub lege comprehenduntur illi qui in periodicis vel libris varia decreta singularium congregationum, sive de variis argumentis sive de uno argumento agentia publicant.

Caeterum usu non interdiciuntur collectiones illicite editae.

1347. — 4° « *In edendis libris liturgicis* eorumque partibus, itemque

1. Cf. S. C. Ind., 7 aug. 1897, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XXIX, p. 658.

2. S. C. Indulg., 30 sept. 1862, *Rescr. auth.*, n. 36. Cf. supra n. 100.

3. Ita Pius X, 28 aug. 1903, ap. *Coll. Brug.*, t. IX, p. 60; Bened. XV, 5 sept. 1914, ap. *AAS.*, t. VI, p. 503; Pius XI, 17 febr. 1922, ap. *AAS.*, t. XIV, p. 143 s.

4. S. C. Indulg., 22 jan. 1858, *Decr. auth.*, n° 383.

5. Intelligitur in hac regula speciali Ordinarius loci ubi scriptum editur. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN. *o. c.*, n. 726.

6. S. C. Indulg., 22 jan. 1858.

7. S. C. Indulg., 8 jan. 1861, *Decr. auth.*, n. 388. Cf. hac de re WERNZ, *o. c.*, p. 118, nota (71); *Nederl. kath. Stemmen*, l. c., p. 81 s.

litanis a Sancta Sede approbatis, debet de concordantia cum editionibus approbatis constare ex attestazione Ordinarii loci in quo imprimuntur aut publici juris fiunt » (can. 1390).

a) Vi hujus canonis ¹ omnes editiones sive integrae sive partiales Missalis, Breviarii, Ritualis, Caeremonialis Episcoporum, Pontificalis, aliorumque librorum liturgicorum a Sancta Sede approbatorum (quales sunt Horae diurnae, Officia Defunctorum, Hebdomadae Sanctae, B. M. Virginis, Martyrologium, libri liturgici cantus gregoriani, etc., nequeunt ediri nisi de concordantia cum editionibus typicis ² constet ex attestazione Ordinarii loci in quo imprimantur aut publici juris fiunt ³. Ordinarius diligentem rerumque liturgicarum peritum constituat revisorem, cujus munus erit videre an praefatae editiones cum typicis plane concordent ⁴. Haec regula propria est librorum liturgicorum, qualis non sunt libri devotionis privatae, in quibus, pro fidelium commodo, quaedam partes Missalis vel Breviarii continentur ⁵.

Modo constet novas editiones cum authenticis plane concordare, etiamsi debita concordantiae attestazione careant, dicendum est earum usum jam non interdicti.

b) Eadem regula valet quoad litanias a S. Sede approbatas.

Litaniae a S. Sede approbatae sunt praeter litanias antiquissimas et communes, nempe litanias majores seu Sanctorum, et agonizantium, litaniae Lauretanae et SS^{mi} Nominis Jesu, litaniae SS. Cordis Jesu, ex decret. S. C. Rit., 2 april. 1899 ⁶ et litaniae S. Joseph ex decreto S. C. Rit., 18 martii 1909 ⁷.

Quod si litaniae a S. Sede approbatae edantur *absque* concordan-

1. Cf. Decret. S. C. Rit., 17 maii 1911, ap. AAS., t. III, p. 242 ; *Coll. Brugen.*, t. XVI, p. 605 ss., coll. t. XII, p. 198 s., quoad libros liturgicos *cantus gregoriani*.

2. Vocantur *editiones typicae* illae quae excusae a Pontificia typographia Vaticana, vel ab aliis typographis impressae cum venia S. Rit. Congregationis et sedulo ab hac revisae, referunt decretum approbationis talem editionem esse typicam declarans simulque praescribens omnibus editoribus, ut praedictae editioni typicae futuras editiones omnino conformet. Editiones *juxta typicas* sunt illae quas, omnino conformes typicis, quivis typographus, accedente consensu et approbatione respectivi Ordinarii, excudere potest. Quoad jus antiquius et controversias quibus ansam dedit art. 18 Const. *Officiorum*, vide *Coll. Brugen.*, t. XII, p. 193 ss. ; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 97 ss.

3. Excluditur hac regula speciali Ordinarius proprius auctoris. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 726.

4. Cf. art. 7 et 8 (quoad editiones Propriorum) decreti 17 maii 1911 ; decret. 11 aug. 1905, quoad melodias gregorianas, cf. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 102 s. ; *Coll. Brug.*, t. X, p. 572 ; t. XII, p. 198 s.

5. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.* et *l. c.*

6. *Coll. Brug.*, t. IV, 363.

7. *Ibid.*, t. XIV, p. 298 s.

tiae attestazione pro usu *privato* non prohibita censendae sunt¹.

1348. — 5° « *Versiones sacrarum Scripturarum* in linguam vernaculam typis imprimi nequeunt, nisi sint a Sede Apostolica probatae, aut nisi edantur sub vigilantia Episcoporum et cum adnotationibus praecipue excerptis ex sanctis Patribus atque ex doctis catholicisque scriptoribus » (can. 1391).

Dicitur : *nisi sint a Sede probatae*², etc. Praeter versiones ab Apostolica Sede approbatas, hae solae permittuntur quae *sub vigilantia Episcopi* et *cum ipsius approbatione*³ eduntur, cum *adnotationibus praecipue* desumptis ex *Sanctis Patribus* atque ex *catholicis* scriptoribus.

Hic autem notandum est a) versiones non ideo approbari vetantur, si non omnes adnotationes desumptae fuerint ex Sanctis Patribus vel ex catholicis Scriptoribus, sed aliquae etiam ex eruditis heterodoxis, modo versiones sub vigilantia Episcopi fuerint editae, et adjectae adnotationes respiciant notiones geographicas, ethnographicas, topographicas, aliasve id genus ad scientias naturales pertinentes⁴.

b) Versionibus cum notis assimilandas videri versiones *paraphrasticas* a scriptoribus catholicis exaratas ; « cum voces paraphrasticae intercalatae verae sint ex SS. Patribus catholicisque scriptoribus derivatae annotationes ; quae immo in ea, in qua prodeunt forma, legentis intellectum magis juvant et ab errore feliciter praeservant quam annotationes forma ordinaria adhibitae »⁵.

c) *Historiae sacrae*, in usum scholarum aut populi christiani, quocumque vulgari idiomate conscriptae, quae quasi compendio Biblia Sacra exhibent non cadunt sub hac regula speciali. Praequiratur caeteroquin Ordinarii licentia ut publicari valeant⁶.

d) Episcopos non posse approbare versiones SS. Bibliorum lingua vulgari conscriptas, *si debitis adnotationibus communitae non fuerint*.

Attamen, *ex usu saltem* in nostris regionibus jam recepto, videtur hodie adhuc licitum Ordinariis approbare, et fidelibus sic approbatas legere, versiones notis destitutas illarum S. Scripturae partium quae passim in libris precum inseruntur, quales sunt psalterium, epistolae et evangelia anni liturgici⁷.

1. Quoad approbationem aliarum litaniarum earumque usum, cf. supra n. 1250 Quodsi continentur in libris aut libellis precum, cf. can. 1385, § 1, 2°.

2. De facto tamen S. Sedes huiusmodi versionem usui populi permissam sine annotationibus nunquam approbavit.

3. Cf. can. 1395, § 1, 1°.

4. Cf. PENNACCHI, *l. c.*, p. 184 ; *Coll. Namurcen.*, t. IX, p. 86.

5. HEYMANS, *o. c.*, p. 195. Cf. ARNDT, *o. c.*, p. 219 ; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 68 ; WERNZ, *o. c.*, p. 144, nota (58) ; *Coll. Namurcen.*, *l. c.*

6. Cf. can. 1384, § 1, 2°.

7. Cf. PENNACCHI, *l. c.*, p. 535 et 536 ; VERMEERSCH, *l. c.* ; WERNZ, *o. c.* et *l. c.*

Quidquid sit, haec exceptio certo non est admittenda pro *libris epistolarum et evangeliorum*, aliisve hujusmodi, qui ut tales et seorsim in lingua vulgari sine notis ederentur ¹.

Nota. Prohibentur versiones sacrarum Scripturarum in linguam vernaculam a catholicis confectae si non fuerint a S. Sede approbatae aut si non fuerint editae sub vigilantia Episcoporum cum debitis annotationibus ², salva exceptione de qua infra in favorem eorum qui studiis theologicis vel biblicis dent operam ³.

1349. — III. **Approbationis extensio.** 1° « Approbatio textus originalis alicujus operis, nec ejusdem in aliam linguam translationibus neque aliis editionibus suffragetur; quare et translationes et novae editiones operis approbati nova approbatione communiri debent » (can. 1392, § 1) ⁴. Nova igitur editio, licet priori approbatae plane similis, et in aliud idioma versio operis censurae obnoxii, nova indigent approbatione juxta normas superius datas ⁵.

2° « Excerpta e periodicis capita seorsim edita novae editiones non censentur nec proinde nova approbatione indigent » (*ibid.*, § 2) ⁶. Secus tamen dicendum est, si quis ex variis articulis verum librum componeret, quem sic primum in lucem ederet ⁷.

Nota. Praescriptum art. 34 const. *Officiorum*: « Vicarii et Missionarii Apostolici decreta S. C. Propagandae Fidei praepositae de libris edendis fideliter servant ⁸ », non jam in codice commemoratur. Inde hoc jus speciale abrogatum censendum est, cum per praescriptiones juris communis regionibus missionum sufficienter provisum sit.

ARTICULUS II. — De censorum officio.

1350. — I. **Institutio et qualitates.** « In universis curiis episcopalibus censores ex officio adsint ⁹, qui edenda cognoscant » (can. 1393, § 1).

« Censores ex utroque clero eligantur aetate, eruditione, prudentia

1. Cf. *Coll. Namurcen.*, I. c., p. 87.

2. Can. 1399, 5°.

3. Can. 1400.

4. Cf. art. 44 const. *Officiorum*.

5. Rationes hujus praescripti exponit PENNACCHI, I. c., p. 519. Cf. ARNDT, *o. c.*, p. 298 ss.; *Nederl. kath. stemmen*, t. X, p. 43. Cf. etiam CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 922; BOUDINHON, *o. c.*, p. 286.

6. Cf. S. Ind. C., 19 maii 1898, ap. *Collat. Brugen.*, t. III, p. 490.

7. Cf. BOUDINHON, in *Le can. contemp.*, 1898, p. 312; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 148.

8. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1338; BOUDINHON, *L'index*, p. 240 s.

9. Idem dicendum de qualibet religione clericali exempta, cf. PRUEMMER, *o. c.*, q. 416, 4°.

commendati, qui in doctrinis probandis improbandisque medio tutoque itinere eant » (*ibid.*, § 3).

Haec verba de verbo ad verbum desumpta sunt ex encycl. Pii X *Pascendi*¹.

Censores a religiosis familiis nunquam ab Episcopo eligantur, nisi prius moderatoris provinciae secreto sententia audiat, qua constare poterit de eligendi moribus, scientia et doctrinae integritate².

1351. — II. Munus censoris.

1° « Examinatores in suo obeundo officio, omni personarum acceptione deposita³, tantummodo prae oculis habeant Ecclesiae dogmata et communem catholicorum doctrinam quae Conciliorum generalium decretis aut Sedis Apostolicae constitutionibus seu praescriptionibus atque probatorum doctorum consensu continetur » (can. 1393, § 2).

Munus est ergo in scriptis recognoscendis de doctrina libri secundum probatos fontes judicare; non de ejus opportunitate sententiam ferre. De hac tamen, ut Ordinarium censor moneat, saltem convenit⁴.

2° Absoluto igitur examine, « censor sententiam *scripto* dare debet. Quae si faverit, Ordinarius potestatem edendi faciat, cui tamen praeponatur censoris judicium, adscripto ejus nomine. Extraordinariis tantum in adjunctis ac perquam raro, prudenti Ordinarii arbitrio, censoris mentio omitti poterit » (can. 1393, § 4). « Auctoribus censoris nomen pateat nunquam, antequam hic *faventem* sententiam ediderit » (*ibid.*, § 5).

Haec disciplina desumpta est ex encycl. *Pascendi*, confirmata Motu proprio *Sacrorum Antistitum*. Pius X praecipiebat ut Ordinarii potestatem edendi facerent per verbum *Imprimatur*, cui praeponeretur judicium censoris per formulam *Nihil obstat*. Censemus illas praescriptiones stricte esse servandas, usitata praefata vel aequivalenti formula ad exprimendum judicium censoris. Sunt qui putant⁵ judicium censoris, addito ipsius nomine non esse in ipso libro imprimenda. At contra facit ipse textus can. 1393, § 4, ubi data opera agitur de exsequendo munere censoris. Nec objiciendus videtur can. 1394, § 1, cum non de hac re

1. Cf. *Collat. Brugen.*, t. XII, p. 681 s. Cf. etiam Motu proprio *Sacrorum Antistitum*, 1 sept. 1910.

2. Cf. encycl. *Pascendi*. Circa qualitates censorum legendus est art. 38 const. *Officiorum*, maxime desumptus ex const. Bened. XIV *Sollicita ac provida*, § 13.

3. « Itaque nationis, familiae, scholae, instituti affectum excutiant, studia partium deponant » const. *Officiorum*, art. 39, ex const. *Sollicita ac provida*, § 17.

4. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 727. Vide art. 39 const. *Officiorum*.

5. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 727.

agitur sed de licentia data ab Ordinario ¹. Sapientissime jubetur ne auctoribus nomen censoris pateat nunquam, antequam hic faventem sententiam ediderit, ne quid molestiae ipsi afferatur ².

ARTICULUS III. — De forma licentiae edendi.

1352. — 1° « Licentia, qua Ordinarius potestatem edendi facit, in scriptis concedatur, in principio aut in fine libri, folii vel imaginis imprimenda, expresso nomine concedentis itemque loco et tempore concessionis » (can. 1394, § 1). Ordinarius utatur formula *Imprimatur* vel alia quacumque dummodo de licentia edendi clare et authentice constet ³.

Olim praescribatur ut licentia omnino *gratis* concederetur ⁴. Haec praescriptio etsi non reassumpta ⁵, tamen ex natura rei servanda est quoad licentiae liceitatem; posset tamen exigi congrua pro censoris labore retributio, etsi magis aequum esse videatur ut sustentationi censoris alio modo provideatur ⁶.

2° « Si vero licentia deneganda videatur, roganti auctori, nisi gravis causa aliud exigat, rationes indicentur » (can. 1394, § 2) ⁷.

1. Eodem sensu PRUEMMER, *o. c.*, q. 416; AUGUSTINE, in can. 1393; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 923.

2. Cf. indultum speciale pro Hollandia, ap. *Nederl. kath. stemmen*, 1909, t. IX, p. 220.

3. Nihil obstat quin Ordinarius personaliter officium censoris assumat et prolixiorum laudatoriam adhibeat formulam, qua constabit de examine facto et de merito operis.

Sunt qui tenent auctores quandoque posse, Episcopo annuente, obtentam imprimendi licentiam omnino reticere, ne v. g. liber de caetero optimus, a pluribus respuatur eo praecise titulo quod censuram praeseferat. Cf. DE BRABANDERE, *Comp. jur. can.* ed. 5a, n. 1348; DILGSKRON, VERMEERSCH, *o. c.*, p. 141; ejusd. auct., *De Modernismo*, p. 66.

Opinamur hanc praxim non esse admittendam, quum textui legis manifeste sit contraria, et insuper legislator, quando simile quid permittere vult, hoc expresse declaret (can. 1393, § 4). Caeterum, quando agitur de libris ob solum approbationis defectum proscriptis, omnino requiritur ut approbatio authentice appareat.

4. Art. 40 const. *Officiorum*. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, ed. 8, n. 1344.

5. Sicuti nec obligatio art. 43 const. *Officiorum* imprimendi in titulo libri approbati nomen et cognomen auctoris et editoris, locum insuper et annum impressionis atque editionis.

6. Cf. BOUDINHON, *o. c.*, p. 266.

7. Ad dubium: An Ordinarii, qui peracto examine alicujus libri, licentiam denegent eundem publicandi, teneantur auctori rationes denegatae licentiae indicare? S. C. Ind., 1 sept. 1898, responderi mandavit: *Affirmative, si liber videatur correctionis seu expurgationis esse capax*. Cf. ASS., t. XXXI, p. 256. Cf. S. Off., 13 dec. 1923, decret. proscriptionis operis Brassac, cum epistola circa hoc decret., 22 dec. 1923, AAS., t. XV, p. 615 s. Si auctor sese gravatum sentiat, vel ex eo quod petitioni approbationis non fuerit a curia episcopali responsum, vel denegata fuerit licentia, ei licet recursum instituere ad Sanctam Sedem. Noverint tamen auctores, ut Episcopus facultatem edendi non concedat, satis esse ut vere justa obsit causa, v. gr. tuenda pacis, expectandae opportunitatis, etc. Cf. VERMEERSCH, *De modernismo*, p. 66; *Nederlandsche kath. stemmen*, t. IX, p. 16 s.

CAPUT II.

DE PROHIBITIONE LIBRORUM.

1353. — **Notio et ordo dicendorum.**

1° *Notio*. Prohibitio enim est actus quo superior ecclesiasticus legitima auctoritate librorum noxiorum lectione et usu fideles interdicat.

2° *Ordo dicendorum*. In articulo I agimus de auctore prohibitionis (can. 1395), de obligatione denuntiandi libros perniciosos (can. 1396) et de extensione et vi prohibitionis (can. 1396, 1398) ; in articulo II de libris ipso jure seu decretis generalibus prohibitis (can. 1399) et de libris decreto particulari proscriptis ; in articulo III, de exemptionibus et de licentia legendi libros prohibitos (can. 1400-1403, 1405, § 1) ; in articulo IV de venditione librorum prohibitorum (can. 1404).

ARTICULUS I. — **De auctore prohibitionis, de obligatione denuntiationis et de vi prohibitionis.**1354. — **I. Auctor prohibitionis** (can. 1395).

Jus et officium libros ex justa causa prohibendi competit :

1° « Non solum *supremae auctoritati ecclesiasticae* pro universa Ecclesia » (§ 1) ; quo nomine hac in re veniunt, praeter Concilium oecumenicum, tum ipse R. Pontifex, tum Congregatio *S. Officii*¹ cui demandata est pristina competentia *S. Indicis Congregationis*,

2° « Sed pro suis subditis *Conciliis quoque particularibus et locorum Ordinariis*² » (*ibid.*).

a) Hac proscribendi facultate uti valent Ordinarii circa libros *in aliena dioecesi* editos, imo et approbatos, sed in sua dioecesi diffusos : quamquam sane optandum est ut periculum talis discrepantiae inter Episcopos diligenti censurae praeviae cura removeatur, utque in tali casu Ordinarii non nisi gravissimis de causis potestate sua utantur. b) Poterunt quoque Ordinarii prohibere *suis dioecesanis* libros a regularibus aliisve exemptis editos. c) Verum, regulares exempti, remoto scandalo, non sunt obstricti prohibitionibus legendi retinendique libros, ephemerides, aliave scripta, *ab Ordinariis pro suis dioecesibus factis*, praesertim cum jam non valent procedere Ordinarii locorum tanquam Sedis Apostolicae

1. Cf. supra, t. I, n. 585.

2. Sub jure anteriori haec potestas competeat Ordinariis locorum, etiam tanquam Sedis Apostolicae delegatis. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1307.

delegati¹. d) Peregrini etiam non videntur prohibitionibus specialibus Ordinarii loci ligari². Tamen cum teneantur vi canonis 14, his legibus territorii in quo versantur, *quae ordini publico consulunt*, obstringuntur prohibitionibus Ordinarii loci, quoties ex legis violatione oriretur scandalum, vel fidelium fidei moribusque aut disciplinae dioecesanae affertur nocumentum. De qua obligatione ut certe constet, necessaria videtur declaratio Episcopi³. e) « Ab hac prohibitione⁴ datur ad Sanctam Sedem recursus, non tamen in suspensivo » (can. 1395, § 2).

3° « Etiam Abbas monasterii sui juris et supremus religionis clericalis exemptae Moderator, cum suo Capitulo vel Consilio, potest libros ex juxta causa prohibere; idemque, si periculum sit in mora, possunt alii Superiores majores cum proprio Consilio, ea tamen lege ut rem quantocius deferant ad supremum Moderatorem » (*ibid.*, § 1).

« Dispositione prorsus nova, cum causae fidei reserventur Ordinariis locorum, Superiores religionis clericalis exemptae in partem vocantur jurisdictionis ecclesiasticae etiam ad libros (pro suis subditis) prohibendos. Antea iidem non poterant nisi ex potestate dominativa non tam librum prohibere quam cuiquam vetare lectiones ipsi periculosas vel damnosas⁵. »

1355. — II. De denuntiatione pravorum librorum.

1° « Omnium fidelium est, maxime clericorum et in dignitate ecclesiastica constitutorum eorumque qui doctrina praeceant, libros quos perniciosos judicaverint, ad locorum Ordinarios aut ad Apostolicam Sedem deferre; id autem peculiari titulo pertinet ad Legatos Sanctae Sedis, locorum Ordinarios atque Rectores Universitatum catholicarum⁶ » (can. 1397, § 1).

Ad hanc denuntiationem faciendam tenentur catholici ex charitate, Praelati ecclesiastici ex officio et ex justitia⁷. S. Officium non tantum delatos sibi libros examinat et dimittit aut damnat, sed etiam debet ex

1. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 731; GÉNICOT-SALSMANS *o. c.*, t. I, n. 451. Cf. de hac controversia sub jure praecedenti, DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. et l. c.*

2. Cf. VAN DEN BERGHE, *De legibus*, n. 108; *Theol. Mechlin.*, De legibus, n. 55.

3. Cf. *Collat. Brugen.*, t. XXIV, p. 156; VAN DEN BERGHE, *l. c.*; MÄROTO, *o. c.*, p. 213.

4. Ordinarium vel Conciliorum particularium.

5. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 731; DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. et l. c.*

6. Ita fere art. 27 const. *Officiorum*.

7. Cf. HOLLWECK, *o. c.*, p. 59; PENNACHI, *o. c.*, p. 396 s.; BOUDINHON, *o. c.*, p. 214; PIAT, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XXXI, p. 566; LEGA, *o. c.*, p. 463; WERNZ, *o. c.*, p. 122; *Nederl. kath. stemmen*, t. VIII, p. 22 s. — Cf. tamen VERMEERSCH, *o. c.*, p. 125 et MOUREAU, ap. *Rev. des sc. ecclés.*, 8e sér., t. VI, p. 289.

officio inquirere si quae in vulgus edantur scripta cujuslibet generis dam-
nanda ¹.

2° « Expedit ut in pravorum librorum denuntiatione non solum libri
inscriptio indicetur, sed etiam, quantum fieri potest, causae exponantur
cur liber prohibendus existimatur » (*ibid.*, § 2).

« Iis ad quos denuntiatio defertur, sanctum esto denuntiantium no-
mina secreta servare » (*ibid.*, § 3) ².

Nulla specialis forma denuntiationis faciendae praescribitur. Fieri
autem debet ad S. Officii Secretarium. At fieri etiam potest ad S. C.
de Prop. Fide ³, si agatur de personis et locis ipsius jurisdictioni sub-
jectis; vel etiam, si causa intercedat, ad ipsum R. Pontificem. Simples
fideles melius rem deferent ad Episcopum.

Modum quo procedere solebat olim S. C. Indicis, nunc autem S. Offi-
cium habes ex cit. Ben. XIV Const. *Sollicita ac provida* ⁴.

3° « Locorum Ordinarii per se, aut, ubi opus fuerit per sacerdotes
idoneos vigilent in libros, qui in proprio territorio edantur aut venales
prostant » (*ibid.*, § 4).

Hoc in munere explendo utetur Ordinarius opere Consilii vigilantiae,
quod in singulis dioecesibus instituendum est ⁵. Scopus hujus vigilantiae
est ut libros, aliaque scripta noxia in sua dioecesi edita vel diffusa pro-
scribere et e manibus fidelium auferre studeant ⁶.

4° « Libros qui subtilius examen exigant vel de quibus ad salutarem
effectum consequendum supremae auctoritatis sententia requiri videatur,
ad Apostolicae Sedis iudicium Ordinarii deferant » (*ibid.*, § 5) ⁷.

Quia autem Episcopi dirimere nequeunt controversias quas tolerat
Ecclesia, ipsis non licet proscribere librum, *praecise* ob propositionem
quae neque damnata sit, neque proxime ad damnatam accedat ⁸.

1. Vide supra t. I, n. 585.

2. Iisdem fere verbis concipitur art. 28 const. *Officiorum*.

3. Haec Congregatio rem ad S. Officium transmittere tenetur.

4. Cf. PÉRIES, *o. c.*, p. 167 ss.; PENNACCHI, *o. c.*, p. 398 ss.; *Nederl. kath. stem.*, l. c., p. 24 ss.; MONIN, *De Curia Romana*, p. 293 ss. Cf. BETTEN, *The Roman Index*, p. 24 ss.; cf. etiam *Encycl. Pascendi*, ap. *Coll. Brug.*, t. XII, p. 617, 670.

5. Cf. supra, n. 685.

6. Cf. art. 29 const. *Officiorum*. Cf. etiam can. 1405, § 2; litteras S. C. Ind., ad omnes Metropolitanos, 2 apr. 1873, ASS., t. XXX, p. 403; *encycl. Pascendi*, ap. *Collat. Brugen.*, t. XII, p. 679 s. et *Motu proprio Praestantia*, 13 nov. 1908, *ibid.*, t. XIII, p. 7.

7. Cf. art. 29 § 2 const. *Officiorum*.

8. Dicitur *praecise*; quia si Episcopus iudicet diffusionem huiusmodi proposi-
tionis seu doctrinae, spectatis adjunctis, funestam fore suae dioecesi, non prohi-
betur librum istum, qua scriptum noxium, damnare. Cf. ARNDT, *o. c.*, p. 163;
VERMEERSCH, *o. c.*, p. 128; *Nederl. kath. stemmen*, l. c., p. 30.

1356. — III. De extensione prohibitionis.

1° *Vis universalis prohibitionis et extensio ad versiones et editiones.*
a) « Libri ab Apostolica Sede damnati ubique locorum et in quodcumque vertantur idioma prohibiti censeantur » (can. 1398) ¹.

Haec praescripta valent pro libris sive specialibus sive generalibus decretis ab Apostolica Sede damnatis. Opere speciali Sedis Apostolicae decreto proscripto, prohibentur operis versiones quae ante decretum in lucem fuerint editae, nisi expressis verbis aliter in Indice caveatur ².

b) « Liber quoquo modo prohibitus rursus in lucem edi nequit, nisi, factis correctionibus, licentiam is dederit qui librum prohibuerit ejusve Superior vel successor » (can. 1398, § 2) ³.

Proinde ut liber prohibitus sive ipso jure sive decreto particulari de-nuo legitime edatur semper requiritur ut debite corrigatur ; at insuper si proscriptus fuerit sive per decretum S. Sedis, sive per sententiam Ordinarii, requiritur ut, factis correctionibus, licentiam edendi concedat vel is qui librum prohibuerit, vel ejus Superior aut successor ⁴.

Emendatio auctori committi solet, sed ea lege ut ab eo approbetur qui opus prohibuit ⁵.

Praeterea etiam dicendum est, opere in Indicem librorum prohibitorum relato, vetari omnes operis editiones, quae ante decretum publici juris factae sint, nisi contrarium expresse in Indice dicatur ⁶.

Inde concludas quid judicandum sit de opere in Indicem relato, quod ante vel post decretum proscriptionis in diario aut libello periodico editum est. Omnes fatentur illud opus positive prohiberi etiam prout jacet in libello periodico aut in diario ; non ideo tamen libellus periodicus, generali sua ratione bonus, prohibetur ; nec ipsa collectio seu series voluminum per remotionem fasciculorum opus proscriptum continentium erit mutilanda ⁷.

1357. — 2° Extensio prohibitionis ad singulas operis vetiti partes.

Principium est ab omnibus admissum : *prohibito opere, prohiberi totum*, et proscriptionem participare *singulas operis partes*, etiam innocuas. At non concorditer incedunt auctores in explicando et applicando

1. Cf. supra n. 1309.

2. Cf. praefatio Indicis.

3. Cf. art. 31 const. *Officiorum*, novo jure ampliatum. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1335.

4. Quod tenendum est etiam si opus non absolute, sed addita clausula « *donec corrigatur* » fuerit prohibitum. Cf. postea n. 1359 de sensu hujus clausulae.

5. Cf. BENED. XIV const. *Sollicita et provida* ; *Nederlandsche kath. stemmen*, 1908, t. VIII, p. 295 ; *L'ami du clergé*, 1906, p. 414.

6. Cf. praefatio Indicis.

7. Cf. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 31 et 27 s.

hoc principio quod alii strictius, alii latius interpretantur¹. Attentis sententiis vere probabilibus, simulque inspecta praxi, ita intelligendum videtur praefatum axioma.

a) Libro quavis ratione prohibito, prohibetur totus, cum omnibus partibus, etiam innocuis sub hoc toto contentis.

b) Si jam opus unum integrumque non sit, sed vel pluribus tomis compleatur, vel ab eo avellantur partes aut exscribantur pericopae, tunc distinctione opus est:

Quando scriptum absolute prohibetur propter defectum *extrinsecum*, puta ex neglecta approbatione debita (can. 1399, 5°), huic prohibitioni, etiam demptis erroribus, remanet obnoxium, simulque singulae partes, etiam separatae, ut proscriptae habentur, eo quod eodem vitio laborent².

Quando vero scripti alicujus proscriptio *intrinseca* nititur ratione, quia, verbi gratia, propugnat haeresim, tunc iterum variae attendendae sunt hypotheses:

α) Folia ex libro damnato separata, quibus loca referuntur quae causam prohibitioni dederunt, totius libri participabunt proscriptionem; secus si innocua sunt³.

β) Si partem quae causam proscriptioni praebuit et de hoc certo constet, deleveris, vel occluseris, vel detraxeris, juxta opinionem hodie communio⁴, illa expunctio tollit generalem operis prohibitionem. Ergo practice licebit quae reliqua sunt libri legere et retinere. Etenim in hoc scripto, nec vitium amplius habetur, nec periculum pro fide aut moribus, ita ut nec contra textum, nec contra rationem legis peccetur⁵.

γ) Quando opus pluribus completur tomis, in quorum uno certo reperitur causa prohibitionis, juxta opinionem de Lugo⁶, quam plerique amplectuntur, reliqui tamen tomi censendi sunt prohibiti, nisi varia operis volumina *formaliter* sint distincta, ita quidem ut singula per se et seor-

1. Cf. *Coll. Brug.*, t. XI, p. 643 ss.; VERMEERSCH *o. c.*, p. 25 ss.; VAN COILLIE, *o. c.*, p. 34 ss.

2. Hoc confirmatur responso S. Off., 26 jul. 1848, *Collect. C. de P. F.*², n° 1030; cf. PIAT, ap. *Nouv. rev. théol.*, 1898, t. XXX, p. 58.

3. *Coll. Brugen.*, l. c., p. 644.

4. Cf. LACROIX, *Theol. mor.*, l. VII, n. 330; S. ALPH., *Theol. mor.*, l. VII, n. 283; HEYMANS, *o. c.*, n. 281; PIAT, l. c., p. 58; ejus. auct. *Comm. in Const. « Apost. Sed. »*, p. 27; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 25; FEYE, *De delictis*, c. VI, n. 65, p. 71; D'ANNIBALE, *Summula theol. mor.*, ed. 3, t. III, p. 141; LEGA, *o. c.*, p. 431, etc.

5. Cf. PIAT, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. II, p. 623. Exceptio a pluribus allata « nisi agatur de libro in odium auctoris damnato » non amplius hodie sustinetur. Abstinet jam Ecclesia ab illa nota prohibitionis. Cf. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 34; WERNZ, *o. c.*, p. 134, nota (117).

6. *De virtute Fidei*, disp. XXXI, n. 55 s.

sim ab aliis apta sint subsistere, et quasi opera diversa constituent¹. Fatetur tamen Feye² se non perspicere cur non posset in omni casu censura (et prohibitio) restringi ad illud praecise volumen in quo propugnatur haeresis. Ideo si separas partem quae ansam dedit prohibitioni, auferendo tomum in quo error continetur, probabiliter quoad caeteros tomos evanescit prohibitio, nisi negare velis sententiam sub 2) propositam³.

Nota. Damnato operis cujusdam primo volumine vel prioribus voluminibus, si alia dein typis edantur, posteriora volumina pro suspectis habeantur et mala praesumantur, nisi auctor emendatum sese probaverit. Perinde est dicendum de fasciculis periodici, qui hujus proscriptioni sunt posteriores⁴.

3) Quid tandem de libris ex aliorum scriptorum excerptis compositis, de miscellaneis litterariis (*chrestomathies, anthologies, pages choisies*) ? « In his vero generibus librorum, ait Clemens VIII⁵, qui ex variorum scriptorum dictis, aut exemplis, aut vocibus compilari solent, is qui laborem colligendi aut compilandi suscepit, pro auctore habeatur ». Proinde potius habeantur haec opera ut novi libri, quibus simpliciter applicari possunt decreta generalia codicis. Si tamen illa opera considerentur formaliter ut referentia loca aliorum librorum, eis applicari fas est quae supra diximus de foliis ex libro prohibito separatis, nimirum : si damnati libri aut damnatorum librorum referunt paginas innoxias aut vix reprehensibiles, legi retinerique possunt salvis regulis prudentiae ; si vero moraliter idem opus proscriptum videntur exhibere, aut ibidem pars quae materiam dedit prohibitionis est reassumpta, ipsa miscellanea prohibitioni obnoxia censentur⁶. Attamen praxi indutum est ut pericopae ex libris prohibitis a catholicis auctoribus exscribantur, refutandi gratia.

1. V. gr. theologia dogmatica cujus singula volumina specialem tractatum complecterentur.

2. *O. c.*, p. 70 s.

3. Ita VERMEERSCH, *o. c.*, p. 26.

4. Praefatio Indicis.

5. Instructio regulis Indicis adjecta, pars III, § 1. Cf. HEYMANS, *o. c.*, p. 261 ; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 27 ; BOUDINHON, in *Rev. du cl. fr.*, 1901-1902, t. XXIX, p. 190 ; *Rev. eccl. de Liège*, 1920-1921, t. XII, p. 7 ; HOORNAERT, *Nos lectures*, p. 580.

6. Ita prodierunt Parisiis, apud Delagrave, opera quaedam selecta poetae Victor Hugo sub titulo « *Morceaux choisis de Victor Hugo* », 3 vol., in quibus prostant extensa sed innocua excerpta ex libris prohibitis « *Notre-Dame de Paris* » et « *Les Misérables* ». Haec excerpta ut proscripta non sunt habenda. Contra ut prohibitum haberem opus « *Pages choisies de H. Taine* », quod edidit V. Giraud, Parisiis, Hachette, 1909.

1358. — 3° *Extensio prohibitionis ad opera codici anteriora* ¹.

Vis retroactiva in *actus* praeteritos praescriptionibus codicis certo non competit ². At non sunt confundendi *libri* ante novam constitutionem publicati, cum actibus antea positis. Nam si quis ex jure antiquo actum quemdam legendi vel retinendi librum licite exercuit, inde nequaquam sequitur ipsum nunc pro *futuro* tempore licite posse exercere actum legendi et retinendi circa eundem librum ex jure vigente *nunc prohibitum*.

a) Hinc omnes fatentur prohibitiones quae intrinseca nituntur ratione, afficere etiam opera hac nova lege anteriora. Ratio est quia libri isti *in se* prohibentur, *propter praesumptum periculum universale*, non ob intentionem vel culpam auctoris. Verbi gratia, vi juris Leonis XIII, libri et scripta quae indulgentias apocryphas, vel proscriptas aut revocatas continerent de se non prohibebantur ³; hodie autem certe inter libros prohibitos recensentur ⁴, ita ut in hac prohibitionem comprehendantur hujusmodi opera codici anteriora.

b) Quaestio ponitur num dispositiones quae certa opera prohibent ideo *quod sine legitima auctoritatis licentia* prodierint respiciant tantummodo opera quae edantur vigente codice; verbi gratia hodierno jure libri sacrarum Scripturarum vel eorundem annotationes et commentaria prohibentur si absque debita licentia edantur ⁵. Opinio affirmativa tenenda videtur. Nam isti libri nequaquam unice prohibentur propter hunc defectum, sed propter periculum universale ipsis insitum, ad quod averendum imponitur obligatio reportandae censurae. Hac non reportata, remanet *in libro* motivum integrum absolutae prohibitionis, nempe prohibitae lectionis, retentionis, etc. ⁶. Imo si omnes hujusmodi libri anteriores impune legi et retineri possent, magna ex parte nova lex fieret illusoria. Qui rigor sane in illis libris anterioribus non est servandus, qui *in se* certo boni sunt et saltem *tacitam* quamdam approbationem Superiorum ecclesiasticorum consecuti sunt, notatim, versiones vernaculae, catholicis notis ornatae at episcopali approbatione carentes.

Haec tamen non plane evertunt probabilitatem alterius sententiae a pluribus auctoribus propugnatae ⁷.

1. Cf. de hac quaestione mota occasione promulgationis const. *Officiorum*; WERNZ, *o. et l. c.*, p. 109; ARENDT, *De quibusdam dubiis*, etc., p. 35; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 24 s.

2. Cf. can. 10. Cf. MAROTO, *o. c.*, n. 184.

3. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1321.

4. Can. 1399, 11°.

5. Can. 1399, 5°. Cf. art. 13, 20 const. *Officiorum*, pro parte reassumptos in codice.

6. Cf. in hunc sensum ARENDT, *o. et l. c.*; WERNZ, *o. et l. c.*

7. Cf. VERMEERSCH, *o. et l. c.*; HOLLWECK, *o. c.*, p. 16 s.; PENNACCHI, in ASS.,

1359. — 4° *De vi quarundam clausularum.*

a) *Opera omnia*¹. Olim illa formula intelligebatur de omnibus operibus sive praesentibus sive futuris, et communiter censebatur facta *in odium auctoris*².

Hodie vero ex ipsa interpretatione *Praefationis* novi indicis, alia est hujus clausulae vis.

α) *Quoad objectum*: jam non afficit omnia alicujus auctoris opera sed, si agitur *de auctore acatholico*, excipiuntur ii libri qui aut nullo modo, aut obiter tantum fidei veritates attingunt, et ii qui nullo decreto generali aut speciali fuerunt notati; si vero sermo est *de auctore catholico*, excipiuntur ii libri, de quibus certo constet eos neque decreto generali, neque decreto speciali prohiberi³.

β) *Quoad tempus*: haec prohibitio non cadit nisi in opera quae probabant tempore quo lata est generalis illa prohibitio. Attamen, uti notat ipsa *Praefatio*, opera deinceps edita praesumenda sunt incidere in aliquod decretum generale, nec ergo, possidente prohibitione, legi aut retineri possunt, nisi constet ea nullo modo ejusmodi decreto attingi.

Nota. Probabilius cum P. Vermeersch⁴, censendum est hac clausula tantummodo *libros* notari, non vero scripta minora, nisi hujus generis sint, circa quae specialis versatur prohibitio can. 1399, 5°. Quod confirmatur modo loquendi citatae *Praefationis*.

b) *Fabulae amatoriae omnes*. Auctores, attenta interpretatione formulae *opera omnia*, quae universalior est et severior, hanc alteram clausulam etiam mitius quam sonat interpretantur; nempe praesumuntur omnes fabulae amatoriae hac clausula proscriptae, nisi constet quamdam nec decreto speciali nec lege generali attingi⁵.

t. XXX, p. 535; BOUDINHON, in *le Canoniste contemp.*, 1897, p. 672; VAN COILLIE, *o. c.*, p. 35; SALSMANS, *o. c.*, p. 52, nota; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 927; GÉNICOT-SALSNAMS, *o. c.*, n. 453, p. 386, nota 2.

1. Cf. praefationem tertiae editionis Indicis (1911), ap. VERMEERSCH, *Periodica de religiosis*, t. VII, p. 273 s.; *Nederlandsche kath. stemmen*, 1914, t. XIV, p. 65 ss.; 1920, t. XX, p. 161 ss. Cf. VERMEERSCH, *De prohibitione et cens. libr.*, p. 35 quem praecipue sequemur.

2. Jam abstinet Sedes Apostolica ab illo modo proscriptionis.

3. Exempli gratia opera omnia PROUDHON, ZOLA et ANATOLE FRANCE damnata sunt; excipiuntur prioris *Essai de grammaire générale*; alterius *Le Rêve*; tertii *Le crime de Sylvestre Bonnard*.

Hoc discrimen intercedit inter acatholicum et catholicum scriptorem, quorum *opera omnia* damnantur: utriusque praesumuntur opera damnata, nisi constet quodpiam vel quaequam nullo decreto generali aut speciali damnari: prioris solius damnantur opera omnia quae de religione agunt, nisi, ut videtur, constet nihil in iis contra fidem contineri.

4. O. et l. c.

5. Cf. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 36. Exempli gratia: damnantur omnes fabulae amatoriae G. SAND, A. DUMAS (patris), BALZAC; jam vero decreto generali non

Fabulae amatoriae idem, in novo Indice, auditur quod in superiore *opera romanensia* (les romans). Quare nec fabulae scenicae (dramas, comédies) comprehenduntur; nec excluduntur opera romanensia non stricte amatoria¹.

c) *Data opera; ex professo*. Illae clausulae *ex usu communi* idem significant, sc. de industria, consulto, studiose (de propos délibéré) et ei opponitur dictio: obiter, per transennam (en passant, sans insister). *Data opera* aut *ex professo* liber de aliqua re agit, qui secundum *scopum principalem* saltem in *notabili* parte libri per expositionem, descriptionem, probationes, defensiones in hac re incumbat².

d) *Donec corrigatur* sc., liber remanet proscriptus, donec correctiones a S. Sede aut ab illo qui prohibitionem tulit probatae fuerint. Haec formula respicit modum, non vero effectum prohibitionis.

1360. — IV. Vis prohibitionis seu quosnam actus comprehendat.

« Prohibitio librorum id efficit ut liber sine debita licentia nec edi, nec legi, nec retineri, nec vendi, nec in aliam linguam verti, nec ullo modo cum aliis communicari possit » (can. 1398, § 1)³.

1° **Editio** dicitur actus illius qui librum publici juris facit. Editio inde fit principaliter ab *editore* qui curat ut liber publicetur; ab *auctore* si cura ipsius liber edatur. An *typographus* seu typographicae officinae dominus, qua talis inter editores veniat probabilius negatur, quum quod ab Ecclesia prohibetur non sit libri compositio aut impressio, sed ejus in vulgus editio⁴. At edentibus librum praestat saepissime cooperationem *formalem*, et semper cooperationem *materialem proximam*. Qua cooperator formalis contrahit necessario malitiam editionis libri pravi, quae est actio intrinsece mala; qua praestans cooperationem materiam proximam excusari tantum potest in casu extremi mali vitandi⁵. A fortiori opifices excluduntur a prohibitionem positiva; illisque applicanda tantum veniunt principia in materia cooperationis materialis quae caeterum relate ad *editionem* nunc prohibitam remota tantum est⁶.

attingi videntur, prioris *La petite Fadette*, *La mare au Diable*, *François le Champi*; alterius, *Le Comte de Monte-Christo*, *Le capitaine Pamphile*, *Jehanne la Pucelle*, *Les trois mousquetaires* (cf. *Rev. du cl. fr.*, t. XLIV, p. 339); tertii, *Eugénie Grandet*, etc. Cf. VERMEERSCH, *o. et l. c.*; BETHLEEM, *Romans à lire et à proscrire*. Essai de classification au point de vue moral des principaux romans et romanciers (1800-1925), 9e éd., Paris, 1925.

1. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 33.

2. Cf. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 34; WERNZ, *o. c.*, p. 112, nota (56).

3. Cf. *Collat. Gandaven.*, 1923, t. X, p. 48 ss.

4. Cf. can. 2318.

5. Cf. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 38. Typographus ut *correus principalis* poenam incurrere potest inflictam in edentes quosdam libros prave vi can. 2318; 2209, § 1-3; 2231.

6. VERMEERSCH, *o. et l. c.*

2° **Lectio** proprie dicitur actus quo quis visu percurrit et mente percipit quae scripta sunt. Necesse non est ut verbis articulentur vel ore pronuntientur quae in libro continentur : sufficit si oculis perlustrentur ; quia vere legere dicitur taliter agens, ac etiam in hoc casu militat ratio legis.

Aliunde legentes non sunt, neque ex hoc capite legem *positivam* violant :

a) Qui idioma ignorantes quo liber est conscriptus, materialiter tantum illum oculis perlustrant, et mechanice, ut ita dicamus, illum percurrunt ; secus vero, si sensum non percipiant vel ex materiae difficultate, vel ex ineptitudine intellectus, vel ex modica mentis applicatione.

b) Qui memoriter recitant locum quem olim didicerunt.

c) Qui mere audiunt alium legentem ; idque etiam probabiliter juxta nonnullos, si hunc consilio, prece, vel jussione ad legendum induxerint ¹.

3° **Retentio** prohibita habetur quando aliquis *apud se* conservat librum, sive proprium, sive alienum, puta depositum vel commodatum ; aut etiam quando quis retenta libera dispositione, librum deponit *apud alium*, excepto tamen probabiliter si librum deponat penes habentem licentiam cum voluntate explicita vel implicita illum non repetendi nisi ipse prius facultatem retinendi obtinuerit ; in hoc enim casu, licet taliter agens vere retineat, tamen ex benigna interpretatione legis non illicite videtur retinere, quum adaequate cesset periculum *legendi* ².

Quodsi opera retineantur non propter lectionem, sed quia sunt opera typis antiquis impressa (incunables) aut artisticè compacta, « per se juxta hic causa subest petendi facultatem, quae non negabitur. Si tamen, quod non raro fit, ex modo quo servantur et ipso artis pretio, morale non fuerit periculum ne legantur, naturam libri quasi amisisse videntur. Formalis enim libri usus est *lectio*. Quare necessitas petendae facultatis, praesertim si accedat molestia quaedam, non videtur stricte urgenda ³. »

Pennacchi censet retentorum nomine non venire *librorum compactores* (les relieurs) qui libros ad horam accipiunt ut eos struant, et pretio accepto laboris, illos restituant ; quia, ait, verbum *retinere* actionem continuam,

1. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 39 ; SANTI-LEITNER, *o. c.*, t. V, p. 100 ; LEURENIUS, in lib. V, tit. 7, quaest. 10, n. 5, citans Castropalao, Sanchez, Coninck ; DE LUGO, *De virtute Fidei*, Disp. XXI, sect. 2, n. 74 ss., citans multos alios. « Ratio autem est, ait, quia audiens, sive inducat, sive non inducat legentem, vere non legit : lex autem imponens poenam facienti non comprehendit mandantes, vel consulentes nisi id exprimat ». Contradicientibus tamen aliis, cf. HOLLWECK, *o. c.*, p. 24, nota 1 ; SCHNEIDER, *o. c.*, p. 168. Haec sub antiqua legislatione docebantur ; at hodie ex can. 2331, qui mandato aut jussione aliquem ad legendum libros sub sanctione poenali prohibitos (can. 2318, § 1) efficaciter induxerint ita ut sine eorum opera delictum commissum non fuisset, tenentur eadem poena ac legentes.

2. Cf. S. ALPH., *Theol. moralis*, l. VII, n. 298 ; LEHMKUHL, *o. c.*, t. II, n. 924.

3. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 40.

saltem per aliquod tempus, in legis spretum commissam significare videtur¹. Haec sententia cum benigna interpretatione optime convenire videtur, cum dicti operarii libros apud se habeant, non ad eos retinendos sed compingendos. Caeteroquin generatim auctores eos excusant a culpa et consequenter a poena can. 2318, § 1 lata, dum libros compingunt pro habente facultatem, imo et pro non habente, si accesserit ratio damni².

Similiter excusant *famulum* libros detinentem domini qui licentia libros prohibitos legendi praeditus est³.

Non autem videtur retinere, qui mere *custos* est *bibliothecae* in qua libri prohibiti continentur, modo eos a bibliotheca non removeat et in propria domo vel cubiculo non asservet⁴.

Nota. a) Retinentes non excusat ignorantia linguae qua scriptus est liber; neque etiam finis bonus quo moventur, v. g. si ad confutandos errores retineant, vel ad involvenda aromata, merces, medicinas, etc.

b) Qui sine licentia libros habet prohibitos jam non tenetur ipsos Episcopo tradere, ut olim praecipiebatur. Sufficit, sed requiritur, ut eos vel destruat vel tradat retinendi facultatem habenti. Idem per se praestandum erit si liber pertinet ad alium facultate carentem; licebit tamen librum reddere domino, si aliter vitari nequit grave seu notabile incommodum, ut si graves rixae, blasphemiae, odia, etc. a domino pertimescantur⁵.

4° **Venditio** jam positiva scripti prohibitionem vetatur; tamen licet vendere librum ei qui licentiam habet libros prohibitos legendi et retinendi. Libros prohibitos venales habere, quod venditionem habitualement supponit, non licet nisi observatis conditionibus can. 1404 determinatis⁶.

5° **In aliam linguam versio**, de qua egimus supra⁷.

6° **Quaevis libri communicatio**. Liber communicari potest per commutationem, donationem, restitutionem, commodationem, etc.

Nota. Olim defensio libri prohibiti sive physica v. gr. eum occultando sive moralis, v. gr., verbo ipsius libri qua damnati patrocinium suscipiendo, positive interdicebatur, hodie isti actus *lege naturali* tantum reguntur.

1361. — Nota. Quoad obligationem conscientiae quam pariunt leges de prohibitionem et censura librorum et quoad gravitatem culpae cf.

1. ASS., t. XXX, p. 526.

2. Cf. PIAT, *Comment. in Const. « Apost. Sedis »*, p. 30; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 39 s.; BOUDINHON, *o. c.*, p. 311.

3. Cf. F. PIAT, *l. cit.*; LEHMKUHL, *op. cit.*, t. II, n. 924; *Nouv. rev. théol.*, t. II, p. 630, nota (1); VERMEERSCH, *o. c.*, p. 48; BOUDINHON, *l. cit.*; MOUREAU, *ap. Rev. des sc. eccl.*, 8me sér., t. VI, p. 119.

4. Cf. F. PIAT, *o. c.*, p. 31.

5. Cf. GURY, *o. c.*, t. I, n. 241, q. 4; GÉNICOT, *o. c.*, n. 456; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 47; PÉRIES, *o. c.*, p. 225; DESJARDINS, *ap. Études*, t. LXXI, p. 375; BOUDINHON, *o. c.*, p. 311 s.; *Theol. Mechl.*, *l. cit.*

6. Cf. infra n. 1381.

7. N° 1356.

LEHMKEHL, *o. c.*, t. II, p. 816 ss., coll. t. I, n. 663 ss.; GÉNICOT-SALSMANS, *o. c.*, t. I, n. 455 ss.; BOUDINHON, *La nouvelle législation de l'Index*, p. 309 ss.; *Rev. eccl. de Metz*, 1906, p. 265 ss.; *L'ami du clergé*, 1913, t. XXXV, col. 102 ss.; 1922, col. 721 ss., 801 ss.; *Coll. Gandaven.*, 1912, t. IV, p. 320; *Rev. du clergé fr.*, 1913, t. LXXVII, p. 595, 602; SALSMANS, *De Index*, p. 17 ss.; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 926; COCCHI, *o. c.*, p. 158 ss., et praesertim VERMEERSCH, *o. c.*, p. 41 ss. Vide infra n. 1386.

ARTICULUS II. — De libris ipso jure aut decreto particulari proscriptis.

Liber ab Apostolica Sede prohiberi potest vel ipso jure seu decretis generalibus a codice exhibitis, vel nominatim decreto speciali S. Officii¹. Liber decreto speciali S. Officii proscripti dicuntur in *Indicem* librorum prohibitorum relati.

I. Libri ipso jure prohibiti (can. 1399).

Ipso jure prohibentur :

1362. — 1° « Editiones textus originalis et antiquarum versionum catholicarum sacrae Scripturae, etiam Ecclesiae Orientalis, ab acatholicis quiblibet publicatae ; itemque ejusdem versiones in quamvis linguam, ab eisdem confectae vel editae » (can. 1399, 1°)².

Proinde, omnibus interduntur, salva exemptione can. 1400: a) omnes editiones textus originalis et antiquarum versionum, etiam Ecclesiae Orientalis ab *acatholicis* quiblibet publicatae, etsi fideliter et integre editae appareant. E contrario universim permittuntur praefatae editiones debite approbatae a viris catholicis publicatae, etiamsi primum ab acatholicis editae fuerint ; b) Sacrae Scripturae versiones sive lingua non vulgari, sive quavis lingua vulgari ab *acatholicis confectae et editae*, atque praesertim illae quae per Societates Biblicas, a Romanis Pontificibus non semel damnatas, divulgantur, cum in iis saluberrimae Ecclesiae leges de divinis libris edendis funditus posthabeantur³. Item e contrario universim permittuntur versiones approbatae *lingua non vulgari*⁴ a catholicis confectae aut saltem editae.

Hae omnes editiones prohibentur ob suspicionem erroris qui studiosè ingeri solet ab hujusmodi acatholicis⁵.

1. Olim prohibebantur etiam per litteras Apostolicas.

2. Cf. art. 5, 6, 8 const. *Officiorum*. Cf. *Vom kirchlichen Verbot des akatholischen Bibelübersetzungen*, in *Th. prakt. Quart.-schrift*, 1922, t. LXXV, p. 473 ss. Cf. *Monitum* S. O., 1925, ap. AAS., t. XVII, p. 137.

3. Cf. art. 8 const. *Officiorum*.

4. Quoad versiones lingua vulgari a catholicis confectas cf. supra n. 1348, et infra n. 1367.

5. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 162.

1363. — 2° « Libri quorumvis scriptorum haeresim vel schisma propugnantes, aut ipsa religionis fundamenta quoquo modo evertere nitentes » (*ibid.*, 2°).

Hoc decreto absolute prohibentur.

a) Libri a *quibuscumque* auctoribus, etiam catholicis, conscripti, « *haeresim vel schisma propugnantes* ».

Haeresis est error pertinax intellectus contra fidem, hoc est contra veritatem quae in verbo Dei scripto vel tradito continetur et ab Ecclesia sive formali definitione sive ordinario et universali magisterio tanquam de fide credenda proponitur, in eo qui fidem suscepit.

Schisma vero est disjunctio per quam aliquis voluntarie se separat ab unitate Ecclesiae in quantum est quoddam corpus mysticum constans ex universis fidelibus et summo Pontifice, Christi vicario, ut capite ; minime vero rebellio adversus Ordinarium, vel contemptus alicujus particularis praecepti a R. P. dati.

Ut autem liber haeresim vel schisma *propugnet*, non sufficit ut auctor eadem enuntiet¹, vel obiter et paucis verbis asserat ; sed requiritur ut alterutrum aperte, accitis rationibus stabilire ac suadere conetur. Aliunde opus non est ut materia libri per se religiosa sit, modo ad evincendam aliquam haeresim vel tuendum schisma dirigatur.

Nota. Si sint libri apostatarum vel haeticorum haeresim vel schisma propugnantes, adnexa est excommunicatio R. P. specialiter reservata (can. 2318, § 1).

b) Libri quorumcumque auctorum qui *quoquo modo*, argumentis scilicet ex quocumque fonte corrogatis, oppugnatione seria vel quae fiat per derisionem, directe vel indirecte, *evertunt ipsa religionis fundamenta*, eas scilicet veritates, sive ordinis naturalis, sive etiam fidei revelatae, quibus religio *catholica* tanquam fundamento innititur, quae in theologia *fundamentali* tractantur et *stricta methodo apologetica* probantur². Hi igitur libri censentur ipsa religionis fundamenta evertere, qui animae spiritualitatem, existentiam Dei, aut ipsa motiva credibilitatis fidei negant ; divinas scripturas aut non divinitus inspiratas aut supposititias, aut mendaces traducunt ; pariter qui factum revelationis aggrediuntur ; qui Christi missionem divinam destruere conantur. Omnes enim illae veritates revera *fundamenta* sunt religionis *catholicae*, de qua, ut ex contextu apparet, hic agitur³.

1. Cf. Decret. S. C. Ind., 27 apr. 1880 ; cf. ARNDT, *o. c.*, p. 217.

2. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 111, nota (55). Cf. Conc. Vatic., sess. 3, de fide cath., c. 4.

3. Cf. in hunc sensum GENNARI, *o. c.*, p. 30 ; PIAT, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XXX, p. 53 ; WERNZ, *o. et l. c.* ; SCHNEIDER, *o. c.*, p. 55 ; HURLEY, *o. c.*, p. 59 s. ;

Plures tamen auctores *religionis fundamenta* intelligunt fundamenta *cujuscumque religionis revelatae*, seu unice veritates ordinis *naturalis* quae revelationi necessario substernuntur et adulto infideli fidei amplectendae praeambulae sunt, non autem simul praecipua seu fundamentalia ipsius fidei dogmata¹.

Hac lege certe attinguntur libri qui materialismum, atheismum, rationalismum defendunt; item libri theosophici².

Olim art. I const. *Officiorum* damnabantur eodem modo quo olim damnati fuerunt libri omnes, quos ante annum 1600, aut summi Pontifices aut Concilia oecumenia damnarunt³ et qui in novo Indice non recensentur; iis exceptis quae per Decreta generalia permittebantur. Hujusmodi sunt a) scripta Arianorum, Macedonianorum, Nestorianorum et Eutychianorum, saltem ea quae de religione tractant vel haeresim continent; b) libri Berengarii, Abaelardi, Arnaldi Brisciensis, Marsilii Patavini, Wicleffi, Hussii, Hieronymi Pragensis, Lutheri, Calvini, Jansenii, etc.⁴.

Hi libri non specialiter in codice commemorantur; sed practice disciplina anterior in vigore remanet, cum hujusmodi opera sub decretis generalibus codicis (can. 1399, 2°, 3°, 4°) comprehenduntur, si prohibita sint. Tenendum est legi posse, praesertim a theologis et scientiarum cultoribus, scripta antiquorum haeticorum, ut Tertulliani, Origenis, Eusebii, Pelagii, etc., quorum errores penitus obsoleverunt⁵ et quorum lectio non mediocrem affert utilitatem studio historiae et theologiae⁶.

« Sine scrupulo, itaque haberi possunt collectiones, quae a *Labbe* nomen habent; collectio patrologiae *Migne*, ubi opera ista (antiquorum haeticorum) inseruntur, ut monumenta ecclesiasticae traditionis plenius possideantur⁷ ».

1364. — 3° « Libri qui religionem aut bonos mores, data opera, impetunt » (*ibid.*, 3°)⁸. Hac praescriptione jam attinguntur, ad normam

CLAEYS-BOUUAERT, ap. *Coll. Gandav.*, t. IV, p. 132 s.; VAN COILLIE, *o. c.*, p. 38; BUCCERONI et PALMIERI, cit. apud GENNARI; COCCHI, *o. c.*, p. 163; FERRERES, *o. c.*, p. 166. Cf. infra n. 1364, 1380.

1. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 61; HOLLWECK, *o. c.*, p. 31, coll. tamen p. 37; PENNACCHI, *l. c.*, p. 172, coll. p. 344; PÉRIES, *o. c.*, p. 64; PLANCHARD, ap. *Rev. théol. fr.*, t. II, p. 221; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 927; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 733.

2. S. Off., 16 jun. 1919, AAS., t. XI, p. 117.

3. Cf. HILGERS, *Der Index*, p. 105 s.; idem auctor in opere *Die Bücherverbote in Papstbriefen*, p. 11 ss., refert opera quae ante a. 1600 litteris Pontificum damnata fuerunt. Cf. etiam ARNDT, *o. c.*, p. 43 s.

4. Cf. praefatio Indicis; HURLEY, *o. c.*, p. 55 ss.

5. Eadem non valent quoad recentiores haeticos, ut Lutherum, Jansenistas, Cf. SCHNEIDER, *o. c.*, p. 52; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 62; BOUDINHON, *o. c.*, p. 84.

6. Cf. DE LUGO, *De virt. fidei*. Disp. XXI, lectio 2, n. 29.

7. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 62; cf. PENNACCHI, *l. c.*, p. 168 ss.

8. Art. 21 const. *Officiorum* ferebat: « Diaria folia et libelli periodici, qui religionem aut bonos mores opera impetunt, non solum naturali, sed etiam ecclesiastico jure proscripti habeantur. » Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1326 ss.

can. 1384, § 2, omnes publicationes diariae, periodicae et alia scripta edita quaelibet.

Jam vero ut libri vi can. 1399, 3° proscripti habeantur, requiritur 1° ut *religionem* aut *bonos mores* impetant.

a) « *Bonos mores* intelligimus illam vivendi normam quae conformis sit christianae honestatis legibus, praesertim de castitate. Quare hic prohibentur publicationes quae crebro et notabiliter narrant, docent aut commendant turpia, ita ut assidue legentium castitati grave periculum creent¹. »

b) *Religionem* hic alii aliter intelligunt. Quidam interpretantur religionem omnem, etiam naturalem, et non mere religionem qua revelatam, catholicam, ita ut virtute hujus articuli ea tantum scripta positive prohibeantur quae habitualiter propugnant atheismum, materialismum aliosque errores modernos, quibus extinguitur sensus hominis religiosus, vel quae conantur evertere omnem cultum divinum (publicationes impiae)².

Verum interpretes communiter intelligunt religionem *unice veram* seu *catholicam*³.

Horum sententiam amplectimur. In sensu enim Ecclesiae, *religio* idem generatim sonat ac *fides catholica*: hic est sensus obviuus vocis, ubi non abstracte consideratur religio, sed qualis reapse existit et quam a periculo pravae lectionis incolumem servare intendit S. Sedes. Sic, in ipsa Const. *Officiorum ac munerum*, ab exordio Leo XIII religionem manifeste intelligit *fidem*, cujus Ecclesia custos et vindex est; dein, in ipso textu Decretorum generalium hujus constitutionis et in praescriptionibus codicis, vox « *religio* » usurpatur vel ad significandam ipsam fidem, vel ad designandas disciplinas quae fidem directe respiciunt (cf. can. 1399, 4°; 1385, § 1, 2°; 1386, § 2). Nec excipiendus est can. 1399, 2° in quo *fundamenta religionis* intelliguntur, uti vidimus, de fundamentis religionis catholicae⁴. Quare igitur, in praesenti dispositione, *religio* diverso sensu intelligenda esset?

1. GÉNICOT-SALSMANS, *o. c.*, t. I, n. 452. Prohibentur non tantum *les publications pornographiques et boulevardières*; sed etiam id genus publicationum quae *theoretice* divortium, onanismum, etc. propugnant.

2. Ita praecipue VERMEERSCH, *o. c.*, p. 108 ss.; PLANCHARD, *o. c.*, p. 426; PIAT, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XXX, p. 140. Hujus sententiae probabilitatem admittunt LAURENTIUS, *o. c.*, p. 427, nota (3); *Coll. Tornacen.*, t. XIV, p. 540 s.; LEHMKUHL, *o. c.*, t. II, p. 816.

3. Cf. GENNARI, *o. c.*, p. 70, nota (1); CIOLLI, *o. c.*, p. 53 s.; HOLLWECK, *o. c.*, p. 37; coll. p. 40 in nota; PENNACCHI, *l. c.*, p. 345; MOUREAU, *l. c.*; BOUDINHON, *o. c.*, p. 675; GÉNICOT-SALSMANS, *o. c.*, n. 452; LEHMKUHL, *o. c.*, t. II, p. 816; WERNZ, *l. cit.*, nota 76; SCHNEIDER, *o. c.*, p. 95; *Nederlandsche kath. stemmen*, *l. c.*, p. 169; *Rev. eccl. de Liège*, *l. c.*, p. 315 ss.; *Coll. Gandaven.*, t. IV, p. 137; HURLEY, *o. c.*, p. 149 ss.; LEGA, *o. c.*, p. 456 s.; SLEUTJES, *o. c.*, p. 45; VAN COILLIE, *o. c.*, p. 65 s.; *Coll. Brugen.*, t. IV, p. 653; FERRERES, *o. et l. c.*; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, etc.

4. Cf. supra, n. 1363. Cf. GENNARI, *o. c.*, p. 70, nota (a); *Collat. Brugen.*, t. IV, p. 653.

Praeterea, etiamsi quis admittat vocabulum *religionis* tum naturalem, tum revelatam religionem complecti, « nemo tamen arbitretur, diaria haec et folia, etc. pessima tum solum iri prohibitum, cum utramque religionem impetant; satis enim est si alterutram vexent, sive naturalem, sive revelatam. Etenim verba legis vera sunt in utroque casu, cum religionem reapse impetant tum qui naturalem tum qui revelatam proscindunt, atque proscriptio tam ex naturali quam ex jure ecclesiastico petita utramque afficiat, non *copulative* sed *disjunctive*¹. »

Opposita sententia ob hanc etiam rationem rejicienda est quod « *finis* legis nimis imperfecte obtineretur si non essent prohibita scripta quae jugiter et aperte religionem catholicam impugnant, modo revereantur nescio quam religionem naturalem². »

Attamen propter auctoritatem patronorum alterius sententiae et quia non omni vi destituuntur argumenta quibus colligunt olim constitutionem *Officiorum* et post eam codicem non promiscue sed cum distinctione usurpasse voces religionis et catholicae fidei, et intendisse solam proscriptionem publicationum plane impiarum, non auderemus denegare probabilitatem sententiae benigniori, nulla adhuc authentica declaratione rejectae³.

c) Requiritur ut libri religionem aut bonos mores *data opera* impetant, hoc est, uti jam diximus, *de industria, ex instituto* (de parti pris, intentionnellement, opzettelijk); non obiter tantum aut per accidens. Ideo non comprehenduntur illae publicationes in quibus hinc inde, et transeunter, quaedam minus recta prodeunt, puta dicteria contra religionem, narratiunculae plus minus inhonestae, etc.

d) Quod si sermo sit de *diariis* vel *foliis periodicis*, tunc tantummodo prohibita censentur quando *qua talia* seu *qua periodica*, religionem aut mores data opera impetant. Non sufficit ergo si semel vel iterum, in uno alterove singulari « numero », ut aiunt, impius articulus legatur⁴, sed opus est ut in pluribus numeris, aut frequenter, seu habitualiter, religio aut boni mores impugnentur⁵.

Quodsi plectantur diaria seu periodica *qua talia*, sponte etiam sequitur quod proscriptionem participant *omnes* diarii vel periodicii *partes*, etiam

1. PENNACCHI, o. c., p. 345. Cf. GENNARI, o. et l. c., p. 73, nota.

2. GÉNICOT-SALSMANS, o. et l. c. Cf. LEGA, o. c., p. 457.

3. Affert, R. P. VERMEERSCH, (p. 111, nota) responsionem S. C. Ind., a. 1902 datam, qua constat Sacram Congregationem noluisse rem dirimere. Cf. etiam art. 147 ss. ordinis servandi in relatione de statu ecclesiarum, 31 dec. 1909, ap. AAS., t. II, p. 33 s. et art. 96 novae formulae, 4 nov. 1918, *ibid.*, t. X, p. 502, ubi tamen vox *impia* omittitur. Cf. *Collat. Gandaven.*, l. c., p. 137, nota 4; *Rev. eccl. de Liège*, l. c., p. 315 s.

4. Tunc ille particularis numerus prohibetur, non diarium.

5. Ad rem P. WERNZ, o. et l. c. « Omnino requiritur, ut impugnatio fiat habitualiter, atque merito dici possit quasi pars programmatis, vulgo *la tendenza*, ipsius diarii. »

innocuae, ideoque etiam illi numeri qui nihil contra religionem aut bonos mores continent ¹.

1365. — 4° « Libri quorumvis acatholicorum, qui ex professo de religione tractant, nisi constet nihil in eis contra fidem catholicam contineri » (*ibid.*, 4°) ².

a) *Quorumvis acatholicorum* nomine intelliguntur omnes, etiam non baptizati seu infideles, qui *quocumque modo* a communitate catholica reputantur alieni ³.

b) *Prohibentur* omnes « libri qui ex professo de religione tractant nisi constet nihil in eis contra fidem catholicam contineri, »

Dicitur α) *De religione*, id est de argumento quod respicit religiosas aut morales disciplinas, puta S. Scripturam, Theologiam dogmaticam et moralem, Liturgiam sacram, Jus canonicum, Historiam ecclesiasticam, imo et Philosophiam quatenus ab haereticis ad debilitanda dogmata adhibeatur aut de officiis erga Deum et societatem religiosam agat ⁴.

Dicitur β) *ex professo tractant*. Ut liber aliquis *ex professo* de religione *tractare* dicatur, non sufficit ut transeunter seu obiter aliquid de religione attingat neque aliunde requiritur ut titulus vel argumentum libri de religione sit ; sed necesse et satis est ut ex ipso libro appareat auctorem assumere religionem ut materiam principalem tractandam. Hoc autem accidit, cum in notabili libri parte v. gr., in uno capite, enucleate de argumento religioso vel morali disserit, illudque argumentis rationibusque stabilis, et ab objectis etiam, ut par est, vindicat, adeo ut illud lectoribus persuadere velle videatur ⁵.

Dicitur γ) *Nisi constet*, etc. Ut igitur hi libri impune legi ac retineri possint, *constare* moraliter debet, publico theologorum iudicio, vel saltem testimonio hominis prudentis et fide digni, eos *nihil* quod sit alicujus momenti, licet objective tantum erroneum, contra fidem catholicam continere.

c) Libri eorundem auctorum, qui ex professo de religione non tractant, sed obiter tantum fidei veritates attingunt, quales sunt plures libri

1. Cf. supra, n. 1357.

2. Consonat, addita tamen voce *quorumvis*, art. 3 const. *Officiorum*.

3. Ita finitur controversia de sensu latiori aut strictiori vocis *acatholici*. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1312.

4. Cf. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 64 ; GÉNICOT-SALSMANS, *o. et l. c.* ; PLANCHARD, *l. c.*, p. 223 ; PIAT, *l. c.*, p. 55. Cf. etiam HOLLWECK, *o. c.*, p. 31 et MOUREAU, *l. c.*, p. 23 qui censent comprehendere omnia argumenta quae vi art. 41 const. *Officiorum* praeviae censurae subjacent.

5. Cf. ARNDT, *o. c.*, p. 102 ; PENNACCHI, *l. c.*, p. 174, 224 et 346 ; PIAT, *l. c.*, p. 55 s. ; BOUDINHON, *o. c.*, p. 90 ; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 64 ; WERNZ, *o. et l. c.*, p. 112, nota (56).

ad litteras, scientias vel artes spectantes, jure ecclesiastico prohibiti non habeantur, donec speciali decreto proscripti haud fuerint ¹.

1366. — 5° Libri sacrarum Scripturarum vel eorumdem adnotationes et commentaria, si publicentur absque praevia censura (can. 1399, 5° ; 1385, § 1, 1°).

Sub jure anteriori, hujusmodi libri submittebantur praeviae censurae ; at, hac non reportata non ideo prohibebantur.

Juxta plures auctores libri textus, commentariorum, annotationum sacrarum Scripturarum debita approbatione carentes, qui ante codicem editi sunt, effugiunt proscriptionem. Haec opinio nobis haud probanda videtur ².

1367. — 6° Versiones sacrae Scripturae in linguam vernaculam a catholicis confectae ³ quae non sunt a Sede Apostolica probatae aut quae non editae fuerunt sub vigilantia Episcoporum et cum notis praecipue excerptis e Patribus catholicisque auctoribus (can. 1399, 5° ; 1391).

Hodie fideles *de jure communi*, absque ullius licentia, et sine consilio etiam parochi vel confessarii, possunt legere ac retinere versiones S. Scripturae lingua vernacula a catholicis confectas, *modo fuerint aut a S. Sede approbatae, aut editae sub vigilantia Episcoporum cum praescriptis adnotationibus* ⁴.

Dicitur : *de jure communi* seu ex lege generali Ecclesiae. Si quis enim ob propriam fragilitatem aut temeritatem exponeretur periculo peccandi, legendo v. g. specialem Sacrae Scripturae partem, aliquando ipso jure naturae abstinere teneretur. Praeterea, licet nulla jam sit *obligatio* petendi consilium parochi vel confessarii, sicut regula IV antiqui Indicis praescribebatur, consulendum tamen erit fidelibus ut praevis consilium sacerdotis exquirant, ne temere periculo sese exponant, neve legant versiones canonis 1391 haud conformes vel ipsas versiones haereticas quae non raro circumferuntur.

1368. — 7° Libri ac libelli qui novas apparitiones, revelationes, visiones, prophetias, miracula enarrant ; vel qui novas inducunt devotiones, etiam sub praetextu quod sint privatae, si editi fuerunt absque legitima

1. Ita olim art. 4 const. *Officiorum*.

2. Vide supra n. 1358.

3. Versiones in lingua vulgari ab acatholicis confectae proscribuntur can. 1399, 1°.

4. Cf. MALOU, *De la lecture de la Bible en langue vulgaire*, 2 vol. Louvain, 1846 ; JANSEN, *Mochten vroeger en mogen thans de katholieken den Bijbel lezen*, in *Annuaire van de apologetische Vereeniging « Petrus Canisius »*, 1909, t. I, p. 143-193.

Superiorum Ecclesiae approbatione (can. 1399, 5°; 1385, § 1, n. 2; 1387) ¹.

Hoc articulo prohibentur fideles legere vel retinere duplicem classem librorum et libellorum ² quae juris publici facta sint *absque legitimae auctoritatis approbatione* ³.

a) Prior classis complectitur scripta non approbata « quae *novas* apparitiones, revelationes, versiones, prophetias, miracula *enarrant.* »

Per hujusmodi statutum videtur Summus Pontifex compescere voluisse effrenam illam supernaturalia quaelibet, sive vera, sive quae vera creduntur, publicandi vesaniam, contra quam in specialibus adjunctis iterato egit S. Officium et S. Indicis Congregatio et quae catholicae religionis hostium risum et contemptum in supernaturalia etiam exploratissima provocare nata est ⁴.

α) Ex scopo igitur hujus decreti, ut *novae* apparitiones, revelationes, etc. accipiendae videntur, non tantum quae recenter contigerint, sed quaecumque, licet verae, nondum probatae sint auctoritatis ecclesiasticae iudicio, seu quae novae sint legentibus et audientibus, quatenus in Ecclesia nondum sint formali decreto, vel usu implicite approbato acceptae ⁵.

β) Quinam sint *Superiores Ecclesiae* quorum licentia requiritur ut scripta quae narrant *novas* apparitiones, etc. publicari, legi ac retineri queant?

Episcopi sunt illi superiores competentes, nisi agatur de causis beatificationis, in quibus approbatio spectat ad S. Rituum Congregationem ⁶.

1. Cf. art. 13 const. *Officiorum*, qui proscribebat hujus argumenti libros aut scripta.

2. Proin excluduntur folia, diaria, manuscripta. Vide supra n. 1339. Cf. de jure anteriori DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1318.

3. Notandum est libros precum et devotionis, propter defectum approbationis jam non prohiberi, ut olim statuerat art. 20 const. *Officiorum*, cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1325.

4. Hoc patet, ex gr., ex iis quae egit S. Offic., et S. Congr. Indicis relate ad secretum quod puellae Melaniae Calvat a B. M. V. traditum perhibetur in monte de la Salette, a. 1846, et contra famosas prophetias Mathildis Marchat in Loigny. Cf. *Nouv. rev. théol.*, t. XXV, p. 496; t. XXVIII, p. 287; t. XLVI, p. 493; PENNACCHI, *l. c.*, p. 222. Cf. decret. S. Indicis, 7 jun. 1901, ap. *Coll. Brug.*, t. IX, p. 130; 12 apr. 1907, *ibid.*, t. XII, p. 362; S. Off., 21 dec. 1915, AAS., t. VII, p. 594. Cf. etiam decr. S. Off., 7 sept. 1912 (origo portentosa alicujus imaginis SS. Cordis), ap. AAS., t. IV, p. 586 s.; *Nouv. rev. théol.*, t. XLV, p. 34; S. Off., 12 mart. 1920 (circa les faits de Loublande), AAS., t. XII, p. 113 s.; communicatio S. Off., 23 apr. 1926, AAS., t. XVIII, p. 186.

5. Cf. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 82; *Coll. Brug.*, t. XII, p. 39. Cf. circa apparitiones B. M. V. Matris misericordiae (vulgo N. D. de Pellevoisin), decret. S. Off., 3 sept. 1904, ap. le *Can. contemp.*, t. XXVII, p. 600 s.; litter. Secret. Status, 21 jul. 1907, *ibid.*, t. XXXI, p. 686 ss. Cf. *Nouv. rev. théol.*, t. XXXVI, p. 674 ss.; t. XL, p. 356 ss.

6. Can. 1384, § 1, 2°; 1387. Cf. monitum S. C. Rit., 12 febr. 1909, ap. AAS., t. I, p. 238; decret. S. R. C., 21 mart. 1914, *ibid.*, t. VI, p. 192; cf. supra, n° 1344.

Olim pro hujusmodi libris publicandis, qui narrabant gesta, miracula, revela-

γ) Ut autem locus sit proscriptioni hujus paragraphi, auctores passim requirunt ut liber scriptumve sat fuse et quasi ex professo novas appositiones, etc. *narret*, ita ut hujusmodi narratio sit ipsius objectum principale, vel saltem satis notabile, et liber vel scriptum dici possit ad mentem const. *Officiorum, hujus specialis argumenti*. Hac de causa arbitrantur non comprehendere libros in quibus auctor obiter tantum de hujusmodi rebus loquitur seu incidenter eas tangit, praesertim si nihil de portentosa earum indole pronuntiet; quod multo magis valet pro *ephemeridibus catholicis* in quibus, uti communiter fit, videntibus tacentibusque Ecclesiae praesulibus, referuntur ad modum eventus quotidiani¹ facta mirabilia, sanationes, etc. quae in aliqua peregrinatione, v. g. Lapurdensi, contigerint².

2° Posterior classis complectitur scripta quae *inducunt*, seu suggerunt atque fidelibus suadere nituntur, *devotiones novas*, quales censendae sunt illae quae, sive ex objecto immediato, sive ex modo discrepant ab iis quas Ecclesia probavit; etiamsi eaedem proponantur *privato* tantum cultu seu usu exercendae.

Hujusmodi scripta fidelibus omnino prohibentur si publicentur absque praevia censura et absque licentia Episcopi vel Ordinarii loci ubi eduntur³.

« Saluberrima haec est Pontificis dispositio; tot enim ac tanti divulgantur novarum devotionum libri, libelli, foliola, ut non modicam pariant confusionem, et quin promoveant, pietatem potius imminuant. Plerumque enim contingit, ut spretis iis devotionibus, quae ab Ecclesia vel praeciipiuntur, vel commendantur, animae nonnullae iis sese devotionibus dedant quae placent, quaeque a legitima auctoritate minime approbatae fuere⁴. »

Semel et iterum antea jam S. Sedes fidelium mentes revocavit a sectandis his novitatibus; et plura a S. Officio prodire decreta quibus pericu-

tiones *Servorum Dei*, praeter superioris legitimi licentiam, requirebatur insuper, juxta Urbani VIII Const. *Sanctissimus* et S. Officii praescriptiones, ut duplex, in initio et in fine operis, insereretur *protestatio*, quam refert Benedictus XIV, *De servorum Dei beatificatione*, etc., I, II, cap. XI, n. 8. Hoc juris praescriptum videtur abolitum per Const. *Officiorum ac munerum* et per codicem. Cf. tamen encycl. *Pascendi*, in tertia parte, *de remediis*. Vide DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1318, p. 130, nota 2.

1. Aliter esset resolvendum si ageretur de diario, quod ex intento, ad modum objecti principalis, de his materiis ageret.

2. Cf. *Coll. Brugen.*, t. XII, p. 38 s.; VAN COILLIE, *o. c.*, p. 52; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 82. Cf. encycl. *PASCENDI*, ubi *de consilio vigilantiae*.

3. Si forsitan ageretur de devotione quae *ritus sacros* spectat, requireretur licentia S. Sedis.

4. PENNACCHI, *o. c.*, p. 290.

losus ille novitatum pruritus retunderetur. Sic, praeter alia, reprobata fuerunt : festivitas promovenda *De sanguine sacratissimo Mariae* (13 jan. 1875) ; titulus tributus B. Mariae Virgini *Nostrae Dominae Sacratissimi Cordis* eo sensu quod imperium super Filium suum exerceat (28 feb. 1875) ; specialis ratio cultus Vultui Redemptoris tribuendi (4 maii 1892) ; titulus *SS. Cordis poenitentis* (15 iulii 1893) ; oratio *pro imperio Christi et Mariae Immaculae super omnes creaturas* (19 iunii 1895) ; devotio erga ss. manus D. N. J. C. (decr. S. Off. 6 febr. 1896, relatum in decreto S. Indicis C., 19 apr. 1896, ap. ASS., t. XXVIII, p. 640) ; devotio erga S. Josephum immaculate conceptum et verum patrem D. N. J. C., (S. Off., 26 febr. 1907, ap. *Il Monit. eccl.*, t. XIX, 1907-1908, p. 432 et C. Indicis, 12 apr. 1907, *ibid.*, p. 117) ; devotio erga brachium potens D. N. J. C., (S. Off. 22 jun. 1913, ap. *Can. Contemp.*, t. XXXVI, p. 738 ss. ; *Razon y Fé*, t. XXXVII, p. 244) ¹.

1369. — 8° « Libri qui quodlibet ex catholicis dogmatibus impugnant vel derident, qui errores ab Apostolica Sede proscriptos tuentur, qui cultui divino detrahunt, qui disciplinam ecclesiasticam evertere contendunt, et qui data opera ecclesiasticam hierarchiam, aut statum clericalem vel religiosum probbris afficiunt » (can. 1399, 6°).

Quinque librorum series hic prohibentur :

a) *Libri qui quodlibet ex catholicis dogmatibus impugnant* h. e. accitis rationibus aggrediuntur, aut *derident* ².

b) *Libri qui errores ab Apostolica Sede proscriptos tuentur* ; hoc est doctrinas vel propositiones saltem ut erroneas damnatas *ab Apostolica Sede*, sive a Romano Pontifice immediate per litteras apostolicas, sive mediante Romana Congregatione, potissimum S. Officio et Commissione Biblica ³.

Hujusmodi errores continentur nempe in *Syllabo*, in decreto *Lamentabili* et encycl. *Pascendi*, in decretis Commissionis Biblicae ⁴. Ita olim expresse (nunc modo generali) damnabantur opera quae formalem *inspirationis* conceptum adulterant aut materialem ejus amplitudinem nimis coarctant ⁵.

1. Cf. etiam *Les questions ecclésiastiques*, 1913, 6e année, t. I, p. 354 s. ; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 84. Cf. supra, n. 1267.

2. Addunt auctores, uti GÉNICOT-SALSMANS, *o. c.*, n. 452, 4° : « licet dogma non aperte negent vel in dubium vocent, secus jam supra can. 1399, 2°, plectuntur. » At unus liber potest variis canonum prohibitionibus attingi ; caeterum non idem est haeresim propugnare ac dogma impugnare.

3. Cf. can. 7. Vide PIAT, *Comm. in const. « Apost. Sed. »*, p. 113, et nota 3, et ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XXX, p. 599 ; PENNACCHI, *o. c.*, p. 308 ; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 66 ; WERNZ, *o. c.*, p. 117, nota 68, etc.

4. S. C. Ind., 23 maii 1898, ap. *Coll. Brugeu.*, t. III, p. 490 ; Motu proprio 27 nov. 1907, *ibid.*, t. XIII, p. 7.

5. Art. 11 const. *Officiorum*. Vide Conc. Vatic., Sess. III, c. 2 ; Leonis XIII

c) *Libri qui cultui divino detrahunt*, seu in quibus ea continentur quae apta sint ad auferendam, minuendam vel obscurandam bonam existimationem quam legentes habent de complexu SS. Rituum qui ad cultum Deo, B. M. Virgini, Sanctis exhibendum et sacramenta administranda in Ecclesia adhibentur¹.

Non requiritur ad prohibitionem ut detractio fiat *ex professo* vel *data opera*, cum haec vox non habeatur in textu.

Requiri et sufficere videtur *veram* et *gravem* detractioem, *notabili quodam modo* factam. Ita multi auctores interpretabantur vocem *detrahere* ex art. XI const. *Officiorum*². Secus, contra mentem hujus constitutionis, ad nimis multos libros sese extenderet haec damnatio. Praeterea P. Wernz merito animadvertit ante « *detrahitur* » antiquum vocabulum « *quomodo-cumque* » (decret. generalia Bened. XIV, § 12, n. 13) fuisse omissum. Alii tamen opinantur sufficere ut de facto, in quocumque libri loco, graviter Deo, etc. detratur³.

d) *Libri qui disciplinam ecclesiasticam evertere contendunt*, graviter impetendo auctoritatem R. Pontificis, potestatem docendi aut regendi Episcopi, coelibatum ecclesiasticum, legislationem de censura et prohibitionem librorum, jus possidendi Ecclesiae, etc.

e) In quinta tandem serie comprehenduntur libri qui *data opera*, id est, *de industria, ex instituto, ex praeconcepta animi malitia* (de parti pris, intentionnellement, opzettelijk), et *in notabili parte*, non obiter aut incidenter, *probris afficiunt* seu contumeliis injuriisve lacessunt, *Ecclesiasticam Hierarchiam*, sive ordinis, sive jurisdictionis, aut ipsum *statum clericalem vel religiosum*; non tantum aliquem R. Pontificem, vel Episcopum, vel clericum, aut certum aliquem religiosum ordinem, nisi probra redundent in ipsam institutionem hierarchiae aut ipsum statum clericalem aut religiosum⁴.

1370. — 9° « Libri qui cujusvis generis superstitionem, sortilegia, divinationem, magiam, evocationem spirituum, aliaque id genus docent vel commendant » (*ibid.*, 7°).

Eadem prohibitio habebatur in art. XII const. *Officiorum*.

Sortilegium est divinatio per sortes, inquisitio scilicet futurorum et

encycl. *Providentissimus Deus*, 8 nov. 1893. Cf. CAMERLYNCK, *Compend. introd. gen. in S. S. Pars I. Documenta*, p. 3*, 54* s., 117*, etc., Brugis, 1911.

1. Cf. Art. 11 const. *Officiorum*; DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1316.
2. Cf. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 75; LEHMKUHL, *o. c.*, p. 814; GENNARI, *o. c.*, p. 43; WERNZ, *o. c.*, p. 115, nota (63); SLEUTJES, *o. c.*, p. 35.

3. Ita PÉRIES, *o. c.*, p. 93; MOUREAU, *o. c.*, 8e sér., t. VI, p. 100 s.; PIAT, *l. c.*, p. 481.

4. *L'ami du clergé*, *l. c.*, p. 341.

occultorum ex actione aliqua, v. g. taxillorum aut alearum jactu, fortuita alicujus libri aperitione, festucarum combinatione aequali vel inaequali, etc., idcirco posita, ut inde futura et occulta praevideantur vel arguantur.

Divinatio, quae est genus omnium superstitionum, etiam sortilegii, definitur inquisitio occultorum ope daemonis, seu per ejus auxilium expresse aut tacite invocatum.

Magia est ars mira operandi ope daemonis.

Evocatio spirituum in eo consistit quod determinatae defunctorum animae, ad nutum praecipientis, videantur coram spectatoribus sistere, et ad eorum interrogata respondere. Huc spectant decreta S. Officii 30 martii 1898¹, et 27 aprilis 1917².

Aliaeque hujus generis superstitiones; quae nempe eo tendunt ut occulta pateant, mira patrentur, somnia prophetica habeantur. Hac prohibitione attinguntur etiam nonnulla phenomena *magnetismi animalis* et *hypnotismi*³.

Ut libri sub prohibitione hujus articuli comprehendantur, oportet ut *doceant* vel *commendent* hujus generis superstitiones. *Docere* autem idem est ac artem seu regulas tradere, notiones porrigere opportunas et modum aperire quibus evocatio spirituum, magia, etc. exerceantur; *commendare* idem est ac hujusmodi operationes et impia systemata extollere et laudare.

Qua de causa, indicta prohibitione non adstringuntur libri qui *facta mere referunt* ex magnetismo, spiritismo, aut aliis recensitis superstitionibus obtenta, si quamlibet instructionem aut commendationem praetermittant; sed neque illi qui ejusmodi systematum exercendorum modos quidem et viam aperiunt, attamen *ut ea falsa et impia demonstrent*⁴.

1371. — 10° « Libri, qui duellum vel suicidium, vel divortium licita statuunt, qui de sectis massonicis, vel aliis ejusdem generis societatibus agentes, eas utiles et non perniciosas Ecclesiae et civili societati esse contendunt » (*ibid.*, 8°).

1. *Coll. Brugen.*, t. III, p. 416.

2. AAS., t. IX, p. 268. Cf. PENNACCHI, *l. c.*, p. 215; DIGNANT, *De virtute religionis*, ed. 3, n. 311 ss.; *Theol. Mechl.*, de virtutibus, n. 138 et 140; WERNZ, *o. c.*, t. VI, p. 320 ss.; *La vie diocésaine*, 1920, t. IX, p. 225 ss., 309 ss.; *Rev. ecclésiastique de Liège*, 1921-1922, t. XIII, p. 154 ss.; *Ephemerides theologicae*, 1926, t. III, pp. 46 ss.

3. Cf. DIGNANT, *o. c.*, n. 324 ss.; PIAT, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XXX, p. 583; VAN DER ELST, art. hystérie in *Diction. apolog. de la foi cath.*, col. 540 ubi recensentur opera hac de re tractantia; CASTELEIN, *Les phénomènes de l'hypnotisme et le surnaturel*, Paris, 1911; *Coll. Gandav.*, t. III, p. 289 ss.; *Dict. apol. de la foi chrét.*, v° occultisme; ROURE, *Au pays de l'occultisme*, Paris, 1925. Cf. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 80.

4. PENNACCHI, *o. c.*, p. 220; VERMEERSCH, *o. et l. c.*

Praenotandum. Juxta interpretationem art. XIV const. *Officiorum*, quam servandam ducimus, ut liber quis prohibitioni hujus articuli subsit, necessarium est ut unum e duobus memoratis argumentis non tantum obiter aut perfunctorie, veluti aliud agendo, attingat, sed principaliter vel saltem in parte non modica de illo agat¹.

Duo igitur prohibentur librorum species :

a) Libri, qui *duellum* vel *suicidium* vel *divortium licita statuunt*.

a) *Duellum* est pugna quacumque ex causa inita inter duos aut plures in pari numero, privata auctoritate, ex conducto seu praevia conventionione, statutis loco et tempore, et cum periculo occisionis, mutilationis, vel vulneris.

b) *Suicidium* est voluntaria et directa sui ipsius occisio, propria auctoritate patrata.

c) *Divortium* intelligatur de illo quod per modernorum guberniorum leges statuitur, quodque consistit in sacrilego tentamine matrimonii etiam consummati vinculum abrumpendi, ita ut facultas concedatur novum ineundi conjugium, vivente comparte.

d) *Licita statuunt* illi libri qui non mere de duello, etc. tractant, sed licitatem horum scelerum defendunt seu probare conantur illa ullo in casu licere:

b) Libri, qui de *sectis massonicis*, vel *aliis ejusdem generis societatibus* agentes, *contendunt* seu acriter affirmant (quasi demonstrando) eas esse utiles et non perniciosas Ecclesiae et societati civili.

Supra vidimus² *quaenam societates ejusdem generis ac sectae massonicae* habendae sint et quid censeant auctores de *socialistis*. Cum admittenda videatur ut probabilis sententia eorum qui sentiunt requiri ad sectam generis massonici efformandam ut coetus sit alioquo modo *occultus*, concludere fas est libros qui de societate socialistica non secreta agunt eamque utilem et non perniciosam Ecclesiae et societati civili esse contendunt, probabiliter non comprehendi sub numero 8 can. 1399.

At illa controversia in materia nostra minoris est momenti, nam si liber vere tueatur errores socialisticos, cadit sub numero 6° hujus dispositionis prohibentis libros qui tuentur errores ab Apostolica Sede proscriptos³.

1372. — 11° « Libri qui res lascivas seu obscenas ex professo tractant, narrant aut docent » (*ibid.*, 9°)⁴.

1. Cf. supra n. 1369.

2. N. 1232.

3. GÉNICOT-SALSMANS, *o. c.*, t. II, n. 594.

4. Ita art. 9 const. *Officiorum*.

a) *Res lascivas seu obscenas* intelligas turpes visu, eas nempe quae visae, natae sunt venereum appetitum excitare.

b) *Ex professo* ; id est *ex instituto, directe et in notabili libri parte*. Non igitur sufficit ut in libro quaedam turpia obiter et transeunter scripta contineantur, nec etiam requiritur ut lascivitas principale totius libri argumentum sit ; sed oportet et satis est ut auctor directe, saltem implicite seu ex ipsa interna scripti forma et natura, ac in notabili libri parte (v. g. per integrum caput, vel passim et non raro) morum honestatem lacestat¹.

c) *Res obscenas tractant*, libri qui eo modo de iis scribunt quo excite-tur libido, suggerantur pravae cogitationes, atque ad eas perpetrandas incauti lectores alliciantur ; — *narrant*, qui nefanda hominum facta, sive vera, sive ficta, describunt vel historice referunt cum particularibus modis et adjunctis, ita ut veluti sub oculis ponantur ; — *docent*, qui tradunt et explicant quomodo turpes actus perficiantur, quibus artibus mulieres corrumpi et ad propria desideria protrahi possint, etc.

Hac regula vetantur omnes libri qui ad litteras *pornographicas*, uti aiunt, pertinent ; quales sunt v. g. plerique saltem libri ab Aem. Zola conscripti. Verum, hac lege positiva non stringuntur libri qui, *medicas aut chirurgicas* disciplinas tradentes, continent etiam quae de materiis turpibus in hunc finem scitu sunt necessaria vel utilia ; modo ne, sub scientiae praetextu, ad alendam nefariam curiositatem conscripti appareant.

Hoc genus librorum *Romanensium* qui amores profanos narrant et excitant, licet saepius *lege naturali* prohibiti sint, propter grave damnum et perversionis periculum quod legentibus, praesertim junioribus, inferunt, *per se* tamen et *universe* praesenti lege non plectuntur².

Dicitur *per se* et *universe* ; quia nostra aetate *multa* hujusmodi opera vere dici possunt *ex professo obscena*, et ideo jure etiam ecclesiastico proscripta³.

Recte igitur advertit Desjardins : « Ces dispositions de l'*Index* sont la condamnation formelle d'une grande partie de notre littérature contempo-

1. Cf. *Razón y Fe*, 1920, t. LVI, p. 100 ss., 230 ss.

2. Cf. *Coll. Gandav.*, t. IV, p. 317 ss.

3. Cf. Instr. past., III. *Malou*, 6 jan. 1854, *Coll. epist. past.*, t. VIII, p. 13. Alia classis librorum romanensium cadit sub n. 6° et 8° can. 1399, utpote qui suicidium, divortium vel alios errores ab Apostolica Sede proscriptos propugnant. Cf. de hoc argumento opus citatum a *Bethleem* editum « Romans à lire et à proscrire ». Cf. etiam supplementum periodicum hujus operis, *Romans-Revue*, 1908 ss., nunc sub titulo *La revue des lectures*. Quoad fabulas scenicas, cf. BETHLÉEM, *Les opéras, les opéras comiques, les opérettes*, Paris, Revue des lectures, 1925. Vide supra n. 1383.

raïne. Ce n'est plus par accident, et en passant, que l'obscénité se glisse dans les livres modernes ; les auteurs se font gloire de fouler aux pieds toutes les lois de la morale ; ils se délectent dans la boue et s'honorent du nom honteux de pornographe. Était-il possible à l'autorité ecclésiastique de soumettre à son examen ce tas de romans immoraux qu'enfante chaque jour l'imagination dévergondée de ces corrupteurs de profession ? Quand la mesure est comble, comme il est arrivé pour un Zola, elle frappe ouvertement. Mais, avant son arrêt solennel, ces livres infâmes n'étaient-ils pas condamnés, non seulement par la loi naturelle, mais aussi par la loi positive ? Ils l'étaient par la règle VII de l'ancien *Index*, ils le sont de nouveau par les articles 9 et 10 de celui-ci¹. Ces livres ne peuvent donc être lus, ni gardés, par conséquent prêtés, sans violation grave de la loi ecclésiastique, et le confesseur ne peut admettre au bénéfice de l'absolution sacramentelle ceux qui se refusent à rejeter loin d'eux ces immondes productions². »

Nota. Sub jure praecedenti, a prohibitione excipiebantur libri, hac ipsa turpitudinis labe infecti, auctorum sive antiquorum sive recentiorum, quos *classicos* vocant : hi mittebantur iis tantum quos *officii* aut *magisterii* ratio excusabat³.

Codex tulit hanc exceptionem. Qui proinde ratione officii aut magisterii hujusmodi libros omnino cognoscere debet, petat licentiam particularem ; quodsi casus urgeat, proportionata causa, a lege positiva excusari poterit⁴.

1373. — 12° « Editiones librorum liturgicorum a Sede Apostolica approbatorum, in quibus, quidpiam immutatum fuerit, ita ut cum authenticis editionibus a Sancta Sede approbatis non congruant » (*ibid.*, 10°)⁵.

Quinam sint illi libri liturgici supra dictum est⁶. Prohibentur absoluto modo, si *quidpiam*, licet levioris momenti, *quocumque modo*, sive per mutilationem, sive per interpolationem, sive per transpositionem, etc., in iis immutatum fuerit, quo ab editionibus authenticis a S. Sede approbatis, discrepent. Nec requiritur jam ut illae modificationes inducantur *ex praesumptione*, sufficit ut de facto in editionibus reperiantur, dummodo refe-

1. Const. *Officiorum*.

2. *Études*, t. LXX, p. 746 et 747. Cf. *L'ami du clergé*, l. c., p. 433 ss.

3. « Libri auctorum sive antiquorum sive recentiorum, quos *classicos* vocant, si hac ipsa turpitudinis labe infecti sunt, propter sermonis elegantiam et proprietatem, iis tantum permittuntur, quos officii aut magisterii ratio excusat ; nulla tamen ratione pueris vel adolescentibus, nisi solerti cura expurgati, tradendi aut praelegendi erunt » art. 10 const. *Officiorum*. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1315² ; *Th. prak. Quartal-schrift*, 1924, t. LXXVII, p. 724 ss.

4. Cf. infra, n. 1378. Vide GÉNICOT-SALSMANS, *o. c.*, t. I, n. 452, 7° ; SALSMANS, *o. c.*, p. 61 s., ubi proponuntur varii casus necessitatis ratione officii aut magisterii ; *L'ami du clergé*, l. c., p. 753 ss. Cf. infra, n. 1379, facultates Episcopi Brugensis.

5. Cf. art. 18 const. *Officiorum*, ubi requiritur ut modificationes inducantur *ex praesumptione* : « nemo quidquam immutare praesumat ».

6. N° 1347.

rantur ad sensum aut ad ordinem a S. Sede determinatum¹. Ideo non attenduntur mendae typographicae, nec censentur immutationes, si aliquae partes extendantur aut repetantur ad facilitatem utentium.

Si isti libri concordant cum originali, at careant authentica attestazione conformitatis quae a can. 1390 exigitur, non ideo propter hunc defectum proscribuntur².

1374. — 13° « Libri quibus divulgantur indulgentiae apocryphae, vel a Sancta Sede proscriptae aut revocatae » (*ibid.*, 11°)³.

De hoc RR. Pontifices plus semel sollicitudinem suam manifestarunt, ac speciatim per S. C. Indulgent. decretum diei 14 aprilis 1856⁴, fuerunt Ordinarii rogati « ut pro ea qua pollent et qua uti debent sollicitudine in Domini gregis bonum usque procurandum, invigilent... ut ejusmodi indulgentiae falsae et apocryphae quantum fieri potest, minime circumferantur, easque e fidelium manibus removeant »⁵.

1375. — 14° « Images quoquo modo impressae Domini Nostri Jesu Christi, Beatae Mariae Virginis, Angelorum atque Sanctorum vel aliorum servorum Dei ab Ecclesiae sensu et decretis alienae » (*ibid.*, 12°)⁶.

Hoc praescriptum sufficienter explicatur supra n. 1341 et n. 1267⁷.

1376. — II. **Libri speciali decreto proscripti.** Praeter libros qui decretis generalibus codicis proscribuntur, alii decreto speciali et nominatim damnantur. Pertinet nunc ad sectionem specialem S. Officii, recepta

1. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 363. In *Nederlandsche kath. stemmen*, 1905, t. V, p. 230 s., dantur plura exempta positive proscriptarum editionum, ob introductas mutationes.

2. Cf. can. 1399, 5°.

3. Cf. art. 16 const. *Officiorum*, quo praescribatur hujusmodi vulgatas indulgentias e manibus fidelium auferre, cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1321.

4. *Decreta authentica*, n. 571.

5. Nuper revocatae a S. Sede fuerunt omnes indulgentiae mille vel plurium millium annorum, quae huc usque concessae dicuntur vel sunt, S. C. Indulg. decr. *Urbi et Orbi*, 26 maii 1898, *Collat. Brugen.*, t. III, p. 589. Quoad apocryphas indulgentias, cf. decretum generale 26 maii 1898, quo plures proscribuntur indulgentiae apocryphae (*Il monitore ecclesiastico*, t. XI, p. 256, 296 et 534; *Nouv. rev. théol.*, t. XXXI, p. 311) et praesertim decretum generale 10 aug. 1899, quo assignantur regulae quibus dignosci possunt verae a falsis indulgentiis (VERMEERSCH, *o. c.*, p. 94; *Il monit. eccl.*, t. XI, p. 390). Medium generale discernendum indulgentiae verae sint necne est consulere collectionem authenticam: *Raccolta di orazioni, pie opere per le quali sono state concesse dai Summi Pontifici le Indulgenze*, Roma, Prop. Fide, 1898 (editio gallica auth., apud Desclée-Lefevre, 1901). Cf. etiam BERINGER-STEINEN, *Die Ablässe*, t. I, n. 210 ss.; BERINGER-STEINEN-MAZOYER, *Les indulgences*, Paris, 1925; *Nederlandsche kath. stemmen*, 1905, t. V, p. 79 ss.

6. Cf. art. 15 const. *Officiorum*.

7. Cf. VERMEERSCH, *De prohibitione imaginum*, in *Periodica de relig.*, t. XIV, p. (93) ss.

denuntiatione aut peracta inquisitione, examinare et prohibere libros. Libri speciali decreto proscripti dicuntur in *Indicem* relati.

Uti supra diximus, ultima editio Indicis, jussu Pii XI confecta, prodiiit a. 1925 ¹.

ARTICULUS III. — De exemptionibus et licentia legendi libros prohibitos ².

1377. — I. De personis a lege exemptis.

1° *Qui studiis theologicis vel biblicis operam dant.* « Usus librorum de quibus in can. 1399, n. 1, ac librorum editorum contra praescriptum can. 1391, iis dumtaxat permittitur qui studiis theologicis vel biblicis quovis modo operam dant, dummodo iidem libri fideliter et integre editi sint neque impugnentur in eorum prolegomenis aut adnotationibus catholicae fidei dogmata » (can. 1400).

Circa quam exemptionem notentur sequentia :

a) Permittitur usus *editionum* textus originalis et antiquarum versionum catholicarum sacrae Scripturae *ab acatholicis quibuslibet* publicatae et ejusdem S. Scripturae *versiones* in *quamvis* linguam ab iisdem confectae vel editae ; permittitur etiam usus *versionum in linguam vernaculam a catholicis* editae contra praescriptum can. 1391.

b) Hac exemptione gaudent ii dumtaxat qui studiis theologicis vel biblicis *quovis modo* ³ operam dant.

Quinam *studiis theologicis vel biblicis quovis modo operam dare* dicendi sunt ?

Omnes illi, sive ecclesiastici sint, sive saeculares, qui habitualiter ⁴, non autem actu mere transeunte, sive in scholis, sive privatim, studia biblica aut studia theologica speciali ratione excolunt. « Quae facultas ad omnes fere sacerdotes videtur extendi posse, si praescriptis et commendationibus juris morem gerentes, quae in theologicis studiis didicerint, privato studio et lectionibus colere pergunt. Facultas enim conceditur iis qui *quovis* modo ejusmodi studiis operam dant ⁵. »

1. Cf. supra n. 1338. Varii auctores confecerunt catalogum librorum qui saepius occurrunt et speciali decreto fuerunt proscripti. Cf. SALSMANS, *o. c.*, p. 39 ; *Les dossiers de l'action populaire*, Paris, 1921, juin. — Cf. etiam *L'ami du clergé*, *l. c.*, p. 481 ss.

2. Cf. *Collat. Namurcen.*, 1924-1925, t. XIX, p. 264 ss.

3. Omittebatur illa clausula in art. 5 et 8 const. *Officiorum*.

4. Vel constanter vel ex aliqua occasione quae certum postulet spatium. Quod si sat constanter, v. gr., deputando habitualiter sacris studiis aliquod sui temporis spatium, perpetua fruuntur facultate ; quod si ex aliqua tantum occasione, v. gr., parandi examinis, facultas desinit una cum occasione, VERMEERSCH, *o. c.*, p. 66. Cf. etiam PENNACCHI, *l. c.*, p. 179 ; PÉRIES, *o. c.*, p. 74 ; *Collat. Namurcen.*, *l. c.*, p. 266.

5. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 735.

Hoc autem nomine non veniunt tantum docti viri, iis scientiis dediti, sed etiam *alumni* qui theologiae et linguae hebraicae ac graecae *in scholis Seminariorum vacant* ¹. Attamen Episcopus, si specialem a S. Sede facultatem non obtinuerit, non potest permittere ut *in scholis* alumni, sub ductu professoris, textus hebraicos et graecos ab acatholicis editos, legant ac vertant, etiamsi non impugnentur in prolegomenis aut adnotationibus talium librorum catholicae fidei dogmata ². Haec autem ordinatio spectare videtur illos alumnos qui non vacant studiis theologicis vel biblicis in scholis Seminariorum, sed qui v. g. in aliis scholis studio litterarum incumbunt; nisi forsitan dicatur S. Sedem hoc responso praecavere voluisse ne in scholis catholicorum desereretur editio latina *vulgata*, quae, juxta Concilii Tridentini praescriptum ³, « in publicis lectionibus, disputationibus,... et expositionibus pro authentica » haberi debet ⁴.

c) Huic facultati conditiones apponuntur: dummodo iidem libri fideliter integreque editi sint ⁵. Fidelitas intelligitur quoad editionem ipsam et versionem respectu sacrae Scripturae; integritas autem quoad omnes partes, etiam parvas, quas referunt ⁶; et dummodo non impugnentur in prolegomenis aut adnotationibus catholicae fidei dogmata ⁷.

2° « S. R. E. Cardinales, Episcopi, etiam titulares, alique Ordinarii, necessariis adhibitis cautelis, ecclesiastica librorum prohibitionem non tenentur » (can. 1401).

1378. — II. De licentia legendi ac retinendi libros prohibitos.

A. De licentiae necessitate.

Principium generale est nemini licere libros proscriptos legere aut retinere qui non obtinuerit licentiam legitimi Superioris, illius nempe qui prohibitionem edixit, vel ipsius superioris aut delegati. Haec regula can. 1402 sancitur pro libris a S. Sede ipso jure aut decreto speciali prohibitis; valet etiam pro libris ab Ordinariis proscriptis.

1° Hic venit quaestio utrum licentia *praesumi* possit.

1. Decreta S. C. Ind., 23 maii 1898 ad 1 et 21 jun. 1898 ad 1, ap. *Coll. Brugen.*, t. III, p. 490, 588; ASS., t. XXX, p. 697 et 749.

2. Decr. cit., 21 jun. 1898 ad 2. Ita plerumque cum VERMEERSCH, *o. c.*, p. 66; WERNZ, *o. et l. c.*; *Coll. Brug.*, t. III, p. 588; *Coll. Namurcen.*, t. IX, p. 83; SCHNEIDER, *o. c.*, p. 64.

3. Sess. IV, Decr. de edit. et usu SS. Librorum. Cf. MAICHLE, *Das Dekret « de editione et usu sacrorum Librorum »*. *Seine Entstehung und Erklärung*, Freiburg-i.-Br., 1914.

4. Cf. GÉNICOT-SALSMANS, *o. c.*, n. 453; GENNARI, *o. c.*, p. 35, nota.

5. Olim permittebantur etiam si fideles non essent.

6. BLAT, *o. c.*, p. 365. Cf. tamen VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.*

7. Manet ergo facultas, si fiat impugnatio aliarum veritatum theologice certarum. Cf. SCHNEIDER, *o. c.*, p. 64.

Certo nunquam *generalis* facultas praesumi potest, sed est semper formaliter petenda. Ast nonnulli auctores admittunt *actualement* ac *singularem* exceptionem pro speciali casu urgentis necessitatis aut gravis utilitatis, quo recursus ad superiorem non pateat¹. Merito tamen observant plures², hodie vix locum dari licentiae praesumptae, tum quia benigniores factae sunt Indicis regulae, tum quia amplioribus hodie facultatibus Ordinarii sunt instructi atque recursus ad ipsos admodum facilis est³.

2° Qui moraliter certus est *nullum sibi imminere perversionis periculum*, legere nequit *absque licentia* libros prohibitos.

Hoc tenet sententia communissima. Ratio est quia lex prohibens pravorum librorum lectionem fundatur in *praesumptione periculi universalis*; hujusmodi autem lex, juxta unanimem fere theologorum et canonistarum sententiam, non cessat etsi istud periculum in particulari non adsit, modo subsistat periculum in communi seu respectu totius communitatis. Accedit in casu praedictum periculum non esse *solum* finem a legislatore intentum, sed etiam ne detur ansa haereticis aut aliis improbis scriptoribus perniciosa typis demandandi, necnon ut ipsi libri noxii destruantur: quae rationes manent, etiamsi lectores nihil mali sibi timeant ab ejusmodi librorum lectione. Denique, cum in Indicem ferantur libri certi argumenti ob neglectam praeviae censurae sollemnitatem (cf. can. 1399, 5°), facile de pluribus constare posset eos in se innocuos esse. Num illos passim legi posse existimabis, et sic enervabis saluberrimam de librorum prohibitionem disciplinam?

1379. — B. De superioribus qui requisitam licentiam concedere valent.

1° Quoad libros a *Sancta Sede proscriptos*:

a) *Generalem* facultatem legendi retinendique libros sive decretis specialibus, sive ipso jure proscriptos, jure ordinario, concedit sectio

1. Cf. S. ALPH., *Diss. de proh. lib.*, c. 5, n. 2; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 115; WERNZ, *o. c.*, p. 121, note (77); *Coll. Tornacen.*, t. XIV, p. 584. Hoc sequitur ex ipsa natura *licentiae*, cf. *Coll. Brugen.*, t. XII, p. 760.

2. HOLLWECK, *o. c.*, p. 38, nota 4; PÉRIES, *o. c.*, p. 147.

3. VERMEERSCH, *o. et l. c.*, varios enumerat casus in quibus censet locum esse praesumptae licentiae seu epikeiae. Sed hi potius videntur *casus illi urgentes* in quibus Episcopi pro singularibus libris licentiam concedere valent (can. 1402, § 1). Attamen in his casibus, si accessus ad superiorem non pateat facilis et promptus, datur locus epikeiae; casus esset iudicis in instructione facienda circa libros obscenos; professoris, cui necessarium esset examen alicujus libri, pro quo facultas legendi non datur; scriptoris diarii ad prompte respondendum. Cf. *Theol. prakt. Quart.-Schrift*, 1914, t. LXVII, p. 675 s.; *L'ami du clergé*, 1922, p. 753. Cf. supra n. 1372.

specialis S. Officii, cujus competentia hac in re exclusiva est et universalis ¹.

Haec notant *Vermeersch-Creusen* ² de praesenti stylo Curiae: Supplex libellus, si petit sacerdos vel clericus saecularis, commendari debet a proprio Ordinario loci; si petit religiosus, a proprio Superiore commendandus est. Laicis autem sufficit commendatio confessarii.

« Finem cur petatur, indicare jam non sufficit, nisi qualitas reveletur quae ipsam finis intentionem explicat. Itaque jam non satis erit licentiam petere *ratione studiorum*, nisi subjungas: Sum professor vel magister talis disciplinae, alumnus talis Universitatis, scriptor talis operis, addictus tali bibliothecae. »

« In rescripto concessionis... excipiuntur, salva rarissima causa, libri ex professo obsceni. Mulieri petenti non simpliciter annuitur, sed, nisi habeat peculiarem omnino qualitatem, confessario committitur ut singulos libros prudenter permittat. »

Formulae fere eadem remanserunt quales illae exscribuntur apud PLANCHARD, *o. c.*, p. 28, coll. p. 497 et VERMEERSCH, *o. c.*, p. 165 ss. Mutationem in initio formularum nunc inductam indicant VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 736.

b) « Ordinarii ³ licentiam, ad libros quod attinet ipso jure vel decreto Sedis Apostolicae prohibitos, concedere suis subditis valent pro singulis tantum libris atque in casibus dumtaxat urgentibus » (can. 1402, § 1) ⁴.

c) « Quod si *generalem* a Sede Apostolica facultatem impetraverit suis subditis permittendi ut libros proscriptos retineant ac legant, eam nonnisi cum delectu et justa ac rationabili causa concedant » (can. 1402, § 2).

Episcopus Brugensis a S. Officio obtinuit facultates usque ad proximam relationem dioecesanam duraturas, ergo quinquennales, qua valet 1° « concedere non ultra triennium, licentiam legendi ac retinendi, sub custodia tamen ne ad aliorum manus perveniant *libros quoscumque prohibitos et ephemerides*, non exceptis operibus haeresim vel schisma ex professo propugnantibus, vel etiam ipsa religionis fundamenta evertere nitentibus, iis christifidelibus sibi subditis, qui eorundem lectione sive ad effectum eos impugnandi sive in sacri ministerii

1. Cf. quoad jus antierius art. 24 const. *Officiorum*, et DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1329. Nomine Romani Pontificis, Nuntii et Delegati Apostolici licentiam concedere possunt « cum cautelis et sub limitationibus quae necessaria vel utilia in singulis casibus videbuntur et in usu penes S. C. S. Officii sunt » Facultates Legat. apost., n. 14, *Period. de religiosis*, t. XII, p. 87.

2. *O. c.*, n. 736.

3. Ad normam can. 198, § 1. Excluduntur Superiores locales regularium, qui probabilius hac facultate pollebant vi art. 25 const. *Officiorum*. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 1329.

4. Cf. *Collat. Namurcen.*, t. XIX, p. 268 s.

vel proprii muneris honestorumque studiorum subsidium vere indigeant, exceptis operibus de obscenis ex professo tractantibus ».

2º « Ut pariter concedere valeat, sub eadem temporis duratione, adolescentibus utriusque sexus, qui in publicis scholis, studiorum causa, versari debent, licentiam legendi ac retinendi, sub custodia, ut supra, ne ad aliorum manus perveniant, libros prohibitos, quos laicae potestatis imperio, vel ex necessitate studiorum, prae manibus habere coguntur, quamdiu in ea sint necessitate ; exceptis tamen operibus de obscenis ex professo tractantibus. »

« Graviter onerata Ordinarii ipsius conscientia super reali harum omnium conditionum concursu. »

Praefatae facultates sunt *per ipsum Ordinarium exercendae* seu nemini subdelegandae.

2º Quoad libros ab Ordinariis prohibitos :

Facultatem legendi libros *a se proscriptos, suis dioecesanis* (qui soli hac prohibitionem ligantur) concedunt *Ordinarii*, et ii quibus vices suas delegarunt.

1380. — C. De extensione et usu facultatis obtentae.

1º *Episcopi alique praelati*, qui generalem a Sede Apostolica impetraverunt facultatem ut suis subditis libros legendi retinendique licentiam impertiri valeant, in usu praedictae facultatis ad haec praecipue attendere debent :

a) Facultates illae sunt late interpretandae, quia sunt privilegia praeter jus¹.

b) Facultates illae habituales cum intelliguntur concessae Ordinariis, transeunt ad eorum successores, pertinent quoque ad Vicarios generales et sunt delegabiles, nisi, quod in dioecesi nostra verificatur, contrarium dicatur².

c) Hac facultate uti possunt etiam extra dioecesim existentes, erga solos dioecesanos etiam si extra dioecesim existunt.

d) Tenentur Episcopi bene observare terminos seu limites quibus facultas circumscribitur, eaque uti ad arbitrium concedentis, tum quoad substantiam, tum quantum ad durationem, tum quoad opera excepta, aliasque conditiones adjectas, quas inter haec primum locum tenet ut licentiam « nonnisi *cum delectu et ex justa ac rationabili causa* concedant » (can. 1402, § 2)³.

Ad *durationem* quod spectat, difficultas moveri potest. Quum *ad tempus* tantum, nempe ad proximam relationem dioecesanam, ad quinquennium vel triennium, Ordinarii facultatem habeant concedendi fidelibus licentiam

1. Cf. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 119 ; GENNARI, *o. c.*, p. 81.

2. Cf. *Coll. Brugen.*, t. X, p. 488 ; cf. supra, t. I, n°449, 456, 478.

3. Cf. *Nederl. kath. stemmen*, I. c., p. 17 s.

libros prohibitos legendi, si insuper, ex concessa formula¹, praedictam licentiam concedere non possint nisi *ad tempus* tantum, inde quidem consequitur Episcopum, qui tali gaudet facultate, non posse concedere licentiam *in perpetuum* seu quoad vixerit orator; sed dubitatur *quantum ad tempus* illam impertiri valeat.

Porro, sunt qui docent Episcopum eam concedere tantum posse pro tempore quo ipsius facultas perdurat, et ita quidem ut eam nunquam extendat ultra terminum facultati suae praefixum².

Aliis tamen haec restrictio non videtur firmo fundamento niti. Ex eo, aiunt, quod Episcopus non nisi ad quinquennium vel triennium gaudeat facultate concedendi licentiam libros prohibitos legendi, consequitur quidem ipsum, si habeat jus subdelegandi, non posse ultra terminum praefixum *suam facultatem* alteri, v. g. Vicario suo generali, communicare, ne ipse det quod non habet; at haec ratio non probat *licentiam*, quam vi suae facultatis concedit, non posse ultra terminum ipsius facultatis porrigi. Unde concludunt Episcopum posse, quinquennio vel triennio licet jam ad finem vergente, licentiam libros legendi concedere ad plures annos, modo sit *ad tempus* quum haec clausula in indulto reperitur³. Quinimo, juxta plures recentiores, *ad tempus* censetur concessa licentia quae datur usque *ad revocationem*. Cui sententiae consonat stylus S. Congr. Indicis⁴.

e) Debent Episcopi, in licentiis quas impertiuntur, expressam facere mentionem Apostolicae facultatis ex qua agunt⁵.

f) Gratis omnino danda est licentia.

2° *Fideles*, qui licentiam legendi retinendique libros prohibitos consecuti sunt, haec praesertim prae oculis habeant oportet:

a) Illa facultas est late interpretanda. Non est enim dispensatio quae legem vulnerat, sed licentia per quam lex observatur.

b) « Qui facultatem *apostolicam* consecuti sunt legendi et retinendi libros prohibitos, nequeunt ideo legere et retinere *libros quoslibet*⁶ ab suis *Ordinariis* proscriptos, nisi in apostolico indulto expressa iisdem facta fuerit potestas legendi et retinendi *libros a quibuslibet damnatos* » (can. 1403, § 1)⁷.

1. Apud nos quaestio non ponitur, cum restrictio exprimatur in ipsa formula, nempe *non ultra triennium*.

2. Cf. SCHMALZ., o. c., l. V, tit. 7, n. 39; REIFF, o. c., h. t., n. 60 ss.; LEURENIUS, *Forum beneficiale*, l. V, quaest. CLVII, n. 5.

3. Cf. *Nouv. rev. théol.*, t. II, p. 660 ss.; PIAT, *Comment. in Const. « Ap. Sedis »*, p. 19.

4. ZITELLI², o. c., p. 540 s. in nota; ARNDT, o. c., p. 252; KONINGS-PUTZER, o. c., n. 157, coll. n. 40; PLANCHARD, o. c., p. 31; VERMEERSCH, o. c., p. 120; PÉRIES, o. c., p. 137; WERNZ, l. cit., nota 79; PIAT, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XXXI, p. 351 s.; *Nederl. kath. stemmen*, l. c., p. 16; *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 270 s., etc.

5. Cf. supra, n° 468.

6. Proinde nec ephemerides.

7. Cf. art. 26 const. *Officiorum*; decr. S. Off., 6 dec. 1895, *Anal. eccl.*, 1896, p. 38; enc. *Pascendi*.

c) Hinc patet, habenti facultatem legendi et retinendi *libros* a quibuscumque damnatos implicite permitti *ephemerides* ab Ordinario proscriptas, ac *proinde* in generali facultate legendi libros prohibitos contineri etiam licentiam legendi et diaria et folia periodica, quae a S. Sede prohibentur; non tamen vice versa, quum in libros proscriptos durius legislatores agere soliti sint, quia maioris sunt auctoritatis, et diutius manent¹.

d) Indultarii studiose expendere debent concessae licentiae terminos, et ipsius tenorem accurate servare, tum quoad *opera a facultate excepta*, tum quoad *tempus et locum*, tum quoad *alias clausulas*, si quae sint:

α) *Quoad opera excepta*: In quocumque indulto, fere *semper* excipiuntur libri *ex professo obsceni*; et in multis formulis concessionum excipiuntur libri qui haeresim vel schisma propugnant aut religionis fundamenta evertere nituntur².

β) *Quoad tempus* si orator non obtinuerit facultatem quoad vixerit, sed ad *determinatum tempus*, curare debet ut ante elapsum terminum licentia renovetur.

γ) *Ad locum* quod attinet, facultate facta *ab Ap. Sede*, ubivis locorum uti fas est, nisi in ipsomet indulto statuatur restrictio.

Idem per se dicendum est de licentia quam ex facultate delegata concedit *Episcopus*, quia est licentia personalis indultarii personam quocumque comitans. Tunc igitur tantum fallit principium, vel quando Episcopus facultate sibi concessa uti nequit extra dioecesim, vel quando ipse, in concessionis formula, usum licentiae dioecesi circumscribit, quam limitationem inferre videtur clausula olim in hac dioecesi adjici solita: « *ita tamen ut libri ex hac dioecesi non efferantur* »³.

δ) *Quoad alias clausulas*:

In indultis quibus a S. Sede conceditur facultas legendi libros prohibitos, interdum inseritur clausula: « *ad effectum eos impugnandi* ». Quae si occurrat, non est stricte interpretanda: verificatur enim si lectio fiat in ordine ad propriam eruditionem, adeo ut legens remote disponatur et, data occasione, lectis utatur ad impugnandum et contradicendum. Imo, secundum probabilem sententiam, illa verba indicant rationem cur facta

1. Cf. ARNDT, *o. c.*, p. 223; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 123.

2. In indultis quae Episcopis olim concedi solebant, etiam excipiebantur, praeter libros quosdam nominatim designatos, *libri contra religionem ex professo tractantes*. Hac clausula, juxta alios, excludebantur omnes libri qui *catholicae* religioni ex professo adversabantur. Cf. HOLLWECK, *o. c.*, p. 40; *Nouv. rev. théol.*, t. VIII, p. 448; GENNARI, *o. c.*, p. 71, nota; juxta alios vero, ii solum qui *omnem* religionem data opera impugnabant. Cf. ZITELLI, *o. c.*, p. 540, nota 1; ARNDT, *o. c.*, p. 251; KONINGS-PUTZER, *o. c.*, n. 157; PLANCHARD, *l. c.*, p. 35; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 123.

3. Cf. HEYMANS, *o. c.*, n. 343; *Nouv. rev. théol.*, t. II, p. 666; — contra VERMEERSCH, *o. c.*, p. 124, qui censet hanc formulam huc potius spectare ut libri *stabili* modo in aliam dioecesim non introducantur, etsi is qui facultate est praeditus libros etiam ibi occurrentes vel secum allatos ibi legere possit. Cf. *Nouv. rev. théol.*, t. XXXI, p. 352 ss.; *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 271.

sit exemptio, non conditionem ; ita ut usus ex quolibet recto fine honestetur. Si vero quis ex mera curiositate librum legeret, certe peccaret, non tamen graviter ; nisi, ut patet, id faceret cum magno perversionis periculo, quum jure naturae hoc prohibeatur¹.

e) Insuper quicumque licentiam legendi libros prohibitos obtinuerint « gravi praecepto tenentur libros prohibitos ita custodiendi, ut hi ad aliorum manus non perveniant » (can. 1403, § 2).

« Qua de causa qui *publicarum bibliothecarum*² custodes positi sunt, sedulo invigilent, ne libri prohibiti in manus eorum veniant, qui legitima facultate illos legendi destituuntur. Oporteret illos separato in cubiculo custodire, cujus nemini pateat accessus, atque illis tantummodo tradere, qui aut legitimam facultatem exhibent, aut illam esse consecutos certo custodes et bibliothecarii sciant ; aliis minime, ne gravi peccato et plurimorum malorum congerie rei fiant. Qui vero in sua *particulari bibliotheca* libros prohibitos retinent, ne illos alicui commodent qui munitus legitima facultate non fuerit, neve visitantibus similibus, illos legere permittant³ » ; sed in cubiculo, sera et clave munito, sedulo custodiant⁴.

Eadem de causa « viri catholici, atque etiam ecclesiastici, qui in optimos fines cum legitima venia in sua bibliotheca possident libros prohibitos, debitam gerant sollicitudinem de destinatione ejusmodi *post mortem suam*: ne propter suam incuriam tunc coeperint aliis nocere, quum de bene factis propriis sibi sperant aeternam mercedem⁵. »

f) « Licentia a quovis obtenta nullo modo quis eximitur a *prohibitione juris naturalis* legendi libros qui ipsi proximum spirituale periculum praestant » (can. 1405, § 1)⁶.

« Unde hujusmodi libros legentes, *etiam habita* quacumque facultate, graviter peccant. Plane, etiamsi licentias sive facultates legendi se habere jactent, nihil omnino hae suffragantur, dum experientia comprehendunt se ex lectione talium librorum grave damnum referre multisque ipsorum mentes involvi dubitationum nebulis, quas discutere plerumque nesciunt⁷. »

1. Cf. S. ALPH., *o. c.*, l. VII, n. 291 ; HEYMANS, *o. c.*, n. 345 ; PIAT, *Comment. in Const. Ap. Sedis*, p. 20 et 21 ; KÖNINGS-PUTZER, *o. c.*, n. 174 ; PLANCHARD, *o. c.*, p. 33 coll. p. 498 ; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 123 ; *Collat. Namurcen.*, l. c., p. 273.

2. Cf. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 160. Caeterum bibliothecariis speciales facultates conceduntur, in quibus cautela servandae determinantur.

3. PENNACCHI, *o. c.*, p. 393 s.

4. Cf. PÉRIES, *o. c.*, p. 148 ; BOUDINHON, *o. c.*, p. 210 s. ; *Il monitore eccl.*, t. XVII, p. 43.

5. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 125.

6. Cf. S. ALPH., *Diss. de prohibit. libr.*, c. IV, n. 31.

7. PENNACCHI, *l. c.*, p. 513. Cf. *Nederl. kath. stem.*, l. c., p. 255.

ARTICULUS IV. — De librorum prohibitorum venditione.

1381. — « Librorum venditores libros de obscenis ex professo tractantes ne vendant, commodent, retineant; ceteros prohibitos venales non habeant, nisi debitam licentiam a Sede Apostolica impetraverint, neque cuiquam vendant, nisi prudenter existimare possint ab emptore legitime peti » (can. 1404) ¹.

1° Haec regula, quae obligat *omnes* librorum venditores, praesertim dirigitur ad eos *qui catholico nomine gloriantur*, ad eos nempe qui sese nomine bibliopolae catholici condecorant aut titulo episcopali aut pontificio ornantur.

Libros venales habent tum qui sive in propriis tabernis sive in conductis aediculis, sive per vias aut plateas deambulando, libros vendere solent, tum qui undique coemptos libros, *nomine proprio*, sive pretio definito in catalogo (*livres d'occasion*) emendos proponunt, sive sub hasta publica (*vente publique*) vendunt per praecones². Non autem habet venales libros, qui *nomine alieno* hastam habet, cujus pars sunt libri prohibiti, v. g. ad defuncti bibliothecam spectantes. Hic enim non tam *venales habet* libros quam vendenti operam suam praestat; haec autem cooperatio, quum denegari generatim non posset sine magno damno, plerumque honestatur, saltem cum pauci libri pravi inter multos bonos vendendi committantur et facillime alius qui venderet reperiretur. Excipiendos tamen opinamur libros ex professo obscenos³.

De officiali autem qui *ex officio* hastis praeest, respondit S. C. de Prop. Fide, die 26 junii 1820, ipsum non teneri investigare, an inter merces... reperiantur libri haereticorum aut alii obscena continentes. « Quod si casu id cognoverit, possitque impedire ne pravi libri obveniant licitatoribus, qui ipsis sunt abusuri, id quidem praestet, etc. ⁴. »

2° In priori parte hujus articuli, legislator *absolute* prohibet quominus librorum venditores *libros ex professo obscenos* vendant, commodent, vel retineant.

Altera articuli parte statuitur ne librorum venditores *caeteros libros prohibitos*, qui de obscenis ex professo non tractant, *venales habeant* ⁵,

1. Consonat art. 46 const. *Officiorum*.

2. Cf. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 149 s.

3. Cf. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 150; *Nederl. kath. stem.*, t. X, p. 48.

4. *Coll. S. C. de P. F.*, n. 745.

5. In *Encycl. Pascendi* vult S. Pontifex ut Episcopi illos bibliopolas qui libros modernisticos venales habent ad obedientiam provocent. « Hos, si obedientiam detractent, Episcopi, monitione praemissa, bibliopolarum catholicorum titulo privare ne dubitent; item potioreque jure si episcopales audiant: qui vero pontificio titulo ornantur, eos ad Sedem Apostolicam deferant. »

nisi duplici conditione : a) ut a S. Officio, mediante Ordinario suo, licentiam impetraverint¹ ; et b) ut iis tantum libros vendant, quos *prudenter existimant* legitime petere. Ad hoc autem non requiritur ut bibliopolae emptorem specialiter interrogent num habeat licentiam ; sed satis esse videtur ut, spectata natura libri et conditione ementis, hic rationabiliter praesumi possit debita facultate instructus. Quo in casu, poterunt etiam procurare petenti librum quem in sua officina non habent².

3° Cum vendere libros proscriptos lege positiva prohibeatur eadem regula valet pro *vendentibus pravas ephemerides*.

4° Quid statuendum est de *cauponibus pravas ephemerides hospitibus exponentibus* ?

Non jam dici posse videtur actum exponendi hospitibus pravas ephemerides sola lege naturali inhiberi, quia libri prohibitio id efficit ut nullo modo cum aliis communicari possit (can. 1398, § 1).

Inde α) Ephemerides quae de rebus politicis tractant, caupones exhibere possunt, nec inde ad rejiciendum folium teneri videntur quod interdum aliquid minus rectum quoad religionem aut bonos mores contineant. Hoc praesertim licebit si adsit rationabilis causa, si v. g. ob res annuntiatas sit quaedam plurium necessitas quodpiam folium legendi ; saltem tunc in loco separato hujusmodi clientibus haec suppeditare possunt.

β) Ast ephemerides quae religionem aut bonos mores data opera impetunt, vel ex professo res obscenas tractant, narrant aut docent, vi juris positivi et naturalis exponi non possunt. Nec ratio excusans ea scripta indiscriminatim exponendi est, quod ii qui huc confluunt illa postulent ac secus cum damno cauponis alio sint ituri. Agitur enim de damno gravissimo spirituali et publico ; unde vix excogitari potest talis necessitas quae hujusmodi actionem excusare possit.

γ) *Confessarius* autem *practice* videat quid obtinere possit. Ita, « si fructus non speratur, confessarius poterit quandoque ab aperta monitione abstinere vel curare ut malum, apposis bonis ephemeridibus, minuat³ » ?

1382. — Scholion 1° *Obligatio pastoralis officii circa libros pravos.*
« Ordinarii locorum alique curam animarum habentes opportune mo-

1. Cf. formula licentiae ap. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 168.

2. Cf. PENNACCHI, *l. c.*, p. 524 ; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 150 ; GÉNICOT-SALSMANS, *o. c.*, n. 456 ; BOUDINHON, *o. c.*, p. 298, qui normas can. 1404 applicat bibliothecis.

3. GÉNICOT-SALSMANS, *o. c.*, t. I, n. 240 ; ILLMUS MALOU, *Instr. pract. pro confessariis*, 4 feb. 1858. *Coll. epist. past.*, t. IX, p. 237 et p. 238. Cf. ILLMUS WAFLELAERT, *Etude de théologie morale sur la coopération*, p. 32 et p. 33.

neant fideles de periculo et damno librorum pravorum, praesertim prohibitorum » (can. 1405, § 2) ¹.

S. Congr. S. Officii, 15 mart. 1923 hac de re grave monitum Ordinariis dedit ².

Quid hac in re praestiterint Episcopi Brugenses, videre est in *Coll. epist. past.*, t. II, p. 18 ss.; t. VIII, p. 7 ss., 191; t. IX, p. 206, 231; t. X, p. 232, et alibi passim.

1383. — 2° De divulgatione bonorum scriptorum ³.

1° Ecclesia catholica habet jus proprium et a civili potestate plane independens, religionem christianam libris et scriptis a se approbatis propagandi, conservandi et defendendi.

2° Cum tempore hodierno libri foliaque diurna et periodica, conniventibus libertatibus modernis, incredibili modo multiplicentur, multo magis quam unquam alias urget necessitas ut diariis bonis aptisque foliis periodicis et libris sana principia catholica propagentur et perversae refutentur doctrinae ⁴.

Ideo monet conc. Mechlinien., l. c.: « Ad bona diaria, folia et libellos ordinate et continuo diffundenda commendatur ut parochi, in sua quisque paroecia vel in unoquoque loco, constituent consilium e paucis viris zelo alacribus, qui et opes necessarias colligendas et scripta per familias distribuenda curent. »

3° Omnis hominis christiani est hac in re, pro suo quisque modo, adjuvare Ecclesiam, sive scribendo, sive sustentando bona scripta per associationes ad propagationem eorum institutas, aliaque media convenientia ⁵.

4° Etsi scriptoribus catholicis honesta libertas omnino concedenda sit,

1. Cf. art. 21 const. *Officiorum*. Cf. Ordo servandus in relatione de statu ecclesiarum, n. 96; cf. etiam varia acta Pii X circa modernismum, encyclica *Pascendi*, de Consilio vigilantiae, ap. *Collat. Brugen.*, t. XII, p. 679; Motu proprio *Praestantia*, *ibid.*, t. XIII, p. 7.

2. AAS., t. XV, p. 152.

3. Cf. WERNZ, o. c., p. 136 ss., quem hic ad verbum fere sequimur. Cf. etiam Conc. Mechlinien., n. 235.

4. Cf. v. gr. Pii IX, encyclica *Inter multiplices*, ad Episcopos Galliae, 21 mars 1853; Leonis XIII, encyclica *Paternae Providentiae*, 18 sept. 1899 et *Pergrata nobis*, 14 sept. 1886; Pii X, litterae 10 jan. 1908 pro Hungaria, ap. *Le can. contemp.*, 1908, p. 382 ss.; litterae ad Episcopos Brasiliae, 11 jun. 1911, ap. ASS., t. III, p. 261; litterae ad Episcopos Lombardiae, 1 jul. 1911, *ibid.*, p. 475; Epist. Secret. Stat., 30 mart. 1915 de creatione operis « Opera nazionale per la buona stampa », ap. AAS., t. VII, p. 246 s. Cf. *Coll. Lacensis*, v° Libri, t. III, IV, V, VI; *Rev. du cl. fr.*, 1912, t. LXIX, p. 605 ss. (Discours de Mgr Amette sur la presse). Cf. BARGILLIAT, *Praelectiones jur. can.*, ed. 31, n. 638 ss.

5. Cf. WERNZ, l. c., p. 139; BARGILLIAT, l. c.; *Rev. du clergé fr.*, 1908, t. LIII, pp. 734 ss.; Conc. Mechlinien., l. c.

tamen ipsi in omnibus primo loco servant veritatem, caritatem, iustitiam, prudentiam, debitamque obedientiam et reverentiam erga superiores ecclesiasticos.

5° Clerici non est ordinarie et principaliter diaria *politica* conscribere, redigere et moderari¹. Curam horum diariorum tunc tantum in se suscipiant, si caritas vel necessitas id exigat. Id quod potissimum nostro tempore valet, quo res religiosae et ecclesiasticae continuo, etiam in diariis politicis discutiuntur. Qua in re clerici sedulo hortandi sunt ne quid agant sine consensu Ordinarii loci, ad normam can. 1386, § 1².

ARTICULUS V. — De poenis in decretorum generalium transgressores statutis.

1384. — I. « In excommunicationem Sedi Apostolicae speciali modo reservatam ipso facto incurrunt, opere publici juris facto, editores librorum apostatarum, haereticorum et schismaticorum, qui apostasiam, haeresim, schisma propugnant; itemque eosdem libros aliosve per apostolicas litteras nominatim prohibitos defendentes aut scienter sine debita licentia legentes vel retinentes » (can. 2318, § 1).

Hic articulus iisdem fere verbis renovat excommunicationem in Const. *Officiorum*, art. 47 et in Const. *Apost. Sedis*, tit. I, art. 2, insertam. Similem ergo, saltem in iis in quibus concordat, accipiet interpretationem.

Claritatis causa, hujus canonis commentarium duplici puncto complectemur, videlicet: 1° *Quinam libri* sub poena excommunicationis prohibiti sint; 2° *Quaenam actiones* prohibitae, et sub *quibusnam conditionibus* praedicta poena plectantur³.

1. Cf. WERNZ, *l. c.*, p. 141; *Theol-praktisch Quartal-schrift*, 1911, p. 735 ss.; 1912, t. 346 ss. Cf., supra, n. 1343.

2. Juvat demum quaedam hic recensere opera, quibus medium praebeatur cognoscendi scripta omnibus aut quibusdam commendanda; opera superius citata a BETHLEEM conscripta; DUVAL, *Les livres qui s'imposent. Vie chrétienne, vie sociale, vie civique*, 5° éd., Paris, Beauchesne, 1913; JOEL DE LYRIS, *Le choix d'une bibliothèque. Guide de lecture*, Avignon, Aubanel; DE PARVILLEZ ET VERLEY, *Quelques livres à conseiller aux jeunes gens. Catalogue raisonné*, (Extrait de *Romans-Revue*), Paris, Lethielleux, 1909; MELIN, *La lecture de nos enfants*, (Extr. de *l'Education*), Paris, 1911; CRAWEZ, *Choisissez haut vos lectures*, in *La Revue apologetique*, 1911-1912, t. XIII, p. 387 ss.; ARENS, *Die Lektüre*, Freib.-i-Br., 1911; ROUPAIN, *Pour lire de bons livres*, Paris, librairie de l'Action catholique, 1912; ACKER, *Was soll ich lesen? Ein Ratgeber für studierende*, Trier, 1912; HALFLANTS, *Livres de chevet*, Bruxelles, 1919; SAGEHOMME, *Répertoire de 22000 romans et pièces de théâtre*, Bruxelles, 1926; BETHLEEM, *Les opéras, les opéras comiques, les opérettes*, Paris, 1926; *Jaarlijksche Boekenschouw*, 1921 ss., Tilburg; *Boekengids*, orgaan van het algemeen Secretariaat voor Kath. Boekerijen, Antwerpen, 1923 ss.

3. Cf. praeter comment. citatos in Const. *Officiorum* et C. *Apostolicae Sedis*: HILGERS, *Die Bücherverbote in Papstbriefen*, p. 1 ss.; VERMEERSCH-CREUSEN,

1385. — A. Libri sub poena excommunicationis R. P. specialiter reservatae prohibiti.

Duplex distinguitur librorum species :

1° *Libri apostatarum, haereticorum et schismaticorum, qui apostasiam haeresim, schisma propugnant.*

Hi libri, ut prohibitioni et censurae subjaceant, debent prae se ferre tres conditiones :

a) Requiritur ut sint *libri proprie et stricte dicti* ; quo nomine non veniunt ephemerides¹, neque folia aut libelli qui quantitatem libri non attingunt, neque manuscripta, neque generatim saltem fasciculi aut series annua fasciculorum libelli periodici². Extra titulum de censura et prohibitionem librorum non extenditur interpretatio can. 1384, § 2³.

b) Requiritur ut sint *libri apostatarum, haereticorum et schismaticorum*.

Quinam vocantur *apostatae, haeretici, schismatici*, diximus supra⁴.

Notandum autem est, necessarium non esse ut auctor libri tanquam apostata vel haereticus vel schismaticus *juridice* damnatus fuerit ; sufficit ut *moraliter* certo constet publice illum esse haereticum in sensu juris ; quod etiam ex ipsamet doctrina libri dignosci potest, si nempe in libro indubia contineatur haeresis aut apostasiae propugnatio, quae ita sit *pertinaciter*⁵ facta, ut dubitari non possit auctorem libri certe esse haereticum, apostatam, schismaticum ; etiamsi liber sit anonymus, vel auctoris usque catholici, quem ex doctrina patet in haeresim vel apostasiam delapsum esse.

o. c., t. III, n. 517 ; CAPPELLO, *o. c.*, ed. 2., p. 214 ss., 345 ss. ; SOLE, *o. c.*, n. 326 ss. ; COCCHI, *o. c.*, liber V, pars I-III, p. 229 ss. ; BOUDINHON, *o. c.*, *L'ami du clergé*, l. c., p. 577 ss.

1. Cf. S. Off., 21 apr. 1880.

2. Auctores plerumque sentiunt hanc censuram incurrere scienter legentes publicationes periodicas in fasciculos ligatas habentes auctorem haereticum et haeresim propugnantes, juxta declarationem S. Officii 13 jan. 1892, cum tales libelli in unum ligati quantitate et unitate *veluti librum* constituunt, cf. LEGA, *o. c.*, p. 487. Attamen attento principio strictissimae interpretationis sanctionum poenaliū, non improbabiler contenditur praefato decreto rem non omnimoda certitudine confici, cum antierus sit Constitutione *Officiorum* ubi, consentiente usu communi, distinguuntur libri a libellis periodicis, cumque de sensu praefatae declarationis non undequaque constet. Cf. v. gr., GENNARI, *o. c.*, p. 121 ; HURLEY, *o. c.*, p. 247. BOUDINHON, *o. c.*, p. 300 s. intelligit declarationem S. Officii de serie articulorum habentium auctorem haereticum et propugnantium haeresim in uno volumine periodici compactorum, dummodo illi articuli simul sumpti quantitatem et unitatem libri habent. Quod admittendum videtur. Caeteroquin de facto vix invenietur commentarium quod habeat *auctorem* haereticum. Cf. supra n. 1339. Vide etiam FEYE, *De delictis*, p. 73, n. 69.

3. Cf. CAPPELLO, *o. c.*, p. 215 s.

4. N. 1285.

5. De quo difficilior constabit ex solo libro. Cf. SANTI-LEITNER, *o. c.*, t. V, p. 100.

Praeterea, libri manent prohibiti, et quidem sub hac censura, si plures habeant auctores, quorum unus sit haereticus ; si nempe aequae primo et communi consilio compositi sunt ab auctore catholico et haeretico, vel a communitate ex catholicis et haeticis constante. Idem dicendum, si libro haeretici a catholico addantur scholia, seu commentaria, nisi forsitan haec talia essent ut majorem libri partem conficiant ; vel si libro catholici haereticus adjecerit commentaria, saltem si ita copiosa sint ut haeretici potius liber dici debeat. Nec auctoris haeretici conversio obstat quominus liber in haeresi compositus vere sit liber haeretici ideoque censurae subjaceat ¹.

Contra, praesenti articulo non comprehenduntur : a) libri infidelium, licet erroribus contra fidem referti ; b) libri quorumcumque scriptorum de quibus non constat apostatas vel haeticos vel schismaticos esse, etiamsi unum vel plures errores, ex imprudentia aut ignorantia, inspersos habeant ; c) libri ab auctoribus editi, qui etsi nomen haeticorum non merentur, ipsis tamen favent aut cum iis in divinis communicant et ideo suspecti sunt de haeresi ² ; d) libri qui *principaliter* sunt auctoris catholici, licet haereticus nonnulla subjecerit commentaria vel in quibus verba vel textus haeticorum referuntur ; e) tandem, juxta superius dicta ³, libri antiquorum haeticorum.

c) Requiritur ut libri *apostasiam* aut *haeresim* (saltem unam) aut *schisma* propugnent ⁴.

Quid, si opus constet pluribus voluminibus quorum alia haeresim propugnant, alia vero non ? aut si haeresis fuerit erasa, vel tota, quae eam continet, pars e libro detracta ?

Censura probabiliter non incurritur ab eo qui legit partem operis in qua haeresis non propugnatur ⁵.

2° *Libri cujusvis auctoris per Apostolicas Litteras nominatim prohibiti.*

In hac altera serie comprehenduntur libri omnes, non tantum futuri ⁶, sed etiam praeteriti, cujusvis sint auctoris et quaecumque eorum sit materia, sive haeresim contineant, sive non, modo tres concurrant sequentes conditiones :

1. Contradicientibus aliis, cf. SCHNEIDER, *o. c.*, p. 163 ; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 153, nota (2).

2. BOUDINHON, *o. c.*, p. 303.

3. N. 1363.

4. Cf. supra, n. 1363.

5. Cf. supra, n. 1357.

6. Cf. CAPPELLO, *o. c.*, p. 217. Qua de re dubitat R. P. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 154. Cf. WERNZ, *l. c.* ; BOUDINHON, *o. c.*, p. 305.

a) Ut fuerint libri *per Apostolicas Litteras* prohibiti ; id est per Litteras quae ab ipso summo Pontifice immediate, non autem mediante Romana Congregatione, procedunt ; quacumque caeteroquin exaratae fuerint forma, sive Brevis, sive Bullae, sive Epistolae Encyclicae, etc., sive alia quavis forma, quando in ipsis legitur : *De apostolicae Nostrae auctoritatis plenitudine vel Apostolica auctoritate*.

b) Ut prohibiti fuerint *nominatim* ; hoc est, expresso *libri titulo*. Non ergo requiritur ut nomen auctoris exprimatur, modo libri titulus designetur ; immo sufficere videtur *generalis tituli indicatio*. Aliunde satis non est ut libri *in globo*, uti aiunt, damnati fuerint, v. g. sub hac formula : « *Damnamus omnia opera vel omnes libros auctoris N.* ». Tunc enim, ex usu accepto, libri non dicuntur *nominatim* prohibiti.

c) Ut prohibiti fuerint *sub poena excommunicationis R. P. reservatae*. Hanc conditionem auctores deducunt ex scopo Const. *Apost. Sedis* in qua censura haec inseritur. Voluit enim Pius IX censuras latae sententiae coarctare. Nullatenus ergo verisimile est ipsum sub gravissima censura *specialiter* reservata prohibere voluisse libros quos sine excommunicatione reservata damnassent decessores. Quam interpretationem servare possumus attentis can. 6, 2°, 3°, 5° ; 23¹.

1386. — B. Actiones sub poena excommunicationis prohibitae.

1° Actiones prohibitae sunt editio, defensio, lectio et retentio².

Quinam autem *editores*, *legentes*, et *retinentes* intelligendi sint, dictum est *supra*, n. 1360³.

Defensio libri fit tum *physice* seu materialiter, eum occultando vel alio

1. Cf. FEYE, *o. c.*, p. 75, n. 72 ; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 153 s. ; SANTI-LEITNER, *o. c.*, p. 102 ; LEGA, *o. c.*, p. 486 ; HILGERS, *o. c.*, p. 4 ; BOUDINHON, *o. c.*, p. 305 ; CAPPELLO, *o. c.*, p. 217 s. — Contra *Nederl. kath. stemmen*, 1910, t. X, p. 243 ss., alique citati a CAPPELLO, *o. et l. c.* — Qui libri hac clausula attingantur diligenter exploravit HILGERS, in priori suo opere « Der Index der verbotenen Bücher », p. 96 ss. et praesertim in altero suo volumine « Die Bücherverbote in Papstbriefen », p. 6 ss. ; 9 ss. ; 29 ss. Cf. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 154 s. ; FEYE, *o. c.*, n. 74 ; BOUDINHON, *o. c.*, p. 305 ss. Praefatio Indicis, ab editione a. 1841, hanc observationem ferebat : « Reticendum non putamus, quod non ii dumtaxat libri excommunicationis reservatae poena sunt proscripti, qui ab haereticis compositi, de religione catholica ex professo agunt haeresesque docent... sed quod ii etiam fere omnes libri huiusmodi poena proscribuntur, qui post praedictam Alexandri VII constitutionem (*Speculatores*) die 5 martii a. 1664, Brevibus aut Bullis Pontificiis indicantur, ut ex ipsis brevibus intelligi potest. » Hi libri coeteroquin indicantur signo speciali in catalogo Indicis, cum mentione litterarum apostolicarum quibus proscribuntur, cf. Praefatio, in fine.

2. In hoc differt can. 2318, § 1 ab art. 47 const. *Officiorum* quod nomet *editores* loco *imprintingum*, et quod verbum *scienter* ponat ante verba *legentes* et *retinentes*.

3. Cf. etiam BOUDINHON, *o. c.*, p. 307 ss. ; CAPPELLO, *o. c.*, p. 219 s. Imprimentes non qua tales, sed in quantum forte sunt *editores* excommunicatione plectuntur.

modo impediendo ne destruat, etiam effectu non secuto¹; tum *moraliter*, verbo vel scripto, sive ipsius libri, qua damnati, sive doctrinae in ipso contentae, patrocinium suscipiendo. Defendentium autem nomine non intelliguntur qui operis pravi solum approbant partem innocuam, aut qui praecise laudant auctoris ingenium, stylum, eruditionem, etc., modo non arguant laudem vel approbationem libri.

2° *Conditiones requisitae* ut editores, defendentes, legentes vel retinentes, libros apostatarum et haeticorum, etc., excommunicationem incurrant.

a) Quoad *editores*, plectuntur tantum excommunicatione, *opere publici juris facto*, idest crimine consummato ad normam can. 2242, § 1, et 2228, seu postquam libri omnibus venales exponantur aut in vulgus spargatur².

b) Quoad *legentes* et *retinentes* requiritur: α) Ut legant, vel retineant, *sine legitima facultate* a S. Sede Apostolica, aut ab illis quibus vices suas delegavit, concessa.

β) Ut legant, vel retineant, *scienter*. Unde a censura excusat tam prohibitionis quam poenae ignorantia, etiam crassa et supina, non vero affectata³.

Hinc transgressores cognoscere debent a) librum quem legunt scriptum esse ab haeretico vel apostata (licet nomen auctoris ignorent) et in libro haeresim propugnari (licet ignorent quae sit illa haeresis) — vel esse librum per Apostolicas litteras nominatim prohibitum; b) huiusmodi libri lectionem, etc. sub excommunicationis poena prohibitam esse (licet ignoretur poenae reservatio).

Nota. Non requiritur ut *scienter* liber edatur aut defendatur; proin ignorantia crassa vel supina non excusat a censura.

c) Quoad *omnes* praefatos requiritur ut agatur de *materia notabili* et sufficienti ad *peccatum mortale*. Patet eam materiam gravem facilius haberi in una actione, v. g. lectione, quam in alia, puta retentione; sed in ea pro singulis actionibus assignanda, valde discrepant auctores.

a) Quoad *lectionem*, S. Alph.⁴, relatis aliorum sententiis, quorum aliqui parvitatem materiae non agnoscunt, alii ad peccatum mortale requirunt integram paginam (in folio, seu 16 p. in-8), alii decem lineas, aut etiam minus, adhaeret eorum sententiae qui, ut dicit, rectius distinguunt, et docent

1. Cf. LEHMKUHL, *o. c.*, II, n. 924; FEYE, *o. c.*, p. 94, n. 81; VERMEERSCH, *o. c.* p. 155. Cf. tamen *L'ami du clergé*, *o. c.*, p. 580; CAPPELLO, *o. c.*, p. 218.

2. Non exigi videtur ut liber *vendatur*. Cf. CAPPELLO, *o. c.*, p. 214.

3. Cf. can. 2229.

4. *O. c.*, VII, n. 284.

in hac re attendendam esse materiam, non secundum se, sed secundum finem prohibitionis. Unde, si quis aperiendo librum haereticum statim incidat in doctrinam quae directe est contra fidem, dicendum est, si non statim desistat, ipsum mortaliter peccare et incurrere excommunicationem, quamvis legat paucas tantum lineas; quia se exponit periculo perversionis quod in his esse potest, et agit contra totum finem legis. Si vero incidat in materiam indifferentem, et ut talem cognoscat, dicendum est ipsum non peccare mortaliter, quamvis legat integram paginam talis materiae indifferentis; quia sic, cum se non exponat periculo perversionis, non agit directe contra finem legis. « Conveniunt autem in eo omnes, ait Schmalz.¹, quod is, qui plus quam ejusmodi paginam (in folio) legit, excommunicationem certo incurrat. »

Huic opinioni multi recentiores adhaerent².

Attamen doctrina S. Alphonsi non omnimode accommodata videtur hodiernae legislationi, etsi pro prohibitione juris naturalis verissima sit. Ratio in promptu est. Auctores antiquiores usque ad C. *Apostolicae Sedis* interpretabantur bullam *Caenae*, § 1, qua excommunicatione plectebantur omnes legentes libros haereticorum *haeresim continentes aut de religione agentes*. *Hodierno jure vero* prohibentur tantum libri haereticorum et apostatarum *haeresim* etc. *propugnantes* et, juxta C. *Apostolicae Sedis*, quam renovavit C. *Officiorum* et can. 2318, § 1, hos libros *scienter* legentes cadunt in excommunicationem.

Inde solido fundamento nititur sententia eorum³ qui contendunt notabilem materiam eam esse quae ad haeresim exponendam et argumentis propugnandam sufficiens sit, etsi haeresis ibidem de facto non propugnetur⁴. Quod merito intelligitur non de paucis lineis, sed de aliquot paginis (circiter 6 in-8°)⁵.

Quoad libros vero *ab Apostolica Sede damnatos*, si in iis non propugnetur haeresis, non immerito dixeris majorem requiri quantitatem quam pro libris primae classis⁶.

1. O. c., in l. V, tit. 7, n. 41. Cf. SANCHEZ, *In praecepta decalogi*, l. II, c. 10, n. 31; FEYER, o. c., p. 90, n° 78.

2. Cf. HEYMANS, o. c., p. 273; PIAT, o. c., p. 18; *Nouv. rev. théol.*, t. II, p. 649 et t. XXXIII, p. 26; AERTNYS, *Theol. mor.*, t. II, p. 390; BUCCERONI, l. c.; LEHMKUHL, o. c., t. II, n. 924, coll. p. 817; GENNARI, o. c., p. 119.

3. SANTI-LEITNER, o. c., p. 100; HOLLWECK, o. c., p. 23; ejusd. auct. *Die kirchl. Strafges.*, p. 173, nota 9. Cf. etiam SCHNEIDER, o. c., p. 168 s.; FEYER, o. c., p. 90, n. 78.

4. Distinctio inter textus periculosos et periculi exsortes, quae nullibi a legislatore innuitur valet pro jure naturae sed non ad jus positivum extendi debet.

5. Hanc mensuram gravis reatus admittit VERMEERSCH, o. c., p. 45, pro lectione paginarum incognitae naturae, propter periculum incidendi in locos graviter damnatos eosque legendi; dum ex una parte notabilem reputat quemlibet locum, etiam multo breviorum sed in se graviter periculosum, et ex alia parte censet locum, quicumque ille sit, sine gravi reatu legi posse, si constiterit simul in eo abesse intrinsicam gravem periculi rationem et vim alliciendi animum ad caetera legenda. Huic sententiae favent etiam *Coll. Tornacen.*, t. XIV, p. 654; GÉNICOT, o. c., t. I, n. 455; CAPPELLO, o. c., p. 220.

6. FEYER, o. et l. c.

β) Ut *retentio* sit mortale peccatum, necesse est ut fiat per *tempus notabile* et in *notabili quantitate*.

Retentio autem non censetur locum habere *per notabile tempus*, si per unum alterumve diem aliquis librum retineat, idque probabiliter etiamsi hoc factum fuerit cum animo graviter culpabili semper retinendi. Sed, juxta communem sententiam, gravis *generatim* erit retentio ultra biduum vel triduum¹.

Dicitur *generatim*; quia diuturnior mora a gravi excusatur, si fiat animo *prima occasione* tradendi librum Superiori aut habendi facultatem, vel si retinens expectet petitam pro seipso legendi veniam, dummodo haec *diutius* expectanda non sit², vel quando liber servatur non ex mala voluntate, sed ob negligentiam in exsequendo bono proposito licentiam petendi aut librum alteri tradendi³.

Quoad *quantitatem notabilem*, quamvis nonnulli parvitatem materiae ex hoc capite non admittant, communissime tamen sentiunt auctores necessarium esse ad incurrendam censuram, ut notabilis retineatur libri pars; et quidem, juxta plerosque, major in retentione quam in lectione quantitas requiritur.

Qua autem ratione excusentur *librorum compactores* (les relieurs), et *famuli* libros retinentes pro domino facultatem habente, vidimus *supra*, n. 1360.

γ) *Editores* et *defendentes* autem aegre excusari poterunt ratione materiae parvitatatis.

1387. — II. « Auctores et editores qui sine debita licentia Sacrarum Scripturarum libros, vel earundem adnotationes aut commentarios imprimi curant, incidunt ipso facto in excommunicationem nemini reservatam » (can. 2318, § 2).

Concilium Tridentinum⁴ statuit ut « nulli liceat imprimere, vel imprimi facere quosvis libros de rebus sacris sine nomine auctoris; neque illos in futurum vendere, aut etiam apud se retinere, nisi primum examinati, probatique fuerint ab Ordinario, sub poena anathematis. »

Hanc censuram restrinxit Pius IX, Const. *Apost. Sedis*, ad *imprimentes* aut *imprimi facientes*, sine Ordinarii approbatione, libros quoscumque (non jam solos anonymos) *de rebus sacris* tractantes.

Articulo autem 48 Const. *Officiorum ac munèrum*, Leo XIII pianam legem

1. Rursus HOLLWECK, *Das kirchl. Bücherv.*, p. 25 in nota 3, ad spatium *octo dierum* seu *hebdomadae* definit tempus notabile, ex eo arguens quod ad tradendum librum saepe a Pontificibus terminus statuebatur octo dierum.

2. Nulla de ratione potest retentio ultra *mensem* fieri. Cf. HOLLWECK, *o. c.*, p. 25; VERMEERSCH, *o. c.*, p. 48; et BOUDINHON, *o. c.*, p. 311 s.

3. Cf. VERMEERSCH, *o. et l. c.*; *Coll. Tornacen.*, l. c., p. 665.

4. Sess. IV, decret. *de edit. et usu SS. Librorum*.

clarius expressit, dum ad tramites declarationis S. Officii 22 dec. 1880¹ *libros de rebus sacris tractantes* plane determinaverit, hisce verbis sequentia tanquam aequivalentia substituendo : « *Sacrarum Scripturarum libros vel earumdem adnotationes vel commentarios* ».

Codex eandem fere disciplinam amplexatus est, clariori tamen formula et respectu habito ad editionem libri.

1° *Libri de quibus agitur in hac sanctione poenali.*

a) *Libri* sacrarum Scripturarum, sive agatur de textu originali, sive de versionibus antiquis aut recentibus, lingua non vulgari aut lingua vernacula confectis.

b) *Earum annotationes aut commentarii.* Annotationes comitantur et elucidant textum vario sub respectu ; commentarii constituunt completam interpretationem et explicationem alicujus libri sacrarum Scripturarum aut partis ejusdem². Publicationes scripturisticae, studia biblica diversa ab illis adnotationibus et commentariis non cadunt sub hac lege.

Oportet ut hae adnotationes aut commentarii, seorsim aut simul cum textu, librum stricte dictum constituent³.

2° *Actiones sub excommunicationes prohibitaе.* Feriuntur hac poena auctores et editores qui praedictos libros *imprimi curant*, seu qui efficiunt ut liber ab aliis imprimatur. Ergo auctor qua talis non contrahit excommunicationem, sed quatenus impressio fiat ejus cura, non vero, saltem probabiliter, si mere det vel vendat manuscriptum, de impressione nihil jubens vel curans⁴.

Dominus officinae typographicae, nisi simul editor sit, et opifices certe hodierno jure eximuntur a poena.

Juxta plerosque poena incurritur statim ac opus prelo subjicitur, cum intentione illud edendi⁵, etenim censura incurritur ob solam impressio-

1. *Nouv. rev. théol.*, t. XV, p. 233, coll., p. 242. Cf. WERNZ, a. c., p. 135, nota (118) ; *Nederl. kath. stemmen*, l. c., p. 249.

2. « Ce qui constitue suivant moi le commentaire, c'est que les réflexions et les raisonnements suivent pas à pas le texte, en pèsent et en étudient les mots et le sens, tout comme le présent travail par rapport à la Constitution *Officiorum* » BOUDINHON, o. c., p. 320.

3. Cf. CAPPELLO, o. c., p. 347.

4. Cf. DILGSKRON, in *Anal. eccl.*, an. 1896, p. 475 ; DESJARDINS, in *Etudes*, t. LXXI, p. 374 ; PIAT, *op. cit.*, p. 265 ; VERMEERSCH, o. c., p. 157 ; LEHMKUHL, l. c. ; PENNACCHI, *Comment. in Const. Apost. Sedis*, t. II, p. 232 ss., et *Acta S. Sedis*, t. XXX, p. 532. PENNACCHI, hoc loco, dicit se ea in opinione versari, « auctores lege non abstringi, quamvis manuscriptum vendant *adjecta conditione ut imprimatur* » ; subjungit praeclarus auctor se hanc tamen opinionem lectorum judicio submittere, « quam si veram agnoverint, sequantur ; sin minus respuant ». Nostro autem judicio, opinio illa vera non est, quum in casu auctores tamquam causae morales principales ad libri impressionem conferunt. Cf. DILGSKRON, l. c.

5. VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., t. III, n. 517 ; CAPPELLO, o. c., p. 346.

nem, independenter a divulgatione. Attamen talis numerus exemplarium sive librorum requiritur, qui in conceptu editionis communiter intelligitur¹.

3° *Sine debita licentia*. Textus art. 48 const. *Officiorum* ferebat sine *Ordinarii* licentia. Unde concluditur expetendam esse licentiam Ordinarii loci auctoris aut editionis aut impressionis, et si auctor religiosus est praeterea licentiam sui Superioris, ad normam can. 1385, § 1, 1°; § 2 et § 3². Ad vitandam excommunicationem, sufficere videtur ut approbatio *cujuslibet* Ordinarii *data sit*, licet forte non in scriptis, nec in libro apposita. Et quamvis regulares indigeant licentia Praelati cui subjacent, si *hanc* non petant aut non obtineant, licet peccent praefatos libros imprimi curando, excommunicationem tamen non incurrunt³.

TITULUS XXIV.

DE FIDEI PROFESSIONE.

Fontes. Can. 1406-1408.

Auctores. WERNZ, *o. c.*, t. III, P. I, p. 7 ss.; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 739 s.; COCCHI, *o. c.*, p. 175 ss.

1388. — Praenotanda. 1° De *divinitus* praecepta publica professione fidei actum est supra ad can. 1325⁴. Hic agitur de publica professione fidei, praecepta *a jure ecclesiastico*, pro statis tantum casibus a jure determinatis.

2° Publica et sollemnis professio fidei est insignis cultus Dei, roborat fidem, aedificat populum atque deducit ad detegendos falsos fratres, i. e. occultos hereticos⁵; ideo Ecclesia ad eam emittendam speciatim obliget magistratus ecclesiasticos, beneficiatos, aliosque clericos qui ad certa officia ecclesiastica apud populum exercenda vocantur, ut certior fiat de fidei integritate eorum qui doctrina et exemplo gregem antecellere debent⁶.

3° De notis historicis, cf. WERNZ, *o. et l. c.*, p. 11 ss.

1389. — I. Conditiones requisitae quoad emissionem professionis fidei⁷. Haec emittenda est:

1° secundum *formulam* a Sede Apostolica probatam (can. 1406, § 1), qualis initio codicis exhibetur;

1. CAPPELLO, *l. c.*

2. Cf. *L'ami du clergé*, *l. c.*, p. 581 s.

3. PIAT, *o. c.*, p. 265; PENNACCHI, *Comment. in Const. « Apost. Sèdis »*, t. II, p. 232; BOUDINHON, *o. c.*, p. 320.

4. N. 1284.

5. WERNZ, *o. et l. c.*, p. 10.

6. Ita COCCHI, *o. c.*, p. 177 s. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 377 s.

7. COCCHI, *o. c.*, p. 178 s.

2° *tempore* a jure communi aut particulari statuto, v. gr., ante canonicam institutionem seu provisionem, a candidato ad episcopatum (can. 332, § 2) ; ante captam possessionem, a canonico (can. 405, 2) ; ante captam possessionem vel in ipso possessionis actu, a parrocho¹ (can. 461) ; initio cujuslibet anni scholastici vel saltem initio suscepti muneris, a rectore vel professore seminarii (can. 1406, § 1, 7°) ; antequam facultate donentur sua munia exercendi, a confessario et sacro concionatore (can. 1406, § 1, 7°), etc. ;

3° *personaliter*, ita ut « obligationi fidei professionem emittendi non satisfacit, qui eam per procuratorem emittit » (can. 1407) ;

4° *coram competente auctoritate ecclesiastica*, infra declaranda ; nec huic obligationi iterum satisfacit qui fidei professionem coram *laico* emittit (can. 1407) ;

5° *ritu externo* qui maxime in hoc consistit, quod, qui obligantur, professionem fidei factam juramento corporali i. e. evangeliis una saltem manu tactis confirmant... Quodsi multi simul emittant fidei professionem, duplex modus servari potest, sc. aut unus legit singulas particulas symboli, quas alii illico repetunt, et ab initio unusquisque suum ponit nomen, in fine vero singuli accedunt ad librum evangeliorum et coram competente Superiore juramentum in forma legitima praestant, aut unus solus nomine omnium symbolum legit, atque in fine singuli, tactis evangeliis, brevi formula (v. gr. Sic juro, sic spondeo, sic me Deus adjuvet et haec sancta Dei Evangelia) se idem credere testantur et jurant et spondent².

Nota. Hoc praeceptum *sub gravi* obligat et semper urget quousque impleatur³. Quamvis canone 1406 directa nunc obligatio profitendi fidem imponatur, tamen ad normam veteris juris dici potest Superiores coram quibus professio fidei est emittenda *primario* teneri ut haec obligatio a subditis suis rite impleatur⁴.

1390. — II. Quinam ad professionem fidei teneantur.

1° « Coram praeside ejusve delegato, qui *OEcumenco vel particulari Concilio vel Synodo dioecesanae intersunt* cum voto consultivo vel deliberativo ; *praeses* autem coram eodem Concilio vel Synodo » (can. 1406, § 1, 1°) ;

2° « Coram Sacri Collegii Decano, Cardinalibus primis in ordine presbyterorum et diaconorum et S. R. E. Camerario⁵, *promoti ad Cardinalitiam dignitatem* » (*ibid.*, 2°) ;

1. Cf. S. C. Consist., 1 mart. 1910, AAS., t. III, p. 134.

2. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 18. Cf. S. C. Consist., 25 oct. 1910, AAS., t. II, p. 856.

3. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 179.

4. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 739.

5. Ergo coram quatuor Cardinalibus.

3° Coram delegato ab Apostolica Sede, *promoti ad sedem episcopalem* etiam non residentialem vel ad regimen Abbatiae vel Praelaturae nullius, Vicariatus Apostolici, Praefecturae Apostolicae » (*ibid.*, 3°) ;

4° « Coram Capitulo cathedrali, *Vicarius Capitularis* » (*ibid.*, 4°) ;

5° « Coram loci Ordinario ¹ ejusve delegato ² et coram Capitulo, *qui ad dignitatem vel canonicatum promoti sunt* » (*ibid.*, 5°) ;

6° « Coram loci Ordinario ejusve delegato et coram aliis consultoribus, *assumpti ad officium consultorum dioecesanorum* » (*ibid.*, 6°) ;

7° « Coram loci Ordinario ejusve delegato, *Vicarius Generalis, parochi* et ii quibus provisum fuit de beneficiis quibusvis, etiam manualibus, curam animarum habentibus ³ ; *rector, professores sacrae theologiae, juris canonici et philosophiae in Seminariis*, initio cujuslibet anni scholastici vel saltem initio suscepti muneris ⁴ ; *omnes promovendi ad ordinem subdiaconatus* ⁵ ; *librorum censores*, de quibus can. 1393 ; *sacerdotes confessionibus excipiendis destinati* et *sacri concionatores*, antequam facultate donantur ea munia exercendi » (*ibid.*, 7°) ⁶.

8° « Coram Ordinario ejusve delegato *Rector Universitatis vel Facultatis* ; coram Rectore vero Universitatis vel Facultatis ejusve delegato, *professores* omnes in Universitate vel Facultate canonice erecta, initio cujusque anni scholastici vel saltem initio suscepti muneris ; itemque qui, periculo facto, *academicis gradibus donantur* » (*ibid.*, 8°) ;

9° « Coram Capitulo vel Superiore qui eos nominavit eorumve delegato, *Superiores in religionibus clericalibus* » (*ibid.*, 9°).

10° « Qui, priore dimisso ⁷, aliud officium vel beneficium aut dignitatem etiam ejusdem speciei consequuntur, rursus debent fidei professionem emittere ad normam hujus canonis » (*ibid.*, § 2) ⁸ ; quod frequenter accidere potest in *translatione* parochorum.

Nota. « Reprobatur quaelibet consuetudo contra canones hujus tituli » (can. 1408).

1. Cf. can. 198, § 2, proinde etiam coram Vicario Generali. Ita corrigendum est quod dicebamus supra, n. 730, nota 6.

2. Cf. S. C. Consist., 25 sept. 1910, ad 8, AAS., t. II, p. 740 s.

3. Cf. Trid., Sess. XXIV, c. 12, de ref., correctum decreto S. C. Cons., 1 mart. 1911.

4. Prout Ordinarius judicaverit.

5. Non vero ante suscipiendum diaconatum vel presbyteratum, nisi Ordinarius aliter censuerit. Cf. S. C. Cons., 24 mart. 1911, AAS., t. III, p. 181 s.

6. Non antequam facultates eorum prorogentur, aut in alia dioecesi facultatem ea munia exercendi obtinuerint, cf. S. C. Consist., 25 oct. 1910, ad 5, AAS., t. II, p. 856 ; 2 maii 1913, *ibid.*, t. V, p. 272 s.

7. Non est intelligenda haec vox de sola renunciatione sed de quolibet cessationis modo. Cf. BLAT, o. c., p. 375.

8. Cf. S. C. Consist., 25 oct. 1910, ad 1, AAS., t. II, p. 856.

1391. — III. Sanctiones. « Qui contra praescriptum can. 1406 fidei professionem sine justo impedimento emittere negligat, moneatur, praefinito quoque congruo tempore ; quo transacto, contumax, etiam per privationem officii, beneficii, dignitatis, muneris, puniatur, nec interim beneficii, officii, dignitatis, muneris fructus faciat suos » (can. 2403).

1392. — IV. Juramentum antimodernisticum. Uti supra jam frequenter diximus¹ firmae remanent praescriptiones Pii X circa juramentum antimodernisticum², quousque S. Sedes aliter statuerit. Quare, praemissa professione fidei, quando haec exigitur, modernismum abjurare et subscriptam juramenti formulam edere debent³ : coram *Episcopo ordinanti*, ordinandi in sacris, saltem ante subdiaconatum ; coram *Antistite approbanti*, confessarii et sacri concionatores, antequam facultate donentur ea munera exercendi ; coram *Antistite nominanti*, parochi, canonici, beneficiarii ante ineundam beneficii possessionem, et concionatores quadragesimales ; coram *Episcopo vel Cardinale praefecto aut Secretario*, officiales curiae episcopalis, non excepto Vicario Generali, officiales tribunalium ecclesiasticorum, non exceptis iudicibus, officiales congregationum Romanarum ; coram *Superiori nominanti vel Capitulo*, religiosarum familiarum Congregationumque moderatores, antequam officium ineant ; coram *Antistite suo*, doctores seu lectores in seminariis et religionibus, singulis annis, ante auspicandas praelectiones⁴.

Qui jurare nolunt deferendi illico sunt ad S. Officium.

1. N. 114.

2. Motu proprio *Sacrorum Antistitum*, 1 sept. 1910, AAS., t. II, p. 669, ubi formula reperitur.

3. Ita fere VERMEERCSH-CREUSEN, *o. c.*, n. 740.

4. Cf. Motu proprio cit., cum declarationibus S. C. Consist. cit., 25 sept., 25 oct., 17 dec., 1910 ; 24 mart. 1911 ; 2 maii 1913, AAS., t. II, p. 740, 856 ; t. III, p. 25, 181 ; t. V, p. 272. — Cf. de delegatione, decr., 25 sept. 1910, ad 8 ; 25 oct. 1910, ad 3.

PARS QUINTA.

DE BENEFICIIS ALIISQUE INSTITUTIS ECCLESIASTICIS NON COLLEGIALIBUS.

Connexio materiae. Quatuor primae partes libri III *de rebus spiritualibus* agunt. Quinta pars nunc explicanda loquitur de quibusdam *rebus mixtis*, quae nempe ex institutione Ecclesiae partem spiritualement parti temporali adnexam habent, qualia sunt *beneficia*. Sexta pars tractabit de *rebus temporalibus*. Pars quinta libri III dividitur in duos titulos, primus seu XXV est de beneficiis ecclesiasticis, secundus seu XXVI, de aliis institutis ecclesiasticis non collegialibus. Praeter illas personas morales non collegiales quae hic attinguntur, sunt et aliae, v. gr., ecclesiae, seminaria, quae in hoc libro III codicis locum magis proprium sortitae sunt¹.

TITULUS XXV.

DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS.

Fontes. Decret., l. I, tit. 31, *de officio jud. ordin.*; l. III, tit. 5, *de praebend. et dignit.* Cf. WERNZ, *o. c.*, t. II, P. II, p. I. Can. 1409-1488.

Auctores. GARCÍAS, *Tract. de beneficiis*, Caesaraugustae, 1609; LEURENIUS, *Forum beneficiale*, Coloniae, 1704; THOMASSINUS, *o. c.*, praesertim in t. II; HINSCHIUS, *Kirchenrecht*, t. II, p. 364; VOLTELINI, *Prekarie und Benefizium*, in *Vierteljahrschrift f. Sozial- und Wirthschaftsgeschichte*, t. XVI, p. 259 ss.; LESNE, *Evêché et abbaye. Les origines du bénéfice ecclésiastique*, in *Rev. d'histoire de l'Eglise de France*, 1914, t. V, p. 15 ss.; CHÉNON, *Observations sur l'origine du « beneficium »*, in *Nouv. rev. hist. de dr. fr. et étrang.*, 1924, 4e sér., t. III, p. 573 ss.; TATTEGRAIN, *Du temporel des bénéfices ecclésiastiques sous l'ancien régime*, Paris, 1909; GROSS, *Das Recht an der Pfründe*, Graz, 1887; STUTZ, *Gesch. des kirchl. Benefizialwesens von s. Anfängen bis auf d. Zeit Alex. III.*, Berlin, 1895; GALANTE, *Il beneficio ecclesiastico*, Milano, 1895; DELANNOY, *La juridiction ecclésiastique en matière bénéficiale sous l'ancien régime en France*, t. I. La juridiction contentieuse, Louvain, 1908; Rapport du Sém. hist. de l'Université de Louvain, 1909-1910, *Annuaire*, 1911, p. 463; LESNE, *Les origines du droit de régale. Evêché et Abbaye en régale à l'époque carolingienne*, in *Nouv. rev. hist. de dr. fr. et étrang.*, 1921, p. 1 ss.; BAUER, *Das Recht der ersten Bitte bei den deutschen Königen bis auf Karl IV.* (Kirchenr. Abh. Stutz, H. 94) Stuttgart, 1919; MARION, *Dictionnaire des institutions de la France*,

1. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 380.

aux XVIIe et XVIIIe siècles, Paris, 1923 ; FIERENS, *Ons prebendenwezen onder de Pauzen van Avignon*, in *Verlagen en mededeelingen der Koninkl. Vl. Akademie*, 1921, p. 809 ss. ; WERNZ, *o. c.*, et *l. c.* ; SANTI-LEITNER, *o. c.*, t. III, p. 76 ss. ; SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 243 ; FRIEDBERG², *Kirchenr.*, p. 552 ; WERNZ-VIDAL, *Jus canonicum*, t. II, p. 162 ss., Romae 1923 ; BLAT, *o. c.*, p. 380 ss. ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 741 ss. ; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 938 ; FERRERES, *o. c.*, n. 468 ss. ; COCCHI, *o. c.*, p. 183 ss. ; MC DONALD, *Decadence of Faith and the ecclesiastical Benefice*, in *Ecclesiastical Review*, 1925, t. LXXII, p. 254 ss. Ulterior bibliographia ap. SAEGMUELLER et FRIEDBERG, *ll. cc.*

Ordo dicendorum. Titulus XXV complectitur introductionem (can. 1409-1413) ubi praecipue traditur notio beneficii, et variae beneficiorum species distinguuntur ; deinde in sex capitibus agitur de erectione beneficiorum (can. 1414-1418) ; de eorum unione, translatione, divisione, dismembratione, conversione et suppressione (can. 1419-1430) ; de eorum collatione (can. 1431-1447) ; de jure patronatus (can. 1448-1471) ; de juribus et obligationibus beneficiatorum (can. 1472-1483) ; demum de dimissione et permutatione beneficiorum (1484-1488).

Cum haec materia in his regionibus magna ex parte historica potius quam practica sit, breviter admodum hac de re tractabimus.

PRAENOTIONES.

1393. — I. Definitio beneficii ecclesiastici¹.

« Beneficium ecclesiasticum est ens juridicum a competente ecclesiastica auctoritate in perpetuum constitutum seu erectum, constans officio sacro et jure percipiendi redditus ex dote officio adnexos » (can. 1409)².

Dicitur 1° *Ens juridicum* seu persona moralis non collegialis³, subjectum inhaesionis jurium.

2° *A competente ecclesiastica auctoritate constitutum*, nam ut beneficium in personam moralem constituatur, necesse est formale decretum erectionis a competente ecclesiastica auctoritate, h. e., a R. Pontifice vel ab Ordinariis locorum latum⁴. Nec alia potestas, praeter ecclesiasticam competens est ad erigenda beneficia ; nam beneficium ecclesiasticum constitutive enascitur ex conjunctione officii ecclesiastici cum jure percipiendi redditus ex dote officio adnexos. Jam vero ecclesiastica po-

* 1. Recte animadvertunt auctores nomen beneficii in antiquis fontibus non semper eandem significationem habere. Cf. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 939. Cf. LESNE, *Les diverses acceptions du terme « beneficium » du VIIIe au XIe s.*, in *Nouv. Rev. hist. de dr. fr. et étrang.*, 1924, 4e sér., t. III, p. 5 ss.

2. Quaedam historica de beneficiis traduntur in VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 87 s. — Olim beneficium plerumque definebatur : jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis ecclesiae, ratione spiritualis officii, ecclesiastica auctoritate constitutum. Cf. WERNZ-VIDAL, *o. c.*, p. 173 ss.

3. Cf. supra n. 324.

4. Cf. supra n. 325.

testas, quemadmodum sola potest erigere officium spirituale, ita sola huic potest adnectere jus percipiendi redditus ex dote beneficii ¹.

3° *In perpetuum constitutum*. Perpetuitas considerari potest ex parte *beneficii* et ex parte *beneficiati*. Ex parte *beneficii* perpetuitas est de essentia, hoc scilicet sensu, quod necesse sit ut beneficium fundetur ad semper, et jus certum ipsi titulo seu officio semper sit annexum, ita ut qui hoc obtinet, etiam illud obtineat. Ex parte autem *beneficiati* perpetuitas, seu inamovibilitas, ad essentiam quidem beneficii non spectat, sed ipsi tamen propria est, hoc scilicet sensu, quod ordinarie beneficiatus officium suum et jus ad redditus habeat ad vitam; quamvis fieri possit ex jure communi, statuto pontificio, fundatione vel consuetudine, ut alicui beneficio non annectatur inamovibilitas ².

4° *Constans officio sacro*.

Beneficium duplici elemento constituitur, alio spirituali, nempe officio sacro, alio temporali, nempe jure percipiendi fructus.

a) *Officium sacrum* est fundamentum et radix juris ad temporalia, ideo dici consuevit: « beneficium propter officium. » Intelligitur officium sacrum stricte dictum ³ ad tramitem can. 145, § 1, seu « munus ordinatione divina sive ecclesiastica stabiliter constitutum... aliquam saltem secumferens participationem ecclesiasticae potestatis sive ordinis sive jurisdictionis, » ut est v. gr., obligatio Missae celebrandae, horas canonicas persolvendi, rem sacram administrandi, maxime vero potestas quaedam jurisdictionis nomine proprio exercendae ⁴. Hinc sequitur solis clericis tribui posse beneficia. Patet solam ecclesiasticam potestatem hujusmodi officium in titulum beneficii posse conferre.

b) *Et jure percipiendi redditus ex dote officio adnexos*, quia beneficiatus non habet plenam proprietatem, sed usumfructum dumtaxat, seu fructus rei et administrationem; et ideo bona beneficii vendere non potest ⁵.

1394. — II. De dote beneficii (can. 1410).

« Dotem ⁶ beneficii constituunt: »

1. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 4, nota (7); VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 742.

2. Cf. supra, n. 394.

3. Cf. can. 141, § 2. Ideo officium sacristae, lectoris, coadjutoris excluditur, sicuti officium aeditui, organistae, quod caeterum laicis committi solet et non ut *sacrum* est habendum.

4. Cf. supra, n. 394.

5. « Quodsi beneficium ecclesiasticum magis consideretur secundum partem *materialem* atque *directam* et *historicam* et *formalem* suam notionem, melius definitur: « *Jus saltem objective perpetuum percipiendi redditus ex bonis Ecclesiae officio sacro* sive spirituali ab auctoritate ecclesiastica adnexum » WERNZ-VIDAL, *o. c.*, p. 166.

6. Dos beneficii vocabatur etiam *praebenda* seu peculium beneficiale. Cf. de dote beneficii, FINO, *La congrua beneficiaria nel diritto canonico*, Roma, 1922.

1° « *sive bona quorum proprietas est penes ipsum ens juridicum* » seu beneficium ; sunt bona immobilia, ex quibus olim dos beneficiale praecipue constituebatur, ut praedia, silvae, domus, vel etiam bona mobilia, ut tituli ;

2° « *sive certae et debitae praestationes alicujus familiae vel personae moralis.* » Olim saepe quaedam familiae vel monasteria vel etiam municipia redditum annuum, sub forma decimae vel census in favorem alicujus beneficii solvere tenebantur¹ ; quod etiam nunc v. gr. testamento vel alia obligatione assumpta fieri potest. Ideo salaria quae in nonnullis regionibus a gubernio civili certis beneficiatis ex lege solvuntur inter has praestationes veniunt ;

3° « *sive certae et voluntariae fidelium oblationes, quae ad beneficii rectorem spectent* » v. gr., oblationes quae infra Missam parochi fiunt.

Nota. « Qua ratione praestationes vel oblationes debentne esse *certae* ? Hac, ni fallimur, ratione, ut vel lege vel more sint stabilitae, quamvis earum quantitas non sit determinata. Ita, si usus sit ut quater in anno pecuniae ultro oblatae colligantur pro parochi, oblationes istae satis certae sunt ut dotem beneficii ingredi possint². »

4° « *Sive jura, ut dicitur, stolae intra fines taxationis dioecesanae vel legitimae consuetudinis,* » quae obveniunt titulari beneficii qua tali³.

5° « *Sive chorales distributiones, exclusa tertia earumdem parte, si omnes redditus beneficii choralibus distributionibus constent* » ; tertia enim pars in casu distribui debet *inter praesentes*⁴.

Dos proinde beneficii hodierno jure valde ample intelligitur ; at animadvertendum est codicem enumerando bona ex quibus constituitur dos beneficii loqui non *cumulative* sed *disjunctive*, hoc scilicet sensu, quod singula illa bona examinanda sint et videndum utrum taxative ea destinata sint ad constituendam dotem beneficii ; proin aliis totaliter aut pro parte deficientibus alia sumenda sunt eorumque destinatio in erectione beneficii aut etiam post hujus erectionem ab auctoritate legitima declaranda⁵.

1395. — III. *Distinctio beneficiorum* (can. 1411).

1. Cf. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 940.

2. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 743.

3. Cf. supra, n. 836 s. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 190.

4. Cf. supra n. 751. Conditio ita intelligenda videtur ut ex distributionibus choralibus tunc constituatur dos beneficii, quando alii redditus praeter distributiones non habeantur. Cf. can. 395, § 1. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 383 de casu quo distributiones chorales major pars reddituum essent.

5. Cf. *Il monitore eccl.*, 1920, p. 289 ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 743 ; COCCHI, *o. c.*, p. 190.

Beneficia ecclesiastica dicuntur :

1° « *Consistorialia*, quae in Consistorio conferri solent ; cetera *non consistorialia* » (*ibid.*, n. 1)¹. Ita Cardinalatus, Episcopatus conferri solent in *Consistorio secreto*² ; dum extra illud conferuntur, v. gr. paroeciae etiam R. P. reservatae.

« Nisi aliud appareat, canones qui sequuntur (in titulo de beneficiis), de beneficiis tantum non consistorialibus proprie dictis intelligi debent » (can. 1413, § 1).

2° « *Saecularia* vel *religiosa* prout ad solos clericos saeculares vel solos clericos religiosos spectant ; omnia autem beneficia, erecta extra ecclesias vel domus religiosorum, in dubio saecularia esse praesumuntur » (can. 1411, 2°).

3° « *Duplicia* seu *residentialia*, vel *simplicia* seu *non residentialia*, prout, praeter officium beneficiale, adnexam habeant, vel minus, obligationem residentiae » (*ibid.*, 3°)³.

4° « *Manualia*, *temporaria* aut *amovibilia*, vel *perpetua* seu *inamovibilia*, prout conferuntur revocabiliter vel in perpetuum » (*ibid.*, 4°). Amovibilia sunt v. gr., beneficia religiosa, nostrae paroeciae succursales ; inamovibilia, canonicatus.

5° « *Curata* vel *non curata*, prout curam animarum adnexam habent vel non » (*ibid.*, 5°). Curam animarum adnexam habent Episcopatus, paroeciae, non vero simplices canonicatus.

6° Praeter illas species beneficiorum, sunt et aliae quibus, v. gr. distinguuntur beneficia a) in *compatibilia* et *incompatibilia*, prout in eadem persona conjungi valeant necne ; incompatibilia enim sunt, si utriusque beneficii munera ab uno eodemque clerico expleri rite nequeant ; b) in *reservata* et *non reservata* ; priorum collatio R. Pontifici expresse in jure est reservata vel ea sunt quibus conferendis R. Pontifex per se vel per delegatum suum, aliquo speciali facto manum apposuit⁴ ; c) in *collativa* seu *libera*, *electiva* et *patronata*, ratione nempe modi quo acquiruntur.

1396. — III. Quaenam non veniunt nomine beneficii⁵.

« Licet aliquam cum beneficiis similitudinem praeseferant, in jure tamen beneficii nomine non veniunt :

1° « *Vicariae paroeciales* non in perpetuum erectae » (can. 1412, 1°).

1. Olim distinguebantur *majora* et *minora* beneficia. Majora erant, quibus adhaerebant primi in Ecclesia gradus cum cura animarum et externa jurisdictione, v. gr., Episcopatus, Praelaturae cum jurisdictione quasi-episcopali. Reliqua beneficia minora dicebantur, cf. WERNZ-VIDAL, *o. c.*, p. 168 s.

2. Cf. supra, n. 560. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 383.

3. Antiquis temporibus beneficia duplicia et simplicia in alio quoque sensu sumebantur. *Duplicia* vocabantur quae jurisdictionem, praeeminentiam, curam animarum vel administrationem quamdam conjunctam habebant, uti beneficia curata, paroecialia, necnon dignitates, personatus et officia. Cf. supra, n. 750 ; *simplicia* communia habebant officia annexa, assistantiam nempe in choro et altaris servitium. Cf. WERNZ, *o. et l. c.*, p. 8 ; SANTI, *o. et l. c.*, p. 79 s.

4. Cf. supra n. 530 s. et infra, n. 1416. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 896.

5. Cf. SANTI, *o. et l. c.*, p. 82 ss.

Beneficarii generatim sunt vicarii personae moralis¹; huiusmodi autem non sunt vicarii cooperatores².

2° « *Cappellaniae laicales*, quae scilicet erectae non sunt a competente auctoritate ecclesiastica » (*ibid.*, 2°). Cappellania est institutio quaedam qua clericus tenetur Missam celebrare juxta intentionem fundatoris et jus habet percipiendi fructus bonorum designatorum ab eodem fundatore. Porro si cappellania auctoritatis ecclesiasticae decreto ea lege fundetur ut personae clerici in perpetuum conferatur induit naturam beneficii ecclesiastici³.

3° « *Coadjutoriae* cum vel sine futura successione » (*ibid.*, 3°), cum iisdem desit perpetuitas objectiva, et relate ad redditus, desideretur jus in re⁴.

4° « *Pensiones personales* » (*ibid.*, 4°), in quibus desideratur officium et perpetuitas⁵.

5° « *Commenda temporaria*, idest concessio reddituum alicujus ecclesiae aut monasterii alicui facta ita ut, eo deficiente, redditus ipsi ad ecclesiam vel monasterium revertantur » (*ibid.*, 5°); commenda non est beneficium, saltem propter perpetuitatis defectum⁶.

1397. — De natura pensionis quae in Belgio sacerdotibus a gubernio solvitur.

Non una est circa hanc quaestionem omnium auctorum sententia.

Quidam generatim dicunt has pensiones non posse *beneficiis* annumerari.

Alii vero, et quidem jure merito, distinguunt. Ad bona beneficialia referunt pensiones solvendas a gubernio *Episcopis, canonicis et parochis*. Ratio praecipua est, quod istae pensiones, ex Concordato anni 1801, art. 14, sint statutae in compensationem bonorum ecclesiasticorum, quae tempore perturbationis gallicanae subrepta sunt. Etenim gubernium non tribuit illas pensiones titulo gratuito, sed oneroso; bona namque ecclesiastica a gubernio gallicano injuste ablata Pius VII per Concordatum non cessit, nisi hac lege, ut eorum loco assignarentur redditus, quibus constitueretur dotatio ecclesiarum cathedralium et paroecialium, et inveniretur ratio, qua Episcoporum et parochorum sustentationi ac decentiae suppleri posset. Hinc hae pensiones naturam induunt beneficii proprie dicti: nam a) acceptantur ab Ecclesia; b) annectuntur illius auctoritate officiis canonice in perpetuum erectis; c) declarantur esse eorundem

1. Cf. supra n. 724, 868 ss.

2. Cf. supra, n. 881, 4°.

3. SANTI, *o. c.*, p. 84 s. Cf. S. C. Conc., 15 jun. 1918, AAS., t. X, p. 504 ss.

4. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 745.

5. SANTI, *o. c.* et *l. c.*, p. 86.

6. Cf. SANTI, *o. c.* et *l. c.*, p. 84 ss.; COCCHI, *o. c.*, p. 194; BERLIÈRE, *La commende aux Pays-Bas*, dans *Mélanges Godefroid Kurth*, t. I, p. 185 ss., Liège, 1908; QUAEICKER, *Die Commenden des kanonischen Rechts*, Halle, 1909.

titulorum dotationem, uti constat ex Bulla *Ecclesia* Christi, et ex declaratione Cardinalis Caprara, in decreto novae circumscriptionis dioecesium, 9 aprilis 1802.

Ita autem sentiendum esse constat ex responsis S. Poenitentiariae 19 januarii 1819, 9 augusti 1821 et 9 januarii 1823¹.

An autem eadem natura bonorum beneficialium agnoscenda sit supplementis quae a municipiis conceduntur parochis, cum certitudine affirmari nequit; siquidem pro eis non militant eadem argumenta et declarationes.

Sed contrarium dicunt, 1° *de pensionibus vicepastorum*: non enim sunt fructus beneficii. Unde potius annumerandae sunt bonis quasi-patrimonialibus².

2° *De pensionibus recessus (pensions de retraite)*, quae a gubernio conceduntur clericis, senio vel mala valetudine confectis, post resignationem beneficii. Etenim quamvis dicantur pensiones ecclesiasticae, non tamen respiciunt functiones sacras; et proinde sunt mere civiles, ad instar nempe earum, quae omnibus regni officialibus conceduntur, ad quamdam indemnitatem, propter amissionem status pristini. Sunt igitur hae pensiones annumerandae bonis patrimonialibus³.

Nota. « Canones 147-195 (de officiis ecclesiasticis) etiam officiis beneficialibus seu beneficiis applicantur » (can. 1413, § 2).

CAPUT I

DE CONSTITUTIONE SEU ERECTIONE BENEFICIORUM.

1398. — I. Potestas erigendi beneficia⁴.

1° « Beneficia consistorialia una Sedes Apostolica erigit » (can. 1414, § 1)⁵.

2° « Praeter Romanum Pontificem, Ordinarii in suo quisque territorio beneficia non consistorialia erigere possunt, salvo praescripto can. 394, § 2 » (*ibid.*, § 2), nempe quo erectio dignitatum Capituli Sedi Apostolicae reservatur⁶.

1. Vide etiam S. C. c., 16 dec. 1820, 22 aug. 1874. Cf. CARRIÈRE, *De just. et jure*, t. I, n. 194; DE HERDT, *Praxis capitularis*, c. 29, § 2; *Jus Pontificium*, 1925, t. V, p. 39 ss., ubi merito affirmatur *augmentum* congruae canonicalis a gubernio nuper concessum naturam sortiri ejusdem congruae ita ut veluti fructus beneficialis haberi debeat. Quae thesis confirmatur resp. S. C. Conc., 16 maii 1925, ap. AAS., 1925, t. XVII, p. 381 s.

2. Cf. supra, n. 881.

3. Cf. CARRIÈRE, *o. c.*, n. 190; DE ANGELIS, *o. c.*, t. II, p. I, p. 132 ss.; ICARD, *o. c.*, t. II, p. 507; *Rev. théol.*, 1856, p. 170 ss.; ASS., t. XI, p. 392.

4. Quid sit erectio faciliter erui potest ex ipsa notione beneficii.

5. Cf. supra, n. 560, 586, 602.

6. Cf. supra, n. 752.

« Attamen Vicarii Generales nequeunt beneficia erigere, nisi ex peculiari mandato » (*ibid.*, § 3).

3° « Etiam Cardinalis in proprio titulo vel diaconia potest beneficia non curata erigere, nisi ecclesia sit religionis clericalis exemptae » (*ibid.*, § 4).

1399. — II. **Conditiones erectionis.**

Ad erectionem beneficii requiritur : 1° *Causa justa* : omne enim officium ecclesiasticum, quod est ratio et finis beneficii, propter necessitatem vel utilitatem Ecclesiae vel cultus divini augmentum est erigendum¹.

2° *Stabilis et congrua dos*, ex quo redditus perpetuo percipiuntur sufficientes alendis ministris Ecclesiae, ferendis oneribus beneficii et expensis cultus. Exceptio admittitur propter salutem animarum pro erectione paroeciae vel quasi-paroeciae. Earum erectio non prohibetur, ubi congrua dos constitui nequeat, si prudenter praevideatur ea quae necessaria sunt, aliunde, v. gr., ex juribus stolae, ex oblationibus fidelium, non defutura. Si dos in numerata pecunia constituatur, Ordinarius, audito administrationis Consilio de quo in can. 1520, curare debet ut quamprimum collocetur in tutis et frugiferis fundis vel nominibus (can. 1415).

3° « Ante erectionem beneficii *vocentur et audiantur*, si qui sint, *ii quorum interest* » (can. 1416) ; v. gr., si nova paroecia per viam dismembrationis erigatur, parochus dismembratae paroeciae audiendus est².

4° « In limine foundationis fundator potest, de consensu Ordinarii, conditiones etiam juri communi contrarias apponere, dummodo sint honestae et naturae beneficii ne repugnent » (can. 1417, § 1)³.

Fundatori seu qui dotem praebuit novo beneficio erigendo licet apponere *conditiones contra⁴ aut praeter jus commune⁵* ; non vero *conditiones inhonestas* quae nempe moribus et virtutibus adversentur aut tanquam violantes nervum ecclesiasticae disciplinae in jure nominatim reprobandur⁶ ; nec conditiones naturae beneficii repugnantes⁷. Conditiones *impossibiles* tanquam non adjectae habeantur.

Conditiones semel admissae, nempe fundamine ab Ecclesia acceptata, tanquam leges inviolabiles servandae sunt, et eorum observantia et conservatio ad jus publicum ita pertinet, ut neque a fundatore neque ab haeredibus, neque ab ipso Ordinario, accedente etiam consensu fundatoris vel haeredum supprimi aut immutari valide queant⁸. Ideo disponitur : « Conditiones semel admissae supprimi aut immutari ab Ordinario loci⁹ valide

1. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 18 s.

2. Cf. can. 105, 1°. Olim requirebatur *consensus* eorum quorum interest.

3. Cf. SANTI, *o. c.*, p. 89 ; WERNZ, *o. c.*, p. 16 s.

4. Vide exempla in *causa Gerunden.*, 14 jul. 1918, AAS., 1919, t. XI, p. 78 s. ; Com. ad interpr. cod. can., 26 nov. 1922, *ibid.*, t. XV, p. 128.

5. V. gr., ut si beneficio simplici assequendo exigatur qualitas a jure non requisita.

6. Cf. can. 1450, § 1 ; 460, § 2 ; 1492, § 1.

7. Ut si fundator exigeret quod instituitur laicus, aut quod redditus ad propriam familiam redeant post mortem titularis.

8. Cf. Trid., Sess. XXIV, c. 5, de ref. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 203 ; WERNZ, *o. c.* et *l. c.*, p. 16 s.

9. Secus dicendum est de R. Pontifice, utendo sua suprema potestate administrationis.

nequeunt; nisi agatur de mutationibus Ecclesiae favorabilibus et accedat consensus ipsius fundatoris, vel, si agatur, de jure patronatus, patroni » (can. 1417, § 2).

5° Erectio beneficiorum fiat per legitimum documentum¹, in quo definiatur locus² ubi beneficium erectum est, et describantur dos beneficii ac jura et onera beneficiarii » (can. 1418).

Nota. Cum, praeterquam in regionibus infidelium vel haereticorum, rarissime contingat in aliqua dioecesi reperiri territorii populivae partem, quae nulli jam constitutae paroeciae adscribatur³, rarissimus necessario casus est quo paroecia creetur per viam *directae erectionis*. Talis tamen conditionis fuerunt omnes novae paroeciae Galliarum, statim post Concordatum a. 1801 erectae; veteres enim fuerant a Pio VII suppressae et extinctae. Apud nos eriguntur novae paroeciae per viam *unionis* vel per *dismembrationem*.

1400. — III. Erectio novae paroeciae in Belgio post annum 1801.

Praeter formalitates ex jure canonico in erectione paroeciae praescriptas, attendendus est hic articulus IX Concordati anni 1801, quo statuitur, erectionem et circumscriptionem novarum paroeciarum ab Episcopis fieri non posse, *nisi de gubernii consensu*.

Praenotandum est a) in Belgio paroecias distinguere in *curatas* (cures de 1re et de 2^e classe) seu proprie dictas, quarum titulares inamovibiles sunt; et *succursales*, quae a proprie dictis in hoc tantum quoad potestatem spiritualem differunt, quod ipsarum titulares sint amovibiles, in materia translationis et privationis officii⁴.

b) Erectionem novae paroeciae habere effectus, tum spirituales, tum temporales. Spirituales sunt ipsa constitutio societatis spiritualis sub certo rectore et ipsius societatisabilitas acquirendi et possidendi bona temporalia. Temporales vero sunt: pensio, sive sustentatio parochorum, quam gubernium in se suscipit et quae varia est pro ecclesiis curatis et succursalibus; subsidium fabricae concedendum a municipio in casu necessitatis; libertas catholicis concedenda ut possint, si libuerit, ecclesiis consulere novis foundationibus.

1° *Quoad ecclesias curatas.* a) Relate ad effectus *spirituales* erectio paroeciae nullo indiget gubernii consensu. Paroecia solo Episcopi arbitrio erecta, erit vera societas spiritualis sub regimine parochi, eritque jure divino capax acquirendi et possidendi bona temporalia licet haec

1. Cf. can. 1813, § 1, 1° et 2°. — Documentum sit, si fieri possit, forma civili validum.

2. Ubi agitur de paroecia erigenda, presse definiantur limites paroeciae.

3. Cf. can. 216, § 1.

4. Cf. supra, n. 810 s.; coll. quae diximus n. 863 de remotione administrativa.

capacitas civiliter non agnoscat a gubernio. Non est enim supponendum R. Pontificem convenisse in Concordato, ut erectio paroeciarum, quoad effectus etiam spirituales, dependeret a consensu gubernii; nam ejusmodi concessio vergere posset in grave detrimentum Ecclesiae¹.

b) Quoad effectus *temporales*, consensus gubernii certo requiritur. Dicitur enim in citato articulo novam circumscriptionem suam non sortiri effectum, *nisi postquam gubernii consensus accesserit*; et S. C. C. in *Gratianopolitana*, 21 maii 1892, respondit « *quoad circumscriptionem definitivam (novae paroeciae), procedendum esse ad formam sollemnis conventionis inter Sanctam Sedem et gubernium Gallicum anni 1802* »².

2° Quoad ecclesias succursales.

Nullam hac in re distinctionem esse admittendam cum paroecia proprie dicta, facili negotio concluditur ex eo quod succursalistae sint veri *parochi*. Confirmatur ex cit. dec. S. C. C. 21 maii 1892.

CAPUT II.

DE UNIONE, TRANSLATIONE, DIVISIONE, DISMEMBRATIONE, CONVERSIONE ET SUPPRESSIONE BENEFICIORUM.

Praenotandum. Cum ad bonum animarum multum importet ut paroeciae bene constituentur et ad invicem apte componantur, cumque Ordinarius loci utilitati spirituali commissi sibi gregis praeprimis consulere debeat, bene intelligitur, ampliorem potestatem tribui Episcopis, cum agitur de mutandis *paroeciarum* conditione et statu quam cum de aliis beneficiis agatur³.

§ 1. UNIO BENEFICIORUM.

1401. — I. Notio.

Unio beneficii fit cum duo aut plura beneficia competenti auctoritate ex justa causa inter se conjunguntur.

1402. — II. Species. Haec unio beneficiorum est triplex⁴: nempe 1° *extinctiva, per suppressionem vel confusionem*, « cum aut ex suppressione duobus vel pluribus beneficiis novum atque unicum beneficium efficitur, aut unum vel plura ita alii uniuntur ut esse desinant » (can. 1419; § 1). « Beneficio quod emergit aut remanet, omnia jura et onera extinctorum competunt, et, si inter se componi nequeant, meliora et principaliora » (can. 1420, § 1).

1. Cf. BARGILLIAT, *o. et l. c.*, n. 848 (ed. 22). In Belgio hoc jus confirmatur a. 15 Constitutionis. — Contrarium tenet ICARD, *o. et l. c.*, p. 520 ss.

2. Cf. *Rev. théol. fr.*, t. III, p. 33. Cf. supra, n. 1160 ss.

3. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 757.

4. Cf. DE ANGELIS, *o. c.*, t. II, p. I, p. 189 ss.; WERNZ, *o. c.*, p. 37 s.

Hujusmodi unio habetur, ex. gr., si ad Seminarium constituendum et dotandum extinguantur plures cappellaniae, ut earum redditus et onera Seminario adnectantur; si ex duabus paroeciis confusis una remaneat cui ut unico enti iuridice omnia jura et onera extinctorum competunt; 2° *aeque principalis* seu *per exaequationem*, « cum unita beneficia remanent prouti sunt, neque alterum alteri subjicitur » (can. 1419, § 2). In hac unione « quodlibet beneficium conservat suam naturam, jura et onera, sed, vi peractae unionis, uni eidemque clerico unitorum beneficiorum tituli conferri debent » (can. 1420, § 2). Sic dioecesis Eupensis et Malmundariensis noviter aequae principaliter unita fuit dioecesi Leodiensi¹; 3° *Minus principalis*, seu *per subjectionem* vel *accessionem*, « cum beneficia remanent, sed unum aut plura alii tanquam accessorium principali subjiciuntur » (can. 1419, § 3). In hac unione « beneficium accessorium sequitur principale², ita ut clericus, qui principale obtinet, eo ipso et accessorium consequatur atque utriusque onera implere debeat » (can. 1420, § 3).

Sic, si duae paroeciae non solum uni rectori subjiciuntur, sed inter se ita uniuntur ut earum una sit principalis, alia accessoria et dependens³.

Nota. Unionis certum genus est *incorporatio*, qua beneficium *personae morali* cum variis effectibus in perpetuum jungitur⁴. Incorporatio fit *jure non pleno* vel *jure pleno* :

a) *jure non pleno*, seu quoad temporalia tantum, dum obligationes et jura spiritualia officii exercentur a vicario perpetuo quem praesentat et sustentat subjectum cui incorporatio facta est, at cui Episcopus concedit canonicam institutionem;

b) *jure pleno*, qua jura spiritualia et temporalia cum adnexis obligationibus novo subjecto juris uniuntur, penes quod est cura habitualis officii incorporati, dum cura habitualis exercetur per vicarium temporalem⁵.

1403. — III. Potestas uniendi beneficia.

Perficitur unio beneficiorum.

1° Auctoritate *R. Pontificis*, cui soli competit a) unio extinctiva beneficiorum; b) unio aequae aut minus principalis beneficii religiosi cum saeculari et contra (can. 1422); c) incorporationes paroeciae domui religiosae (can. 1425); d) unio beneficiorum consistorialium, exemptorum aut S. Sedi reservatorum (can. 1424).

2° Auctoritate *Ordinarii loci*, qui aequae aut minus principaliter unire potest quaslibet ecclesias paroeciales suae dioecesis, inter se aut cum beneficio non curato, ita tamen ut altero in casu, si unio fiat minus principalis, beneficium non curatum sit accessorium⁶ (can. 1423, § 1).

Episcoporum tamen potestas limitatur⁷, ita a) nequeunt paroeciam unire

1. Cf. ASS., t. XIII, p. 467. Cf. supra n. 553.

2. Quoad naturam, compositionem jurium et privilegiorum; hinc si ecclesia exempta non exemptae uniatur, amittit exemptionem.

3. Cf. COCCHI, o. c., p. 212 s.; WERNZ, o. c., p. 36 s.

4. Cf. WERNZ, o. c., p. 38 ss.; LAURENTIUS, o. c., p. 224; SAEGMUELLER, o. c., p. 274 ss. Can. 1423, § 2; 1425.

5. Cf. WERNZ, o. c., p. 21; WERNZ-VIDAL, o. c., p. 182.

6. Ne unio fiat in detrimentum animarum.

7. Cf. Trid., *locis cit.*

cum persona morali neque cum dignitatibus et beneficiis ecclesiae cathedralis vel collegialis, sed possunt eam tantum cum ecclesia cathedrali vel collegiali, quae in territorio paroeciae sita est, ita unire ut redditus paroeciae cedant in commodum ipsius ecclesiae, relicta parocho vel vicario congrua portione (can. 1423, § 2) ; b) unio beneficiorum fieri non potest nisi in perpetuum (*ibid.*, § 3) ; c) Ordinarii nunquam possunt beneficia quaevis unire sive curata, sive non curata, cum detrimento eorum qui eadem actu obtinent, ipsis invitis (can. 1428). Hac uniendi potestate non gaudet Vicarius Capitularis, nec Vicarius Generalis sine mandato speciali (can. 1422).

1404. — IV. **Causae unionis beneficiorum.**

Beneficiorum uniones sunt odiosae et juri communi repugnant ; nam religiose servanda est voluntas fundatorum et plura non sunt in unum clericum aut unam ecclesiam coacervanda beneficia, ne cultus divinus minuatur et cura animarum detrimentum patiatur. Quapropter unio numquam fit intuitu alicujus personae, sed requiritur magna et evidens ecclesiae utilitas aut necessitas (can. 1423) ; v. g. tenuitas et insufficientia reddituum, diminutio populi, necessitas seminarii, calamitas ecclesiis illata¹. « Unio facta sine canonica causa irrita est » (can. 1428, § 2).

1405. — V. **Sollemnitates unionis.** Positis uniendi facultate et justa causa, servandae sunt sollemnitates, quae ideo praescribuntur, ut nulla jura laedantur, et mature res ad exitum perducatur. Jam vero « locorum Ordinarii uniones... ne faciant nisi per authenticam scripturam, auditis Capitulo cathedrali, et iis, si qui sint, quorum interest, praesertim rectoribus ecclesiarum » (can. 1428, § 1)².

Nota. 1° « Adversus decretum Ordinarii unientis... beneficia, datur in devolutivo tantum recursus ad Sanctam Sedem » (can. 1428, § 3).

2° *Dissolutionem* seu disjunctionem vocamus divisionem qua beneficia antea unita in pristinum statum restituuntur.

Uniones dissolvi possunt vel cessante causa, propter quam fuerant peractae, vel causa superveniente ob quam unio facta sit noxia ecclesiae. Porro eadem auctoritate et iisdem adhibitis sollemnitatibus fiunt dissolutiones, quibus uniones³.

§ 2. TRANSLATIO, DIVISIO, DISMEMBRATIO ET SUPPRESSIO BENEFICIORUM.

1406. — I. **Translatio.**

1° *Notio.* « Translatio beneficii habetur cum beneficii sedes de alio in alium locum deducitur » (can. 1421).

2° *Causa.* Ad translationem faciendam requiritur ad valorem *causa canonica* proportionata, nempe Ecclesiae necessitas vel evidens ejus utilitas, si v. gr., ecclesia restaurari nequeat, aut situs sit omnino inconveniens (can. 1426)⁴.

1. Cf. Conc. Trid., Sess. XXI, c. 5, de ref. ; Sess. XXIII, c. 18, de ref. ; Sess. XXIV, c. 13 et 15 de ref.

2. Coll. can. 1424.

3. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 38.

4. Cf. Trid., Sess. XXI, c. 7, de ref. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 23.

3° Quoad *sollemnitates*, eadem sunt ac pro *unione* beneficiorum (can. 1428, § 1) ¹:

4° *Auctoritas competens* eadem etiam est. Limitatur tamen potestas Ordinarii loci:

a) « Ordinarii possunt beneficia saecularis ² *paroecialis* sedem de alio in alium ejusdem paroeciae locum transferre » (can. 1426).

b) « Alia autem beneficia, tunc solum cum ecclesia, in qua fundata erant, collapsa sit et restaurari nequeat, possunt in matrices vel alias ecclesias locorum eorundem seu vicinorum, erectis, si fieri possit, altaribus vel sacellis, sub iisdem invocationibus, transferre cum omnibus emolumentis et oneribus priori ecclesiae adjunctis » (*ibid.*).

1407. — II. **Divisio** autem seu sectio beneficiorum proprie dicta locum habet, « cum ex uno duo vel plura beneficia fiunt » (can. 1421).

Possunt beneficia dividere, qui ea erigere valent ³. Speciali jure, possunt Ordinarii locorum, invitis quoque rectoribus et sine populi consensu dividere *paroecias quaslibet* etiam religiosorum, novam paroeciam erigentes vel tantum vicariam perpetuam ⁴, si nempe cura spiritualis sive actualis et habitualis, sive actualis tantum transfertur alicui vicario perpetuo novae ecclesiae filialis quae accessorie et in perpetuum unita et subjecta est ecclesiae principali seu matri (can. 1427, § 1).

Conditiones divisionis et dismembrationis paroeciae eadem sunt. Quoad *sollemnitates* et *recursum* eadem valent ac supra diximus de *unione*.

1408. — III. **Dismembratio.**

A. **Notio.** Dismembratio beneficii habetur « cum pars territorii aut bonorum alicujus beneficii ex eodem detrahatur et alii beneficio vel causae piae aut ecclesiastico instituto assignatur » (can. 1421).

B. **Species.**

Dismembratio proin variis modis fieri potest:

1) Dismembrantur *bona* si pars bonorum alicujus beneficii ex eodem detrahatur et alteri beneficio, ecclesiae aut instituto assignetur, quin novum erigatur beneficium aut quin territorium dismembratur. Indoles hujus dismembrationis est *oeconomica*.

2) Dismembratur *territorium*, dum populus unius ecclesiae alteri assignatur. Hujusmodi dismembratio species divisionis est; indoles autem ejus est praepriis *moralis* et *jurisdictionalis* seu *disciplinaris*.

3) Dismembrantur *fructus*, si pensio constituatur, aut taxa imponatur.

1409. — C. **Potestas competens.** 1° Quoad *dismembrationem bonorum*. Haec uni Sedi Apostolicae reservatur (can. 1422), ex eo quod in casu non agatur de mera alienatione quam Ordinarii usque ad certam summam

1. Cf. WERNZ, o. et l. c.

2. Beneficii religiosi translatio uni Sedi Apostolicae reservatur (can. 1422).

3. Exclusive Sedi Apostolicae competit divisio beneficii religiosi (can. 1422).

4. Cf. VERMEERSCH, *Period. de relig.*, t. XIV, p. (12) ss.

concedere valent, sed de alienatione *absque compensatione et pretio*, i. e., de vera bonorum ecclesiasticorum *donatione*, cui saepe obstat contraria fundatorum vel oblatores voluntas, ad quam supplendam minime protenditur Ordinariorum potestas¹.

1410. — 2° *Potestas competens quoad dismembrationem territorii.* Eam facere possunt qui facultatem habent erigendi ea officia de quibus agitur; ita si quaestio est de episcopatibus, solus Romanus Pontifex², si de *paroeciis*, etiam Episcopus competens est. De cuius potestate nunc in specie est agendum³. Res enim practica est, cum per viam dismembrationis fere omnes hodie exsurgant paroeciae, nempe ex una vel pluribus paroeciis jam existentibus aliquae partes distrahuntur, et ex iis partibus alia paroecia constituitur.

De qua re hoc sensu disponit can. 1427, § 1: Possunt Ordinarii locorum, ex justa et canonica causa, quarumlibet paroeciarum etiam religionum territorium dismembrare, invititis quoque earum rectoribus et sine populi consensu.

Illa potestas ordinaria Episcoporum profluit ex natura muneris episcopalis ac olim jam confirmata fuit decretali *Ad audientiam* Alexandri III⁴. Praesertim inquirendum est de *conditionibus dismembrationis*.

a) *Requiritur justa causa.* Jam vero: « Causa canonica ut divisio vel dismembratio paroeciae fieri possit, ea tantum est, si aut magna sit difficultas accedendi ad ecclesiam paroecialem, aut nimia sit paroecianorum multitudo, quorum bono spirituali subveniri nequeat ad normam can. 476, § 1 » (can. 1427, § 2), nempe per adjunctionem vicariorum cooperatorum.

Magna difficultas antiquam adeundi ecclesiam provenire potest ex distantia vel ex aliis causis⁵. Quae autem sit distantia, vel difficultas sufficiens ad dividendum relinquitur arbitrio Episcopi. Regulariter lo-

1. Ita S. C. C., in causa Utinen., *Dismembrationis paroeciarum*, 14 jan. 1922, AAS., t. XIV, p. 229 ss. Quae causa attendenda est quoad *notionem* dismembrationis.

2. Cf. Decret. S. C. Cons., 21 maii 1917, AAS., t. XI, p. 342 s. — Sedi Apostolicae etiam reservatur dismembratio quaelibet beneficii religiosi (can. 1422).

3. Cf. bibliographiam apud SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 271, nota 1; cf. VAN DE BURGT, *o. c.*, p. 434 ss.; WERNZ, *o. c.*, t. II, p. II, p. 26 ss.; GENNARI-BOUDINHON, *o. c.*, t. I, qu. 66; t. II, qu. 413; TRIEB, *Die Lehre des kan. Rechts von der Teilung der Pfarrei*, in *Arch. f. kath. Kr.*, 1916, t. XCVI, p. 361 ss., 529 ss.; *Circa la dismembrazione e divisione di Parrocchia*, in *Il monit. eccl.*, 1924, p. 82 ss. Cf. RICHTER, *Can. et decret. Conc. Trid.*, p. 117.

4. C. 3, X, III, 48; Conc. Trid., Sess. XXI, c. 4 de ref. Ordinariis praeterea concesserat potestatem delegatam, nunc suppressam.

5. Cf. causa rotalis *Bobien.*, 4 mart. 1911, ap. AAS., t. VI, p. 205 s. Quae causa, quoad quaestionem juris summopere est attendenda. Cf. etiam causa S. R. R. *Lucana*, 4 maii 1917, AAS., t. IX, p. 509 ss.

quando, duo millia passuum habentur pro distantia sufficienti. Dicitur *regulariter loquendo*, quia simul monent auctores id non esse ita rigore accipiendum ut propter varia adjuncta ab illa regula quandoque recedi nequeat.

Olim, in hac materia odiosa, quae speciem alienationis praesefert, litterae Tridentini¹ stricte inhaerebat jurisprudentia, ita ut dismembratio locum non haberet, utpote remedium extraordinarium, quoties *necessitati animarum* consuli potuisset per constitutionem vicarii. At jurisprudentia canonica hodierna, mutatis adjunctis temporis et aucto labore curae animarum, mitius procedit et quatenus *utilitas in animarum bonum* appareat, dismembratio decernitur, neque facili modo improbatur, si ab Episcopo facta fuerit, praecipue, si dos aut sufficientes redditus non desiint pro novo paroco². Hic valet principium *salus animarum, suprema lex*. Ita olim non sufficiebat *populi multitudo*; huic enim aliud remedium afferendum erat, vel constitutione vicarii cooperatoris, vel erectione capellae adjutricis sub dependentia parochi³. At, mutatis adjunctis, aucto his ultimis annis mirum in modum incolarum numero, remedium Tridentinum plane inefficax visum est et ideo hodie expresse agnoscitur ut causa canonica « paroecianorum multitudo », dummodo tamen eorum bono spirituali subveniri nequeat per adjunctionem vicarii cooperatoris. Quotnam incolarum numerus sufficiat ut paroecia dismembretur, conjici licet ex documentis Romanis.

Ita observamus Pium VI in suo brevi 10 martii 1791 ad Galliae Episcopos edixisse unum parochum non posse populum sex millium personarum rite gubernare⁴. Neque putamus hunc textum posse ad parochos restringi adiutoribus sive vicariis destitutos; nam pontifex loquitur absolute, et aliunde reprobatum gubernii decretum (de admittenda tantum una paroecia pro sex capitum millibus) de adiutoribus nullam faciebat mentionem, eosque proinde non prohibebat. Quare ubi paroecia adeo

1. Sess. XXI, c. 4, de ref.

2. Cf. *Acta Sanctae Sedis*, t. XIII, append. 6, p. 305 ss. Cf. inter causas recentiores: *causa Jacien.*, 5 sept. 1903, ap. *Il monit. eccl.*, 1903-1904, t. XV, p. 340; *causa Syracusana*, 28 martii 1903-27 febr. 1904, *ibid.*, p. 149 et ap. *Anal. eccles.*, 1904, t. XII, p. 76 s.; *causa Taurinen.*, 21 jan. 1905-27 jul. 1907, ap. *Il monit. eccles.*, 1904-1905, t. XVII, p. 49; 1907-1908, t. XIX, p. 254 ss.; *causa Januen.*, 7 jun. 1907, *ibid.*, p. 157 ss.; *causa Bobien.*, cit., 4 martii 1911; *causa Sedinen.*, 2 apr. 1912, ap. AAS., t. IV, p. 450 ss.; *causa Londonen.*, 5 aug. 1914, AAS., t. VII, p. 73 ss. (de divisione simplicis missionis); *causa Lucana* cit., 4 maii 1917.

3. Cf. Trid., Sess. XXI, c. 4, de ref.; Const. Bened. XIII, *Apostolici ministerii*, 13 maii 1723, et *In supremo*, 23 sept. 1724. Cf. VAN DE BURGT, o. c., p. 50.

4. Leo XIII, in nova divisione paroeciarum Urbis Romae, singulae non plus quam 3000 fidelium assignavit. Cf. *Il monit. eccl.*, vol. II, p. I, p. 5.

excreverit, ut plurium millium personarum numerum excedat videant Episcopi quid sit faciendum ¹.

Nota. 1° Nunc liquet ex authentica definitione dismembrationis, posse Episcopum in praefatis casibus partem territorii separare ab antiqua paroecia, et alteri commodiori applicare, non nova creata paroecia. Quod caeterum ante codicem plerique auctores tenebant, innixi declarationibus Romanis ².

2° Hac potestate uti potest Episcopus etiam si ageretur de dismembranda paroecia cujus fines *certi* sunt ³.

b) Ante divisionem, competens *portio*, seu *dos* est assignanda novae paroeciae. Huic enim opus est ecclesia quae indiget dote sufficienti cultus necessitatibus, et parochus, qui frui debet portione congrua. Quae de re haec habet can. 1427, § 3 : « Paroeciam dividens, Ordinarius debet vicariae perpetuae aut paroeciae noviter erectae congruam portionem assignare, servato praescripto can. 1500 ; quae, nisi aliunde haberi queat, desumi debet ex redditibus ad ecclesiam matricem quoquo modo pertinentibus, dummodo sufficientes redditus eidem matri ecclesiae remaneant. »

Undenam ergo novae paroeciae dos congrua comparanda est, si non adsit qui eam sponte tribuat vel tribuere teneatur ? Solutio hujus quaestionis olim multum controversae ⁴ jam planior facta est.

Ordinarius dividens aut dismembrans congruam portionem seu dotem assignare debet vicariae perpetuae vel paroeciae hac quidem ratione :

α) Primo servandus est can. 1500, qui jubet ut *bona communia* quae in commodum totius territorii erant destinata, et aes alienum quod pro toto territorio contractum fuerat, cum debita proportionem ex bono et

1. Cf. BOUX, *De parochia*, p. 258 ss. ; DE ANGELIS, *o. c.*, t. II, p. I, p. 201 ; FEYER, *Tract. de benefic.*, n. 100 ; BARGILLIAT, *o. c.*, t. II, n. 844 ; WERNZ, *o. et l. c.*, p. 27, nota (34) ; *causa Januen.*, 25 jan. 1879, ap. ASS., t. XII, p. 292 ; *causa Concordien.*, 24 jan. 1889, *ibid.*, t. XXII, p. 79 ; *causa Syracusana*, cit., 28 mart. 1903-27 febr. 1904 ; *causa cit. Taurinen.*, 21 jan. 1905-27 jul. 1907 ; *causa Londonen.*, 5 aug. 1914 (paroecia circiter 4000 incolarum).

2. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 706, p. 57.

3. Cf. *causa Utinen.*, S. C. Conc., 14 jan. 1922, AAS., t. XIV, p. 229, coll. II *monitore eccles.*, 1922, p. 164 ss. Sunt qui putant hujusmodi dismembrationem fieri tantum posse ab auctoritate Apostolica, cum modificatio certorum finium pertineat ad jus publicum. Cf. *causa roialis Annecien.*, 6 febr. 1918 ; *causa roialis Derthonien.*, 31 jan. 1919, AAS., t. XI, p. 146 ss., 469 ss.

4. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. et l. c.* Ita juxta quosdam auctores, dotatio necessaria pro ecclesiae domusque pastoralis constructione, necnon pro intertentione ecclesiae et necessariis cultus expensis, incumberebat *fidelibus* qui novam paroeciam constituiebant ; portio autem congrua parochi desumenda erat ex redditibus superfluis *beneficii paroecialis*. Haec sententia aliena est a sensu canonis 1427, § 2, ubi agitur indiscriminatim de portione congrua *vicariae* perpetuae aut *paroeciae*.

aequo dividantur inter antiquam et novam paroeciam, *salvis piorum fundatorum vel oblatores voluntatibus et jurebus legitime quaesitis*.

Haec bona communia ea sunt quae destinantur scholis, pauperibus, infirmis, non vero ea quae reparationi ecclesiae, sustentationi parochi obveniunt. Haec divisio facienda est cum debita proportionem, ex aequo et bono, attentis numero, necessitatibus, genere fidelium, inspectis quoque institutionibus paroecialibus existentibus vel creandis, etc. Quae divisio non est proprie dicta alienatio, cum utraque pars territorii dismembrati ex divisis bonis iisdem commodis gaudere pergat. Eodem jure legata, in commodum totius territorii dismembrati instituta, dividi debent inter antiquam et novam paroeciam¹.

Nota. Rejicienda est hodiernorum quorundam jurisperitorum doctrina, quam etiam secutae sunt plures curiae civiles, imo curia Suprema² in Belgio, vi cujus in omni casu dismembrationis *bona* quaecumque³ matrici ecclesiae ante dismembrationem acquisita essent dividenda, pro rata populi seu numeri fidelium, inter antiquam et novam ecclesiam⁴. Hujusmodi partitio, praeter quam procedit ab incompetenti auctoritate, nullo modo servat regulam canonicam superius statutam. Tunc solum

1. Cf. *causa Bergomen.*, 25 jun. 1904-22 aug. 1908, ap. *Il monit. eccles.*, 1904-1905, t. XVI, p. 245 ss., 1908-1909, t. XX, p. 351 ss.; *causa Pampilonen.*, 22 maii 1909, *ibid.*, 1909-1910, t. XXI, p. 256 ss. — Cf. etiam *causa Utinen.*, 14 jan. 1922 AAS., t. XIV, p. 229 ss.

2. Cassation, 16 jun. 1871, *Pasicrisie*, I, 193; 25 avr. 1873, *Pas.*, I, 188.

3. Excipiuntur forsitan bona destinatione speciali instituta; caeterum decisiones judiciales civiles hac de re latae confusione laborant. Cf. VAN HOVE, *Les fabriques*, 1re partie, p. 361.

4. Hanc opinionem tenent GIRON, *Diction. de dr. administr. et de droit public*, v^o Fabrique d'église, n. 66, Bruxelles, 1895-1896; ejus. auct., *Le droit administratif de la Belgique*³, n. 1119, Bruxelles, 1885; LENTZ, *Des dons et legs en faveur des établissements publics*, t. II, p. 424, Bruxelles, 1882; BRIXHE, *Diction. des fabr. d'églises*², v^o Partage; *Rev. de l'administration*, t. XXXVI, p. 46; BOSERET et LAUWERS, *Du partage des biens d'une église démembrée*, Bruges, 1860; LAUWERS, *Des conséquences civiles du démembrement d'une paroisse*, in *Mémorial belge*, 1862, t. VI, col. 385 ss. Hujus opinionis argumenta exposita et refutata reperire est apud *Rev. théol.*, 1861-1862, p. 117 ss., 1862-1863, p. 1 ss., 113 ss. Cf. etiam *Rev. catholique*, t. XIII, p. 165 ss. 216 ss., 396 ss.; *Mémor. belge*, 1860, t. IV, col. 295 ss.; t. XVI, col. 64 ss.; VAN MESSEM, *Du partage des biens d'une paroisse démembrée*, *Rev. cath. de droit*, 1900-1901, t. III, p. 169 ss.; LECLER, in *Collat. Namurcen.*, 1904-1905, t. IV, p. 134 ss.; VAN HOVE, *o. c.*, p. 350 ss.; *Collat. Gandaven.*, 1904, t. VI, p. 316 ss.; DAMOISEAUX, *Guide pratique de l'administration des fabriques*, n. 351 ss., Manage, 1920. Regulae autem quas juxta tribunalum decisiones sequitur auctoritas civilis proponuntur a LEROY, *Instructions pratiques sur la comptabilité des fabriques d'églises*, p. 225, Tournai, 1883; MOULART, *Des fabriques d'églises*³, p. 403 ss., Louvain, 1899. Cf. *Rev. de l'administration*, 1899, t. XLVI, p. 112 (formalités et pièces à fournir), p. 510 (règles pour faire le partage), coll. t. XLII, p. 261; Arr. roy. 26 août 1899, *Moniteur*, p. 3580; 2 juillet 1900, *Monit.*, p. 3031; 12 sept. 1904, *Monit.*, p. 4691; 24 dec. 1905, *Monit.*, 1906, p. 95; coll. arr. roy. 1 août 1906, *Monit.*, p. 5146, etc.

exigi poterit *bonorum* antiquae paroeciae divisio quando fit disjunctio unionis non exstinctivae olim factae¹.

β) Quodsi haec prima partitionis norma applicari nequeat aut novae ecclesiae sufficienter non provideat, portio congrua desumenda est aliunde v. gr., ex donationibus fidelium, ex juribus stolae, ex redditibus in bonum dioecesis destinatis, etc.

γ) Si ecclesiae dos aliunde haberi nequeat, desumi debet ex *reditibus* ad ecclesiam matricem *quoquo modo* pertinentibus, *dummodo* tamen sufficientes redditus eidem matri ecclesiae remaneant². Hic intelliguntur omnes redditus qui enumerantur can. 1410, ex quibus nempe dos beneficalis constitui potest, nempe redditus bonorum immobilium vel mobilium quorum dominium penes ecclesiam matricem est et remanet, certae et debitae praestationes alicujus familiae aut personae moralis, certae et voluntariae oblationes fidelium, etc.

δ) « Si vicaria perpetua aut nova paroecia dotetur ex redditibus ecclesiae a qua dividitur, debet matri honorem deferre modo et finibus ab Ordinario praestituendis ; qui tamen vetatur baptismalem fontem matri ipsi reservare » (can. 1427, § 4). Competens honor qui matri ecclesiae servandus est, erit, v. gr., census annuus, cereus annuus ei offerendus, processio sollemnis quotannis ad eam instituenda. Haec sollemnitas tamen in multis regionibus a longo jam tempore plerumque in desuetudinem abiit³. Quod non possit ecclesiae matri reservare Episcopus fontem baptismalem pro incolis novae paroeciae, sequitur ex eo quod quaelibet paroecialis ecclesia habere debeat suum fontem baptismalem ad normam can. 774, § 1⁴.

ε) Si vero ecclesia matrix redditus superfluos non habeat, vel hi ad novae paroeciae dotationem non sufficiant, tunc, ad normam can. 1186, 2° hortandus potius quam cogendus est populus ut necessitatibus ecclesiae subveniat. Notandum praeterea est semper uti posse Episcopum jure ipsi a can. 1415, § 3 tributo.

c) Requiritur ut *audiatur Capitulum* (can. 1428, § 1), nisi consuetudo legitima Episcopum ab hac obligatione exemerit. Hujusmodi consuetudo viget in Gallia et Belgio⁵.

1. Cf. supra, n. 1402.

2. Cf. Trid. Sess. XXI, c. 4, de ref., col. c. 7 ejusd. sessionis.

3. Cf. tamen S. C. C., 20 sept. 1879, ap. ASS., t. XIII, p. 76 ; 16 febr. 1900, apud *Nouv. rev. théol.*, t. XXXII, p. 552 ; *causa Tropien.*, 3 jul. 1909, ap. AAS., t. I, p. 687 ss. ; *causa Cajetana*, 10 aug. 1917, (ubi notatim de signis matricitatis disseritur) ap. AAS., t. X, p. 453 ss.

4. Cf. supra, n. 491.

5. Cf. supra, n. 769 ; *Rev. théol. franç.*, t. III, p. 35 ; WERNZ, *o. c.*, p. 29 ; *causa Sedunen.* cit., 2 apr. 1912. Cf. REIFFENSTUEL, l. III, tit. XLVIII, n. 19.

d) Licet parochia dividi et dismembrari possit, *invito rectore* (can. 1427, § 1), *hic* tamen, vel, paroecia vacante *defensor* ab Episcopo constitutus, citari et audiri debet, sub poena probabilis nullitatis¹, sicuti alii quorum interest (can. 1428, § 1) : nempe vicarius curatus, patronus, membra fabricae paroecialis, etc.².

e) His impletis restat ut Episcopus *instrumentum* divisionis in forma legitima conficiat, quod ad probationem divisionis factae inservit (can. 1428, § 1).

f) Contra decretum divisionis datur *recursus* ad S. Sedem cum effectum *devolutivo* tantum (can. 1428, § 3)³.

Nota. « Divisa paroecia quae ad aliquam religionem jure spectat, vicaria perpetua aut paroecia noviter erecta non est religiosa ; pariter divisa paroecia juris patronatus, nova paroecia est liberae collationis » (can. 1427, § 3). Etenim paroecia noviter erecta novum est beneficium natura sua saeculare et liberae collationis ; quod Ordinarius loci convertere non potest in religiosum (can. 1430, § 1), aut juris patronatus (can. 1450, § 1).

1411. — 3. *Potestas competens quoad dismembrationem fructus*⁴.

a) Certum est *Romanum Pontificem*, ob altum suum dominium, beneficiis imponere posse pensionem ; eidem reservantur pensiones sive absolute, sive relative *perpetuae*, i. e., ad vitam pensionarii (can. 1429, § 1)⁵ ;

b) « Beneficiis quibuslibet nequeunt *Ordinarii locorum* pensiones perpetuas aut temporarias imponere quae ad vitam pensionarii durent, sed possunt, dum beneficium conferunt, ex justa causa⁶ in ipso collationis actu exprimenda, eisdem imponere pensiones *temporarias*, quae durent ad vitam beneficiarii, salva huic congrua portione » (*ibid.*) ;

c) At huic generali dispositioni ponitur exceptio. Nempe verba « *quibuslibet beneficiis* » intelligenda sunt *de beneficiis quibuslibet non paroecialibus*⁷, circa quae disponit can. 1429, § 2 : « Beneficiis autem paroecialibus non possunt nisi in commodum parochi vel vicarii ejusdem paroeciae

1. Cf. tamen VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 758.

2. Cf. BOUX, *l. c.*, 721 ; *Rev. théol.*, 1861, p. 163. ; *Rev. théol. fr.*, t. II, p. 731, coll. VAN GAMEREN, *o. c.*, p. 73.

3. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 30. — Hic citare juvat quamdam recentiore causam translationis sedis parochialis : *causa Feretrana*, 26 aug. 1905-30 jun. 1906, ap. *Il monit. eccl.*, 1905-1906, t. XVII, p. 398 ; 1906-1907, t. XVIII, p. 246.

4. Cf. DE ANGELIS, *o. c.*, t. II, p. I, p. 255 ss. ; COCCHI, *o. c.*, p. 226 ss. ; WERNZ-VIDAL, *o. c.*, p. 201 ss.

5. Cf. *Il monit. eccles.*, 1920, p. 294.

6. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 227. Exempla causarum sunt : paupertas clerici, ut nempe studiis vacet ad ordinum receptionem ; infirmitas aut senectus ob quam titularis debet beneficio renunciare ; subsidium ecclesiae ; bonum pacis ad litem de beneficio finiendam, etc.

7. Cf. *causa dioecesis N.*, 11 nov. 1922, S. C. Conc., AAS., t. XV, p. 454 ss. Cf. can. 2514, § 1.

a munere abeuntis, imponere pensiones, quae tamen ne excedant tertiam partem redditus paroeciae, quibusvis deductis expensis et incertis redditibus. » Ergo potest Ordinarius in commodum parochi vel vicarii ¹ a munere abeuntis constituere pensionem ad vitam ipsius pensionarii. Potest etiam admittere renuntiationem paroeciae cum reservatione pensionis ad vitam pensionarii super beneficio paroeciali in favorem parochi renuntiantis ². Pensione etiam Ordinarius parochi amcto ad vitam ejus consulere potest ³.

d) « Pensiones beneficiis sive a Romano Pontifice sive ab aliis collatoribus impositae, cessant *morte pensionarii* ⁴, qui tamen nequit eas alienare, nisi id expresse concessum sit » (can. 1429, § 3).

1412. — V. **Conversio beneficiorum.**

1° *Notio.* Conversio beneficiorum habetur « cum beneficium in aliam speciem mutatur » (can. 1421).

2° *Potestas competens.*

a) « Beneficia curata ab Ordinariis, in non curata converti nequeunt, nec beneficia religiosa in saecularia, nec saecularia in religiosa » (can. 1430, § 1) ⁵.

b) « E contrario possunt beneficia simplicia ab Ordinariis locorum in curata converti, dummodo ne obstent conditiones a fundatore expressae » (*ibid.*, § 2).

Nota. Jure civili-ecclesiastico Belgii requiritur *ad effectus temporales* gubernii consensus ad peragendam transmutationem ecclesiae succursalis in ecclesiam perpetuam.

Ad quaestionem canonicam quod attinet possunt Episcopi *de jure communi* hanc transmutationem peragere (can. 459, § 3). At in nostris regionibus status praesens ecclesiarum succursalium, quem legitimum esse probavimus, non potest immutari absque auctoritate S. Sedis, quamvis nihil obstare videatur ut in peculiari casu Episcopus ecclesiam succursalem in perpetuam convertat ⁶.

1413. — VI. **Suppressio** locum habet « cum beneficium prorsus exstinguitur » (can. 1426) ⁷.

Hujusmodi totalis exstinctio Sedi Apostolicae reservatur (can. 1422).

CAPUT III.

DE BENEFICIORUM COLLATIONE.

1414. — **Praenotandum.** Quatuor sunt modi, quibus officia et beneficia acquiruntur : *per liberam collationem* a legitimo Superiore ; per Superioris competentis *institutionem*, si praecesserit clerici providendi *praesentatio*

1. Id est etiam vicarii cooperantis ejusdem paroeciae.

2. Ita Commissio ad interpr. cod. can., 20 maii 1923, AAS., t. XVI, p. 116. Cf. *causa dioec. N. cit.*

3. Cf. can. 2514, § 1.

4. Cf. de aliis modis quibus cessant pensiones, COCCHI, *o. c.*, p. 228.

5. Cf. rationes ap. WERNZ, *o. c.*, p. 24 s.

6. Cf. FEYE, *De beneficiis*, n. 339 ss. Cf. supra, n. 810, t. II, p. 255.

7. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 43 ss.

a patrono aut ejusdem *nominatio* a persona privilegiata ; per ipsius Superioris *confirmationem* aut *admissionem* si praecesserit *electio* aut *postulatio* ; tandem per *simplicem electionem* et electi acceptionem¹. De libera collatione agit codex tum in tit. de officiis (can. 152-159)², tum in tit. de beneficiis (can. 1431-1447) ; de electione et postulatione in tit. de officiis (can. 160-182)³ ; de praesentatione et institutione, in tit. de beneficiis (can. 1448-1472).

In hoc capite III de beneficiorum collatione, sermo erit, ordine codicis 1° de collatoribus, can. 1431-1435 ; 2° de conditionibus servandis in collatione, can. 1436-1442 ; 3° de possessione beneficii quomodo incipiat et quid operetur, can. 1443-1447⁴.

1415. — I. Notio.

Collatio est beneficii vacantis ab habente potestatem libere et canonice facta concessio.

1416. — II. Collatores ordinarii.

1° « *Jus Romano Pontifici* est beneficia in universa Ecclesia conferendi, eorumque collationem sibimet reservandi » (can. 1431). Verumtamen nonnisi ob graves causas jure suo utitur Pontifex, sed servat ordinem a jure et ab usu introductum⁵.

2° Ad collationem beneficiorum vacantium *Cardinalis* in proprio titulo vel diaconia habet intentionem in jure fundatam (can. 1432, § 1), ita ut contra ipsum probanda sit exceptio.

3° Simili jure fruitur *Ordinarius loci* quoad omnia beneficia sui territorii (can. 1432, § 1)⁶. Conferre autem beneficia *Vicarius Generalis* nequit sine speciali mandato, nec *Vicarius Capitularis* nisi agatur de *paroeciis* vacantibus liberae collationis, si sedes per annum vacaverit aut impedita fuerit⁷, vel nisi agatur de aliis beneficiis quae non sunt liberae collationis (can. 1432, § 2).

Attamen competentia *Ordinarii loci* limitatur :

a) *devolutione* collationis ad S. Sedem, casu quo Ordinarius intra semestre ab habita certa vacationis notitia beneficium ex negligentia⁸

1. Cf. supra n. 396.

2. Supra, n. 398 ss.

3. Supra, n. 407 ss.

4. Cf. TOSO, *De criterio codificatorum jus. can. quoad beneficiorum collationem*, ap. *Jus pontificium*, 1925, t. V, p. 23 ss. Cf. bibliographia supra p. 320 s. ; MOLLAT, *La collation des bénéfices sous les papes d'Avignon*, (1305-1378), Paris, 1921 ; LEURIDANT, *La collation de cures et de bénéfices de la Maison de Ligne*, Bruxelles, 1921 ; SIMPELS, *Les décrets de l'Empereur Joseph II sur la collation des cures*, in *La vie diocésaine*, 1925, t. XIV, p. 575 ss.

5. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 105 ss. ; SANTI, *o. c.*, p. 89 ss. ; WERNZ-VIDAL, *o. c.*, p. 207 s., 245 ss.

6. Cf. supra n. 812 de collatione paroeciarum.

7. Cf. can. 455, § 2, 3°. Vide supra, n. 799.

8. Non ob absolutum defectum subjectorum, Com. ad interpr. cod. can., 24 nov. 1920, AAS., t. XII, p. 577.

non contulerit, nisi quoad collationem beneficii paroecialis pecuniaria rerum ac personarum adjuncta, prudenti iudicio Ordinarii, collationem differendam suadeant (can. 1432, § 3) ¹.

b) *Constitutio coadjutorum* in beneficiis cum vel sine futura successione Sedi Apostolicae reservatur ²; salvo tamen jure Ordinariorum loci constituendi vicarium adiutorem parrocho qui permanentiter evaserit impar suo muneri rite obeundo, et vicarium cooperatorem parrocho qui solus officio suo sufficere nequit (can. 1433, 475, 476) ³.

c) praesertim *per reservationem beneficiorum* Sanctae Sedi ⁴.

Nempe reservantur Sanctae Sedi, quamquam vacanti, ita ut ab inferioribus collatoribus ordinariis *invalide* conferantur (can. 1435, § 1; 1434), sequentia beneficia ⁵:

γ) Omnia beneficia consistorialia et omnes dignitates ecclesiarum cathedralium et collegiatarum (can. 1435, § 1; 396, § 1) ⁶;

δ) « Omnia beneficia, etiam curata, quae vacaverint per obitum, promotionem, renuntiationem vel translationem S. R. E. Cardinalium, Legatorum Romani Pontificis, officialium majorum Sacrarum Congregationum, Tribunalium et Officiorum Romanae Curiae et Familiarium, etiam honoris tantum, Summi Pontificis tempore vacationis beneficii ⁷ » (can. 1435, § 1, 1°).

γ) « Quae, fundata extra Curiam Romanam, vacaverint per beneficiarii obitum in Urbe » (*ibid.*, 2°).

δ) « Quae invalide ob simoniae vitium collata fuerint » (*ibid.*, 3°).

ε) « Denique beneficia quibus Romanus Pontifex per se vel per delegatum manus apposuit his qui sequuntur modis; si electionem ad beneficium

1. Cf. can. 155, supra n. 401; can. 458, n° 813. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 99; WERNZ-VIDAL, *o. c.*, p. 241 ss.; *causa S. Severinae*, 20 maii 1905, ap. *Le can. contemp.*, 1905, t. XXVIII, p. 510.

2. Cf. Trid., Sess. XXV, cap. 7 de ref., ubi ratio datur quoad coadjutores cum futura successione: « Cum in beneficiis ecclesiasticis ea, quae haereditariae successionis imaginem referunt, sacris constitutionibus sint odiosa... » Quod ad coadjutores sine futura successione attinet, ratio prohibitionis est periculum arcendum simoniae aliorumque pactorum illicitorum.

3. Cf. etiam can. 350, § 1.

4. Cf. bibl. supra cit., n. 530, 602 (de regulis Cancellariae Apostolicae). Cf. etiam *Arch. f. kath. Kr.*, 1907, t. LXXXVII, p. 203 ss.; NÉLIS, *L'application en Belgique de la règle de chancellerie de idiome beneficiatorum aux XIVe et XVe s.*, ap. *Bull. de l'Inst. hist. belge de Rome*, 1922, t. II, p. 129 ss.; SZNURO, *Les origines du droit d'alternative bénéficiaire*, ap. *Rev. des sciences religieuses*, 1925, t. V, p. 389 ss., 1926, t. VI, p. 1 ss.

5. Cf. CÖCCHI, *o. c.*, p. 243 ss. Auctores generatim tenent reservationes Pontificias quoad *paroecias* suppressas fuisse in Belgio per art. 10 Concordati 1801. Cf. supra, n. 812; VERMEERSCH-CREUSEN, *Summa novi jur. can.*, p. 169; BOUIX, *De Curia Romana*, p. 692.

6. Cf. supra n. 520 ss., 553. Cf. Com. ad interpr. cod. can., 1 jul. 1922, AAS., t. XIV, p. 406.

7. Sunt ii Praelati qui v. gr. nomine Camerariorum vel Praelatorum domesticorum veniunt. Cf. CÖCCHI, *o. c.*, p. 244.

irritam declaraverit, vel vetuerit electores ad electionem procedere; si renuntiationem admiserit; si beneficiarium promoverit, transtulerit, beneficio privaverit; si beneficium in commendam dederit » (*ibid.*, n. 4°).

ζ) « At nunquam sunt reservata, nisi id expresse dicatur beneficia manualia aut juris patronatus laicalis vel mixti » (*ibid.*, § 2).

1417. — III. Regulae collationis.

1° *Ex parte subjecti cui beneficia conferenda sunt.*

a) Imprimis servanda sunt quae supra diximus¹ de qualitatibus providendorum ad officium ecclesiasticum;

b) « Beneficium ecclesiasticum clerico *invito* ac provisionem suam *non expresse acceptanti* valide conferri nequit » (can. 1436)². Libera collatio speciem quamdam praesefert donationis; donatio autem acceptatione tantum perfecta est³.

c) « Nemo potest beneficium *sibi* ipse conferre (can. 1437), cum « inter dantem et recipientem debeat esse distinctio personalis »⁴.

d) « Beneficia saecularia nonnisi clericis e clero saeculari conferenda sunt; religiosa sodalibus illius religionis, ad quam beneficia pertinent » (can. 1442)⁵.

e) Recolenda est etiam prohibitio qua cautum est ne officium et proinde beneficium ei adnexum, vacans per renuntiationem vel sententiam privationis, possit ab Ordinario qui renuntiationem acceptaverit vel sententiam tulerit valide conferri suis aut resignantis familiaribus, consanguineis vel affinibus usque ad secundum gradum inclusive (can. 157)⁶.

2° *Ex parte modi collationis.*

a) « Omnia beneficia saecularia *ad vitam beneficiarii* conferenda sunt, nisi aliud ferat vel lex foundationis, vel consuetudo immemorabilis, vel peculiare indultum » (can. 1438)⁷. Praesumitur proin subjectiva beneficiorum perpetuitas.

b) « Nullus clericus habilis est ad acceptanda et retinenda sive in titulum sive in commendam perpetuam⁸ plura *beneficia incompatibilia*,

1. N° 401. Cf. WERNZ-VIDAL, *o. c.*, p. 213 ss.

2. Cf. can. 128, supra, n. 361.

3. WERNZ, *o. c.*, p. 116.

4. C. 7, X, III, 7; c. 2, X, V, 31. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 422. Ad normam veteris iuris, illa regula est ad validitatem.

5. Olim soli regulares arcebantur a beneficiis saecularibus; nunc omnes religiosi qui vota nuncuparunt in aliquo Ordine aut Congregatione religiosa. Cf. etiam can. 642, supra, n. 1053.

⁶6. Supra, n. 404.

7. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 422.

8. Cf. SANTI, *o. et l. c.*, p. 84.

ad normam can. 156 : « Incompatibilia sunt non solum duo beneficia quorum onera universa idem beneficiarius per se implere simul nequeat, sed etiam duo beneficia quorum alterutrum ad honestum ipsius sustentationem sufficiat » (can. 1439) ¹.

Dispensandi facultas ob necessitatem vel evidentem Ecclesiae utilitatem est penes R. Pontificem ².

c) « Beneficia ecclesiastica *sine diminutione conferantur* ³, salvo praescripto can. 1429, §§ 1 et 2 » (can. 1440) ⁴. Ideo « tanquam simoniacae reprobantur deductiones ex fructibus, compensationes et solutiones a clerico in actu provisionis faciendae, quae collatori, patrono, aliisque cedant » (can. 1441) ⁵.

Nota. Quoad *sollemnitates* collationis cf. supra n. 405.

1418. — IV. Beneficii possessio.

1° *Notio et necessitas.*

a) Possessio beneficii est ejus detentio cum affectu exercendi illius officium, tenendique proprio nomine bona. Quae verba : *cum affectu*, etc. adduntur, quia latius patet tenere quam possidere ; nam is etiam tenet, qui sine iudicio, voluntate et affectione sibi tenendi tenet : sic v. g. furiosus tenet, sed non possidet.

b) Non sufficit institutio collativa tituli, ut quis beneficii fructus capiat suosque faciat ; accedat necesse est et alia, quae dici solet *institutio realis seu corporalis, investitura, installatio*, quae nihil aliud est quam *actus superioris, quo quis mittitur in possessionem actualem beneficii jam obtenti*. Ideo disponit can. 1443, § 1 : « Nemo possessionem beneficii sibi collati aut propria auctoritate capiat, aut non emissa fidei professione, si agatur de beneficiis pro quibus haec fidei professio praescripta est ⁶. »

2° *Jus intromittendi in possessionem.*

Regula generali, qui *jus habet conferendi beneficium, etiam habet jus in possessionem immittendi* sive per se, sive per alium. Olim ad archidiaconos pertinebat institutio « tam super beneficiis quam etiam dignitatibus » ; hodierno vero jure « si agatur de beneficiis non consistorialibus, missio in possessionem, seu institutio corporalis, ad loci

1. Cf. supra, n. 403. Cf. Trid., Sess. VII, c. 2 et 4 de ref. ; Sess. XXIV, c. 17, de ref. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 84 ; WERNZ-VIDAL, *o. c.*, p. 231 ss.

2. Cf. S. C. Cons., 25 oct. 1918, sub. n. 9, AAS., t. X, p. 484.

3. Cum diminutione conferuntur beneficia sive impositione novi oneris spiritualis, manentibus iisdem redditibus temporalibus, sive imminutione fructuum, manentibus iisdem oneribus. Cf. SANTI, *o. et l. c.*, p. 144 ss. ; WERNZ, *o. c.*, 89 ss.

4. Cf. supra, n. 1411.

5. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 250 ; WERNZ, *o. c.*, p. 90. Cf. Com. ad interpr. cod. can., 16 oct. 1919 et 10 mart. 1923, AAS., t. XI, p. 489 ; t. XV, p. 588 ss.

6. Cf. supra de professione fidei, n. 1390.

Ordinarium spectat, qui ad id alium ecclesiasticum virum delegare poterit » (can. 1443, § 2). Episcopi hoc munus pro arbitrio committunt Vicariis Generalibus, decanis, aliisque sacerdotibus ¹.

3° *Sollemnitates et tempus institutionis*. Episcopi solent investiri per installationem, seu sollemnem ingressum; abbates per collationem in sede abbatiali; canonici per assignationem stalli in choro et capitulo; parochi per insignia parochialia, traditionem clavium, etc. ².

a) « Missio in beneficii possessionem fiat secundum *modum jure peculiari* praescriptum, vel legitima consuetudine receptum, nisi justa ex causa Ordinarius ab eo modo seu ritu expresse in scriptis dispensaverit; quo in casu haec dispensatio locum tenet captae possessionis » (can. 1444, § 1).

Cf. *Stat. Brug.*, tit. de Decanis, de Parochis.

b) « Loci Ordinarius praefiniat *tempus* intra quod possessio beneficii capi debeat; quo inutiliter praeterlapso, nisi justum obstiterit impedimentum, beneficium vacare declaret ad normam can. 138, n. 2 » ³ (can. 1444, § 2).

Nota. « Possessio beneficii etiam per procuratorem, speciale mandatum habentem, capi potest » (can. 1445).

4° *Legitimae possessionis effectus* sunt: interdicta possessoria (can. 1447), jus faciendi fructus suos, praesumptio tituli et conditio praescribendi (can. 1446) ⁴.

In dioecesi Brugen. dum olim parochi sui beneficii capiebant possessionem simplici et primo accessu ad paroeciam ante diem sollemnis installationis, nunc in beneficii possessionem mittuntur sollemni installatione per decanum aut alium sacerdotem ab Episcopo deputatum, qua peracta gaudent omnibus juribus paroecialibus. Cf. *Stat.* tit. de parochis.

CAPUT IV.

DE JURE PATRONATUS.

Praenotandum. a) Per *institutionem* intelligitur collatio beneficii, quae fit ad alterius praesentationem.

Duo sunt circa eam considerata: praesentatio nempe quae fieri debet a patrono beneficii, seu ab illo, qui circa illud *jus patronatus* ⁵ habet; et

1. Cf. decr. S. C. Ep. et Reg., 14 apr. 1890, ap. *Nouv. rev. théol.*, t. XXII, p. 241; WERNZ, *o. c.*, p. 200 s.

2. Cf. MASCHAT-GIRALDI, *o. c.*, in l. III, Decret., tit. 7 de *institutionibus*, n. 7.

3. Cf. supra n. 426.

4. Cf. MASCHAT-GIRALDI, *o. et l. c.*; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 774.

5. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 162 ss.; SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 316 ss. ubi reperietur bibliographia; WERNZ-VIDAL, *o. c.*, p. 280 ss. Cf. etiam LESCHEVIN DE PRÉVOISIN,

ipsa praesentati *institutio*. De his pauca tantummodo notabimus, cum vix supersint apud nos vestigia patronatus¹. Jus patronatus in Belgio et Gallia, inde a concordato a. 1801 fuit suppressum.

b) Ecclesia plures concessit praerogativas praecipuis suis benefactoribus et fundatoribus, tum in signum animi grati, tum ad fideles excitandos ad bene de Ecclesia merendum. Voluit in primis eorum in ecclesiis nomina recitari et sacris dyptichis inscripta manere, ut specialius participes fierent orationum et sacrificiorum. Insuper concessit ipsis privilegia honoris, v. g. specialis sepulturae, sedis, processionis, thuris et alia ejusmodi. Praecipua autem praerogativa est *jus patronatus*².

1419. — I° **Notio.** « Est summa privilegiorum, cum quibusdam oneribus, quae ex Ecclesiae concessionem competunt fundatoribus catholicis ecclesiae, cappellae aut beneficii, vel etiam eis qui ab illis causam habent » (can. 1448). Inter illa privilegia primum ac praecipuum est privilegium nominandi seu praesentandi superiori ecclesiastico competenti clericum idoneum cui beneficium vacans vel ecclesia vacans conferatur (can. 1455, 1°).

1420. — II° **Divisio** (can. 1409). Jus patronatus est 1° *reale* vel *personale*, prout alicui rei (fundo, castello) cohaeret vel directe ad personam physicam vel moralem spectat. Primum ad omnes fundi possessores transit, alterum adhaeret personis seu familiis, i. e., patronis horumque haeredibus aut descendantibus.

2° *Ecclesiasticum, laicale, et mixtum.* *Ecclesiasticum* est, quod institutum ecclesiasticum vel clericus habet *titulo ecclesiastico*. Hinc si ecclesia vel fundata, vel constructa, vel dotata sit ex bonis ecclesiasticis capituli, semi-

Du droit de patronage ecclésiastique relativement aux paroisses de campagne, et de son histoire, Paris, 1898; JACOBI, *Patronate juristischer Personen* (Kirchenrecht. Abh. Stutz) Stuttgart, 1912; DU ROURE DE PAULIN, *Des droits honorifiques des seigneurs des églises*, Paris; TUMBULT, *Ueber Kirchenpatronat und Kirchensatz* (dos Ecclesiae), in *Zeitschrift f. d. Gesch. des Oberrheins*, Neue Folge, Bd. XXXV, p. 345 ss.; GODFREY, *The rights of patronage according to the Code of canon law*. Washington, 1924; Circa i benefici di giuripatronato laicale soggetti a consorso, in *Il monit. eccles.*, 1923, p. 81 ss. Hic etiam recensenda forent opera Stutz de ecclesia privata (Eigenkirche), cf. supra, t. II, p. 242. Cf. causae multiplices hac de re: S. Rotae Romanae *causa Alexandrina*, 15 martii 1909, AAS., t. I, 294; *causa Catalinisiaden.*, 10 jan. 1910, *ibid.*, t. II, 85; *causa Heliopolitana*, 22 nov. 1913, *ibid.*, t. VI, p. 77 ss.; *causa Alexandrina*, 12 jan. 1914, *ibid.*, p. 237; *causa Brunnen.*, 28 martii 1914, *ibid.*, p. 317; Signat. Apostolica, 21 jul. 1914, nullitatis sententiae rotalis cit. in *Heliopolitana*, *ibid.*, p. 400; *causa Verulana*, 8 jul. 1914, *ibid.*, p. 713; *causa Taurinen.*, 16 mart. 1915, *ibid.*, t. VII, p. 391; *causa Concordien.*, S. C. Conc., 17 jun. 1916, *ibid.*, t. VIII, p. 271 ss.; *causa Isclana* S. R. R., 18 aug. 1916, *ibid.*, t. IX, p. 281 ss.; *causa Alexandrina*, S. R. R., 14 nov. 1919, *ibid.*, t. XIII, p. 61 ss.; *causa Melevitana et Gaudisien.*, S. C. Consist., 20 dec. 1919, *ibid.*, t. XII, p. 38 ss.; *causa Veronen. et aliarum*, S. C. Conc., 14 febr. 1920, *ibid.*, p. 163 (juris patronatus popularis).

1. Cf. art. 72 du décret du 30 déc. 1809.

2. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 163 s.

3. Quoad historiam, cf. auct. cit.; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 968; LESCOQUIER, *Geschiedenis van het kerkelijk en godsdienstig leven in W.-Vlaanderen*, t. I, p. 81 ss., Brugge, 1926, ex quo elencho apparet quam paucas parochias Episcopus conferebat, caeteris sub jure patronatus ecclesiastici aut laicalis constitutis.

narii, monasterii, etc. jus patronatus erit ecclesiasticum; patronus vero, clericus qui communitati praeest. *Laicale*, quod a laico, aut etiam clerico *ex bonis propriis saecularibus* constitutum est, vel quod ad aliquem pertinet *laicali titulo*, legato, emptione, haereditate¹. *Mixtum*, quod ex ecclesiasticis et laicalibus bonis conflatum est. Proinde attendendum non est ad qualitatem personae quae jure patronatus fruitur sed ad qualitatem tituli et quidem immediati, vi cujus quis hoc privilegio gaudet.

c) In *haereditarium, familiare, gentilitium, mixtum*, prout transit ad haeredes, vel ad eos qui de familia aut de gente sunt fundatoris, vel ad eos qui simul sunt haeredes et de familia vel gente fundatoris².

1421. — III. **Antiqui modi originarii acquirendi patronatum.** Hoc jus triplici titulo acquirebatur: a) fundacione, constructione seu dotatione alicujus ecclesiae, capellae aut beneficii, ut statuit Tridentinum³; b) privilegio S. Sedis⁴; c) praescriptione. Ubi vero quaestio est adversus ecclesiam, non praescribatur nisi « ex multiplicatis praesentationibus per antiquissimum temporis cursum, qui hominum memoriam excedat »⁵.

1422. — IV. **Normae hodiernae quoad suppressionem juris patronatus.**

1° « Nullum patronatus jus ullo titulo constitui in posterum valide potest » (can. 1450).

« Loci autem Ordinarius potest: a) Fidelibus qui ex toto vel ex parte ecclesias extruxerint vel beneficia fundaverint, spiritualia suffragia⁶, eorum liberalitati proportionata, concedere vel ad tempus vel etiam in perpetuum; b) Fundacionem beneficii admittere ea adjecta conditione, ut beneficium *prima vice* conferatur clerico fundatori vel alii clerico a fundatore designato » (*ibid.*, § 2).

2° « Curent locorum Ordinarii ut patroni, loco juris patronatus quo fruuntur aut saltem loco juris praesentandi, spiritualia suffragia etiam perpetua pro se suisve acceptent » (can. 1451, § 1)⁷.

Nota. De patronorum *juribus et obligationibus* et de *cessatione* juris patronatus, confer: VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 784 ss.; COCCHI, *o. c.*, p. 276 ss.; WERNZ-VIDAL, *o. c.*, p. 302 ss.

1. Cf. SCHINDLER, *Zur Geschichte, Entwicklung des Laienpatronats und des geistlichen Patronats nach germanischen u. kanonischen Rechts*, in *Arch. f. kath. Kr.*, 1905, t. LXXXV, p. 589 ss.; APELT, *Die rechtliche Unterschiede des geistl. und des Laienpatronats im kanon. Recht*, Leipzig, 1906.

2. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 267 s.

3. Sess. XIV, c. 12, de ref.; Sess. XXV, c. 9, de ref. Cf. c. 25, X, III, 38.

4. « Si cui Sedes Apostolica sive in concordatis sive extra concordata indultum concesserit praesentandi ad ecclesiam vacantem vel ad beneficium vacans, non inde jus patronatus oritur, et privilegium praesentationis strictam interpretationem pati oportet ex tenore indulti » (can. 1471).

5. Trid., Sess. XXV, c. 9, de ref.; cf. WERNZ, *o. c.*, p. 177. Praeter illos modos originarios acquirendi juspatronatus, erant et alii derivati, v. gr. haereditaria successio; cf. WERNZ, *o. c.*, p. 178 ss.

6. Orationes aut functiones pro eisdem vivis aut defunctis.

7. Cf. Com. ad interpr. cod. can., 12 nov. 1922, ad 6, AAS., t. XIV, p. 661 ss.

CAPUT V.

DE JURIBUS ET OBLIGATIONIBUS BENEFICIARIORUM.

1423. — I. Jura beneficiarii.

1° Quilibet beneficiarius, capta legitime beneficii possessione, omnibus juribus fruitur tam temporalibus quam spiritualibus, quae beneficio adnexa sint » (can. 1472).

2° « Etsi beneficiarius alia bona non beneficialia habeat, libere uti frui potest fructibus beneficialibus qui ad ejus honestam sustentationem sint necessarii » (can. 1473). Beneficiarius enim facit fructus suos seu plenum dominium habet in fructus beneficii, ex quibus constituitur *peculium beneficale* quod distinguitur a peculio patrimoniali, quasi-patrimoniali seu industriali¹ et parcimoniali². Honestam sustentationem intra cujus limites uti frui potest beneficiarius redditibus beneficialibus, complectitur ea quae requiruntur ad victum, vestitum, habitationem juxta proprium uniuscujusque gradum, hospitalitatem erga pauperes, consanguineos et amicos, honestas recreationes, futuri temporis provisionem, etc. Excluditur luxus, ostentatio, superbia³.

1424. — II. Obligationes beneficiariorum.

Praeter obligationes speciales alicui beneficio, v. gr. paroeciali, quae in libro II codicis praefiniuntur, sunt obligationes communes omni beneficiario, de quibus hic sermo est.

1° *Obligatio erogandi superfluum in causas pias*, nempe ex can. 1473 beneficiarius obligatione tenetur impendendi superfluos fructus beneficales, pro pauperibus aut piis causis, salvo praescripto can. 239, § 1, n. 19.

Cum haec quaestio agitur in *Præf. theol. mor.*⁴, quaedam tantummodo hac de re adnotamus.

a) Haec obligatio est *obedientiae* ex sola lege ecclesiastica, non *justitiae commutativae*. Proinde si beneficiarius superfluos notabiles redditus piis causis non erogat, peccat graviter, at ad restitutionem non tenetur.

1. Acquisitum ex aliquo labore spirituali casuali, ex. gr. concionando, sacras functiones peragendo, ad quod revocantur jura stolae quoad parochos, et distributiones chorales quoad canonicos.

2. Acquisitum ex redditibus beneficialibus parce vivendo.

3. Cf. CÖCCHI, *o. c.*, p. 297; REIFFENSTUHL, *o. c.*, t. III, tit. XXV, n. 76 ss.

4. Cf. etiam canonistas ad tit. 25, lib. III, Decret.; LAURENTIUS, *o. c.*, p. 701 ss.; SANTI-LEITNER, *o. et l. c.*, p. 209; WERNZ, *o. c.*, t. III, p. I, p. 198; KISELSTEIN, *De dominio clericorum*, in *Rev. eccl. de Liège*, 1921-1922, t. XIII, p. 183 ss.; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 798; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 969; CÖCCHI, *o. c.*, 298 ss.; *Le canoniste*, 1922, t. XLV, p. 377 ss.; VERMEERSCH, *Period. de relig.*, t. XIII, p. (11) ss.

b) Haec obligatio comprehendit tantummodo redditus beneficiales *superfluos*, seu qui supersunt postquam beneficiarius necessaria et congrua ad suam honestam sustentationem ex redditibus beneficialibus desumpsit, etsi alia bona v. gr. patrimonialia habeat.

c) *Redditus beneficiales* intelliguntur certe *redditus bonorum* quorum proprietas penes ipsum ens iudicium est, et etiam *pensiones* quae a Gubernio solvuntur.

d) Ad *redditus casuales*, ex iuribus stolae et oblationibus voluntariis fidelium, non extenditur obligatio, si dotem beneficalem non constituunt; si vero in erectione beneficii declaratum est casuales redditus doti assignari, juxta probabilem sententiam practice tutam, dicendum videtur haec casualia etiam non cadere sub lege et considerari posse, sicuti sub jure anteriori, ut bona quasi-patrimonialia¹. Attamen in his regionibus, uti in Anglia, ubi casualibus redditibus dotem beneficii efformantibus, providetur non tantum personae parochi, sed et aliis ministris, cultui, ecclesiis, scholis, necessitatibus dioecesanis necnon mensae Episcopi, hujus erit definire qua proportionem his omnibus necessitatibus prospiciendum erit. Quod supererit cedit beneficiario.

e) *Stipendia* quae clericis veniunt occasione v. gr., concionis habitae aut missae celebratae, ipsis libere acquiruntur.

f) Quoad ordinem servandum in erogatione superflui, beneficiarius potest *primo* a superfluo detrahere ea quae forte de *propriis* bonis consumpsit ut in beneficio viveret, dein praeferendi sunt *pauperes miserabiliores*, justii impiis, ceteris paribus *consanguinei* prae aliis; deficientibus pauperibus, praeferenda est *ecclesia* beneficii, et si haec bonis abundet, *pia opera* incrementum fidei vel caritatis foventia, vel alia ecclesia indigens².

g) Soli *Cardinales* possunt libere disponere de omnibus etiam superfluis bonis beneficialibus (can. 239, § 1, n. 19), salva dispositione can. 1298 de suppellectili sacra.

Nota. Cum quaestione de peculio clericorum connexa est illa de jure et obligatione clericorum et beneficiatorum disponendi per ultimas voluntates de substantia a se relicta³. Speciatim tenetur beneficiarius per

1. « Nec Pontificia commissio ad interpr. cod. can., nec S. C. Conc. ad quam commissio quaestionem remiserat, eandem theoretice solvere voluerit. » VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 798.

2. Ita COCCHI, o. c., p. 299. Cf. REIFFENST., tit. cit., n. 66 ss.

3. Cf. WOLF VON GLANVELL, *Die letztwilligen Verfügungen nach gemeinen kirchlichen Rechte*, Graz, 1900; HOLLWECK, *Das Testament des Geistlichen*, Mainz, 1901; *Pastor Bonus*, 1912-1913, t. XXV, p. 655 ss.; *Rev. ecclès. de Metz*, 1904, t. XV, p. 257 s.; 1912, t. XXIII, p. 278 s. Cf. *Coll. Lacen.*, t. III, p. XI, 81, 82, 89, 192; t. IV, p. 756.

testamentum redditus beneficiales superfluos piis causis erogare. Ideo stricte observandus est can. 1301¹.

Cf. *Statuta*, p. 58 : « Rev. adm. DD. Decani a singulis parochis sui districtus requirant ut sibi exhibeant testamentum ab ipsis confectum, non quidem ut illud legant ejusve dispositiones dijudicent, sed ut constet illud existere » art. 7, *Congr. prosyn.* a. 1914, ap. *Coll. Brugen.*, t. XIX, p. 434.

2° *Obligatio praevia suscipiendi ordines.* « Si ad beneficium obtinendum susceptio alicujus ordinis requiratur, beneficiarius talem ordinem ante beneficii collationem jam receperit oportet » (can. 1474)².

3° *Obligatio implendi pecuniaria onera beneficio adnexa*, v. gr., onus curae animarum, onus residentiae (can. 1475, § 1).

4° *Obligatio horas canonicas quotidie recitandi (ibid.)*. Beneficiarius « si, nullo legitimo detentus impedimento, obligationi recitandi horas canonicas non satisfecerit, fructus pro rata omissionis non facit suos, eosque fabricae ecclesiae aut Seminario dioecesano tradat, vel in pauperes eroget (*ibid.*, § 2). Haec obligatio restitutionis est iustitiae et obligat ante sententiam iudicis. Poena circumscribenda videtur iis solis fructibus qui propter recitationem horarum percipiuntur, exclusis illis qui propter alia onera debentur³.

5° *Obligatio recte bona administrandi.* a) « Beneficiarius bona ad suum beneficium pertinentia, ut *beneficii curator*⁴ administrare debet, ad normam juris (can. 1476, § 1). Normae in administrandis bonis ecclesiasticis praefiniuntur in tit. XXVIII hujus libri⁵, quas servare tenetur beneficiarius attendendo ad suam qualitatem *curatoris* et *usufructuarii*⁶. Hujus est bona in suo statu conservare, imo curare ut efficiantur meliora et ipsi interdicitur res beneficii alienare, pignoraré, immutare nisi in evidenter et longe melius.

« Si negligens aliove modo in culpa fuerit, damna resarcire beneficio debet, atque ad ea compensanda ab Ordinario loci compellendus est ; et, si sit parochus, a paroecia amoveri poterit ad normam can. 2147 seqq » (can. 1476, § 2)⁷. Quodsi bona ad beneficium pertinentia in proprios usus converterit, incurrit excommunicationem aliasque poenas⁸.

1. Cf. supra, n. 1277.

2. Cf. can. 154 ; 453, § 1. Cf. WERNZ, *o. c.*, 195.

3. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 800 ; COCCHI, *o. c.*, n. 301 ; PRUEMMER, *o. c.*, q. 439.

4. A lege personae morali datus. Cf. supra n. 326.

5. Cf. speciatim can. 1523.

6. Cf. WERNZ, *o. et l. c.*, p. 196 s.

7. Cf. supra, n. 863.

8. Cf. can. 2346.

b) Beneficium quod *usufructuarium* gravant quidam sumptus et impensae nempe :

α) « Sumptus *ordinario modo* connexi cum bonorum beneficialium administratione et fructuum perceptione, a beneficiario ferendi sunt » (can. 1477, § 1). Hujusmodi sunt taxae bonorum, locationum, reparationes minores necessariae in aedificiis, plantationes ordinariae in hortis, substitutio novarum arborum loco excisarum. Inter extraordinarias reparationes recensentur *maiores* : *vae quae* tantum aliquando fieri debent, *vae quae* superant fructus beneficii, in specie : reparatio tecti, muri principalis aggeris, muri cinctorii¹ ;

β) « Ideo impensae pro *extraordinariis domus* beneficialis reparationibus, ab iis ferendae sunt quibus onus reficiendi beneficium ecclesiam incumbit², nisi fundationis tabulae aut legitimae conventiones et consuetudines aliud caveant » (can. 1477, § 2)³.

γ) « Minores reparationes quae ipsi incumbunt⁴ beneficiarius *quamprius* perficiat, ne majorum necessitas enascatur » (*ibid.*, § 2).

Cf. *Stat.* p. 188, § 1, de aedificiis et bonis pastoratus conservandis ; § 2, de reparationibus opportune faciendis ; § 3, de jure parochi in ligna caedua.

1425. — Nota. 1° « Ordinarius loci obligatione tenetur advigilandi etiam per vicarios foraneos ut beneficia bona conserventur et rite administrantur » (can. 1478).

2° Si bona beneficia locantur, anticipatae solutiones pretii locationis ultra semestre prohibentur sine licentia Ordinarii loci, qui in casibus extraordinariis caveat ne talis locatio in damnum vergat loci pii aut successorum in beneficio (can. 1479). Majores anticipationes possent pretium locationis tribuere beneficiario postquam munere cessit, aut ejus successoribus, a quibus tunc saepe difficilis restitutio petenda esset, quod in damnum vergeret vel loci pii cuius bonis administrandis et reparandis praefatus redditus forsitan inservire debebat, vel certe successorum beneficiarii.

1426. — III. Fructuum compositio propter successionem vel vacantiam.

1° *Compositio inter antecessorem et successorem.* « Annuus redditus beneficii inter successorem et antecessorem ejusve haeredes, in casu obitus, pro rata temporis quo beneficio uterque deservierit, distribuantur, om-

1. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 303 ; WERNZ, *o. et l. c.*, p. 196 s.

2. Cf. can. 1188, supra n. 1143.

3. Quid apud nos statuatur hac de re ius civile-ecclesiasticum exponitur apud VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, n. 188 ss. ; *Stat. dioec.*, p. 189.

4. Tum domus beneficialis, tum aliorum bonorum juxta § 1 can. 1477.

nibus proventibus et oneribus currentis anni computatis, *nisi legitima consuetudo aut peculiaria statuta* rite approbata alium justae compositionis modum induxerint » (can. 1480).

Apud nos jus particulare has normas statuit : Pensio gubernii solvitur per menses, ita ut qui mensem inceperit, pensionem integri mensis accipiat ; subsidia communitatis civilis vel fabricae distribuuntur pro rata temporis. Fructus naturales et mixti (qui in jure civili vocantur industriales) cedunt successori sine ullo onere compensationis antecessori aut haeredibus ejus solvendae (*Stat.*, p. 191) ; quae addita sunt aedificia beneficio accrescunt (*ibid.*, p. 191 s.). Vice-pastores domus fabricae ecclesiae inhabitantium iisdem regulis tenentur (*ibid.*, p. 192) ¹.

2° *Compositio in casu vacationis.* « Deductis cujuslibet generis expensis et salvo praescripto can. 472, n. 1 ², fructus beneficii vacantis ³ *pro altera dimidia parte* accrescunt *doti* beneficii vel massae communi ⁴, *pro altera* cedunt fabricae ecclesiae vel sacrario ⁴, *salva legitima consuetudine* qua fructus omnes in bonum commune dioeceseos erogentur » (can. 1481).

Merito animadvertunt Claeys-Bouuaert et Simenon ⁵ : « Haec regula non applicatur quando per exiguum tempus beneficium vacat et ideo apud nos nonnisi raro locum obtinet. Caeteroquin vicarius oeconomus a gubernio pensionem parochi accipit et pro tempore suae administrationis etiam jura stolae percipit, ita ut fere nulli supersint fructus beneficii paroecialis qui dividi possint. »

1427. — IV. Solutio mediae annatae. Media annata est dimidia pars redditum primi anni beneficiorum non consistorialium, quae solvenda erat R. Pontifici ¹. Circa quam can. 1482 jubet ut, ubi viget, retineatur et peculiaria statuta ac laudabiles consuetudines in unaquaque regione circa eam vigentes servantur. In Belgio sicut in multis regionibus non viget.

Nota. Circa administrationem mensae episcopalis servantur normae can. 1483 et dispositiones juris civilis ecclesiastici ².

1. Cf. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 974.

2. Deducta parte fructuum quae ad congruam oekonomi sustentationem ab Ordinario loci adsignata fuerit.

3. Vocabantur fructus medii temporis vel intercalares. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 203 s.

4. Pro capitulis.

5. Nempe sacristiae, cujus bona aliquando separatim administrantur.

6. N. 975.

7. Cf. WERNZ, *o. c.*, t. II, p. 334 ; COCCHI, *o. c.*, p. 307.

8. Cf. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, n. 269.

CAPUT VI.

DE DIMISSIONE ET PERMUTATIONE BENEFICIORUM.

Praenotandum. Ante omnia notandum est codicem vocare *renunciatio-nem* actum quo quis *officium* ecclesiasticum libere et legitime dimittit ; *dimissionem* actum quo quis *beneficium* libere resignat ; attamen normae quae respiciunt *renuntiationem* officio ecclesiastico, valent quoque pro *dimissione* beneficii, imo diversi modi quibus sive voluntate propria sive necessitate amittitur officium ecclesiasticum¹ applicantur quoque beneficiis ; hic autem sermo est tantum de specialibus normis, quibus praeter alias communes *omnibus* officiis, regitur *dimissio* et *permutatio*². Quo fit ut ad completam tractationem de *vacatione* beneficiorum³, attendendae essent praesentes normae ; caput II de amissione officiorum ecclesiasticorum tit. IV, lib. II ; tit. XXVII, XXVIII, XXIX lib. IV de processibus ; plures canones lib. V de poenis, circa privationem beneficiorum ipso jure inflictam aut per sententiam iudicis infligendam.

1428. — I. Dimissio beneficiorum.

Dimissio beneficii est spontanea ac libera ejus remissio, facta ex iusta causa, et cum consensu superioris eam acceptantis⁴.

Ut legitima sit *expressa* dimissio, requiruntur imprimis quae supra dicta sunt de habilitate subjecti, iusta causa, debita forma et acceptance superioris⁵. Codex praeterea hic determinat quasdam conditiones ad legitimam beneficiorum dimissionem.

1° « Ordinarius ne admittat dimissionem beneficii a clerico in majoribus ordinibus constituto factam, nisi constet eum necessaria ad honestam sustentationem aliunde habere et firmo praescripto can. 584 » (can. 1484). Canone 584 declaratur, post annum ab emissa qualibet professione religiosa, vacare beneficia paroecialia ; post tres annos vero, cetera quaelibet beneficia.

2° « Dimissio beneficii, cujus titulo clericus ordinatus fuit⁶, *irrita* est, nisi expressa mentio fiat clericum illius titulo promotum fuisse, eidemque, de consensu Ordinarii, alium legitimum ordinationis titulum substituisse » (can. 1485).

1. Supra, n. 423 ss.

2. Ita ferme COCCHI, *o. c.*, p. 311.

3. Cf. SOGLIA, *o. c.*, t. II, p. 220 ; WERNZ, *o. c.*, p. 235 ss. ; SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 338 ss. ; LAURENTIUS, *o. c.*, p. 262.

4. Cf. bibliographia supr. cit., t. I, p. 295, nota 2 ; NEUKAMPER, *Das Verzicht auf die kirchliche Aemter*, Greifswald, 1920.

5. N. 427.

6. Cf. can. 979. Apud nos nullus clericus titulo beneficii ordinatur. Cf. GILLMANN, *o. c.*, p. 26 s.

3° Ad vitandam omnem speciem simoniae et ut beneficia sine diminutione conferantur disponit can. 1486 : « Dimissionem beneficiorum in commodum aliorum vel sub aliqua conditione, quae ipsam beneficii provisionem aut reddituum erogationem attingat, Ordinarius admittere nequit, nisi in casu quo beneficium sit litigiosum et dimissio fiat ab alterutro ex litigantibus in commodum alterius. »

Aliis verbis dimissio sit *pura* nec admittatur *conditionata*¹. Pura vel simplex est, ubi sine ulla conditione aut pacto beneficium dimittitur, conditionalis vero, si dimittitur beneficium sub aliqua conditione, veluti sub reservatione certae pensionis, aut sub pacto ut certae personae conferatur.

1429. — II. Permutatio beneficiorum. Permutatio beneficiorum significat mutuam resignationem, sub ea conditione, ut alter alterius dimittentis beneficium consequatur. Differt a translatione qua alter beneficiarius a legitima auctoritate transfertur in alterius beneficium, quin interveniat pactum inter duos beneficiarios².

Conditiones validae et legitimae permutationis sunt fere eadem quae quae requiruntur pro renuntiatione; est enim permutatio renuntiatio conditionata. Cum praeterea induat naturam contractus bilateralis circa beneficia, cavetur ut cujusque jura servantur, simonia vitetur et ut beneficia sine diminutione conferantur³.

1° *Conditiones ad validam permutationem beneficiorum.* « Permutatio duorum beneficiorum, fieri valide nequit, nisi propter Ecclesiae necessitatem vel utilitatem aliave justa de causa, sine aliorum detrimento, de consensu patroni, si agatur de beneficio juris patronatus, et Ordinarii loci, non autem Vicarii Generalis sine peculiari mandato, nec Vicarii capitularis, et servato praescripto can. 186 » (can. 1487, § 1). Jubet enim canon 186 ad validitatem ut renuntiatio et proinde permutatio fiat scripto aut oretenus coram duobus testibus, personaliter vel per procuratorem speciali mandato munitum.

2° *Conditiones ex parte auctoritatis admittentis.*

a) « Ordinarius *intra mensem* consensum praestet vel deneget; et permutatio valet a momento consensus ab Ordinario praestiti » (*ibid.*, § 2).

b) « Beneficiorum permutatio admitti nequit ab Ordinario, si utrumque vel alterutrum beneficium sit Sedi Apostolicae reservatum » (*ibid.*, § 3).

3° *Conditiones ex parte objecti.*

1. Cf. GILLMANN, *o. c.*, p. 1 ss., 132 ss., 173 ss., 195 ss.; COCCHI, *o. c.*, p. 313 s. Cf. supra, n. 861.

2. Cf. supra, n. 431, 524, 862. Vide VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 810.

3. Cf. BENED. XIV, *De Syn.*, l. XIII, c. 24, n. 8 s.; AA., passim ad tit. *De rerum permutatione*, l. III Decret., tit. 19; WERNZ, *o. c.*, p. 246 ss.; GILLMANN, *o. c.*, p. 154 ss.

a) « Si beneficia permutanda inaequalia sint, nequeunt compensari reservatione fructuum aut praestatione pecuniae aut cujusque rei pretio aestimabilis » (can. 1488, § 1)¹. Exceptio fieri potest sola auctoritate R. Pontificis.

b) « Permutatio fieri nequit inter plures quam duos beneficiarios » (*ibid.*, § 2).

Prohibetur proin sic dicta permutatio triangularis vel quadrangularis.

1430. — III. **Vacationes necessariae.** Codex non loquitur systematice de vacatione necessaria beneficiorum, per mortem naturalem, per amotionem administrativam, praesertim in poenam, sive ipso jure sive per sententiam judicis². Notandum est insuper poenam depositionis et degradationis includere privationem beneficii.

TITULUS XXVI.

DE ALIIS INSTITUTIS ECCLESIASTICIS NON COLLEGIALIBUS.

Fontes. Can. 1489-1494.

Auctores. WERNZ, *o. c.*, t. III, p. I, p. 206 ss.; SAEGMUELLER, *o. c.* p. 895 ss.; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 812 ss.; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 981 ss.; COCCHI, *o. c.*, p. 320 ss.; LALLEMAND, *Histoire de la charité*, 4 vol. Paris, 1902-1912; LIESE, *Geschichte der Caritas*, 2 vol. Freib.-i-Br., 1922; SCHOENFELD, *Die Xenodochien in Italien u. Frankreich in frühen Mittelalter*, in *Zeitsch. d. Savigny-Stiftung*. Bd. XLIII. Kan. Abt. XII, 1922, p. 1 ss.; in *Dict. ap. de la Foi cath., Les pauvres et l'Église*, t. III, col. 1655 ss.

1431. — I. **Praenotiones**³.

Absoluta disputatione de beneficiis, jam dicendum est de quibusdam institutis ecclesiasticis, similis indolis, quae ad opera religionis vel caritatis destinantur et quibus adnexa est dos seu bona temporalia huic scopo attingendo necessaria.

1° *Institutum* hic accipitur pro loco vel res certo fini addicta, ut domus, fundatio alicujus operis, etc.

2° *Institutum* potest esse *pium* vel *profanum* ex fine propter quem erigitur. Si operibus virtutis christianae, religionis, pietatis aut caritatis destinatur, ut cujusvis nominis hospitalia, conservatoria piarum mulierum, *pium* auditur; si contra bonum mere humanum, vel humanam philanthropiam consecratur, *profanum* est.

1. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 316 s.

2. Cf. supra, n. 430. Codex in *Indice alphabetico* enumerat crimina ob quae clerici ipso jure beneficiis privati sunt, aut iis privandi sunt, aut privari possunt.

3. Cf. praesertim VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 812. Cf. supra n. 1113; DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 693, 886 ss.

3° Pium institutum¹ potest esse vel *ecclesiasticum* vel *laicum*. Ecclesiasticum est quod auctoritate ecclesiastica erigitur vel saltem formaliter approbatur². Laicum est institutum quod sive a laicis, sive a clericis, qua privatis personis, est fundatum, sine interventu auctoritatis ecclesiasticae erigentis aut approbantis. Bona hujusmodi instituti non sunt ecclesiastica, nec regulis de bonis ecclesiasticis obnoxia.

4° Institutum ecclesiasticum potest esse *collegiale* vel *non collegiale* : *collegiale*, in quo plures personae physicae in unum corpus sociale, vita sociali vivens, coadunantur, ut puta capitula, monasteria ; *non collegiale* quod est universitas rerum seu bonorum, quae, certis operibus religionis vel caritatis destinata, legis dispositione, entitate formaliter ab aliis patrimoniis distincta, quasi sibi existit³.

5° In titulo XXVI agitur tantummodo *de institutis ecclesiasticis non collegialibus*. Hujus generis esse possunt loca quae alendis, educandis, sustentandis quibusvis hominibus ope egentibus addicta sunt. Dicuntur pro diversa specie infirmitatis cui opitulari intendunt : orphanotrophia, nosocomia, xenodochia, etc. Hujusmodi sunt etiam domus in quibus publice exercetur caritas, pietas, religio, v. gr. domus spiritualibus exercitiis destinatae, domus emeritorum vel demeritorum inter clericos, veteres montes pietatis⁴, etc. Quodsi harum omnium institutionum erectioni vel foundationi accedat debita ecclesiastica auctoritas veniunt inter instituta ecclesiastica non collegialia.

6° Illa instituta ecclesiastica non collegialia possunt sed non debent in personam juridicam constitui.

1432. — II. Erectio illorum institutorum.

1° « Hospitalia, orphanotrophia aliaque similia instituta, ad opera

1. Sicut associatio, confraternitas, locus, fundatio. Cf. *causa Corrienten.*, S. C. Conc., 13 nov. 1920, AAS., t. XIII, p. 136 ss.

2. Cf. can. 1489, § 2. Nec sufficit *commendatio* ; nec mera *destinatione* bonorum religioni aut caritati, ut ferebat jus antiquius et adhuc tenent quidam auctores, efficitur ecclesiasticum institutum. Cf. Trid., Sess. XXII, c. 8, de ref. ; nec ex *connexione* aut *incorporatione* cum ente ecclesiastico, puta Seminario aut domo religiosa, adipiscitur ipsum pium institutum characterem ecclesiastici instituti per se stantis. Utique pro natura entis ecclesiastici cui adnectitur, submittitur vel jurisdictioni vel vigilantiae Ordinariorum loci (can. 1491, § 2) ; etenim vi connexionis consequitur naturam juridicam personae ecclesiasticae cui concreditur, sicuti schola, recreatorium, etc. pendens ab aliqua religione, cf. can. 1382. In sensu contrario VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.* Cf. etiam COCCHI, *o. c.*, p. 323. ; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, p. 586, nota.

3. Cf. supra, n. 324 ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.*, ubi merito animadvertunt nihil obstare quin institutum non collegiale in instituto collegiali existat.

4. Cf. BENED. XIV, *De Synod.*, l. X, c. 5, n. 1 ss. ; DE SCHREVEL, *Histoire du Séminaire de Bruges*, t. I, 1re part., p. 303 ss. ; DE KOK, *De Montes pietatis*, in *De Katholiek*, 1913, t. CXLIV, p. 180, 404. — Nunc montes pietatis sunt loca mere civilia apud nos.

religionis vel caritatis sive spiritualis sive temporalis destinata, possunt ab Ordinario loci erigi et per ejus decretum persona juridica in Ecclesia constitui » (can. 1489, § 1).

2° « Loci Ordinarius haec instituta ne approbet, nisi finis foundationis utilis reapse sit, et talis constituta fuerit dos, quae, omnibus perpensis, sufficiat vel sufficiens fore prudenter praevideatur ad illum assequendum » (*ibid.*, § 2).

Juxta hunc canonem potest Ordinarius loci, servatis praescriptis conditionibus, hujusmodi instituta erigere, erecta approbare, eaque etiam ut personam juridicam formali decreto ad normam can. 100, § 1 agnoscere. Si uti persona juridica in Ecclesia constituuntur, tunc gaudent omnibus juribus quae talibus entibus moralibus ex jure competunt, notatim jure possidendi bona temporalia.

1433. — III. Administratio bonorum. Juxta canonem 1489, § 3 :

1° « Horum institutorum administrare bona sui cujusque rectoris est » ;

2° Rector administrare debet « secundum normas tabulae foundationis, » quod instrumentum lex specialis instituti constituit ;

3° Rector « iisdem obligationibus tenetur, iisdemque juribus fruitur, quibus administratores aliorum bonorum ecclesiasticorum », ad normam tit. XXVIII hujus libri.

Cum fundatoris voluntas foundationum suprema lex sit, inde necessitas apparet accurate conficiendi tabulam foundationis ; ideo disponit can. 1490. « In tabulis foundationis pius fundator accurate describat totam instituti constitutionem, finem, dotationem, administrationem et regimen, usum reddituum et successionem in bona, casu extinctionis ipsius instituti. Hujusmodi tabulae duplici exemplari conficiendae sunt, quorum alterum in archivio instituti, alterum in archivio Curiae reponatur. »

1434. — IV. Jus Ordinarii.

Ordinario loci, cujus auctoritate fundatio indolem instituti ecclesiastici adepta est quique piarum voluntatum supremus moderator est et exsecutor, ampla competunt jura et officia relate ad haec instituta.

1° « Loci Ordinarius omnia hujusmodi instituta, etiam in personam moralem erecta et quovis modo exempta, *visitare* potest et debet » (can. 1491, § 1) ¹ ;

2° « Imo licet in personam moralem non sint erecta et domui religiosae concredita, a) si quidem agatur de domo religiosa *juris dioecesani*, *jurisdictioni Ordinarii loci penitus* subduntur ; b) si de domo religiosa

1. Cf. Trid., Sess. XXII, c. 8, de ref.

juris pontificii, episcopali *vigilantiae* subsunt quod spectat ad religionis magisteria, honestatem morum, exercitationes pietatis, sacrorum administrationem » (*ibid.*, § 2) ¹, et quidem nonobstante religiosae domus exemptione ²;

3° « Etiam si fundazione, praescriptione aut privilegio apostolico pium institutum a jurisdictione et visitatione Ordinarii exemptum fuerit, jus tamen Ordinario est *redditionem rationum* exigendi, reprobata contraria consuetudine ³ » (can. 1492, § 1); « si fundator velit administratores non teneri rationem Ordinario reddere, fundatio ne acceptetur » (*ibid.*, § 2).

4° « Ordinarius loci advigilet ut piae fidelium voluntates, in horum institutorum fundazione expressae, plene servantur » (can. 1493).

Scholion. « Quid si institutum pium fuerit laicum? Tunc applicandi sunt cc. 336, § 2; 344, 1515. Ordinarius jus habet et officium cavendi ne abusus irrepant in fide et moribus; locum pium, nisi specialis exemptio probetur, visitare potest communi ratione qua ex c. 344 etiam fideles visitat; et, qua exsecutor piarum voluntatum, invigilare debet ut piae voluntates impleantur, si quae istis institutis bona tribuerint » ⁴.

1435. — V. Horum institutorum innovationes.

« Sine venia Sedis Apostolicae haec instituta supprimi, uniri, vel in usus a fundazione alienos converti nequeunt, nisi in tabulis fundationis aliud caveatur » (can. 1494) ⁵.

1. Cf. can. 1382.

2. Cf. Trid., *l. c.*; Const. Leon. XIII *Conditae*, 8 dec. 1900, n. 10. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 485; COCCHI, *o. c.*, p. 324; BADI, *o. c.*, p. 195, nota.

3. At privilegium contrarium, post Conc. Trid. ab Apost. Sede concessum nec revocatum, integrum manet ex can. 4. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 486.

4. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 815. Notandum est quod multa instituta olim pia nunc laicalia facta sunt. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 869.

5. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 212 s.

PARS SEXTA.

DE BONIS ECCLESIAE TEMPORALIBUS.

Fontes. Can. 1495-1551. Cf. WERNZ, *o. c.*, t. III, p. I, p. 144.

Auctores. FRIEDBERG, *Kath. und Evangel. Kr.*, p. 516 ss.; SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 855; HERGENROETHER-HOLLWECK, *Lehrbuch des kath. Kr.*, p. 833 ss.; WERNZ, *o. et l. c.*; LAURENTIUS, *o. c.*, p. 636 ss.; *Diction. de théol. cath.*, v° biens ecclésiastiques; MEUREX, *Das Begriff und Eigentümer der heiligen Sachen*, Düsseldorf, 1885; RENGERS HORA SICCAMA, *De geestelijke goederen onder het canonieke, het gereformeerde en het neutrale recht*, Utrecht, 1895; J. VOGT, *Das kirchliche Vermögensrecht*, 2 Aufl., Cöln, 1910; BRYCHTA, *Das Kirchenvermögen und seine Verwaltung*, Königgratz, 1910; KORMANN, *Die kirchenr. Veräußerungs-beschränkungen beim kath. Kirchengut u. das Bürgerliche Recht*, Stuttgart, 1907; *Diction. apolog. de la foi cath.*, v° propriété ecclésiastique; *L'ami du clergé*, 1921, t. XXXVIII, p. 337 ss., etc., 1922, t. XXXIX, p. 65 ss.; VILLIEN, *Les biens temporels de l'Église*, in *Le canoniste*, 1920, 1921, 1922, t. XLIII-XLV; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, t. II, p. 466 ss.; COVIELLO-DEL GIUDICE, *Manuale di diritto ecclesiastico*, t. I, p. 192 ss.; BADI, *o. c.*, p. 195 ss.; VERMEERSCH, *De temporalium bonorum possessione et administratione in missionibus exteris*, ap. *Period. de relig.*, t. VI, p. (1) ss.

Circa *historiam domini ecclesiastici*, cf. bibliogr. ap. VAN HOVE, *Les fabriques d'églises*, t. I, p. 1 ss.; VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 83 ss. Cf. praeterea; LESNE, *Histoire de la propriété ecclésiastique en France*, t. I, aux époques romaine et mérovingienne, t. II, à l'époque carolingienne, Lille, 1910-1926; POESCHL, *Kirchengutsveräußerungen und das kirchl. Veräußerungsverbot im früheren Mittelalter*, in *Arch. f. Kath. Kr.*, 1925, t. CV, p. 3 ss., 349 ss.; GUIRAUD, *A quoi servaient les biens ecclésiastiques sous l'ancien régime*, in *Rev. prat. d'apologétique*, 1914, t. XVIII, p. 414 ss.; LE BRAS, *L'immunité réelle. Étude sur la formation de la théorie canonique de la participation de l'Église aux charges de l'État*, Rennes, 1920; LAFFORGUE, *Histoire des fabriques des églises de France sous l'ancien régime*, Paris, 1924, etc.

1436. — Connexio materiae et ordo dicendi. 1° In quatuor primis partibus Libri III codicis qui inscribitur *de rebus ecclesiasticis*, sermo est de rebus spiritualibus, in parte quinta de rebus mixtis; in hac parte sexta agitur de rebus Ecclesiae mere temporalibus quae inter res ecclesiasticas ultimum locum obtinent.

2° Pars sexta ita dividitur: in introductione (can. 1495-1498) agitur de jure Ecclesiae circa bona temporalia, de notione et divisione bonorum ecclesiasticorum et de significatione vocis Ecclesiae in hac parte; deinde

tit. XXVII tractatur de modis quibus Ecclesia *acquirere* potest bona temporalia (can. 1499-1517) ; tit. XXVIII de bonis ecclesiasticis *administrandis* (can. 1518-1528) ; tit. XXIX, de *contractibus* (can. 1529-1543) ; demum tit. XXX, de *piis foundationibus* (can. 1544-1551).

INTRODUCTIO.

ARTICULUS I. — De jure Ecclesiae circa bona temporalia.

Auctores. Cf. supra p. 358. PHILIPS, *Kirchenrecht*, t. II, p. 585 ; FEYE, *De Ecclesia*, p. 166 ; MOULART, *L'Église et l'État*, p. 541 ss. ; CAVAGNIS², *o. c.*, t. III, p. 207 ; BACHHOFEN, *Summa juris eccl. publici*, p. 35 ss. ; STRAUB, *De Ecclesia*, t. II, p. 520 ss. ; SCHEYS, *De jure Ecclesiae acquirendi et possidendi bona ecclesiastica*, Lovanii 1892 ; *Le canoniste*, 1920, t. XLIII, p. 296 ss., 392 ss., 481 ss.

1437. — Praenotanda. Nomine *bonorum Ecclesiae temporalium*, *bonorum ecclesiasticorum et sacrorum*, veniunt omnia bona, tum mobilia, tum immobilia¹, quae ad Ecclesiam pertinent, sive ad dotationem cultus, sive ad sustentationem ministrorum, sive ad curam pauperum destinantur.

Manifestum erit Statum civilem esse incompetentem ad judicandum et statuendum de acquisitione, applicatione, administratione et alienatione bonorum sacrorum, si constiterit Ecclesiam habere jus, a societate civili independens, acquirendi et possidendi bona temporalia, sive mobilia, sive immobilia. Hoc enim probato, quasi ex fonte necessario profluit omnes alios actus, qui circa illa bona exercentur, ad solam Ecclesiam privative pertinere, cum suapte natura ei competant cui res ipsa ; siquidem spectent ad integritatem dominii, ejusdemque sint proximae sequelae.

Priusquam vero Ecclesiae jus illud vindicemus, indicandi sunt ejusdem juris detractores.

1438. — I. Praecipui in hac materia errores.

« In duplicem generatim classem dividi possunt, ait Carrière², qui Ecclesiae capacitatem ad acquirenda et possidenda bona temporalia impugnarunt.

« 1^a Classis eos complectitur, qui contenderunt Christum prohibuisse ne Ecclesia, aut viri ecclesiastici bona temporalia possiderent. Inter eos recensentur Arnoldus de Brixia circa an. 1139, Valdenses ante an. 1210, Marsilius Paduanus an. 1327, et praesertim Wicleffus, inter cujus errores, in concilio Constantiensi damnatos an. 1418, exstant propositiones... » citanda *infra*³.

1. Cod. civ. belg. art. 516 ss.

2. *De jure et justitia*, P. I, sect. 1, c. IV, n. 94, p. 131, Parisiis, 1839. Cf. etiam WERNZ, *o. et l. c.*, p. 153 ; HERGENROETHER-HOLLWECK, *o. c.*, p. 837 ; KISELSTEIN, *Les dons et legs aux fabriques d'églises*, p. 41 ss., Louvain, 1912, et ap. *Rev. eccl. de Liège*, 1925-1926, t. XVII, p. 118 s.

3. N° 1439.

« 2^a Classis complectitur quosdam theologos et plures jurisperitos¹, Ecclesiae auctoritati satis infensos, qui eam ita restringere conantur ad res spirituales, ut contendant nullum ipsi jus in temporalia competere posse, nisi ex concessione legis civilis seu principum, a quorum proinde nutu omnino pendet, et quorum arbitrio semper revocari potest ».

« Duplici autem praesertim via id explicant et adstruere conantur. Juxta quosdam, cum bonorum divisio, seu origo dominii *ex jure civili* repetenda sit, non aliter ratiocinandum est de possessionibus *Ecclesiae* seu cleri. Ecclesia, inquiunt, nulla bona temporalia a Deo vel Christo accepit; ergo si quaedam possideat, non jure divino, sed *jure humano* tantum possidere dicenda est. Juxta alios, bona ecclesiastica vere agnoscenda sunt *sub dominio gentis*, seu reipublicae; tum quia illorum dominium, nec clero generatim sumpto, nec illis privatis tribui potest, sed ad summum illorum administratio; tum quia haec bona Ecclesiae collata sunt in utilitatem publicam, ideoque sunt veluti pars fortunae publicae²; tum demum quia corpora moralia, quibus haec bona tribuerentur, non aliter existere possunt quam vi legis, quae proinde, quemadmodum potest ea suppressere, a fortiori potest de illorum bonis disponere³. »

« Haec propugnarunt, in diversis tamen gradibus, 1° plures ex iis qui circa an. 1750 scripserunt contra immunitates cleri, occasione tributi in bona ecclesiastica imponendi, quibus se adjunxerunt in Italia quidam Janseniani, aut Jansenianis faventes; 2° qui anno 1789 promovere aut vindicare conati sunt invasionem bonorum ecclesiasticorum...; 3° tandem nostris diebus plures comitiorum regni oratores... » in variis regionibus, necnon auctores nefandae legis, quam pseudo-liberale gubernium Belgicum ecclesiis imponere praemeditabatur, et comitiis proposuit 17 Novembris 1864; sed quam postea, anno nempe 1870, fere ex toto lacerare coactum fuit⁴.

Pessimis hisce erroribus convellendis paulisper insistimus. Docemus autem Ecclesiam acquirendi et possidendi capacem esse jure naturali et divino, ac proinde non esse contra, sed juxta Christi legem ut Ecclesia bona acquirat temporalia, eaque possideat et administret; istius juris Ecclesiae divinam, non civilem, originem, adeoque libertatem et independentiam a lege civili vindicamus; et ostendimus ad Ecclesiam ipsam, non

1. Regalistas et Liberales recentiores.

2. Religionem esse servitium publicum, et bona ecclesiastica affectata huic servitio ad Statum pertinere asserunt liberales. Quibus annumerari possunt socialistae adhaerentes opinioni falsae de dominio communi populi in agrum integrum territorii a populo habitati cum omnibus mediis productivis, exclusa proprietate privata. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 153.

3. Status creat modo quo vult et supprimit personas morales et juridicas. His non agnitis aut suppressis, bona eorum exstant sine domino et sunt Status. Hujus falsae theoriae applicatio facta fuit nuper in Gallia, relate ad bona Congregationum religiosarum et Fabricarum ecclesiarum. Cf. Documenta ap. OLLIVIER, *Manuel de droit ecclésiastique français*, t. II, Paris, 1907; *Le livre blanc du St-Siège*, p. 11 ss.; TREILHES, *Les Congrégations devant la loi. Recueil de textes divers concernant les Congrégations religieuses* (1305-1905); RIVET, *Liquidation du patrimoine ecclésiastique*, Paris, Bonne Presse.

4. Cf. *Collat. Brugen.*, 1904, t. IX, p. 584 ss.

ad Statum, spectare iudicium de congrua dotatione et sustentatione quae Ecclesiae competit, et idcirco contra leges *amortizationis* insurgimus.

1439. — II. Ecclesia nativum jus habet acquirendi et retinendi bona temporalia ad fines suos proprios prosequendos (can. 1495, § 1).

A. **Explicatur** propositio. Dicitur *ius nativum*, nempe quod oritur ex essentia et natura societatis et simul quod conforme est voluntati fundatoris sui, seu affirmatur hoc jus Ecclesiae competere tum ex jure naturae tum ex jure divino.

Haec propositio de fide est, ut constat ex proscriptione errorum Wicleffi in Concilio Constantiensi.

B. **Probatur.** Ecclesia praefatum jus habet 1° *jure naturae*. Etiam si falso consideraretur Ecclesia ut *coetus humanus*, ipsi merito vindicarentur jus acquirendi et possidendi bona temporalia. Jus enim associationis naturale est homini. Ipsi jus est instituendi societatem cum aliis hominibus, una cum sociis afferendo communitati facultates morales et physicas, ut attingat mediis honestis finem honestum, quem viribus singularibus attingere non posset. Ergo individuae personae habent jus instituendi societatem religiosam, ut mediis communibus et honestis attingat bonum spirituale et gloriam Dei. Haec societas haurit ex illo concursu permanenti voluntatum membrorum ad finem communem, et non ex nutu aut agnitione Status, rationem suae existentiae et permanentiae, jura sua et libertatem et hac lege tantum coarctatur, ne prosequendo sua, aliorum jura violet.

Jam vero jus associationis supponit facultatem correlativam possidendi et acquirendi ea quae necessaria sunt existentiae initae societatis.

Ergo etiam juxta falsam et arbitrariam illam conceptionem, qua Ecclesia a Statibus hodiernis indifferentibus consideratur ut societas humana et libera, haec jus habet et habilitatem acquirendi et possidendi bona temporalia. Quin imo jus illud est independens a societate civili et permanens. Nam finis a sociis intentus, seu bonum spirituale sociorum et gloria Dei, permanens est et natura sua spirituali extra dominium potestatis temporalis positus¹.

2° *Jure divino*. Ecclesia, ut supra demonstratum est, a Christo fuit instituta tamquam societas *externa* cum cultu publico, universalis, necessaria, perpetua, perfecta et independens. Jam vero talis societas eo ipso quod externa sit subjicitur communibus exigentiis et necessitatibus societatum humanarum, non ratione finis sed ratione subjecti quod ad finem

1. Cf. *Dictionn. de théol. cath.*, l. c., col. 843. Cf. *Rev. eccl. de Liège*, l. c., p. 114.

perducere intendit¹. Ideo a) indiget bonis temporalibus ad cultum publicum et ad ministrorum cultus honestam sustentationem necessariis ; sed b) capax est per se solam, independenter ab omni alia societate, acquirendi et possidendi bona illa, siquidem sit instructa omnibus mediis ad finem consequendum necessariis : ergo Ecclesia immediate a divino suo Fundatore, positiva Christi voluntate, consequenter jure divino, obtinuit jus acquirendi et possidendi bona temporalia. Jus autem illud complectitur etiam immobilia: nulla enim excogitari potest ratio cur mobilia Ecclesiae vindicentur, immobilia vero denegentur ; e contra quum Ecclesia, ex voluntate Christi, societas sit permanens, majoremque habere debeat stabilitatem quam alia societas quaecumque, ipsi potius quam individuis, familiae et societati civili, jus possidendi immobilia vindicandum est.

3° Haec confirmantur a) ex veteri Testamento².

b) Ex novo Testamento, I Cor., IX, 3 ss., ubi S. Paulus multiplici argumento ostendit, fideles ex officio teneri ad Evangelii ministros sustentandos, hosque jus habere ad temporalia subsidia, seu tandem ipsam Ecclesiam jus habere acquirendi et possidendi³.

c) Ex auctoritate et consensu populorum etiam ethnicorum⁴.

d) Ex perpetua Ecclesiae praxi, quae nobis innotescit tum ex facto priorum fidelium, qui res etiam immobiles cum magna devotione Ecclesiae elargiti sunt ; tum ex facto sanctorum Ecclesiae Antistitum et Patrum, qui, jam ante Constantinum Magnum, non dubitarunt nomine ipsius Ecclesiae recipere et possidere domos, agros, praedia ; quique praeterea omni tempore, non solum bona temporalia semper possiderunt ac rexerunt sed etiam sua jura circa bona illa tamquam naturalia et divina perpetuo promulgarunt et propugnarunt. Quis autem catholicus dubitaverit quin hac in re, sicuti in aliis quae ad divinum institutum referuntur, voluntatem Christi recte interpretata sit Ecclesia⁵ ?

e) Ex RR. Pontificum decretis et conciliorum definitionibus⁶. Concilium Constantiense sequentes damnavit propositiones Wicleffi : « X. Contra Scripturam sacram est, quod viri ecclesiastici habeant possessiones ; XXXII. Ditare clerum est contra regulam Christi ; XXXIII. Sylvester papa et Constantinus imperator errarunt Ecclesiam dotando » ; quibus addi possunt prop. XXXIV et XXXIX. Et Martinus V, confirmando per bullam *Inter cunctas* 22 feb. 1418 decreta ea de re edita, statuit insuper, ut quilibet

1. Cf. Alloc. Pie X, 3 apr. 1913, occasione Jubilaei Constantiniensis, ap. *Rev. du Clergé français*, 1913, t. LXXIV, p. 233 ss.

2. Num. XVIII, 8 ss. ; XXXV, 1 ss.

3. Cf. alia loca N. Testam. citata apud STRAUB, *l. c.*, p. 520.

4. CARRIÈRE, *o. et l. c.*, p. 134 ss. ; LIBERATORE, *L'Église et l'État*, p. 242 ss. Paris, 1877.

5. STRAUB, *o. et l. c.* ; *Dictionn. de théol. cath.*, *l. c.* ; cf. de historia proprietatis ecclesiasticae: VAN HOVE, *Les fabriques d'églises*, p. 1 ss. (ubi copiosa praesto est bibliographia.) Louvain, 1908-1911 ; VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 85 s.

6. STRAUB, *o. c.*, p. 520 ss.

de his erroribus suspectus, interrogaretur, « utrum credat... quod auferentes, tollentes et invadentes bona ipsa ecclesiastica sint tamquam sacrilegi puniendi¹? »

Concilium Lugdunense II, an. 1274, can. 12 et Concilium Tridentinum, generali constitutione sanxerunt universos et singulos, quacumque dignitate, etiam imperiali et regali, praefulgeant, qui bona alicujus Ecclesiae, seu cujusvis saecularis vel regularis beneficii... quacumque arte, aut quocumque quaesito colore, in proprios usus convertere, illosque usurpare praesumpserint seu impedire ne ab iis, ad quos jure pertinent, percipiantur, anathemati tamdiu subjacere, quamdiu bona, res, jura, fructus et redditus quos occupaverint... integre non restituerint Ecclesiae.

Et Pius IX³ in *Syllabo* inter alias damnavit: « Prop. XXVI. Ecclesia non habet nativum et legitimum jus acquirendi et possidendi ».

« Prop. XXVII. Sacri Ecclesiae ministri Romanusque Pontifex ab omni rerum temporalium cura ac dominio sunt omnino excludendi. »

Jure itaque merito idem Pontifex⁴: « Omni studio, ait, et contentione vindicandum ac tuendum curavimus jus quo Ecclesia pollet, acquirendi sc. et possidendi quaecumque bona stabilia et frugifera, veluti innumera prope Conciliorum acta et SS. Patrum sententiae et exempla, et praedecessorum nostrorum constitutiones apertissime loquuntur, sapientissime docent, ac demonstrant. Atque utinam ubique gentium, ubique terrarum possessiones, Deo ejusque sanctae Ecclesiae dicatae, semper inviolatae fuissent, et homines debita illas reverentia essent persecuti! Equidem haud cogereimur deflere plurima omnibusque notissima mala et damna, in civilem ipsam societatem derivata, ex injusta prorsus et sacrilega ecclesiasticarum rerum ac bonorum spoliatio et direptione, quae ad funestissimos quoque ac perniciosissimos *socialismi* ac *communismi* errores fovendos magna ex parte viam munivit. »

Huc referri debent acta Pii X⁵ injuriam perjuriumque arguens dilapidationem bonorum ecclesiasticorum in Gallia et Lusitania.

1440. — III. Jus ecclesiae acquirendi et retinendi, cum proveniat a jure naturali et divino, repeti non potest a concessione societatis civilis; sed est perfecte ab ea independens (can. 1493, § 1).

A. Praenotanda. a) Haec propositio, licet corollarium sit praecedentis, specialem tamen obtinet locum, quia hodierni pseudo-politici praecipua sua argumenta adversus eam depromunt, sicque jus Ecclesiae convellere conantur.

1. Cf. alios articulos quibus interrogari jussi sunt suspecti ap. DENZINGER-BANNWART, n° 578 ss.

2. Sess. XXII, c. 11, de ref., col. Sess. XXI, c. 4, de ref.

3. Cf. ejusd. Pontif. encycl. *Quanta cura*, DENZINGER-BANNWART, n° 1546; Const. *Apostolicae Sedis*, tit. I, n° 2 ss.

4. Allocutio, 5 sept. 1851.

5. Encycl. *Vehementer nos*, ap. *Collat. Brugeo.*, 1906, t. XI, 208; encycl. *Jam dudum*, 24 maii 1911, ap. AAS., 1911, t. III, p. 219; Alloc. cit. 3 apr. 1913.

b) Sensus autem propositionis est, Ecclesiam jure sibi proprio et nativo acquirere et possidere ; originem domini ecclesiastici nullatenus a societate civili esse repetendam, et consequenter jus Ecclesiae ab ejus nutu non pendere, nec ejus arbitrio revocari posse.

B. Probatur assertio 1° *ex dictis in propositione praecedenti*, cujus haec, ut observavimus, merum est corollarium. Si enim jure naturali et divino Ecclesiae competat jus acquirendi et possidendi, non est a lege civili aut auctoritate principum repetendum¹.

2° *Ex ratione agendi Ecclesiae*. Quemadmodum Christus Dominus, absque ulla licentia vel concessione legis civilis aut principum, Ecclesiam suam fundavit, eamque dotavit jure acquirendi et possidendi ; ita Ecclesia absque illius licentia, vel potius principibus contranitentibus, nata est ac exstitit, et praefato jure, ut vidimus, semper est usa. Et revera nullibi legitur Ecclesiam talem facultatem a potestate civili rogasse, et multo minus hanc ultro ab ea obtinuisse.

Dum igitur potestas civilis Ecclesiam recognoscit ut personam moralem, seu ipsi concedit *personificationem*, ut aiunt, *civilem*, et consequenter eam habet ut domini capacem, haec recognitio nullum jus novum Ecclesiae tribuit, sed illud quod jure naturali et divino habet, confirmat et civiliter tuetur, prout, cum nullum allegare possit recusandi motivum, necessario facere debet, nisi rectae rationi juriq[ue] divino nuntium mittere velit².

3° Idem confirmatur ex propositionibus sequentibus in *Syllabo* damnatis : Prop. XIX³ ; Prop. XXV. *Praeter potestatem episcopatus inhaerentem, alia est attributa temporalis potestas a civili imperio vel expresse vel tacite concessa, revocanda propterea, cum libuerit, a civili imperio* ; Prop. XXXIX. *Reipublicae status, utpote omnium jurium origo et fons, jure quodam pollet nullis circumscripto limitibus*.

4° Ex praecedentibus jam manifestum est bona ecclesiastica esse vere sub dominio Ecclesiae, minime vero sub dominio Status. Cum autem haec veritas a pluribus impugnetur, alia pro bonis ecclesiarum repeti possunt argumenta praesertim si agatur de bonis quae reguntur concordato neapolitano et legibus reipublicae gallicanae : a) *ex titulis acquisitionum*, qui sunt vel donationes factae ab Episcopis, clericis, monachis,

1. Cf. LIBERATORE, *o. c.*, p. 240, coll. p. 275.

2. DE MONTELLIER, *Défense des droits de Dieu*, chap. IV ss., p. 46 ss. Liège, 1865 ; WAFFELAERT, *De jure et justitia*. T. I, p. 122 ss., Brugis, 1885. Quomodo jus istud firmatum stabilitumque fuerit jure publico Belgii, per Concordatum a. 1801 et Constitutionem videre est ap. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.* Cf. etiam *Rev. eccl. de Liège*, l. c., p. 118 s.

3. Citata supra, n. 1439.

etiam a simplicibus privatis, Regibus et Principibus, sed ea lege, ut bona tradita perpetuo ad ecclesias pertinerent ; vel legitimi contractus quos, servatis a lege praescriptis, iniiit Ecclesia ; b) *ex iuribus quae Ecclesia circa bona illa exercuit* : « Peut-on mettre en question, inquit Ill. Affre ¹, si un corps est propriétaire, quand il est autorisé à aliéner pour certaines causes de charité ou d'utilité, lors surtout que les obstacles qu'on met à des aliénations plus faciles n'ont pour objet que de conserver la propriété, et non d'en entraver l'utile exercice ; lorsqu'il peut consentir à des hypothèques, faire des baux emphytéotiques, donner des biens pour gage d'un emprunt, constituer des rentes sur ces mêmes biens ; quand enfin il est appelé comme propriétaire aux assemblées de la nation ? »

C. Objectiones. *Obj.* 1° Ecclesia nulla bona a Deo, vel Christo accepit ; ergo si quaedam possideat, ea obtinuit jure humano, nempe civili.

R. Trans. antec. ; non enim propugnamus Ecclesiam accepisse a Christo bona, sed jus et habilitatem ad bona acquirenda et possidenda. Sed *neg. cons.* ; num Statui civili, aut privato homini denegabit quis jus naturale acquirendi et possidendi temporalia, eo quod talia a Deo, omnium bonorum Domino, non acceperit ? Quod si dicant Statum ea accepisse a membris suis, qui in communi consulere debent unde Status possit recte constitui et exsistere ; et Statum jure ipso naturali aptum esse ad ea consequenda et exigenda : idem de Ecclesia ejusque membris jure naturali et divino affirmandum esse superius probavimus.

Obj. 2° Dominium rerum temporalium est de jure civili, quod illud condidit et introduxit : unde qui illas possident, ex sola juris civilis licentia possident.

R. Neg. assertum. Dominium enim non fuisse inductum a jure civili, patet ex eo quod dominia exstiterint ante societates civiles ; imo quod societates civiles conditae sint ad dominiorum jam existentium tuitionem et protectionem ².

De caetero, etiamsi verum esset cives, ratione subjectionis, nonnisi de licentia Status possidere, id nondum verum esset de Ecclesia, quae nullatenus est Statui subdita.

Obj. 3° Dominium bonorum ecclesiasticorum nulli subjecto in Ecclesia applicari potest, ut satis ostendit controversia *inferius* indicanda ³ ; ergo sola horum bonorum administratio est penes Ecclesiam ; dominium vero penes Statum.

1. *Traité de la propriété des biens ecclésiastiques*, p. 37, Bruxelles, 1839, Cf. CARRIÈRE, *o. c.*, p. 157 ss. Cf. *Rev. prat. d'apologétique*, 1914, t. XVIII, p. 414 ss.

2. Cf. FEYER, *o. c.*, p. 179 ss. Unde autem origo dominii repetenda sit inquirunt moralistae et auctores qui de jure naturali et sociali scripserunt. Cf. WAFFELAERT, *o. c.*, t. I, p. 31 ss. ; *Collat. Brugen.*, 1907, t. II, p. 21 ; MEYER, *o. c.*, t. II, p. 130 ss. ; Leonis XIII, *Const. Rerum Novarum* ; SCHILLING, *Die kirchliche Eigentumslehre*, in *Arch. f. Rechts u. Wirtschaftsphilosophie*, t. XVI, p. 146 ss.

3. N° 1449.

R. *Neg. cons.* Illa enim controversia nullatenus probat dominium non esse penes Ecclesiam; ea enim non obstante canonistae unanimiter bonorum ecclesiasticorum dominium soli Ecclesiae tribuunt. Dein retorqueri posset argumentum contra dominium Status, respectu cuius eadem viget controversia. Ceteroquin controversia de subjecto inhaesionis est quaestio ecclesiastica, quae non Statui solvenda relinquitur.

Obj. 4° Bona Ecclesiae collata sunt ad utilitatem publicam; sed res utilitatis publicae spectant ad Statum; ergo et Ecclesiae bona.

R. *Dist. antec.* Bona Ecclesiae data sunt directe et principaliter in utilitatem publicam societatis sacrae, *conc.*; directe et principaliter in utilitatem publicam societatis civilis, *neg.*; alioquin Statui, non vero Ecclesiae collata fuissent.

Obj. 5° Corpora moralia, quibus bona ecclesiastica tribuuntur, aliter existere non possunt quam vi legis; ergo, etc.¹

R. *Dist. antec.* Corpora moralia aliter existere non possunt quam vi legis; id est, non sunt corpora moralia quae verum *jus habeant* existendi et possidendi, *neg.* Quod enim jus naturae et divinum instituit, lex humana destruere non valet; id est, non sunt corpora moralia *coram lege*, seu *non agnoscitur civiliter nec protegitur eorum jus* existendi et possidendi, *conc.* Sed an ideo jus non habent? Sic in specie, dum Ecclesia a principibus impugnabatur, an jus suum amisit? An non acquirebat et possidebat mediis in persecutionibus? An forsitan non legitime? Absit. Ecclesia jus suum legitime exercebat et tuebatur; sed societas civilis, quae arbitrarie et consequenter contra normam rationis jus illud denegabat, inique se gerebat².

Ceterum, quin ulterius loquamur de inconcusso jure proprietatis Ecclesiae, quod ut societas perfectissima et cuique superior habet et exercet modo independenter a societate civili, theoria juxta quam Status existentiam et juridicam capacitatem tribueret associationibus, etiam liberis, creando personam moralem fictivam, in dies magis derelinquitur. Associationibus, quibus jure inhaeret capacitas juridica, tuitionem juris communis aut regimen speciale, favorabile aut restrictivum, pro bono communi et utilitate publica, tantum concedere potest Status³.

1441. — IV. *Leges, vulgo amortizationis dictae, secluso speciali Ecclesiae privilegio, iniquae sunt, atque in Ecclesiam injuriosae*⁴.

1. HERGENROETHER-HOLLWECK, *o. c.*, p. 837.

2. Cf. WAFFELAERT, *o. c.*, p. 120 ss.; MOULART, *o. c.*, p. 566 ss.

3. VERMEERSCH, *Le Belge et la personne civile*, Bruxelles, 1908; L. DE LANTSHEERE, *Les controverses relatives à la personnification civile*, in *Rev. sociale catholique*, 1911-1912, t. XVI, p. 178 ss.; *Rev. ecclès. de Liège*, l. c., p. 39 ss.; MICHAUD, *La théorie de la personnalité morale et son application en droit français*, 2 éd., 2 vol. Paris, 1924. Cf. supra t. I, p. 220, nota 2.

4. Cf. ESMEIN, *Cours élémentaire d'histoire du droit français*, p. 194 ss.; TOURNIOLLE DU CLOS, *Les amortissements de la propriété ecclésiastique sous Louis XIII (1639-1640)*, Paris, 1912; HOLDER, *Die neueren Forschungen zur Geschichte der staatliche Amortizationsgesetzgebung*, in *Archiv für kath. Kirchenrecht*, 1904, t. LXXXIV, p. 22 ss. (ubi ampla bibliographia); ejusd. auct. *Beiträge*

A. **Notio.** Nomine legum *amortizationis* appellari solent leges illae civiles, quae prohibent quominus res temporales, praesertim immobiles, in Ecclesiae dominium transferantur, absque consensu civilis potestatis.

Jam ante plura saecula omnis bonorum translatio in Ecclesiam, monasteria, aliave loca pia aut religiosa, dicebatur *amortizatio*, et eorum possessores *manus mortua*, *main-morte*, *gens de main morte*¹; quia Ecclesia semel acquisita conservat, tamquam nequaquam, vel saltem sub certis tantum conditionibus ab Ecclesia positis, alienabilia: sunt quippe ordinario commercio subtracta, eique veluti *mortua*; manus autem quae ea detinet, quasi *manus mortua*, immobilis et inhabilis ad ea ad alios transferenda. Ne vero nimia esset talium bonorum copia, potestas civilis, in omnibus fere regnis, leges tulit, olim incognitas et inauditas, quae requirunt ejus licentiam, interdum pro omni acquisitione ab Ecclesia facienda, interdum pro acquisitione certam summam excedente².

B. **Doctrina Ecclesiae.** Istae leges 1° sunt *iniquae*, tum respectu Ecclesiae, cui impedimento sunt quominus libere fruatur et jure acquirendi ac possidendi a divino fundatore accepto, et jure sibi proprio judicandi de mensura ac necessitate suae dotationis; tum respectu civium, quorum jus proprietatis nimium quam par est restringunt, siquidem ipsis suarum rerum in pias causas transferendarum potestatem adimant.

Jus quidem est Statui civili ex *alto dominio*, ut vocant, seu jurisdictione, intuitu boni communis, civibus suis ferre leges, quibus regantur contractus, modi acquirendi, aliaque quae civilis ordo publicus postulat, salvo tamen jure proprietarii. At Ecclesia non subjacet alto illi dominio Status civilis, nec potest ejus jus liberum et independens acquirendi bona per illud laedi.

zur Geschichte der Amortizationsgesetzgebung unter d. Regierung d. Kaiserin Maria-Theresia (1740-1780), *ibid.*, p. 284 ss.; SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 858, 860; FEYER, *o. c.*, p. 184 ss.; MOULART, *o. c.*, p. 570 ss.; CAVAGNIS, *o. c.*, t. III, p. 209 ss.; BRUNI, *La tassa di manomorta nella legislazione Italiana con note di dottrina e di giurisprudenza*, Napoli, 1907; GARCIN, *La main-morte, le pouvoir et l'opinion de 1749 à 1901*, Paris, 1909; VERMEERSCH, *Le belge et la personification civile*, p. 45 ss.; ejusd. auct. *La main-morte congréganiste* (Causeries apologetiques, n° 30) Bruxelles, 1912; KISELSTEIN, *o. c.*, p. 91; CLAEYS-BOUUAERT, *Refutatur objectio contra jus Ecclesiae possidendi desumpta ex incommotis « manus mortuae »*, in *Collationes Gandaven.*, 1911, t. III, p. 210 ss., etc.; APPELMANS, *Qu'entend-on par biens de main-morte et quelle est leur raison d'être?* in *La vie diocésaine*. Documenta, 1914, t. VIII, p. 20 ss., 148 ss.

1. Cf. CLAEYS-BOUUAERT, *l. c.*, p. 210 ss.; KISELSTEIN, *o. c.*, p. 27. Hic referenda etiam est *taxa manus mortuae* quae imponitur entibus moralibus loco tributorum extraordinariorum ob successionem sive mortis causa sive inter vivos perceptorum.

2. Quomodo res ordinata est apud nos, dicitur in tractatu de *fabricis ecclesiarum*.

Ceteroquin quaeri potest utrum, absque lege amortizationis, consuli nequeat incolumitati et necessitati publicae Status civilis. Periculum consistit, aiunt, in eo quod bona Ecclesiae *subtrahantur commercio*, et ideo immobilitate sua obstent optandae divisioni proprietatis et liberae activitati civium invincibile opponant obstaculum; ulterius, addunt, bona manuum mortuarum male excoluntur.

Respondendum est Ecclesiam non interdicere simpliciter alienationem sed tantum ne fiat auctoritate privata beneficiati aut administratoris et nisi ob causam necessitatis aut utilitatis. Dein si bona ecclesiastica difficilius alienentur, ususfructus eorum semper in societate remanet, quo exigentiis societatis religiosae et civilis melius inservitur quam continua ad alios bonorum transmissione. Fructibus eorum vivunt clerici, aluntur pauperes, restaurantur ecclesiae, eriguntur scholae, instituta caritatis et zeli. His utitur Ecclesia ut vigeat religio et cum ea floreant virtutes sociales iustitiae, caritatis et obedientiae. His, teste historia, frequenter auxilio venit Statui. Adeo ut concludi possit nullum aliud dominium, sub respectu omnium eorum quibus faveat et effectuum socialium quos promoveat, in comparatione cum bonis ecclesiasticis venire posse. Praeterea calumnia est propter ecclesiasticas proprietates negligi agrorum culturam et inhiberi progressum materiale, quibus potius obstat nimia divisio proprietatis. Addas has objectiones praecipuo suo valore destitui consideratione quod fortuna Ecclesiae, hodierno statu oeconomico accommodata, in bonis mobilibus praeprimis collocata sit, quae tota sunt in commercio. Quodsi, his omnibus non obstantibus, Status se gravatum sentiat ob immobilitatem bonorum Ecclesiae, aperta est conciliationis via ope concordati alicujus¹. Opponunt etiam adversarii *aerarii publici defraudationem*, cum bona manus mortuae libera sint a tributis occasione transmissionis proprietatis solvendis². Connectitur illa quaestio cum doctrina de *immunitate* bonorum ecclesiasticorum a legibus tributariis civilibus. Haec immunitas eo sensu stricti divini juris est quatenus potestas civilis *sine consensu Ecclesiae* bonis ecclesiasticis proprie dictis

1. FEYE, *o. c.*, p. 186 s.; MOULART, *o. c.*, p. 575; CLAEYS-BOUUAERT, *o. c.*, p. 216; CAVAGNIS, *o. et l. c.*, p. 209; VERMEERSCH, *o. et l. c.*; *Rev. prat. d'apologétique*, 1924, t. XVIII, p. 414.

2. CAVAGNIS, *o. et l. c.*, p. 212 ss. et 217; WERNZ, *o. c.*, t. III, p. 1^a, p. 170 s. Notandum est quod in Belgio dominium conventuum religiosorum civiliter non agnoscatur. Bona eorum inscribuntur nomini quorundam sodalium, qui variis modis aliis sodalibus ea transmittant, et ideo iura mutationis vel successionis solvunt. Recens lex 27 jul. 1921 circa personificationem civilem associationum quae lucrum non quaerunt, nunc permittit personificationem civilem plurimorum institutorum ecclesiasticorum et statuit etiam taxam annuam loco tributorum transmissionis solvendam. Cf. *Coll. Brugen.*, 1921, t. XXI, p. 425 ss.

per suas leges tributarias onera imponere nequit¹. Hunc consensum facilius praestabit Ecclesia si agatur de bonis quae non immediate inserviunt cultui divino, sed mediate tantum seu quibus congrui redditus² ei suppeditantur, praesertim si ex multitudine bonorum exemptio a tributis ipsi non sit necessaria. Ceteroquin boni effectus qui ex proprietate ecclesiastica Statui obveniunt merito compensare dicuntur illam diminutionem publicorum reddituum.

Denum, teste historia³, nunquam recusat Ecclesia veris Status necessitatibus subvenire; imo, quando aliter incolumitati societatis civilis provideri nequit, ad ei succurrendum tenetur Ecclesia, non quidem ratione subjectionis erga Statum, sed obligatione profluente ex jure naturae⁴.

2° Istae leges sunt *Ecclesiae injuriosae*; supponunt enim Ecclesiam saeculi divitiis inhiantem, et externa coercitione in officio continendam.

C. Objectiones. Verumtamen⁵ justas esse posse, in certis adjunctis, leges amortizationis putat P. Schenkl, O. S. B.⁶. Tres praecipue affert rationes: 1° quia haec principis lex non circa bona Ecclesiae, sed *circa bona civium* versatur; 2° quia cum Ecclesia semel acquisita alienari vetet ad utilitatem Ecclesiae, cur simile quid *Principi* servato recto ordine, non liceat *ob bonum Reipublicae*? 3° quia per hanc legem ecclesiastici et Ecclesia non privantur jure acquisito, sed *acquirendo*, et quidem jure acquirendi *bona solum iis haud necessaria*; privantur autem eo jure boni publici causa.

Ast respondetur ad 1^m. Quamvis lex feratur verbotenus in bona laicorum, re tamen vera *in detrimentum Ecclesiae* fertur: vetantur laici bona sua transferre in Ecclesiam, non propter laicos ipsos, sed propter Ecclesiam, ne scilicet Ecclesia rebus augeatur. Ergo ipsa Ecclesia ejusque damnum intenditur. Idem enim est impedire quominus alimenta aliunde debita alicui praestentur, et ipsum iis privare.

Ad 2^m. *Negatur paritas*. Inter legem amortizationis, et legem de non alienandis bonis Ecclesiae, maximum discrimen est. Prior privatos vetat in ecclesias et loca pia ullam bonorum suorum partem transferre absque licentia Status; proinde privati possunt res omnes, *quarum dominium habent*, alienare, donare, testamento relinquere, atque etiam, prout iis libue-

1. Cf. supra n. 357 et infra n. 1442.

2. Auctore CAVAGNIS, *o. et l. c.*, p. 213 s., illa bona quae mediate tantum cultui inserviunt ab Ecclesia possidentur more privatorum, ideo non sunt ipso facto exempta etsi jus habeat Ecclesia sibi vindicandi privilegium exemptionis, si id expediens reputet.

3. CLAEYS-BOUUAERT, *o. c.*, p. 217; *art. cit. ex Rev. pr. d'apolog.*

4. WERNZ, *o. c.*, 217.

5. FEYE, *o. c.*, p. 187 ss.

6. *Institutiones juris ecclesiastici*, etc. § 410. Prima editio Ingolstadt., 1790. Opus compulries postea editum et completum, ed. 11, 1853. Cf. SOGLIA, *o. c.*, 418 ss.; FEYE, *o. c.*, p. 187.

rit, consumere et disperdere, dummodo nihil quidquam conferant in ecclesias et loca pia. Contra vero per legem de non alienandis Ecclesiae bonis, non vetantur clerici bona patrimonialia alienare, quorum liberum dominium et administrationem retinent; sed vetantur ecclesiarum bona alienare, quorum ipsi nec dominium nec proprietatem ullam habent, *sed tantum administrationem*. Itaque argumentum illud nihil probat; utriusque enim legis dispar conditio est ex dispari fine et natura rerum: in argumentis vero a pari, oportet omnia esse paria.

Ad 3^m. Non privantur *bonis* acquisitis *conc.*; non privantur *jure* acquisito, sc. acquirendi bona, *neg.*

Quod autem spectat ad illud additum: *bona solum iis haud necessaria*, hoc Ecclesiae et ecclesiasticis simpliciter injuriosum est. Unde juste queruntur Patres VI Concilii Parisiensis anni 1820: « Quand donc verra-t-on disparaître cette éternelle objection que l'Église de Jésus-Christ possède un trop opulent patrimoine? que l'on songe donc que les richesses de l'Église ne peuvent jamais être trop grandes, pourvu qu'elles soient administrées comme elles doivent l'être... Chose étonnante! le monde n'a jamais assez, et l'Église a toujours trop! » Dein tale iudicium ad Ecclesiam, non ad Statum pertinet.

Tandem, dato non concesso, quod *priventur eo jure boni publici causa*, observandum non omne quod videtur ad bonum publicum pertinere, id confestim fieri posse: nihil imo fieri potest quod est injustum.

D. Conclusio. Jure itaque merito de legibus amortizationis scribit Michel¹. « Si dicas rationem publicam efflagitare tales leges, ne scilicet exhauriatur territorium, et nervus fere omnis transferatur ad manus mortuas religiosorum et clericorum, repono viam omnibus paratam ad Summum Pontificem, qui re ad se delata, et justitia causae cognita, facile consentiet in talem legem vel statutum, si subsit justa causa². »

1442. — V. Ecclesia jus habet independens bona sua administrandi (can. 1495, § 1)³.

A. Probat. 1° Hoc ex discussis praecedentibus §§ plane *consequitur*, idque propter rationem initio hujus articuli indicatam, bona ab Ecclesia legitime acquisita pleno jure ad ipsam solam pertinere, eaque imperio civili nulla ratione esse obnoxia. Ad Ecclesiam igitur spectat ea, jure nativo, proprio et independenti a societate civili, *administrare*, et de eorum conservatione, melioratione, alienatione fructuumque perceptione et applicatione, etc. regulas statuere. Studet quidem, quantum fieri potest, in iis se conformare sollemnitatibus seu formis civilibus, vigentibus in regione in qua bona possidentur; sed hoc nequaquam potest

1. *Theol. can. mor.*, t. I, append. 2, tom. I, de legibus amortizationis; auctor citatus a SOGLIA, *o. c.*, t. I, p. 422.

2. Cf. VERMEERSCH, *o. c.*, p. 86 s.

3. Cf. *Rev. eccl. de Liège*, 1926-1927, t. XVIII, p. 73 ss.

repeti ex Status civilis *alto* seu *eminenti dominio*, quod exercet duntaxat in bona civium ¹.

2° Istud corollarium clarius apparet, dum animadvertitur bona ecclesiastica, apud omnes populos, legesatores et jurisperitos, a rebus profanis distingui, vocarique *res Deo sacras*. Dicuntur etiam *res nullius*, non quia sunt omnibus communes, ut aer et lumen, sed quia semel Deo et Religioni consecratae non amplius possunt ad privatos usus inservire. Ex hac observatione unusquisque intelligit, ea dependere et administranda esse ab illis, quibus Deus sacra concredidit, qui certe alii non sunt nisi R. Pontifex et Episcopi.

Et revera ipsa Ecclesia sola omni tempore bona sua administravit, regulasque praescripsit, quibus illa administratio debeat ordinari, ut abunde constat ex historia ecclesiastica ².

B. Objectiones. 1° Bona Ecclesiae vere Deo sacra appellari non possunt: pecunia enim ac possessiones ecclesiarum et monasteriorum nihil sacri in se habent, nec consecrationem nec benedictionem; quam etiam si haberent, tamen temporalia sunt bona, neque naturam suam exuerunt, ex quo in Ecclesiam collata sunt. Jure itaque merito continuo inclamant pseudo-liberales: *Les biens affectés au temporel du culte sont laïques*; et consequenter a laicis administranda.

R. *Neg. antec. et conseq.* Bona illa dicuntur temporalia quia *per se*, spectato sc. objecto materiali, finem temporalem habent. Ast non necessario referuntur ad finem temporalem, possunt ad finem quoque spirituales referri; et ita inserviunt ad utriusque societatis usum et necessitates. Ad rem Zallinger³: « Intrinsicam naturam non exuerunt; at, posteaquam Deo ac Religioni oblata sunt, hanc induerunt proprietatem et velut moralem qualitatem, ut censeantur res Dei et patrimonium Christi... Si nihil interest inter profana et ecclesiastica bona, quid est ergo quod Christus asseruit, et contra Pharisaeos, adversarios suos, tamquam rem exploratam sumpsit, a templo *sanctificari* aurum quod in templo est, et ab altari sanctificari donum, quod est super illud⁴? »

Instant Van Humbeek et Orts⁵. Qualitas bonorum deducitur ab ipsa qualitate seu persona domini; atqui fabricae ecclesiarum sunt corpora laicalia; ergo, etc.

R. 1° *Neg. Maj.*; etenim non a qualitate seu persona domini, sed potissimum a fine in quem collata sunt, moralem suam qualitatem bona deducere illico probatum est. Dein, si instantia vera esset, bona patrimonialia clericorum forent bona ecclesiastica.

1. DE MONTPELLIER, *o. c.*, p. 139; SOGLIA, *o. c.*, t. II, p. 150; WERNZ, *o. c.*, p. 171 ss.; *Collat. Brugen.*, 1904, t. IX, p. 384 ss., 584 ss.

2. DE MONTPELLIER, *o. c.*, chap. X, XII ss.

3. *Jus eccles. publ.*, § 397, sub 1.

4. Matth., XXIII, 17 ss.

5. *Annales Parlementaires*, Chambre des Représentants, Sess. 1861-1862, p. 219 ss.

2° Hoc etiam dato, non concesso, non sequitur probatio. Confundunt enim adversarii personam moralem quae est fabrica, quaeque ut verus dominus bonorum ecclesiarum a pluribus habetur, cum ipsis personis particulariorum, qui duntaxat sunt eorundem bonorum gestores. Jam vero fabrica non est corpus laicale, sed ecclesiasticum; nam cultus seu Ecclesiae personam gerit¹.

Obj. 2° Iisdem titulis Ecclesia sibi vindicare deberet administrationem bonorum pauperum.

R. a) Magnum datur discrimen inter istas bonorum classes. Bona Ecclesiae ex institutione sua ipsi sunt necessaria, inhaerent naturae societatis ecclesiasticae; non autem bona pauperum.

b) Ecclesia igitur poterit sibi vindicare gestionem bonorum pauperum, non ratione naturae eorum, sed ratione curae commissae, si fuerint ipsi collata ut ea pauperibus distribuat; voluntas enim donatoris vel fundatoris summa lex. Alias, quamvis utilius et securius bona pauperum ab Ecclesia administrentur; tamen, spectata eorum natura, nihil impedit quominus a laicis gerantur, modo salva semper maneat donatorum voluntas.

Ceteroquin tolerantia Ecclesiae legitimas non reddit usurpationes potestatis civilis.

C. **Consectaria.** Ex praefato generali corollario varia deducuntur consecraria, nempe:

1° Leges civiles, bonorum Ecclesiae administrationem ordinantes, non sunt legitimae; nec possunt, nisi ex indulgentia vel tolerantia Ecclesiae, effectus producere. Tale est quod apud nos viget Decretum an. 1809, *de fabricis ecclesiarum*².

2° Nequit civilis potestas bona illa in alios usus convertere. « Itaque retinendae sunt leges, cum quibus ea bona vel testamento vel contractu

1. Cf. *Coll. Brugen.*, 1904, t. IX, p. 638; WERNZ, *o. c.*, t. III², pars 1, p. 205: « Ecclesia vel fabrica ecclesiae (Ecclesia Romana, episcopalis, collegiata, conventualis, parochialis) est institutum ecclesiasticum sive *persona juridica*, cui tanquam *subjecto* domini omnia illa bona et jura temporalia adscripta sunt quae praesertim, non unice *cultui divino* alicujus ecclesiae inserviunt. » Huic notioni traditionali fabricae, nunc praesertim alia substituitur: « La fabrique d'église est l'association légale de tous les fidèles de la paroisse en vue d'assurer la célébration du culte et la satisfaction de leurs intérêts religieux. » Cf. DE VAREILLES-SOMMIÈRES, *Les personnes morales*, p. 509 s.; VAN HOVE, *Les fabriques d'églises*, p. 481; in hoc opere tota controversia de natura personae civilis nitide exponitur, p. 429-499. Cf. *Rev. eccl. de Liège*, t. XVII, p. 39 ss., 113 ss. Nec in hac acceptione, de bonis fabricae habet jus disponendi Status, cum sint bona associationis legalis ecclesiasticae et cum remaneant ecclesiastica fine et destinatione. — Cf. can. 1183, § 1, supra n. 1142.

2. *Collat. Brugen.*, 1904, t. IX, p. 384 ss., 584 ss. Tales etiam sunt leges Gallicae de consociationibus civium cultus exercendi causa, damnatae per enc. Pii X *Vehementer*, 11 feb. et *Gravissimo*, 11 aug. 1906. Cf. *Collat. Brugen.*, 1906, t. XI, p. 201 ss., 571 ss. Cf. litt. encycl. Pii XI, *Maximam*, 18 jan. 1924 de consociationibus dioecesanis ad experimentum permittendis, cum versione gallica et statutis, ap. AAS., t. XVI, p. 5 ss. Cf. VAN HOVE, ap. *Nouv. rev. théol.*, 1924, t. LI, p. 445 ss.; bibliographia ap. *Ephem. theol. Lovanien.*, 1924, t. I, p. 311 ss.

inter vivos concessa sunt. Quod si necessitatis aut publicae utilitatis ratio postulat, ut alius esse debeat eorundem bonorum usus, S. Pontificis est uti auctoritate, quam habet in res Ecclesiae, reique cum alia commutandae facultatem tribuere. Id autem fit ex cognitis justisque causis, quoniam servanda diligenter est voluntas eorum qui rerum suarum dominium ad ecclesias transtulerunt¹. »

3° Injustissimae sunt omnes illae spoliationes Ecclesiae, seu bonorum Ecclesiae invasiones, quae in variis regionibus locum habuerint, interdum quidem antiquiori tempore, praesertim vero ad finem saeculi XVIII, et nostris infaustissimis diebus. Spoliationes ejusmodi eo magis sunt damnae, quod bona ecclesiastica, propter offerentium intensionem et Ecclesiae finem, quovis tempore considerata fuerunt tamquam patrimonium Christi, pauperum, etc. ; ita ut in invasores semper Ecclesia animadverterit, veluti in sacrilegos raptos, eosque gravissimis poenis subjecerit. Indulgentia quandoque usa est in condonando, v. g. per concordatum anni 1801 ; sed haec condonatio non reddidit invasiones legitimas, nec debet esse ratio injustitiam renovandi.

4° Tributorum autem exactionem quod attinet, tenetur quidem *jure naturae* etiam Ecclesia necessitatibus Status civilis subvenire ; sed ipsa bonorum Ecclesiae destinatio et jus divinum naturale suadent, ut, si aliter possit iis sufficienter occurrere, libera maneant a tributis illa praesertim bona, quae ad cultum divinum explendum immediate serviunt, vel quae ad fundationem vel dotationem ecclesiarum pertinent. Si autem necessitas postulat Ecclesiae adjutorium, consulatur suprema potestas sacra, ejusque consensus vel expressus vel tacitus expectetur, ne jura ejus laedantur. Nam si absque necessitate et Ecclesiae consensione tributa violenter exigantur, peccatur non tantum contra jus commune, sed etiam contra jus divinum naturale, et in specie contra illam hujus juris prohibitionem ne injustitia committatur in modo exigendi. Haec eo vel magis sunt servanda, quod Ecclesia libenti et generoso animo semper universae societati subveniret, ut monumenta historica tradunt².

1443. — VI. Subjectum hujus juris in specie.

Jus acquirendi, retinendi et administrandi bona temporalia in specie habent :

1° *Ecclesia catholica et Apostolica Sedes* (can. 1495, § 1) et quidem ex jure nativo et omnino independenti, cum personae moralis rationem habent ex *ipsa ordinatione divina* (can. 100, § 1)³.

1. DEVOTI, *Jus can. univers.* Proleg. Cap. XII, § 28.

2. Cf. supra, n° 1441.

3. Cf. supra n. 325, cf. *Le canoniste*, 1920, t. XLIII, p. 392 ss. Cf. bibl. de capacitate juridica Sedis Apostolicae, supra, t. II, p. 39, nota 3.

2° « Etiam ecclesiis singularibus aliisque personis moralibus quae ab ecclesiastica auctoritate in juridicam personam erectae sint, jus est, ad normam sacrorum canonum, bona temporalia acquirendi, retinendi et administrandi » (can. 1495, § 2).

Ad normam can. 100, § 1, personae morales inferiores in Ecclesia personam juridicam sortiuntur sive *ex juris praescripto*, uti ecclesiae episcopales et paroeciales, capitula, seminaria, religiones; sive *ex speciali competentis Superioris ecclesiastici auctoritate*¹, uti associationes piae, hospitalia, etc. Unde illarum jus possidendi bona temporalia non est *nativum* sed pendet ab auctoritate ecclesiastica *in suo esse*, praetereaque ab eadem pendet *in suo exercitio*, cum hoc jus exerceatur ad normam canonum².

1444. — VII. Jus Ecclesia exigendi tributa. « Ecclesia jus quoque est, independens a civili potestate, exigendi a fidelibus quae ad cultum divinum, ad honestam clericorum aliorumque ministrorum sustentationem et ad reliquos fines sibi proprios sint necessaria » (can. 1496).

Hoc jus competit Ecclesiae eo quod sit societas perfecta, visibilis, superior omni alia potestate et plane independens. Suis necessitatibus tum generalibus tum particularibus praeprimis providet Ecclesia liberis fidelium oblationibus, at etiam, prae adjunctis temporum et locorum, praestationibus debitis quas definit et urget legibus, praeceptis, sanctionibus. Hinc variae taxationes a Dicasteriis romanis impositae sunt pro gratis accipiendis³; hinc etiam Episcopus potest determinare taxas pro variis officiis praestandas, variaeque suis subditis imponere tributa⁴.

ARTICULUS II. — Notio et distinctio bonorum ecclesiasticorum.

1445. — I. Notio. « Bona temporalia, sive corporalia, tum immobilia tum mobilia, sive incorporalia, quae vel ad Ecclesiam universam et ad Apostolicam Sedem vel ad aliam in Ecclesia personam moralem pertineant, sunt bona ecclesiastica » (can. 1497, § 1). Proinde ut bonum temporale quodcumque sit ecclesiasticum et subjiciatur exclusive legibus ecclesiasticis, oportet et sufficit ut dominium ejus pertineat ad aliquam personam ecclesiasticam de qua in can. 1495.

1446. — II. Distinctio⁵.

1. Cf. *Le canoniste*, I. c., p. 394 s.

2. Cf. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 987.

3. Cf. *supra* n. 579.

4. Cf. *supra* n. 688, coll. n. 836.

5. Opinamur cum COULY, (*Le canoniste*, I. c., p. 485 ss.) distinctiones bonorum quas *jus civile* in territorio statuit, in materia ecclesiastica servari posse, seu

1° Bona sunt *corporalia* et *incorporalia*, prout sensibus corporeis attinguntur vel sola ratione discernuntur. Primae speciei sunt v. gr. domus pecunia, praedia ; alterius, jura, actiones, obligationes.

2° *Immobilia vel mobilia* « pro varia stabilitate sua et ipsius legis definitionibus. Lex enim regimen immobilium rerum applicat interdum ad ipsa bona incorporalia et ad res de se mobiles¹. »

3° Dicuntur *sacra*, quae consecratione vel benedictione ad divinum cultum destinata sunt ; *pretiosa*, quibus notabilis valor sit, artis vel historiae vel materiae causa » (can. 1497, § 2). Bona quae *materiae causa* pretiosa dicuntur haud aegre pretio temporali aestimari possunt ; at non idem dici potest de rebus pretiosis *ratione artis aut historiae*, quae pretium determinatum non habent, et quarum conservatio, etsi non tanti sint valoris intrinseci, ecclesiae aut loci pii notabiliter tamen interest, puta documenta historica.

Quod si res pretio aestimari possit, qualis est ille *notabilis* valor requisitus ut pretiosa habeatur ? Generatim auctores notabilem valorem infra 1000 libellarum seu francorum hodie esse negant ; imo ipse can. 1532, § 2, dum alienationem distinguit rerum quae 1000 lib. attingunt et quae 1000 lib. superant, hanc aestimationem, quae simplicitate quoque commendatur, ratam habere videtur². Sed ulterius quaeritur : utrum haec summa sit computanda *in moneta aurea* quae repraesentat valorem realem, an *in moneta papyracea*, quae non est nisi titulus crediti, non vera moneta. Prima sententia probabilior apparet³ ; at S. C. Concilii a. 1922 *in causa Laudén*.⁴ de hac re interrogata noluit rem definire sed eam remisit ad Commissionem Pontificiam ad codicis canones interpretandos, quae hucusque quaestionem non solvit.

1447. — Nota. Ambitus vocis Ecclesiae in hac parte definitur a can. 1498 : « In canonibus qui sequuntur, nomine Ecclesiae significatur non solum Ecclesia universa aut Sedes Apostolica, sed etiam quaelibet persona moralis in Ecclesia, nisi ex contextu sermonis vel ex natura rei aliud appareat. »

eandem regulam applicari posse distinctionibus bonorum quam codex pro contractibus can. 1529 admisit. Etenim contractus praepriis versantur circa bona temporalia. De his distinctionibus bonorum, cf. tractatus de jure et justitia. Vide etiam BADII, *o. c.*, p. 196 ss.

1. Ita optime VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 819. In codice civili nostro art. 516 ss. distinguuntur bona immobilia ex natura sua, ex destinatione sua, ex objecto cui adhaerent, demum ex ipsa determinatione legis ; bona vero sunt mobilia ex natura sua vel ex determinatione legis. Cf. *Le canoniste*, I, c., p. 487 ss.

2. Cf. *Causa S. C. Conc. Dioecesis N.*, donariorum votivorum, 12 jul. 1919, AAS., t. XI, p. 416 ss.

3. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 819 ; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 989.

4. 14 jan. 1922, AAS., t. XIV, p. 160 s.

TITULUS XXVII.

DE BONIS ECCLESIASTICIS ACQUIRENDIS.

Ordo dicendi. Codex, praemisso generali principio circa modum quo Ecclesia acquirere potest dominium bonorum ecclesiasticorum (can. 1499, § 1) et definito subjecto inhaesionis hujus domini (can. 1499, § 2-1501), agit de quibusdam modis quibus in specie bona ecclesiastica acquiruntur : ex decimis et primitiis (can. 1502), ex oblationibus (can. 1502 et 1507), ex tributis (can. 1504-1506), ex praescriptione (can. 1508-1510), demum ex piis fidelium voluntatibus (can. 1511-1517).

1448. — I. Principium « Ecclesia acquirere bona temporalia potest omnibus justis modis juris sive naturalis sive positivi, quibus id aliis licet » (can. 1499, § 1).

Ergo ecclesiae acquirunt bona sua *iisdem prorsus mediis et titulis, quibus privati*. Haec media sunt vel *juris naturalis*, uti labor, accessio, spontanea oblatio, donatio, contractus onerosi, vel *juris positivi*, civilis aut ecclesiastici, uti tributa et taxae, praescriptio, servitutes¹. Ecclesia aequo saltem jure ac omnis alius proprietarius res suas possidet. Consequenter si semel admittatur, licitum fore statui jus ecclesiarum labefactare, quod, eheu, hodie non raro attentat, non est cur possessiones privatorum tutas habeamus ; *iisdem* motivis, quibus invaduntur bona ecclesiastica, fas erit jura uniuscujusque usurpare, sicque nihil securum aut stabile in societate remanebit².

1449. — II. Subjectum domini ecclesiastici in genere³.

1° Status quaestionis.

a) Dominium bonorum ecclesiasticorum esse *penes Ecclesiam*, nomen ipsum tam evidenter ostendit, ut nullus verus catholicus ea de re dubitet ; soli praedones et sacrilegi illud Ecclesiae abjudicant, et tribuunt statui civili.

b) Sed cum nomen Ecclesiae multiplex subjectum comportet, definendum est, *quisnam sit vere et proprie bonorum ecclesiasticorum dominus seu quodnam sit subjectum cui inhaeret jus domini*.

1. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 344 s. ; *Le canoniste*, l. c., p. 19 ss.

2. WERNZ, *o. et l. c.*, p. 163.

3. Cf. bibliographiam supra, p. 358, et apud SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 869. Cf. WERNZ, *o. c.*, t. III, P. I, p. 155 ss. ; LAURENTIUS³, *o. c.*, p. 684 ss. ; *American Eccles. Review*, 1906, t. XXXV, p. 395 ss. ; COTLIARCIUC, *Das Subjekt des Kirchenvermögens in der morgenländischen Kirche*, in *Deutsche Zeitschrift für Kr.*, 1909. t. XIX, p. 1 ss.

2° **Solutio quaestionis.**

a) Ante codicem magna vigeat hac de re inter auctores discrepan-
tia¹. Alii docebant bona ecclesiastica sub *nullius* dominio esse ; quatenus
res illae omnium usui sunt et nemini in eas competit jus exclusivum. Non
pauci tenebant dominium istud esse proxime et immediate apud ipsum
Deum et Christum, sola dispensatione et administratione hominibus
relicta ; quia sunt bona Deo sacra. Multi dominium istud referebant ad
R. Pontificem, maxime ex supremo moderamine, seu dominio quodam
alto, quod circa bona Ecclesiae temporalia R. Pontifici competit.

b) Plures tamen aestimabant quod *singula instituta* vel *corpora eccle-*
sastica, tanquam membra universalis Ecclesiae, sint vera subjecta do-
minii et proprietatis bonorum ecclesiasticorum ipsis adscriptorum, salvo
*jure supremo jurisdictionis Romani Pontificis*². Haec sententia quam
Schmalzgrueber³ vocabat communem canonistarum, ab ipso codice con-
firmata est, dum statuit : « Dominium bonorum, sub suprema auctoritate
Sedis Apostolicae, ad eam pertinet moralem personam quae eadem bona
legitime acquisiverit » (can. 1499, § 1)⁴.

Inde non solum Ecclesia universa et Sedes Apostolica, sed et singulae
ecclesiae et instituta quae in Ecclesia in personam moralem erecta sunt,
tanquam proprium et immediatum subjectum retinent dominium bono-
rum ecclesiasticorum. Dicitur tamen sub *suprema auctoritate Sedis Apos-*
tolicae, quia haec, licet in bona ecclesiastica non habeat *proprie dictum*
dominium, seu potestatem utendi et abutendi, tamen, ratione suae uni-
versalis jurisdictionis, cui subsunt corpora ecclesiastica particularia, tum
in scopo suo ac toto regimine suo, tum in administratione bonorum⁵,
habet in bona ecclesiastica, jus supremae dispensationis, seu *altum domi-*
nium, vi cuius potest, non arbitraria quidem voluntate, sed id exigente
necessitate vel magna utilitate ecclesiarum ea transferre, alienare, aut
etiam laicis cedere. RR. Pontifices hoc jure identidem sunt usi, licet cum
summo moderamine ; ita, suppresso subjecto dominii, de ejus bonis
disponunt, eaque tribuunt vel Sedi Apostolicae vel alteri subjecto eccle-
siastico, ita etiam condonant bona inique usurpata⁶. Nec, proportionem
servata, bona ecclesiastica omnino subtrahuntur auctoritati *Episcopi*

1. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 876.

2. LAURENTIUS, *o. c.*, p. 685 ; WERNZ, *o. c.*, p. 160 ; SAEGMUELLER, *o. c.*,
p. 871 ss.

3. L. III, tit. 25.

4. Cf. argumenta ap. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *l. c.* Cf. etiam can. 531 ;
691, § 1.

5. LAURENTIUS, *o. c.*, p. 686 ; WERNZ, *o. c.*, p. 159.

6. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 162 ; COCCHI, *o. c.*, p. 347 ; PRUEMMER, *o. c.*, q. 443 ;
Le canoniste, 1921, t. LXIV, p. 17 s. Cf. can. 1500, 1501.

quoad suam dioecesim. Sed rursus illius auctoritatis exercitium non supponit proprietatem illorum bonorum; nihil aliud includit quam actum administrationis.

3° **Notandum** nos hic per ecclesias, non intelligere communitatem *personarum* quibus componuntur, sed corpus morale, cujus existentia et bona diversa sunt et independentia a vita et bonis illarum personarum. Sententia, quae tenet communitates parochiales esse subjectum dominii bonorum ecclesiae, videtur *juridice* falsa, cum communitas parochialis in foro canonico non sit corporatio ecclesiastica, cumque praeterea parochianis jus quoddam *dominii* in bona suae ecclesiae vindicare nonnisi quasi per fictionem liceat. Nec etiam *historia* commendatur¹.

1450. — III. **Adscriptio dominii in casu divisionis territorii personae moralis.**

« Diviso territorio personae moralis ecclesiasticae ita ut vel illius pars alii personae morali uniatur², vel distincta persona moralis pro parte dismembrata erigatur³, etiam *bona communia* quae in commodum totius territorii erant destinata, et *aes alienum* quod pro toto territorio contractum fuerat, ab auctoritate ecclesiastica, cui divisio competat, cum debita proportionem ex bono et aequo dividi debent, salvis piorum fundatorum seu oblatores voluntatibus, juribus legitime quaesitis ac legibus peculiaribus, quibus persona moralis regatur » (can. 1500).

Haec praescriptio sufficienter supra explicata est⁴.

1451. — IV. **Translatio dominii in casu extinctionis personae moralis.**

« Exstincta persona morali ecclesiastica, ejus bona fiunt personae moralis ecclesiasticae immediate superioris, salvis semper fundatorum seu oblatores voluntatibus, juribus legitime quaesitis atque legibus peculiaribus quibus exstincta persona moralis regebatur » (can. 1501).

Exstinguitur persona moralis « si a legitima auctoritate supprimatur vel si per centum annorum spatium esse desierit » (can. 102, § 1)⁵.

1. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 157; LAURENTIUS, *o. c.*, p. 685; SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 871; HERGENROETHER-HOLLWECK, *o. c.*, p. 852. Cf. tamen VERMEERSCH, *Quaestiones de justitia*², p. 675 ss., Brugis, 1904; ejusd. auct. *De communi monasterii possessione*, in *Periodica de relig.*, t. IV, p. (20) ss.; VAN HOVE, *o. c.*, p. 455 ss.; idem auctor, p. 430 integram quaestionem de ratione personae moralis exponit; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 818; KISELSTEIN, ap. *Rev. eccles. de Liège*, l. c., p. 43 s.

2. Cf. can. 1423, § 1.

3. Cf. can. 1427, § 1.

4. Cf. n. 1410. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 497 s.; *Le canoniste*, *o. c.*, p. 29 ss.

5. Hac in secunda hypothesi, urget tantum can. 1501 transacto centum annorum spatio; interea « bona istius personae servanda et administranda sunt a persona morali superiore, cui post personae extinctionem addicentur » VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 822.

Regula can. 1501 « facile applicatur Ordinibus religiosis hierarchice constitutis, vel qui congregationem quampiam efficiunt; provincia, religio universa, erunt personae morales superiores¹. Quid de confraternitate, quid de monasterio prorsus independenti? Persona moralis superior, nobis tunc esse videtur ipsa dioecesis vel S. Sedes, prout aliquo modo subsunt Ordinario loci, vel, contra, immediate Sedi Apostolicae². »

1452. — V. Decimae et Primitiae.

1° *Decimae*³ sunt certa pars fructuum, vel lucri. *Certa* pars, inquit Soglia⁴, non *decima*; nam interdum major est, interdum minor ob diversam locorum consuetudinem. Dicuntur autem pars fructuum, vel lucri, quod aut ex fructibus praediorum, aut ex lucro industriae vel artis persolvuntur; unde praecipua earum divisio est in *praediales* seu *reales* et *personales*.

Judaeis praescriptum erat decimas omnium fructuum solvere Levitis.

Lex vero evangelica illas non injunxit christifidelibus. Attamen a primordiis Ecclesiae Episcopo sponte dabantur in administrationem et dispensationem; postea sacri canones⁵ et multae RR. Pontificum constitutiones eas addixerunt ecclesiis paroeialibus, ad quas de jure communi spectabat decimarum perceptio.

Diu duravit lex decimarum, quae cleris solvebantur in stipendium sacri ministerii. Postquam vero aliis bonis ac redditibus parata sunt clericis ea quae suppeditant ad cultum et ad victum, paulatim decrevit solutio decimarum; et nunc, multae sunt regiones, in quibus, ut apud nos, decimae prorsus exoleverunt⁶.

1. Servatis can. 493 quo suppressa etiam religione juris dioecesani a S. Sede, huic reservatur de bonis statuere, et can. 494, quo extincta provincia, de ejus bonis statuere spectat, nisi constitutiones aliud caveant, ad Capitulum generale vel, extra tempus Capituli, ad moderatorem generalem cum suo Consilio.

2. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.* Cf. *Le canoniste, l. c.*, p. 113 ss.

3. THOMASSIN, *o. c.*, t. III, l. I, c. 4 ss.; DEVOTI, *o. et l. c.*, tit. 14; WERNZ, *o. c.*, p. 214; SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 864 ss., (bibliogr. reperitur, p. 866, nota 1); VAN HOVE, *o. c.*, p. 9 ss., 30 ss., 65 ss.; *Le canoniste, l. c.*, p. 116.; GAGNOL, *Les décimes et dons gratuits*, Paris, 1911; LESNE, *La dîme des biens ecclés., aux IXe et Xe siècles*, in *Rev. d'hist. ecclés.*, 1912, t. XIII, p. 477 ss., 659 ss.; 1913 t. XIV, p. 97 ss., 489 ss.; VIARD, *Histoire de la dîme ecclés., principalement en France jusqu'au décret de Gratien*, Dijon, 1909; ejusd. auct., *L'histoire de la dîme ecclés., dans le royaume de France aux XIIe et XIIIe siècles (1150-1313)*, Paris, 1913 (voir *Can. contemp.*, 1911, t. XXXIV, p. 647 ss.; 1913, t. XXXVI, p. 23 ss.); MARION, *La dîme ecclés. en France au XVIIIe siècle, et sa suppression*, Bordeaux, 1912; GAGNOL, *La dîme ecclés. en France*, Paris, 1911; MOLLAT, *Dîme ecclés. en France*, dans le *Diction. apol. de la Foi cath.*; LAENEN, *La dîme ecclés. dans le dr. local du Brabant*, dans la *Vie Diocésaine*, 1911, t. V, p. 56, 284, 305; PAQUAY, *Les paroisses de l'ancien concile de Tongres*, in *Bull. de la soc. d'art et d'hist. du diocèse de Liège*, t. XVIII, p. 19; BOUDINHON, *Sur l'histoire de la dîme*, in *Le canoniste*, 1916, t. XXXIX, p. 296 ss.; MILLER, *The parochial law of tithes*, Edimbourg, 1924; BERLIÈRE, *Les décimes pontificales dans les anciens diocèses belges aux XIIIe et XIVe siècles*, Bruxelles, 1925.

4. *O. c.*, t. II, p. 152 s.

5. Cf. l. III, tit. 30 Decret.

6. Cf. litt. S. Poenit., ad Episcop. Italiae, 25 aug. 1885, ap. *Nouv. rev. théol.*,

2° *Primitiae*¹ sunt primi fructus agrorum vel animalium, quos Hebraei ex praecepto divino deferre debebant in domum Domini, ut cederent in usum Pontificis et sacerdotum. De primitiis pendendis nulla certa exstitit lex initio Ecclesiae; sed fideles spontanea mentis devotione primitias ex uvis potissimum et frumentis dare coeperunt. Quem morem pietate inductum atque moribus insitum SS. Patres valde commendarunt, et Ecclesia suis canonibus servandum praescrispsit. Verum sensim sine sensu praxis offerendi primitias, tamquam sanctio juris communis, in desuetudinem abiit. Jam inde saeculo V vix earumdem mentio occurrit, nisi in jure particulari nonnullarum regionum.

3° De primitiis et decimis haec habet codex: « Ad decimarum et primitiarum solutionem quod attinet, peculiaria statuta ac laudabiles consuetudines in unaquaque regione servantur » (can. 1502).

1453. — VI. Oblationes².

1° Notio et species.

a) Oblationes, si considerentur abstractione facta a foundationibus, sunt bona mobilia, quae a fidelibus offeruntur praesertim occasione sacrarum functionum, ad ecclesiae ejusve ministrorum usum.

Antiquissimus est oblationum usus, imo ab ipsa Apostolorum aetate repetendus. Etsi nulla lege primitus cogerentur fideles, se tamen aliquatenus obligatos reputabant ad dona sua offerenda, quibus et clericis et pauperibus necessaria suppetent.

Consuetudine igitur introducta est *obligatio* faciendi oblationes, et Concilium Lateranense anni 1215 pias super his consuetudines observari praecepit; inde enata sunt *jura stolae*. Concilium Tridentinum abusus a collectoribus eleemosynarum radicitus compescere voluit, ideo eorum nomen et usus tolli statuit³.

Hodie oblationes sive *spontaneae* sive *praeceptae* ab Ecclesia sunt legitime receptae.

b) Codex distinguit oblationes spontaneas et debitas, a largitionibus quas faciunt fideles rogati. Ideo separatim agendum est de collectione

t. XIX, p. 573 ss.; coll. *Le canoniste contemp.*, 1902, t. XXV, p. 620 ss.; 1903, t. XXVI, p. 179; Conc. Amer. Latin., n. 836.

1. THOMASSINUS, o. et l. c.; DEVOTI, o. c., l. II, tit. 17; WERNZ, o. c., p. 220 s.; VAN HOVE, o. c., p. 6 ss.; 27 ss.; *Le canoniste*, l. c., p. 116 ss.

2. THOMASSINUS, o. et l. c., l. I, c. 12 ss.; DEVOTI, o. et l. c., tit. 17, § III ss.; VAN HOVE, o. c., p. 2 ss., 32 ss., 67 ss.; KISELSTEIN, *Les dons et legs*, p. 1 ss.; SAEGMUELLER, o. c., p. 862 ss.; WERNZ, o. c., p. 221 ss.; LAURENTIUS, o. c., p. 687 ss.; SCHREIBER, *Untersuchungen zum Sprachgebrauch des mittelalterlichen Oblationwesens*, Wörishofen, 1913; ejusd. auctoris, *Kurie und Kloster*, t. II, p. 92 ss., Stuttgart, 1910; *Dict. de théol. cath.*, v° *casuel* et *biens ecclésiastiques*, col. 851; COCCHI, o. c., p. 353 ss.; VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 823 et 827; *Le canoniste*, l. c., p. 203 ss. Cf. supra, n. 475.

3. Sess. XXI, c. 9, de ref.

stipis seu eleemosynarum et de oblationibus sive spontaneis sive praeceptis.

1454. — 2° De collectione eleemosynarum. Salvis privilegiis et obligationibus ordinum mendicantium ex can. 621-624¹, « vetantur privati tam clerici quam laici sine Sedis Apostolicae aut proprii Ordinarii et Ordinarii loci licentia, in scriptis data, stipem cogere pro quolibet pio aut ecclesiastico instituto vel fine » (can. 1503).

Hic quaerendum sit a) quid sit *stipem cogere*. Stipem cogere est *a pluribus eleemosynas postulare*². Inde a quibusdam tantum notis personis eleemosynas petere non est quaesturare. Disputatur num canon respiciat tantum *personales* quaestuationes, an etiam *scriptas* aut *impressas* eleemosynarum petitiones. Primam sententiam cum Vermeersch-Creusen³ ut probabilem habemus, tum propter sensum ordinarium vocum *stipem cogere* quod consueto fit personaliter et oretenus, tum propter praxim quae est optima legis interpres, tum etiam propter rationem legis: personales petitiones multo plus ansam praebent abusibus *quam scriptae quaestuationes* quibus utilitas et necessitas boni operis describuntur; missae tunc eleemosynae magis ultroneis oblationibus assimilari possunt⁴; b) Nihil obstat quominus parochus intra ambitum paroeciae et servatis servandis quoad modum quaestuandi⁵ et personas quaestorum, eleemosynas colligant pro operibus paroecialibus fovendis. Ratio est quia parochus non est *privatus* vir et quia haec conclusio elucet ex comparatione hujus canonis cum can. 415, § 2, n. 5; 630, § 4⁶; c) Sanctae Sedis est vel Episcopi omnia moderari quae exercitium quaestuarum spectant tam infra quam extra ecclesias⁷. Religiosi exempti non videntur stricta obligatione teneri quominus in suis ecclesiis stipem cogant ex mandato Episcopi⁸.

1455. — 3° Oblationes. Hodie oblationes aliae sunt *spontaneae* seu *liberae*, aliae *debitae* seu *praeceptae*, prout vel sponte tribuuntur a fidelibus, vel debentur a) ex conventionem facta, ut propter votum vel legatum, b) ex probata consuetudine, ex legitima taxatione maxime ob sustenta-

1. Supra, n. 1037 ss. Cf. etiam can. 691, § 3.

2. BLAT, *o. c.*, p. 500.

3. *O. c.*, n. 823; contradicentibus aliis ut CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 993; *Le canoniste*, *l. c.*, p. 204, propterea quod verba canonis generalia sunt nec modum distinguunt.

4. VERMEERSCH-CREUSEN, *l. c.*

5. Cf. S. C. Cons., 31 mars 1916, AAS., t. VIII, p. 147 s.

6. Cf. supra, n. 858. Contrariam sententiam tenent CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.* et *l. c.* Vide conc. Mechlinien., n. 186.

7. Cf. supra, n. 858.

8. PRUEMMER, *o. c.*, q. 445.

tionem ministrorum Ecclesiae, aut c) ex expressa lege ecclesiastica, ut provideatur necessitatibus cultus¹. Inter oblationes debitas maxime veniunt *taxae* quae sunt oblationes lege ecclesiastica pro variis actibus jurisdictionis voluntariae aut judicialis aut occasione ministrationis sacramentorum aut sacramentalium determinatae.

Distinguuntur *taxae* pro executione rescriptorum Sedis Apostolicae, pro variis actibus jurisdictionis voluntariae, pro exercitio sacri ministerii, *taxae* funerariae et *taxae* judiciales. Porro

a) « Praefinire *taxas pro variis actibus jurisdictionis voluntariae et pro executione rescriptorum Sedis Apostolicae vel occasione ministrationis Sacramentorum vel Sacramentalium*, in tota ecclesiastica provincia solvendas, est Concilii provincialis aut conventus Episcoporum provinciae; sed nulla vi praefinitio ejusmodi pollet, nisi prius a Sede Apostolica approbata fuerit » (can. 1507, § 1)².

Illa provincialis *taxarum* praefinitio debet esse *uniformis, unica et moderata*³; est ad normam citati canonis in singulis provinciis introducenda. Attamen ubi propter adjunctas praefiniri nequeat, servari possunt laudabiles locorum consuetudines, praesertim quoad *taxas* occasione administrationis Sacramentorum et Sacramentalium perceptas⁴. Moderari quae *taxas* Curiarum attinet, S. C. Concilii est⁵.

b) Quoad *taxas matrimoniales dispensationes respicientes*, servandus est can. 1056 quo prohibetur locorum Ordinariis eorumve Officialibus cujusvis emolumenti exactio, excepta modica aliqua praestatione ex titulo expensarum cancellariae in dispensationibus pro non pauperibus. Quae eadem sit pro singulis provinciis, ad normam can. 1507, § 1 praefinienda⁶.

c) *Taxas funerarias* praefinire est loci Ordinarii cum consilio Capituli (can. 1234)⁷.

d) « *Ad taxas pro actibus judicialibus* quod spectat servetur prae-

1. Ita auctoritas ecclesiastica, pro variis regionibus, deficientibus dioecesibus et ecclesiis bonis stabilibus, certas oblationes fidelibus imponere potuit, v. gr., in Anglia, America, et a lege separationis in Gallia pro denario cultu. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 221; conc. Amer. Latin., n. 829; *causa Carcassonen.*, 29 apr. 1911, AAS., t. III, p. 277.

2. Cf. Conc. Mechlinien. IV, n. 209; cf. etiam can. 736.

3. Juxta litt. Innocentii XI, 8 oct. 1678 (textus habetur ap. FERRARIS, *Prompta bibl.*, v° *taxa*) et juxta decret. S. C. Conc., 10 jun. 1896 (*Nouv. rev. théol.*, t. XXVIII, p. 637 ss.). Cf. *causa* S. C. Conc., 11 dec. 1920, ap. AAS., t. XIII, p. 350 ss. Vide *Le canoniste*, l. c., p. 306 ss.; BLAT, *o. c.*, p. 503 ss.

4. Cf. cit. decret. S. C. Conc., 10 jun. 1896; can. 463, § 1; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 995.

5. Cf. supra, n. 586, p. 78, nota 8.

6. Cf. Conc. Mechlinien. IV, n. 209; *Le canoniste*, l. c., p. 313.

7. Cf. supra n. 1216.

scriptum can. 1909 » (can. 1507, § 2), juxta quem Concilii provincialis vel conventus Episcoporum est taxarum notulam ac regulam statuere, in qua praefiniatur quid partes solvere debeant pro expensis judicialibus; ut valeat haec praefinitio non requiritur approbatio S. Sedis.

1456. — 4º Cui cedunt eleemosynae et oblationes.

Ex oblationibus fieri solitis in ecclesia paroeciali, aliae ipsimet ecclesiae cedunt, aliae parochi, aliae caeteris presbyteris et clericis ecclesiae adscriptis, ratione habita *juris communis, statutorum localium, consuetudinum, et praesertim intentionis fidelium donatorum*.

a) *Ad ecclesiam pertinent* : a/ dona quae fiunt vel in arcis et capsulis ad ejus usum expositis, vel in publicis collectis pro cultu aut aedificio sacro ; b/ dona quae fiunt ad pedem statuae aut imaginis, vel in capella alicui Sancto dicata sive sit in ecclesia paroecialis sive extra eam¹ ; censentur enim oblata ad ornandam statuam, aut capellam, vel ad restaurandam aut decorandam ecclesiam ; c/ pecuniae quae dantur pro locatione, vel usu sedium aut subselliorum ; d/ pars fabricae assignata ex redditibus funeralibus, vel redditus quos percipit ob luminaria, sedes, ornatum, cenotaphia quae occasione funeris fabrica subministrat, etc.

b) *Ad parochum pertinent*² et communiter reducuntur ad *jura stolae*, oblationes, quas ex liberalitate faciunt fideles intra limites parochiae, nisi ex intentione offerentium, vel ex consuetudine vel ex alio legitimo titulo, v. g. privilegio aut statuto dioecesano, aliis competant. Praesumptio juris stat in favorem parochi ; nam censentur ejus subditi hujusmodi oblationes facere ad eum remunerandum de obsequiis spiritualibus ipsis praestitis.

Pluribus in locis festa SS. Blasii, Cornelii aliorumque celebrantur cum concursu fidelium qui victualia offerunt. Cuinam cedunt ejusmodi oblationes ?

Servetur consuetudo. Quae si nondum existat, eo quod oblationes istae recens introductae sunt, eas libenter parochi adjudicamus³.

c) *Ad caeteros ecclesiae presbyteros seu clericos pertinent* oblationes factae occasione ministerii cujusdam *personalis*, v. g. praesentiae obsequiis defunctorum, celebrationis vel assistentiae Missae, praedicationis verbi divini, etc.

Cum vero jure naturali nemo debeat percipere stipendium, nisi prae-

1. Cf. *causa Uxentina* S. R. R., 9 jul. 1910, AAS., t. II, p. 860 ss. (de oblationibus in capella sodalitatis laicalis intra ambitum paroeciae sita).

2. Cf. supra n. 837 de juribus parochorum circa oblationes ; n. 893 de juribus viceparochorum temporalibus.

3. Cf. supra 837.

stiterit officium pro quo fuit stipulatum, sequitur sacerdotes, qui non intersunt obsequiis ad quae deputantur, nemine in sui locum suffectō, aut qui, licet corpore praesentes, non participant precibus quae pro defuncto offeruntur, non posse, illaesa iustitia, recipere nec retinere oblationes a fidelibus solutas. Ita declaravit S. C. R. 9 maii 1857¹.

Quod ad honoraria assistentiae in Missa sollemni spectat, ad ea jus non habet qui non assistit, vel cantatis epistola et evangelio recedit. Excusat tamen moralis impossibilitas, puta morbus, vel gravis necessitas sacri ministerii; quia fideles merito censentur istum casum excipere. Non vero excusat exercitium ministerii quod ad aliud tempus differri potest, ut auditio confessionum, et multo minus absentia causa recreationis, nisi constet de contraria intentione fidelium.

1457. — 6° Legitimitas perceptionis oblationum. Non desunt qui *opprobrio* vertunt presbyteris oblationum perceptionem. Verum sufficit ad sequentia attendere principia, ut ab illa injuria prorsus vindicetur Ecclesia.

Primo, Ecclesia catholica abhorret a *simonia*, eamque gravissimis insequitur poenis: vult res divinas summa religione tractari, et gratis in usus fidelium impendi, quod gratis a Christo acceptum est. *Gratis accepistis, gratis date*, dicitur apud Matth., X, 8.

Secundo, cum clerici non possint se implicare negotiis saecularibus, tenentur fideles ex religione, caritate et iustitia a) providere sustentationi clericorum, qui ipsis ministrant spiritualia; est enim naturae dictamen, ut qui alicui servitium praestant, ab eodem stipendium justum recipiant. Praeterea hoc S. Scripturae concordat: *Qui in sacrario operantur*, ait S. Paulus, 1 Cor. IX, 13, *quae de sacrario sunt, edunt; et qui altari deserviunt, cum altari participant*. b) Idem providere debent aedificationi, reparationi et ornatui sacrarum aedium. c) Debent subministrare clericis temporalia quibus occurrant necessitatibus pauperum, quorum cura pastoribus maxime commissa est.

Tertio debitis cautionibus providet Sancta Ecclesia ne immodicus sit taxarum usus suspicionemque ingerat cupiditatis. Ad hoc facit nimirum can. 1507, § 1 qui inducit in taxis praefiniendis uniformitatem, qua arbitrariis exactionibus via ocluditur; praeterea interventu S. Sedis vitatur omne quod simoniam saperet aut speciem praeserferret odiosae cupiditatis².

1458. — VII. Tributa³. Agitur hic proprie de *vectigalibus*, quibus subijciuntur *clerici* et *bona ecclesiastica*, quaeque in veteri jure sub titulo « *De censibus, exactionibus et procurationibus* » comprehendebantur⁴.

1. Cf. ICARD, o. c., t. II, p. 485.

2. Cf. *Le canoniste*, l. c., p. 311.

3. Cf. CLAEYS-BOUUAERT, *Du droit de l'Evêque d'imposer des taxes à son clergé*, in *Nouv. rev. théol.*, 1921, t. XLVIII, p. 195 ss., 225 ss.; *Theol. prakt. Quart.-schrift*, 1925, t. LXXVIII, p. 336 ss.; *Le canoniste*, l. c., p. 206 ss.

4. COCCHI, o. c., p. 355.

De his tributis egimus supra¹. Hic sufficit ut completus habeatur materiae conspectus, canonum transcribere textus.

1° *Cathedraticum*. « Omnes ecclesiae vel beneficia jurisdictioni Episcopi subjecta, itemque laicorum confraternitates, debent *quotannis* in signum subjectionis solvere Episcopo *cathedraticum* seu modicam taxam determinandam ad normam can. 1507. § 1, nisi jam antiqua consuetudine fuerit determinata » (can. 1504).

2° *Seminaristicum*, *pensio beneficalis*, *subsidium caritativum*. « Loci Ordinarius, praeter tributum pro Seminario, de quo in can. 1355, 1356², aut beneficalem pensionem, de qua in can. 1429³, potest, speciali necessitate impellente⁴, *omnibus beneficiariis*, sive saecularibus sive religiosis, extraordinariam et moderatam *exactionem* imponere » (can. 1505).

Soli gravari possunt redditus beneficiales; quinam hi reputantur dictum est supra n. 1393 et 1424⁵.

3° *Census*. « Aliud tributum in bonum dioecesis vel pro patrono imponere ecclesiis, beneficiis aliisque institutis ecclesiasticis, quanquam sibi subjectis, Ordinarius potest tantummodo *in actu foundationis* vel *consecrationis*; sed nullum imponi tributum potest super eleemosynis Missarum sive annualium sive fundatarum » (can. 1506).

1459. — VIII. Praescriptio⁶.

1° *Notio et species*. a) « Praescriptio est legitimus modus aliquid acquirendi vel se liberandi ab aliqua obligatione, per statutum temporis lapsum et sub reliquis conditionibus lege praescriptis⁷. »

Proinde hic non agitur de praescriptione quatenus connectitur cum ordine judiciario et est modus extinguendi actiones tum reales tum personales (can. 1701 ss.)

b) Ex definitione patet aliam esse *acquisitivam* cui vocabulum *usucapio* melius convenit, aliam esse *liberativam*; alia est *juris civilis*, alia *juris canonici*.

1460. — 2° *Principium de applicatione legis civilis*. « Praescriptionem, tanquam acquirendi et se liberandi modum, prout est in legislatione civili respectivae nationis, Ecclesia pro bonis ecclesiasticis recipit, salvo praescripto canonum qui sequuntur » (can. 1508).

Ratione ergo uniformitatis et simplicitatis Ecclesia can. 1508 canonizat leges civiles respectivarum nationum de praescriptione, ita ut quae de

1. N° 688. Apud nos haec tributa non sunt in usu.

2. Cf. n. 688, 1313.

3. Cf. n. 1411.

4. Est proinde tributum extraordinarium.

5. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 826.

6. Cf. CAPPELLO, *De praescriptione*, in *Jus Pontificium*, 1924, t. IV, p. 21 ss.; 1925, t. V, p. 16 ss.; BADI, *o. c.*, p. 202 ss.; *Le canoniste*, l. c., p. 394 ss.

7. Ita Ill^{mus} WAFFELAERT, *De justitia*, t. I, p. 101. Ex quonam jure originem ducat praescriptio, vide *ibid*.

toto praescriptionis *regimine*¹, ut de titulo possessionis, de possessione, de praescriptionis interruptione et suspensione, de tempore et modo et de effectibus, in codice canonico desint, mutuandae sint e codicibus civilibus nationis, ubi res sunt sitae, vel ad quam is pertinet qui praescriptionem opponit².

Proinde, cum illa materia apud nos pertineat ad tractatum de iustitia, quaedam tantummodo trademus de specialibus conditionibus ad legitimam praescriptionem jure canonico requisitis, quibus limitatur aut corrigitur jus civile ut iustitia illius instituti et jus Ecclesiae in tuto sint posita³.

Porro quinque conditiones ad legitime praescribendum requiruntur; nempe: res praescriptibilis, possessio, titulus, tempus requisitum et bona fides. Exceptiones canonicae speciatim ad res praescriptibiles, ad tempus et ad bonam fidem referuntur.

1461. — 3° Res praescriptibiles. Omnes res *per se* praescribi possunt nisi ex rei natura aut ex speciali absoluta aut limitata juris prohibitione praescriptio fieri nequeat.

Jam vero ex jure canonico a) *praescriptioni absolute obnoxia non sunt* (can. 1509)⁴:

α) « Quae sunt juris divini sive naturalis sive positivi », (*ibid.* 1°), ita imprescriptibiles sunt jure divino naturali res furto aut per violentiam acquisitae; jure vero divino positivo, potestas ordinis, primatus R. Pontificis;

β) « Quae obtineri possunt ex solo privilegio apostolico » (*ibid.*, 2°), uti ministratio sacramenti confirmationis a simplici sacerdote⁵;

γ) « Jura spiritualia, quorum *laici* non sunt capaces, si agatur de praescriptione in favorem laicorum » (*ibid.*, 3°), uti jurisdictio, jus eligendi, instituendi ad beneficia, jus ecclesiasticum decimarum⁶;

δ) « Fines *certi* et *indubii* provinciarum ecclesiasticarum, dioecesium, paroeciarum, vicariatuum apostolicorum, praefecturarum apostolicarum, abbatiarum vel praelaturarum *nullius* » (*ibid.*, 4°)⁷; secus si fines non sint certi et indubii;

ε) « Eleemosynae et onera Missarum » (*ibid.*, 5°). Agitur tam de missis

1. Cf. cod. civ. belgici art. 2219-2281.

2. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 829; COCCHI, *o. c.*, p. 361; *Le canoniste*, *o. c.*, 398 ss. (La prescription en droit civil français).

3. BLAT, *o. c.*, p. 506.

4. Cf. WERNZ, *l. c.*, p. 310.

5. Cf. c. 4, X, I, 4. Nota tamen ex can. 63, § 2 quod possessio centenaria vel immemorabilis praesumptionem inducat concessi privilegii.

6. Cf. c. 7, X, II, 25. Ex can. 1450, § 1 nullum jus patronatus ullo titulo, etiam proin praescriptione, constitui in posterum valide potest.

7. Cf. c. 9, X, II, 26; c. 4, X, III, 29.

manualibus quam de missis fundatis ; nec ille qui eleemosynam dare debet pro missa celebrata, nec ille qui ob receptam eleemosynam missam celebrare tenetur, praescriptione ab obligatione liberari potest¹ ;

ζ) « Beneficium ecclesiasticum sine titulo » (*ibid.*, 6°)² ;

η) « Jus visitationis et obedientiae, ita ut subditi a nullo Praelato visitari possint et nulli Praelato jam subsint » (*ibid.*, 7°). Proin jus visitationis et obedientiae potest absolute praescribi *translative*, ut quis non huic sed alteri Praelato obediat ; tamen non potest et quidem ex natura rei praescribi *extinctive*, ut nulli omnino jam Superiori ecclesiastico subsit³ ;

θ) « Solutio cathedratici » (*ibid.*, 8°) ; cujus exceptionis ratio pendet a praecedenti, quia haec solutio debetur « in signum subjectionis » (can. 1504)⁴.

b) *Limitata est praescriptio relate ad res sacras*, prout sequitur :

α) « Rex sacrae⁵ quae in dominio *privatorum* sunt, praescriptione acquiri a *privatis* personis possunt, quae tamen eas adhibere nequeunt ad profanos usus ; si vero consecrationem vel benedictionem amiserint⁶, libere acquiri possunt etiam ad usus profanos, non tamen sordidos » (can. 1510, § 1).

β) « Res sacrae, quae *in dominio privatorum non sunt*, non a persona privata, sed a *persona morali* ecclesiastica contra aliam personam moralem ecclesiasticam praescribi possunt » (*ibid.*, § 2).

1462. — 4° Specialia ex jure canonico de tempore requisito ad praescribendum.

Regula generali, tempus a lege civili respectivae nationis ad inducendam praescriptionem a jure canonico recipitur⁷, salvis exceptionibus quae sequuntur⁸ :

a) « Res immobiles, mobiles praetiosae, jura et actiones sive personales sive reales, quae pertinent ad Sedem Apostolicam⁹, spatio centum annorum praescribuntur » (can. 1511, § 1) ;

b) « Quae (nempe res immobiles, mobiles pretiosae, jura et actiones)

1. Cf. Trid. Sess. XXV, c. 5 de ref. At praescriptio efficere potest ut onus celebrandi missas in alium transferatur, cf. WERNZ, *l. c.*, p. 312.

2. Cf. Reg. jur. 1 in VI ; WERNZ, *l. c.* ; *Le canoniste*, *l. c.*, p. 495. Praescribi tamen potest beneficium cum titulo invalido, cf. can. 1446.

3. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 311.

4. BLAT, *o. c.*, p. 509.

5. Nempe quae consecratione aut benedictione ad divinum cultum destinantur, can. 1497, § 2.

6. Cf. can. 1305, § 1, supra n. 1280.

7. Cf. WAFFELAERT, *o. c.*, p. 179 ss., 189 ss. ; CAPPELLO, in art. cit. ap. *Jus Pontificium*, t. IV, p. 24 s.

8. Cf. quoad jus antiquum WAFFELAERT, *l. c.*, p. 194 ; WERNZ, *o. c.*, p. 313 s.

9. Cf. can. 7. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 511 s.

ad aliam personam ecclesiasticam¹, spatio triginta annorum » (*ibid.*, § 2).

Quae exceptiones non applicantur rebus *mobilibus non pretiosis* pertinentibus ad Sedem Apostolicam aut ad aliam personam moralem ecclesiasticam, nec Sedi Apostolicae aut personae morali praescribenti contra aliam personam physicam aut moralem².

Privilegia quibus gaudent aliquae religiones circa longius tempus ad praescribendum necessarium, ad normam can. 4 conservantur³.

Notandum est a) praescriptionem incoeptam antequam Codex vim obligatoriam obtinuerit et nondum completam regi veteri jure⁴; b) interruptioni et suspensioni praescriptionis applicandum esse jus civile respectivae nationis⁵.

1463. — 5° Requisita bona fides. « Nulla valet praescriptio, nisi bona fide nitatur, non solum initio possessionis, sed toto possessionis tempore ad praescriptionem requisito » (can. 1512).

Duplex distinguitur bona fides: alia *juridica*, aut *civilis stricte dicta*, consistit in existimatione mentis qua quis judicat rem esse suam, cui respondet animus eam possidendi ut suam, seu breviter est animus seu persuasio dominii; alia *theologica* seu *late sumpta*, consistit in iudicio quo existimes rem a te licite possideri, seu breviter est persuasio licitae possessionis.

Optimam canonis 1512 interpretationem tradit Cappello⁶:

a) In foro ecclesiastico, ad normam can. 1508, requiritur bona fides *civilis* (seu *juridica, stricte sumpta*), *quando et quamdiu* jus civile bonam fidem postulat; secus *theologica* seu *late accepta* (canonica) sufficit. Unde, quoad praescriptionem *acquisitivam*⁷ rerum immobilium, ad quam generatim Codices civiles nonnisi initio possessionis bonam fidem exigunt, ita distinguendum: *initio* requiritur bona fides *civilis* (juridica) seu *stricte dicta*, justa scil. opinio quaesiti dominii; postea, *decursu possessionis*, satis est bona fides *theologica* (canonica) sive *late sumpta*. Quod principium applicatur etiam aliis praescriptionibus, ex. gr. rerum mobilium, *si et quatenus* jus positivum bonam fidem postulet.

1. Non vero ad aliquam causam aut institutum ecclesiasticum, quae personae morales non sunt in Ecclesia.

2. *Le canoniste*, l. c., p. 498.

3. Cf. CAPPELLO, l. c., p. 23.

4. Cf. CAPPELLO, l. c., p. 21 ss. Cf. eundem auctorem l. c., t. V, p. 16 s. de principio codicis civilis: in mobilibus possessio est pro titulo.

5. Cf. CAPPELLO, l. c., p. 22 s.

6. *L. c.*, p. 19.

7. Cf. CAPPELLO, *ibid.*, p. 20 s. ubi agit etiam de *possessione* in praescriptione liberativa; WAFFELAERT, o. c., p. 188 s.

Si jure civili ad praescriptionem quorundam bonorum bona fides non requireretur, nihilominus a jure ecclesiastico ad normam can. 1512, bona fides theologica semper requiritur.

b) In praescriptione *liberativa* bona fides, seu inculcata vel non serio culpata ignorantia debiti, generatim loquendo ex jure ecclesiastico necessaria est.

1464. — IX. Piae voluntates ¹.

1° **Notiones** ². Nomine *piarum voluntatum* intelligitur *quaecumque bonorum dispositio ad piam causam religionis vel virtutis christianae*. Fieri potest vel per *donationem inter vivos*, vel per *donationem mortis causa* vel per *testamentum*.

a) *Donatio* est contractus quo donator dominium rei propriae ex mera liberalitate actualiter et irrevocabiliter transfert in favorem donatarii eam dispositionem acceptantis.

b) *Donatio mortis causa* ea est qua quis intuitu mortis suae, bona propria eo animo alteri acceptanti concedit, ut nonnisi morte donantis secuta fiant donatarii, nisi juri revocandi renuntietur ³.

c) *Testamentum* est actus *revocabilis*, quo quis disponit de bonis suis aut de certa illorum parte, pro tempore mortem subsequuturo.

Donatio mortis causa, *testamentum*, *legatum* et alii actus mortem respecientes vocantur *ultimae voluntates* quibus quis heredem instituit vel disponit de universitate vel de parte bonorum suorum pro tempore quo ipse e vivis excesserit ⁴.

Notandum. Codex distinguit *pias voluntates* a *foundationibus* de quibus agit titulus XXX. « In piis voluntatibus attenditur *voluntas* praecipua *aliquid largiendi*, dum in piis foundationibus *voluntas* praecipua est *missa celebranda* vel *opus pium implendum* in futuris temporibus. Saepe tamen voluntas largiendi aliquid et voluntas instituendi opus religionis aut caritatis simul habentur, nec clare constat quanam sit voluntas praecipua » ⁵.

1465. — 2° Capacitas fidelium quoad pias voluntates.

« Qui ex jure naturae et ecclesiastico libere valet de suis bonis statuere, potest ad pias causas, sive per actum inter vivos sive per actum mortis causa, bona relinquere » (can. 1513, § 1).

1. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 253 ss., 285 ss.; VON GLANVELL, *Die letztwilligen Verfügungen nach gemeinen kirchlichen Rechte*, Paderborn, 1900; KISELSTEIN, *Les dons et legs*, etc., p. 521 ss.; *Le canoniste*, 1922, t. XLV, p. 14 ss., 106 ss.; COCCHI, *o. c.*, p. 368 ss.; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 834 ss.

2. Cf. WAFFELAERT, *o. et l. c.*, p. 376 ss.; BADII, *o. c.*, p. 232 ss., 235 ss.; COCCHI, *o. et l. c.*; *Le canoniste*, l. c., p. 15 ss.

3. WERNZ, *o. c.*, p. 254. Plerique codices civiles hujusmodi donationem propter votum captandae mortis alienae non agnoscunt; ita codex noster civilis; at admittitur in jure canonico ex can. 1513, § 1.

4. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 834; WERNZ, *o. c.*, p. 286 ss.

5. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 1001.

Sic *ex jure naturae* non possunt de suis bonis disponere infantes, amentes, ebrii ; *ex jure ecclesiastico* donationes ex bonis domus, provinciae, religionis religiosi non permittuntur (can. 537) ; in novitiatus decursu novitii bonis suis renunciare nequeunt (can. 568) ; sollemniter professi inhabiles sunt ad condendum testamentum, etc.

Praeter illas exceptiones, quivis fidelis facultate gaudet disponendi, independenter a jure civili, de bonis suis ad causas pias¹. « Sentiunt tamen auctores licere filiis vel heredibus necessariis, ut sibi, neglectis etiam dispositionibus ad pias causas, vindicent suam portionem legitimam, cum haec ipsis jure competat »².

1466. — 3° **Observatio sollemnitatum civilium.** « In ultimis voluntatibus in bonum Ecclesiae servantur, si fieri possit, *sollemnitates juris civilis* ; hae si omissae fuerint, heredes *moneantur* ut testatoris voluntatem adimpleant » (can. 1513, § 2)³.

a) Jus canonicum *nullam sollemnitatem* ad validitatem donationis aut testamenti requirit ; sufficit ut voluntas disponentis clare expressa certo probetur, per verba, nutus, scripturam, concors testimonium duorum⁴.

b) Quoad *ultimas voluntates seu dispositiones testamentarias*, servandae sunt, quantum fieri potest, sollemnitates juris civilis. At, si servatae non fuerint valet testamentum informe ad pias causas et ejus executio gravat conscientiam heredum. De qua obligatione *monendi sunt* heredes. Codex ita prudenter loquitur, ne nimia instantia bona fides inutiliter turbetur, vel ne difficultates in foro civili suscitentur⁵ ; opportune etiam suadetur recursus ad S. Poenitentiarium ad obtinendam compositionem quae de facili obtinetur⁶.

c) In can. 1513, § 2 agitur tantum *de testamentis*, non de *donationibus*. Inde concludere fas est his applicandum esse canonem 1529 quoad observantiam sollemnitatum juris civilis⁷.

1. Cf. *Nederl. kath. Stemmen*, 1922, t. XXII, p. 308.

2. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 835. Cf. *Le canoniste*, I. c., p. 18 ; KISELSTEIN, *o. c.*, p. 562 ss.

3. Cf. *Theol. prakt. Quart.-schrift*, 1924, t. LXXVII, p. 292 ss. ; *Nederl. kath. stemmen*, 1922, t. XXII, p. 303 ss. ; *Le Canoniste*, 1926, t. XLVIII, p. 358 ss.

4. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 372 ; WERNZ, *o. c.*, p. 256 s., 293.

5. Cf. *Le canoniste*, *o. c.*, p. 20. P. JONE in art. cit. periodici *Theol. prakt. Quart.-schrift* censet ultimas voluntates invalidas esse si, dum fieri potest, non observatae fuerint sollemnitates a jure civili ad validitatem requisitae. Arguit ex comparato can. 1513, § 2 cum can. 1529. At, praeter alias difficultates quae contra hanc thesim militant, non sufficienter attendit cit. auctor ad connexionem canonis 1513, § 2 cum praecedenti doctrina et disciplina.

6. Cf. S. Poeniten., 10 jan. 1901, *Nouv. rev. théol.*, t. XXXIII, p. 436.

7. Cf. KISELSTEIN, *Le nouveau code et les contrats de bienfaisance en faveur des églises*, in *Rev. eccl. de Liège*, 1919-1920, t. XI, p. 103 ss. ; CLAEYS-BOUUAERT

1467. — 4° Exsecutio piarum voluntatum. « Voluntates fidelium facultates suas in pias causas donantium vel relinquentium, sive per actum inter vivos, sive per actum mortis causa, diligentissime impleantur etiam circa modum administrationis et erogationis bonorum ¹, salvo praescripto can. 1515, § 3, » statim explicando.

1468. — 5° Jus Ordinariorum quoad impletionem voluntatum piarum.

a) « Ordinarii omnium piarum voluntatum tam mortis causa quam inter vivos executores sunt » (can. 1515, § 1).

Praeter executores inferiores a testatore constitutos aut a jure ipso datos, *Ordinarii* sunt executores nati omnium piarum voluntatum, eo quod sint jure nativo, sub Romano Pontifice, administratores supremi omnium bonorum quae ad Ecclesiam suam pertinent, prout sunt bona ad pias causas donata vel relicta ².

Nomine Ordinariorum veniunt *Superiores majores religionis clericalis exemptae*, si agitur de piis causis ipsorum jurisdictioni subjectis.

b) « Hoc ex jure Ordinarii vigilare possunt, ac debent, etiam per visitationem, ut piae voluntates impleantur, et alii executores delegati debent, perfuncti munere, illis reddere rationem » (*ibid.*, § 2). Jus visitationis propter hujusmodi legata pia sese extendere potest etiam ad institutum de se exemptum, ut si opus profanum pia voluntate juvetur ³.

c) « Clausulae huic Ordinariorum juri contrariae, ultimis voluntatibus adjectae, tanquam non appositae habeantur » (*ibid.*, § 3) ⁴.

1469. — 6° De fiduciaria bonorum acceptione ad pias causas.

Fiduciarie accipere est ita accipere ut erogatio rei acceptae fidei donatarii vel haeredis aut legatarii committatur. Vocatur etiam *substitutio fideicommissaria* (erfmaking of gift met last van overgifte) ⁵. Maxime autem est res alicui donata vel legata cum obligatione eam impendendi alicui pio usui vel transmittendi ad institutum pium ⁶.

et SIMENON, *o. c.*, n. 1001. P. BEYERSBERGEN, in *art. cit.* ap. *Nederl. kath. stemmen*, l. c., p. 309 ss., contrariam propugnat sententiam cum aliis *ibid.* citatis; at adductae rationes non valent vi destituere argumentum silentii Codicis; nec praeterea eadem militat ratio in utroque casu, cum donatio informis iterari possit; nec omnis donatio ex jure civili *sollemnis* contractus est, ita donatio manualis.

1. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 296.

2. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 373 s.; KISELSTEIN, *Des dons et legs*, p. 561. Cf. c. 2, 3, 6, 17, X, III, 26; Conc. Trid., Sess. XXII, c. 8, de ref.

3. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 836; COCCHI, *o. c.*, p. 375.

4. Cf. c. 17, X, III, 26. Cf. KISELSTEIN, *o. c.*, p. 535 ss.

5. A jure civili non admittitur; imo substitutio reddit donationes aut testamenta invalida (art. 896).

6. Cf. quoad has notiones, CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 1003; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 836; *Le canoniste*, l. c., p. 106 ss., ubi distinguit inter fiduciam et fundationem. Cf. etiam *Jus pontificium*, 1926, t. VI, p. 87 ss., de probatione fiduciae in foro externo.

Jamvero a) « *Clericus vel religiosus* qui bona ad pias causas sive per actum inter vivos, sive ex testamento *fiduciarie* accepit, debet de sua fiducia Ordinarium certiore reddere, eique omnia istiusmodi bona seu mobilia seu immobilia cum oneribus adjunctis indicare ; quod si donator id expresse et omnino prohibuerit, fiduciam ne acceptet » (can. 1516, § 1).

Haec regula tangit solos clericos et religiosos, non vero laicos¹ qui tamen, obligationem habent reddendi rationem et permittendi visitationem Episcopi².

b) « Ordinarius debet exigere ut bona fiduciaria in tuto collocentur et vigilare pro executione piae voluntatis, ad normam can. 1515 » (*ibid.*, § 2)³.

c) « Bonis fiduciariis *alicui religioso* commissis, si quidem bona sint attributa loci seu dioecesis ecclesiis, incolis aut piis causis juvandis, Ordinarius de quo in §§ 1, 2, est loci Ordinarius ; secus est Ordinarius ejusdem religiosi proprius » (*ibid.*, § 3)⁴.

1470. — 7° **Reductio, moderatio, commutatio ultimarum voluntatum.**

a) « Ultimarum voluntatum reductio, moderatio, commutatio, quae fieri ex justa tantum et necessaria causa debent, *Sedi Apostolicae* reservantur, nisi fundator hanc potestatem *etiam Ordinario loci* expresse concesserit » (can. 1517, § 1)⁵.

Hic affirmatur *reductionem* seu imminutionem onerum, *moderationem* conditionum oneribus appositarum, *commutationem* seu conversionem in aliam destinationem reservari Summo Pontifici⁶, *vi alti domini* quod in bona ecclesiastica habet. Qua potestate uti non valet R. Pontifex *arbitrarie*, cum ex jure naturae et positivo voluntas disponentis et domini suorum bonorum religiose sit servanda ; sed tantum propter bonum commune *ex justa et necessaria causa*⁷. Quod jus reducendi, moderandi

1. Tenebantur olim ex responso S. C. Conc., 9 aug. 1909, AAS., t. I, p. 766.

2. Ex can. 1515. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.* ; *Le canoniste*, l. c., p. 117 s.

3. Cf. *Le canoniste*, l. c., p. 116, 120, ubi partes Episcopi nitide definiuntur.

4. *Ibid.*, p. 119 s.

5. Cf. Trid. Sess. XXII, c. 6 de ref. ; Instructio S. C. de P. F., 1807, *Collect. C. de P. F.*, n. 689.

6. S. Sedes utitur in foro interno, pro casibus occultis, S. Poenitentiaria ; in foro externo, S. C. Concilii, S. C. de P. F. ; pro religiosis, S. C. de Religiosis ; et, ni fallimur, post declarationem Commissionis ad dirimenda dubia de competentia SS. CC., quae id de alienationibus decernit (AAS., t. XV, p. 39 s.), S. C. Consistoriali pro mensa episcopali et S. C. de seminariis et stud. Universitatibus, pro Seminariis. Ita VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 836.

7. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 297 s. ; KISELSTEIN, *o. c.*, p. 522, 527. Cf. de illis causis, GENNARI, *Consultations de morale et de droit canon*, Droit canon, t. II, p. 115.

aut commutandi etiam exercere valent Ordinarii locorum, si fundator hoc ipsis expresse concesserit.

b) « Si tamen exsecutio onerum impositorum, ob imminutos redditus aliamve causam, nulla administratorum culpa, *impossibilis* evadat, tunc Ordinarius quoque, auditis iis quorum interest, et servata, meliore quo fieri potest modo, fundatoris voluntate, poterit eadem onera aequè immnuere, excepta Missarum reductione quae semper Sedi Apostolicae unice competit » (*ibid.*, § 2).

α) *Illam onerum imminutionem* intelligimus non tantummodo de reductione ipsorum onerum sed etiam de moderatione conditionum in oneribus implendis servandarum quoad locum, tempus, etc.; non vero de commutatione stricte dicta onerum, quae potestate ordinaria non competit Ordinariis; β) Facultas haec quam jus facit Ordinariis, consequitur jus nativum *exsecutorum piarum voluntatum*; exsecutor enim est primus interpres voluntatis donantis vel relinquentis¹; γ) Illa potestas variis circumscripta est limitibus: nempe hac uti tantummodo valet Ordinarius loci vel Ordinarius religiosus, casu quo exsecutio facta sit *impossibilis* physice vel moraliter et quidem absque administratorum culpa². Illa impossibilitas oriri potest ex damno exsurgenti, ex imminutione valoris pecuniae, ex incremento expensarum, ex dirutione loci, ex defectu eorum quibus opitulandis bona destinabantur; v. gr. testator jusserat ut post missas anniversarias pauperibus loci distribuantur panes: atque in loco nullus jam est pauper qui panes postulet; tunc posset Ordinariis aliis pauperibus illa bona, alia etiam sub forma, applicare, vel etiam spirituali pauperum indigentiae destinare quod temporali deputabatur, ut puta dando subsidia scholae pauperum catholicae³. Praeterea illa imminutio aut moderatio facienda est *ex aequo et bono, auditis iis quorum interest*, nempe administratoribus et heredibus defuncti, si exstent, et servata, meliore quo fieri potest modo, fundatoris voluntate; δ) si redditus ex toto defecerint, ipsum onus per se cessat. Nec constat de stricta obligatione quidpiam postea supplendi, si redditus renascantur abundantiores⁴; ε) Semper excipitur *Missarum reductio* quae Sedi Apostolicae unice competit. Poterit nihilominus Ordinarius ob imminutos redditus etiam missarum onera ad normam can. 1517 et can. 1551 reducere, si id in tabulis foundationis expresse caveatur⁵.

1. COCCHI, *o. c.*, p. 377.

2. Cf. BENED. XIV, *De syn.*, t. IV, l. XIII, c. ultimum, n. 33.

3. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 836.

4. *Ibid.*

5. Com. ad interp. cod. can., 14 jul. 1922, AAS., t. XIV, p. 529.

c) Sedes Apostolica solet hac in materia reductionis, moderationis et commutationis ultimarum voluntatum varia concedere Ordinariis locorum indulta.

Ita inter facultates quinquennales concessas Episcopo Brugensi, die 16^a septembris 1923, habentur facultates α) « ut Episcopus ipsa missarum onera in expositis adjunctis, et quoties nemo sit qui ad eleemosynae supplementum de jure teneatur et utiliter cogi queat, per quinquennium reducere valeat ad rationem eleemosynae in dioecesi legitime vigentis, sub lege ut de Missarum sic reductarum adimplemento Curiam quotannis docere singuli teneantur indultarii »¹; β) ut missae fundatae in una ecclesia celebrari queant in alia, non tamen extra dioecesim.

TITULUS XXVIII.

DE BONIS ECCLESIASTICIS ADMINISTRANDIS.

Ordo dicendi. Post traditam notionem administrationis bonorum ecclesiasticorum breviter dicemus cum Codice de variis administratoribus (can. 1518-1521) et de eorum obligationibus (can. 1522-1528).

1471. — I. Notio. Administratio distinguitur ab acquisitione et ab alienatione bonorum ecclesiasticorum atque « includit omnes illos actus, qui ad conservationem et meliorationem *substantiae* bonorum jam acquisite et ad conservationem, perceptionem et applicationem fructuum et reddituum ecclesiasticorum spectant². »

1472. — II. Administratores.

1° « *Romanus Pontifex* est omnium bonorum ecclesiasticorum *supremus administrator et dispensator* » (can. 1518). Qua potestate gaudet vi primatus sui jurisdictionis. Pulcherrime S. Thomas³: « res Ecclesiae sunt Papae, ut principalis dispensatoris, non ut domini et possessoris ». Inde legibus generalibus administrationem bonorum ecclesiasticorum ordinat, constanti vigilantia promovet, sibi que causas majores reservat⁴.

1473. — 2° Ordinarius loci est pro suo territorio, sub dependentia Sedis Apostolicae, administrator supremus⁵ bonorum ecclesiasticorum ad exemptos non pertinentium; quod sequitur ex ipsa indole episcopatus monarchici. Quod non significat ipsum esse *solum* administratorem nec *immediatum*⁶, cum *ad formam canonum* et habita ratione

1. Cf. *Collat. Brugen.*, t. XXIV, p. 246, nota (4).

2. PRUEMMER, *o. c.*, p. 512; *Rev. eccl. de Liège*, 1926-1927, t. XVIII, p. 73 ss.

3. 2-2, q. C, art. 1, ad 7, citatus a COCCHI, *o. c.*, p. 386.

4. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 173; *Le canoniste*, I. c., p. 306 ss.

5. Controversia hac de re mota videtur lis de verbis. Cf. varias opiniones apud COCCHI, *o. c.*, p. 387. Cf. etiam *Le canoniste*, I. c., p. 315.

6. Ipse est administrator immediatus mensae episcopalis, bonorum destinatorum servitio dioecesano; bonorum Seminarii ex can. 1357, coll. can. 1359. Cf. *Le canoniste*, I. c., p. 312 ss.

jurium, legitimarum consuetudinum et circumstantiarum hoc jure potitur¹; sed hoc sibi vult ipsum praesse omnibus administratoribus inferioribus quibus invigilat, rationem administrationis expostulat, quosque instructionibus et mandatis dirigit et sanctionibus corripit, ad bona ecclesiastica conservanda et impendenda in usus quibus deputata sunt.

Inde a) « Loci Ordinarii est sedulo *advigilare* administrationi omnium bonorum ecclesiasticorum quae in suo territorio sint nec ex ejus jurisdictione fuerint subducta, salvis legitimis praescriptionibus, quae eidem potiora jura tribuant » (can. 1519, § 1). Ipse ergo Episcopus praescribere potest contra exemptionem, dum a contrario exemptio obtineri potest ex solo privilegio Apostolico, non vero ex praescriptione (can. 1509, 2°).

b) « Habita ratione jurium, legitimarum consuetudinum et circumstantiarum, Ordinarii, opportune editis peculiaribus instructionibus intra fines juris communis, universum administrationis bonorum ecclesiasticorum negotium *ordinandum curent* » (*ibid.*, § 2).

c) « Ad hoc munus rite obeundum quilibet Ordinarius in sua civitate episcopali *Consilium* instituatur, quod constet *praeside*, qui est ipsemet *Ordinarius*, et duobus vel pluribus viris idoneis, juris etiam civilis, quantum fieri potest, peritis, ab ipso Ordinario, audito Capitulo, eligendis, nisi jure vel consuetudine peculiari jam alio aequivalenti modo legitime fuerit provisum² » (can. 1520, § 1).

« Citra apostolicum indultum ii a munere administratoris excluduntur, qui cum Ordinario loci primo aut secundo consanguinitatis vel affinitatis gradu conjuncti sunt » (*ibid.*, § 2).

« Loci Ordinarius in administrativis actibus majoris momenti Consilium administrationis audire ne praetermittat; hujus tamen sodales votum habent tantum *consultivum*, nisi jure communi³ in casibus specialiter expressis vel ex tabulis foundationis eorum *consensus* exigatur » (*ibid.*, § 3).

« Sodales hujus consilii jusjurandum de munere bene et fideliter adimplendo coram Ordinario emittant » (*ibid.*, § 4)⁴.

1474. — 3° **Administratores inferiores**⁵.

a) « Praeter hoc dioecesanum Consilium administrationis, Ordinarius

1. Quare, e. g., administratio bonorum Ecclesiae cathedralis pertinet ad Episcopum simul et Capitulum ex can. 1182, § 1; ideoque sine consensu Capituli nequit disponere de bonis Ecclesiae cathedralis. Cf. *causa Corduben.*, 1 febr. 1915, AAS., t. VII, p. 131 ss. Cf. supra, n. 768.

2. Cf. quoad missiones in Indiis Orientalibus et Sinis, instructiones S. C. de P. F., 8 sept. 1869, n. 27, et 18 oct. 1883, n. XIV.

3. Cf. c. 1532, § 3.

4. Cf. *Le canoniste*, l. c., p. 317 ss.

5. Cf. *Ibid.*, p. 400 ss.; CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, o. c., n. 1008.

loci in administrationem bonorum quae ad aliquam ecclesiam vel locum pium pertinent et ex jure vel tabulis foundationis suum non habent administratorem, assumat viros providos, idoneos et boni testimonii, quibus, elapso triennio, alios sufficiat, nisi locorum circumstantiae aliud suadent » (can. 1521, § 1).

Proinde administratores particulares designantur α) vel *jure communi* ita *Capitula* ut personae morales collegiales administrant capitulariter bona Capituli; *beneficarii* sunt administratores bonorum ad beneficium spectantium ex can. 1976; « administratio bonorum quae destinata sunt reparandae decorandaeque ecclesiae divinoque in eadem cultui exercendo, pertinet, nisi aliud ex speciali titulo vel legitima consuetudine constet, ad *Episcopum cum Capitulo*, si de ecclesia cathedrali agatur; ad *Capitulum* ecclesiae collegiatae, si de collegiata; ad *rectorem*, si de alia ecclesia » (can. 1182, § 1)¹; β) vel *jure particulari* ecclesiastico aut civili ab Ecclesia canonizato, vel ex jure foundationis; ita bona institutorum ecclesiasticorum non collegialium saepe ab administratoribus jure foundationis designatis administrantur; ita etiam alii quoque clerici vel laici una cum administratore a jure communi designato eoque praeside in administrationem bonorum alicujus ecclesiae paroecialis aut oratorii publici cooptantur (can. 1183, § 1), simulque efformant *consilium fabricae*²; γ) vel si neque ex jure neque ex tabulis foundationis bona alicujus ecclesiae vel loci pii administratorem habeant, *Ordinarii* est huic defectui providere.

b) « Quod si *laicis* partes quaedam in administratione bonorum ecclesiasticorum vel ex legitimo foundationis seu erectionis titulo vel ex Ordinarii loci voluntate³ competant, nihilominus universa administratio nomine Ecclesiae fiat, ac salvo jure Ordinarii visitandi, exigendi rationes et praescribendi modum administrationis » (*ibid.*, § 2).

1475. — III. *Obligationes administratorum.*

1. Cf. supra, n. 1140 ss. Quoad ordines aut societates religiosas, cf. supra, n. 977 ss., 1066.

2. Cf. supra n. 1142. In Belgio consilium fabricae paroecialis constituitur et regitur decreto civili 30 dec. 1809 ab Ecclesia suis administratoribus imposito. Cf. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 91 ss.; consilia fabricae ecclesiae cathedralis et consilium administrationis seminariorum regulis particularibus ordinantur, cf. *ibid.*, p. 351 ss. Quoad pleraque alia loca religiosa et pia, quia non agnoscuntur a jure civili, nec administratio bonorum ab illo pendet. Attamen a lege 27 junii 1921, quae ut personas civiles agnoscit associationes absque fine lucri fundatas et instituta publicae utilitatis, plurimae institutiones religiosae et caritativae hanc formam legalem assumpserunt et ad normam hujus legis et quantum fieri potuit ad normam etiam canonum sua consilia administrationis constituerunt. Cf. GOEDSEELS, *La personnalité civile des associations sans but lucratif et des établissements d'utilité publique*, Bruxelles, 1921; LONCIN, *Les associations sans but lucratif* (Extrait de la *Vie diocésaine*, 1922, janvier et février), Louvain, 1922; NEVE, *Commentaire pratique de la loi du 27 juin 1921*, Gand, s. d.

3. Uti apud nos.

1° **Ante munus ineundum** administratores particulares de quibus in can. 1521 :

a) « Debent se bene et fideliter administraturos coram Ordinario loci vel vicario foraneo iurejurando cavere » (can. 1522, § 1).

« Antequam consiliarii prima vice electi suum munus ineant, debent coram decano sui districtus vel saltem coram parocho suo iurejurando cavere se bene et fideliter administraturos » (Conc. Mechlinien. n. 237).

b) « Fiat accuratum ac distinctum inventarium, ab omnibus subscribendum, rerum immobilium, rerum mobilium pretiosarum aliarumve cum descriptione atque aestimatione earundem ; vel factum antea inventarium acceptetur, adnotatis rebus quae interim amissae vel acquisitae fuerint » (*ibid.*, § 2) ¹.

Cf. litt. circ. Illmi Malou, 26 maii 1857, §§ V-VIII, ap. *Coll. epist. past.*, t. IX, p. 40 ss.

« Hujus inventarii alterum exemplar conservetur in tabulario administrationis, alterum in archivo Curiae ; et in utroque quaelibet immutatio adnotetur quam patrimonium subire contingat » (*ibid.*, § 3).

1476. — 2° **In ipso munere implendo.** Quilibet « administratores bonorum ecclesiasticorum *diligentia boni patrisfamilias* suum munus implere tenentur, ac proinde debent » (can. 1523) :

a) « Vigilare ne bona ecclesiastica suae curae concredita quoquo modo pereant aut detrimentum capiant » (*ibid.*, 1°) ;

b) « Praescripta servare juris tam canonici quam civilis ², aut quae a fundatore vel donatore vel legitima auctoritate imposita sint » (*ibid.*, 2°) ;

c) « Reditus bonorum ac proventus accurate et justo tempore ³ exigere exactosque loco tuto servare et secundum fundatoris mentem aut statutas leges vel normas impendere » (*ibid.*, 3°) ;

d) « Pecuniam ecclesiae, quae de expensis supersit et utiliter collocari potest, *de consensu Ordinarii*, in emolumentum ipsius ecclesiae occupare » ⁴ (*ibid.*, 4°) ;

1. Cf. can. 1296, § 2 ; ordo servandus in relatione de statu ecclesiarum, 4 nov. 1918, art. 13 ss., AAS., t. X, p. 487 s. Cf. art. 55 decreti 30 dec. 1809, cf. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 273 ; *Collat. Brugen.*, t. XV, p. 328 ; WERNZ, *o. c.*, p. 175.

2. Cf. can. 1529 quoad contractus ; aut suadente prudentia.

3. Ad vitandam praescriptionem, ad impediendam actionem judicalem et executionem judicalem, cf. WERNZ, *l. c.*, p. 176.

4. Seu fructuose collocare, vel *precaria ratione*, ita ut praevisa necessitate libera servetur facultas pecuniam utiliter impendendi ; vel *stabili ratione*, ita ut fiat *capitale* obnoxium normis de alienatione bonorum ecclesiasticorum. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 845.

- e) « Accepti et expensi libros bene ordinatos habere »¹ (*ibid.*, 5°) ;
 f) « Documenta et instrumenta, quibus jura ecclesiae in bona nituntur, rite ordinare et in ecclesiae archivo vel armario convenienti et apto custodire² ; authentica vero exemplaria, *ubi commode fieri potest*, in archivo vel armario *Curiae*³ deponere » (*ibid.*, 6°)⁴.

Cf. *Stat. Brug.*, p. 179 ss. ; Congr. prosyn., 1856, tit. III ; Epist. circ. Illmi Malou, 26 maii 1857, 31 dec. 1858, 2 feb. et 25 maii 1860 et 14 maii 1861 ; multa hac de re in tractatu de *fabricis ecclesiarum*.

1477. — 3° Sollicitudo de operariis. « Omnes, et praesertim clerici, religiosi ac rerum ecclesiasticorum administratores, in operum locatione debent assignare operariis honestam justamque mercedem ; curare ut iidem pietati, idoneo temporis spatio, vacent ; nullo pacto eos abducere a domestica cura parsimoniaeque studio, neque plus eisdem imponere operis quam vires ferre queant neque id genus quod cum aetate sexuque dissideat » (can. 1524)⁵.

1478. — 4° Reddenda administrationis ratio. « *Reprobata contraria consuetudine*, administratores tam ecclesiastici quam laici cujusvis ecclesiae etiam cathedralis aut loci pii canonice erecti aut confraternitatis *singulis annis* officio tenentur reddendi rationem administrationis Ordinario loci » (can. 1525, § 1).

« Si ex peculiari jure⁶ aliis ad id designatis ratio reddenda sit, tunc etiam Ordinarius loci vel ejus delegatus cum his admittatur, ea lege ut aliter factae liberationes⁷ ipsis administratoribus minime suffragentur » (*ibid.*, § 2).

Haec obligatio reddendi rationem gestionis Ordinario loci fundatur in hujus jure et officio vigilandi in administrationem omnium bonorum ecclesiasticorum quae in ipsius territorio sunt nec ex ejus jurisdictione fuerint subducta⁸. Hac tenentur omnes administratores bonorum ecclesiasticorum ad personas morales ecclesiasticas non exemptas pertinentium⁹. Reprobatur omnis consuetudo contraria tanquam corruptela

1. Cf. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 270 ss.

2. Cf. supra, n. 860.

3. Curiae nempe dioecesanae.

4. Cf. quoad sanctiones, supra n. 863. Vide etiam quoad responsabilitatem administratorum causa S.R.R., *solutionis*, 27 maii 1913, ap. *Le canoniste*, 1922, t. XLV, p. 321 ss.

5. Ex litt. encycl. Leonis XIII *Rerum novarum*, 15 maii 1891. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 392 s.

6. Ita apud nos ex jure canonico-civili.

7. Décharge, ontlasting, apurement de compte, aanzuivering der rekening.

8. Cf. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 1014.

9. COCCHI, *o. c.*, p. 395 ; BLAT, *o. c.*, p. 538 s.

juris ; at integre manent privilegia post Conc. Tridentinum concessa.

1479. — 5° De litibus et actibus non ordinariae administrationis.

a) « Administratores litem nomine Ecclesiae ne inchoent vel contestentur, nisi licentiam obtinuerint scripto datam Ordinarii loci, aut saltem, si res urgeat, vicarii foranei, qui statim Ordinarium de concessa licentiam certiozem reddere debet » (can. 1526).

Prohibetur hic ne administratores inferiores sine debita licentia sistant se ut *actores* vel ut *defensores* in iudicio civili aut ecclesiastico, nomine ecclesiae seu nomine personae moralis quam repraesentant ; hinc ad damna reparanda tenetur administrator qui contradicente Episcopo litigare velit, ut decisum fuit a S. C. C. sub die 24 dec. 1850 ¹.

b) « Nisi prius ab Ordinario loci facultatem impetraverint, scriptis dandam, administratores *invalidè*, actus ponunt qui *ordinariae* administrationis fines et modum excedant » (can. 1527, § 1).

Actus ordinariae administrationes illi sunt qui generatim singulis annis recurrunt, qui necessarii sunt habituali et consuetae gestioni bonorum ; actus extraordinariae administrationis non periodice obveniunt, gravioresque generatim sunt.

Cognoscuntur actus extraordinarii ex tit. XXIX de contractibus aut ex aliis praescriptionibus juris ², ita ex. 1523, 4° nova collocatio pecuniarum. Ut normam directivam cum Blat ³, accipere possumus elenchum Instructionis S. C. de P. F., 21 jul. 1856 ⁴, art. 20 : « Itaque Consilium non potest, nisi eadem facultate obtenta : a) Hereditatem, legata, donationes vel fundationes acceptare aut iisdem renunciare ; b) Bona immobilia emere ; c) Vendere, permutare, hypothecae subicere, oppignorare, servitute aliove modo onerare aut ultra trium annorum spatium ⁵ locare res Ecclesiae immobiles ; d) Vendere, permutare, oppignorare vel alio modo a destinatione sua avertere objecta artificiosa, monumenta historica, aliave mobilia alicujus magni momenti ; e) magnas pecuniae summas mutuo accipere, transactiones aliosque contractus onerosos facere, imponere capitationem, etc. »

Huic praescriptioni additur sanctio : « Ecclesia non tenetur respondere de contractibus ab administratoribus sine licentia competentis Superioris initis, nisi quando et quatenus in rem suam versum est ⁶ »

1. Ita COCCHI, *o. c.*, p. 395. Cf. etiam can. 1653. Quoad jus civile-ecclesiasticum, cf. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 308.

2. Attento etiam jure civili.

3. *O. c.*, p. 54 s.

4. Coll. C. de P. F., n. 1127.

5. Nunc corrigendum, juxta can. 1541.

6. In jure dicitur *in rem verti* quod utile est, prodest, causa est lucri. Ita VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 848. Cf. art. 1375 cod. civ. belgici.

(can. 1527, § 2) ¹. Inde videtur quanti interest ut administratores agant ad normas ecclesiasticas et debitis expostulatis licentiis ne ipsi de damno respondere debeant.

1480. — 6° **Sanctio illegitimae dimissionis officii.** « Etsi ad administrationem non teneantur titulo beneficii vel officii ecclesiastici, administratores qui munus expresse vel tacite susceptum arbitrato suo dimittunt ita ut damnum exinde ecclesiae obveniat, ad restitutionem tenentur » (can. 1528).

TITULUS XXIX.

DE CONTRACTIBUS.

Ordo dicendi. Supposita notione contractus, de quo agunt moralistae, codex in hoc titulo agit de contractibus *in genere* et *in specie* ², jus constituens quo Ecclesia bona temporalia acquirit vel alienat. *De contractibus in genere* statuit primo principium de lege civili hac in re applicanda (can. 1529), dein de alienatione (can. 1530-1534). Postea tractat de contractibus in specie, nempe de donatione (can. 1535-1536), de commodato (can. 1537), de pignore et hypotheca (can. 1538), de venditione et permutatione (can. 1539-1540), de locatione (can. 1540-1541), de emphyteusi (can. 1542), et de mutuo (can. 1543).

CAPUT I.

DE CONTRACTIBUS IN GENERE.

1481. — I. **Principium de lege civili applicanda.** « Quae jus civile in territorio statuit de contractibus tam in genere, quam in specie, sive nominatis sive innominatis, et de solutionibus, eadem jure canonico in materia ecclesiastica iisdem cum effectibus servetur, nisi juri divino contraria sint vel aliud jure canonico caveatur » (can. 1529). Antiquis temporibus Ecclesia in suo foro quoad pacta generatim adoptavit *jus Romanum* prout tempore medii aevi fuit receptum ³. Nunc autem *jus civile* singularum nationum ⁴ canonizatur seu jure canonico in materia ecclesiastica est servandum :

1. Cf. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 201 ss. ; BLAT, *o. c.*, p. 540 s.

2. In decretalibus Gregorii IX, inter *praeliminaria* de judiciis convenienter titulus de *pactis* habebatur, nempe lib. I, tit. 35, quatenus ad materias judiciales referebatur. At locus conveniens est in libro *de rebus*, ubi coeterum a tit. 13 ad 24 inclusive de contractibus in specie agitur.

3. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 232.

4. Cf. cod. civ. belgicus art. 1001-1234, 1234-1270. Agitur de jure civili existente tempore quo initur contractus. Ergo valet can. 1529 etiam pro futuris legibus civilibus. Cf. FERRERES, *o. c.*, p. 223 ; Conc. Mechlinien., n. 236.

a) *Quoad contractus in genere* seu quoad habilitatem paciscentium ¹, consensum, objectum, sollemnitates, conditiones adjectas, effectus pactorum ;

b) *Quoad contractus in specie*, tam nominatos quam innominatos ;

c) *Quoad solutiones*, seu quoad modos exstinguendae obligationis, v. gr., de moneta qua solvi possit vel debeat, de die a quo vel ad quem, de loco ubi solutio fieri possit vel debeat, de compensatione, confusione debitorum, etc. ² ;

d) *Cum iisdem effectibus* obligationum ex contractu, actionis judicialis, etc. ;

e) *Nisi praescriptum juris civilis contrarium sit* : α) *Juri divino sive naturali sive positivo* ; β) *Expressae legi canonicae* seu formali praescriptioni codicis juris canonici ³.

In hoc utroque casu lex canonica praevallet. Hinc respuitur jus civile quod contra jus naturae admitteret validitatem venditionis rei furtivae ; hinc ecclesia non admittit certas juris civilis sanctiones quibus regularis professus nec sibi nec monasterio quidquam acquirere posset (cf. can. 1513, § 1 ; non agnoscitur jus civile relate ad invaliditatem ultimarum voluntatum in favorem Ecclesiae, si sollemnitates juris civilis fuerint omissae, ex can. 1513, § 2 ; nec relate ad nullitatem fiduciae in testamentis aut donationibus, ex can. 1516 ; in alienationibus servandi sunt can. 1530-1534 ; in contractibus in specie servanda sunt praescripta can. 1535 ss.

1482. — II. Alienatio bonorum ecclesiasticorum ⁴. 1° **Notio.** Alienatio *proprie et stricte* accipitur pro eo tantum actu per quem dominium directum rei traditae in alterum transfertur. Alienationis autem nomen in proposito sumitur *large*, prout complectitur omnem actum quo dominium rei directum, vel utile aut usufructus seu jus in alterum transfertur sive titulo oneroso, sive titulo gratuito ; imo se extendit ad omnem contrac-

1. Cf. tamen VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 850.

2. Cf. *ibid.*, ubi exempla traduntur.

3. Videtur excludi consuetudo. An praevaleat etiam jus ecclesiasticum *particulare* juris civilis dispositionibus, datur ambigendi locus. Affirmant VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 850 ; COCCHI, *o. c.*, p. 407.

4. Cf. WERNZ, *o. et l. c.*, p. 177 ss. ; LAURENTIUS, *o. c.*, p. 177 ; HERGENROETHER-HOLLWECK, *o. c.*, p. 907 ss. ; CAPPELLO, *De censuris*, 2 ed., p. 351 ss. ; KORMANN, *Die kirchenrechtliche Veräußerungsbeschränkungen beim katholischen Kirchengut und das bürgerliche Recht* (Kr. Abh. Stutz, 42), Stuttgart, 1907 ; POESCHL, *Kirchengutsveräußerungen und das kirch. Veräußerungsverbot in früheren Mittelalter*, in *Arch. f. k. Kr.*, 1925, t. CV, p. 3 ss., 349 ss.

tum quo conditio Ecclesiae pejor fieri possit (can. 1533), et ideo comprehendit non solum donationem, venditionem, aliamve dominii rei aut juris translationem, sed etiam permutationem, emphyteusim, locationem ultra novennium ¹, oppignorationes, hypothecas, impositionem novi gravaminis, servitutis, census, etc. ². At emptio, si pretium solvatur pecunia quae non est stabile capitale, non est alienare; nec solutio debiti quae eadem pecunia fiat ³; nec pecuniam mutuo accipere, absque contractu, puta hypothecae specialis, quo conditio Ecclesiae pejor fieri possit, nec pecuniam fructuose et secure mutuo dare ⁴.

Quaerunt auctores an nomine alienationis prohibita comprehendatur translatio bonorum vel reddituum *unius Ecclesiae ad aliam*. Tenenda omnino videtur sententia affirmans, quae, praeter validas quibus fulcitur rationes, nititur multiplici declaratione S. C. Concilii ⁵.

1483. — 2° Prohibitio Ecclesiae. Jam vero, « vetus est regula, ait Devoti ⁶. Ecclesiae res alienari non posse, quam regulam et sacri canones et civiles leges ratam firmam habere voluerunt. Nam sua Ecclesiae bona sarta tecta servanda sunt, ut ex iis habeant clerici et pauperes unde vivant, et religionis cultus sustineatur. »

Pertinet hoc interdictum etiam ad monasteria, hospitalia, seminaria, caeteraque loca pia et religiosa, quae nomine ecclesiae intelliguntur, necnon ad capitula, beneficia, mensas curales et episcopales ⁷.

Prohibitio illa alienandi non est absoluta, sed hoc sibi vult, ut non fiat alienatio, nisi juxta praescripta juris; quare nonnulla cum codice notanda sunt de rebus ipsis, de sollemnitatibus legitimae alienationis, de modo alienationis, de superioribus a quibus licentia petenda est, necnon de remediis contra illegitimam alienationem et poenis male alienantium.

1484. — 3° Res alienationi vel non obnoxiae.

a) Ut colligitur ex can. 1530, alienari non possunt:

α) *Reliquiae insignes et imagines pretiosae*; nec reliquiae et imagines quae magna populi veneratione honorantur ad normam can. 1281 ⁸.

1. Cf. tamen VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 951.

2. Cf. BADII, *o. c.*, p. 258.

3. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 851; COCCHI, *o. c.*, p. 408; *Theol. prak. Quart.-schrift*, 1925, t. LXXVIII, p. 595 ss.

4. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 178; VERMEERSCH, *De regularibus*, t. I, n. 438; cf. etiam HOLLWECK, *Die kirchl. Strafgesetze*, p. 243, nota 11; p. 246, nota 10; VERMEERSCH-CREUSEN, *l. c.*; COCCHI, *o. c.*, p. 408. Cf. Conc. Americ. lat., n. 857.

5. Cf. *Nouv. rev. théol.*, t. XI, p. 490 ss.

6. *O. c.*, t. I, p. 723; cf. HERGENROETHER-HOLLWECK, *o. c.*, p. 907; *Dict. de théol. cath.*, v° biens eccl., col. 861 ss.

7. SCHMALZGR., *o. c.*, l. III, tit. 13, n. 4. Quoad regulares, cf. supra, n. 981.

8. Alienari valide nequeunt sive beneplacito apostolico.

β) *Res immobiles*. Hoc nomine veniunt, non solum omnes illae quae loco moveri non possunt, ut praedia, domus, agri et similia; sed etiam jura incorporea et actiones ad immobilia, res solo cohaerentes, census, tituli et annui redditus, quia aequiparantur immobilibus¹.

γ) *Res mobiles* quae servando servari possunt. Tales praecipue aestimantur res pretiosae quibus notabilis valor est, artis vel historiae vel materiae causa²; sunt etiam res mobiles quae sunt capaces conservationis, quae non consumuntur primo usu.

b) E contra regulariter libere, id est absque sollemnitatibus mox referendis, alienari possunt:

α) *Res mobiles non pretiosae*, et maxime eae quae servando servari nequeunt, cujusmodi sunt fere omnia quae usu absumuntur vel brevi tempore veterascunt, ut fructus, frumentum, oleum, vinum, pecudes, pleraeque vestes, etc.³. Quibus assimilatur pecunia quae rebus emendis et administrandis destinatur et cujus usus consistit in alienatione⁴. β) *Res immobiles minimi momenti*, quarum valor non excedit aliquot francos seu libellas. γ) *Res immobiles* quae donatae sunt aut legatae ecclesiis, vel monasteriis, quibus *non licet immobilia* possidere. δ) *Res ecclesiae inutiles*, et multo magis *damnosae*, v. g. fundus qui nullum aut exiguum fructum affert, si pro cultura magnae sint faciendae expensae. ε) Juxta plures, bona quae ecclesiae donata vel relicta fuerunt *ea conditione ut vendantur*. ζ) Caeterae etiam res, sive mobiles pretiosae, sive immobiles, *extrema necessitate urgente*; quando nempe nonnisi cum ingenti damno servari possunt sollemnitates et conditiones canonicae⁵.

1485. — 4° Sollemnitates alienationis.

Ut rite fiant alienationes bonorum, quae juxta dicta libere alienari non possunt, requiritur observatio sollemnitatum a jure praescriptarum⁶, quarum aliae *ad liceitatem*, aliae *ad valorem* exiguntur.

1. Cf. PENNACCHI, *Comm. in Const. « Apost. Sedis »* t. II, p. 144 ss., Romae, 1883. Cf. S. C. C. 17 febr. 1906, ap. *Anal. eccl.*, 1906, t. XIV, p. 60 s.; *Collat. Brug.*, t. XI, p. 379 ss., de alienatione et permutatione titularum seu actionum et obligationum. Cf. tamen VERMEERSCH, *Period. de relig.* t. II, p. 74; HOLLWECK, *o. c.*, p. 243, nota 8. Bene observant CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 1018: « Alienatio horum titularum quin novi tituli comparentur, erit vera alienatio, nisi forte pecunia provisorie tantum, puta quia destinatur ecclesiae aedificandae, fuerit collocata. Permutatio vero illorum titularum can. 1539 regitur. »

2. Cf. supra can. 1497, § 2, n. 1446; S. C. C., 12 jun. 1919, AAS., t. XI, p. 416 ss. Dubitari potest num omnis res pretiosa arte, historia, antiquitate possit pecunia aestimari, etsi tamen *notabilem* valorem habeat, v. gr., documentum originale. Cf. auct. cit., ap. CAPPELLO, *o. c.*, p. 353.

3. Cf. SCHMALZGR., *l. c.*, n. 38.

4. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 852.

5. Cf. SCHMALZGR., *h. t.*, n. 42 ss.; Decret. cit. 17 febr. 1906.

6. Sub respectu canonico-civili, cf. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 285 ss.

a) *Ad liceitatem* requiritur α) « *Aestimatio rei* a probis peritis scripto facta » (can. 1530, § 1, 1°)¹; β) *Iusta causa* idest urgens necessitas, vel evidens utilitas Ecclesiae, vel pietas » (*ibid.*, 2°). Urgens necessitas cui aliter subveniri non potest intelligitur tum de ecclesia quae v. gr., subita reparatione indiget ne corruat, tum de aliis calamitate pressis ut puta tempore belli aut famis; evidens Ecclesiae utilitas verificatur v. gr., si res immobilis Ecclesiae detrahatur ad aliam meliorem comparandam et Ecclesia plus recipiat alienando quam retinendo; iusta causa est etiam pietas erga pauperes, captivos caeterasque miserabiles personas, quibus provideri nequeat per media ordinaria²; γ) « *Aliae quoque opportunaе cautelaе* ab ipsomet Superiore pro diversis adjunctis praescribendae, ne omittantur, ut Ecclesiae damnum vitetur » (*ibid.*, § 2); v. gr. quae ab Episcopo praescriberentur circa collocationem pecuniae.

b) *Ad valorem* requiritur « licentia legitimi Superioris, sine qua alienatio invalida est » (*ibid.*, § 1, 3°)³.

1486. — 5° Modus alienationis.

a) « *Res alienari minore pretio non debet quam quod in aestimatione indicatur* » (can. 1531, § 1)⁴.

b) « *Alienatio fiat per publicam licitationem aut saltem nota reddatur, nisi aliud circumstantiae suadeant; et res ei concedatur qui, omnibus perpensis, plus obtulerit* » (*ibid.*, § 2).

Publica licitatio seu venditio sub hasta aut notificatio imponitur ut majus pretium obtineatur. Quodsi circumstantiae potius occultam alienationem suadeant, iudicium Superioris exquirere oportet⁵.

c) « *Pecunia ex alienatione percepta caute, tuto et utiliter in commodum Ecclesiae collocetur* » (*ibid.*, § 3): *caute*, ad vitandum periculum amissionis vel usurpationis; et si collocatio in promptu non sit, pecunia deponatur in aliqua publica capsula, vel apud aliquam personam spectatae probitatis et idoneitatis, recepta scripta cautione; *tuto* seu — quod generatim securius est — in bonis stabilibus frugiferis, seu in nominibus stabilibus ac securis titulis bancariis; *utiliter* seu fructuose⁶. Prima collocatio pecuniae, praescripta a jure, non est alienatio⁷. Si pecunia

1. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 547, 549.

2. Cf. SOGLIA, *o. et l. c.*, p. 256; WERNZ, *o. c.*, p. 182; COCCHI, *o. c.*, p. 410.

3. Cf. Com. ad interpr. cod. can., 24 nov. 1920, AAS., t. XII, p. 577.

4. Cf. quoad vetus jus, SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 878 s.; WERNZ, *o. c.*, p. 182 ss. Cf. de necessitate beneplaciti apostolici *causa Mediolanen.*, 16 jul. 1904, ap. *Il monit. eccl.*, 1904-1905, t. XVI, p. 295 s.

5. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 549.

6. Cf. Instr. S. C. de P. F., 30 jul. 1867, in *Coll. C. de P. F.*, n. 1310, cit. a BLAT, *o. c.*, p. 550.

7. Quoad mutationem collocationis cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 852, et infra n. 1494. Cf. etiam can. 1523, 4°.

accepta ab alienatione alicui fini v. gr. aedificandae ecclesiae destinatur, licebit interim eam fructuose collocare, et dein absque licentia titulos vendere ad pecuniam expendendam fini cui destinatur ¹.

1487. — 6° Licentia superioris competentis.

a) « Legitimus superior de quo in can. 1530, § 1, n. 3, est *Sedes Apostolica* ², si agatur α) de rebus pretiosis ; β) de rebus quae valorem excedunt triginta millium libellarum seu francorum » (can. 1532, § 1).

Apostolica Sedes est S. C. Concilii pro saecularibus, S. C. de religiosis pro religiosis et tertiis ordinibus, S. C. de P. F., pro regionibus missionum, etc... Hujus ergo licentia petenda est, si agitur de alienandis

α) *rebus pretiosis* seu rebus quibus *notabilis* inest valor ratione artis, historiae, antiquitatis, materiae. Censent plerique auctores illum valorem excedere aut saltem attingere debere summam 1000 libellarum seu francorum monetae aureae ³ ; at S. C. Concilii interrogata : « Utrum ad alienationem rerum utcumque pretiosarum, semper necessarium sit beneplacitum apostolicum, an possit Ordinarius intra certos summae limites hujusmodi alienationem permittere », respondit die 14 jun. 1922, remittendo solutionem ad Commissionem codicis pro canonibus authentice interpretandis ⁴. Rebus pretiosis assimilantur quoad alienationem *donaria votiva* ⁵ seu res ex voto oblatae quae sacras imagines saepe decorant, etiam si earum valor 1000 francos non excedat, etiam quando ipse oblato donarii in alienationem ultro consentiat. Sed ratio non est pretiositas donarii votivi, sed hujus affectio, finis, inseparabilitas ab imagine sacra cujus intuitu oblatum est, imo offerentium voluntas ⁶ et stylus curiae.

β) *Rebus quae valorem excedunt triginta millium libellarum seu francorum*. Uti supra ⁷ dictum est, valor aestimandus est probabiliter non

1. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *l. c.*

2. Cf. DE BRABANDERE-VAN COILLIE, *o. c.*, n. 954.

3. Cf. causa cit. S. C. C., 28 jul. 1919 ; CAPPELLO, *o. c.*, p. 353 ss. ; *Il monitore eccles.*, 1920, p. 75 ; COCCHI, *o. c.*, p. 412 ; CLAEYS-BOUUAERT, *o. c.*, n. 1021 ; tamen uti jam n. 1484 monuimus res pretiosa potest habere valorem notabilem historicum aut archeologicum quin hanc materialem aestimationem attingat. Cf. litt. circ. Secretariae Status ad Epp. Italiae de conservatione ecclesiasticarum Bibliothecarum, Archivorum et Musaeorum, 15 apr. 1923, cf. *Il monit. eccles.*, 1923, t. XXXV, p. 242 ; *Arch. f. kath. Kr.*, 1923, t. CIII, p. 168, 225 ss. Cf. apud VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 225 quae hac de re statuit jus civile-ecclesiasticum et jus particulare dioecesis.

4. AAS., t. XIV, p. 160 s. Commissio hucusque non respondit.

5. Cf. causae cit., 19 jul. 1919 et 14 jan. 1922 ; *Nouv. rev. théol.*, t. XLVII, p. 133ss. ; t. XLIX, p. 430 s. ; *Il monit. eccles.*, 1920, p. 76 ; VERMEERSCH, *Period. de relig.*, t. XI, p. 8 ss.

6. « Donarium praesumitur votivum nisi de contraria donatoris vel offerentis voluntate aliunde constat » S. C. C., 14 jan. 1922, ad 4.

7. Cf. n. 1446.

moneta papyracea sed aurea independenter a « cambio ». Ex responso, 24 nov. 1920. Praesidis commissionis de interpretatione codicis¹, pretium de quo in hoc canone, est valor rei secundum aestimationem a probis peritis scripto factam, non autem majus pretium forte re vera oblatum.

b) « Si vero agatur de rebus quae valorem non excedunt mille libellarum seu francorum, est loci Ordinarius, audito administrationis Consilio², nisi res minimi momenti sit, et cum eorum consensu quorum interest³ » (can. 1532, § 2).

c) « Si denique de rebus quarum pretium continetur intra mille libellas et triginta millia libellarum seu francorum, est loci Ordinarius, dummodo accesserit consensus tum Capituli cathedralis, tum Consilii administrationis, tum eorum quorum interest » (ibid., § 3).

Uti ex apposita voce *dummodo* constat, consensus praedictorum omnium hac in hypothesi certe requiritur *ad valorem*. In Ordinarii facultate non est, quando Consilium administrationis et Capitulum inter se dissentiant, supplere alterutrius consensum, tum in negotio alienationum, tum in quovis aequipollenti contractu⁴.

a) « Si agatur de alienanda re divisibili, in petenda licentia aut consensu pro alienatione exprimi debent partes antea alienatae; secus licentia irrita est » (ibid., § 4).

Res alienanda divisibilis censetur, tum si constat partibus physice separabilibus, uti praedium, tum etiam si constat partibus moraliter unitis et seorsim pretio aestimabilibus, uti bibliotheca, collectio.

1488. — 7° Remedia contra illegitimam alienationem⁵.

a) « Ecclesiae competit *actio personalis* contra eum qui sine debitis sollemnitatibus bona ecclesiastica alienaverit et contra ejus heredes; *realis* vero, si alienatio nulla fuerit, contra quemlibet possessorem, salvo jure emptoris contra male alienantem » (can. 1534, § 1).

Actio personalis intentatur adversus illegitime alienantem ejusve heredes ut ex bonis propriis, si qua suppetant, damnum Ecclesiae illatum praestent. Quodsi formaliter est *valida* ob servatas sollemnitates ad valorem requisitas, et nihilominus Ecclesia graviter laesa fuerit, quia

1. AAS., t. XII, p. 577.

2. Cf. can. 1520, cf. supra n. 1473.

3. V. gr., beneficiati, patroni, administratorum.

4. S. C. Conc., 14 jan. 1922, ad 5.

5. Cf. WERNZ, o. c., p. 185 s.; SOGLIA, o. et l. c., p. 262 s.; REIFFENST., in h. t., n. 59 ss.; SCHMALZGR., o. c., in h. t., n. 151 ss.; COCCHI, o. c., p. 413 ss.; BESSON, *Des aliénations nulles et des revendications par l'Ordinaire*, ap. *Nouv. rev. théol.*, 1920, t. XLVII, p. 69 ss.

v. gr., causa utilitatis allegata fuerit tantum apparens, competit Ecclesiae beneficium restitutionis in integrum, seu Ecclesia recuperat bona sua et alteri parti restituit quod ex alienatione acceperat¹. Haec actio refectionis damnorum etiam intentari potest, casu quo, actio realis quavis de causa impossibilis evadat. Nomine Ecclesiae stat in iudicio rector vel administrator ad normam can. 1649. *Actio realis* intentatur adversus quemlibet possessorem in ordine ad recuperationem rei invalide alienatae.

b) « Contra invalidam rerum ecclesiasticarum alienationem agere possunt qui rem alienavit², ejusve Superior, utriusque successor in officio, tandem quilibet clericus illi ecclesiae adscriptus quae damnum passa est » (can. 1534, § 2). In citato canone, etsi dicatur quod praefati *agere possunt*, tamen, primi tres *ex justitia* agere debent; clerici quilibet ecclesiae damnum passae adscripti *ex caritate*, cum ad ipsos spectat tueri bona et jura Ecclesiae cui serviunt³.

Nota. 1. Alienationes invalidae ob defectum licentiae sanari possunt a Romano Pontifice, non vero ab Ordinariis locorum, cum actus sit nullus, nullitate stricte dicta, qui nunquam habuit existentiam juridicam, cumque exinde sit insanabilis praescriptione, confirmatione aut ratihabitione⁴.

2) Facta usurpatione bonorum ecclesiasticorum a civili potestate, consuevit Ecclesia, communicatis facultatibus Ordinariis a S. C. Concilii⁵, permittere fidelibus ut haec bona acquisita possint retinere, vel etiam ut ea licite acquirant, sub conditione aequae compositionis faciendae⁶.

1. Cf. can. 1687 ss.

2. Qui, dum agitur de publica utilitate et praesertim Ecclesiae, allegans propriam turpitudinem audiendus est.

3. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 415.

4. Cf. *causa Albiganen. et aliarum*, S. C. C., 17 maii 1919, AAS., t. XI, p. 382 ss.

5. Cf. S. C. Consist., 8 jul. 1909, ap. AAS., t. I, p. 576; 14 mart. 1910, *ibid.*, t. II, p. 229.

6. Pro bonis ereptis in Gallia, Belgio et regionibus Rhenensibus tempore Revolutionis Gallicanae, cf. art. XIII Concordati 1801 et documenta edita ab *Arch. für kath. Kr.*, 1892, t. LVIII, p. 166 ss. Cf. nuper pro Gallia: facultates concessae Ordinariis, 21 sept. 1907, ap. AAS., t. II, p. 602 s.; indultum S. Poenitentiariae, 23 jun. 1908 ap. *Le can. contemp.*, 1910, t. XXXIII, p. 184; Epist. Secretarii Status, 24 sept. 1907 ap. *An eccl.*, 1908, p. 48 ss.; S. Poenit., 16 jan. 1909, ap. AAS., t. I, p. 239 s. Cf. etiam facultates a S. C. Conc. communicatae Ordinariis de christifidelibus, qui bona Ecclesiae erepta acquisierunt, ad compositionem admittendis, ap. *Il monit. eccl.*, 1913-1914, t. XXV, p. 66 ss. Cf. de hac quaestione GENNARI², *Circa la composizione sui beni e sugli oneri ecclesiastici*, Roma; BOUDINHON, *Biens d'église et peines canoniques*, p. 96 ss., p. 140 ss. (documenta S. S., pro Gallia), Paris, 1909; BASTIEN, *Des censures qui atteignent la liquidation des biens ecclésiastiques*, Paris, 1905; CREUSEN, *Les injustes accapareurs*

1489. — 8° Poenae male alienantium sunt variae¹.

« Firma nullitate actus et obligatione, etiam per censuram urgenda, restituendi bona illegitime acquisita ac reparandi damna forte illata, qui bona ecclesiastica alienare² praesumpserit aut in eis alienandis consensum praebere contra praescripta can. 534, § et can. 1582 :

a) Si agatur de re cuius pretium non excedit mille libellas, congruis poenis a legitimo Superiore ecclesiastico puniatur ;

b) Si agatur de re cuius pretium sit supra mille, sed infra triginta millia libellarum, privetur patronus jure patronatus ; administrator munere administratoris ; Superior vel oeconomus religiosus, proprio officio et habilitate ad cetera officia, praeter alias congruas poenas a Superioribus infligendas ; Ordinarius vero alique clerici, officium, beneficium, dignitatem, munus in Ecclesia obtinentes, solvent duplum favore ecclesiae vel piaae causae laesae ; ceteri clerici suspendantur ad tempus ab Ordinario definiendum ;

c) Quod si beneplacitum Apostolicum fuerit *scienter* praetermissum, omnes³ quovis modo reos sive dando sive recipiendo sive consensum praebendo, manet praeterea excommunicatio latae sententiae nemini reservata » (can. 2347).

CAPUT II.**DE CONTRACTIBUS IN SPECIE.**

Praenotandum. Haec materia difficultate non caret, cum prae oculis habendae sint tum dispositiones singulo contractui speciales, tum leges generales de alienationibus, si qui contractus inter alienationes venerit, tum praescripta legum civilium ab expressa lege canonica non reprobata.

1490. — I. Donationes.

1° *Quoad donationes faciendas.* « Praelati et rectores de bonis mobilibus suarum ecclesiarum donationes, praeterquam parvas et modicas secundum legitimam loci consuetudinem facere ne praesumant, nisi justa

de biens ecclésiastiques, in *Nouv. rev. théol.*, 1922, t. XLIX, p. 204 ss. ; CERATO, *Beni ecclesiastici usurpati. Due questioni importanti per i confessori*, in *Boll. diocesano di Padova*, 1925. Cf. can. 2345, 2346 de poenis usurpantium bona ecclesiastica.

1. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 186 s. ; NOLDIN, *o. c.*, p. 84 ; BOUDINHON, *o. c.*, p. 15 ss. ; SOLE, *o. c.*, p. 308 ss. ; CAPPELLO, *De censuris*, ed 2, p. 351 ss.

2. Agitur probabilius de alienatione stricte dicta, quod est dominium transferre ; proinde vendere, donare, permutare, in solutionem dare, in emphytheusim concedere ; non autem commodare, locare, pecuniam mutuo dare, hypothecae subdere, oblata vel relicta Ecclesiae repudiare, in re dubia transigere, cf. CAPPELLO, *l. c.*, p. 357 s.

3. Episcopi et Praelati verius subsunt hodie huic excommunicationi, COCCHI, *o. c.*, p. 359.

interveniēte causa remunerationis aut pietatis aut christianae caritatis ; secus donatio a successoribus revocari poterit » (can. 1535) ¹.

Agitur hic de donatione minus stricte dicta ² seu de cessione gratuita, in favorem alterius acceptantis, bonorum mobilium ³ quae ab ipsa persona morali ecclesiastica possidentur. Haec per se prohibetur, cum Praelati et rectores sint tantummodo *administratores*, non *domini* bonorum ad suas ecclesias pertinentium. Permittuntur tamen eleemosynae et donationes parvae et modicae consuetae et etiam non modicae titulo gratitudinis, pietatis erga Deum, Ecclesiam aut patriam et etiam titulo christianae pietatis in pauperes. Deficientibus illis causis sunt *revocabiles*.

« Notandum est quando donationes fiunt ex rebus mobilibus quae servando servari possunt, alias conditiones pro quacumque alienatione requisitas esse servandas et tales donationes posse ipso jure esse invalidas » ⁴.

2° Quoad donationes accipiendas.

a) « Nisi contrarium probetur, *praesumendum est* ea quae donantur rectoribus ecclesiarum, etiam religiosorum, esse ecclesiae donata » (can. 1536, § 1) ⁵.

b) « Donatio facta ecclesiae, ab ejus rectore seu Superiore *repudiari* nequit, sine licentia Ordinarii » (*ibid.*, § 2) ⁶.

c) « Repudiata illegitime donatione, ob damna quae inde obvenerint actio datur restitutionis in integrum aut indemnitis » (*ibid.*, § 3).

Si igitur, non petita debita licentia, repudiata fuerit a rectore vel superiore donatio et inde damna Ecclesiae obvenerint sive ob privationem illius boni, sive ex perditis fructibus, sive alia de causa, datur duplex actio Ecclesiae, alia *restitutionis in integrum* qua nova facultas fit illegitime repudianti denuo donationem acceptandi, alia *indemnitis* in administratorem, qua ad damna illata ex propriis bonis resarcienda condemnatur.

d) « Donatio ecclesiae facta et ab eadem legitime acceptata, propter ingratum Praelati vel rectoris animum revocari nequit » (*ibid.*, § 4). Hoc inde intelligitur quod donatio fiat Ecclesiae. Quo praecepto repellitur legis civilis dispositio ⁷ qua donatio revocabilis declaratur ex

1: Cf. can. 537 quoad religiosos ; vide supra n. 984.

2: Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 253 s. ; BADI, *o. c.*, p. 232 s.

3: Donatio bonorum immobilium regitur can. 1530 ss.

4: CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 1024.

5: Cf. const. Leon. XIII *Romanos Pontifices*, 8 maii 1881 ; vide causa de *Manila* Signat. Apost., 6 apr. 1920, AAS., t. XII, p. 252 ss. ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, p. 490.

6: Cf. cit. const. *Romanos Pontifices*. Textus respectivus transcribitur a BLAT, *o. c.*, p. 560 s. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *l. c.*

7: Cf. cod. civ. belg., art. 953.

ingratitude donatoris. Attamen non repudiantur aliae causae revocationis : praejudicium legitimae portioni filiorum donatoris illatum et supervenientia liberorum¹.

1491. — II. Commodatum. « Res sacrae ne commodentur ad usum qui earumdem naturae repugnet » (can. 1537).

Commodatum est contractus, quo quis gratis alteri concedit rem aliquam non fungibilem ad solum usum et per certum tempus, cum onere eandem rem in individuo restituendi. Si ex huiusmodi contractu ecclesiae conditio pejor fieri possit, attendendus est can. 1533.

1492. — III. Pignus vel hypotheca.

1° *Pignus* si formaliter spectetur, est contractus realis, quo res aliqua *mobilis* creditori in securitatem debiti ita *traditur*, ut, debito soluto, eadem in specie sit restituenda ; secus, si debitum non solvatur, creditor ex illa re sese indemnem reddere possit. *Hypotheca* vero est contractus consensualis quo res aliqua immobilis creditori in securitatem debiti ita *obligatur* ut, non soluto debito, creditor ex venditione rei sese indemnem facere possit².

2° In pignore et hypotheca etsi non habeatur *alienatio proprie dicta* tamen via paratur ad alienationem, et ideo his contractibus applicandi sunt, servatis servandis, canones de alienationibus³. Quaedam specialia praescribuntur can. 1538 prae natura huiusmodi contractus⁴, nempe :

a) Ut bona ecclesiae⁵ oppignorationibus aut hypotheca gravari possint, requiritur *legitima causa* declarata in can. 1530, § 1, 2° pro alienationibus ;

b) *Licentia* petenda est legitimi Superioris ; illius nempe cujus licentia requiritur pro alienationibus ad normam can. 1532 ;

c) A Superiore antequam licentiam det, *audiendi sunt omnes quorum interest*, v. gr., qui foenus solvere tenentur⁶, et curandum ut, cum primum fieri poterit, *aes alienum solvatur*, ut inde extinguatur pignus aut hypotheca ;

1. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 258 ; SANTI-LEITNER, *o. c.*, t. III, p. 207 s. ; COCCHI, *o. c.*, p. 419 ; KISELSTEIN, *o. c.*, p. 571 ss.

2. WERNZ, *o. c.*, p. 278. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 459 ; SANTI-LEITNER, *l. c.*, p. 194.

3. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 420. — Censent VERMEERSCH-CREUSEN, *l. c.* alienationem non esse constitutionem hypothecae in ipso actu emptionis alicujus domus aut praedii, ad securitatem dandam de solutione pretii, cum eo actu ecclesia minus acquirat sed nihil alienet ; tamen illud dominium exponitur periculo alienationis, v. gr. ex non soluto foenore.

4. Cf. Instr. S. C. de P. F., 30 jul. 1867, n. 4, ap. *Coll. C. de P. F.*, n. 1310.

5. Cf. *causa Lausannen.*, 15 jun. 1918 (hypotheca gravans ecclesiam), ap. *Nouv. rev. théol.*, 1921, t. XLVIII, p. 44 ss. ; *Il monitore*, 1920, p. 231 s. Cf. WERNZ, *o. c.*, p. 279 de rebus quae oppignorari possunt.

6. PRUEMMER, *o. c.*, q. 454.

d) « Hac de causa annuae ratae ab eodem Ordinario praefiniantur quae exstinguendo debito sint destinatae » (can. 1538, § 2). Haec ultima praescripta non sunt urgenda quando ipsa securitas possessionis et allevianda vectigalia postulant ut bona ecclesiastica remaneant hypothecis gravata ¹.

1493. — IV. Aes alienum contrahendum.

Eaedem praescriptiones observandae sunt cum agitur de *aere alieno contrahendo* (can. 1538), ex quo bona ecclesiastica frequenter periculo et damno exponuntur ².

Nota. Religiosi observare tenentur can. 534 ³.

1494. — V. Venditio et permutatio.

1° *Venditio* est contractus consensualis bilateralis de re pro certo pretio tradenda; *permutatio* est contractus consensualis bilateralis de re pro altera tradenda ⁴.

2° *Venditio* et *permutatio*, qua *verae alienationes*, obnoxiae sunt praescriptis de alienatione. Praeterea codex hic quaedam specialia observanda statuit:

a) « Ad vitandam simoniam juris divini, in venditione aut permutatione rerum sacrarum nulla ratio consecrationis vel benedictionis in pretii aestimatione habeatur » (can. 1539, § 1);

b) « Administratores possunt *titulos ad latorum* quos vocant, commutare in alios titulos magis aut saltem aequè tutos ac frugiferos, exclusa qualibet commercii vel negotiationis specie, ac de consensu Ordinarii, dioecesani Consilii administrationis aliorumque quorum intersit » (*ibid.*, § 2).

Sic temperatur responsum S. C. Concilii, 17 febr. 1906, quo declarabatur permutationem titulorum ad latorum requirere *beneplacitum apostolicum* ⁵. Nunc vero codex hanc permutationem non ut *alienationem* sed ut *actum administrationis* habet qui fieri potest de consensu Ordinarii, Consilii administrationis et eorum quorum interest, v. gr., membrorum fabricae, exclusa omni speculatione, imo omni specie commercii vel negotiationis ⁶. Haec commutatio fieri potest in titulos cujuscumque

1. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, *l. c.*

2. Olim generatim auctores tenebant aes alienum contrahere absque oppignoratione aut hypotheca speciali non requirere beneplacitum apostolicum, cum per se non sit alienatio.

3. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 563.

4. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 421; WERNZ, *o. c.*, p. 266 ss.; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 861.

5. Cf. ASS., t. XXXIX, p. 159; *Collat. Brugen.*, t. XI, p. 379 ss.

6. Cf. *supra*, n. 391.

speciei, actiones aut obligationes, valores nominativos aut ad latorem, Status aut societatum, dummodo securitate praevaleant.

« Si agatur de prima collocatione pecuniae ¹ quae sine onere Ecclesiae data sit, Ordinarius ad mentem codicis, contentam canone 1547, aget, audiendo dioecesanum administrationis Consilium. Atque idem suadet prudentia. Stricta tamen obligatio non demonstratur » ².

Religiosi sese gerant ad normam can. 534.

c) Bona ecclesiae immobilia propriis administratoribus eorumque conjunctis in primo aut secundo consanguinitatis vel affinitatis gradu non sunt *vendenda* aut *locanda* sine speciali Ordinarii licentia » (can. 1540), ad vitandum periculum vendendi aut locandi hujusmodi bona minore pretio quam par est ³.

1495. — VI. Locatio.

1° Locatio dicitur contractus consensualis de usu vel usufructu rei aut de operis (servitiis) vel opere pro certa mercede praestandis ⁴. Hic sermo est tantummodo de locatione-conductione bonorum ecclesiasticorum ⁵.

2° *Pro locatione bonorum ecclesiasticorum* ⁶. a) Servandum est praescriptum canonis 1479 quo, sine licentia Ordinarii, in locatione bonorum beneficiariorum prohibentur anticipatae solutiones ultra sex menses ⁷; b) requiritur *beneplacitum apostolicum* si valor locationis seu summa periodice a conductore solvenda ⁸, excedat triginta millia libellarum seu francorum et locatio sit ultra novennium; c) requiritur *licentia Ordinarii loci cum consensu Capituli cathedralis et Consilii administrationis dioecesani ac eorum quorum interest*, quoties valor locationis excedat triginta millia libellarum seu francorum et locatio non sit ultra novennium; item, quoties valor locationis contineatur intra mille libellas et triginta millia libellarum et locatio sit ultra novennium; d) requiritur *licentia Ordinarii loci, audito administrationis Consilio et cum consensu eorum quorum interest*, quoties locationis valor contineatur intra mille et triginta libellarum, locatio autem non sit ultra novennium; item quoties valor locationis non excedat mille libellas, locatio autem sit ultra novennium; e) *ipsi administratores, monito Ordinario*, bona ecclesiastica

1. Cf. can. 1531, § 3; 1523, 4°.

2. VERMEERSCH-CREUSEN, o. et l. c.

3. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, o. c., n. 1050.

4. WERNZ, o. c., p. 271; Ill^{mus} WAFFELAERT, o. c., t. I, p. 467.

5. Cf. *causa Biturgen*. S. R. R., 27 apr. 1917, AAS., t. IX, p. 540 ss.

6. Quoad applicationem sollemnitatum circa alienationem contractui locationis, cf. BLAT, o. et l. c., p. 567.

7. Cf. supra n. 1425.

8. Cf. VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 862.

locare possunt si locationis valor non excedat mille libellas et locatio non sit ultra novennium (can. 1541, § 2) ¹.

3° *Contractus locationis alicujus fundi ecclesiastici*, sive in eo constructa sit domus ad habitandum aliosve usus, sive sit ager colendus vel simplex fundus in alios usus destinandus ², his specialibus sollemnitatibus subjicitur : a) locatio fieri debet per publicam licitationem vel saltem per actum quo nota fiat locatio, nisi aliud circumstantiae suadeant ; b) res locanda est ei qui, omnibus perpensis plus obtulerit ; c) semper addantur conditiones de limitibus custodiendis, de bona cultivatione, de rite solvendo canone seu de pretio locationis periodice solvendo, de opportuna cautela, dato v. gr. pignore, pro conditionibus implendis (can. 1541, § 1).

Nota. 1° Sola locatio ultra novennium regulis alienationis submittitur.

2° *Religiosi* ³ tenentur paragrapho prima can. 1541, utpote generalibus concepta verbis ; paragrapho secunda indirecte tantum tenentur quatenus per eam doceantur quanam locatio hodie regulis alienationis obnoxia sit.

1496. — VII. Emphyteusis.

1° Emphyteusis est contractus quo amphyteutae conceditur jus reale, temporaneum, habendi plenam fruitionem rei immobilis alienae ea conditione, ut domino in dominii recognitionem annuam pensionem seu annuum canonem sive pecuniae summa sive fructibus solvat.

2° Cum contractus emphyteuticus involvat veram et propriam *alienationem*, obnoxia est legibus de alienatione, attenta tamen ipsius speciali natura ; ita servandus est can. 1530, § 1, 1° quoad aestimationem, can. 1532, § 2 et 3, quoad auditionem eorum quorum interest, etc.

3° Specialiter disponitur : a) « In emphyteusi bonorum ecclesiasticorum emphyteuta nequit canonem redimere sine licentia legitimi Superioris ecclesiastici de quo in canone 1532 ; quod si redemerit, eam saltem pecuniae vim ⁴ ecclesiae dare debet, quae canoni respondeat » (can. 1542, § 1). Aliis verbis redemptio canonis exigit licentiam ejusdem Superioris ac alienatio, et merito ; redempto enim canone, alienatio boni emphyteutici completa est ⁵ ;

1. Quoad formalitates servandas jure civili-ecclesiastico, cf. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 280 s.

2. BLAT, *o. c.*, p. 566.

3. Cf. BLAT, *o. c.*, p. 568 ; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. et l. c.*

4. Seu capitale. Quoad hanc redemptionem cf. S. C. Conc., 23 jan. 1923 redemptionis canonum emphyteuticorum *titulis publicis*, AAS., t. XV, p. 513 ss. Cf. VERMEERSCH, *Périod. de relig.*, t. XII, p. 149 ss. ; *Il monitore*, 1923, p. 295 s. — Contractus emphyteuticus in Belgio cum semper sit temporarius, non videtur per se redimibilis.

5. Animadvertunt VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 863 : « Si res praestanda minimi momenti sit, videtur applicari posse c. 1532, § 2 ». Contra est textus canonis 1542-§ 1, et natura actus.

b) « Ab emphyteuta congrua exigatur *cautio* pro solutione canonis et conditionibus implendis; in ipso instrumento pacti emphyteutici *forum ecclesiasticum* arbiter statuatur ad dirimendas controversias inter partes forte exorituras et expresse declaretur meliorationes solo cedere » (*ibid.*, § 2).

4° Si sollemnitates canonicae contradicant sollemnitatibus civilibus, primae observandae sunt, v. gr., circa competentiam exclusivam fori ecclesiastici pro controversiis inter partes dirimendis¹.

5° Religiosi canone 1542 tenentur.

1497. — VIII. Mutuum. « Si res fungibilis² ita alicui detur ut ejus fiat et postea tantundem³ in eodem genere restituatur, nihil lucri, ratione ipsius contractus, percipi potest, sed in praestatione rei fungibilis non est per se illicitum de lucro legali pacisci, nisi constet ipsum esse immoderatum, aut etiam de lucro majore, si justus et proportionatus titulus suffragetur » (can. 1543).

Sufficit hunc textum transcripsisse, cum haec quaestio apud nos agitur in tractatu *de justitia*⁴.

TITULUS XXX.

DE PIIS FOUNDATIONIBUS.

Fontes. Can. 1544-1551.

Auctores. Cf. bibliographiam ap. SAEGMUELLER, *o. c.*, p. 895, 692. Vide WERNZ, *o. c.*, p. 206 ss.; GASPARRI, *Tractatus canonicus de SS. Eucharistia*, t. I, p. 403, Parisiis, 1897; MANY, *Praelectiones de Missa*, p. 122, Parisiis, 1903; KISELSTEIN, *o. c.*, p. 521 ss.; LEROY, *Instructiones pratiques sur la comptabilité des fabriques d'églises*, p. XLIX ss., Tournai, 1883; *Le canoniste*, 1922, t. XLV, p. 205 ss.; NOTTARP, *Die Stiftungsreduktion; Ein Beitrag zur Lehre von clause « rebus sic stantibus »*, in *Bonner Festgabe für Ernst Zitelmann*, 1923, p. 373 ss.; *Coll. Brugen.*, 1924, t. XXIV, p. 243 ss. Cf. etiam GUILLERMIN, *Les fondations de Messes en Angleterre*, in *Rev. prat. d'apolog.*, 1920, t. XXX, p. 521 ss.; t. XXXI, p. 25 ss. — Sub respectu juris canonici-civilis, cf. VAN COILLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 170 ss.

Ordo dicendorum. Priusquam agamus cum codice de notione, constitutione, administratione, conservatione et exoneratione foundationum ac

1. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 426.

2. Res sunt quarum usus est in ipsarum rerum consumptione, ut vinum, pecunia, etc.

3. Eadem rei quantitas.

4. Cf. Conc. Mechlinien., n. 65; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 864; BLAT, *o. c.*, p. 570 ss.; Illmus VAN ROEY, *De justo auctario* (Diss. Lovanien.) 1903; RYKEN, *De leer en de praktijk der kerk in zake Leenrente*, (Futura uitgave): Leiden; DIRCKX, *De rentecanon 1543 c. j. c.*, in *Ned. kath. stemmen*, 1924, t. XXIV, p. 147 ss.; SANDERS, *De rentestrijd in Holland*, ap. *Ephemer. theologicae*, 1924, t. I, p. 197 ss.

demum de cessatione et reductione onerum, monenda quaedam sunt de variis missarum oneribus.

1498. — I. Praenotanda de oneribus missarum.

1° *Divisio*. Quadrupliciter distingui possunt onera missarum.

a) Primum sane merito habetur earum missarum onus, quae celebrandae et applicandae sunt, quia ita *lege* cautum est. Ad hanc classem referenda est Missa pro grege et Missa conventualis Capitulorum. Ab hoc onere Episcopus dispensare nequit; inferior enim dispensare non valet in lege superioris, nisi hoc ei concessum sit; ejusmodi autem concessio non existit¹.

b) Secundum onus est earum Missarum, quarum stipendia a fidelibus offeruntur sive ex propria devotione, veluti ad manum, sive ex obligatione etiam perpetua a testatore propriis heredibus facta (can. 626, § 1). Missae istae vocantur *manuales*.

c) Tertium onus est earum Missarum, quae ideo celebrari et applicari debent, quia ita mandarunt pii fundatores, sive per donationem inter vivos, sive per testamentum. Missae istae dicuntur *fundatae* si vel *perpetuo* vel *in diuturnum tempus* celebrandae sunt et applicandae, propterea quod ita jusserunt pii fundatores (can. 826, § 3). Sunt vero *adventitiae*, seu aliquo sensu *manuales*, si semel celebratae et applicatae nequaquam iterantur aut ad summum certis quibusdam vicibus iterantur, ad implendum numerum a pio testatore designatum².

d) Quartum onus est earum Missarum *fundatarum* quae applicari non possunt in proprio loco, aut ab iis qui eas applicare deberent secundum tabulas foundationis, et ideo de jure aut Sanctae Sedis indulto aliis sacerdotibus tradendae sunt (can. 826, § 2). Vocantur Missae *ad instar manualium*.

2° *Taxatio stipendii Missarum*.

a) « Ordinarii loci est manualement Missarum stipem in sua dioecesi definire per decretum, quantum fieri potest in dioecesana Synodo latum » (can. 831, § 1). « Ubi desit Ordinarii decretum, servetur consuetudo dioecesana » (*ibid.*, § 2). Optimum commentarium horum praescriptorum praebet Benedictus XIV³.

« Scriptores unanimes consentiunt, stipendii summam *ex consuetu-*

1. Cf. n. 694, 844 ss.

2. Cf. BENED. XIV, *De Syn.*, l. XIII, c. ult. n. 4; GASPARRI, *o. c.*, p. 403 s.; cf. decret. S. C. C. 11 maii 1904, in prooemio, ap. BARGILLIAT, *Les honoraires de Messes*, p. 8, coll. p. 19 s., Paris, 1905; *Coll. Brugen.*, t. IX, p. 595, coll. p. 600. Cf. S. C. C. in *Aliphana*, 19 dec. 1904, ad 1, *ibid.*, t. X, p. 315.

3. *Inst. eccl.*, LVI, n. 10. Cf. *Il monit. eccl.*, 1909-1910, t. XXI, p. 521 s.

dine, institutis synodalibus, vel arbitrio Episcopi statuendam; idque S. C. C. sua auctoritate confirmavit. Interamnensis Episcopus, die 15 novembris anno 1698, ab eadem S. C. haec petiit: primo: *Quanta esse debeat eleemosyna Missarum manualium?* secundo: *Quanta esse debeat pro perpetuis non taxatis a fundatoribus?* Sacra vero Congregatio hoc pacto respondit: *Ad primum et secundum censuit, attendendam esse consuetudinem loci, vel legem synodalem, quatenus adsit; sin minus, statuendam esse per Episcopum eleemosynam competentem, ejus arbitrio.* »

Quamvis autem eleemosynae taxatio et a consuetudine induci et ab Episcopo extra synodum fieri queat, attamen, ut stabilior sit ac sacerdotibus commodius significetur et innotescat, plerumque in synodo fieri consuevit, ac proinde *taxa synodalis* communiter appellatur.

Stipendium Missarum taxatur respectu habito ad locorum et temporum circumstantias, et praecipue ad annonae penuriam vel copiam.

b) Sacerdoti non licet taxa dioecesana *majorem* stipem *exigere* (can. 831, § 1). « Sacerdoti fas est oblatam ultro majorem stipem pro Missae applicatione accipere, et, nisi loci Ordinarius prohibuerit etiam minorem » (can. 832).

c) Porro id presbyteris *saecularibus* aequae ac *religiosis* observandum edicitur; nam « Etiam religiosi, licet exempti, circa stipem *manualem*¹ stare debent decreto Ordinarii loci aut dioecesis consuetudini » (can. 831, § 3)².

Cf. Conc. Mechliniens, n. 201.

Plures huc spectantes quaestiones solvuntur in tractatu de SS. Missa³.

1. Quoad missas fundatas, cf. supra n. 1034.

2. Cf. S. C. C. 15 jan. 1639; 8 maii 1905, ap. *An. Eccl.*, 1905, t. XIII, p. 284; cf. *Il monit. eccles.*, 1904-1905, t. XVI, p. 208.

3. Cf. *Theol. Mechl.*, de sacrific. Missae, n. 14; LAHOUSSE, de SS. Eucharistiae sacramento, n. 218; GASPARRI, o. c., t. I, p. 388, coll. p. 282; MANY, o. c., p. 76 ss.; THURSTON, *Stipends for Masses in the Month*, 1908, t. CXI, p. 13-28; VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 103 ss.; CAPPELLO, *De Sacramentis*, t. I, n. 660 ss.; BLAT, o. c., L. III, P. I, p. 144 ss.; DEL GIUDICE, *Stipendia Missarum*, Roma, 1922; FERRERES, *Las misas manuales segun la disciplina vigente*, 4 ed. Madrid, 1924; *De la propriété des honoraires de Messes avant leur célébration*, in *Rev. du cl. fr.*, 1914, t. LXXIX, p. 220; *Honoraires des messes de binage*, in *L'ami du clergé*, 1924, t. XLI, p. 102 ss., 267 ss.; GROSAM, *Geponierte Messstipendien*, in *Th. prak.*, *Quart.-schrift*, 1924, t. LXXVII, p. 126 ss. Cf. *Decretum Vigilanti*, S. C. C., 25 maii 1893, et epist. circ. ejusd. Cong. ad Epp. Italiae, 28 aug. 1897, cf. *Nouv. rev. théol.*, t. XXV, p. 354 ss., coll. t. XXVI, p. 362 ss., t. XXX, p. 75; *An. eccles.*, 1896, p. 375 et 1897, p. 451; *Rev. théol. fr.*, t. II, p. 705 ss. Cf. *Decret. cit.*, 14 maii 1904 de observ. et evit. in missarum manualium satisfactione, cf. *Coll.*

Cf. Acta Congr. prosyn. anni 1857, art. 5 ; anni 1872, n. 11 et anni 1873, n. 5 ; anni 1922, n. 4, *Collat. Brugen.*, t. XXII, p. 273 ; litt. circ. III^m Waffelaert, 2 oct. 1926.

1499. — II. Notio foundationis. 1° « Nomine piarum foundationum significantur bona temporalia alicui personae morali in Ecclesia quoquo modo data, cum onere in perpetuum vel in diuturnum tempus ex redditibus annuis aliquas Missas celebrandi, vel alias praefinitas functiones ecclesiasticas explendi, aut nonnulla pietatis et caritatis opera peragendi » (can. 1544, § 1).

Circa hanc definitionem foundationis¹ sequentia notentur :

Dicitur a) *quoquo modo*, per testamentum, donationem, legatum aut brevi manu ;

b) *Alicui personae morali* in Ecclesia. Ita distinguitur α) ab *onere hereditatis* (charge d'hérédité), quod gravat ipsum patrimonium quale ad heredes pervenit ; β) a *pia voluntate* quae, datis aut relictis bonis, exsequenda traditur honestae vel mere approbatae associationi, v. gr. Societati S. Vincentii a Paulo ; γ) a *fiducia* quae est res alicui donata vel legata cum obligatione ea utendi ad pium finem vel eam transmittendi ad pium institutum² ; δ) imo a *fundatione directa*, legitime erecto instituto ecclesiastico non collegiali, de qua agit titulus XXVI hujus libri III.

Quia in fundatione bona alicui personae morali ecclesiasticae dantur, fiunt *bona ecclesiastica* ;

c) *In perpetuum vel in diuturnum tempus*. Diuturnum tempus erit spatium quinquaginta, quadraginta, vel imo decem annorum, quod, ante codicem auctores existimabant longum tempus pro praescriptione³. Hac perennitate aut diuturnitate, qua stabili modo bona deputantur operibus religionis aut charitatis distinguitur fundatio a legato pio et a fiducia⁴.

2° Quodsi inquiretur de *natura* juridica foundationis, respondetur cum

Brugen., t. IX, p. 595, 659 ; t. X, p. 43 ; *Il monit eccles.*, 1904-1905, p. 377, 489, 524 ; BARGILLIAT, o. c. ; cf. varias declarationes S. C. C., circa decretum *Ut debita*, ap. *Coll. Brugen.*, l. c., p. 315, 628 ; t. XII, p. 487 s. ; S. C. Conc., *causa dioeces. H.*, absolutionis et condonationis missarum, 20 nov. 1915, AAS., t. IX, p. 17 s. ; *causa Montisvidei*, stipendii missarum (can. 827 ; 840, § 1), 10 jan. 1920, *ibid.*, t. XII, p. 70 ss. ; *causa dioecesis N.*, translationis missarum, 19 febr. 1921 (can. 838) ; *causa dioecesis N.*, circa stipendia missarum, 9 jul. 1921 (can. 835 ; 828, 840, § 1 ; 832) ; *causa Montisvidei*, stipendii missarum gregorianarum, 16 apr. 1921, *ibid.*, t. XIII, p. 228 ss., 501 ss., 532 ss.

1. Cf. notio foundationis in jure civili-ecclesiastico, ap. VAN COILLIE-DE MEESTER, o. c., p. 170 ; *Collat. Brugen.*, t. XXI, p. 14 ss., 200 ss.

2. Potest *fiducialiter* institui fundatio. Cf. *Le canoniste*, 1922, t. XLV, p. 205 s.

3. Ita VERMEERSCH-CREUSEN, o. c., n. 1544.

4. Cf. *Le canoniste*, l. c.

codice : « Fundatio legitime acceptata, naturam induit contractus synallagmatici : *do ut facias* » (can. 1544, § 2) ¹. Fundatio semel ab iis quorum interest seu ab administratoribus personae moralis acceptata parit obligationem iustitiae implendi id quod ex voluntate disponentis faciendum est ; secus, fundator seu ejus locum tenentes jus habent petendi annulationem contractus et restitutionem bonorum ob non impletam correlativam obligationem.

1500. — III. Constitutio foundationis. Ad constitutionem piarum foundationum servandae sunt conditiones a jure determinatae tum quoad admissionem tum quoad acceptionem foundationum.

1° *Quoad admissionem.* « Loci Ordinarius est normas praescribere de dotis quantitate infra quam pia fundatio admitti nequeat et de ejus fructibus rite distribuendis » (can. 1545). Hoc ultimum praescriptum verificabitur praesertim casu quo de distributione expressa et legitima fundatoris dispositio desit.

Episcopi Belgii anno 1921 taxam pro foundationibus missarum et functionum sacrarum in tota provincia observandam determinarunt. Quae taxatio a gubernio die 9 januarii 1922 fuit approbata ².

2° *Quoad acceptionem.* a) Uti jam diximus foundationes quamprimum ³ *acceptari* debent ab administratoribus personae moralis cui applicantur ; at « ut hujusmodi foundationes acceptari possint, requiritur consensus *Ordinarii loci, in scriptis* datus, qui eum ne praebeat antequam legitime compererit personam moralem tum novo oneri suscipiendo, tum antiquis jam susceptis satisfacere posse ; maxime caveat ut redditus omnino respondeant oneribus adjunctis secundum cujusque dioecesis morem » (can. 1246, § 1). Inde parochi et administratores in petendo consensu accurate determinare debent : α) quaenam bona mobilia vel immobilia constituent foundationem ; β) quinam praevideantur ejus annui redditus ; γ) quaenam sint onera ex voluntate fundatoris adnexa ⁴ ; δ) quibusnam anterioribus foundationibus persona moralis jam gravatur.

b) « In acceptione, constitutione et administratione foundationis patronus ecclesiae nullum jus habet » (can. 1546, § 2).

1501. — III. Administratio bonorum foundationis.

« Pecunia et bona mobilia, dotationis nomine assignata, statim in loco tuto, ab eodem Ordinario designando, deponantur ad eum finem ut eadem pecunia vel bonorum mobilium pretium custodiantur et quam-

1. Cf. de natura juridica foundationis, KISELSTEIN, *o. c.*, p. 115 ss.

2. Cf. VAN COLLIE-DE MEESTER, *o. c.*, p. 491 s.

3. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 435.

4. *Collat. Brugen.*, t. XXIV; p. 244.

primum caute et utiliter secundum prudens ejusdem Ordinarii arbitrium, auditis et iis quorum interest et diocesano administrationis Consilio, collocentur in commodum ejusdem foundationis cum expressa et individua mentione oneris¹ » (can. 1547).

Quare parochus in petendo Ordinarii consensu pro foundationis acceptatione, simul indicabit modum quo intendit pecuniam vel bona mobilia, in loco tuto conservare et fructuose collocare.

1502. — V. Exoneratio et conservatio foundationum.

1° *A quo debent foundationes exonerari.*

a) *Parocho* vel administratori competit jus incumbitque officium exonerandi foundationes, quae in ecclesia paroeciali existunt. Officia enim sacra inter quae numeranda sunt anniversaria, missae annuae, et alia ejusmodi officia, a parocho, vel ab alio, sed de ejus aut Episcopi licentia, peragenda sunt. Praeterea talis etiam est *praesumpta fundatorum intentio*.

Attamen si fundator in limine foundationis alium designasset sacerdotem, is solus jus haberet officia fundata celebrandi: *voluntas enim fundatoris summa lex est*.

b) Si parochus per seipsum omnes foundationes exonerare nequeat, curare debet ut exonerentur per alium. Quo casu suadet aequitas, praescribitque decretum anni 1809, de fabricis eccl., art. 31, ut curam illam committat cooperatoribus².

2° *Modus exonerandi foundationes.* a) Hac in re *voluntas fundatoris est summa lex*. Si ergo determinavit ecclesiam, capellam, altare, stipendium, horam et modum officia celebrandi, haec omnia, salvis rubricis, ad unguem sunt observanda³. Si fundator nullum assignavit finem quoad missarum applicationem, Missae applicari debent pro fundatore, nisi gravissimae praesumptiones habeantur ex quibus appareat liberam relictam fuisse Missarum applicationem⁴.

Casu tamen quo modus a fundatore praescriptus sine gravi incommodo servari nequeat, recurrendum est ad Episcopum, vel ad R. Pontifi-

1. Ita ut capitale cum suis fructibus individue respondeat tali vel tali oneri implendo. Confusio bonorum quae ad omnes foundationes unius ecclesiae pertinent non videtur licita, cum singulae foundationes propriis oneribus inservire debent. In sensum contrarium VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 867. Cf. CLAEYS-BOUUAERT et SIMENON, *o. c.*, n. 1033.

2. Quoad missas fundatas quae tempore debito exonerari non valent, cf. can. 841.

3. Cf. can. 833 ss.; S. C. C., 23 febr. 1907 ad. 2. ap. *An eccl.*, 1907, p. 64 ss. cf. *Collat. Brugen.*, t. XXII, p. 29. Cf. praeterea *causa Mediolanen.*, 19 nov. 1904, ap. *Il monit. eccles.*, 1904-1905, t. XVI, p. 435 ss.; *causa Mutinen.*, 21 jan. 1905, ap. *Anal. eccles.*, 1905, p. 18 ss.

4. Cf. COCCHI, *o. c.*, p. 437.

cem, ad obtinendam dispensationem. Episcopus potest ordinaria sua potestate indulgere, ut modus quoad *altare, horam, et diem* exonerationis immutetur, dummodo indulgentia sit incommodo proportionata : tunc enim voluntatem fundatoris potius *interpretatur*, quam in ea dispensat ; sed ut officia fundata celebrari valeant in *aliena ecclesia*, opus est, juxta probabiliorem sententiam, dispensatione pontificia, nisi locus determinatus pro his officiis esset impeditus, vel ecclesia diruta ¹.

Cf. Dec. Congr. prosyn. 8 junii 1896, n. 3, *Collat. brugen.* t. I, p. 383 ; congr. prosyn., 1922, 10, *Collat. Brugen.*, t. XXII, p. 274.

Exurgit dubium circa locum exonerationis, dum fundator bona legavit ecclesiae paroeciali cum onere Missarum, sed locum ubi celebrandae sunt, non assignavit. Merito sane tali casu praesumitur voluisse, ut in *ecclesia paroeciali* officia celebrarentur. Haec ejus intentio eruitur ex variis circumstantiis ; et quidem ex eo quod legatum in favorem praefatae ecclesiae fecerit, quod in ea vivus sacra receperit, quod familia eam frequentet, etc. ².

b) Onera exsequenda sunt *ex redditibus annuis* foundationis cui *inhaerent*, quia singulae foundationes ad propria onera exclusive inservire debent ³.

3° Ut foundationes rite servantur et ne foundationum onera negligantur aut oblivioni tradantur variae cautela ex praescriptione juris adhibendae sunt ⁴ :

a) « Foundationes, etiam viva voce factae, scripto consignentur » (can. 1548, § 1).

b) « Alterum tabularum exemplar in Curiae archivo, alterum in archivo personae moralis, ad quam fundatio spectat, tum asservetur » (*ibid.*, § 2).

Quam accurate hoc foundationis documentum conficiatur, describendo bona data, annos redditus, onera foundationi inhaerentia, servando etiam, quantum fieri potest, formas civiles.

Jure dioecesano praeterea statuitur obligatio conficiendi *registrum* foundationum in quo *tituli originales* singularum foundationum fideliter sunt describendi et

1. Cf. can. 1551, § 1 ; 1517, 2 ; SCHMALZGR., o. c., l. III, tit. 41, n. 133. Cf. VAN DE BURGT, *De celebratione missarum*, n. 128 et 166 ; MANY, o. c., n. 83 ; GENNARI-BOUDINHON, *Consultations canoniques*, t. II, p. 125 ss. ; KISELSTEIN, o. c., p. 560 s. — Cf. etiam *causa dioecesis N.*, S. C. C., 19 febr. 1921, quo, relate ad missas fundatas vel ad instar manualium missarum, datas intuitu causae piae, sustinetur lex concilii provincialis prohibens ne missae celebrandae dentur extra dioecesis ambitum absque Ordinarii licentia, AAS., t. XIII, p. 228 ss.

2. Cf. *Coll. Brugen.*, t. II, p. 260 ss.

3. *Collat. Brugen.*, t. XXIV, p. 245.

4. Cf. *Le canoniste*, l. c., p. 211 ss.

reductiones, si quae factae sint, in extenso adnotandae. Cf. Congr. prosyn., a. 1910, n. 8, *Coll. Brugen.*, t. XV, p. 326.

c) « In qualibet ecclesia ¹, onerum ex piis foundationibus incumben-
tium tabella conficiatur quae apud rectorem in loco tuto conservetur »
(can. 1574, § 1).

Jure dioecesano imponitur parochis obligatio in *sacristia* affigendi elenchum
tempestive renovandum onerum foundationum annue exonerandorum, cum *die*
singulis oneribus assignata cf. *Coll. epist. past.*, t. I, p. 168; Congreg. pros.,
a. 1872, n. 6, *ibid.*, t. XII, p. 97.

d) Praeter librum de missis manualibus de quo in can. 843, § 1,
« alter liber retineatur et apud rectorem servetur, in quo singula onera
perpetua et temporaria eorumque *implementum* et eleemosynae adno-
tentur » (can. 1549, § 2) ².

e) Administratio foundationum et onerum executio subjacent juris-
dictioni, vigilantiae, visitationi Ordinarii loci ad normam canonum 1514-
1517 ³, cui administratores earumdem foundationum *singulis annis* officio
tenentur reddendi rationem administrationis suae ad normam can. 1525 ⁴
(can. 1549, § 1 et 2).

Cf. de munere decanorum hac de re, Congr. prosyn., a. 1872, n. 6.

Nota. Jura et officia, supra definita *Ordinarii loci*, quoad conditiones
admissionis (can. 1545), acceptionem (can. 1546), consensum (can.
1546), pecuniae collocationem (can. 1547), quoad exemplar tabularum
(can. 1548), vigilantiam, inspectionem, rationum redditionem (can.
1549), si agatur de *piis foundationibus*, in ecclesiis, etiam paroecialibus,
religiosorum exemplorum sive ordinis clericalis sive laicalis, exclusive
competunt *Superiori majori* (can. 1550) ⁵.

1503. — VII. Cessatio et reductio onerum.

Incredibili zelo semper advigilavit S. Sedes, ne pia fundatorum vota
fraudentur. Cum tamen aliquando contingere possit, redditibus ex toto
vel ex parte deperditis, ut conditiones contractus jam difficiles vel
impossibiles sint servatu, possunt quandoque pia onera vel cessare,
vel imminui seu reduci.

I. Cessatio onerum.

Onera foundationum a) penitus cessant, *quando perit fundus*, aut

1. Sive saeculari, sive regulari.

2. Cf. art. 26 decreti a. 1809 de fabricis.

3. Vide n. 1468.

4. Vide supra n. 1478.

5. COCCHI, *o. c.*, p. 437; VERMEERSCH-CREUSEN, *o. c.*, n. 869.

amittitur redditus ad executionem piorum operum destinatus, nisi ex causa culpabili amissio juris temporalis contigerit¹. Si bona vi iniquae legis subripiantur, onera foundationum, iis strictim incumbunt, qui fundum eripuerint aut detinent². Si bona foundationibus destinata fuerint in alios usus adhibita, v. gr., ad ecclesiam aedificandam, tunc aliud capitale est constituendum, ut ex ejus redditibus onera impleantur³.

b) Non vero cessant *solo lapsu temporis*; nec *praescriptione* si fundatio facta sit in perpetuum, etsi diuturne praetermissa fuerit operis executio⁴. Quinimo implenda sunt hoc casu officia omissa, nisi obtineatur condonatio, uti mox explicabitur. Vetat enim naturalis aequitas, quominus praescriptio currat contra non valentem agere; nec eidem aequitati consonum est, titularem velle sua suorumve praedecessorum negligentia protegi contra obligationes foundationi annexas, adeo ut redditibus temporalibus perfrui praesumat, dum se ab oneribus immunem praetendit⁵. Si parochus detegerit foundationem, culpabili negligentia periisse, tenetur curare pro posse ut novum capitale constituatur ad onera exsequenda⁶.

c) Cessant *condonatione*. Condonatio respicit praeteritum, estque absolutio data super praeteritis omissionibus missarum, quae celebrari debuissent et non fuerunt celebratae. R. Pontifex non consuevit communicare Episcopis facultatem condonandi onera praeterita; et consequenter eam in indulto reductionum non censetur concedere, nisi id expressis verbis declaret⁷.

2° Reductio onerum⁸.

a) *Auctor reductionis*. *Reductio proprie dicta*, seu onerum imminutio pro futuro, « uni Sedi Apostolicae reservatur, nisi in tabulis aliud expresse caveatur, et salvo praescripto can. 1517, § 2 » (can. 1551, § 1). *Episcopis* vero nulla hodie relicta est facultas *proprio jure* redu-

1. Cf. VAN DE BURGT, *o. c.*, p. 133 ss.; MANY, *o. c.*, p. 134 s.

2. S. C. de Neg. extraord., a. 1906, cit. a COCCHI, *o. c.*, p. 439.

3. Cf. *Collat. Brugen.*, t. XXIV, p. 246.

4. Cf. can. 1509, 5°, de imprescribilitate eleemosynarum et onerum Missarum.

5. Cf. VAN DE BURGT, *o. c.*, p. 139 ss.; LUCIDI, *De visitatione SS. Liminum*, t. II, p. 397 ss.; MANY, *o. c.*, p. 136 ss.; WERNZ, *o. c.*, p. 213; GENNARI, in *Monit. eccl.*, 1911-1912, t. XXIII, p. 38 s.; RICHTER, *o. c.*, p. 138 s., n. 75 s.; LINGEN et REUSS, *o. c.*, p. 378 ss. Vide etiam KISELSTEIN, *o. c.*, p. 573 s.; ILLMUS et REYMS WAFFELAERT, *De Justitia*, t. I, p. 193.

6. *Collat. Brugen.*, l. c., p. 247.

7. Cf. VAN DE BURGT, *o. c.*, p. 125, coll., p. 118 ss.; MANY, *o. c.*, p. 154; WERNZ, *o. c.*, p. 213. Cf. *causa dioecesis. H.*, 20 nov. 1915, AAS, t. IX, p. 17 s.

8. Cf. plura de hac materia ap. *Le Mémorial belge*, t. XIV, col. 99 ss.; VAN DE BURGT, *o. c.*, p. 118 ss.; LEROY, *Instructions prat. sur la comptabilité etc. des fabr.*, p. 145 et annexes, p. XLIX; *Nouv. rev. théol.*, 1890, t. XXII, p. 117, 310, 419, 629 ss. — De commutatione onerum vide supra n. 1470.

cendi, excepta duntaxat ea facti specie, qua testator ipse hanc facultatem Episcopo tribuisse dignoscatur, cum illius voluntas sit religiose custodienda¹, et excepto casu can. 1517, § 2, quo confertur Ordinario, circa alia onera ac Missarum, potestas reductionis, quando ob imminutionem inculpatam reddituum exsecutio facta sit impossibilis².

Dictum est α) *reductio proprie* dicta; nam nonnulli sunt actus qui minus recte appellantur reductiones, et potius declarationes seu iudicia vocari deberent: hi ordinaria Episcopi auctoritate perfici possunt³.

Dictum est β) Episcopis nullam relictam esse potestatem *proprio jure* reducendi; nam S. Sedes saepe delegat Episcopis facultatem reducendi Missas in eorum dioecesibus, tradita tamen simul instructione, cui se in peragenda reductione conformare debent⁴.

Inter facultates quinquennales concessas Episcopo Brugensi, die 16 septembris 1923, habetur etiam facultas « ut Episcopus ipsa missarum onera in expositis adjunctis, et quoties nemo sit qui ad eleemosynae supplementum de jure teneatur et utiliter cogi queat, per quinquennium reducere valeat ad rationem eleemosynae in dioecesi legitime vigentis, sub lege ut de Missarum sic reductarum adimplemento curiam quotannis docere singuli teneantur indultarii »⁵.

b) *Causa reductionis* adest quando, vel bonis casu partim deperditis, vel fundorum decremento, vel crescente pretio victualium vel aucto missarum stipendio, vel impositione novorum tributorum, aliisque de causis, ita sunt proventus absolute aut relative diminuti, ut non amplius subsistat proportio a contrahentibus statuta inter redditus et onera⁶.

1. BENED. XIV, *De Syn.*, l. XIII, c. ult., n. 17-19; KISELSTEIN, *o. c.*, p. 526 ss.; *Il monit. eccl.*, 1906-1907, t. XVIII, p. 34 ss.; 1913-1914, t. XXV, p. 230 s. — Ordinarius ob imminutos redditus, etiam onera missarum reducere valet, si id in tabula fundationum expresse caveatur, Resp. Commis. ad interp. cod. can., 14 jul. 1922, ad 11, AAS., t. XIV, p. 529.

2. Cf. supra n. 1470.

3. BENED. XIV, *o. et l. c.*, n. 8-9; MANY, *o. c.*, p. 142 ss., 151 s.; WERNZ, *o. et l. c.*

4. BENED. XIV, *e. et l. c.*, n. 21 ss.; MANY, *o. c.*, p. 147 ss.; *Il monit. eccles.*, 1912-1913, t. XXIV, p. 231 s.

5. Notant *Collat. Brug.*, l. c., p. 247, nota: *Practice*, ideo, si agatur de *reductione* obtinenda, tota res est Episcopo exponenda. Parochus hanc petens debet indicare, quantum fieri potest, *onera et annuos redditus uniuscujusque fundationis*, nam reductio onerum determinari debet secundum illos redditus. Si redditus adaucti sunt, quod saepe accidit heic post bellum quando fundationes sunt bona immobilia, tunc saepe non datur ratio sufficiens reductionis, sed onera conservanda sunt, aucta taxa secundum novum tariffum. Non igitur sufficit ut indicetur summa, quae hucusque solvebatur ad exsequenda onera. Requiritur semper ut tariffus approbatus sit priusquam statuatur reductio.

6. Cf. KISELSTEIN, *o. c.*, p. 533 s.; LEROY, *Instr. prat.*, p. L ss.; *Il monit. eccl.*, 1913-1914, t. XXV, p. 229 s. Cf. varias causas ap. RICHTER, *o. c.*, p. 139, n. 82; LINGEN et REUSS, *o. c.*, p. 209 ss., 329 ss.; *causa Sandomirien.*, S. C. negot. extraord., 12 jan. 1904, ap. *Rev. théol. fr.*, 1904, p. 407; *causa Romana*, 30 apr. 1904, ap. *Il monit. eccl.*, 1904-1905, t. XVI, p. 146 s.

c) *Modus faciendi reductiones*. Quacumque de causa reductio fiat, in ea facienda servandae sunt regulae descriptae a Ben. XIV¹, quarum praecipuae dantur a codice: α) Indultum reducendi *Missas* fundatas non protenditur ad *alias Missas ex contractu debitas* nec ad alia onera piae foundationis » (can. 1551, § 2)². Est applicatio principii de stricta interpretatione dispensationum. β) Indultum vero *generale* reducendi onera piarum foundationum ita intelligendum est, nisi aliud constet, ut indultarius potius *alia onera* quam *Missas* reducat » (*ibid.*, § 3). Ratio datur a Bened. XIV³: « Proclivior fuisse censendus est (fundator) in illud pium opus ex quo majora animae suae suffragia obventura prospiceret, quale est incruentum altaris sacrificium. »

1. O. et l. c., n. 22 ss.; cf. MANY, o. c., p. 152 s.; LEROY, o. c., p. LII ss. ubi multa practica habentur et exemplis illustrantur. Cf. etiam *Collat. Brugen.*, l. c., p. 247, nota.

2. Cf. *Le canoniste*, l. c., p. 208.

3. O. et l. c., n. 33.